69-5
L 142

A. KALNIŅŠ

MEDNIECĪBA

LATVJU GRĀMATA

DĀVINĀJUMS
L. Liepiņa
LNB

311050

69-5
L 142

L
63

Prof. Dr. rer. for. ARVĪDS KALNIŅŠ

MEDNIECĪBA

MEDNIEKA ROKAS GRĀMATA AR MEŽA ZVĒRU UN PUTNU, KAŽOKĀDU ZVĒRU AUDZĒŠANAS, PUTNU AIZSARDZĪBAS, MEDĪBU SAIMNIECĪBAS, MEDĪBU PIEDERUMU, MEDĪBU VEIDU UN AR MEDĪBĀM SAISTĪTO NOTEIKUMU APSKATU

LATVJU GRĀMATA
RĪGĀ 1943

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
0306067767

AfV № II/00178. Metiens 3500. Papīrs no Grafisko materiālu un papīru centrālās noliktavas 73×103 cm. Iespiesta un brošēta 3. spiestuvē Rīgā, Adolf-Hitler-ielā № 129/133. Izdota 1943. g. martā. № 12212. Maksā RM 12,80.

Saturs

Lpp.

Ievads 7
Medījumu apskats 26

A. Zīdītāju klase . . . . . 27—221

I Gaļas ēdāju (plēsēju) šķira . . . . . 27—53

1. Sīko plēsēju dzimta 27
Mežcauna un caunu audzēšana nebrīvībā 27
Sabulis (cobelis) 35
Akmeņu cauna 36
Sesks un to audzēšana nebrīvībā 37
Sermulis, zebiekste, ūdele 42
Ūdrs 43
Āpsis 46
2. Suņu dzimta . . . . . 53—83
Vilks 53
Lapsa 61
Sudrablapsas un to audzēšana īpašās fermās 68
3. Kaķu dzimta . . . . . 84—89
Lūsis 84
Meža kaķis 88
Roņi 90

II Grauzēju šķira . . . . . 91—128

1. Vāveŗu dzimta . . . . . 91—94
Vāvere 91
Lidvāvere 93
2. Bebru dzimta . . . . . 94—104
Bebrs 94
Bebru ieaudzēšana brīvā dabā un to audzēšana īpašās fermās 98
Purva bebru *(Nutria)* audzēšanas galvenie noteikumi . . 103
3. Zaķu dzimta . . . . . 105—128
Pelēkais zaķis 105
Baltais zaķis 125
Meža trusis 126

III Pārnadžu šķira . . . . . 128—221

1. Cūku dzimta . . . . . 128—138
Mežcūka 128
2. Briežu dzimta . . . . . 138—221
Alnis 138
Staltbriedis un paņēmieni tā nodarīto zaudējumu apkaŗošanai 156
Stirnas 190

Lpp.

B. Putni . . . . . 222—342

Putnu aizsardzība . . . . . 222—245
Mednis 245
Rubenis 265
Baltais rubenis (purva teteris) 272
Laukirbe 273
Mežirbe 280
Meža baloži 284
Fazāni 286
Laucis, ūdens vistiņa, dzērve 291
Pīles 294
Zosis 307
Slokas 312
Mērkaziņa 320
Plēsēji un kaitīgie putni 321

Vispārējas parādības medījumu un gājputnu dzīvē 342
Medību saimniecība . . . . . 361—432
Medību suņi, to audzēšanas pamatnoteikumi un dresūra 432
Medību veidi un to technika . . . . . 449—517
Medības ar dzinējiem 449
Medības ar karodziņiem 486
Medības ar suni 496
Medības gaidot un ar piezagšanos 501
Citi medību veidi 510
Nošauto medījumu apkopšana un medību trofēju uzglabāšana un novērtēšana 517
Medību piederumi un to lietošana . . . . . 538—583
Medību bises piešaušana 567
Ieteicamā medību literātūra 582

Pielikumā:

1. Lielvācijas valsts medību likumdošanas pamati 586
2. Šejienes medību nosacījumi 597
Noteikumi par suņu nodokli u. c. 614
3. Plēsēju putnu pazīšanas tabulas . . . . . 626—646
4. Medību signāli 647
5. Medījumu statistika mūsu mežos 658
6. Mednieka kalendārs 664
7. Pirmā palīdzība nelaimes gadījumos 689

Reģistrs 697

Mežniecību un medījumu karte.

Ievads

Cik vien tālā pagātnē izdodas sameklēt kādas ziņas par cilvēkiem un viņu dzīvi, tikpat tālu senatnē sniedzas arī dati par medībām. Nav nekāda iemesla šaubīties, ka visur, kur vien dzīvojis cilvēks, ir arī medīts [1]). Ar medīšanu vēl tagad nodarbojas kā viscivilizētāko un attīstītāko tautu pilsoņi, tā arī vismežonīgāko cilšu locekļi. No pirmām cīņām eksistences dēļ, no gadsimteņos pierastās nepieciešamības tikai ar medībām sagādāt sev uzturu un apģērbu, cilvēka asinīs arī ieaudzis medību prieks. Medības ir attīstījusies ne tikai cilvēka redze un dzirde, bet arī viņa drošsirdība un domāšanas spējas.

Pēc archaioloģiskiem izrakumiem spriežot, visvecākais medību veids ir bijis zvēru ķeršana ar cilpām, maskētās dabiskās bedrēs un uz zvēru tekām mākslīgi izraktās dziļākās bedrēs. Tikai daudz vēlāk pārsvarā nāk medīšana ar speciāli šim nolūkam pagatavotiem ieročiem.

Medījot cilvēks noķeŗ arī dzīvus zvērus un — vēlākā laikmetā — mēģina tos pieradināt, tādā kārtā liekot pirmos pamatus lopkopībai. Pakāpeniski cilvēks sev pieradinājis ap 40 dzīvnieku sugu pārstāvju. Klejotāju ganu dzīve, šī otrā pakāpe cilvēces attīstības vēsturē, ar laiku noved pie tā, ka medībām vairs nepiekrīt pirmā loma cilvēka dzīvē. Bet medībām šai periodā vēl arvien ir izcila nozīme, jo ganāmie pulki jāaizsarga no plēsoņiem; arī uztura vēl ganam dažreiz pietrūkst, tomēr cilvēks, atsevišķos gadījumos, jau var sākt skatīties uz medībām arī kā uz nodarbību, kas lielāko tiesu sekmē viņa ķermeņa attīstību, izveido gribas spēku. Vēl mazāka nozīme medībām ir pēc tam, kad cilvēks iepazīstas ar tiem labumiem, kādus tam var dot zemkopība, un atmet savu klaidoņa dzīvi. No šī laika medības sāk augstu vērtēt ne tikai materiālo labumu dēļ, ko medības vēl arvien dod, bet arī kā cienīgu nodarbošanās veidu, ar kuŗu var pierādīt savu drošsirdību un izveicību, iegūt cieņu pie līdzpilsoņiem un dažreiz tikt pat pie varas: mežoņu cilšu virsaiši gandrīz arvien bijuši drošsirdīgākie un izveicīgākie mednieki.

---

[1]) Sīkāk par medniecības vēsturi skat. arī *„Waidwerk der Welt"*, 1938. Reichsbund „Deutsche Jägerschaft" izdevums Berlīnē.

Vēlākā laikā vismaz katrs, kam bija kāds sakars ar mežu, bija arī mednieks. Zināšanas par medniecību bija arī pirmajiem mežkopjiem galvenās, svarīgākās. Atzīmējama tagad daža jau piemirsta patiesība, ka medību saimniecība vispār ir vecāka par mežsaimniecību. Pat mežu iedalīšana kvartālos ar taisno stigu vispirms notika medību atvieglošanas nolūkā. Tāpat pirmie mežu ceļi, ēkas mežu sardzei un arī pirmās mežu kultūras ir rīkotas sakarā ar medību saimniecības vajadzībām. Tikai daudz vēlākā laikā no mežu darbiniekiem sāk prasīt arī zināšanas, kas saistās ar koku materiālu iegūšanu un mežsaimniecību mūsu tagadējā izpratnē. Jau pašā mežzinātņu veidošanās sākumā sāk nostiprināties ieskats, ka īsts mednieks un vispār kārtīgs cilvēks nekad nedrīkst būt dabas ienaidnieks. Tieši otrādi — viņam jābūt dabas mīļotājam un dzīvnieku draugam, kam cilvēcīga līdzjutība arī pret katru medījumu. Medībām jānorit tā, lai tās dabas saimniecībā, dabas līdzsvara stāvoklī nekā nesagrautu, lai arī dabas krāšņuma cienītājiem pret tām nebūtu nekādu iebildumu. Līdz šim šī prasība no mūsu mednieku saimes ne arvien tika pilnā mērā ievērota. Apstākļi tomēr ar katru gadu uzlabojas. Ar katru gadu lielāks kļūst to mednieku skaits, kas no medībām atgriežas apmierināti un iepriecināti, neatkarīgi no iegūto medījumu skaita, no tā, kāds laiks bijis medību dienā. Un patiešām, vai tad novērot vētru mežā dažkārt nav daudz lielāka bauda nekā kādā priekšpilsētā sekot vasaras mierīgai dienai, kuŗas noskaņas parasti nemaz neatbilst cilvēka pašreizējām jūtām un tādēļ tiek mazāk dziļi izjustas un izprastas pat tai gadījumā, ja trokšņainā apdzīvoto vietu apkārtne neizslēdz katru pārdzīvojuma iespēju. Vai katrs gaŗāks gājiens pa mežu un uz mežu nedod cilvēkam iespēju dziļi ieskatīties dabas būtībā, dabas noslēpumos. Kā prakse rāda, cilvēks, mežā biežāk uzturoties, sevišķi ātri sāk noskārst dabas bezgalīgo krāšņumu, attīstās viņa skaistuma izpratne. Mednieks spiests arī tuvāk iepazīties ar vairākām dabas zinātņu nozarēm. Viņam jāpieradinās paciest viens otrs trūkums medību laikā. Jāmācās pārvarēt nogurums, nereti medību laikā jāveic arī smagāki un vienkāršāki darbi, kas nodrošina pret izlutināšanos. Un beidzot, vai tad mednieka gaitas nedod cilvēkam plašas iespējas novērtēt pašam sevi? Vai tad medībās pielaistās kļūdas nemudina rīkoties savaldīgāk, censties labot savu raksturu [1]), ar cieņu raudzīties uz katru dabas parādību?

---

[1]) Par šo jautājumu skat. arī *J. Sarapa* sirsnīgo aicinājumu rakstā — Par mednieku ētiku un medījumu pārdošanu. „M. un M.", 1938., Nr. 8., 294.—296. lp.

Medību nozīmi šai ziņā izcilus spilgti raksturo slavenā dabas pētnieka A. Brēma vārdi:

„Es," saka Brēms[1]), „esmu iepazinies ar mednieka dzīvi, jo esmu medījis daudzās pasaules malās un mēnešiem ilgi bez apstājas nodevies šai lietai un tāpēc varu teikt, kas ir medības un mednieka dzīve. Bet kā izteikt vārdos to, kas ir apņēmis un iekaŗojis mednieka sirdi un turēs viņu savos apkampienos tik ilgi, kamēr vien pukstēs šī sirds? Mēģināšu, kaut gan zinu, ka izteikšos ļoti vāji. Visu, ko tikai daba var piešķirt, medības dod medniekam. Medības paveŗ viņam meža dziļumu, vada viņu pa kalniem un zaļām ielejām; nes viņu pa jūrām; šūpo viņu upju viļņos; parāda ceļu necaurejamos purvos un muklājos; liek viņam vadīt laivu klusos ezeros; sūta uz kamieļa muguras cauri tuksnešiem un stepēm; parāda viņam taciņu cauri bieziem mūža mežiem; iet viņam pa priekšu kā braša ceļa vadone, kad viņš paceļ savu skatu uz kalnu strēķa vainagu. Medības medniekam parāda jūru visā tās krāšņumā un varenībā. Medības medniekam atklāj tuksnešu briesmas un varenību, stiprina un paceļ viņa sirdi, kas nedreb kā citu sirdis, bet apgaismo viņam mūža meža teiksmaino krēslu un sagatavo viņu cīņai ar lauvām. Medības dara vēl vairāk — tās māca mednieku un cenšas izveidot no viņa krietnu cilvēku ar labi attīstītu ķermeni un garu. Medības agri ceļ mednieku no miega, sarga viņu no slinkuma un slaistīšanās, stiprina viņa muskuļus, dod spēku locekļiem, piešķiŗ izjūtu smalkumu, padara seju veselīgu un sārtu karstumā un aukstumā, vējos un lietū. Medības māca mednieku badoties, ciest slāpes un mokas, būt izturīgam un pieticīgam, atstumj no viņa liekas rūpes un raizes, padara viņu brīvu, lielu, stipru un vīrišķīgu. Pār visu, kad lieta nonāks pie īsti nopietnām medībām, kad vajadzēs aizstāvēt tēvzemi no ienaidnieka briesmām, kad vajadzēs glābt sievu un bērnus, — tad mednieka ierocis, ko lietot izmācīja medības, kalpos labākam mērķim nekā nevainīgu dzīvnieku nogalināšana; viņš tad ies kaujas laukā un labi pratīs rīkoties ar uzticamo ieroci. Mežā mednieks dzīvo sev un ir apmierināts ar sevi. Ķildas un skaudība viņu neskaŗ un neinteresē. Gadi ieveŗ viņa matos sirmus pavedienus, bet vaigi vēl sārti zied, un nemazinās kaisle. Sirds paliek mūžīgi jauna."

Un, teicis šos vārdus, beigās lielais naturālists un dabas pētnieks A. Brēms izsaucas:

---

[1]) Skat. „M. un M." 1940. g., 438.—439. lp.

„Lūk, ko es saucu par īstu mednieka dzīvi; lūk, ko nozīmē man medības!"

Ja rodas mežkopji, kas saka, ka medībās pārsvarā esot mednieku personīgās intereses, ka medību nozīmes vērtējumā izšķirējs faktors esot tas, ka pat izcili labi nostādītā Lielvācijas medību saimniecībā medības uz katru iedzīvotāju gadā dodot tikai ap 0,5 kg medījumu gaļas, tad, atbildes vietā, vispirms jājautā: vai tad lielās mednieku saimes ētiskajam progresam, dabas krāšņuma izjūtas un fizisko spēju uzlabošanai nav nekādas nozīmes? Atbildot uz jautājumu no tautsaimnieciskā viedokļa, mēs arī tālāk redzēsim, ka pat modernas technikas zemēs medību saimnieciskā nozīme nemaz nav tik zemu vērtējama, kā to daži iedomājas. Ļaunumu medību saimniecība citām nozarēm var nodarīt vienīgi nemākulīgi vadīta, bet medījumu dotais gaļas vairums normālos apstākļos tomēr katru gadu sedz visas Lielvācijas divu nedēļu kopējo gaļas patēriņu. Protektorātā (agr. Čechoslovakijā) jau 1924.—1929. g. uz katru iedzīvotāju gadā ieguva pēc oficiālās statistikas ap 30 kg medījumu gaļas, bet faktiskais ieguvums [pēc Dr. Okt. Farskija (Dr. Oct. Farsky) vērtējuma kādā starptautiskā mežkopju sanāksmē] esot vismaz trīs reizes lielāks. Zivkopība un zvejniecība tai pašā protektorātā dodot tikai ap 15 kg gaļas uz 1 iedzīvotāju gadā, un zivkopības lielo saimniecisko nozīmi neviens nemēģinot apstrīdēt. Modernā medniecība tādēļ arī vairs nekad nav uzskatāma kā sports, kā nodarbība laika kavēklim, bet gan vērtējama kā saimnieciskas ražošanas nozare, kas pilnīgi līdztiesīga visām pārējām.

Vēsturiski pēdējais medību attīstības veids rodas pie civilizētām tautām reizē ar zemes īpašuma tiesību jēdziena rašanos vai arī vēl pirms tā, ja zvēru skaits zināmā rajonā sāk ievērojami samazināties. Kur nodibinājušās zemes īpašuma tiesības, tur vairs nevar medīt visur, kur vien grib, bet tikai uz savas zemes vai tur, kur to atļauj zemes īpašnieks. Medības nereti kļūst par augstāko sabiedrības šķiru privilēģiju, medību rīkošanu sāk normēt ar sevišķiem noteikumiem. Tikai modernajās jaunlaiku valstīs, kur dzīvi cenšas veidot uz sociālās taisnības pamata, medības kļūst par visplašāko tautas slāņu veselīgāko nodarbību, kam liela nozīme tautu dzīvē. Arī šai pēdējā attīstības stadijā medību tautsaimnieciskā nozīme vēl arvien paliek ļoti liela. Vēl 20. gs. ir zemes [1]), kuŗās medības dod līdz 20% no visiem valsts ienākumiem. Tā, piemēram,

---

[1]) Plašāki Amerikas novadi, Lielbritanijas kolōnijas, vairāki Krievijas apgabali u. c.

Lielvācijā 1913. g. nošauto medījumu vērtība sasniedz milzu summu — 31.900.000 zelta marku [1]). Pēc W. Bieger'a pētījumiem 1925. g. Vācijas medību saimniecības tīrienese bijusi 45 milj. RM, bet no daudz vairāk atbalstītās zvejniecības 52 milj. RM; salīdzināšanai vēl minēsim, ka no visas Prūsijas mežsaimniecības tai pašā laikā 53 milj. RM. No lielākajiem medījumiem šai gadā Vācijā nošauts 16.000 briežu staltradžu, 183.000 stirnu, 190.000 fazānu utt. Kopsummā iegūts 18 milj. kg dažādu medījumu gaļas. Medījumu ādiņu vērtība sasniegusi 3 milj. RM. No visa ieguvuma 65% pie tam devusi viena pati Prūsija.

1936./37. g. Vācijā uz 45 milj. ha lielas platības kopskaitā nošauts: 246 aļņi, 56.960 staltbriežu, 12.743 raibie brieži, 643.364 stirnas, 36.642 meža cūkas, 2.948.839 zaķi, 1.792.681 meža trusis, 218.229 lapsas, 18.206 āpši, 1.002 medņu gaiļi, 3.586 rubeņi, 4.398 mežirbes un baltie rubeņi, 1.013.595 fazāni, 2.043.288 laukirbes, 39.030 sloku, 378.674 meža pīles, 14.058 meža zosis un daudz citu medījumu. 1939./40. medību saimniecības gadā [2]) nošautas 678.089 stirnas, 2,8 milj. zaķu, 1,4 milj. meža trušu, vairāk par vienu miljonu fazānu, 1,2 milj. laukirbju utt., kopvērtībā par apm. 36,6 milj. RM. Gadu vēlāk, pēc ļoti bargās ziemas un citādi neizdevīgajos kaŗa laika apstākļos, Lielvācijā nošauto medījumu skaits gan stipri samazinās, un 1940./41. g. jau reģistrētas tikai 393.887 nošautas stirnas, 1,2 milj. zaķu, 0,3 milj. meža trušu, 333.000 gab. fazānu un 297.000 gab. laukirbju.

Par medību biļetēm Vācijas valdība līdz pirmajam pasaules kaŗam katru gadu ieņēma ap 6 milj. marku, bet vācu zemkopju privātās sabiedrības [pēc Tarantes mežu akadēmijas prof. Beka [3])

---

[1]) Skat. 1) Dr. *G. Rörig* — Wild, Jagd und Bodenkultur. Neudamm, 1913.; 2) Dr. *Erler* — Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Jagd in Deutschland; 3) *W. Bieger* — Die deutsche Jagdwirtschaft — Entwicklung, Umfang und volkswirtschaftliche Bedeutung. Neudamm, 1928. un 4) *B. R. Hilf.* u. *F. W. Röhrig* — Wald und Waldwerk in Geschichte und Gegenwart. Potsdam, 1938.

Vācijā pirms pirmā pasaules kaŗa katru gadu nošāva, neskaitot lielos medījumus, ap 6 milj. zaķu, 500.000 trušu, 5 milj. irbju, 600 medņu, 500.000 fazānu, 400.000 pīļu, 8000 rubeņu un daudz citu medījumu.

[2]) Pēc „Das Reich" 1942. Nr. 19. Oberstjägermeister *Ulrich Scherping* — „Die gebändigte Jagd." Sīkāk arī par medību statistiku skat. „Jahrbuch der Deutschen Jägerschaft". Herausgegeben vom Reichsbund „Deutsche Jägerschaft". Fünfter Jahrgang 1939/40. Verlag von Paul Parey in Berlin 1940.

[3]) Prof. *Beck* — Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Jagd. Forsthochschule Tharandt.

(Beck) aprēķiniem] par iznomātām medību tiesībām uz zemniekiem piederošiem zemes īpašumiem ap 46 milj. RM gadā. Caurmērā medību nomas nauda Vācijā jau tad bija sasniegusi 1 marku par ha gadā. 1925. g. pagasta medību tiesības Prūsijā jau iznomātas vidēji par 1,12 RM, bet Vācijas apdzīvotākajā rietumu daļā noma jau sasniedza 2 RM par 1 ha gadā. Visu ar medību lietu saistīto apgrozījumu kopsumma 1925. g. Prūsijā sasniedza 64,7 milj. RM, bet visā Vācijā — 103,8 milj. RM. Ja Igaunijas pazīstamais mežkopības profesors Dr. Matizens (Dr. Mathiesen) [1]) aizrāda, ka Latvijā un Igaunijā medību saimniecība dodot tikai ap 1% no kopējiem mežsaimniecības ienākumiem [2]) un, piemēram, Igaunijā medījumu gaļas iegūstot tikai 0,3 kg uz iedzīvotāju gadā, t. i., ap 0,3% no kopējā gaļas patēriņa, tad tas tikai norāda, ka medību saimniecība vēl nav pienācīgi izkopta un ka jādomā par tās uzlabošanu. Prof. A. Matīzens pie tam arī pats pareizi norāda, ka, ja Igaunijā vidēji ir 2 stirnas (atsevišķās mežniecībās pat 6—10) uz katriem 100 ha mežu, tad atļaut nošaut uz katriem 100 ha meža gadā tikai 0,03 stirnas, t. i., 1½% no kopskaita, ir nedibināti maz. Kopējais medījumu skaits Igaunijas valsts mežos 1938. g. jau bijis apm. 320 aļņi, 18.000 stirnas, 50 lāči, 20 lūši, 20 vilki, 80 caunas utt., kas, protams, dod jau iespēju uzsākt krietni intensīvāku medību saimniecību, reizē paceļot arī ienākumus no tās.

Somijas medījumu tautsaimniecisko vērtību pieņem ap 100 milj. somu marku lielu. Gada laikā nomedī ap 40 lāču, 20 lūšu, 250.000 zaķu (galvenokārt balto), 2000 lapsu, 3000 sesku, 200 ūdru, 20 daudzriju, 10.000 sermuļu, 300.000 vāveŗu, 250.000 rubeņu, 120.000 medņu, 100.000 balto rubeņu, 100.000 mežirbju, 200.000 pīļu un zosu, 20.000 laukirbju, ap 10.000 gab. roņu un dažādus citus medījumus. Par zvejniecībai ļoti kaitīgo roņu šaušanu gadā izmaksā ap 400.000 somu marku prēmijas. Lauksaimnieki par zvēru nodarītiem postījumiem arī saņēma no valdības pēdējos gados apm. 400.000 somu marku gadā. Somijas medību likums viens no modernākiem Eiropā [3]). Cik noskārstams, Somijas medību saimniecībai nodrošināts piemērots uzplaukums.

---

[1]) *A. Mathiesen* — Über die gegenseitigen Beziehungen zwischen der Jagd- und Forstwirtschaft. Tartu, 1939.

[2]) Par šo jautājumu skat. arī prof. *A. Kalniņa* referāta atstāstījumu „Medn. un Makšķ." 1930. g. Nr. 8., 241.—244. lp.

[3]) Par to skat. arī *P. Bērziņa* rakstu „M. un M." 1938. g., Nr. 12., 460.—471. lp.

Arī Lietuvas medību saimniecība sāk pamazām atzelt, un 1939. g. 1. janv. turienes valsts mežos (827.123 ha) saskaitīti 287 aļņi, 173 staltradži, 40 raibie brieži („damirši"), 29.396 stirnas, 1503 meža cūkas, 113 vilki, 10.256 lapsas, 76.831 pelēkais zaķis, 4973 baltie zaķi, 1 lūsis, 3796 āpši, 40.810 vāveres, 642 caunas, 84 ūdri, 57 medņi, 16.034 rubeņi un 15.146 mežirbes. 1938. g. nošauti: 679 stirnas, 57 meža cūkas, 25 vilki, 2236 lapsas, 18.133 pelēkie zaķi, 259 baltie zaķi, 35 āpši, 380 vāveres, 8 caunas, 180 rubeņi un 324 mežirbes [1]). Ienākumi no medību saimniecības, protams, pašreiz vēl nelieli, bet ar katru gadu sāk strauji pieaugt.

Krievijā ienākumi no medību saimniecības, kaut arī kopsummā bijuši prāvi, tomēr nekad nav sasnieguši pat niecīgu daļu no tā, ko šī saimniecība valstij un citiem zemes īpašniekiem varētu dot. Tikai dažos apriņķos priekš pirmā pasaules kara caurmēra ienākums no medību tiesību iznomāšanas Krievijā sasniedza 20 zelta kapeikas no 1 ha iznomātās mežu platības gadā. Visumā tas bija ievērojami zemāks. Kārtīgas medību saimniecības noorganizēšana Krievijai, protams, varētu dot ļoti ievērojamus papildu ienākumus. To pierāda jau 1909. gadā izdarītā aptauja, no kuŗas redzams, ka Krievijas rūpniecības rajonos vien iedzīvotāji guvuši no medniecības ap 57 milj. rubļu lielu ienākumu. Visas Krievijas iedzīvotāju papildu ienākums no medniecības šai laikā bijis ap 100 milj. zelta rubļu liels, t. i., sasniedzis ienākumu, ko tās pašas Krievijas iedzīvotāji 1909. g. guvuši no zvejniecības. Pie tam nav jāpiemirst, ka kaut kādas medību saimniecības, šā vārda īstajā nozīmē, toreiz Krievijā nemaz nebija, un dabas aizsardzības jēdziens tur bija svešs [2]).

Pieaugošiem ienākumiem no medību saimniecības pie tam nemaz nav pretim stādāmi tik lieli izdevumi par medījumu nodarītiem zaudējumiem, kā to daži iedomājas. Jūtamāki zaudējumi, par kuŗiem būs runa, atsevišķas medījumu katēgorijas apskatot, rodas vienīgi vai nu tad, kad ieaudzēto medījumu skaits kļūst pārmērīgi liels, vai arī, kad medību saimniecībā tiek pielaistas kādas rupjākas kļūdas. Cik nelieli agrākā laikā ir bijuši zaudējumi no medījumu nodarītiem postījumiem, to labi raksturo vairāku zemju priekš pasaules kaŗa vestā statistika. Pat tādās medījumiem bagātās zemēs kā agr. Austrijā un Bavārijā, kur rūpīgi rakstīja statistiku, zvēru gadskārtējo postījumu kopsumma pirmajā nepārsniedza 200.000 līdz 300.000 krōnu un otrā — apm. 100.000 RM. Visā Vācijā priekš

---

[1]) Skat. „Mūsu Girios" 1939. g. Nr. 5.

[2]) *Egon Freiherr v. Kapherr* — Naturschutz. „Neue Baltische Waidmannsblätter", 1913, Nr. 2., S. 25.—27.

pasaules kaŗa kopējie zaudējumi no medījumu nodarītiem postījumiem, pēc vispārējas kalkulācijas, nepārsniedza 2 milj. RM gadā. Procentuāli, salīdzinot ar dotajiem ieguvumiem, tam medību saimniecībā maza nozīme. Citādi tas arī nav nemaz domājams, jo pareizi aizrāda Dr. Erlers (Dr. Erler) [1]), ka medījumi savai barībai izmanto galveno tiesu samērā mazvērtīgus dabas ražojumus, tos pārvēršot gaļā. Ar medījumiem ir tas pats, kas ar zivīm un bitēm, kas arī izmanto vienīgi tādus dabas produktus, kuŗi citādi tautsaimnieciski ietu zudumā. Pat nelaimīgais zaķis, par kuŗu vēlāk, arī no šī viedokļa, būs sīkāk runa, nav šī vispārējā vērtējuma izņēmums. Arī zaudējumi, ko nodara meža pīles, apēdot pavisam nelielu vairumu mazo zivtiņu vai zivju ikru, ir ļoti niecīgi, salīdzinot ar iegūto pīļu gaļas vērtību. Lielākus zaudējumus atsevišķos gadījumos nodara vienīgi brieži staltradži un meža cūkas, bet arī no šiem zaudējumiem ir iespējams izvairīties.

Nedrīkstam nekad piemirst arī to, ka medību tautsaimnieciskā nozīme visās zemēs daudz lielāka nekā nošauto medījumu vērtība: ar medībām saistīta daudzu rūpniecības nozaŗu attīstība, medības rada plašu kapitāla pārvietošanos, ko, piemēram, Vācijā ļoti labi raksturo zemāk minētie jau atzīmētā prof. Beka aprēķini, kas pieņem, ka Vācijā priekš pirmā pasaules kaŗa izdots katru gadu (skaitļus noapaļojot):

Medību personāla algošanai ap	20,9	milj. RM
Dzinēju algošanai	5,5	„ „
Ieroču un municijas iegādāšanai	11,3	„ „
Medību suņu iegādāšanai un audzēšanai	4,5	„ „
Medību apģērbu un dažādu piederumu iegādāšanai	15,0	„ „
Vedēju algošanai, algām, saistītām ar naktsmājām, un citiem dažādiem izdevumiem ap	7,6	„ „
Kopā . . .	63,9	milj. RM

Jaunākā laikā [2]) medību saimniecības nozīmi Vācijā jau raksturo šādiem skaitļiem:

1. Gadskārtējās medību nomas kopsumma, medījumu vērtība, nodokļi, medību apliecību un citas nodevas . . . . . 63.231.000.—RM

[1]) Dr. *Erler* — Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Jagd in Deutschland.

[2]) *Modler* — Deutsches Waidwerk in Gefahr. „Deutsche Jäger-Ztg." 1933., 185.

2. Medību piederumu vērtība, medību personāla algas, medību literātūra, medību suņu uzturēšanas izdevumi	103.754.000,— „
3. Dzinēju algas, medījumu transporta izmaksa, mednieku braukšanas izdevumi, medījumu barošana	17.362.000,— „
Kopsummā . . .	184.347.000,—RM

Kas šos skaitļus uzmanīgi izlasīs, tam arī būs saprotams, cik liels tautsaimniecisks faktors patiesībā ir medību saimniecība. Tas nešaubīsies, ka Lielvācijai patiešām bija nepieciešams labi pārdomāts un stingrs medību likums šīs svarīgās dzīves nozares kārtošanai. Visai Lielvācijai vienāds medību likums ir izdots 1934. gada 3. jūlijā, un instrukcija par tā reālizēšanu publicēta 1935. g. 27. martā [1]). Pamatus šim sevišķi noteiktam medību likumam lika jau 1934. g. 18. janvārī Hermans Görings (Hermann Göring), Prūsijas ministru prezidents, izdodams medību likumu Prūsijai. Hermans Görings tagad izpilda arī Reichsjägermeister'a pienākumus, un savā izdotā medību likuma ievadā viņš saka: „No tā laika, kamēr dzīvo vācieši, medības skaitās par brīvā vācu vīra tiesību. Viņš arvien ne tikai medīja, bet arī audzēja un kopa medījumus kā viņam uzticētu savas tautas mantu. Bet tieši tagadējā laikā, kad bezgalīgs tautiešu skaits sablīvēts lielajās pilsētās, viņiem nepieciešami jāpatur daba un tanī brīvi dzīvojošie medījumi tām stundām, kad tie ir izrāvušies no darba un atpūšas. Robežas medījumu saudzēšanai nosprauž zemes kultūras vajadzības, īpaši lauksaimniecība un mežsaimniecība. Uzturēt piemērotu skaitu spēcīgu un veselīgu medījumu no daudz sugām, kā arī gādāt par kārtīgu medību norisi pēc vienāda likuma visā Prūsijā ir Jaunās valsts uzdevums."

Vācu apdzīvotajās vai vācu kultūras iespaidā attīstījušās zemēs šie principi arī agrāk tika visumā stingri ieturēti. Piemēram, agr. Austrijā uz katriem 100 km² caurmērā bija 13 speciālu medību uzraugu, kas veica arī visus medību saimniecības kopšanas speciālos darbus. Visā Vācijā agrāk bija ap 72.000 šādu medību uzraugu. Attiecinot šo pašu proporciju uz mūsu apstākļiem, iznāktu, ka Kurzemē, Zemgalē, Vidzemē un Latgalē kopskaitā būtu vajadzīgi apm. 8500 medību uzraugu.

[1]) Skat. Dr. *G. Mitzschke* und Dr. *K. Schäfer* — Das Reichsjagdgesetz vom 3. Juli 1934. Zweite Auflage.

Apskatot mūsu medību attīstības vēsturi, jāsaka, ka mūsu tēvu tēvi sen jau vairs nepārtika no medībām vien. Aprakstot laikmetu priekš Kristus, jau Tacits par mūsu senčiem saka, ka tie esot kopuši labību un citus augus. Arī pēc „Latvju Dainām", par mūsu lopkopību, āboliņa kultivēšanu utt. spriežot, jāsecina, ka zemkopībā mūsu senči ir bijuši tālu priekšā daudzām kaimiņu tautām; ar visu to tomēr nav izzudusi nodarbošanās arī ar medībām: vēl XI gs. mūsu senči maksāja nodokļus zemē iebrukušiem krievu kņaziem ar zvēru ādām. Arī iekšzemē zvēru ādas lietoja naudas vietā, kā to var spriest no mūsu tautas dziesmām — piemēram:

„Ūdrs, bebrs cīkstījās
Straujas upes maliņā;
Abi bija naudas vīri —
Naudas svārki mugurā."

Arī kad zemnieks precēja kādu labāk ieredzētu muižas meitu, viņam par to bija jāsamaksā vairākām caunu ādām. Medību brīvība, pretēji Rietumeiropas paražām tai laikā, pie mums bija vēl pastāvējusi pat XVI gs. beigās, kad Baltazars Rusovs raksta[1]: „Šai zemē ir liels daudzums meža zvēru, kā aļņu, zaķu, stirnu un visādu meža putnu, kuŗus arī visi zemnieki drīkst ķert un pārdot, bez kā tas viņiem būtu liegts." Šīs tiesības zemniekiem, kas bija tieši padoti ordenim un bīskapiem, ir bijušas arī juridiski pamatotas, kā tas redzams no kāda 1440. g. raksta[2] un arī no Vidzemes bruņinieku tiesību pantiem[3]. Arī pazīstamajā, 1561. g. sastādītajā Sigismunda Augusta privilēģijā nekur nav aizrādīts, ka medības būtu vienīgi muižnieku priekšrocība. Tikai vēlāk medību tiesības zemniekiem sāk pakāpeniski ierobežot. 1570. g. izdotajā Kurzemes hercoga Gotharda Ketlera recesā[4] zemniekiem jau aizliegts, piedraudot ar miesas sodu, medīt aļņus, meža cūkas un stirnas. Bez kungu ziņas aizliegts ķert ar saviem slazdiem, tīkliem, lamatām un cilpām arī zaķus. Brīv medīt lūšus, vilkus un lāčus, tikai ādas jānodod tam, uz kuŗa zemes medīts. 1622. g. landtāgs

---

[1]) Skat.: 1) Chronica der Provintz Lyffland. 1584. un 2) *V. Lamstera* rakstu — Latviešu mednieks senu dienu skatījumā, „Medn. un Makšķ." 1940., 395.—397. lp.

[2]) Livländische Güterurkunden. 1908. (I), 283.—285. lp.

[3]) *F. Bunge* — Altlivlands Rechtsbücher. 1879., 91. lp.

[4]) *Ziegenhorn* — Staats-Recht der Herzogthümer Curland und Semgallen 1772., 258. lp. un *Rummel* — Die Quellen des Curländischen Landrechts. II 1. 1622., § 12.

nolemj, ka bises, izņemot strēlniekus ar īpašām atļaujām, zemniekiem vajagot atņemt. Šo lēmumu tomēr, cik var spriest, neievēroja visas muižas. 1647. g. zviedru valdības izdotajos Vidzemes medību likumos noteikts[1]), ka medības nekur nedrīkst izvērst pārmērīgi plaši. Neviena muiža nedrīkst turēt medīšanai vairāk kā divus mežsargus (strēlniekus), kuŗu bisēm jābūt apzīmogotām. Zemniekiem atļauts medīt vienīgi putnus, sīkos medību zvērus un visus plēsējus, bet arī šīm ierobežotajām medībām jau bija vajadzīga īpaša atļauja. Taupīšanas laiks tika noteikts no 1. marta līdz Pēteŗa-Pāvila dienai (29. jūnijam). 1669. g. landtāgs atkārto, ka jau ar agrākiem lēmumiem noliegts medīt ar slazdiem un cilpām. 1682. g. zviedru medību lietu virspārzinis Tīzenhauzens izsludināja visus zemniekus, kam nebija sevišķas medīšanas atļaujas no muižām, par malu medniekiem un pavēlēja viņiem atņemt bises. 1683. g. tas pats zviedru medību lietu virspārzinis Tīzenhauzens dod rīkojumu muižniekiem rūpēties par plēsēju iznīcināšanu, uzstādot lamatas, līdzīgi tam, kā tas jau tika darīts valsts mežos.

Visi augstāk atzīmētie zemnieku medību tiesību ierobežojumi tomēr acīm redzot nedeva lielu panākumu un bija vienīgi zemniekus tīri formāli pārvērtuši par malu medniekiem, kas savu arodu strādāja tīri atklāti. Christians Kelchs vēl 1695. g. raksta[2]) par latviešiem šādi: „Šiem ļaudīm piemīt arī liela medīšanas kāre, un to viņi dara sevišķi veikli ne tikvien putnus un dažādus tramīgus meža zvērus, bet arī niknos lāčus meistarīgi pieveikt prazdami. Tie, kas grib medīt ziemu, piesien zem kājām oša koka slēpes, tā apmēram asi gaŗas, ar kuŗām ērti un ātri var pa dziļu sniegu, kas te ziemā uzsnieg, skriet.

Tie, kas ar šaušanu nodarbojas, mēdz savu šauteņu pulveri paši taisīt un prot to tik lieliski pagatavot, ka piedzīvojuši kaŗa ļaudis un strēlnieki par to spriež, ka tas daudz pārāks par ārzemju pulveri. Arī no zvaigžņu gaitām šiem ļaudīm, pēc savas mākas, ir lielākas zināšanas, nekā to varētu ticēt."

1696. g. tiek noteikta medīšanas kārtība arī jau muižniekiem. Ja medījums tika iegūts medniekam nepiederošā mežā, tad, piemēram, puse brieža bija jāatdod tam, uz kuŗa zemes tas kritis. Par

---

[1]) Skat. *F. Vidrižnieka* (Dir. B. Feddera pseudonims) — Medības Vidzemē senāk un tagad. 1931, 16. lp.

[2]) *Chr. Kelch* — Liefländische Historia. 1695. Par dzīvi Kurzemē ap XVII gs. vidu skat. *Berent Kedingks Tagebuch.* Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst 1893. Šo pašu laikmetu apraksta arī *A. F. Büsching* — Neue Erdbeschreibung. Hamburg, 1760, 658. lp.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
0306067767

robežām neinteresējoties, varēja sekot vienīgi plēsējiem un medīt sīkos zvērus un putnus. Zemnieku medību apstākļos tomēr nekas nemainās, un A. Hupelis (A. Huppel) vēl 1777. g. raksta[1]: „Lielajam dižciltīgo vairumam par strēlniekiem ir vietējie zemnieki, kas medī bez suņiem un kam muižai klaušu vietā jāpiegādā medījumi. Šie šauj visbiežāk ar kapātu svinu, kuŗu, ja daudz, tad dzelzs katlā uz uguns, pastāvīgi apvīļādami, izveido par kaut ko līdzīgu apaļai figūrai. Lielais vairums zemnieku ir dzimuši šāvēji un zog kur vien varēdami logu ierāmējuma svinu (agrāk logu stikli nelieli, sastiprināti kopā svina ietverēs). Tikai daži dzimtkungi aizliedz zemniekiem medīšanu, bet tiem medījumu nav vairāk kā pārējiem: medīšana notiek slepeni."

1784. g. valsts mežos saudzēšanas nolūkā uz laiku pilnīgi aizliedz šaut aļņus, stirnas un laukirbes („kuratiņas"). 1789. g. sastādītā Rīgas pilsētas mežsargu amata zvēresta teksts noslēdzas vārdiem, kas arī raksturo šejienes medību apstākļus: „Tā es arīdzan svēti solīdamies solos cieti uz to vaktēt un aktiņu dot, ka nevienam nārsta jeb vaisla laikā iekš meža putnus medīt un strelīt nebūs, un tiklīdz es vienu atradīšu, gribu es viņu ķīlāt un to ķīlu tūdaliņ meža kungam nodot. Ar vārdu sakot, es gribu to mežu tā sargāt un uzlūkot, kā vienam godīgam meža sargam pienākas." Arī no šī zvēresta teksta noskārstams, ka malu medniecība bijusi attīstīta, un uz to norāda arī 1805. g. Keizerlinga apraksts[2]), kuŗā viņš starp citu saka: „Medības ir zemnieka iemīļotākā nodarbošanās, kam tie ziedo svētdienas un katru vaļas brītiņu, kas atliek no darba. Še viņš apvieno izturību grūtajā un nogurdinātājā medījumu sadzīšanā ar viltību vajāšanā un dažādu sugu, it īpaši prāvo medījumu, notveršanā un nonāvēšanā, bieži apbrīnojamu prasmi šaušanā. Visu, ko tas nošauj un nomedī, ja vien tas nav darīts ar kunga pavēli vai ar tā ziņu, viņš parasti pārdod krogos vai žīdiem, lai tādi savu malu medīšanu, kas nepaliktu nesodīta, noslēptu. Taču šī nodarbošanās viņam ir vairāk patikas dēļ nekā peļņas nolūkos; viņš jau ir apmierināts ar to, ka nopūlējies cauru dienu un, iegūdams varbūt pie tam vienu medījumu, var iedzert bez maksas pāris glāzes degvīna."

Šādos apstākļos tad arī 1815. g. izdots pirmais pilnīgais šejienes medību likums. Tas gan nosaka noteiktus taupīšanas laikus

---

[1]) *A. Huppel* — Topographische Nachrichten. 1777, 431. lp.

[2]) *Keyserling* und *Derschau* — Beschreib. der Prov. Kurland, Mitau, 1805, 127.—176. un 346.—355. lp.

zvēriem un putniem, pavēl iznīcināt plēsējus visiem iespējamiem līdzekļiem, noliedz lasīt medību putnu olas, uzdod ganu suņiem no Jurģiem līdz Jēkabiem siet sprunguļus pie kakla. Medību tiesības šis likums vēl arvien piešķir vienīgi muižniekiem un mežkopjiem.

Faktiski apstākļi tomēr nav bijuši priekš zemniekiem tik ļauni, kā uz to norāda kaut vai 1828. g. izdotie baznīcas noteikumi, kas dažās Zemeļvidzemes draudzēs oficiāli kā maksu par laulībām nosaka „pāri šautu putnu". Uz patriarchālām muižu un zemnieku savstarpējām attiecībām norāda arī kādi 1841. g. Vidzemes apraksti, kur latviešu zemnieki nosaukti par muižnieku nepieciešamiem palīgiem medībās. Cik zināms, tad īpaši lāču un aļņu medībās muižnieki arvien aicinājuši līdzi arī dažus savus saimniekus, kas bijuši mednieki [1]). Medību tiesību jautājums ienes asākas attiecības vietējā dzīvē vienīgi pēc tam, kad 1863. g. 20. sept. tiek izdots Baltijas provinču tiesību likums, kuŗa § 883 nosaka, ka, pārdodot mājas zemniekiem īpašumā, medību un zvejas tiesības paliek muižai. Zemnieki jutās ar šo noteikumu pazemoti, un stāvokli maz uzlaboja atzīmes māju izpirkšanas līgumos, ka zeme tikai tādēļ pārdota tik lēti, ka medību un zvejas tiesības paliek muižai. Tikai vietēja nozīme bija arī tam, ka dažas muižnieku ģimenes, kā, piemēram, barona Fircks'a — Kurzemē un v. Brümmer'a — Vidzemē (Pastmuižā), izrādīja arī turpmāk zemniekiem, mednieķiem, vislielāko pretimnākšanu, ja vien tie ievēroja pareizu medību tradicijas. Radītie asumi bija noskārstami vēl līdz pirmā pasaules kaŗa laikam.

Tikai 1877. g. likums Kurzemē dod medību tiesības katram 150 desetiņu lielas zemes platības (164 ha) īpašniekam. Atļauj arī vairākiem saimniekiem uzstāties kopīgi, bet medību tiesības šai gadījumā varēja izmantot tikai viena persona. Vidzemē stāvoklis palika bez lielākām pārmaiņām līdz pirmā pasaules kaŗa beigām. Malu mednieķība visumā bija plaši izplatīta un sevišķi daudz ļauna medību saimniecībai atnesa tādos pārejas laikos, kā, piem., 1905., 1918. un 1919. g. Praksē arī citur ir pierādījies, ka gandrīz it visos ārkārtējos apstākļos medību saimniecība cieš daudz vairāk nekā citas saimniecības nozares [2]). Mūsu vecākā paaudze to varēja pati vērot kā pēc 1905. g. revolūcijas, tā, it sevišķi, pēc pirmā pasaules kaŗa 1914.—1918. g.

---

[1]) Skat. arī *F. Vidrižnieks* — Medības Vidzemē senāk un tagad. 1931.

[2]) Par šo jautājumu skat. arī Dr. *Georg Escherich* — Der alte Jäger. 1934, *Juris Upīte* — „Mednieku laiki", 1911, un *Fr. Küglers* — Mednieķība pirms kaŗa un tagad. „Meža dzīve" 1936, Nr. 134., 4831.—4836. lp.

Tauta pie mums mīl meža dzīvniekus, kā to starp citu tik labi raksturo Viļakas pagastā atzīmētā tautas dziesma [1]):

„Meža mōte putnus sauce,
Vai ir visi vokorā.
Kraukleits Juris, seilis Ancis,
Rubineņš Bārtuleņš,
Slūka Grīta, Irbe Maija,
Paipaleite Madaleiņa."

Mūsu tautas dziesmās meža zvēri arvien apveltīti jo mīļiem vārdiem un pat uz kaitīgajiem tauta raugās saudzīgi. To it labi redzam no sekojošas tā paša Viļakas pagasta tautas dziesmas par ļauno vilku:

„Vylkam labi, vylkam labi,
Ni valk rotu, ni rogovu.
Ōžam rogu nūlauzis,
Īt pa mežu strumpeidams.

Vylks ar kozu sadarēja
Īnaideņa naturēt.
Nav vēļ saule uzlākuse,
Vylks kozai pakausē."

Tomēr pārejas laikmetos svarīgs ne tikai vairākuma noskaņojums. Šādos laikos arvien rodas pietiekoši daudz ļaužu, kuŗiem tieksme skaitīt dabas dotības par neizsmeļamām un katra patvaļai pakļautām. Šīs tieksmes tad arī bieži vien pavedinājušas tautas, kuŗām pašreiz nav autoritātīvas un sapratīgas vadības, uz dabas bagātību pārspīlētu izmantošanu. Vēl lielākas šādas tieksmes, it dabiski, ir zemē vienīgi uz īsāku laiku ienākušiem svešiniekiem. Revolūciju un agrāko kaŗu laikos to labi varēja novērot arī pie mums. Salīdzinot ar apstākļiem priekš pirmā pasaules kaŗa, medību saimniecības stāvoklis ap 1920. g. pie mums bija kļuvis nesalīdzināmi bēdīgāks. No apmēram 25.000 fazāniem, kas skaitījās mūsu zemē priekš pasaules kaŗa, bija pāri palicis tikai pāris eksemplāru Vircavas un Kandavas virsmežniecībās; aļņu un staltradžu kopskaits līdzinājās nepilnai divdesmitai daļai no pirmskaŗa skaitļa. Arī stirnu skaits bija samazinājies vairāk nekā desmitkārtīgi un apmēram tāpat bija samazinājies arī pārējo galveno medījumu skaits. Kā iz-

[1]) Skat. arī *I. Perlīna* rakstu — Zvēri Viļakas pagasta tautas dziesmās. „Medn. un Makšķ." 1940. g. Nr. 3, 86.—87. lp.

ņēmumu varbūt varētu minēt lapsas un medņus. Pirmo skaits bija kaŗa gados pat pavairojies, otro — palicis caurmērā gandrīz agrākais. Pavairojies bija arī mežcūku, vilku, lūšu, vanagu un plēsīgo zvēru un putnu skaits; tātad taisni vairums medību saimniecībai viskaitīgāko mežu iemītnieku.

Latvijas nelaimīgie apstākļi pasaules kaŗa gados bija noveduši pie tā, ka pirmā nepilnīgā statistika, ko mežu departaments pēc šīs grāmatas autora priekšlikuma izdarījis par 1922./23. saimniecisko gadu, rāda sekojošu bēdīgu ainu par medību apstākļiem mūsu valsts mežos (no apm. 1.780.000 ha Latvijas mežu kopplatības — valsts mežu toreiz ap 1.545.000 ha):

Valsts mežos saskaitīts (galvu):

Medījumu nosaukums	1914. g.[1]	Uz 1. aprīli 1923. g.					1929. g.	1936. g.	1940. g.
		Vidzemē	Kurzemē un Zemgalē	Latgalē	Visā Latvijā				
					Nošauti 1921./22. g.	Paliek uz 1.IV.23.			
Aļņi	4.000	37	48	—	1	85	185	450	935
Staltradži .		2	126	—	1	128	460	1.200	1.286
Stirnas . . .	90.000	1.823	6.604	110	135	8.537	27.581	43.300	42.316
Mežcūkas .	20	17	330	—	13	347	491	800	947
Lapsas . . .	20.000	2.217	4.341	765	941	7.314[2]	7.271	9.900[4]	13.021
Medņu gaiļi	7.000	669	885	85	89	1.639[3]	5.673	7.200	4.900
Zaķi	400.000	13.019	20.941	4.717	4.365	38.677	65.569	68.500[4]	50.796
Caunas . .	1.500	472	1.284	28	105	1.784	998	1.150	1.174
Āpši	3.000	258	357	94	59	709	5.367	8.200	10.992
Vilki . . .	50	14	67	141	41	222	97	20	17
Lūši	20	17	21	12	5	50	44	50	93
Ūdri	500	—	—	—	—	—	494	—	357
Rubeņi . . .	150.000	—	—	—	—	—	49.391	44.500	29.624
Pīles . . .	80.000	—	—	—	—	—	—	—	35.005[5]
Mežirbes . .	—	—	—	—	—	—	—	63.300	43.023

[1]) Šie dati diezgan nenoteikti un pretrunīgi. Pilnīgi iztrūkst ziņu par dažiem Latgales rajoniem, kuŗos zvēru vairums pieņemts pēc analoģijas ar kaimiņu rajoniem. Pēc mežk. *Līra (Lür)* aprēķiniem, visu medījamo zvēru un putnu kopskaits agr. Latvijas territorijā 1913. g. bijis ap 1,3 milj. galvu, kopvērtībā apm. par 1,13 milj. zelta rubļu. Pēc pašreizējām cenām vienīgi valsts mežos dzīvojošo medījumu kopvērtība līdzinās apm. 2½ milj. RM.

[2]) Skaitīšana izdarīta vienīgi valsts mežos, pie tam laikā, kad liela daļa lapsu uzturas sīkajos privātmežos.

[3]) Skaits par mazu. Liela daļa mežniecību bija uzdevusi vienīgi dziedošo gaiļu skaitu.

No šiem skaitļiem par medījumu daudzumu mūsu mežos jau arī saprotams, ka, īpaši pirmajos gados pēc pasaules kaŗa, ienākumi valsts kasei no medību saimniecības nevarēja būt lieli. Ainu raksturo šādi skaitļi:

	Ieņemts no medību tiesību iznomāšanas, ieskaitot arī ienākumus no dienas biļetēm, Ls	Ieņemts kā nodoklis no medību apliec., iesk. summas, kas iegūtas no konfiscēto medījumu pārdošanas, Ls
1920. g. I ceturksnī	22,—	—
1920./21. gadā . .	4.110,—	—
1921./22. gadā . .	18.775,—	40.265,—
1922./23. gadā . .	19.282,— *)	65.640,—

Pēdējos gados valsts pie mums caurmērā ieguva no medību tiesību iznomāšanas ap 20 sant. (toreiz ap 10 feniņiem) no ha vai kopsummā ap Ls 70.000,—, par medību apliecībām ap Ls 100.000,—. un dažādie citi ienākumi sakarā ar medībām sastādīja ap Ls 10.000,—. Tīrais atlikums no medību saimniecības ap Ls 100.000,— gadā. Tas jau nav daudz, bet mūsu medību saimniecība jau bija jāsāk no jauna, un tikai nedaudzās medniecībās medījumu skaits jau sasniedzis vēlamo normu, kad dabisko pieaugumu iespējams jau pilnā mērā izmantot. Citur visur vēl visus pēdējos gadus notika kapitāla uzkrāšana un izšaut bija atļauts vienīgi tālākai audzēšanai nederīgos eksemplārus [2]).

Vakareiropā turpretim, kur labi nostādīta medību saimniecība, tīrienesa no medību saimniecības sastāda līdz 20% no tīrienesas, kādu dod galvenā mežu izmantošana, ja tā nepārsniedz gadskārtējā pieauguma normu. Tas arī viegli saprotams, jo, piemēram, Lielvā-

[1]) Medību tiesības bija iznomātas uz 350.770 ha, par ko iegūts nomas naudas kopsummā Ls 16.290,—.

[2]) Ciktāl medību saimniecības apstākļi pēdējos gados šeit bija uzlabojušies, uz to norāda arī starptautiskās mednieku apvienības ģenerālsekretāra grāfa *W. d'Adix* raksts 1936. g. žurnālā „Le Saint-Hubert". Izrakstu skat. žurnālā „Meža dzīve" 1936. g. 4520.—4521. lp.

[4]) Pēc Statistiskās pārvaldes datiem dažus gadus lapsu un zaķu ādiņu eksports pārsniedzis importu vairāk nekā par 300.000,— ls katrai šo ādiņu šķirai. Tas norāda, ka zaķu lielākā daļa mīt laukos un zaķu kopskaits ir patiesībā daudz lielāks par šeit minēto. Skaitļus, kādi bija priekš pasaules kaŗa, tas tomēr nesasniedza. Skat. arī *K. Melders* — Meža vakari. 1936, 33. lp.

[5]) Skaits uzdots pēc vispārēja vērtējuma, jo noteiktas statistikas nav.

cijā viens zaķis sastopams caurmērā uz katriem 6 ha, viens alnis vai staltradzis uz katriem 400 ha, bet pie mums uz katru alni vai staltradzi iznāk ap 850 ha un uz katru zaķi ap 25 ha liela platība. Pareizi nostādītas medību saimniecības tautsaimnieciskā nozīme tādēļ vispār nav apstrīdama.

Ja tomēr atmetam pie malas arī visus šos motīvus un ņemam samērā ļoti nedaudzos gadījumus, kad medības vērtē vienīgi no ķermeņa un cilvēka rakstura norūdīšanas, varbūt vēl vingrināšanās šaušanā viedokļa, — mēs tomēr esam spiesti atzīt medību eksistences tiesības, jo tas ir viens no visskaistākiem nodarbības veidiem, tieksmes pēc kuŗa gadsimteņos ieaugušas mūsu asinīs. Īsts mednieks nekad nebūs vienīgi sportists, kas medījumus vērtē tikai kā kādus sporta piederumus. Ja pat kādreiz gadās mednieks, kas sākumā medībām pieiet vienīgi kā izpriecai, tad, ja vien viņš nav galīgi nejūtīgs cilvēks, jau drīzi vien tas kļūst par dabas mīļotāju un bieži vien pat par dabas pētnieku. Var pavisam noteikti apgalvot, ka, attiecībā uz vislielāko un kaislīgāko mednieku skaitu, pareizāks būs apgalvojums, ka īstie mednieki ir lielākie dzīvnieku draugi, kas nekad neaizkaŗ vājos un mazos, baro tos grūtākajā laikā — ziemā, bieži audzē arī mājās, kaŗo par dzīvnieku aizsardzības likumiem, saudzējamā laika ievešanu, „malu mednieku" izskaušanu utt. Arī Lielvācijas mednieku (St. Hubertus) dienas svinības katra gada 3. novembrī un pat pašas teikas par St. Hubertus'u rašanās ir labākā liecība par kārtīgu mednieku attiecībām pret dzīvo dabu, par mednieku saimes augsto ētisko līmeni. St. Hubertus'a dienu svin Heinbergenā pie Braunšveigas. Šeit, ziemeļos no Harcu kalniem, skaistā klintī izcirstā kapella ar katru gadu vairāk kļūst par visu mednieku svētnīcu. Šīs kapellas ierīkotāja, Freiherr Johann Friedrich Anton von Bochholtz, klintī iecirstais uzraksts „Solitudo sola beatitudo" — tikai vientulība ir laime — ir tikpat tuvs un saprotams mednieka sirdij kā teika par neapvaldīto un mežonīgo mednieku Hubertus'u, kas Lielā piektdienā izbraucis uz medībām ar taurētājiem un dzinēju suņiem, bet neievainojamam staltradzim mestais šķēps izaudzis starp brieža ragiem par krustu.

Apvaldīšanās spēja ir viens no augstākiem katra īsta mednieka tikumiem, uz ko norāda arī sekojošais skaistais vācu mednieku sakāmais vārds:

„Das ist des Jägers Ehrenschild,
Dass er beschützt und hegt sein Wild;
Waidmännisch jagt, wie sichs gehört,
Den Schöpfer im Geschöpfe ehrt!

Behüt's vor Mensch und Tier zumal,
Verkürze ihm die Todesqual.
Sei aussen rauh, doch innen mild,
Dann bleibet blank dein Ehrenschild!"

Šais rindās uzsvērts daudz no tā, ko mednieka ētika (Weidgerechtigkeit) prasa no katra kārtīga mednieka[1]). Mednieku ētika ir veidojusies vācu medniecības vēsturē un tradicijās, un iesācējam tā jāpiesavinās, gan studējot piemērotu literātūru, gan sekojot izcilāko mednieku praktiskam piemēram. Vārdos visas tās uzstādītās prasības grūti formulēt, un tikai vispārējos vilcienos var teikt, ka tā pastāv: 1) ideālistiski humānā mednieka domātnē (edelmenschliche weidmännische Gesinnung), 2) pietiekamās zināšanās medniecībā un zināmā mednieka izveicībā un 3) ētiski augstvērtīgas noskaņas, zināšanām medniecībā un izveicības rēgulētā rīcībā. Miesā un asinīs kārtīgam medniekam ieaug pareizā mednieka ētika, un arī tad, kad viņam trūkst nepieciešamo zināšanu, sirdsapziņa un cilvēcīga līdzjutība medījumam tam katrreiz pateiks, kā šai gadījumā pareizi rīkoties. Kārtīga mednieka cienīga domāšanas veida izkopšana arī ir galvenais katra mednieka uzdevums. To ieguvis, neviens vairs nešaus medījumam no pārmērīga attāluma, neļaus sašautam medījumam mocīties tikai tādēļ, lai varētu palielīties, ka tas nošauts ar vienu šāvienu, nešaus pārnadžu medījumiem ar skrotīm, nešaus arī plēsējus, kas jau kļuvuši par dabas retumiem, mīlēs medījumus un centīsies viņiem palīdzēt grūtību laikmetos. Visu teikto vērā ņemot, arī šīs grāmatas nolūks nav vienīgi iepazīstināt plašākas aprindas ar medniecību kā ar pirmo mežzinātni šī vārda šaurākā nozīmē. Grāmatas nolūks ir atkal reizi visiem, bet it īpaši mūsu mednieku saimei, atgādināt, cik skaista ir mūsu daba un mūsu mežu iemītnieki, kuŗus pilnīgs pamats patiesi mīlēt. Konsekventi parādītu mīlestību mūsu uzticīgākie — nereti vārda pilnā nozīmē — draugi no dzīvnieku valsts vidus mums bagātīgi arvien atmaksās.

*

Šīs grāmatas manuskriptu laipnā kārtā caurskatot, daudz vērtīgu ierosinājumu un norādījumu sniedzis, vajadzīgo materiālu savākšanu un arī grāmatas ātrāku izdošanu atbalstījis forstmeistars A. Hoheisela (A. Hoheisel) kungs, kuŗam par visu to arī šeit tiek izteikta patiesa pateicība.

---

[1]) Skat. arī *Konrad Eilers* — Philosophie des Weidwerks. Neudamm 1912, un tā paša autora — „Was ist weidgerecht?" žurnālā „Neue Baltische Waidmannsblätter" 1913, Nr. 14., 321.—323. lp.

Sastādītājam par grāmatas izdošanas atbalstīšanu un sniegtiem materiāliem jāpateicas arī galv. dir. A. Padēla kungam, dir. H. Upīša kungam, prof. Dr. L. Fabricija (L. Fabricius) kungam (Minchenē), Mežu dep. medību inspekcijai, kā arī „Latvju grāmatas" apgādam, kas pielikuši daudz pūļu, lai grāmata iznāktu iespējami labākā izveidojumā. Par grāmatas piemērotu ilustrēšanu daudz pūlējies mākslinieks S. Vidberga kungs, par ko viņam pienākas liela pateicība. Sirsnīgs paldies arī V. Blankenburga, J. Gaiķa, G. Feddera, P. Bērziņa, T. Strautzeļa, V. Rīdzenieka, A. Rodes, J. Kalniņa (Saukas Poceros), A. Pinkaiņa un c. kungiem par viņu mākslinieciski augstvērtīgajiem medījumu un citiem grāmatā izmantotiem foto uzņēmumiem. Skaisti attēli parasti labāk iespiežas atmiņā nekā rakstītais, un tieši medniecības grāmatai tas jo svarīgi. Lai šie attēli būtu arī atgādinājums pārējiem mednieku un meža darbinieku saimes foto mākslas mīļotājiem, ka vienas no visskaistākām medījumu „trofējām" ir šādi brīvdabas uzņēmumi. Tagad tie jau ļoti labi iespējami arī dabiskās krāsās, kā to skaisti mednieku saimei pēdējā medījumu skatē Rīgā 1940. g. pierādīja V. Blankenburga kungs.

Mežniecību karti zīmējis Jūl. Lūša kungs, medījumu izplatījumu kartes pagatavotas L. ornitoloģijas centrāles sekretāra J. Pētersona kunga vadībā. Tās zīmējusi M. Kalniņa kundze.

Šeit vietā būtu arī atzīmēt, ka pārejas gados pēc pirmā pasaules kara vietējās medību saimniecības atlikušo vērtību saglābšanai, tās atjaunošanai un izkopšanai daudz pūļu veltījušas kā pakāpeniski no jauna dibinātās vai arī atjaunotās mednieku organizācijas, tā arī daudz atsevišķas personas, no kuŗām sevišķi minamas: J. Bolands, O. Kaugerts, K. Melders, J. Čakste, G. Zemgals, D. Rudzītis, M. Lūkins, H. Celmiņš, Aur. Zēbergs un citi, par kuŗu veikto darbu un medību saimniecībai ziedotiem līdzekļiem viņiem pateicību parādā katrs mednieks un dabas draugs.

Arv. Kalniņš.

Rīgā, 1942. g. augustā.

Medījumu apskats

Lai varētu sīkāk apskatīt kā atsevišķos medību veidus, tā arī medību saimniecību vispār, vispirms labi jāpazīst katrs medījums par sevi. Lai to apraksts neiznāktu pārāk plašs, sīkāk apskatīsim vienīgi mūsu galvenos medījumus, iepazīstoties, pirmā kārtā, ar tām viņu īpašībām, kuŗām lielāka nozīme no medniecības viedokļa. Šis apskats lai būtu arī lasītāju pamudinājums labāk iepazīties ar mūsu dzīvās dabas „pieminekļiem" un krāšņumiem, lai tas katru ierosinātu rūpīgāk novērot mūsu dabu un lai mudinātu palīdzēt noskaidrot vēl medījumu dzīvē pilnīgāk neizpētītās parādības. Sniegtās ziņas arī, galvenos pamatos, jāzina katram, kas, saskaņā ar Lielvācijas valsts medību likumu, vēlēsies izturēt pārbaudījumu medniecībā, lai saskaņā ar šī likuma 24. § iegūtu savu pirmo medību atļauju.

Medījumu aprakstā ieturēta zooloģijā parastā kārtība, jo atsevišķo medījumu nozīme medību saimniecībā mainīga, bet medību prieks, kādu sagādā atsevišķas medības, ir lielā mērā atsevišķo mednieku izjūtas lieta un tātad arī mainīgs jēdziens.

A. Zīdītāju klase — Mamalia

I. Gaļas ēdēju (plēsēju) šķira — Carnivora

Pie šīs šķiras pieder arī lāči (Ursus arctos — Bär), kas ap 1850.—1880. g. vēl mūsu mežos bija bieži sastopami [1]), bet pēc 1900. g. manīti tikai atsevišķi no Krievijas iemaldījušies eksemplāri. Šai šķirā skaitās arī mūsu mežu pašreizējie plēsīgākie zvēri, uz kuŗiem parasti skatās kā uz sevišķi kaitīgiem ne tikai derīgajiem medījumiem, bet pat māju putniem un lopkopībai, nemaz nerunājot par dziedātājiem un citiem putniem. Teōrijā jautājums, kuŗus par tādiem uzskatām dibināti, liekas vienkāršs un skaidrs, bet ne tā praksē, par ko vēl runāsim pēc atsevišķo medījumu apskata.

1. Sīko plēsēju dzimta — Mustelidae

Pie šīs dzimtas pieder vairāki no medniecības viedokļa sevišķi vērtīgi dzīvnieki, kā: meža cauna, akmeņu cauna, sesks, ūdrs, āpsis un citi, lielākā daļa no kuŗiem, salīdzinot ar viņu lielumu, ir arī ļoti plēsīgi. Lielākais šīs dzimtas pārstāvis ir tinis (Gulo gulo, L., Vielfrass). Lielākā skaitā mūsu mežos piemājojis vēl XVII gadsimtenī. Pēdējie eksemplāri nošauti 1875. g. Saukas kroņa mežos [2]) un 1876. g. Jēkabmiesta apkārtnē. Šis no izskata neveiklais dzīvnieks sasniedz 1 m gaŗumu (aste līdz 15 cm gaŗa). Spalvas krāsa uz muguras un vēdera daļas melni brūna (gandrīz melna), galvas vidus un pakausis tumši brūns ar pelēkas spalvas piemaisījumu. Starp acīm un ausīm gaiši plankumi.

Meža cauna — Mustela martes L.

Meža cauna [3]), saukta arī koka cauna, dzīvo gandrīz visos Eiropas un Sibirijas mežos. Atkarībā no dzīves vietas novērots daudz variāciju kā krāsas, tā arī lieluma ziņā.

---

[1]) Skat. arī *F. Vidrižnieks* — Medības Vidzemē senāk un tagad. 1931, 22.—32. lp.

[2]) Glabājas mūzejā. Skat. Sitzungsberichte der Kurländ. Ges. f. Lit. und Kunst. 1875, 48. lp. un *J. Siliņš* — „Medn. un Makšķ." 1933, 106.—107. lp.

[3]) Vācu nosaukums Baum- vai Edelmarder.

Att. 1. Tinis (daudzrija — *Gulo gulo L., Vielfrass).* Oslo zooloģiskā mūzeja dāvana Jelgavas lauksaimniecības akadēmijai.

Agrāk mitis arī mūsu mežos un ir tik spēcīgs, ka spēj nokost pat pieaugušu ziemeļbriedi. Medību saimniecībai daudz kaitīgāks par vilku.

Mūsu meža caunas spalva ir spīdīga, tumši kastaņbrūnā krāsā, tikai pakaklē parasti dzeltens, retāk gandrīz balts ovāls laukums, kas nesasniedz dzīvnieka plecus un kāju virzienā nekad nedalās divās daļās, kā to redzam pie akmeņu caunas. Abas šīs caunu sugas atšķiras arī ar 3. un 5. augšžokļa dzerokļiem. Mājas caunai 3. augšžokļa dzerokļa ārējā un iekšējā mala izliektas uz āru, bet 5. dzerokļa ārējā mala platāka un ieliekta uz iekšu. Meža caunai turpretim 3. dzerokļa ārējā mala ieliekta uz iekšu, bet iekšējā mala izliekta uz āru; 5. dzerokļa ārējā mala tai šaurāka un izliekta uz āru. Meža cauna ziemeļos, kur daudz mežu, arvien lielāka par akmeņu caunu; dienvidos, kur mežu maz, novērojama arī otrāda aina. Pie mums tās parasti gandrīz vienāda lieluma; dzīvo egļu un egļupriežu, retāk arī lapu vai jauktu koku mežu biezokņos. Pa dienu guļ, visbiežāk, koku dobumos, vārnu vai vāveru perekļos, bet nereti jau pirms saules rieta iesāk savus medību ceļojumus, kuŗos nesvētī neviena meža iemītnieka, ko tikai var pievarēt. Caunas parastākie upuŗi — lieluma ziņā — sākas ar pelēm un beidzas ar medņiem un dažreiz pat ar stirnu kazlēniem. Abu caunu sugu asinskāre apbrīnojama. Ja kādai no tām izdodas iekļūt vistu kūtī,

tad nokosts tiek ne tikai tas, ko var apēst, bet gan viss, ko vien var dabūt rokā. Uzbrūkot kā vistām, tā arī zaķēniem un citiem lielākiem medījumiem, cauna tiem visbiežāk pārkož kakla skriemeļus galvaskausa tuvumā, nereti it kā ar nazi atdalot galvu no rumpja un dažreiz aiznesot to pat kādu gabalu projām. Pārvietojas meža cauna lielāko tiesu pa kokiem, viņas veiklība kāpelēšanā ir nepārspējama. Redze un oža caunām attīstīta apbrīnojami labi. Uzbrūkot daudz lielākiem par sevi medījumiem, cauna pierāda arī

Att. 2. Meža cauna.

V. Rīdzenieka uzņ. Rīgas zool. dārzā.

lielu drošsirdību, kuŗu tā, sev par nelaimi, nereti pilnīgi zaudē, sastopoties ar mednieku-cilvēku. Uz caunas bailīgumu, sastopoties ar cilvēku, dibinās pat divi īpatnēji kā meža, tā arī akmeņu caunas medīšanas veidi. Ja mednieks, ejot pa mežu bez ieroča, pamana kokā caunu, tad viņš no saviem svārkiem vai mēteļa un kāda krāsaina lakata pagatavo „biedēkli" un pakaŗ vai norīko krūmā tā, lai pie zara pieplakušā vai paslēptuvē nobēgušā cauna to varētu labi saredzēt. Pēc tam mednieks var mierīgi aiziet uz mājām pēc ieroča; atgriezies viņš parasti atradīs dārgo medījumu agrākā stāvoklī „no bailēm drebot", ja vien kāds „gaŗāmgājējs" pa to laiku nebūs aiznesis „biedēkli", kas arī var atgadīties. Pilnīgu atbildību par minētā medību veida pareizību neuzņemos, jo šis ir viens no tiem samērā nedaudzajiem šai grāmatā atzīmētajiem medību literātūras ieteikumiem, kuŗu personīgi pārbaudīt man nav bijis izdevības. Fakts gan ir tas, ka cauna, cilvēku ieraudzījusi, nekad labprāt nelec no koka uz koku. Pavisam vieglas caunas medības,

ja mežā ir kopā 2 personas; tad viena no tām var uzraudzīt kokā tupošo caunu, bet otra aiziet uz mājām un atnest ieroci. Dārgais medījums pat nemēģinās bēgt, ja vien to pārliecīgi nepārbiedē. Uz šīs pašas caunas īpašības dibinoties, dažreiz izdodas viņu bez lielām pūlēm izdzīt no labas paslēptuves koka dobumā vai siena šķūnī ar griezīgu svilpienu, ķēžu žvadzināšanu vai metalla plākšņu dauzīšanu. Parastākais paņēmiens caunas izdzīt no koku dobuma — koka nozāģēšana.

Galvenā caunu barība ir vāveres, peles, putnu olas, sīļi un citi meža putni, neatkarīgi no to lieluma. Cauna neatsakās (īpaši rudeņos) arī no meža ogām un visādu augļu barības. Ēd arī medu. Pēc dažiem nepārbaudītiem novērojumiem caunas cienījot arī riekstus un dažreiz ēdot pat ozolu zīles, sēnes, koku sēklas un to jaunos augumus un citu veģetāru barību. Visiemīļotākā to barība brīvā dabā putnu galvu smadzenes, dzīvnieku iekšas un olas. Labprāt ēd arī dažādus tārpus un vaboles. Atkarībā no apstākļiem, cauna var būt vai nu kaitīga, vai derīga. Šauri no medību saimniecības viedokļa tā, lielākā skaitā ieviesusies, arvien būs kaitīga. Nelielā vairumā tai tāpat kā lapsai liela nozīme vājāko un slimīgo medījumu iznīcināšanā.

Caunu nārstu visbiežāk izdodas novērot janvāŗa-februāŗa mēnešos. Pēc jaunākām atziņām tas tomēr ir tikai māņu nārsts. Īstais caunu nārsts ir jūnija-augusta mēnešos[1]), kā tas arī pierādījies caunu audzētavās. Ar to arī izskaidrojas tas, ka brīvā dabā caunas dažreiz izdodas jūlija mēnesī redzēt mežā dažreiz dienā, kaut gan tās ir tipiski nakts dzīvnieki. Šādos gadījumos parasti redz kopā vai vienu otras tuvumā divas caunas. Mazuļus cauna dzemdē kādā koka dobumā marta beigās vai aprīļa sākumā. Piedzimst 2—4, dažreiz pat līdz 8 mazuļi, kuŗi pirmās 14 dienas ir akli. Caunu mazuļu rašanās laiks tomēr ir diezgan svārstīgs. Tā, 1924. gada pavasarī Bebru mežā koku cirtēji četrus tikko piedzimušus caunēnus bija atraduši vāveres pereklī jau marta pirmajās dienās, kad visapkārt mežā vēl bija dziļš sniegs. No otras puses, ir arī zināmi gadījumi, kad grūsnu caunu nošauj vēl maija pēdējās dienās[2]). Pēc 3—4 nedēļām mazie atstāj perekli, un no jūnija līdz augustam caunu ģimene taisa pat tālus kopīgus medību ceļojumus, kuŗos vecāki iepazīstina jauno paaudzi ar vi-

[1]) Skat. „Pelztierzucht" 1927, 170. un 224. lp.

[2]) Skat. *K. Grevē* — Säugetiere Kur-, Liv- und Estlands. Riga, 1909, un privātdoc. *N. Transehe* — Latvijas zīdītājdzīvnieki „L. zeme, daba un tauta", II d. 1936.

siem medību paņēmieniem. Ziemā, pirmajā naktī pēc jauna sniega uzkrišanas, caunas gandrīz nekad nestaigā, tāpēc „pirmajā sniegā" reti kad izdodas ieraudzīt caunu pēdas.

Mazas noķertas caunas labi panes gūstniecību un apbrīnojami pierod pie cilvēka. Amerikā un arī citur ir pat nodibinātas plašas caunu audzēšanas fermas, kas to īpašniekiem dod lielus ienākumus. Vācijā caunas gūstā audzinātas jau ap 1820. g. Par caunu audzēšanu derētu nopietni padomāt, no sākuma vismaz kā par blaku nodarbošanos, arī mūsu mežsargiem un mežziņiem. Viņi nereti varētu mazos caunēnus paši sagūstīt, un tad atkristu arī lielie iegādes izdevumi, kādi nepieciešami, vaislas materiālu no pazīstamām audzētavām izrakstot. Piemēram, Norvegijas audzētavas vēl 1939. g. par pārīti caunu audzēšanai prasīja ap 3000 Norv. krōnu. Bez svaiga gaisa, tīrības, svaigas vispusīgas barības ar gavēšanu pa starpām, tīra ūdens dzeršanai un mīlīgas apiešanās ar gūstekni audzētājam jārūpējas arī par caunu atsevišķu turēšanu vismaz grūsnības un mazo audzēšanas, bet labāk arī pārējā (izņemot riesta) laikā. Kā šai gadījumā, tā arī vispār pie plēsoņu audzēšanas putni (arī nošautie, jo skrotis nekādu ļaunu iespaidu neatstāj) barībai jādod ar visām spalvām, kas ievērojami sekmē plēsoņu gremošanu un pasarga tos gūstniecībā no visādām slimībām [1]).

Ļoti svarīgi, caunas nebrīvībā audzējot, ir pareizi ierīkoti sprosti (krātiņi). Tos ieteic ierīkot 4—20 m garus, 1½—2½ m platus un līdz 2½ m augstus. Krātiņu iežogošanai visbiežāk lieto 1½ mm resnas labi cinkotas stieples pirmklasīgu pinumu, kura acekņa caurmērs nedrīkst pārsniegt 2 cm. Cauna prot arī labi rakties un tādēļ arī zeme būra novietnē jāapsedz ar stiepļu tīklu, kura aceknis vēlams vēl smalkāks, ne lielāks par 1¼ cm caurmērā. Šo paklāja stiepļu pinumu apsedz ar apm. 10 cm biezu smilšu vai mālainas smilts kārtu. Maz ieteicams krātiņā ierīkot cementa grīdu, jo tā ļauni ietekmē caunu veselību. Par vislabākiem jāatzīst pārcilājami sprosti, kuros visvieglāk iespējams ieturēt lielāko tīrību.

Krātiņa vienu galu no augšas daži ieteic apsegt ar dēļiem, un zem šīs nojumes, iespējami augstāk, novieto caunu guļamo būdiņu, sastāvošu no 3 daļām: ieejas caurules, priekštelpas un pērkļa gulēšanai. Būdiņas lielums parasti 45 × 40 × 40 cm. Ieejas caurules šķērsgriezums 8 × 9 cm un pērkļa iekšējie apmēri 28 × 28 cm. Pērklis masīvi būvēts no collīgiem dēļiem ar ventilāciju, kas iz-

[1]) Skat. arī prof. Dr. med. vet. *R. Grapmanis* — Meža caunu audzēšana. „Medn. un Makšķ." 1940, Nr. 11., 403.—409. lp.

slēdz caurvēju. No ārpuses pērklis apklāts ar kūdras, vecu laikrakstu papīra slāni, sausu paparžu vai spaļu izolācijas kārtu. Nav labi šai vajadzībai lietot zāģu vai ēveļu skaidas, jo tajās ātri savairojas dažādi dzīvnieku parazīti. Šai pašā nolūkā migai ieteic lietot grīsli, kuŗam piejaukti izžāvēti kaņepju lapainie zari vai arī

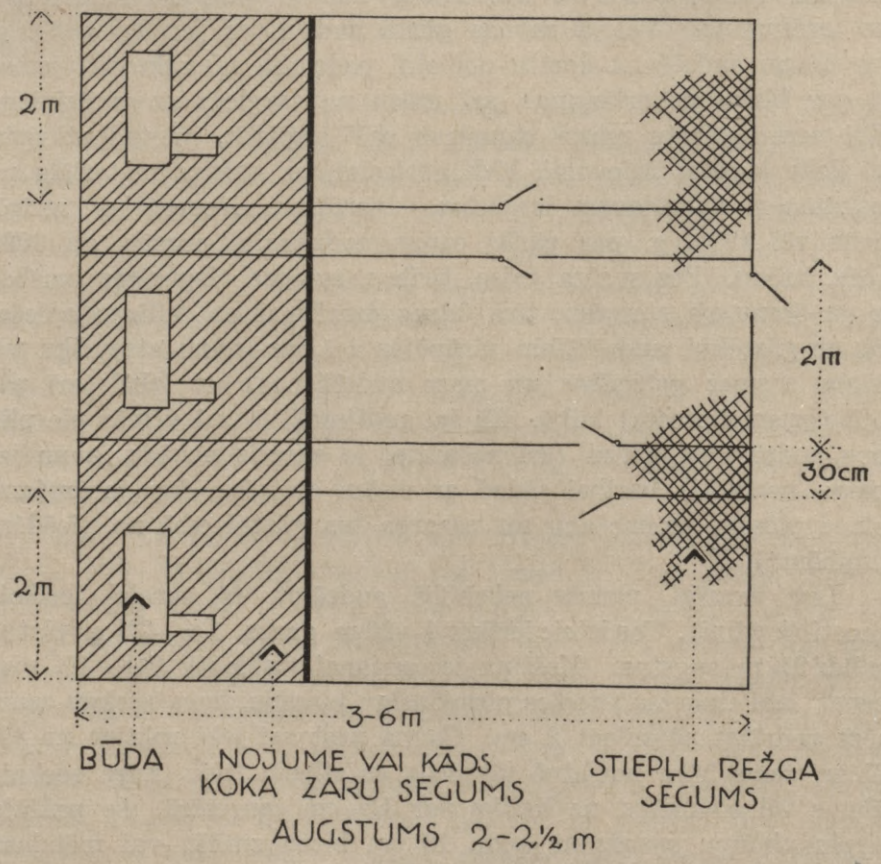

Att. 3. Caunu krātiņi vienam tēviņam (vidējais) un 2. mātītēm. Būŗi atdalīti viens no otra dubultsienām, lai zvēriņi viens otram nenokostu kājas.

zari no „vecpuišiem", kuŗu specifiskā smarža atbaida blusas un citus parazītus. Ļoti labs pretblusu līdzeklis vēl ir arī kaltētas kalmes, un viena vai otra šādu līdzekļu pielietošana kažokzvēru migās katrā ziņā nepieciešama arī, sudrablapsas, nerčus, seskus un c. gūstniecībā audzējot. Guļamās kastes migai nekad nav vēlams lietot kultivēto pļavu sienu vai salmus, jo tie saveļas kažokādu zvēru spalvās. Būdiņa būs sevišķi labi izveidota, ja to iespējams tīrīt, krātiņā neieejot.

Lai zvēriņu dzīve būtu dabiskāka, sausā, saulainā (ar paēnu pusdienas laikā) izbūvētā krātiņā ieteic novietot arī vienu vai vairākus zarainu stumbru atgriežņus kāpelēšanai. Lai caunām dotu iespēju labi izskrieties, krātiņos der novietot arī ritošos cilindrus (Drehtrommel), līdzīgus tiem, kādus parasti ievieto vāveŗu krātiņos. Šie cilindri var būt koka vai arī metalla [1]).

Barot caunas ieteicams ar iespējami dažādāku barību, kuŗā bez visdažādākās gaļas, asinīm un nokautu mājkustoņu iekšējiem organiem, kā arī zivīm, zivju eļļas, dzīvām pelēm (kuŗas šim no-

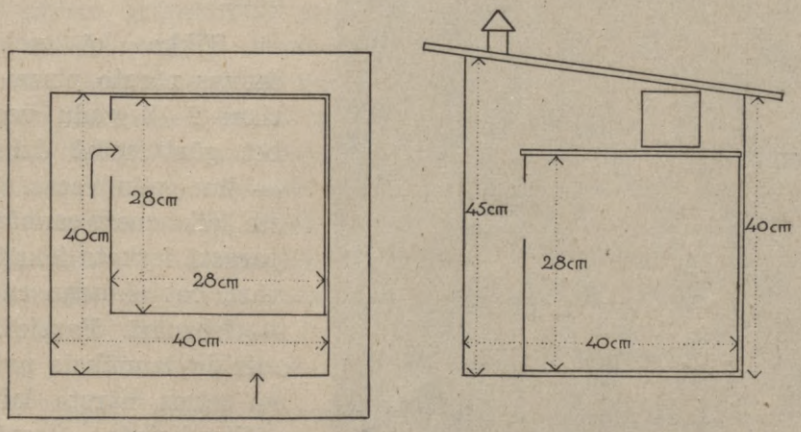

Att. 4. Caunu mājoklis (guļamā būdiņa) ar vidū izveidotu midzeni. Mājokli parasti novieto uz mietiņiem, lai to ziemā neieputinātu sniegs. Būdas griestos jāierīko ventilācijas caurums.

lūkam pat speciāli audzē), vardēm, putniem ar visu spalvu un olām, ieiet arī spināti, salāti, visādas saknes, rupja maize, auzu putraimi, visādas sēnalas, augļi, ogas, rieksti, diedzēti kvieši un kukuruza, piens u. tml. barība. Barības dažādībai liela nozīme, tomēr nav ieteicams dot vienā reizē vai pat vienā dienā jauktu barību. Labāk vienu dienu caunu barot ar vienu, otru atkal ar kādu citu barību. Dot vienā dienā barībai zivis un pienu vai arī gaļu ar medu vai citiem saldumiem esot caunai kaitīgi. Vērā jāņem arī gada laiks un citi apstākļi. Tā, ja vēlams uzlabot caunas spalvas spīdumu, to ieteic pirms nogalināšanas barot ar olām, bietēm, burkāniem, zivju eļļu ar kaļķu piedevu, arī ar piemēroti pagatavotu sīrupu. Sevišķi svarīgi šai periodā esot gādāt par lielāku kaļķu saturu barībā. Pirms nārsta laika caunas ieteic barot devīgāk, un sevišķi vēlama barība šai laikā esot olas. Labākai pieradināšanai pie cilvēka caunām pa laikam pasniedz arī medu. Barības norma nekad

[1]) Skat. „Pelztierzucht" 1931, 12.

nedrīkst būt lielākā, nekā zvēriņš uzreiz var apēst, un parasti tā svārstās ap 160—260 g dienā (var dot ap 350 kaloriju). Pēc dažu audzētāju ieskata, laiku pa laikam ieteicami 1—2 dienu gaŗi „gavēņi". Bez ēdamā caunām vasarā jādod katru dienu svaigs ūdens. Ziemā to aizstāj sniegs, un ūdens izlikšana zvēriņiem tad jau mazāk vajadzīga. Gaļas barība sastāda 60—70% no barības devas kopējā vairuma, kalorijās aprēķināta.

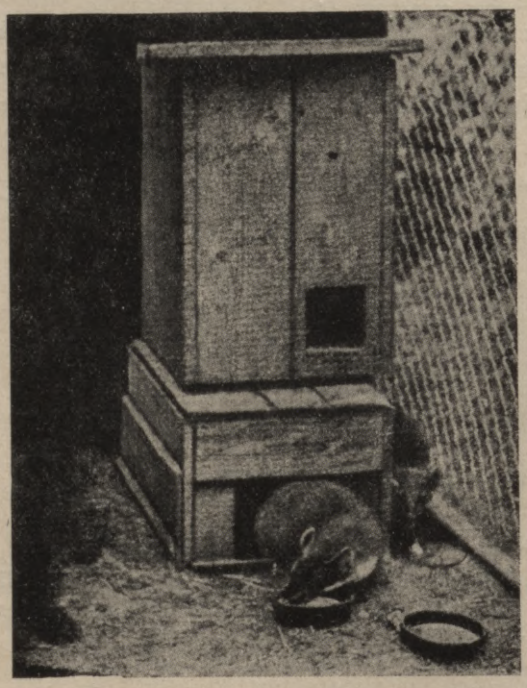

Att. 5. Praktiski veidota vienkārša caunu guļamā būdiņa, kādu lietoja prof. *R. Grapmanis* savā kažokzvēru izmēģinājumu audzētavā.

Tikko kā noķertas caunas nārsto pirmo reizi tikai 2—3 gadu vecumā, bet gūstniecībā dzimušas — jau gadu vecas. Nārsta laiks meža caunām pēc parastā ieskata iekrīt janvārī, bet akmeņu caunām — februārī. Pareizāks tomēr ir jaunākais uzskats, ka īstais nārsta laiks ir jūlija beigās. Iespējams arī krustot meža caunas ar akmeņu caunām, bet tikai, ja mātīte — meža cauna, bet tēviņš no akmeņu caunām. Daži pētnieki tomēr krustošanas iespēju apstrīd, un praksē tā nav vēlama. Nārsta laikā caunas ļoti nemierīgas: naktī plēšas un kliedz, dienā mātīte vārtās pa zemi utt. Tikai šai laikā tēviņa krātiņu savieno pēc kārtas ar mātīšu krātiņiem. Tēviņš pieņem ikkatru mātīti, nevis otrādi, un, aplecinot zvēriņus, vajag uzmanīties, vai tie labi satiek. Šī jautājuma noskaidrošanai zvēriņu krātiņus dažreiz savieno jau ilgāku laiku pirms nārsta perioda. Ja caunu maz un tēviņa izvēle nav iespējama, tad ieteicams mežonīgākiem tēviņiem izraut vai novīlēt smailos priekšzobus. Zobus novīlējot, nekad nedrīkst atklāt zobu nervu.

Tūliņ pēc nārstošanas tēviņu atšķiŗ no mātītes un audzētavas rajonu cik iespējams sarga no katra trokšņa vai cita traucējuma. Mazos caunēnus sāk barot ar pienu, kas atšķaidīts ar auzu tumi,

pēc apmēram 1½ mēnešiem no to piedzimšanas. Ja mātei trūkst piena, tad dažreiz labus panākumus dod caunēnu atņemšana mātei un pielikšana zīdītājai kaķei vai arī nelielai kucei. Drusku pieaugušiem caunēniem ļoti ieteicams dot, vismaz pa retam, putnu vai zaķu resp. trušu gaļu.

Ja vien caunas tiek tīrīgi turētas (tikai apbērnošanās laikā krātiņš nav jātīra 2 reizes nedēļā līdz tam laikam, kamēr mazie caunēni sāks staigāt apkārt pa krātiņu) un pareizi barotas, tad tās slimo ļoti reti. Ja ekskrēmenti kļūst šķidri, kas norāda uz traucējumiem gremošanas procesos, tad vislabākā ārstēšanas metode — neliels gavēnis. Ieteicams šādās reizēs arī mainīt caunu ēdienu karti. Gremošanas regulēšanai ieteic dzīvniekus arī barot ar auzu putru vai auzu zupu ar cukuru. Arī melleņu, ozolu vai kārklu (kas satur lielākā vairumā miecvielas) mizas esot šādās reizēs ieteicams izbarot caunām. Nārsta laikā un ziemas mēnešos caunas barībai 2—3 reizes nedēļā ieteic piejaukt arī nedaudz rauga, kas satur vitamīnus. Pavasaros 2—3 reizes caunu spalvā ietriepj parasto insektu pulveri blusu iznīcināšanai. Bieži zvēriņu ķert tomēr jāizvairās, jo tas atsaucas ļauni uz dzīvnieku veselību. Ķeršanai lieto ādas cimdus, apšūtus ar metalla riņķīšiem, vai arī īpašas knaibles.

Vieglāk audzēt akmeņu caunas, bet to ādiņas parasti lētākas. Caunu audzētāja ideālam tomēr jābūt Sibirijas caunas — s a b u ļ a (cobeļa — Martes zibellina L.) audzēšanai, jo šīs caunas ādiņa sevišķi dārga, tagad kādā fermā Sibirijā un arī pie Maskavas jau 1929. g. izdevies iegūt arī šo caunu pēcnācējus nebrīvībā turētiem zvēriņiem [1]). No parastām caunām sabuļi atšķiras ar samērā īso asti, kas nepārsniedz trešdaļu no ķermeņa gaŗuma (caunai puse no ķermeņa gaŗuma).

Kādreiz sabuļi dzīvojuši arī Latvijā, uz ko norāda kā uzvārdi, tā arī māju nosaukumi Ilūkstes, Daugavpils un Rēzeknes apriņķos. Arī dainās atrodam pantus:

1) „Sunīt manu s a b u l ī t i,
Tu noslīki Daugavā,
Ūdru, bebru meklēdams,
Kungam skaistu kažociņu."

2) „Rej, sunīti s a b u l ī t i,
Meitu zagļi kaŗepēs utt."

[1]) Skat. *I. D. Starkova* — Razvedjeņije soboļei. 1939.

Ņemot vēl vērā arī dažus mūsu dzimtenes senos aprakstus, V. Lamsters[1]) nāk pie atziņas, ka sabuļi Latgalē dzīvojuši vēl līdz XVIII gs. sākumam.

Att. 6. Caunu pēdas. Pa kreisi — meža caunas, pa labi — akmeņu caunas. Pēdējai kāju pēdas mazāk spalvām apaugušas, kādēļ pirkstu nospiedumi redzami skaidrāk.

Ar mežu izskaušanu izzūd arī meža cauna un tās vietu ieņem akmeņu cauna — Mustela foina Briss, — ko sauc arī par māju caunu[2]). Šīs caunas, tāpat kā pārējo pie mums pazīstamo caunu dzimtene, pēc Severcova pētījumiem, ir Tjanšana kalnājs. Pie mums viņa izplatīta gandrīz tais pašos rajonos, kur meža cauna, tikai ar to starpību, ka cenšas uzturēties tuvāk pie apdzīvotām vietām: pa dienu guļ akmeņu lauztuvēs, ēku drupās, atsevišķi stāvošās neapdzīvotās ēkās, žagaru grēdās un citās līdzīgās vietās. Dažreiz uzturas pat pilsētu nomalēs, bet citādi viņas īpašības un dzīves veids ir ļoti līdzīgs meža caunas dzīves veidam. Cilvēkam tā jāatzīst par kaitīgāku nekā meža cauna, jo biežāk uzbrūk mājputniem un pat atsevišķi stāvošās pieliekamajās telpās, ko meža cauna dara tikai lielā salā un lielam barības trūkumam pastāvot. Uzbrukumus mājputniem akmeņu cauna dažreiz izdara pat dienas laikā. Arī peļu medībās viņu izdodas novērot dienā, sevišķi tai laikā, kad tai jāgādā barība mazajiem. Par abu caunu pasugu kaitīgumu no medību saimniecības viedokļa nav ne mazāko šaubu, tomēr to skaits pie mums tik neliels, ka dažus gadus būtu vēlama vislielākā atturība caunu medīšanā. Lielvācijas valsts medību likums atļauj caunas šaut no 1. decembŗa līdz 31. janvārim, kad to spalva viskrāšņāka.

Vakareiropā akmeņu caunas par apm. 10 cm īsākas par meža caunām, bet pie mums tās apm. vienāda lieluma. Akmeņu

[1]) *V. Lamsters* — Vai sabulis *(Martes zibellina L.)* ir dzīvojis Latvijā? „Medn. un Makšķ." 1934. g., Nr. 11., 321.—323. lp.

[2]) Vāciski — Haus- vai Steinmarder.

caunu spalva parasti pelēkbrūna, pat baltgani brūna. Apakšspalva baltgana (meža caunai tīri brūna), un laukums apkaklē dažreiz pavisam balts ar obligātoriskiem, jau agrāk atzīmētajiem atzarojumiem uz kāju pusi, pēc kuŗiem arī visvieglāk atšķirt akmeņu caunu no meža caunas. Akmeņu caunas aste tievāka un nereti arī garāka nekā meža caunai; kāju spilventiņi tai mazāk apauguši ar spalvām nekā meža caunai, un spilventiņu apakša parasti no spalvām pilnīgi brīva. Mīkstā sniegā akmeņu caunas kāju spilventiņa atsevišķs nospiedums tādēļ skaidri saredzams, un šī iemesla dēļ arī no pēdām iespējams dažreiz atšķirt, vai gājusi akmeņu vai meža cauna. Akmeņu caunas mātītei spalva parasti mīkstāka un bieži vien arī spīdīgāka nekā tēviņam, tādēļ mātītes ādiņu vērtē mazliet dārgāk. Pieauguša eksemplāra gaŗums līdz 46 cm; astes gaŗums — 25 cm. Nārsto apm. 3 nedēļas vēlāk par meža caunu un visbiežāk aprīļa beigās vai maija sākumā dzemdē 3—5 mazuļus. Latvijā sastopama krietni retāk nekā meža cauna.

Maza noķerta, arī akmeņu cauna vēl vieglāk nekā meža cauna pierod pie cilvēka un ir ļoti patīkams audzēknis katram dzīvnieku mīļotājam. Pieaugušas noķertas, caunas nekad neaizmirst agrāko brīvību un pie cilvēka reti kad pilnīgi pierod [1]), katrā ziņā to dresūra grūti iespējama. Šī likumība attiecināma uz mežu iemītnieku lielāko daļu, un tikai nebrīvībā piedzimušos vai mazus noķertus tos iespējams iegūt par tuviem draugiem un pieradināt arī pie dažādu savu pavēļu izpildīšanas. Pacietība, miers, dzīvnieku mīlestība, iedziļināšanās audzējamā dzīvnieka dabā — dresūras panākumu priekšnoteikumi. Pieradināmais un apmācāmais dzīvnieks jābaro audzētājam pašam, un tikai, kad audzēknis pie sava skolotāja pilnīgi pieradis, to vairs nekož un no viņa nemaz nebaidās, var sākties dzīvnieka īstā dresūra.

Sesks — Putorius foetidus Gray,

saukts „dukurs" un agrāk dažos rajonos arī „velna kaķis" [2]), sastopams gandrīz visā Eiropā. Uzturas apdzīvoto vietu tuvumā un, sevišķi ziemā, ienāk pat priekšpilsētās, par sādžām nemaz nerunājot. Vairāk cienī atklātas vietas — laukus, pļavas, upju ielejas, krūmājus un mežu malas. Uzturas ēku mūŗos, koku dobumos, zem koku celmiem, ar sevišķu patiku šķūņu salmos un pagrīdēs,

---

[1]) Skat. *„Die Pelztierzucht"* 1927, 104. lp. un *V. Kulbachs* — Sudrablapsu un citu kažokzvēru audzēšana. 1937.

[2]) Vāciski — Iltis, arī Stänker, Ilk vai Ratz.

lapsu un citās alās — kādreiz izrok arī pats sev alu, bet vairāk gan izlieto citu darbu [1]).

Sesks mazāks par caunu: gaŗums ap 40 cm, astes gaŗums 15 cm. Spalvas krāsa līdzīga gaišai rūsas krāsai, gandrīz melna uz krūtīm, pakaklē, uz kājām un astes; pavēdere pelēkbrūna. Purna galiņš baltgans.

Sesks pie mums skaitās par ļoti kaitīgu, jo nereti vien nodara lielus zaudējumus, uzbrukdams putnu kūtīm, bet tā kā iznīcina arī ļoti daudz lauku peļu, žurku un čūsku, tad dažos rajonos viņš jāuzskata pat par derīgu dzīvnieku. Ja vien viņam izdodas noķert, viņš ēd arī zivis, visu lielumu putnus, vardes, ķirzakas, gliemežus un rudeņos arī visāda veida meža ogas, augļus un arī medu. Parastā likumība ir, ka pavasarī un vasarā seski savu barību lielāko tiesu meklē mežos un krūmājos, bet rudenī un ziemā tie nāk tuvāk apdzīvotām vietām un tur tad apciemo arī pagrabus, putnu kūtis un klētis. Nonāvēšanas kāre seskam tomēr mazāka nekā caunām. Arī putnu kūtī ticis, viņš parasti necenšas apkost visus putnus, bet visbiežāk apmierinās ar vienu, ko aiznes pie malas — „drošā vietā" un tur apēd. Sesks nekad tā „neapreibst" no asinīm kā cauna, kas dažreiz, apkodusi visus putnu kūts iemītniekus, paliek turpat guļot un pat nedzird cilvēka tuvošanos. Seskam ir iedzimtas „krājēja" tieksmes, un ja tas kādreiz nokož vairāk putnu nekā var apēst, tad viņš tos savelk pagrīdē, kādā tumšā ēkas kaktā vai citā kādā paslēptuvē, lai to vēlāk atkal uzmeklētu. Šai ziņā sesks parasti rīkojas apzinīgāk nekā cauna, kaut gan izņēmumi vienmēr iespējami, un no viņu „uzvešanās" caunu no seska dažreiz grūti atšķirt. Piem., rakstniekam Rud. Blaumanim sesks viņa mājās Ērgļu Brakos reiz bija vienā naktī nokodis 14 vistu un tikai

Att. 7. Sesku un arī citu kažokādu zvēru pieradināšana cilvēkam audzētavās parasti nav grūta un sagādā audzētājam daudz prieka.

[1]) Par seska dzīves īpatnībām skat. arī *F. Mallners* — Sesku audzēšana. „Meža dzīve" 1933. g., Nr. 95, 96, 98 un 104.

viena visā kūtī bija palikusi dzīva. Ar piemērotu lamatu palīdzību sesks jau nākamā naktī bija noķerts pie vistu kūts sienā izgrauztā cauruma.

Blakus lielai pārdrošībai bailes no asām, griezīgām skaņām seskam nav mazākas kā caunai, un šai ziņā tie ir pilnīgi līdzīgi. Citādi sesks diezgan dūšīgs, reizē arī negants un viltīgs. Tomēr uzmanīguma ziņā to vispār nav iespējams salīdzināt ar caunām, kuŗas slazdos daudz grūtāk noķert nekā seskus.

Sesku pie reizes noķeŗ arī lapsa, kā to 1928./29. g. ziemā bija mednieki novērojuši Rīgas apr. Bebru pag. „Reciju" dzirnavu tuvumā. Seski pārojas parasti martā, un, atkarībā no pasugas, pēc 36—42 dienām, aprīļa beigās vai maijā, piedzimst 3—7 mazie (rekords novērots 1931. g. Ormoy ūdeļu audzētavā Norvegijā, kur sesku mātei piedzimuši 17 mazuļi), kuŗi sākumā ir sudrabotā krāsā. Sesku mazuļus tomēr atrod arī citos mēnešos, un, piemēram, Kandavas tuvumā priekš pāris gadiem sesku nārsts novērots augustā. Vienai mātei sekojis lielāks bars sesku tēviņu, no kuŗiem pieci nosisti. Pēc apm. 3 mēnešiem jaunie jau pilnīgi pieauguši un uzsāk patstāvīgu dzīvi.

Pēc Lielvācijas valsts medību likuma, sesku mātes, kuŗām mazuļi, nav šaujamas no 16. marta līdz 15. jūnijam. Pārējiem taupāmā laika nav.

Arī par seskiem zināmi gadījumi, kur tie, mazi saņemti, pilnīgi pieradināti pie cilvēka. Parasti tie tomēr arvien paliek diezgan neganti un nesaticīgi. Kopā audzēti, tie nereti vien nokož viens

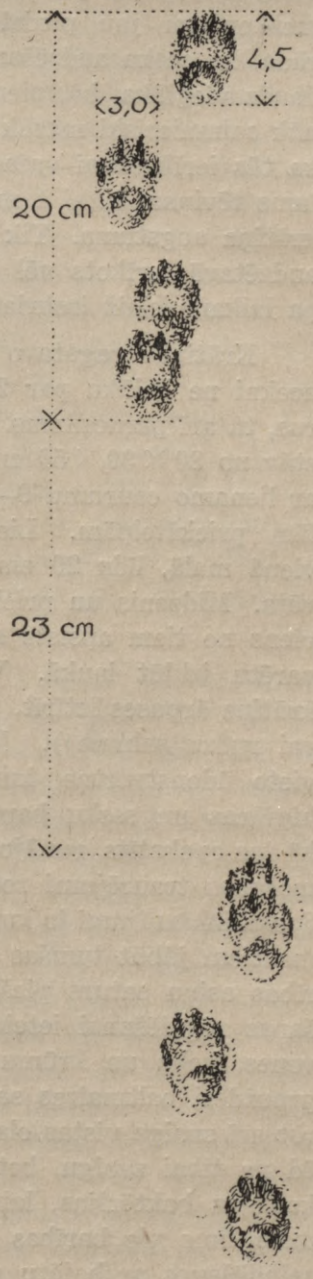

Att. 8. Seska pēdas pēc *T. Strautzeļa* mērojuma dabā [1]).

[1]) Skat. „Medn. un Makšķ." 1940. g. Nr. 2, 51. lp.

otru, dažreiz pat pie visrūpīgākās barošanas, kā to arī daži no mūsu mežkopjiem jau piedzīvojuši. Arī ārzemēs izdarītie novērojumi rāda, ka seska audzēšana nebrīvībā kažokādiņu iegūšanai nav neko daudz vieglāka kā, piemēram, caunu audzēšana un tādēļ nereti iznāk saimnieciski mazāk izdevīga. Priekšrocība sesku audzētavai tā, ka tās ierīkošanai vajadzīgs mazāk līdzekļu. Mazākais krātiņa lielums tēviņam tikai 1 m², bet mātītei 2—3 m² pie apm. 60 cm liela krātiņa augstuma. Tik mazi apmēri gan pielaižami vienīgi tad, ja audzētavā ierīkots vēl kāds lielāks sprosts, kur kā aplokā seskus pa laikam ielaiž izskrieties.

Krātiņus pagatavo no 1,2—1,5 mm resnas cinkotas stieples ar acekni ne lielāku par 2 cm caurmērā. Krātiņus rīko kā stacionārus, tā arī pārnesamus. To vienā galā novieto koka būdiņu, kas sastāv no 30 × 30 × 50 cm (dažreiz arī 25 × 60 × 30 cm) liela pērkļa ar lienamo caurumu 9—10 cm caurmērā un vienu vai divām nelielām priekštelpām. Lienamo caurumu parasti taisa priekštelpas vienā malā, līdz 20 cm augstu no grīdas, lai pērklī nebūtu caurvēja. Midzenis un priekštelpa sedzama ar divkāršu vāku, pie kam viens no tiem apsists ar stiepļu režģi, lai sesks, to izgraužot, nevarētu izkļūt laukā. Vāki paceļami, lai midzeni varētu ērti no krātiņa ārpuses iztīrīt. Atnešanās laikā midzenī ieliek smalku sienu vai rudzu salmus [1]). Vismaz 2 reizes nedēļā katrā krātiņā jānovieto ūdenstvertne, kur seski var izpeldēties. Citādi audzētavas higiēnas un sesku barošanas noteikumi savos pamatos tādi paši, kā tas apskatīts, runājot par caunu un sudrablapsu audzēšanu. Gremošanas traucējumi rodas arvien kā nepareizas ēdināšanas sekas. Seska izkārnījumi ir kuņģa darbības vislabākais barometrs. Ekskrēmentiem jābūt tumšas krāsas, cietas saiviņas veidā. Dzīvgaļas barības asiņu saturs piešķir saiviņām gandrīz melnu krāsu. Gremošanas rēgulēšanai ieteic auzu putru, mellenes, brūklenes un dzērvenes, koku un krūmu mizu (kas satur miecvielas). Arī brūni grauzdēti baltmaizes sausiņi stiprina vēderu. Šādos gadījumos derot arī svaiga vistas ola, dzīvs zvirbulis u. tml. barība. Tā kā sesks ēd ne tikai svaigu, bet arī bojājušos gaļu, kur varbūt jau ir arī kaitīgas baktērijas, labs līdzeklis to apkaļošanai esot rauga piemaisījums pie barības 2—3 reizes nedēļā nelielā daudzumā. Pret saindēšanos ar bojātu gaļu norveģi ieteic: 3 pilienus kampara šķīdinājuma ar ½ tējkarotes ūdens, kas jādod ik pusstundas.

---

[1]) Skat. arī *F. Mallnera* rakstu „Meža dzīve" 1933. g., 3476.—3480. lp. un arī viņa atsevišķo izdevumu — Sesku audzināšana. Valtera un Rapas apg.

No trim visbriesmīgākām sesku slimībām: kaulu mīkstuma, „šnēbes" un lipīgā kašķa audzētājs visdrošāk var izvairīties, dzīvniekus pareizi barojot. Avitamīnoze ir viens no lielākiem šo slimību sekmētājiem. Netīrība audzētavā un tiešā infekcija (pēdējo 2 slimību gadījumos) tālākie to izplatītāji. Seskaudzētājam sevišķa uzmanība pievēršama krātiņu un būdiņu tīrīšanai. Sesks mīl sanēsāt un sakraut barības atliekas savā mājoklī. Siltā laikā tās ātri sāk bojāties. Sarodas arī mušu kāpuri, un sesku mītne drīz sāk neciešami smirdēt. Tas tūliņ jānovērš. Priekštelpu tīra ziemā vienreiz nedēļā, vasarā — ik pāris dienas. Guļamtelpu reizi mēnesī piepilda ar svaigu sienu; ziemā tā ieliek vairāk, vasarā mazāk. Pašu krātiņu tīra ar lāpstu, slotu un vienstāvu krātā reizēm atjauno zemes uzbērumu. Barības un ūdenstrauki katru dienu jāmazgā, vislabāk applaucējot ar vārošu ūdeni. Jālieto vienīgi glazēti māla vai metalla trauki barības pasniegšanai. Pa laikam būris arī jādezinficē. Labs līdzeklis ir krātiņu izplaucēšana ar vārošu ūdeni vai pārkarsētu tvaiku, bet drošākais līdzeklis ir apsvilināt krātiņu un būdiņas sienas un grīdas ar lodējamās lampas vai kāda speciāla „liesmu metēja" palīdzību.

Ārzemēs plaši pazīstamais m e d ī b u s e s k s ir par mājas dzīvnieku pārvērstais seska albīns (Putorius putorius furo, vāciski — „Frettchen"). Viņu lieto takšu vietā meža trušu izdzīšanai no alām un arī žurku medībām. Tāpat kā parastais sesks arī medību sesks ar dziedzeriem, kas atrodas pie tūpļa cauruma, atdala ļoti nepatīkamas un asas smakas šķidrumu. Šis šķidrums aizsarga sesku no ienaidniekiem, piem., suņiem. Seska smakas vien pietiek, lai izdzītu trušus no alām. Medību sesks ir arī ļoti asinskārs, un nereti, alās ielaists un noķēris kādu trusi, pie tā tik ilgi mielojas, kamēr turpat aizmieg. Labi mācīti medību seski klausa svilpei. Lai viņi būtu mazāk asinskāri, tiem nekad nedod ēst gaļu, bet baro lielāko tiesu ar kviešu putru un pienu. Tīrībai un aizsargāšanai no caurvēja šo dzīvnieku turēšanā ir sevišķa nozīme. Lai šie takšu vietu izpildītāji-dzīvnieki, parasti dzeltenas krāsas, sarkanām acīm, būtu sevišķi dedzīgi trušu medībās, tad gaišas krāsas eksemplārus (dažreiz tie gadās pilnīgi balti) krusto ar parasto sesku un tā sasniedz ļoti labus panākumus. Izdarīt šādus krustojumus nolūkā iegūt „brūnā seska" (krustojuma) kažokādas nav izdevīgi. Medību seska un tā krustojumu audzēšana gan daudz vienkāršāka par parastā seska audzēšanu nebrīvībā, bet medību seska ādiņa ļoti mazvērtīga, jo tai nav pūkvilnas, un ievērojami mazvērtīgāka arī krustojuma eksemplāra ādiņa.

Bērnojas medību seski 2—3 reizes gadā. Katru reizi piedzimst 5—8 mazie.

Pie gaļas ēdēju (plēsēju) šķiras dzīvniekiem skaitās arī

sermulis — Putorius (Mustela) erminea.

To sauc arī par „lielo zebieksti" (vāciski — Hermelin vai das grosse Wiesel). Gaļums līdz 33 un pat 40 cm, no kuļa astes ga-

Att. 9. Mazlācīšu (jenotu, ūdens lācīšu) audzēšana ļoti patīk bērniem, jo ar barības „mazgāšanu" un citiem paņēmieniem tie ļoti uzjautrina novērotājus. Arī viegli pieradināmi.

Ķermeņa gaļums līdz 70 cm, astes ap 30 cm. Dārgākās ādas tīri pelēkas vai melnas, lētākās — dzelteni brūnganas. Audzēšanai piemēroto krātiņu mazākie apmēri: laukums 2 × 3 m un augstums — 2 m. Būļa režģis ar acekni ne lielāku par 4 cm no 2 mm resnām stieplēm. Jābaro reiz dienā — vakarā. Ēd visu. Mazlācīša gaļa ēdama. Tā ādu izlieto kažokiem. No viņu sariem var taisīt otas, no pavilnas — cepures.

ļums ap 10 cm. Vasaras spalva — brūngana, ziemas — balta; vienīgi astes galiņš melns. Slaidāks par sesku, bet bioloģiskā ziņā tam līdzīgs. Sermulis pārtiek no pelēm, žurkām, kurmjiem un dažreiz uzbrūk pat putniem un zaķiem. Nārsts martā. Pēc 5 nedēļu grūsnības atnesas 3—6 mazuļi, kuļus māte baro 4 mēnešus.

Zebiekste — Putorius nivalis.

Zebieksti sauc arī par „žebri" (vāciski — das kleine Wiesel). Tā slaidāka un mazāka par sermuli. Tēviņa gaļums — līdz 35 cm, no kuļa aste 5 līdz 8 cm. Mātīte par apm. 10 cm īsāka. Vasaras spalva brūngana, bet ziemā viss dzīvnieks pie mums jau parasti

pilnīgi balts, arī astīte balta. Visvairāk medī peles un žurkas, sekojot tām pat alās. Visbiežāk sastop mežmalēs, arumos un pļavās, retāk jau mežos.

Ūdele — Putorius lutreola.

Ūdeli vai ūdalu dažos apvidos sauc arī par „miņķinu" (vāciski — der Nerz). Stipri līdzīga seskam, bet spalva tumšākā krāsā, pie tam uz muguras un pavēderē vienādā tonī. Mīl uzturēties ūdens

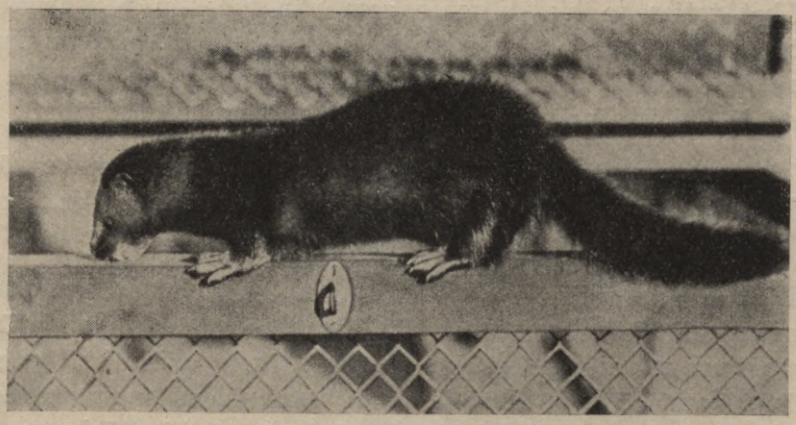

Att. 10. Caunu dzimtas pārstāvji — ūdeles (nerči) brīvā dabā kļuvuši ļoti reti, un tagad tos vairumā sāk audzēt kažokādu zvēru fermās.

tuvumā. Kaut gan starp pirkstiem peldu plēvītes, pēdas tomēr līdzīgas seskam. Sasniedz 45 cm garumu, aste 14—15 cm gara. Fermās, gūstā, audzē no Amerikas cēlušās ūdeles, kuŗu ādiņa skaistāka. Atšķiŗas ar to, ka astei 21 skriemelis, kurpretim Eiropas ūdelei tikai 19 skriemeļu. Audzēšana fermās diezgan izdevīga.

Ūdrs — Mustela lutra L.[1]).

Sastopams lielākā Eiropas daļā un Vidusāzijā. Ūdra spalva īsa, bieza un spīdīga — uz muguras tumšbrūna[2]), pavēderē baltgani pelēkbrūna, ūdenī nemirkst, jo tiek bagātīgi ietaukota. Purna galā mazi balti plankumiņi. Jauni dzīvnieki — vairāk pelēkbrūnā krāsā. Pieauguša eksemplāra ķermeņa garums no 75—80 cm, astes garums — 35—40 cm, svars — 8—13 kg. Kā īsts ūdens dzīvnieks

---

[1]) Vāciski — Fischotter; vietu, kur vakaros izkāpj no ūdens, sauc — Ausstieg.

[2]) Skat. arī *P. Mednis* — Upes ūdris. *„Medn. un makšķ."* 1923. g., Nr. 11.

ūdrs peld lieliski kā virs, tā arī zem ūdens, ko sekmē attiecīga astes forma un kāju pirkstus savienotājas peldplēves. Uzturas lielāko tiesu gar zivīm bagātu upju un ezeru krastiem, sevišķi, ja tie apauguši ar mežu. Ūdra dzīve lielāko tiesu norit naktī — ūdenī. Dienā viņš visbiežāk guļ apmēram 2 m gaŗās alās, kuŗu viens gals, parasti ar divām izejām, nobeidzas ap ½ m zem ūdens līmeņa, otrs — ar katlveidīgu, zāli izklātu gultni, no kuŗas pavisam šaurs caurums, laikam gan ventilācijas nolūkā ierīkots, — ved uz virszemi. Tikai retumis ūdrs apmetas ūdens tuvumā esošajās āpšu vai lapsu alās, bet toties jo biežāk mājo zem pāri ūdenim pārkārušamies krasta malām, starp koku saknēm u. tml. vietās. Dienu dažreiz guļ un sildās saulītē uz kāda veca celma vai vēja izgāzta koka, bet parasti tā, lai iztraucēts varētu ar vienu lēcienu iekļūt ūdenī.

Uz sauszemes ūdrs jūtas daudz neveiklāk, kaut gan savā lienošajā gaitā pārvietojas diezgan ātri, un dažreiz, meklējot ar barību bagātākus rajonus, viņš taisa tālus ceļojumus.

Pārtiek ūdrs galveno tiesu no zivīm, bet ēd arī vēžus, vardes, gliemežus, ūdens žurkas, putnu olas un visus mājas un meža ūdens putnus, zosis ieskaitot. Agrāk ūdrs skaitījās par visai kaitīgu zvejniecībai. Jaunākā laikā aizrāda uz viņa kā ūdens sanitāra nozīmi. Novērots arī, ka ūdrs izķeŗ daudz zivju nārsta kaitēkļu, un vispārējais vērtējums kļuvis ūdram labvēlīgāks. Kā dabas retums saudzējams, un vienīgi mākslīgi ierīkotos zivju dīķos un zivkopībai izmantotos ezeros un dīķos to īpašnieki, lietotāji vai nomnieki Lielvācijā var ķert un medīt katrā laikā, gan ar medību inspekcijas atļauju, kas tiek izdota saziņā ar zvejniecības pārvaldi. Virs šādiem ūdeņiem atzīmētās personas var (bez medību atļaujas) ķert un šaut arī zivju gārņus (Fischreiher), zivju ērgļus (Fischadler), jūras kraukļus (Kormorane), kaijas (Möwen), cekula dūkurus (Haubentaucher), gauras (Säger) un laučus (Blässhühner). Ja attiecīgie ūdeņi izslēgti no medību objektu saraksta, tad medījumu var paturēt tie, kam tiesība uz šo ūdeņu zivīm, ja ne, tad medījums jānodod tam, kam pieder medību tiesības šais ūdeņos. Sekojot augstāk atzīmētiem novērojumiem par ūdra derīgumu, daudzos gadījumos zivju audzētāji savas tiesības tos iznīcināt neizmanto un tikai, ja ūdru ieviešas pārāk daudz, samazina to skaitu.

Ūdri uzskatāmi par ļoti interesantiem dzīvniekiem. Viņu paražas ļoti noteiktas un orīģinālas. Tā, medījumu noķēris, ūdrs to apēd parasti uz kāda akmens ūdens vidū vai sausumā, kādā sevišķi

iemīļotā upes līča lēzenā vietā, ko viegli pazīt pēc zivju asaku un zvīņu atliekām.

Ūdra redze, oža un dzirde ļoti attīstīta. Viņš jāpieskaita pie uzmanīgākajiem mūsu medījumiem. Ūdru medības pie mums tagad noliegtas, bet, kur atļautas, ir ļoti grūtas. Ūdrs arī ļoti drošsirdīgs un, nevarēdams, piemēram, no suņiem izbēgt, uzsāk ar tiem asu cīņu. Slazdos tomēr ūdru diezgan viegli noķert, un ar to arī izskaidrojama to straujā samazināšanās skaitā. Pie reizes gadās pat, ka ūdrs ielien zivju murdā, kur to atrod zvejnieki. Tā 1929. g. 29. janvārī Rīgas apr. Pērses upē, Kokneses pag., „Dziļo atvaru" tuvumā, zvejnieki no rīta bija atraduši lielāku ūdru murdā ielīdušu un tur jau nobeigušos (noslāpušu).

Lai vieglāk varētu nepamanīts piezagties zivīm, ūdrs savos medību ceļojumos pārvietojas arvien pret straumi, jo, kā zināms, arī zivis guļ ūdenī arvien ar galvu pret straumi. Ja zivju bagātība ūdra dzīves rajonā sāk mazināties, tāpat arī, ja ūdrs tiek bieži traucēts — viņš pārvietojas uz citu tālāku sev piemērotu rajonu. Dažus upju rajonus ūdrs apmeklē rēgulāri, pēc īsākiem vai garākiem starpbrīžiem, un šajos ceļojumu gadījumos gandrīz arvien uzturas vienā un tai pašā pagaidu paslēptuvē: zem celma, tuvumā esošās lapsu vai citās alās un tamlīdzīgās vietās. Ja šādu paslēptuvi kādreiz nejauši izdodas atrast, tad, šo rajonu nākamreiz apciemojot, ūdru var viegli dabūt rokā. Šo novērojumu bieži izmanto arī malu mednieki.

Att. 11. Ūdra pēdas. Pa kreisi — lēni ejot, pa labi — ātri skrienot (augšējie divi — pakaļkāju nospiedumi).

Nārsta laiks visbiežāk novērots februāŗa otrā pusē, bet nekādi to nevar uzskatīt par noteiktu, jo mazus ūdrēnus atrod gandrīz visos gada laikos, dažreiz pat ziemā. Grūsnības laiks — 9 nedēļas, pēc kam piedzimst 2—5 akli mazuļi, bez spalvas, krietnas peles lielumā. Pēc 6—8 nedēļām jaunā paaudze atstāj midzeni un sāk mācīties ķert zivis un vēžus. Pēc 2 gadiem ūdri ir pilnīgi pieauguši.

Jauni noķerti, ūdri labi pierod pie cilvēka, un tos var dresēt līdzīgi putnu suņiem. Ir, piemēram, aprakstīti apmācīti ūdri, kas skaisti ķeŗ ūdenī zivis un dzīvas nes klāt savam saimniekam. Audzēšanai „īsa laika pēc" ūdrs ir viens no patīkamākiem dzīvniekiem. Vietām ūdrus audzē arī viņu skaistās un dārgās ādas dēļ. Arī pie Ogres upes, vēl priekš pirmā pasaules kaŗa, bijusi ierīkota kāda ūdru audzētava.

Interesantākais ūdru medību veids, kur tas atļauts, ir ziemā, gaišās mēnessnaktīs, gaidot („uz lūres"), kad viņš pie neaizsalušiem āliņģiem bieži uznāk uz ledus. Ziemas naktīs ūdru bieži nodod, sevišķi nārsta laikā, griezīgā svilpšana. Viņam tad mednieks tuvojas, tērpies baltā virssvārkā. Ūdrus, ja tie atrodami lielākā skaitā, medī „uz gaidi" arī pārējos gada laikos mazās upītēs, kur tiem jāšķērso sēkļi, kuŗos ūdens tik maz, ka ūdra ķermeņa lielākā daļa iznāk virs ūdens, bet dziļākās upēs vietās, kur ūdri nāk malā apēst noķertās zivis un kas atrodamas pēc zivju asaku un apēsto vēžu atliekām (tanīs, paŗasti, redzami arī ūdru mēsli). Tā kā pie mums ūdru skaits strauji samazinājies, tad, līdzīgi kā tas noteikts arī ar RJG, ūdru medības pie mums pilnīgi noliegtas.

Āpsis — Meles taxus L.

Āpsis[1]) arī pieder pie sīko plēsēju (caunu) dzimtas un plaši izplatīts visā Eiropā un Āzijā, to mežainos apgabalos. No izskata viņš neveikls un salīdzinot diezgan labsirdīgs dzīvnieks. Spalva tam rupja kā sari, gaŗa un spīdīga. Pavilna iedzeltena. Galva netīri baltā krāsā ar melnu svītru gar katru pusi. Šī svītra iesākas netālu no purna gala un iet pāri acij un ausij — tikai ausu gali atkal balti. Mugura balti pelēkā krāsā kopā ar melnu. Sāni rūsgani. Pavēdere un kājas melnas. Āpša muguras spalvas apakšas daļā ir dzeltenas, vidū melnas, bet augšējā daļā balti pelēkas. Pie-

[1]) Vācu nosaukums — Dachs. Tā asti sauc — Purzel, ādu — Schwarte, ala, kur āpši dzīvo — Bau, āpša barošanās — weiden; citi apzīmējumi kā pie lapsām.

auguša dzīvnieka ķermeņa gaŗums 75 cm, astes gaŗums 18 cm, augstums ap 30 cm, lielāks āpsis rudenī sveŗ līdz 20 kg, bet pavasaŗos tikai 8—10 kg. Mātītes parasti mazākas un gaišākā krāsā.

Āpsis dzīvo diezgan lielās alās, kuŗas ierīko parasti netālu no mežmales kāda uzkalniņa saules pusē. Sausās vietās alas sastopamas arī uz nelieliem klusākā vietā esošiem līdzeniem laukumiem,

Att. 12. Āpsis atstāj savu alu.

No Mežu dep. archīva uzņ.

bet gandrīz arvien netālu no pļavām vai tīrumiem. Dažreiz āpši ļoti sadraudzējas arī ar cilvēkiem, un kādās Ziemeļkurzemes mežaina apgabala mājās āpšu ģimene priekš dažiem gadiem bija ierīkojusi savas alas tieši zem saimniecības klēts. Savam saimniekam āpši nekādus zaudējumus nebija nodarījuši.

Alas āpsis rok gandrīz arvien pats ar saviem stiprajiem un asajiem nagiem. Alās, neatkarīgi no to lieluma, valda vislielākā tīrība. Galvenais katlveidīgais midzenis, rūpīgi izklāts sūnām un sausām lapām vai zāli, atrodas no zemes virsas apmēram 1½—2 m dziļi un savienojas ar ārpasauli ar 3—8, dažreiz pat ar vēl lielāku skaitu 8—10 m gaŗām alām, no kuŗām vismaz dažas izbeidzas vai nu zem kāda krūma, vai lielākos viršos, vai arī kaut kā citādi pa-

slēptas. Dažreiz netālu no pamata midzeņa ir ierīkotas arī šauras vertikālas ejas — laikam gan ventilācijai.

Āpsis pieskaitāms nakts dzīvniekiem. Tikai tur, kur viņu nemaz netraucē, tas atstāj savu drošo apakšzemes mājokli jau pēcpusdienā, sildās saulītē un pat rotaļājas. Ja alu tuvumā bieži staigā suņi, no kuŗiem āpsim grūti izbēgt, pēdējais alas atstāj tikai vēlā naktī un jau priekš rīta blāzmas ir atkal „mājās".

Att. 13. Āpša pēdas. Pa kreisi — lēni ejot, pa labi — ātri skrienot (augšējie divi — pakaļkāju nospiedumi).

Viņa galvenā barība ir saknes, dažādi insekti, sliekas, ozolu zīles; ļoti cienī kukuruzu un tās lauku tuvumā nereti ierīko pat pagaidu alas. Āpsis, ja atrod, neapsmādē arī čūskas, dažādus augļus, sēnes, ogas, peles, zemesbites līdz ar viņu savākto medu, visu putnu olas, vardes, runkuļus u. tml. barību. Tikai samērā retākos gadījumos ne pārāk veiklais dzīvnieks noķeŗ arī kādu putnu vai zaķēnu, parasti slimu vai ievainotu, un nav vairs šaubu par to, ka āpši, ja vien nav savairojušies pārāk lielā skaitā, nekādus pārmērīgus zaudējumus medību saimniecībai nenodara. Šai vispārējā novērtējumā viņš ir diezgan rets izņēmums starp aprakstāmās katēgorijas plēsoņiem, laikam gan ne tik daudz savas dabas, kā savas mazās veiklības dēļ. Tomēr arī lielākus postījumus āpsis dažreiz izdara, izēzdams medņu, rubeņu vai fazānu olas un izlasīdams līdz pēdējai iestādītās ozola zīles. Pēdējo grēku agrāk centās piedēvēt vai nu meža cūkām, vai dažiem putniem, bet slazdos pie nedarba noķertie āpši ir paši uzrādījuši īsto vainīgo.

Āpša redze vāja, oža samērā laba, un vislabāk attīstīta dzirde. Balss līdzinās murkšķēšanai, kas sadzirdama, kā āpsim savā nodabā ejot, tā arī ar suņiem cīkstoties.

Uz rudeni āpsis savāc alā nelielus pārtikas krājumus, ar kuŗiem iztiek līdz sala uznākšanai; novembrī vai decembrī, skatoties

pēc laika, liekas uz ziemas guļu. Ja iestājas atkušņi un siltāks laiks, tad arī ziemā āpsis dažreiz atstāj alu, lai padzertos un atrastu kādu saknīti. Te jāpiebilst, ka āpsis, barību meklēdams, rok ar purnu kā cūka. Tikai pie pašas zemes virsas gulošos kāpurus un sliekas viņš izvelk ar saviem asajiem nagiem, izdurdams zemē raksturīgos kōnveida caurumiņus, pēc kuŗiem uzmanīgs vērotājs viegli konstatē āpša klātbūti attiecīgā rajonā.

Āpša ziemas guļa izbeidzas ar sniega nokušanu, parasti martā. Nārsta laiks jūlija beigās vai augustā, un nevis oktōbrī, kā to agrāk daži pētnieki pieņēma. Grūsnības laiks ap 30 nedēļu ilgs. Marta beigās vai aprīļa sākumā piedzimst 2—5 āpsēni, kas pirmās 23 dienas ir akli un aug ļoti lēnām. Pēc 4—5 nedēļām viņi sāk jau nākt no alas laukā rotaļāties un augustā uzsāk patstāvīgu dzīvi. Par pilnīgi pieaugušiem āpši jāuzskata sākot ar 2 gadu vecumu. Viņu lielākais vecums pēc novērojumiem svārstās ap 15 gadiem. Tikai epidēmijas tos kādreiz iznīcina gandrīz līdz pēdējam, neatkarīgi no viņu vecuma.

Mazi noķerti, āpši labi pierod pie cilvēka, un, kamēr tie jauni, viņi ir interesanti ar savu jautrību.

Āpšu taukus lieto ne tikai zābakziedes pagatavošanai [1]), bet arī kā tautas ārstniecības līdzekli. Ļoti labi tie noder arī ziepju vārīšanai. No sariem līdzīgajām spalvām gatavo sukas un otas (arī bārdas skūšanai lietotās otas), bet ādu izlieto dažādām tādām vajadzībām, kur svarīga ūdeni necaurlaidīga āda. Ja tūliņ pēc āpšu nošaušanas izgriezti to dziedzeŗi, kas atrodas blakus tūplim, tad arī attiecīgi sagatavota jaunu āpšu gaļa diezgan garšīga, kaut gan dažreiz satur trichīnas. Daudzi mednieki āpšu medības skaita par pievilcīgām un rīko tās tik konsekventi, ka dažos rajonos to skaits kļuvis mazs. Kopsummā viņu pie mums vēl tomēr ļoti daudz, un ir pat medību iecirkņi, kur to pat pārāk daudz. Īpaši pēc tam, kad pie mums āpšus ilgāku laiku noliedza medīt ar „izrakšanas" metodi, to skaits strauji vairojies un tagad jau pārsniedz 11.000 gabalu, t. i., gandrīz četrkārtīgi 1914. g. vairumu. Vietām tie pašreiz jau nopietni apdraud mūsu medību putnu eksistenci, un, kur viņu

---

[1]) Vidzemes mednieki ūdenszābaku ziedi no āpšu taukiem parasti gatavoja, sakausējot ⅔ izgriezto āpšu un ⅓ liellopu iekšu tauku. Kad tauki sakausēti, karstai masai pielej apm. ceturto daļu bērza deguta, lai masa būtu uztriepšanai ērta biezuma. Šādi pagatavoto ziedi lieto arī zirgulietu ietriepšanai. Zābaku ieziešanai agrāk arvien lietoja zaķa kāju, kam nolauzti nadziņi, lai āda nesaskrāpētos.

ieviesies par daudz, jāgādā par to skaita samērīgu samazināšanu. Medību likums atļauj āpšu medības no 16. jūl. līdz 15. dec.

Pazīstami trīs īpatnēji āpšu medību veidi: atzīmētā „izrakšanas" metode, gaidot un medības naktī ar suņu palīdzību. Iekām ķerties pie āpšu medīšanas pēc kaut kuŗa paņēmiena, vispirms jāpārliecinās, vai tie attiecīgās alās dzīvo. Šis jautājums nav nemaz tik grūti izšķiŗams. Āpšu apdzīvotās alas stipri atšķiŗas no lapsu apdzīvotām alām ar to, ka galvenā izejā āpsis ar pavēderi izbraukā un, alu tīrīdams, izrok vagai līdzīgu lielāku reni, kas netālu no izejas sadalās āpša visbiežāk lietojamās tekās. Alu tuvumā arvien var ieraudzīt āpša ar nagiem „izdurtos" kōnveida caurumiņus, par kuŗiem jau agrāk bija runa. Arī āpša ekskrēmentus, kas arvien atrodami alu tuvumā, viegli atšķirt no lapsas ekskrēmentiem: pēdējos arvien redzamas putnu spalvas, pirmajos dažādu vaboļu spārnu atliekas. Pēc šīm pazīmēm spriežot, nav jāpiemirst, ka dažreiz vienās un tais pašās alās kopā uzturas kā lapsa, tā arī āpsis, kuŗi, zināms, apdzīvo katrs savu alas daļu. Nostāsts, it kā netīrīgā lapsa izdzenot no alām tīrīgo āpsi un ka tie kopā nevarot sadzīvot, ir bez pamata.

Vai āpsis apdzīvo alas, ļoti viegli var noteikt septembŗa mēnesī, kad viņš izdara alu pamatīgu tīrīšanu ziemas guļai un nes uz alām svaigas sūnas, dažreiz arī sausu zāli un koku lapas, kuŗu atliekas redzamas izkaisītas pie svaigi apkasītās alas ieejas.

Parastākais un vienkāršākais āpšu medību veids, kā jau teikts, ir izrakšana. Šīm medībām vajadzīgs iespējami negants un drošs taksis vai terjera sugas suns, lāpstas, vismaz 1 cirvis un 1 mednieks ar šauteni. Vislabākais laiks šādām medībām — oktōbŗa un novembŗa mēneši, jo tad āpsis vistreknāks, guļ arvien pa dienu alās, un zeme vēl nav sasalusi. Alu ieejas, izņemot visvairāk lietoto, aizsprosto. Pa galveno ieeju ielaiž alās vienu vai divus (šai gadījumā savā starpā saticīgus un vienu pie otra pieradušus) takšus, pie kam mednieks ar šauteni norīkojas „kaujas gatavībā". Āpsis, takšu dzīts, gandrīz nekad alu neatstāj, bet alās var gadīties arī lapsa. Mednieks, ausi pie zemes pielicis, klausās, kuŗā vietā rej takši, un seko, vai riešana nestāv uz vietas. Suņus no ārienes visu laiku rīda un, kad izliekas, ka āpsis jau iedzīts kādā alas stūrī un apakšzemes cīņas vieta vairs nepārvietojas, tad virs tās vietas, kur, domājams, atrodas āpsis, dauza zemi ar lāpstu un taisa citādu troksni, lai spiestu nelaimīgo medījumu meklēt citu patvēruma vietu, ja vien viņam tas vēl iespējams. Ja arī pēc šāda mēģinājuma takša riešana dzirdama tai pašā vietā, iesākas apmēram

1 × 1½ m platas bedres rakšana virs tās vietas, kur atrodas āpsis, ar tādu aprēķinu, lai alu, kurā atrodas taksis ar āpsi, atraktu starp abu galvām. Pēc alas atrakšanas bedri pagarina uz āpša pusi un pēdējo nosit turpat alā; ārzemēs nereti to izvelk no alas laukā ar sevišķu knaibļu palīdzību un tikai tad to nosit, „visiem medniekiem redzot". Rakšanas pēdējos brīžos racējiem jābūt sevišķi uzmanīgiem, lai ar lāpstu neievainotu alā atrodošos taksi. Pēc rakšanas izraktā bedre katrā ziņā jāpiebeŗ ar zemēm, lai rakums neatbaidītu un alas ātrāk atjaunotu vai nu citi āpši, vai lapsas.

Āpsi visvieglāk nosist ar sitienu acu tuvumā šķērsām pa purnu.

Gaidot āpšus medī vislabāk septembŗa beigās un oktōbŗa sākumā, gaišās pilna mēness naktīs. Jau krietni pirms rīta blāzmas mednieks nosēžas netālu no alām un gaida āpša atgriešanos parasti ap saules lēktu. Ja vējš labvēlīgs un nenes mednieka smaku virsū ne visai uzmanīgajam, labā omā uz māju nākošajam medījumam, tad ar 1. Nr. vai 2/0 skrotīm [1]) lādēto šāvienu nav grūti trāpīt āpša baltajā galvā. Ja tomēr, kaut arī nāvīgi sašauts, zvērs aizsniedz alu, tad viņš ir pazudis medniekam, un alās, kur sapūst to saimnieks, ilgus gadus neuzturas neviena lapsa un neviens āpsis.

Āpšus medī arī vakaros, gaidot ap saules rietu to iznākšanu no alām. Ja vien tie netiek pārāk traucēti, tad parasti ap šo laiku viņi katru dienu atstāj alas un dodas barību meklēt. Medniekam alām jātuvojas labu laiku pirms saules rieta, ļoti klusām un pret vēju ejot, jo āpsim laba dzirde un oža. Redze viņam pavāja, tomēr alu tuvumā arvien ieteicams nostāties maskēti, aiz kāda krūma vai koka slēpjoties. Šaut āpsim vajag tikai tad, kad tas jau aizgājis soļus 15—20 no alām projām, lai tas ievainots vairs nepagūtu iemukt alās atpakaļ. Ar šaušanu, āpsim no alām iznākot, nekad nevajag pārsteigties, jo āpša iznākšana no alas ir īsti svi-

---

[1]) Vakareiropā gandrīz visus medījumus šauj ar daudz smalkākām skrotīm nekā pie mums un par 3—4 m/m caurmērā rupjākas skrotis tikpat kā nelieto. Tikai tagad, kad kaŗa apstākļu dēļ nav iespējams iegūt cietās skrotis un mīksto skrošu caursišanās spējas ievērojami mazākas, arī tur sāk lietot nedaudz rupjākas skrotis. Mūsu praktiķu ieskati šai jautājumā acīm redzot izveidojušies tādi tādēļ, ka, patronas lādējot mājā, ne arvien lieto noderīgākos aizbāžņus, ne arvien pulveri pareizi izsveŗ un nereti pielaiž arī citas kļūdas, kuŗu rezultātā vājinās skrošu caursišanās spējas. Arī ierūsējušu stobru bises dažkārt iespaido skrošu izvēli. Normālos apstākļos arī šai jautājumā mums jātuvojas Vakareiropas mednieku saimes ieskatam, jo mūsu medījumu pārākums auguma un izturības ziņā un starpība ziemas mēnešu temperātūrā nav tik lieli, lai attaisnotu tagad novērojamās atšķirības.

nīga ceremonija, ko skaisti aprakstījis Dr. G. Sproģis[1]). Āpša iznākšana no alām nereti sadalās 3—4 posmos. Vispirms viņš izbāž purna galiņu, paosta gaisu un ātri vien pazūd. Pēc laiciņa atkal parādās, — tagad jau redzama viņa visa galva. Kādu brītiņu vērojis apkārtni, āpsis atkal nozūd alā. Pēc neilga laika izlien no alas jau visā gaŗumā un dažreiz paliek pie tās gulot, tā ka pakaļkājas kādreiz vēl alā. Šo pozi dažreiz nācies novērot arī kā pirmo, āpsim no alas iznākot. Tā āpsis pavisam mierīgi nogul ilgāku laiku, dažkārt vēl ielien atpakaļ alā un tikai pēc tam jau uzsāk savas gaitas. Gandrīz katru reizi pirms došanās medībās āpsis nogulstas apm. metru no alas, ļoti uzmanīgi klausās un apskata apkārtni. Pārliecinājies, ka viss kārtībā, āpsis, degunu pie zemes nodūris, droši aizrikšo pa iemīto taciņu.

Āpsim rudenī kādreiz izdodas vakaros piezagties arī, kad tas nodarbināts, tīrot zemi no alām vai rokot jaunas alas. Šai laikā tas diezgan neuzmanīgs, atrodas tomēr arvien alu tiešā tuvumā un tādēļ šādos brīžos nebūtu šaujams.

Ja mednieku vairāki un viņu rīcībā īsti labi āpšu suņi, tad agrā rudenī āpšus dažreiz izdodas no alām izdzīt arī bez rakšanas, tāpat kā lapsas.

Ļoti interesanta āpšu medīšana naktī ar suņu palīdzību, bet tā kā ar šādu medību veidu stipri traucē visus pārējos meža iemītniekus, tad tās nav ieteicamas. Dažreiz, kad āpši dzīvo klinšainās, grūti pieejamās vietās, šis ir viens no vieglākiem medību veidiem, un to izlieto arī gadījumos, kad āpši jānoķeŗ dzīvi zooloģisko dārzu vai citām līdzīgām vajadzībām. Gaišās oktōbŗa mēnessnaktis šīm medībām visnoderīgākās. Piedalās parasti vismaz 2 mednieki ar vienu vai vairākiem takšiem vai citiem suņiem, kas dzen āpsi, skaļi rejot („ar balsi"). Medības iesākas ap 12 naktī, kad pie alām ieradušies mednieki aizsprosto alu ieejas. Ja āpsis zooloģisko dārzu vai citām vajadzībām jānoķeŗ dzīvs, tad galvenā alā ieliek 1—1¼ m gaŗu, 60—80 cm platu maisu ar viegli aizvelkamu galu. Audekla maisa vietā vēl labāk lietot no stiprām auklām austu tīklu 4—5½ cm platām acīm. Auklu maisa vaļējā gala aizvilkšanai, kad maisā ieskrējis suņu uz alām dzītais āpsis, ņem krietni resnu un ap 10 m gaŗu. Auklas brīvo galu piesien pie kāda koka, mieta vai stipras saknes, lai āpsis neieskrietu alā ar visu maisu. Maisa vaļējo galu maziem mietiņiem piesprauž pie alas malām, un arī alā iebāzto maisu tā nostiprina, lai tas labi piegulētu pie alas sienām un lai no ārie-

[1]) „Medn. un Makšķ." 1940, Nr. 4., 122.—123. lp. rakstā — „Šis un tas par āpšiem".

nes ala liktos neaizsprostota. Viens no āpšu ķērājiem (ja āpsis jānoķeŗ dzīvs) paliek visu laiku alas tuvumā, lai tas, tiklīdz ko āpsis pieskrien pie alas, neļautu viņam apdomāties un dotos trokšņodams tam klāt. Āpsis nobijies arvien dodas alā, pieskrējušais ķērājs aizvelk maisa galu, un āpsis noķerts. Āpsi var nekavējoties pārvietot sprostā. Mednieki šai gada laikā meklē tālu no alām neejošo āpsi ar dzinējsuņu palīdzību un, tiklīdz suņi sāk dzīt — dodas uz to vietu. Āpsis savas mazās veiklības dēļ parasti nevar no suņiem izbēgt, un piesteigušies mednieki to nereti nošauj vēl krietnu gabalu no alām.

Lai būtu droši, ka medību naktī āpsis alas tiešām atstājis, vēl dienā iesprauž āpša lietoto alu izejās pāris salmiņu vai nelielus koka zariņus ar tādu aprēķinu, lai āpsis, no alas izlienot, tos katrā ziņā aizkartu. Apgāztie zariņi ir zīme, ka medības var notikt.

Ja nakts ļoti gaiša un mednieku daudz, tad alām var aizsprostot arī visas ieejas; mednieki nostājas tām visapkārt un cenšas nošaut no suņiem uz alām bēgošo āpsi. Alu aizsprostošana arī šai gadījumā vēlama, lai aizšautais āpsis nevarētu ielīst alā.

Āpšus ķeŗ vēl ar dažāda veida slazdiem; dažreiz tie nodara tik daudz ļauna pārējiem medījumiem, ka tos iznīcina arī ar nāvīgām zālēm, bet šie medību veidi gandrīz visur jaunākā laikā noliegti un tos tādēļ arī sīkāk neapskatīšu. Nošautu āpsi vecākie mednieki ieteic 24 stundas atdzesēt un tikai tad dīrāt.

2. Suņu dzimta — Canidae

Pie suņu dzimtas no mūsu medījumiem pieder vilki un lapsas.

Vilks — Canis lupus, L.

Vilks [1]), saukts arī meža luņķis, agrāk bija sastopams visā Eiropā, bet tagad daudz valstīs jau galīgi iznīcināts. Vilki visvairāk izplatīti Krievijā, kur nodara milzu zaudējumus, iznīcinādami mājlopus. Arī Latvijā vilki agrākos laikos nodarījuši ļoti lielus zaudējumus, un, piemēram, 1823. g. tie Vidzemē saplosījuši 30.142 mājlopus, to starpā 3.648 zirgus un liellopus [2]) (pie Vidzemes toreiz gan piederēja arī liela daļa Igaunijas). Kā sadalās apmēram trešā daļa atzīmēto nedarbu starp tagadējiem Vidzemes ap-

[1]) Vācu nosaukums — Wolf. Par vilku bioloģiju skat. arī *„Waidwerk der Welt"* 1938, 256.—257. lp.

[2]) Skat. *F. Vidrižnieks* (dir. *B. Feddera* pseudonims) — Medības Vidzemē senāk un tagad. 1931, 45.—59. lp.

riņķiem, tas redzams no zaudējumu pārskata, kas iespiests iekš „Ostseeprovinzblatt" 1825, 17. num.

Apriņķi	Zirgi 70 rbļ. gab.	Kumeļi 15 rbļ. gab.	Liellopi 30 rbļ. gab.	Teļi 15 rbļ. gab.	Aitas 5 rbļ. gab.	Jēri	Kazas 4 rbļ. gab.	Kazlēni	Cūkas 10 rbļ. gab.	Sivēni 3 rbļ. gab.	Zosis	Sūņi 5 rbļ. gab.
Rīgas	134	62	147	65	563	159	283	26	133	47	12	5
Valmieras	193	198	206	107	2730	457	490	148	439	149	217	45
(Limbāžu un Lādes pag.)	2	1	13	7	172	40	24	23	30	7	—	6
Cēsu	90	157	107	113	2256	—	430	—	517	—	—	198
Valkas	176	187	185	162	2669	—	685	—	913	—	—	—
Visā Vidzemē kopā ar Igaunijas daļu . . .	1841	1243	1807	733	15182	726	2345	183	4190	312	673	703

Arī vēl 1923. gadā, pēc nepilnīgas statistikas, vilki pie mums saplosījuši ap 60 liellopu un ap 500 sīklopu. Pēdējos gados gan pie mums ieklīst tikai neliels skaits vilku.

Vilka muguras krāsa ir maisījums no dzeltenpelēkas ar melnu. Pakakle un pavēdere pelēkbalta (gaiši sirma). Ausu malas — melnas. Gaŗums līdz 120 cm, astes gaŗums līdz 40 cm. Rumpis no sāniem saspiests, aste taisna, kupla, skrienot izpilda stūres vietu, un vispār viss ķermenis piemērots skriešanai, tāpat kā caunai lēkšanai un kāpelēšanai pa kokiem. Vilka kājas gaŗas un stipras. Skrienot pie zemes pieskaŗas tikai ar nagiem un ar bieziem ādas spilventiņiem starp pirkstiem. Nagu nospiedums labi redzams vilku pēdās. Vilks dzīvo daudz ilgāk nekā suns un sasniedz pat 25 g. vecumu.

Vilku parastās uzturēšanās vietas — aizauguši purvi ar sausiem pauguriem vidū, mežu biezokņi, upmalu niedrāji u. tml. vietas. Vilki parasti neuzturas ilgi vienā vietā, bet klaiņo no vienas vietas uz citu, izņemot vasaras laiku, kad jāaudzē jaunie vilcēni. Labākais vilku klātbūtes pierādījums ir mežā atrodamās saplēstu medījumu atliekas, kā arī ievērojams citu meža zvēru uztraukums un bailīgums. Tas pilnīgi saprotams, jo vilki uzbrūk ne tikai visu katēgoriju mājkustoņiem, bet arī gandrīz visiem meža zvēriem un putniem — ar stirnām sākot un lapsām, pelēm, rubeņiem, mežirbēm beidzot. Ziemā, decembŗa, janvāŗa un februāŗa mēnešos, kad vilki visbiežāk uzturas baros, netiek „svētīti" arī aļņi un staltradži. Šai laikā vilki bieži vien apmeklē arī apdzīvotas vietas un lauku sētās un sādžās noķeŗ un nokož pat lielāku suņu skaitu. No cilvēkiem vilki parasti bēg, un uzbrukuma gadījumi vīriešiem pēdējā

Att. 14. Tāds izskatījās Piltenes virsm. Piltenes nov. 1942. g. vasarā nošautais vilks.

Fot. *V. Blankenburgs.*

laikā bija pavisam reti. Kaut arī vienīgi izņēmuma apstākļos, tomēr biežāki ir uzbrukuma gadījumi sievietēm un bērniem. Maz apdzīvotos rajonos kaitīgais plēsonis, bada spiests, uzbrūk cilvēkiem daudz biežāk nekā pie mums. Atzīmējams vēl, ka vilki, sevišķi nebrīvībā, viegli krustojas ar suņiem un padoti gandrīz visām suņu slimībām, to starpā arī trakuma sērgai.

Laupījumu meklēt vilkam palīdz viņa ļoti labi attīstītā oža, dzirde un redze. Sevišķi apbrīnojama ir vilka oža, un ziemā dažreiz pēc pēdām var novērot, ka viņš saož vairāk nekā kilometra attālumā. Arī vilka dzirdi var apskaust kurš katrs cits meža iemītnieks. Tādēļ arī vilku medības ļoti grūtas. No citām vilka īpašībām vēl jāatzīmē viņa rijīgums, nekaunība un, ar pēdējo pie dzīvniekiem samērā reti savienotais, bailīgums.

Vilks ir nekaunīgs un pārdrošs tikai tad, ja viņš jūt pārsvaru savā pusē, visbiežāk, kad ir lielā barā. Pretējos apstākļos vilks ir

ārkārtīgi gļēvs un bailīgs, ko sevišķi labi var novērot pie lamatās noķerta zvēra.

Klejodami barā, vilki cenšas iet viens otra pēdās, tādēļ dažreiz ļoti grūti noteikt, vai pa attiecīgām pēdām ir gājis viens, divi

Att. 15. Pa kreisi — vilka miņas, lēni ejot, vidū — vilka miņas, ātri skrienot (apakšējie 2 pakaļkāju nospiedumi) un pa labi — suņa pēdas. Vilka kāju nospiedumi iegarenāki un, lēni ejot, iet taisnākā līnijā.

vai vairāki vilki. Iemīto pēdu dziļums un vislabāk medījumu ķeršanas un plēšanas vietas dod iespēju pilnīgi orientēties par vilku skaitu, tos ziemā ielencot. Uz nāvīgi ievainota vilka pēdām, kas

tālu vairs nevar aiziet, kopā ar asinīm parasti manāmi melnganas krāsas šķidri ekskrēmenti.

Biezi apdzīvotos rajonos un tur, kur vilks tiek vairāk traucēts, tas dienā parasti guļ, izejot uz medībām tikai pievakarē un naktī. Visumā vilks jāpieskaita nakts zvēriem, tipiskiem gaļas ēdējiem, kas augu barību parasti lieto vienīgi vislielākā trūkumā vai arī nebrīvībā turēts. Vienīgi vasaras un rudens mēnešos novērots, ka vilki arī pie barības pārpilnības labprāt ēd dažādas ogas un augļus.

Nārsta laiks vecākiem eksemplāriem iesākas janvāŗa pirmajā pusē, jaunākiem — janvāŗa otrā pusē un turpinās līdz februāŗa vidum. Šai laikā vilku bari ir vislielākie, un tos redz pat dienā apkārt klejojot. Baros nereti var novērot lielu savstarpēju plēšanos. Arī noskrietie atstatumi šai laikā ir vislielākie un pēc K. Grevē [1]) sasniedz 40—70 km vienā naktī. Ap marta sākumu bari izklīst, un līdz pavasarim vilki staigā kopā vairs tikai pa 2—3. Grūsnās vilku mātes kopā ar kādu vilku izmeklē sausu midzeņa vietu un pēc 63—64 grūsnības dienām dzemdē aprīļa beigās 3—9 (parasti 4—6) vilcēnus, kuŗi pirmajā laikā (14 dienu) akli. Māte zīda jaunos ilgāku laiku un arī vēlāk apgādā tos bagātīgi ar pārtiku. Ja vecie vilki novēro, ka viņu midzenis atklāts un tiem draud kādas briesmas, tad māte pārnes zobos jauno paaudzi uz citu vietu. Parasti augustā vecie vilki sāk jaunos ņemt līdzi uz medībām, bet pirmajā laikā ģimene vēl arvien atgriežas un dienu guļ agrākajā midzenī.

Lai gan vilku ādas ir ļoti izturīgas un vissiltākās kažokādas, nevar tomēr būt runa par vilku ciešanu brīvā dabā lielākā skaitā. Vilks ir tik kaitīgs lopkopībai un medību saimniecībai, ka tā iznīcināšanu nereti pieļauj ar visiem līdzekļiem un dažās valstīs to uzliek pat par sevišķu pienākumu mežu īpašniekiem un medību biedrībām. Pie mums to tagad palicis nedaudz.

Visvecākais vilku medīšanas veids, ko pazinuši arī mūsu senči, ir viņu ķeršana tā saucamās vilku bedrēs, kuŗas gan tagad jau pieder pilnīgi vēsturei, tādēļ arī tās sīkāk neaprakstīšu.

Vislabākie medību veidi, kur vilku daudz, ir: no būdām pie mežā izlikta sprāgoņa, ar piegaudošanu, vilku ielenkšana karodziņiem un kviecinot sivēnu.

Medīšana būdā gaidot ir vienāda vilkiem un lapsām. Šīm medībām jāizvēlas vieta, kuŗas tuvumā bieži uzturas atzīmētie plē-

[1]) *K. Grevē* — Säugetiere Kur-, Liv- und Estlands. 1909.

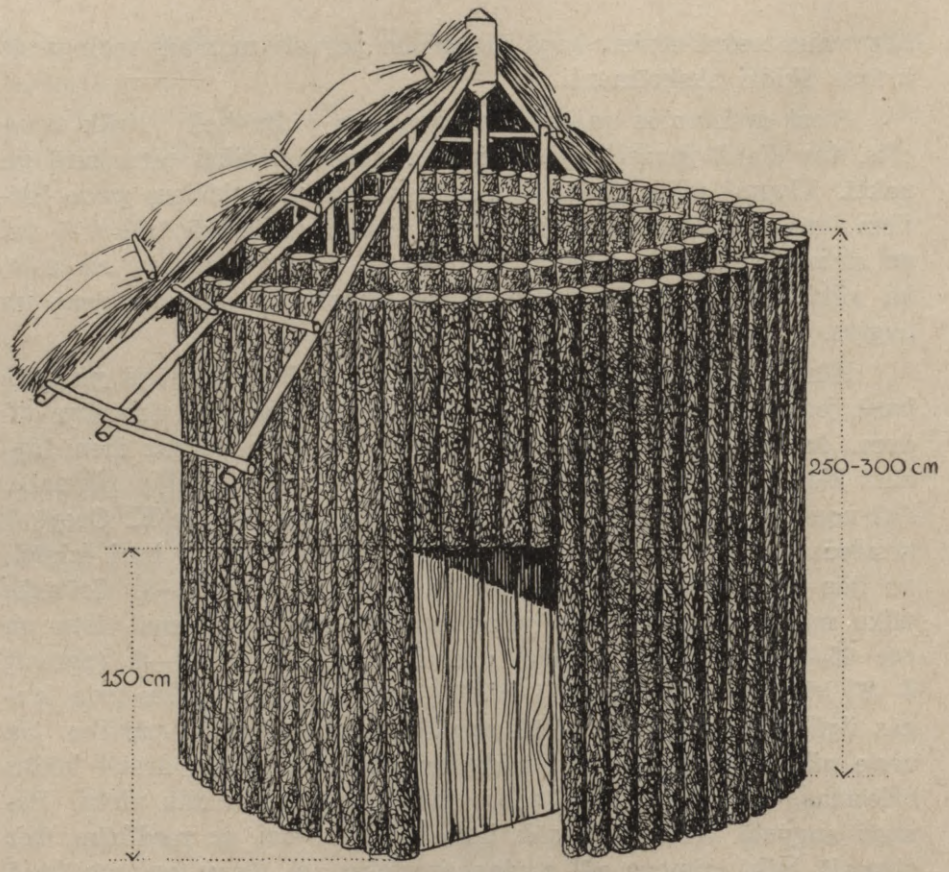

Att. 16. Sprosts vilku ķeršanai.

Vidējā nodalījumā novieto kādu dzīvu sivēnu vai jēru. Vilki, cenzdamies tam piekļūt, ieiet starp 30 cm attālajām no augsnē sadzītiem mietiem izveidotām sienām, nevar vairs apgriezties un riņķo, kamēr tos nogalina vai izņem no sprosta dzīvus. Lai sprosts nepiesnigtu, tas jāpārsedz ar vienkāršu jumtu.

soņi. Sprāgoņu izlikšanai vajadzīgs klajs laukums, ko labi apgaismo mēnesnīca. Zvēru iebarošanai izliktā govs vai zirgs novietojami vairāk laukuma vienā pusē, bet otrā pusē, apmēram 30 līdz 50 soļu atstatumā, ierīkojama būda. Būdas vieta jāizvēlas ar tādu aprēķinu, lai valdītāji vēji nenestu mednieka smaku uz barības vietu, pie kuŗas nāk un mielojas medījumi. Vislabāk būdu ierīkot kādā piemērotā kokā vai arī starp 2—3 kokiem, apmēram 4—6 m no zemes. Lai mazāk būtu jācieš no aukstuma, būda jātaisa no bieziem dēļiem pilnīgi slēgta. Grīda jāizklāj pītām salmu segām, kas vajadzīgas ne tikai siltuma dēļ, bet jo vairāk tādēļ, lai mednieka soļi būtu mazāk dzirdami. Šaušanas caurums uz barības pusi jāaizsedz ar viegli un bez trokšņa sāņus bīdāmu aiz-

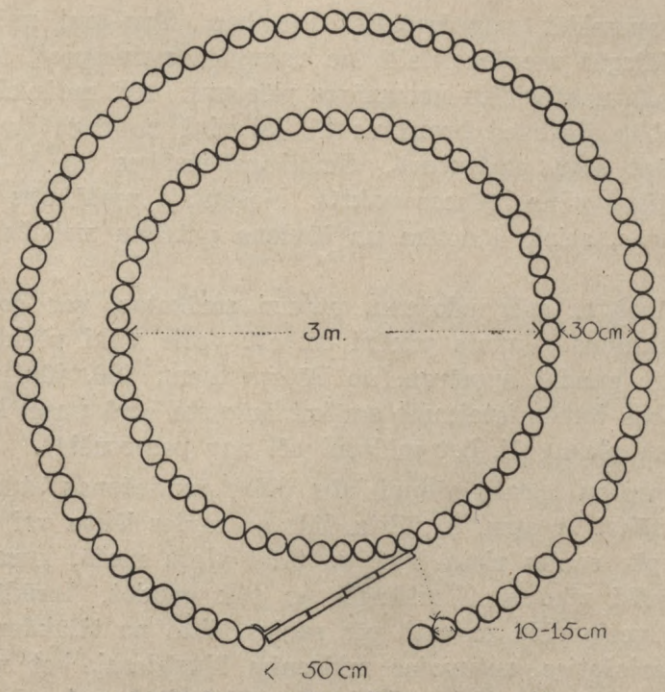

Iepriekšējā lp. parādītā vilku sprosta plāns.

laidni. Ērtai iekāpšanai lieto kāpnes, kuŗas dažreiz pēc uzkāpšanas pavelk uz augšu, lai zvēri nesaostu cilvēka pēdas un lai kāpņu izskats nesaistītu to uzmanību, bet var iztikt arī ar kokam piesistiem kāpšļiem.

Vieglāk nekā kokos būdu var ierīkot zemē, izrokot šim nolūkam 1½ × 1½ līdz 2 × 2 m platu bedri tik dziļi, lai šaušana iznāktu it kā no tagad visiem pazīstamā kaŗa laika ierakuma. Vislabāk zemē ieraktu būdu ierīkot kādā nogāzē, jo tad var labāk pārredzēt barības vietu. Bedres sienas apšuj ar dēļiem vai vismaz izliek ar sūnām. Bedres dibenu pēc dažu praktiķu ieteikuma vislabāk noklāt zirgu mēsliem, lai pēdējo asā smaka nomāktu cilvēka izgarojumu smaku un lai vilks tik viegli nevarētu saost cilvēku, kas sēž bedrē. Kā ieejas kāpšļi, tā pati bedre labi jāmaskē zariem un sūnām. Sevišķi izdevīga šāda medību vieta skaitās, ja starp barošanas vietu un būdu tek neaizsalstoša upīte. Ūdenī ieveltie akmeņi vai celmi rada ūdens čalošanu, un plēsoņi tik viegli nevar sadzirdēt mednieka kustību troksni. Vislabāk kādu nosprāgušu govi vai zirgu uz barošanas vietu izvest novembrī un izgāzt ar kājām vai pakaļgalu uz būdas pusi, bet nav slikti, ja arī vasarā barošanas vietā šad tad nomet pa nošautai vārnai vai kādam nejaušam sprāgonim. Salā un sniegā, kad lapsas vai vilki sāk barošanas vietu

rēgulāri apmeklēt, var iesākties medības. Sprāgoņi zvēru piebarošanai jāizgāž medību vietā, no ragavām neizkāpjot, lai cilvēku pēdu smaka neatbaidītu uzmanīgos plēsoņus. Arī mednieks pie būdas vislabāk jāpieved braukšus tā, lai viņš no ragavām tieši varētu iekāpt savā paslēptuvē. Gaidīšana iesākas ap 8—9 vakarā, zināms, tikai pilna mēness naktīs. Nošautais medījums nekavējoties jānovāc, asinis jānotīra un šāviena patronu aizbāžņi (prapji) jāpievāc.

Medības ar piegaudošanu, pareizi sarīkotas, var dot vislabākos panākumus. Jaunie vilcēni un arī vecie vilki pērkļa tuvumā sāk naktīs gaudot apmēram ap Pēteŗa dienu (29. jūniju). Minētās medības tomēr ieteicams sarīkot augusta otrā pusē, kad jaunie vilcēni jau pieauguši, bet midzeni vēl nav pametuši [1]).

Šo medību sagatavošanai labs vilku gaudošanas atdarināšanas pratējs, sākot ar apm. 8. jūliju, līdz ar saules lēktu vai arī 1—1½ stundas pēc saules rieta iziet uz tādu vietu mežā, kuŗas tuvumā parasti vilki rīko savu midzeni, un sāk gaudot. Izrādās, ka šai laikā arī vecie vilki parasti, pēc saules lēkta no tālākām medībām mājā atgriežoties, netuvojas midzenim klusēdami, bet vai nu, lai apsveiktu jauno paaudzi ar labiem panākumiem, vai arī, lai pārliecinātos, ka „mājā viss kārtībā" — apstājas dažus simt soļus no midzeņa un pāris reižu iegaudojas. Vilka gaudošanu var apzīmēt ar caur degunu izrunātiem burtiem „uoo". Suņa balss pie tam rupjāka, kuces smalkāka, bet jaunie vilcēni gaudo kā krietni suņu kucēni: katrs savā tonī. Pirmais parasti iegaudojas suns, pēc tam jau gaudo arī māte. Vilcēni, kas nepacietīgi gaida vecākus ar barību atgriežamies, nekavējoties atbild. Tā kā jaunie vilcēni vēl nav tik uzmanīgi kā vecie vilki, tad tie atbild arī uz mednieka māņu gaudošanu, tā atklājot midzeņa atrašanās vietu. Labs „piegaudotājs" nedaudzos rītos (vai arī vakaros, stundas pusotras pēc saules rieta) nosaka pavisam noteikti attiecīgā meža rajonā esošo vilku midzeņu atrašanās vietas. Pēc tam nav nekādu grūtību sarīkot ar dzinējiem, pēc vispārējiem noteikumiem, medības uz atsevišķām vilku saimēm. Medības parasti atliek uz augusta mēnesi, lai vilcēni vēl paaugtu. Iesāk tās ne agrāk par plkst. 10—11 dienā, jo vilki var kādreiz medīdami aiziet tālāk un varbūt vēl nav atgriezušies uz midzeni. Labiem medniekiem ar pietiekošu dzinēju skaitu (uz katriem 20—30 soļiem viens dzinējs) šādā kārtā viegli izdodas nošaut visas vilku saimes jaunos un arī abus vecos locekļus. Per-

[1]) Vilki midzeni galīgi pamet parasti tikai septembrī vai pat oktōbŗa sākumā.

sonīgi šo medību veidu skaitu par visinteresantāko un visdrošāko vilku izskaušanas paņēmienu.

Vilku ielenkšana ar karodziņu palīdzību pamatojas uz viņu bailīgumu. Vilku bailes no karodziņiem ir tik lielas, ka viņus, ar karodziņiem pareizi apliktus, īpaši, ja tie jaunie vilki, dažreiz izdodas noturēt pat 3—4 dienas. Tā kā šo medību veidu lieto arī lapsu, briežu, pat stirnu un mežcūku ielenkšanai, tad arī to aprakstīšu reizē ar citiem vispārējiem medību veidiem. Gala noslēgums arī pie šīm medībām notiek ar dzinēju palīdzību. Ja, citus zvērus medījot, pēc šīs metodes nāk priekšā dažādi pārsteigumi, tad vilku medībās tas notiek visretāk, tādēļ arī šis medību veids atzīstams par visdrošāko un labāko vilku medīšanas veidu ziemā.

Interesants vilku medību veids ziemā, kad labs kamanu ceļš un vilki nereti vien krietni izsalkuši — ar sivēna palīdzību. Šīs medības parasti var iesākt decembŗa pēdējās dienās. 2—3 mednieki naktī braukā ar ragavās ieliktu apm. pusgadu vecu sivēnu pa rajonu, kur redzēti vilki. Zirgam jābūt tādam, kas vilku nebaidās. Medniekiem jāsaģērbjas zemnieku drēbēs. Sivēnu ieliek maisā tā, lai tikai viņa galva būtu ārpus maisa. Kad vilki jau manīti, aiz ragavām tievā (apm. 20 soļus gaŗā) auklā velk iegarenu siena maisiņu, kas notriepts cūku mēsliem. Sivēnu plucina aiz ausīm, lai tas arvien aizkviektos. Vilki maisiņu, kas pildīts ar sienu un cūku mēsliem, notur par sivēnu un pienāk medniekiem pa šāvienam. Tie tad ņem segās apslēptās šautenes un šauj. Tā kā medības arvien notiek gaišās mēnesnīcas naktīs un mednieki medību vietā cenšas braukt tā, lai mēness atrastos priekšā, t. i., šaujot ragavām sekojošiem vilkiem, tas šaušanas brīdī būtu mednieka aizmugurē, medībām arvien labi panākumi. Šaušanas brīdī zirgu ieteicams apturēt, un mednieki savā starpā klusi vienojas, kuŗam vilkam katrs šaus. Ja vilki bailīgi un ragavām netuvojas, tad kādu laiku aiz ragavām velk pie grožiem piesietu maisiņu ar dzīvo sivēnu. Šim kārdinājumam vilki vairs parasti nespēj pretoties.

Lapsa — Canis vulpes, L.

Lapsa[1]) diezgan sapratīgs un viltīgs dzīvnieks, kas šai ziņā tomēr nevar sacensties ar lūsi vai vilku un, vienā rajonā uzturoties, tiek no pēdējā izskausts. Kultūrai lapsa viegli piemērojas.

[1]) Vācu nosaukums — Fuchs. Vācu mednieku terminoloģijā, sakarā ar lapsu, atzīmējami vēl šādi īpatnēji nosaukumi, kas valodas vājākam pratējam var radīt grūtības, izmantojot speciālo vācu medniecības literātūru:

Viņas oža ir sevišķi laba, arī redze un dzirde labas. Ka arī lapsa dažreiz uznāk medniekam pret vēju, tas izskaidrojams visbiežāk ar to, ka cilvēka smaka līdz ar izgarojumiem vēsākā laikā bieži vien viegli paceļas augšup un lapsas auguma augstumā nav manāma. Arī miglainā laikā vai lietū dzīvnieki cilvēka smaku nevar tālu saost. Lapsai arī laba atmiņa, un tā bieži ļoti asprātīgi prot piemēroties apstākļiem. Piemēram, ziemas medībās tā, izdzirdusi šāvienu, bēg tālu projām, bet pavasaros un vasarā, kad viņai pašai no mednieka briesmas nedraud, tā nekautrējas pat no pīļu vai rubeņu mednieka būdas priekšas aiznest tikko šauto medījumu.

Pārtiek lapsa lielāko tiesu no pelēm, bet, ja pēdējo maz, tad ēd visu, ko vien var sadabūt, sākot ar vabolēm, zivīm un saldiem augļiem un beidzot ar stirnu kazlēniem un medņiem. Ziemā ēd arī sprāgoņus un pie tiem viņas viegli šaut no būdas, kā jau agrāk sīki aprakstīts. Sevišķi kāra lapsa uz pelēm; ar peles pīkstienu viņu visvieglāk piemānīt pie mednieka; viņa nāk arī uz labi imitētu zaķa baiļu kliedzienu [1]), kā arī uz pīles pēkšķēšanu, ja vien vējš medniekam labvēlīgs un mednieks stāv noslēpies aiz kāda krūma vai kaut kur citur.

Ne tikai jauno lapsēnu audzēšanas laikā, arī pārējos gada laikos lapsa dienā pa laikam uzturas alās. Tikai lapsas apdzīvoto alu galvenā ieejā nekad nav pie āpša alu apraksta atzīmētā vagas veida iedobuma, ko āpsis iztaisa, alu tīrīdams. Barības atliekas nereti pūst lapsas alās, un no tām nākošā nelāgā smaka parasti norāda uz to, ka alu apdzīvo lapsa. Arī putnu spalvas un citu medījumu atliekas bieži sastopamas pie ieejas lapsu alās. Kaut cik droši noteikt, vai arī pati lapsa atrodas alā, ir diezgan grūti, jo visbiežāk tā tomēr slēpjas kādos biezokņos. Alās visdrošāk viņu

---

gaiši sarkanas krāsas lapsu ar baltu pakakli un baltu astes galu sauc — „Birk-" vai „Rotfuchs", bet tumšas spalvas krāsas ar tumšu astes galu — „Kohl-" vai „Brandfuchs". Lapsu suni sauc — Rüde, kuci — Fähe (arī Betze), ādu — Balg, acis — Seher, ausis — Lauscher, kājas — Läufe, asti — Lunte (arī Standarte), astes galiņu — Blume, nārstu laiku (janv.-febr.) — „Roll-" vai Ranzzeit. Lapsa apbērnojas — die Fähe wirft (arī wölft), kucēni — das Geheck. Lapsas skrējienu, atkarībā no tā ātruma, apzīmē: er schleicht, schnürt, trabt, ist flüchtig. Par lapsas izdotām skaņām saka: er bellt, keckert (uztraukumā), klagt (ievainota).

[1]) Šī kliedziena atdarināšanai ir pagatavotas speciālas svilpes, kuŗas var dabūt visos ieroču veikalos, bet vai pats zaķis arī tā kliedz, tas vēl nenoskaidrots jautājums. Daudzi domā, ka arī lapsa attiecīgo skaņu uzskatot par pūces kliedzienu un ejot apraudzīt, vai tā nemielojas pie kāda laupījuma, kuŗu viņai varētu atņemt.

Att. 17. Lapsiņa ierauga fotografu.
Kaugas nov. septembŗa beigās fot. *V. Blankenburgs.*

var meklēt nārsta laikā (pēc vairāku dabas pētnieku domām, lapsu pārošanās notiek lielāko tiesu alās un tikai retumis ārpus tām). Ļoti bieži lapsa atrodama alās arī tais dienās, kad, lapsai atgriežoties no medībām (ap plkst. 4 rītā), līst lietus, kā arī vētras vai liela sala (vasarās sevišķi karstā) laikā. Jaunie lapsēni gandrīz vienmēr uzturas alās pirmajā dienā pēc pirmā sniega.

Lapsa pirmā kārtā nakts dzīvnieks (acis ar vertikālu acu zīlīti, arī gaŗie sari uz virslūpas viņai noder tumsā kā ļoti smalks taustes organs), tomēr rajonos, kur viņa netiek pārliecīgi traucēta, to sevišķi decembrī un janvārī nereti redz arī dienā, peles medījot. Šoruden, pie mazāka mednieku skaita, tās laukos nāca pat pusdienas laikā pie mājām, lai noķertu kādu mājputnu vai sameklētu kādu citu barību. Piemēram, Ozolnieku pag. bija izdevība š. g. 25. novembrī plkst. 12 dienā redzēt lielu lapsu tikai nepilnus 100 soļus no dzīvojamās mājas, kas piezagās no mājas atgājušam baltam kaķim. Pēdējais nenobaidījās un dūšīgi šņāca uz tuvojošos

lapsu. Kūmiņš apgāja kaķim riņķī tikai 2—3 soļu attālumā un tad devās projām uz tuvējiem krūmiem. Acīm redzot tai kādreiz ar kādu kaķi jau bija bijuši nepatīkami piedzīvojumi. Gadījums lieku reizi pierāda, ka apkārtklejojošo kaķu iznīcināšana ir cilvēka uzdevums.

Lapsas ķermenis (kopā ar asti) ir līdz 120 cm garš un līdz 38 cm augsts. Kuplā aste līdz 40 cm gara. Sarkanbrūni pelēko spalvas segu tā maina (tāpat kā brieži, stirnas, āpši un daudzi citi) divreiz gadā — rudenī un pavasarī. Jaunie mati attīstās no tām pašām matu sakņu papillām un, no apakšas augdami, izspiež vecos matus no matu makstīm ārā. Rudeņos matu sega izaug biezāka, ar mīkstāku un siltāku pavilnu. Pavasarī savukārt biezā pavilna un gaŗie segmati apmainās pret īsāku un retāku spalvas segu.

Nārsta laiks pie mums parasti novērojams februārī, bet stingrās ziemās ar dziļu sniegu, kad lapsām vieglāk dabūt barību un viņas treknākas — arī jau janvārī. Grūsnības laiks 8—9 nedēļas; parasti aprīļa beigās vai maijā piedzimst 3—9 (parasti 4—6) lapsēni, kuŗiem pirmās 12 dienās aizlipušas acis un ausis. Pēc apmēram viena mēneša lapsēni sāk saulainās dienās nākt no alas laukā rotaļāties. Jūlijā māte jau sāk mazos ņemt līdzi uz medībām, un tikai vēlā rudenī jaunā paaudze uzsāk patstāvīgu dzīvi. Pa visu lapsēnu audzēšanas laiku, katrā ziņā tai laikā, kamēr māte kucēnus vēl zīda, tēviņš dzīvo viens pats, bet uzturas ģimenes tuvumā. Ir novērots, ka gadījumā, ja māte iet bojā, viņš sāk nest mazajiem lapsēniem barību un izpilda mātes vietu. Arī mātei dzīvai esot, kādreiz suns piebiedrojas ģimenei un pa reizei atnes „no savas puses" lapsēniem barību. Pieaugušu lapsu svars pie mums sasniedz 7 kg (atsevišķos gadījumos pat līdz 10 kg).

Lapsēnus, mazus noķertus, var diezgan labi pieradināt, un ir zināmi gadījumi, kur lapsas dresētas kā putnu suņi. Pie šādiem panākumiem tikt tomēr nav viegli. Amerikā un arī Eiropā sāk arvien plašāk attīstīties lapsu audzēšana sevišķās fermās lapsu dārgo ādu dēļ. Sevišķi tā saukto sudrablapsu (Vulpes fulva argentata, angliski — Black-Silver-Fox) ādas, kā zināms, vērtē ļoti dārgi.

Par lapsas kaitīgumu vai, pēc dažu domām, derīgumu jādzird daudz pretēju domu. Vieni, norādīdami uz to, ka lapsa zaķiem bagātos rajonos apēd, pēc dažiem novērojumiem, katru gadu ap 50—60 zaķu, neskaitot rubeņus, irbes un citus putnus un zvērus, galīgi iznīcina fazānu audzētavas, kuŗu tuvumā lapsas salasās no visas apkārtnes, nereti ielaužas pat mājās un iztīra vistu un citu putnu kūtis, — atzīst lapsu par vienu no kaitīgakajiem plēsoņiem,

kas iznīcināms līdz pēdējam visiem līdzekļiem. Otri atkal, aizrādot uz to, ka lapsu galvenā barība ir peles un vārgāko zaķu skaita samazināšana reizēm pilnīgi vietā, pieskaita lapsu derīgiem dzīvniekiem, kam jāieved saudzēšanas laiks. Taisnību šais jautājumos atradīsim tikai atsevišķos konkrētos gadījumos, un, atkarībā no vietējiem apstākļiem, atbildes būs dažādas. Par izskaužamu dzīvnieku lapsu, protams, nekādā gadījumā nevar uzskatīt, jo tai izcila nozīme mūsu medījumu lielākās daļas sugu pasargāšanā no izviršanas. Lapsa no medījumu vidus visbiežāk var noķert vienīgi vājos, kroplos vai slimos medījumus un tā bieži vien aizkavē dažādu epidēmiju izplatīšanos dzīvnieku starpā un, kas pats galvenais, gādā par veselīgas dzīvnieku sugas veidošanos mežos un laukos. Īpaši tādos mežu rajonos, kur audzē lielāko tiesu aļņus, staltradžus, meža cūkas un stirnas, lapsu kaitīgums no medību saimniecības viedokļa pavisam apšaubāms. Citos apstākļos, piemēram, fazānu dārzu tuvumā, lapsas iznīcināmas visiem līdzekļiem.

Mūsu apstākļos gandrīz arvien var būt runa vienīgi par lapsu sapratīgu saudzēšanu, jo pārmērīgi liels to skaits nekur nav novērojams. Lapsas vajadzētu šaut vienīgi tad, kad to ka-

Att. 18. Lapsu pēdas: pa kreisi — lēni savā nodabā ejot, pa labi — ātri skrienot.

Lapsas pēdas ļoti līdzīgas neliela āpšu suņa pēdām. Kāju nospiedumi lapsai tomēr iegarenāki. Arī lapsas kājas nadziņi gaŗāki un noteiktāk nospiežas. Vidējo pirkstu nadziņi lapsai vairāk padodas uz priekšu nekā sunim. Savā nodabā gājušai lapsai kāju nospiedumi redzami gandrīz noteiktā, taisnā līnijā.

žoks visvērtīgāks. Kad vien iespējams atšķirt, jāsaudzē lapsu mātes (kuces), kuŗu skaits dabā jau tā parasti mazāks par lapsu suņu skaitu (to attieksme dzimstot ir 2:3). Atšķirt iespējams, lapsas ziemā ielencot, pēc pēdām. Tēviņa pēdas apaļākas, dziļākas un iet taisnākā svītrā. Mātītei tās iegarenākas, seklākas, kāju nospiedumi redzami ne tik taisnā rindā, un ejot kuce nereti pakaļkājām strīķē sniegu. Dažreiz šādus strīpojumus gan redzam arī pie tēviņa pēdām, īpaši tad, kad tas izsalcis, noguris un meklē sev guļas vietu. Nārsta (riesta) laikā kuce arvien tek pirmā un tai seko viens vai vairāki tēviņi (suņi).

Parastie lapsu medību veidi no alām — izrakšana, kas aprakstīta sakarā ar āpša medībām, un izdzīšana ar suņa palīdzību. Pie pēdējā medību veida alās laiž arvien tikai vienu suni, pie mums parasti āpšu suni vai kādu tā krustojumu, ārzemēs ļoti bieži arī foksterjeru. Suni alā laiž arvien bez kakla siksnas, lai viņš neaizķertos aiz kādas saknes. Ja sunim neizdodas lapsu izdzīt pirmajā gājienā, tad viņu ielaiž no jauna alā pa citu ieeju. Pa visu medību laiku mednieki nedrīkst savā starpā sarunāties un tiem pēc iespējas jānoslēpjas, lai no alām viņus nevarētu ieraudzīt. Ja arī sunim lapsu neizdodas izdzīt, tad viņa tomēr parasti mūk no alas projām 10—15 minūšu pēc tam, kad suns alu atstājis. Lapsu pie mums šauj vislabāk ar skrotīm 1. vai 0. nr., bet Vakareiropā ar 3. vai 2. nr. Sakarā ar lapsas izturēšanos pēc šāviena mednieks var noteikt turpmāko.

Ja lapsa savicina asti, tad tas nozīmē: „Sveiks, uz redzēšanos!" Ja viņa asti sasit stāvu uz augšu, tad tā ir laba zīme, un lapsa tālu neies. Ja lapsa pēc šāviena brēc vai vispār izdod kādas skaņas, tad izredzes lapsu rokā dabūt parasti ir tikai tad, ja pie rokas labs suns. Brēkšana nozīmē, ka šāviens ir ļoti sāpīgs un parasti dragāts kāds kauls, dažreiz nošauta aste, bet tādos gadījumos reti kad lapsa paliek tuvumā gulot.

Ja stipri sašauta lapsa iemūk alās, nākamā rītā viņa gul vai nu pie alas izejas, vai arī to var ar spieķi sataustīt kādā no alu galiem. Ja lapsa nav nāvīgi sašauta un mednieks grib būt drošs, ka lapsa no alām neaizmuks līdz tam laikam, kad to varēs izdzīt ar suņa palīdzību vai izrakt, tad pietiek iespraust katrā alas ieejā nelielu zariņu, iešķelt to un šķēlumā iekniebt kabatas grāmatiņas lapu. Šādos apstākļos lapsa, vismaz pirmajā naktī, baidīsies alu atstāt. Lapsa ir vērtīgs medījums, un nekādā gadījumā nav pieļaujama vieglprātīga lapsu šaušana no pārāk liela attāluma. Sašautā lapsa katrā ziņā arvien jāmeklē rokā, atceroties, ka lapsa, kuŗai

pāršauti lielie asinsvadi, sašautas plaušas, aknas vai zarnas, gan vēl var aiziet krietni tālu, bet parasti pēc dažu stundu vai dažu dienu mocīšanās beigās nonīkst.

Lapsu medības no būdas līdzīgas vilku medīšanai no būdas, un tās jau aprakstītas. Būdas bieži ierīko pie lapsu alām kokos. Medības ar dzinējiem ne ar ko neatšķiras no citām šīs katēgorijas medībām. Tikai mednieki jānostāda iespējami klusāk un jāņem vērā, ka lapsa kādreiz nāk no masta laukā, dzinēju sarunāšanās iztraucēta, pirms vēl iesākusies pati dzīšana. Smēķēšana uz masta lapsu medībās, tāpat kā meža cūku, briežu un vilku medībās, nekādā gadījumā nav pielaižama. Arī citās medībās no smēķēšanas labāk atturēties.

Att. 19. Labs dzinējsuns tieši lapsu medībās sevišķi noderīgs.

Kur lapsas biežāk ziemā var novērot, lielākos klajumos dienas laikā peles ķeŗot, tur tām nereti izdodas ar kamanām pa šāvienam piebraukt. Lapsai jātuvojas spirālveida braucienā. Zirgam jāiet ar vienādu ātrumu ātriem soļiem vai lēnā riksītī [1]). Skaistas un interesantas ir jau pieminētās lapsu medības ar svilpes palīdzību. Tās tomēr nav tik vieglas, jo prasa lielu mednieka veiklību, pacietību, novērošanas un maskēšanas spējas. Šīs medības rīko visbiežāk ziemā, kad sals nav lielāks par —15° C.

[1]) Par šāda veida medībām skat. arī *E. Hennig* — Schlittenjagd auf Füchse. „Wild und Hund" 1942, Nr. 15/16, 62.—63. lp.

Iespējamas tās tomēr katrā laikā, kad vien izdodas lapsu kaut kur klajumā ieraudzīt, peles vai kādu citu barību meklējot. Tikko lapsa ieraudzīta, mednieks (ziemā tērpies baltā virssvārkā) tūliņ paslēpjas kādā cerā vai citur, aizvēja pusē, lai, tuvojoties medniekam, tā viņu par agru nesaostu. Vēlams, lai mednieka priekšā būtu kāds, vismaz 100 soļu plats klajs laukums. Pēc paslēpšanās mednieks jau atdarina peles pīkstienu. Jāsāk arvien ar samērā klusiem pīkstieniem, divas trīs reizes, ar nelieliem pārtraukumiem: „pīk ... pīk ... pīk". Ja lapsa uzreiz nesadzird, var atkārtot skaļāk. Ja lapsa atrodas no mednieka tālu, tā jāsauc tad, kad apstājusies un klausās, bet ja viņa atrodas tuvumā, tad tai laikā, kad viņa tekā, lai tik viegli neievērotu, ja māņu pīkstienam būtu kāda nedabiska pieskaņa. Ja lapsa sākusi nākt uz mednieka pusi, vairāk pīkstēt nekādā gadījumā nedrīkst, pat tad, ja lapsa pa ceļam sāk peļot un iet uz citu pusi. Lapsai laba atmiņa, un vietu, no kuras nācis pīkstiens, tā katrā ziņā visā drīzumā apmeklēs.

Klusā laikā lapsa peles pīkstēšanu sadzirdēs 600—900 soļu, bet vējainā laikā 300—400 soļu attālumā un, izsalkusi, var pienākt medniekam arī pavisam strauji, stiķos, skrienot. Ja tai nebūs jāšķērso mednieka pēdas un mednieks, labi maskējies, atradīsies aizvēja pusē, tad lapsa gandrīz arvien pienāks pa šāvienam. Bisi vajag celt un šaut vienīgi, lapsai ejot.

Bez mūsu parastās lapsas vēl jāpiemin arī tagad visā pasaulē pazīstamā melnā sudrablapsa (Canis vulpes fulfus Desm.) vai vienkārši par sudrablapsu sauktā Kanadas un Aļaskas (pagātnē varbūt arī mūsu) mežu iemītniece [1]). Tagad tā brīvā dabā sastopama tikai nelielā skaitā Amerikas ziemeļos un Aļaskā. Sevišķi daudz to brīvā dabā arī agrāk nav bijis, jo tās ir tikai ziemeļzemju sarkanās lapsas retāka variācija. Tagad turpretim to skaits visā pasaulē pārsniedz 700.000, jo visur, kur vien šo lapsu dzīvei piemērots klimats, tās tagad audzē īpašās fermās. Galvenā piekrišana sudrablapsām radās jaunākā laikā, kad visu vērtīgāko kažokādu dzīvnieku ādiņas sāka imitēt, bet sudrablapsu ādiņas nebija iespējams atdarināt, jo katra sudrablapsas spalviņa ir trīs krāsās: no saknes līdz vidum tā ir melni pelēka, tad nāk metalliski sudrabotas krāsas daļa, un beidzot spalvas gals ir atkal melns, dažreiz ar nelielu iezilgana toņa piejaukumu. Pie tam spalvas vidējā — gaiši sudrabotās krāsas — daļa ir nedaudz resnāka par pārējām

[1]) Skat. „Medn. un Makšķ." 1939, 343. lp. Tās garums, ieskaitot asti, līdz 1,35 m, augstums pie pleciem 36 cm, astes garums līdz 60 cm un svars 5—11 kg.

daļām [1]). Brīvā dabā augušo sudrablapsu ādiņas kļuva arvien dārgākas, un Kanadas (arī Sibirijas) mednieki sāka uzmeklēt sudrablapsu pērkļus, ķēra mazos lapsēnus, audzēja tos parasti tikai līdz ziemai un tad nogalināja ādiņu iegūšanai. Arī mūsu kaimiņos, Lauvas muižā, Igaunijā, ap 20 km no Latvijas robežas, tās īpašnieks v. Ānreps ap 1850. g. iesāka audzēt sudrablapsu un vietējo lapsu krustojumus ar vienu no Sibirijas atvestu tēviņu. Darvins min kādu sudrablapsu audzētavu Amerikā 1868. g., un pēc 1860. g. zi-

Att. 20. Sudrablapsas akotspalvas gaišākās krāsas daļā resnākas. Tādēļ arī sudrablapsu ādiņas neizdodas imitēt. Sudrabotā josla uz atsevišķām akotspalvām var būt ½—1½ cm plata, un no šīs joslas platuma arī atkarājas ādiņas kopējā gaišākā vai tumšākā krāsa. Labas ādas pamatkrāsai jābūt mirdzošai zili melnai. Nespīdīga rūsgani brūnas krāsas āda jau skaitās daudz mazāk vērtīga, kaut arī būtu liela un ar biezu spalvu.

nāmas jau arī ūdeļu, ūdru, purva bebru (Nutria), bebru un meža caunu audzētavas dažādās zemēs. Vācijā caunas audzināja gūstniecībā jau ap 1820. g.

No šiem audzēšanas mēģinājumiem beidzot radās doma par īpašu sudrablapsu lielaudzētavu ierīkošanu. Kanadas ziemeļmežu traperi R. T. Oulton's un C. Dalton's pirmo reizi ap 1887. g. iesāka sīku sudrablapsu dzīves veida, īpaši barības un vaislošanās apstākļu, noskaidrošanu. Viņiem izdevās panākt sudrablapsu bērnošanos arī nebrīvībā, un 1894. g. tiek nodibināta pirmā sudrablapsu ferma Prinča Eduarda salā. Tikai 1910. g. viņi laida tirgū pirmās 25 savā fermā izaudzēto lapsu ādiņas. Tās tika pārdotas par 2624 dolariem gab., un no šī laika sākās īsts sudrablapsu fermu dibināšanas drudzis. Par vienu pāri labu sudrablapsu, ko pirka audzēšanai, 1911. g. maksāja līdz 50.000 dolaru. Pirmo sudrablapsu fermu dividendes pārsniedza 1000% gadā. Pamazām, sudrablapsu fermu skaitam pieaugot, stāvoklis kļūst normālāks, bet arī tagad vēl kā ādiņu, tā īpaši vaislai pārdoto sudrablapsu cenas īsti izdevīgas, un ja vien audzētavu vada lietpratīgi un sudrablapsas nesāk slimot ar kādu

[1]) Brīvā dabā augušo sudrablapsu ādiņas lietpratēji atšķir pēc drusku brūnganās spalvu nokrāsas. Šādas ādiņas uzskata par mazāk skaistām un pārdod lētāk.

no tām bīstamajām epidēmiskām slimībām, tad to ierīkošana arvien vēl izdevīga. Īpašās fermās jaunākā laikā lielākos apmēros sāk audzēt arī zilās un baltās lapsas. Pilnīgi līdzīgs ir zilo lapsu un „krustlapsu" („Kreuz-Fuchs") audzēšanas veids, un viss tālāk teiktais vienādi attiecas uz visu šo lapsu veidu audzētavām.

Kaut arī sudrablapsas diezgan ievērojami atšķiras no mūsu lapsām un, piemēram, vietējo lapsu grūsnības laiks līdzinās 63 dienām, bet sudrablapsu tikai 51 dienai, tomēr dzīves paražas un noderīgā

Att. 21. Sudrablapsu spalvas „sudrabainums" (no kreisās): a) melnajai lapsai „sudrabainuma" līdz 10%, b) tumši sudrabotai (10—25%), c) vidēji sudrabotai (25—50%), d) gaiši sudrabotai (50—75%) un e) spēcīgi (bāli) sudrabotai (75—100% sudrabainuma).

barība abām sugām ļoti līdzīga. Tādēļ arī tiem, kas vēlas nodarboties ar sudrablapsu audzēšanu, nebūs ļauni iesākt ar vietējo lapsu audzēšanu, kuŗas iespējams iegādāties bez lieliem līdzekļiem. Vietējo lapsu audzēšana tomēr gandrīz nekad nebūs ienesīga, un interesentam, kas tanī iepraktizējies, jāpāriet uz sudrablapsu audzēšanu. Tikai pēc šīs pārejas nekādā gadījumā nav vēlams darbu iesākt ar vietējo lapsu un sudrablapsu krustojumiem, jo to ādiņas samērā mazvērtīgākas, un no fermas, kur bijuši krustojumi, ilgu laiku neviens nepirks lapsas audzēšanai. Krustojumus un arī tīrsugas sudrablapsas mēģināts arī palaist brīvā. Pierādījies, ka tās labi aklimatizējas, un no apsardzības viedokļa izdevīgos rajonos var celt to medību

saimniecības ienesību. Lielvācijas medību likums tomēr ievēro domu gādāt par vietējās faunas pasargāšanu nākamām paaudzēm un svešzemju zvēru ievešanu aklimatizācijas nolūkā nepieļauj.

Pētījumos noskaidrots, ka viens no vislabākiem klimatiem sudrablapsu audzēšanai vaņģniecībā esot Prinča Eduarda salā, kur mīlīgs pavasaris tai laikā, kad piedzimst lapsu mazuļi, un vidējā ziemas temperātūra līdzinās — 4,7° C. Lai lapsām augtu bieza spalva, zemākai janvāŗa un februāŗa temperātūrai vajag šad un tad noslīdēt līdz — 10—15° C. Arī sniegam jāturas 3—4 mēnešus, bet vasaras nedrīkst būt pārmērīgi karstas. Visas šīs prasības ir arī pie mums: vidējā janvāŗa un februāŗa temperātūra ir:

Liepājā . . .	—3,4° C
Kuldīgā . . .	—4,8° C
Rīgā	—5,1° C
Valmierā . .	—6,0° C un
Ludzā pat . .	—8,0° C

Aprīļa mēneša vidējā temperātūra savukārt svārstās no +3,7° C (Valmierā) līdz +5,6° C (Rīgā). Atbilst arī citas klimata prasības, kādēļ acīm redzot arī šejienes lapsu ādiņas ir sevišķi augstvērtīgas un par tām maksā Eiropā visaugstākās cenas: priekš pirmā pasaules kaŗa dažkārt pat līdz 3—8 zelta rubļiem un jaunākā laikā atsevišķos laikmetos pat līdz RM 60,—. No klimata viedokļa kažokādu zvēru audzēšanai mūsu apstākļos nav ne mazāko šķēršļu. Vajadzīgi vienīgi lietpratīgi audzētāji un izveidojama laba organizācija audzētavu apdrošināšanai pret epidēmijām un citiem nelaimes gadījumiem, tad jaunā saimnieciskās dzīves nozare pie mums varēs uzplaukt tāpat, kā to tagad redzam Norveģijā. 1920. g. tur darbojās tikai 5 sudrablapsu fermas ar pavisam nelielu lapsu skaitu; 1929. g. sudrablapsu skaits audzētavās jau bija pieaudzis līdz 30.000 gab. Pēdējos gados audzētavu skaits jau pārsniedzis 15.000 ar apm. 400.000 sudrablapsām un 15.000 zilajām lapsām. Gadā Norveģijā iegūst pāri par 200.000 sudrablapsu ādu, no kuŗu eksporta valsts ieņemot ap 10 milj. krōnu gadā. Lielākā daļa Norveģijas audzētavu ir mazfermas, kas katra tur 10—20 sudrablapsu. Bet ir arī lieluzņēmumi, piemēram, Alf. Mōna (Alf. Mohn) audzētava Tauberg-Revegardā, kas viena pati katru gadu pārdod ap 6.000 sudrablapsu ādiņu. Sudrablapsu audzēšanai Norveģijā arī liela netieša nozīme. Pieņemot, ka sudrablapsa dienā patērē barības līdz 450 g, no kuŗa vairuma ap 200 g gaļas, bet pārējā daļa — zivis, piens, milti, saknes u. c., iznāk, ka Norveģijas sudrablapsas gadā

patērē pāri par 20.000 t mazvērtīgas gaļas, kuŗu citādi grūtāk izmantot. Arī pie mums tuvākā nākotnē šai jaunajai lauksaimniecības nozarei paredzama jo spoža nākotne, un par sudrablapsu un citu kažokādu zvēru audzēšanu īpaši jādomā tur, kur to barībai var izmantot lauksaimniecību, lopkautuvju vai zivju konservu fabriku (arī zvejniecības) atkritumus.

Atsevišķi no lauksaimniecībām ierīkojamām sudrablapsu audzētavām jāizvēlas tāda vieta, kur janvārī un februārī būtu iespējami auksts, bet agrā pavasarī iespējami saulains. Fermai jāatrodas nomaļā vietā, kur zvēri netiktu daudz traucēti. Lielākai fermai, kuŗā domāts turēt 10—20 sudrablapsu pāŗu, vajadzīgs vismaz 2—3 ha liels zemes gabals. Platībai jābūt vismaz tādai, lai pēc kāda laika, higiēnas nolūkos, lapsu krātiņus varētu pārcelt uz citu vietu. Krātiņus audzētavā novietojot, izvairās arī no pārāk gaŗām nepārtrauktām rindām, lai gadījumā, ja audzētavā ieviestos kāda no lipīgām sērgām (kašķis, „šnēbis" vai c.), tā nevarētu tik viegli izplatīties pa visu audzētavu. Vienā grupā novieto ne vairāk par 10 krātiņiem un starp atsevišķām rindām un grupām atstāj vismaz 20 m platas starpas. Katrā modernā audzētavā bez tam vēl ierīko vienu lielāku 0,3 līdz 50 ha lielu iežogotu aploku, kur tur kopā lielāku lapsu skaitu, izņemot nārsta un bērnošanās periodus. Šādā lapsu dārzā vēlams dabisks mežs, krūmi un ūdeņi, un lapsas, tanī uzturoties, ievērojami uzlabo savu veselību un iegūst arī skaistāku kažoku. Audzētavu, pēc dažu ieskatiem, vislabāk ierīkot samērā biezā skuju koku vai jauktā mežā, katrā ziņā ar biezu pamežu. Augsne pašā audzētavas territorijā tomēr nedrīkst būt mitra, un, ja gruntsūdeņi tuvu pie virsas, tad vieta nosusināma, to drenējot un apkārt audzētavai dziļākus grāvjus izrokot. Apkārtne tomēr varot būt arī mitra, lai gaisa mitrums audzētavas apkārtnē būtu augsts. Kūdru saturoša zeme, kas pārklāta ar sūnu un apaugusi mellenēm un papardēm (norāda uz gruntsūdens tuvumu), pēc dažu audzētāju ieskatiem sevišķi vēlama krātiņu rajonā, tomēr iespējams fermu ierīkot arī tīri smilšainā vai akmeņainā pilnīgi sausā vietā. Vaļējos krātiņos paliekošie koki tā jāapgriež, lai lapsas tanīs nevarētu iekāpt, lai nevarētu kāpelējot tikt no iežogojuma laukā un grūsnā māte nejauši nokrist. Biezi krūmi sevišķi vēlami starp atsevišķiem krātiņiem, bet zināms krūmāju vairums vēlams arī pašā iežogojumā, lai lapsām būtu kur paslēpties, lai tās justos mierīgākas un mazāk raktos zemē. Tomēr tieši lapsu mājokļi (būdas) nedrīkst būt apēnoti, jo jaunie lapsēni ļoti mīl visu dienu saulē, uz savas mājiņas jumta vai kur citur novietojušies. Ja krā-

tiņa vietā ir tikai tīra smilts, tad šai gadījumā lapsas rok ļoti dziļas alas, tā ka tās grūti nosargāt, lai neizlauztos laukā; ir arī gadījumi, kad lapsas noslāpst, dziļām alām sabrūkot. Šādos gadījumos arī krātiņu grīda katrā ziņā jānosedz ar stiepļu pinumu, virs kuŗa uzbērta tikai neliela smilšu kārta. Parasti sudrablapsu au-

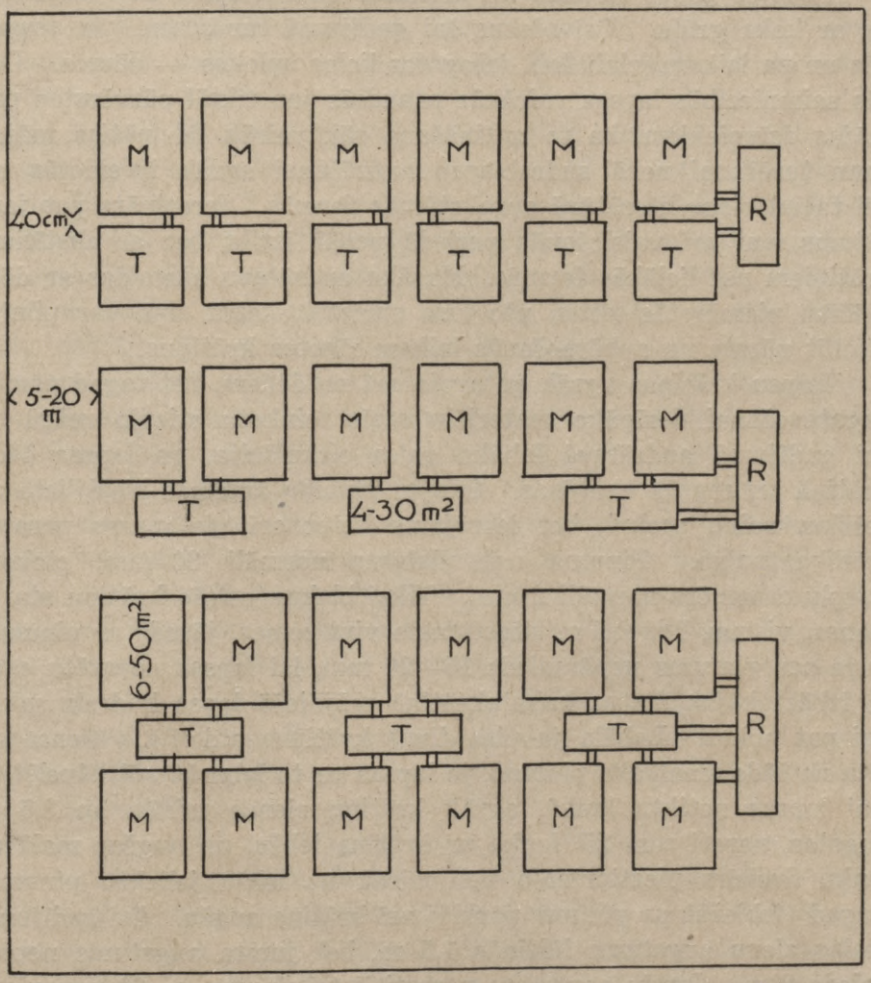

Att. 22. Lapsu audzētavas krātiņu novietošanas schēma, kuŗas katrā rindā parādīts cits krātiņu novietojums, kas saistās arī ar īpatnēju audzēšanas techniku. Ar burtu „T" apzīmēti tēviņu (dažādās audzētavās 4—30 kv. m lieli), ar „M" — mātītes (6—50 kv. m lieli) un ar „R" — rezerves krātiņi.

Novietnes var veidot ļoti dažādi, atkarībā no tā, vai uz katru mātīti tiek turēts viens (augšējā rindā), uz 2 mātītēm viens (vidējā) vai uz 4 mātītēm (apakšējā) viens tēviņš. Plānā nav parādīts novērošanas tornis un citas audzētavas ēkas. Ja krātiņus taisa mazāko izmēru, tad jāierīko arī īpašs lielāks aploks, kuŗā lapsām pa laikam ļauj izskrieties.

dzētavu lielāko daļu tagad ierīko lauku saimniecībās, un tad vietas izvēlē jāaprobežojas ar nomaļāku stūri krātiņa novietošanai, kuŗš tomēr nav pārāk tālu no paredzamās pārtikas produktu glabātuves. Lielāku augļu dārzu nomaļākas daļas parasti šinī gadījumā tās piemērotākās.

Pēdējos gados Kanadā un arī citur sudrablapsas sāk turēt kūtīs ar koka grīdu. Dzīvniekus šai gadījumā tur atsevišķās aizgaldās un pa laikam izlaiž labi iežogotos lielos aplokos — dārzos. Dažās saimniecībās lapsas vairākās paaudzēs jau tiktāl pārvērstas par mājas dzīvniekiem, ka to mitināšana sāk vairāk līdzināties mājas suņu turēšanai nekā sudrablapsu audzēšanai agrāk izveidotās un vēl tagad visur literātūrā aprakstāmās fermās. Ierosināts pat jautājums, vai arī vaislošanās periodā nevar iztikt bez aprakstītiem krātiņiem pat lielākās fermās. Mazāku audzētavu aizgaldas ar dēļu grīdām piemērotās kūtīs, pēc visa spriežot, katrā ziņā var pilnīgi aizstāt nārsta un apbērnošanās laikam rīkotos krātiņus.

Lapsu krātiņus agrāk gatavoja arī no dēļiem, bet tagad par to pagatavošanai derīgāko materiālu atzīst cinkotu stiepļu režģi, jo šai gadījumā audzētavā labāka gaisa cirkulācija, un lapsas šādā krātiņā arī mazāk nervozas. Stiepļu pinumu ārzemēs bieži lieto ar seššķautnainu acekni, bet iespējams lietot arī pie mums parasto četršķautnaino. Pinuma acu platums normāli 30 mm, cinkoto stiepļu caurmērs normāli 2 mm. Tikai blakus gulošo krātiņu starpsienas, vismaz līdz 0,5 m augstumam virs zemes, jāsedz ar pinumu, kuŗa acu platums nepārsniedz 15—20 mm, lai lapsas nevarētu caur to izbāzt kājas, kuŗas kaimiņkrātiņā mājojošā lapsa kādreiz sakož vai pat nokož. Labāk, ja visa divus krātiņus atdalītāja siena taisīta no šāda smalkāka pinuma, jo lapsas pa to labprāt mīl kāpelēt [1]). Lai lapsas netiktu laukā, agrāk krātiņu sienas taisīja ap 3,5 m augstas, nereti zem 25° leņķa uz krātiņa iekšu, un augšas malā ar leņķu dzelzīm piestiprināja vēl vairāk uz iekšu ieliektu pinumu. Tagad visbiežāk ar pinumu pārklāj arī krātiņa augšu. Šai gadījumā malas sienu augstums līdzinās 1,5 m, bet jumta augstums nepārsniedz 2 m. Jumta segumam parasti lieto pinumu ar 60 mm platu acekni un cinkotās stieples resnumu ap 1,5 mm. Arī grīdu visbiežāk pārsedz ar stiepļu pinumu, ko vēlāk apber ar 10—12 cm biezu grants kārtu, kuŗu laiku pa laikam apmaina. Daudzi audzētāji tomēr atzīst par labāku dabisko, zālaino krātiņa telpu zemes

[1]) Par krātiņu izveidojumiem un sudrablapsu audzēšanu vispār laba rokas grāmata ir *V. Kulbachs* — Sudrablapsu un citu kažokzvēru audzēšana. Rīgā, 1937.

kläju un izvairās no iespējas lapsām izrakties, stiepļu pinumu 1—1,5 m dziļi zemē ielaižot. Jo vieglāka augsne, jo dziļāk jāielaiž pamati. Ja stiepļu režģi dārgi un apkārtnē sastopami laukakmeņi, tad pamata grāvi var piepildīt arī ar tiem. Šādam pamatam noder arī plāna cementa betona siena un pat piemērota resnuma konservēti baļķi vai resnākas kārtis. Tā kā dzīvnieki mīl zemē rakties galveno tiesu gar ārējām sienām, tad gadījumos, kad pamati nav gatavoti pārāk dziļi, tos ieteicams zem taisna leņķa ieliekt par apm. 50 cm uz iekšu.

Lai nejauši no krātiņa izkļuvušās lapsas netiktu brīvībā, ap visu audzētavu ierīko vēl ārējo sētu, ap 10—30 m aiz krātiņu ārējām sienām. Šo ap 3 m augsto sētu vējainās vietās arvien taisa no dēļiem, bet pārējos gadījumos no dēļiem nereti gatavo tikai žoga apakšējo daļu, bet augšējo no stiepļu pinuma, kurš nedaudz ieliekts uz iekšu. Arī zemē slīpi uz iekšu ierok ap 0,6 m [1]) platu stiepļu paklāju, lai lapsa nevarētu ātri parakties arī zem pēdējā iežogojuma. Otru sētu ieteicams maskēt ar dzīvžogu, lai lapsas no saviem krātiņiem to nemaz neredzētu. Nereti ap 2—3 m aiz šī ārējā iežogojuma ierīko vēl vienu dzeloņstiepļu sētu, kuŗu taisa tādu, lai caur to nevarētu izlīst suņi, kuŗus kā sargus tur starp ārējo koka un dzeloņstiepļu sētu. Suņi ne tikai pasarga audzētavu no zagļiem, bet arī dara sargu uzmanīgu, ja kādai lapsai nejauši izdevies izkļūt laukā no sava krātiņa. Sarga mājiņa ar audzētavas novērošanas torni arvien tiek ierīkota ārpus ārējās dēļu sētas, ap 50 līdz 100 soļu no pēdējās, lai lapsas tiktu mazāk traucētas. Ļoti labi, ja audzētavā uzstādītas 10—15 elektriskās spuldzes, lai to vajadzības gadījumā varētu uzreiz pilnīgi apgaismot. Ļoti atvieglo audzētavas apkalpošanu, ja līdzās tai atrodas kāds strautiņš, no kuŗa ērtāk lapsas apgādāt ar ūdeni.

Kaut arī vaislai viena lapsu suņa pietiktu vairākām mātītēm, parasti vecākā tipa audzētavās ietur proporciju 1:1 un krātiņus rīko gandrīz arvien savienotus 1 tēviņam un 1 mātītei. Mātītei krātiņa daļa arvien lielāka nekā tēviņam. Krātiņu pāŗa laukumu ieteic ņemt 75—150 kv. m lielu. Mazākie kopējā sprosta apmēri ir 4×20 m, pie kam 12 m gaŗā krātiņa daļa piešķirta kucei un 8 m gaŗā sunim. Visminimālākie suņu krātiņa apmēri tiek uzdoti pat tikai 20 kv. m lieli. Abas krātiņa daļas savienotājā starpsienā ierīkotas viena vai, labāk, divas paceļamas durtiņas, kuŗu mazākie ap-

[1]) Pēc citiem ieteikumiem stiepļu pinums augsnē jāielaiž līdz 1 m dziļi. Skat. „Voges. Fox-Farm" aprakstu „Wild u. Hund." 1925, 117 un *A. Ley:* „Wild u. Hund" 1925, 311., 328., 370., 382., 402. lp. utt.

mēri 45 × 45 cm, bet daži ieteic tās taisīt pat 60 × 90 cm lielas, jo pa lielākai daļai abi krātiņi nārsta laikā būs savienoti, un ja eja lielāka, tad arī, ātri no viena krātiņa otrā skrienot, lapsas nekad nenoberzīs spalvu, kas mazākā ejā atgadoties.

Krātiņus ierīko vienu otram ne tuvāk par 1—2 m, bet pie lielāka krātiņu skaita galveno eju starp tiem taisa ne šaurāku par 2½ m. Par ļoti labu iekārtu uzskata tādu, kur blakus parastajam divkāršajam krātiņam ierīkots trešais, rezerves krātiņš. Šo krātiņu taisa tikai ap 20 cm attālu no pamata krātiņa, ar kuŗu tas savienots divām ejām: viena uz tēviņa, otra uz mātītes krātiņa daļu. Šo krātiņu ieteic taisīt tādu pašu kā pamata krātiņu, tikai nedaudz mazāku, ap 4 × 10 m lielu, un tanī ievieto pēc kārtas lapsu suni vai kuci pa to laiku, kamēr pamata krātiņā maina granti un to dezinficē[1]). Krātiņa pamatīga dezinfekcija izdarāma ne retāk kā pēc katriem 8 mēnešiem un jāiekārto tā, lai māte netiktu traucēta grūsnības un mazo lapsēnu barošanas laikā. Dažreiz rezerves krātiņā ievieto nārsta laikā arī otru mātīti.

Jaunākā laikā sudrablapsu audzētāji cenšas lapsās izkopt poligamismu, lai uz katru tēviņu audzētavā varētu turēt vairāk mātīšu. Poligamismam sagatavojamos tēviņus tur visu gadu pilnīgi šķirti no mātītēm, lai sunim nebūtu nekādas izdevības kaut kā vairāk sarast tikai ar vienu atsevišķu kuci. Tekāšanas laikam iestājoties, suņi tad arī apvaislo, un kuces pieņem kuŗu katru pievienoto dzīvnieku.

Kad mazie lapsēni jau 8.—9. nedēļas veci, tos parasti atšķiŗ no mātes un ievieto, vislabāk, rezerves krātiņā līdz oktōbrim, kad jau iespējams jaunos sadalīt pa pāŗiem. Ejas starp pamata un rezerves krātiņiem taisa no ēvelētiem dēļiem, kas apsisti no ārpuses ar parasto stiepļu pinumu. Ejas iekšējie apmēri — 30×40×100 cm. Katras ejas vidū ierīkotas aizlaižamas durtiņas. Katrā krātiņā ierīkotas 1,6 × 1 m lielas durvis ieejai apkalpotājam un 30 × 40 cm lielas durtiņas pie barošanas galda barības un ūdens ielikšanai. Lai sniegs netraucētu ieejas durvju atvēršanu, tās taisa ap 30—60 cm no zemes. Durvis iespējams noslēgt no abām pusēm un uz durvīm piestiprināta melna skārda plāksne, uz kuŗas ar baltu krāsu uzrakstītas vajadzīgās ziņas par krātiņa iemītniekiem.

---

[1]) Šo krātiņu nedrīkst sajaukt ar katrā fermā vairākiem ierīkotiem krātiņiem slimu lapsu ievietošanai. Saslimušus vai aizdomīgus eksemplārus ievieto no 2 × 4 m līdz 12 × 6 m lielos krātiņos, kuŗi ierīkoti pilnīgi atsevišķi, parasti pie ārējās fermas sētas. Šos krātiņus ierīkojot, jādomā par to iespējami vieglu dezinfekciju.

Jāuzsveŗ, ka, krātiņus ierīkojot, ar izdevumiem nedrīkst sevišķi skopoties. Sudrablapsu veselības stāvoklis un spalva bez defektiem stipri atkarīga no pietiekoši liela un labi ierīkota krātiņa. Katrā krātiņā jāievieto 0,8 × 1,2 m liels galdiņš barībai, ūdens

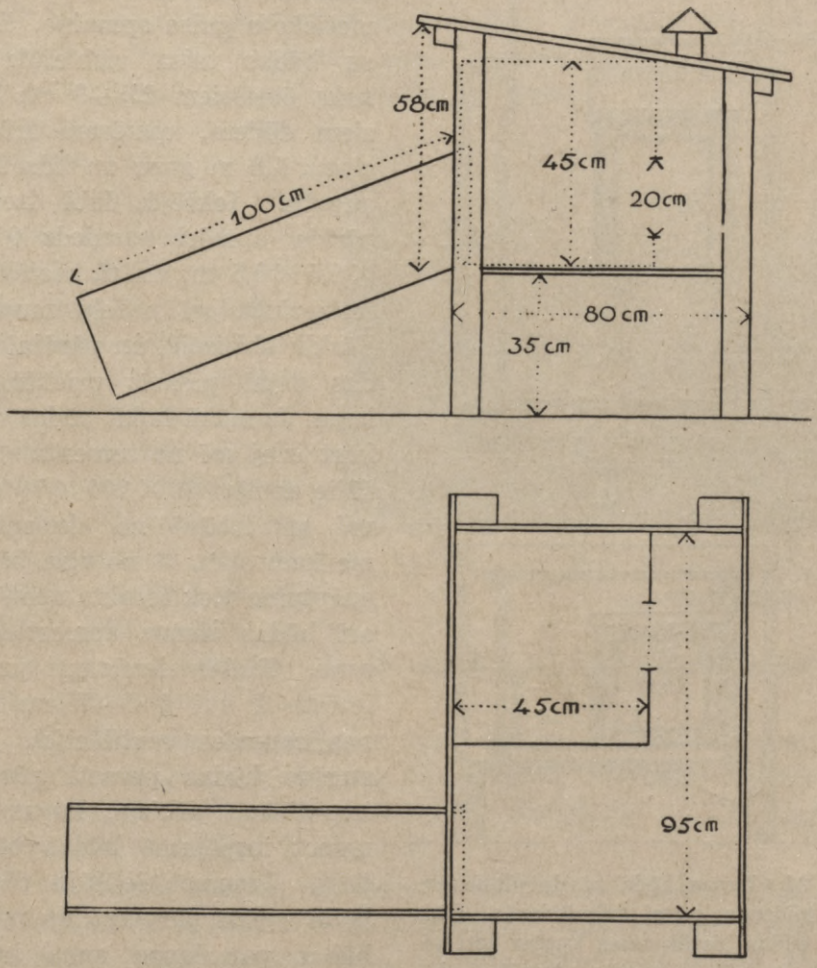

Att. 23. Vienkārša lapsu mātes būda ar midzeņa kasti. Ieejai mājoklī sanaglota no dēļiem caurule 25 × 25 cm caurmērā. Ieeja midzenī ap 15 cm virs grīdas 20 × 25 cm liela. Šādas būdas (bez midzeņu kastes) jau pilnīgi pietiekošs mājoklis lapsu suņiem.

trauks un neliela būda, kuŗā lapsas var gulēt un paslēpties. Šīs būdas, kā no zīmējumiem redzams, dažreiz taisa diezgan komplicētas konstrukcijas. Lapsu sunim par guļas vietu nereti vien izlieto vienkāršu mucu ar 25 × 28 cm lielu, no dēļiem sasistu, ieejas alu. Ieejas caurums ārpusē atrodas līdz pusei zemē ierakts, un uz

pērkli iet slīpi uz augšu, lai tanī nevarētu iekļūt ūdens. Mātes guļas vietas konstrukcija arvien komplicētāka. Šīm būdām jābūt tādām, lai tur arvien būtu nodrošināta vienmērīga temperatūra, nebūtu dzirdami ārējie trokšņi, nebūtu caurvēja, bet tomēr pietiekoša gaisa apmaiņa. Lapsu būdas taisa visbiežāk no koka ēvelētiem 2½—3 cm bieziem dēļiem, apmēram 1,3 m platu, 1,8 m garu un līdz 2 m augstu. Iekšējā, labi izolētā pērkļa apmēri sasniedz 0,5 × × 0,5 × 0,5 m, un tā vietā var iestiprināt arī nelielu muciņu. Pērkli labi izolē, un pārējai būdas daļai piekrīt priekšnama loma. Jaunākā laikā būdas dažkārt izlej arī no cementa (iekšējie apmēri 80 × 100 × 70 cm) vai arī izbūvē no akmeņiem, pie kam apm. ¼ no visa būdas augstuma tiek ierakta zemē un arī būdas sienas apmestas ar zemi. Būdas sienās vai jumtā ievieto 1 vai 2 5—7 cm resnas caurules ventilācijai. No augšas būdas parasti pārklātas diviem vākiem, kuŗus noņemot iespējams būdas pērkli tīrīt. Izņemot iekšējo pērkli, būdu viegli pārvērst no mātes būdas par lapsu suņa būdu. Guļas vietu izklāj parasti ar sausām papardēm vai citu paklāju, kuŗā nevar ieviesties parazīti. Salmi un pat kūdra šim nolūkam neder, jo tanīs ieviešas blusas un citi parazīti.

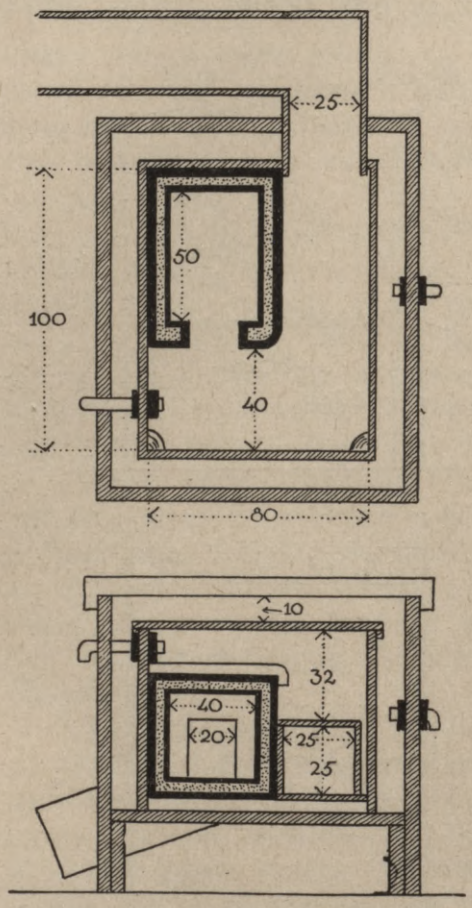

Att. 24. Lapsu būda ar dubultsienām. Arī midzeņa kastei dubultsienas. Šāda tipa būdas biežāk taisa kucēm ļoti vējainās audzētavu vietās. Augšā — būdas plāns, apakšā — šķērsgriezums. Būdu arvien vēlams taisīt uz kājiņām.

Kā jau agrāk atzīmēts, lielākās lapsu fermās, ap 100 soļu no fermas ierīkojams uzrauga dzīvoklis un novērošanas tornis. Pēdējo taisa 10—12 m augstu ar 3—4 m² lielu, nereti vien trīsstūraini novērošanas telpu. Apakšējo torņa telpu parasti izlieto kā

noliktavu un darba telpu. Dzīvokļa tuvumā vēl nepieciešama lopu kautuve un ledus pagrabs vai neliela saldētava, bez kuŗas lapsu fermai ļoti grūti iztikt. Atsevišķi ceļ telpu karantēnai un slimo lapsu novietošanai. Visas jaunpienākušās lapsas uz apm. vienu mēnesi novieto karantēnā.

Kā sudrablapsu fermas nepieciešams inventārs vēl atzīmējami aluminija trauki barošanai, lapsu knaibles zvēru ķeršanai un dažādi veterinārārstniecībā parastie instrumenti slimību gadījumiem. Traukus un instrumentus pēc katras lietošanas nekavējoties sterilizē, jo tikai pie vislielākās tīrības negadīsies nekādi pārsteigumi saimniecībā un pavisam reti būs saslimšanas gadījumi. Lai izvairītos no nejaušībām, katēgoriski noliedzams svešām personām fermu apmeklēt, jo tās viegli varētu ienest fermā kādas suņu — ādas vai citas slimības. No šī viedokļa arī sargu suņu izvēlē jābūt ļoti uzmanīgiem.

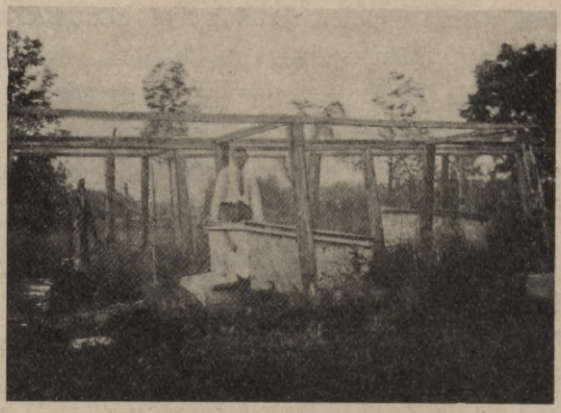

Att. 25. Vienkārši iekārtota sudrablapsu audzētava Taurupes pag. Melnbārzdos.

Sudrablapsas iegādājoties, nav jāpiemirst lielā cenu starpība par pirmklāsīgām un zemāko šķiru ādām. Audzēšanai ieteicams pirkt vienīgi ļoti labus sudrablapsu eksemplārus — tikai no tiem ferma gūs vislielākos ienākumus.

Ne mazāk svarīga kā sudrablapsu fermas pareiza iekārtošana uzskatāma lapsu barošana un uzraudzība. Runājot par sudrablapsu barošanu, vispirms uzsveŗams, ka tām arvien pietiekošā vairumā pasniedzams dzeŗamais ūdens; pārējai barībai jābūt svaigai, un tā gatavojama iespējami tīrīgi.

Valda uzskats, ka labi panākumi gūstami, izēdinot lapsām viduvēji no visas barības ap 40—50% gaļas un piena produktu, 35—25% sakņu un 25% labības graudu resp. miltu. Pirms nārsta perioda lapsas nav jābaro pārāk devīgi, bet to barībai jāsatur pietiekošā vairumā E vitamīns. Barībā vēlami rupji kviešu milti, iesala asni, salāti, lucerna, āboliņa siens. Nārsta laikā dod pat katru dienu pa olai, kas veicina riesta iestāšanos. Grūsnības un

zīdīšanas laikā lapsu barībai vajag būt vieglai, labi sagremojamai. Ieteic dot arī pienu, maltus svaigus kaulus. Īsi pirms atnešanās barībā pasniedz aknas, arī aitas galvas zupu. Spalvas maiņas laikā sevišķi spēcīgi jābaro ar zīdīšanu novājinātās mātes. Kad grib uzlabot lapsu spalvu spožumu un citas īpašības, lapsas baro ar sīrupu, dod tām arī pa olai, zivju eļļu, arī augu eļļas. Vēlami lapsu barībā arī ķiploki, sīpoli, tomāti, burkāni un citi A un C vitamīnus saturoši barības līdzekļi. Pasniedzot lapsām barībai nošautās vārnas, žurkas, peles, trušus vai kādus citus dzīvniekus, tie izbarojami ar visām spalvām un iekšām. Arī zirgu gaļa labi noder lapsu barībai. Tikai jāuzmanās, lai ar vienu vai otru lietoto gaļas barību lapsām neiedotu lentas tārpu oliņas. Apšaubāmu īpašību gaļa jāizbaro vienīgi vārīta. Bojātu, jau smirdēt sākušu gaļu lapsām izbarot nedrīkst.

Barībā ieteicama dažādība, piemērojoties zvēru lielumam, gada laikam un citiem faktoriem. Tā, vasarā ieteicams samazināt gaļas barības devu, bet jo vairāk zvēriem dot saknes, visādus augļus, dažādus miltu ēdienus, to starpā lapsu biskvītus, kviešu karašas, dažādas putras un tml. barību. Arī ziemā lapsām nekad nedrīkst dot sasalušu gaļu. Stundas laikā neapēstā barība novācama. Trauki sterilizējami pēc katras barošanas (ūdens trauki — reizi dienā), vārošā ūdenī tos novārot vai līdzīgi piena kannām tvaicējot. Nekad nav ieteicams zvērus barot pārmērīgi devīgi, jo tas var nākt vienīgi par ļaunu.

Lapsas ieteicams barot 2 reizes (tikko apbērnojušos kuci 3 reizes, jaunos kucēnus 4 reizes) dienā: rītos un vakaros. Vakara devai jābūt lielākai, jo lapsas pa nakti vairāk skraida. Devas jāpieskaņo gada laikam un arī lapsas svaram.

Ja, piemēram, lapsa sver 4,5 kg, tad dienas barības devai jādod tās organismam apm. 450 kaloriju, bet ja lapsas svars 5,5 kg, tad barībai jādod apm. 530 kaloriju. Lai pasniegtā barība nenovārtītos ar zemēm, tad tikai ziemā gaļu dod gabaliem, bet pārējos gada laikos to samaļ. Arī pasniedzamos dārzājus parasti samaļ. Vasarā barību sagatavo tikai īsi pirms barošanas. Norveģu sudrablapsu audzēšanas izmēģinājumu fermas galvenais inspektors veterinārārsts P. Rokman's ieteic sudrablapsām pasniegt šādu barību:

I. Ziemā un pārošanās laikā:

Rītos — 250 g barības, kas sadalītos šādi:

	Pirmdienās, trešdienās un piektdienās	Otrdienās, ceturtdienās un sestdienās
Maize vai biskvīti . .	13%	13%
Aknas	13%	13%
Liellopu gaļa	—	39%
Zirgu gaļa	39%	—
Mājkustoņu sirdis . .	—	23%
Mājkustoņu iekšas . .	23%	—
Samalti kauli	6%	6%
Saknes	6%	6%

Vakaros — 175 g gaļas.

Svētdienās — gavēnis vai vienreiz dienā gaļas barība.

II. Grūsnības laikā:

Vakaros:

Gaļas vai gaļas atkritumu	200 g
Biskvītu (vai divreiz tikdaudz putras) . .	50 g
Piena	50 g
Samaltu kaulu	15 g
Sakņu (samaltu)	15 g
Zivju eļļas	1 tējkarote
Kviešu asnu miltu	1 „

Rītos:

Svaigu zivju vai gaļas . . . . . 120 g
(Ja ir tikai zivju milti, tad to ņem 80 g un tos atmiekšķē 40 g ūdens).

III. Vasarā (pieaugušiem dzīvniekiem — tēviņiem vai mātītēm):

Vakaros — 220 g apm. tāda paša maisījuma kā lapsām grūsnības laikā, tikai bez zivju eļļas, un gaļa nedrīkst būt tauka. Labāk dot vairāk sakņu.

Rītos — 100 g gaļas, dažādu atkritumu, zivis vai zivju miltus.

Kā atsevišķu piemēru citādi sastādītai barības devai atzīmēsim vēl kādu recepti, pēc kuŗas 4½ kg smagai lapsai ieteic pasniegt: a) no rīta 140 ccm piena un 30 g biskvītu, bet vakarā 155 g cūkas vai teļa gaļas, b) no rīta 140 ccm piena un 255 g liesas gaļas vai zivis, bet vakarā 225 g teļa gaļas, savārītas ar dzeltenām bietēm,

un c) no rīta 200 ccm miltu zupas un vakarā 200 g liesas gaļas vai zivju. Sevišķu barību lapsām ieteic dot slimības gadījumos un pirms nogalināšanas ādiņas iegūšanai; arī jauno lapsēnu barošana diezgan komplicēta, par to visu sīkāk skat V. Kulbachs — Sudrablapsu un citu kažokzvēru audzēšana, 1937, A. Ley — Die Zucht edler Silberfüchse, August Voelker — „Der Silberfuchszüchter" un speciālajā žurnālu literātūrā. Arī par saslimušo eksemplāru ārstēšanu un apiešanos ar lapsām nārsta laikā lasītājs sīkākus datus atradīs speciālajā literātūrā.

Lielākā fermā arvien jātur arī zināms skaits kuču, kuŗām jābērnojas tai pašā laikā kā sudrablapsām un vajadzības gadījumā jāuzņemas dažu jauno lapsēnu zīdīšana, ja īstās mātes to nespētu vai negribētu darīt, kas gan novērojams ļoti reti.

Visskaistākā spalva sudrablapsām mūsu apstākļos ir ap jaungadu. Šai laikā arī lapsas nogalina ādiņu iegūšanai. Nogalināšanai apzīmētos eksemplārus rūpīgi apskata un, ja spalva kaut kur bojāta, ādas iegūšanu atliek uz vienu gadu. Kaut arī lapsas uzskata par pieaugušām jau 9—10 mēnešu vecumā, tomēr to spalva iegūst pilnīgu krāšņumu tikai otrā trešā gadā. Trīs četri mēneši pirms lapsu nogalināšanas tās labākās audzētavās tur lielajos „ādas kopšanas dārzos" un arī bagātīgi baro, dodot daudz taukvielu un sīrupa, kas it kā uzlabojot spalvas spīdumu. Uzskats, ka nobadojušās lapsas spalva esot kuplāka un glītāka, tagad atzīts par nepamatotu. Nogalināšanai nolemtās lapsas ieteic krātiņā iemidzināt ar chlōroforma vai ēteŗa palīdzību un pēc tam nogalina, vai nu pārlaužot kakla skriemeļu savienojumu, vai arī iemidzinātai lapsai uzliekot uz purna palielinātu chlōroforma porciju un atstājot to slēgtā telpā 10—15 minūšu. Bieži nogalināšanai lieto ogļskābi vai tvana gāzi, retāk cianskābi. Nāvējošo zāļu lietošana vai bieži praktizētā kaušana, krūšu kurvi saspiežot, arvien bojā zvēra ādiņu vai spalvu. Laba ādiņa sveŗ līdz 0,5 kg.

Latvijā pirmā parasto lapsu audzētava nodibināta Cēsīs vēl pirms pirmā pasaules kaŗa, bet pirmo sudrablapsu audzētavu 1925. gadā ierīkoja „Paju sabiedrības zooloģiskā ferma Latvijā". Šī sabiedrība iegadājusies 5 pāŗus sudrablapsu no S. Daltona („Gastern Standard") celma ap 6000 dolaru vērtībā. 1927. g. atvesti vēl 3 pāŗi. Audzētava no sākuma bija ierīkota ap 5 km no Kokneses stacijas, Seces pag. „Kalnu" mājās, bet vēlāk to pārcēla uz Ropažu apkārtni. Fermu vadīja V. Šröders. 1927. g. ziemā audzētavā jau bija 32 sudrablapsas. Nārsta laiks tika novērots parasti februāŗa beigās. Kucēni, parasti ap 4 gab., atnāca maijā. Blakus lapsām bija ierī-

kota arī trušu audzētava, kas apgādāja lapsas ar svaigu gaļu. Lapsu barošana esot izmaksājusi Ls 10,— mēnesī; audzētavas dažiem vadītājiem tomēr nebija pietiekošas prakses, un 1929. g. audzētavā bija nobeigušās 17 sudrablapsas un 1929. g. decembrī tur bija tikai 47 eks. sudrablapsu un nedaudz sarkano — krustojuma izmēģinājumiem. Vēlāk nodibinātām citām audzētavām šai ziņā gāja jau labāk. 1930. g. nodibinājās sudrablapsu audzētavas Strazdu muižā pie Juglas ezera un pie Vangažu dzelzceļa stacijas. Rīgas apkārtnē tagad jau darbojas 4 audzētavas. Seces pag. Šļūkās sudrablapsas audzē arī agr. medību insp. P. Bērziņš. Medniecības rakstnieka Lukševica mājās Embūtes pagastā ir ap 100 lapsu, bet Jumpravas pag. Jaunpūcēs ierīkotā fermā lapsu skaits sasniedz 160. Pēdējā gadu desmitā sudrablapsas jau mēģina audzēt arī daži zemkopji, iesākot tikai ar 2—3 lapsām. Tā, piemēram, Taurupes pag. Melnbārzdu māju lauksaimnieks Leopolds Blaus bija ierīkojis sudrablapsu audzētavu 1931. g. rudenī uz apm. ½ pūrvietas lielas platības. Audzētavas izbūve viņam izmaksājusi tikai apm. 1000 ls. Krātiņu lielums — tēviņiem 20 un mātītēm 30 m². Lapsu barošana saimniecības apstākļos maksājusi ap 70—80 ls gadā. Arī sevišķa cilvēka lapsu apkopšanai viņš netur un tādēļ ar audzētavas ienākumiem apmierināts. Pēc dažiem gadiem viņš jau bija pārdevis 7 lapsas, iegūstot par tām līdz RM 300,— (no 320 līdz 600 ls) gabalā, un audzētavā bija atstātas 8 lapsas. Bojā bija gājušas 13 lapsas. Audzētājs atzīst, ka rupjākā kļūda esot sudrablapsas pārbarot. Mājas darba troksnis un suņu riešana uz lapsām nekādu sliktu iespaidu neatstājot. Visvērtīgākās lapsas, pēc mūsu audzētāju atziņas, esot tās, kuŗu spalvai ap 30—40% „sudraba". Tādas iegūst, piemēram, krustojot lapsas, kuŗu spalvai ap 75% „sudraba", ar tādām, kuŗu spalvai „sudraba" mazāk par 10%. Dažus gadus tomēr tirgus visaugstāk vērtē lapsas, kuŗu spalvā apm. divas trešdaļas sudrabainuma. Par ļoti nevēlamu atzīst, ja spalvai brūngana vai iedzeltena toņa piedeva.

3. Kaķu dzimta — Felidae.

Lūsis — Lynx lynx, L.

Lūsis [1]) ir lielākais Eiropā brīvā dabā sastopamais kaķu dzimtas pārstāvis. Mūsu apstākļos uzskatāms par visļaunāko medību saimniecības ienaidnieku, kas uzbrūk arī lielākiem medījumiem, lielā skaitā iznīcina zaķus, stirnas, medņus un rubeņus, dažreiz uzbrūkot arī jaunākiem briežiem. Kā skaistāko vēl sastopamo plēsēju un dabas retumu Lielvācijas valsts medību likums to tomēr

Att. 26. Šis skaistais lūsis šauts Viļakas virsm., Viļakas novadā.
Fot. *P. Bērziņš.*

saudzē, un Lielvācijā viņa medības aizliegtas. Krievijā zināmi gadījumi, kad nošautie lūši svēruši līdz 45 kg, sasnieguši 1,3 m garumu un 75 cm augstumu. Lielvācijā lūšu garumu pieņem (neskaitot 20 cm garo asti) līdz 75—80 cm un krūšaugstumu līdz 40 cm. Pie mums pēdējos gados nošauto lūšu tēviņu svars nepārsniedz 20 kg, mātītes parasti par 4—5 kg vieglākas. Agrāk nošauti arī līdz 30 kg smagi eksemplāri.

Plaši izplatīts mūsu zemē lūsis vēl bijis XVII gs. sākumā, bet jau tā paša gadsimteņa beigās tas Kurzemē un Zemgalē kļuvis retāks, un landtāgs 1684. g. lūšus pieskaita, blakus briežiem, meža

---

[1]) Vācu nosaukums — Luchs. Par lūšu dzīvi skat. arī „Waidwerk der Welt" 1938, 244. lp.

[2]) Par lūšu medībām agrākos laikos skat. arī *Arthur Guleke* — Jugenderinnerungen und Jagderlebnisse. Riga 1934, 82.—90. lp.

cūkām un stirnām, pie medījumiem, kuŗus zemniekiem aizliegts medīt. J. B. Fišers raksta, ka Vidzemē ap 1790. g. lūsis vēl bijis bieži sastopams. Tā barība esot visi prāvākie dzīvnieki, un esot zināmi gadījumi, kad tas uzklupis pat zirgam. Ar XIX gs. otro pusi lūšu daudzums strauji samazinās vēl tālāk, un no šī laika tie sastopami vairs vienīgi lielajos Gulbenes, Alūksnes, Stāmerienes, Balvu, Viļaku, Jēkabpils un retāk citos lielākos meža masīvos.

Vasarā lūša mugura ir rūsas sarkanā krāsā, bet pavēdere balta. Uz sāniem un kājām tumši laukumi. Ziemā mugura un sāni iesarkani baltpelēki, pavēdere — pelēkbalta; uz astes tumši riņķi. Uz ausu galiem aug ap 5 cm gaŗa, bieza, pušķveidīga spalva.

Lūšu spalvas krāsa un viņu lielums ir tik dažādi, ka agrāk visi bija pārliecināti, ka arī pie mums ir vairākas lūšu sugas. Izrādās tomēr, ka šis uzskats nav pareizs un ka spalvas krāsas maiņa atkarājas no lūša vecuma, dzimuma un dzīves vietas.

Lūši dzīvo lielos mežu masīvos, piemēram, Liepnas, Gulbenes u. c., un to biezokņus atstāj tikai ziemā, barības trūkuma spiesti. Vienreiz izvēlētā rajonā uzturas ilgi, kaut gan atsevišķos medību ceļojumos noiet 10 un vairāk kilometru vienā naktī. Pa dienu lūsis parasti guļ kādā skuju koku biezoknī, retāk āpšu vai lapsu alās. Līdz biezoknim lūsis parasti iet pa kādu meža ceļu un tad nedaudziem 4—6 m gaŗiem lēcieniem sasniedz izvēlēto guļas vietu. Priekšpusdienās parasti guļ diezgan cieti, un rīta stundās nereti vien izdodas viņam pieiet pat līdz 20 soļu. Sākot ar pusdienas laiku un gadījumos, kad pagājušās nakts medības bijušas mazāk izdevīgas, lūsis arī gulēdams dzird un novēro apkārtni, un ja dzīves vietā netiek nemaz traucēts, tad dažreiz staigā apkārt arī pievakarēs un pat pēcpusdienās. Pārvietodamies no vienas vietas uz otru, atsevišķās vietās ļoti noteikti ietur reiz izvēlēto teku, bet parasti pārvietojas uz jaunu rajonu tikai apstākļu spiests vai nobiedēts. Lūsis prot labi savas pēdas slēpt: atpakaļ gājiens pa paša pēdām, veikli lēcieni biezoknī no kāda izbraukta meža ceļa u. tml. paņēmieni tam parasta lieta. Iztraucēts

Att. 27. Lūša miņas, lēni ejot.

viņš visbiežāk pārvietojas no viena biezokņa otrā pa īsāko un visvairāk aizaugušo ceļu. Arī pār ceļu vai stigu visbiežāk dodas visšaurākā vietā, kur abās pusēs pienāk klāt lielākie biezokņi.

Nostāstam par to, ka lūsis saviem medījumiem parasti uzglūnot, uz koka zara sēdēdams, nav pamata. Visbiežāk lūsis medījumam

Att. 28. Jauni pie cilvēka jau pieraduši lūsēni.

Fot. *V. Rīdzenieks.*

klusām piezogas iespējami tuvu klāt un tad to noķeŗ milzu (5—6 m gaŗiem) lēcieniem. No koka lecot, lūsis tikai ļoti retos gadījumos uzbrūk medījumam. Arī pakaļ savam upurim nekad nedzenas. Ja viņam to nav izdevies noķert 2—3 milzu lēcieniem, tad viņš to atstāj un meklē jaunu upuri.

Lūsis neapšaubāmi ir viens no skaistākiem mūsu mežu iemītniekiem un tādēļ arī pie mums tiek gādāts, lai tas netiktu pilnīgi iznīcināts. Lielāks lūšu skaits tomēr nekur nav ciešams, jo lūšu asinskāre tik liela, ka tas nokož, ja vien spēj notvert, daudz vairāk dzīvnieku, nekā to var apēst. Piemēram, Liepnas mežu masīvā ne tikai stirnas aizdzītas uz mežmalēm, arī baltos zaķus lūši tur tikpat kā iznīcinājuši.

Lūša dzirde un redze sevišķi laba, bet oža vāja kā visiem kaķiem.

Arī lūši, ja iet vairāki kopā, kas gan diezgan reti atgadās, ievēro to pašu noteikumu kā vilki, un sekojošie parasti min pirmo

pēdās. Pa lūšu pēdām bieži seko mežcūkas un vilki, jo lūsis tikai reti apēd noķerto medījumu vienā reizē pilnīgi, un viņa mielasta vietā paliek vēl daudz barības arī citiem plēsējiem. Noķēris lielāku medījumu, lūsis, ja nav noķēris kādu jaunu laupījumu, apmeklē to pašu katru nakti, kamēr apēd. Pēc savas dabas lūsis ir ļoti ziņkārīgs, un, kaut ko savādu ieraudzījis, viņš iet klāt un aposta.

Att. 29. Annas mežos 1927. gadā nomedītie lūši.

Pēc *F. Vidrižnieka* — Medības Vidzemē senāk un tagad. 1931.

Lūšu medības tagad pie mums iespējamas ar īpašām atļaujām no 1. decembŗa līdz 31. martam un ir ļoti grūtas. Ja kādreiz izdodas lūšus sniegā ielenkt, tad tomēr viņu izdzīšana ir grūta, un labākais paņēmiens ir visu mastu apstādīt, no vēja vai citādi neizdevīgām pusēm, ar dzinējiem, bet no pārējām — ar mednieķiem. Ja dzinēju maz, tad flangos var arī izlikt karodziņus, kuŗiem lūsis tikai reti kad uzdrošinās pāri lēkt. Dzinēji visu laiku stāv uz vietas un trokšņo, bet mednieki visu laiku izturas pavisam mierīgi. Viens mednieks ar suni iet mastā iekšā pa lūša pēdām un cenšas viņam piezagties klāt; ja tas neizdodas, tad palaiž vaļā suni, kas vai nu lūsi uzdzen virsū kādam mednieķam, vai arī uzdzen to kādā kokā, kur tad pa mastu ejošam mednieķam parasti izdodas viņam pieiet klāt. Šauj lūsi ārzemēs ar 4 mm rupjām skrotīm, un ja viņš nav uzreiz beigts, tad nevajag žēlot arī otru šāvienu, jo ievainots lūsis uzbrūk ne tikai sunim, bet dažreiz arī cilvēkam.

Agrākos laikos lūša gaļu cienīja kā lielu gardumu, sevišķi viņa kājas. Arī mūsu senči esot lūša gaļu labprāt ēduši.

Lūšu nārsta laiks pie mums ir parasti janvāŗa beigās vai februārī. Ja lūšu daudz, tēviņi īsā laikā izcīna savā starpā daudz cīņu, tāpat ņaudēdami un sprauslādami kā māju kaķi, tikai krietni skaņāk un parasti arī zemākos toņos. Pēc 9—10 nedēļu grūsnības māte dzemdē parasti maija sākumā zem kāda celma, vēja gāzta koka vai dažreiz arī āpšu alās 2—4 aklus lūsēnus, kuŗi sāk redzēt pēc 10 dienām. Ar jūnija mēnesi māte jau ņem mazos līdzi uz medībām un uzturas ar tiem kopā parasti līdz nākošajam nārsta laikam — janvārī.

Pavisam maziņus audzēšanai saņemtus lūsēnus var pieradināt pie cilvēka, bet tas ir diezgan grūts darbs. Arī pieradināts lūsis sajūt sevišķu naidu pret kaķiem, kuŗus nokož, tiklīdz tiek tuvumā.

Lūša klātbūte, tāpat kā vilka, galīgi pārvērš visus meža iemītniekus: viņi kļūst ļoti bailīgi, mūžīgi skatās visapkārt, stirnas uz pļavām sāk iznākt vēlu utt. Lūša klātbūti tagad ciešam vienīgi tā lielā retuma dēļ.

Meža kaķis — Felis silvestris Briss.

Šī kaķu suga (vāciski — Wildkatze) Latvijā vairs nav sastopama. To vēl atrod Balkānos, Kaukazijā, Polijā un Viduseiropas kalnu mežos. Līdzīgs īsti lielam mājas runcim, tikai aste īsa ar kuplu galu. Ķepu apakšpuse („zole") melna.

Att. 30. Meža kaķa *(Felis catus L.)* spalvas krāsa ir dzelteni pelēka ar melniem vai gandrīz melniem plankumiem un svītrām. Kaķenes āda 50—65 cm gaŗa, aste 28—30 cm, tēviņa āda līdz 80 cm un aste līdz 35 cm gaŗa. Svars 6—8 kg. Aste resna ar 4—6 melniem riņķiem ap to, astes galiņš melnā krāsā. Galva lielāka un resnāka nekā mājas kaķim. Izķeŗ daudz peļu un žurku, kādēļ visumā derīgs dzīvnieks. Kā dabas retums, ja kur sastopams — saudzējams. Pie mums iznīcis un Kurzemē bijis reti sastopams jau ap 1805. g. [1])

---

[1]) Skat. *Keyserling* und *Derschau* — Beschreibung der Prov. Kurland. Mitau 1805, 127.—176. un 346.—355. lp.

Roņi

Pie mums sastopami: pelēkais ronis (Halichoerus grypus Fab., vāciski — Kegelrobbe) un pogainais ronis (Phoca hispida Schreber, vāciski — Ringelrobbe). Pelēkajam ronim dzerokļi (izņemot 2 pēdējos, apakšējā žoklī) kōnveidīgi, asi; pogainajam ronim katrs dzeroklis beidzas ar 3—4 galiem. Pirmais sasniedz līdz 1,80 m, otrs — reti kad pārsniedz 1 m garumu. Abu sugu mazuļiem sākumā sudrabaina, iedzelteni balta spalva. Roņi pārtiek vienīgi no zivīm, tās dienā ap 5 kg patērējot. Dažreiz nodara lielus zaudējumus zvejniekiem, saplosot tīklus un izēdot zivis. Kad tie mūsu jūrmalā kādreiz ierodas lielākos baros, zvejnieki tos medī un iznīcina kā vien var[1]). Roņu medībās izmanto apstākli, ka atpūtas brīžos ronis labprāt atstāj ūdeni un gozējas saulītē. Arī lai ievilktu elpošanai nepieciešamo gaisu, tam laiku pa laikam jāiznirst un jāatveŗ nāsis, kas viņam izveidotas kā šauras šķirbiņas un, zem ūdens lienot, aizveŗas. Uz krasta vai ledus gabala uzrāpies un no ūdens tālāk atgājis, ronis kļūst neveikls: kā peldspuras izveidotās kājas viņam neļauj pa zemi skriet, un viņš pārvietojas tikai lēcieniem. Lai pārvietotos uz priekšu uz sauszemes, ronis atbalstās uz priekškājām un krūtīm, izliec muguru augšup, pievelk ķermeņa pakaļējo daļu klāt un, strauji muguru atliecot, pabīda ķermeņa priekšdaļu uz priekšu. No cilvēka sāk vairāk baidīties vienīgi tad, ja tos daudz vajā, tomēr, maskētā laivā iŗoties, tiem arvien var samērā viegli piekļūt pa šāvienam.

Pavasaŗa mēnešos uz sauszemes (ziemeļos uz ledus gabala) roņu mātīte dzemdē vienu, retāk divus mazuļus. Mazi noķerti, tie ļoti ātri pierod pie cilvēka, pazīst savu vārdu un ļaujas viegli dresēties. Agrāk, kad to bijis daudz un tie pa Daugavu gājuši uz augšu līdz Dolei, bet pa Lielupi pat līdz Babītes ezeram, jauno ronēnu noķeršanas gadījumi bija parasta parādība[2]). Roņu tauki, gaļa un āda deva jūrmalas iedzīvotājiem, agrāk arī pie mums, it labus ienākumus. Saskaņā ar Lielvācijas medību likumu (RJG)

---

[1]) Kur roņu daudz un tie zvejniecībai sevišķi kaitīgi, viņus dažreiz atļauj ķert ar īpašiem tīkliem: roņi ieiet, tīklā iekļuvušās zivis meklēdami, maisos, kas izausti no stiprām auklām un kļūst pakāpeniski šaurāki, nevar tanīs apgriezties un noslāpst. Lielvācijā roņus atļauts medīt, tos vienīgi ar lodi šaujot. Ja tos šauj ūdenī peldot, tad rokā var šauto dabūt vienīgi gadījumā, ja dzīvniekam trāpa tieši galvā un ja to šauj seklā vietā. Skat. „Neue Balt. Waidmannsbl." 1914, 263. lp., un arī Dr. *W. Huber* — Hohe Jagd an der Nordsee.

[2]) Skat. arī *Fr. Rupeiks* — Latvijas zvēri. „Jaunais Zinātnieks" Nr. 41. Rīgā 1936.

tos atļauts medīt no 16. jūlija līdz 28. februārim, bet pie mums līdz 31. martam.

Baltijas jūras rietumdaļā visbiežāk sastopams „parastais ronis" (Phoca vitulina, vāciski — der gemeine Seehund), kuŗu grūti atšķirt no pogainā roņa. Tikai pēdējo vecākiem eksemplāriem skaidri redzami gaiši gredzenveidīgi plankumi, kādu nav „parastajam ronim". Sīkāk par roņu bioloģiju skat. Dr. Otto Leege — Die Seehunde an der südlichen Nordseeküste. Monatsschrift „Aus der Heimat" 1937, Nr. 12.

II. Grauzēju šķira — Rodentia

Mūsu medību apstākļos šī šķira ir viena no vissvarīgākām, jo pie tās pieder mūsu galvenais medījums — zaķis. Arī vāveŗu tautsaimnieciskā nozīme ievērojama, un pēc Brasa (Brass) [1]) apm. 20 milj. šo skaisto dzīvnieciņu tiek nogalināti katru gadu to iecienīto ādiņu iegūšanai. Starp grauzējiem ir arī ļoti daudz cilvēkam kaitīgu sīku dzīvnieku, kuŗi, kā peles un žurkas, ne tikai nodara cilvēkam daudz zaudējumu, bet dažreiz pat izplata slimības. Sīkāk apskatīsim atkal tikai tos šīs šķiras pārstāvjus, kuŗiem lielāka nozīme mūsu medību saimniecībā.

1. Vāveŗu dzimta — Sciuridae

Vāvere — Sciurus vulgaris L.

Vāvere [2]) neliels, vasarā sarkans ar baltu pavēderi, ziemā sarkanpelēks dzīvnieks ar kuplu asti. Spalvu maina (tāpat kā zaķi) tikai reizi gadā — pavasarī, bet, ziemai tuvojoties, daļa spalvu top gaŗāka, kas maina kā vispārējo krāsu, tā arī rada iespaidu, it kā spalva būtu kļuvusi mīkstāka. Ausis stāvas, ar spalvu kušķīti galā. Visu savu dzīvi vāveres pavada kokos, un viņu ķermenis ļoti labi piemērots kāpelēšanai [3]) pa kokiem un lēkšanai. Lēcienus vāvere taisa līdz 5 m tālus, un aste lecot viņai noder kā stūre.

Vāveres pārtiek galveno tiesu no riekstiem, zīlēm, skuju koku sēklām, ogām, sēnēm un koku pumpuriem. Nesmādē arī jaunās

---

[1]) *Brass* — Aus dem Reiche der Pelze. 1925.

[2]) Vācu nosaukums — Eichhörnchen.

[3]) Skat. arī *Arv. Kl.* — Vāvere. — „M. un M." 1924. g. Nr. 2. un Dr. *K. Tanzera* rakstu — Pelztierzucht 1927, 1.

egļu un citu koku atvasītes un suloto koku mizu, ar ko kaitē mežiem. Nereti izposta arī putnu perekļus, izēdot olas vai nokožot jaunos putnēnus. Atsevišķos gadījumos novērots, ka vāvere nokož pat pieaugušu mežirbi. Arī dārzos ieviesušās, nodara diezgan daudz zaudējumu, sabojādamas augļus, no kuŗiem izloba sēklas (piem., no āboliem) un kauliņus (piem., no plūmēm). Lielākā skaitā ieviesušās, vāveres uzskatāmas kā kaitīgi dzīvnieki arī no mežsaimniecības viedokļa.

Att. 31. Skaistā vāverīte nereti vien pavasaŗos un vasaras sākumā kļūst par ļaunu plēsēju, kas izēd mazputniņu olas un cālēnus. Pārmērīgi liels to skaits tādēļ nekur nav vēlams, un izliktie putnu būrīši un lizdas arvien jānodrošina pret kaķu un vāveŗu uzbrukumiem.

Siltu perekli ziemas guļai un midzeni bērniem vāvere arvien taisa pati; īsāku laiku tomēr uzturas arī vārnu un žagatu perekļos. Barību meklē vienīgi dienā, bet naktīs, tāpat kā vasaras karstākās pusdienas stundas un arī sevišķi slikto un lietaino laiku pavada, savā midzenī guļot. Ziemā, lielākā salā, pat aizbāž savu midzeņa ieejas caurumu un guļ, kamēr bads to dzen laukā.

Kaut vāverei ir izredzes atrast barību arī ziemā, viņa tomēr sakrāj koku dobumos, zem akmeņiem un saknēm nelielus pārtikas krājumus. Rajonos, kur ir laba riekstu vai ciekuru raža, vāveres salasās pat no attālākiem apgabaliem. Pie mums sastopamas gandrīz viscaur.

Tā kā vāveŗu ādiņas[1]) arvien atrod pircējus un, piemēram, Dienvidvācijā ēd arī vāveŗu gaļu, tad šie veiklie un skaistie dzīv-

[1]) Tirdzniecībā vāveŗu ādiņas pazīstamas zem nosaukumiem: Lielvācijā — Grauwerk, Veeh vai Feh; Anglijā — squirrel; Francijā — petit gris utt. Melnganas krāsas ādiņas vērtē dārgāk par iesarkanajām.

nieki jau sen būtu iznīcināti, ja viņi nebūtu tik vaislīgi. Bērnojas vāveres pie mums parasti 2 reizes gadā: pirmoreiz marta beigās, otrreiz — jūnijā. Grūsniecības laiks 4 nedēļas. Katru reizi piedzimst 3—7 mazie, kas pirmās 9 dienas ir akli. Māte mazuļus zīda kādu nedēļu un pie mazākā traucējuma tos pārnes uz citu mītni.

Vāveres ļoti tīrīgi dzīvnieki un, mazas noķertas, labi pierod pie cilvēka, tikai, vecākas kļuvušas, parasti ir negantas. Mazas noķertas vāverītes dzirda ar pienu un baro ar pienā izmērcētu baltmaizi. Vēlāk vāverēm patīkamākā barība rieksti, egļu jaunie augumi, augļi u. c. Vāverei jānodeldē zobi, un tādēļ tā mīl grauzt visu, kas vien pagadās. Nebrīvībā, istabā turēta, nereti sagrauž pat sava saimnieka mēbeles.

Lielākie vāveru ienaidnieki ir caunas un vanagi.

Vāveres viegli iespējams audzēt arī nebrīvībā — īpašās fermās. Šādu audzētavu ienesīgums tomēr vēl nav noskaidrots.

Lidvāvere — Sciuropterus russicus.

saukta arī skrejvāvere, spārnainā vāvere (vāciski Flughörnchen), atšķiras ar savu lidplēvi starp rumpi un kājām, ar kuras palīdzību tā lec („planē") līdz 20—30 m tālu. Uz zemes šī plēve traucē dzīvnieka kustības.

Lidvāvere mazāka par parasto vāveri un ir ap 15 cm gaŗš gandrīz pilnīgs nakts dzīvnieks ar 11 cm gaŗu asti. Spalva ļoti mīksta, zīdveidīga, pelēki iezilganā krāsā. Lidvāvere uzturas visbiežāk bērzu vai arī bērzu, apšu un egļu jauktos mežos.

Att. 32. Vāveres pēdas.

Ziemā pārtiek visvairāk no apšu un bērzu pumpuriem, mīl arī dažādas ogas, riekstus, koka sēklas un nesmādē arī gaļas barību, nokožot pat vienu otru putnēnu. Citādi dzīves veids stipri līdzīgs parastās vāveres dzīves veidam. Pie mums viņa gandrīz pilnīgi izzudusi, ne tikdaudz tādēļ, ka tās izšauj, bet gan kārtīgākas mežu saimniecības dēļ, pie kuŗas izcērt cauros kokus — lidvāveres galveno mitekli [1]). Pārošanās laiks februāŗa sākumā. Grūtniecība ilgst ap 4 nedēļas. Otrie bērni jūnijā. Mazo skaits 2—5.

[1]) Skat. arī „M. un M." 1924. g. Nr. 3, 80. lp. *J. Siliņa* lidvāveres aprakstu un *V. Lamstera* rakstu „M. un M." 1938. g. Nr. 9, 340. lp.

Kā dabas retums tur, kur viņa vēl palikusi, tā būtu stingri saudzējama.

2. Bebru dzimta — Castoridae

Bebrs — Castor fiber L.

Bebrs [1]) lielākais starp mūsu grauzējiem un sasniedz 75 līdz 95 cm gaŗumu. Tā ķermenis liekas lempīgs, bet ir ļoti stiprs. Kakls resns un īss. Kājas īsas un stipras. Pakaļkājas pirksti līdz pat nagiem savienoti ar peldplēvi. Mazajām acīm raksturīga slēdzēj-

Att. 33. Bebrs (Castor fiber, L.). No serijas „Latvijas fauna mākslinieka *K. Visotska* gleznās".

plēve. Nāsis biezām sienām un tāpat noslēdzamas. Aste plata un plakana, ap 30 cm gaŗa, pārklāta zvīņām. Spalvojums sastāv no biezas, pinkainas, zīdveidīgas vilnas un paretām spīdīgām, stīvām un stiprām akota spalvām. Krāsa var būt tumšāka vai gaišāka. Parasti tā uz muguras pelēkbrūna, bet pavēderē drusku gaišāka. Bebrs ļoti labs peldētājs un briesmu brīžos peld zem ūdens 5—20 minūtes ilgi. Uz sauszemes bebri jūtas neveikli, nevar ātri pa-

[1]) Vācu nosaukums — Biber.

skriet. Tādēļ arī tie nemīl tālu atiet no krasta. Briesmu brīdī bebrs strauji, ar lielu troksni, ielec upē. Troksnis ir arī brīdinājums pārējiem ciltsbrāļiem būt uzmanīgiem [1]). Pāroties sāk 2 gadu vecumā un pirmā metienā parasti dzemdē 2—3 mazuļus. Vecākām mātēm jauno skaits normāli jāpieņem ap 4, bet dažreiz sasniedz 6, un novēroti pat gadījumi, kad piedzimuši pa 8 bebrēni. Vaislai bebri vislabāk der starp trešo un piecpadsmito gadu. Vēl vecākām mātēm metieni atkal kļūst mazāki, un lielākais bebru vecums jāpieņem ap 25 gadi. Pieauguša bebra normālais svars ap 30 kg. Nārsta laiks marta mēnesī. Bebru mazuļi sākumā ēd vissmalkāko krastmalas zālīti un no mājokļiem nekur tālu neatiet.

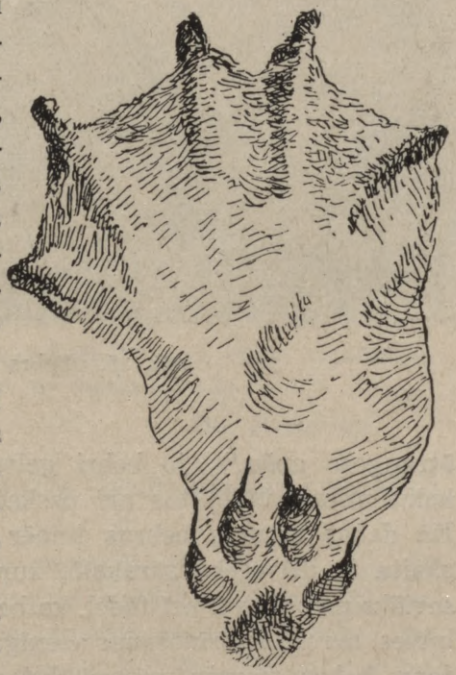

Att. 34. Bebru kāju nospiedumi: augšā — pakaļkājas, apakšā — priekškājas.

Tāpat kā pārējie grauzēji, arī bebrs ir bailīgs dzīvnieks, kas savu mājokli parasti atstāj vienīgi pievakarēs. Par bebru klātbūti visdrošāk var spriest no to raksturīgajām pēdām, kā arī no resnāku koku nograušanas sava mājokļa būvei. Koku nograušanā bebri īsti lietpratēji, un atsevišķas nograuztās skaidas līdz 10 cm garas, tā ka pieaudzis bebrs viena naktī var nolaist un ievilkt ūdenī savu būvju vajadzībām 8—10 cm resnu koku. Šai ziņā interesanti dati publicēti Krievijā. Tur, Smoļenskas apgabalā, Osteres upes Romanova-Lukas pietekā, 1938. g. bijušas izveidotas apm. 20 bebru mītnes ar 80—100 bebriem. Šie bebri 1½ mēnešu laikā nograuzuši bez sīkiem krūmiem vēl ap 140 lielāku apšu, alkšņu un ozolu, kuŗu mizas tiem sevišķi patīkama barība. Audzējot bebrus rajonos, kur mazāk lapu koku, katrā ziņā jāiestāda lielāks skaits

---

[1]) Skat. *K. Grothuss* — Mani novērojumi par Latvijas bebriem. „M. un M." 1938, Nr. 11, 413.—414. lp., un par bebru sugas variācijām arī *Wiesel* — Beiträge zur Morphologie der Biberarten. Zeitschr. f. Morph. u. Ökologie der Tiere, 14. Bd. 2, Heft, 1929.

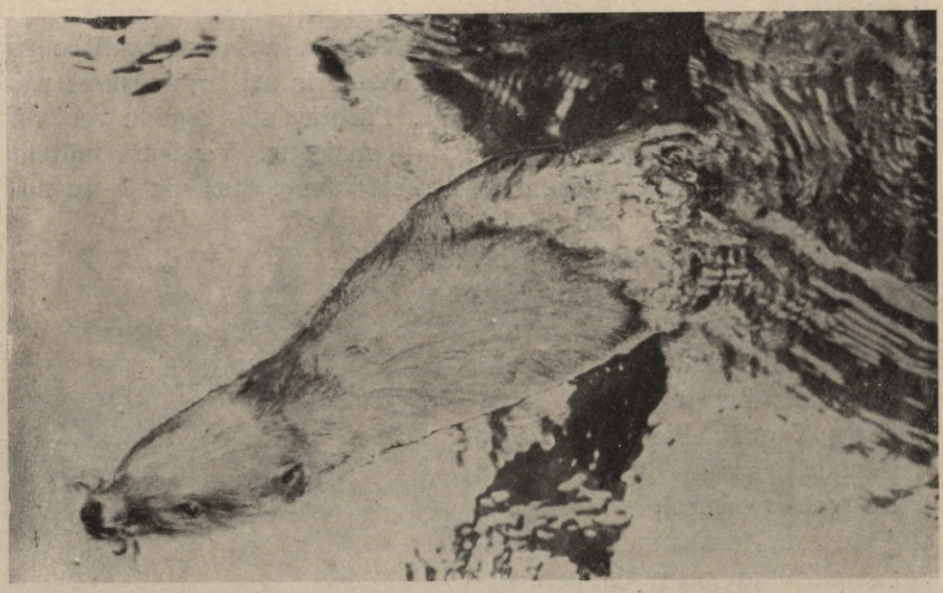

Att. 35. Bebrs ieniršanas brīdī.

Smiltenes virsm. fot. *P. Bērziņš.*

ātraugošo apšu [1]), jo bebri galveno tiesu pārtiek no jaunu lapu koku mizas, tādēļ tos arī uzskata par kaitīgiem mežsaimniecībai. Kā dabas retumu bebrus tomēr visi modernie medību likumi ieskaita to dzīvnieku sarakstā, kuŗu medīšana pilnīgi noliegta. Tam sevišķs pamats vēl arī tādēļ, ka bebri ļoti gudri, un īpaši viņu ūdensbūves nereti apbrīnošanas cienīgas. Ļoti interesanta arī dažu rajonu bebru paraža vasarā kokus apgrauzt un tikai rudenī tos nograuzt, kad virs apgrauzuma vietas sakrājies sevišķi daudz barības vielu. Bebri acīm redzot arī pirmie apšu „riņķošanas metodes" atradēji un arī šinī gadījumā spilgti pierāda savu saprātu [2]).

Agrāk arī pie mums bebri bijuši plaši izplatīti, kā uz to norāda vietu nosaukumi, piemēram, Bebru pagasts, Bebrene, Bebru muiža, Popes novadā — „Bebrupe", Puzeniekos — „Bebrkule" utt. Dārgo ādiņu dēļ tie tomēr pakāpeniski izķerti, arī barības apstākļi modernos mežos tiem kļūst arvien grūtāki, un pēdējie bebri pie mums, pēc pilnīgi drošām ziņām, noķerti Daugavā pie Jēkabmiesta 1855. g. un pagājušā gadsimta septiņdesmitos gados kādā no Gaujas pietekām. Lai gan šad un tad parādījušās zi-

[1]) Skat. „Ochotņičij promisel" 1939. g. Nr. 2. rakstu — Bebri Smoļenskas apgabalā.

[2]) Skat. arī *Hinze* — Die Anhaltische Zentrale für Biberforschung. Bericht des Naturwiss. Vereins zu Zerbst, 1938.

Att. 36. Bebri Smiltenes virsmežniecībā „sastrādā" savu būvju vajadzībām vai nolaiž to maskēšanai arī lielākus kokus.

Fot. *P. Bērziņš.*

ņas, ka bebri atkal pie mums ieradušies, tomēr neviens lietpratējs to nav konstatējis.

Bebru vispārējai iznīkšanai par iemeslu vēl bija arī tas, ka bebru gaļu agrāk bija atļauts ēst gavēņa laikā un par sevišķi vērtīgu medikamentu sieviešu un nervu slimībās uzskatīja bebra ģenitāliju (Bibergeil) sekrētu Castoreum. Šīs drogas darbīgā viela ir kāda ēteriska eļļa ar stipru smaku, kuŗas iedarbība vāja, bet agrāk tika augstu vērtēta [1]).

Visvairāk bebru tagad vēl dzīvo Kanadā, kur tos rūpīgi audzē un no viņu vērtīgo ādiņu pārdošanas gūst ļoti lielus ienākumus. Arī Ziemeļamerikas Savienotās Valstis audzē bebrus jau diezgan prāvā skaitā, un kalkulācijas pieņem, ka viens pāris bebru dod drošu ienākumu ap 120 dolaru gadā [2]). No Eiropas valstīm visplašākā bebru audzēšana uzsākta Norveģijā. Bebrus tur tagad audzē it visos šim nolūkam noderīgos rajonos. Norveģijas valdības uzraudzībā jau atrodoties ap 10.000 bebru, un 1927. g. Norveģija 2 bebru pāŗus

---

[1]) Skat.: 1) „Deutschlands Biber" iekš „Jahrbuch der Deutschen Jägerschaft", vierter Jahrgang 1939, 31. lp. un 2) Dr. med. *E. Rencis* — Farmakoloģija. 1942, 763. lp.

[2]) Uz Eiropu bebrus visvairāk pārdod firma North-American-Beaver-Ranch, Sylvan-Minnesota, USA.

Att. 37. Tādu aizsprostu bebri ierīkojuši Smiltenes virsmežn. Vārniņu nov. Lipsiņas upītē kā pirmo pēc to brīvlaišanas šinī rajonā. Augšpus aizsprosta ūdens līmenis pacelts līdz tā augšmalai.

Jūlija mēnesī fotogr. *A. Pinkainis.*

uzdāvināja arī Latvijai [1]). Šie pirmie mūsu bebri ielaisti Ugāles virsmežniecībā, Stendes upītē, Zlēkas novada Ozoliņa apgaitā. Bebrus Latvijai bija Norveģijā ķēris Jensens Tveits, kas to jau agrāk bija darījis arī citām zemēm. Bebri nemīlot tuvumā kaimiņus, kāpēc katram pārim vislabāk „ierādīt" atsevišķu upi. Bebri vairojoties ļoti ātri, bet, lai tos iesākumā neiznīcinātu, nepieciešami izdot stingrus noteikumus bebru aizsardzībai, piem., bez naudas soda uzlikt arī cietuma sodu ne tikai „medniekiem", bet arī ādu pircējiem. 1935. g. Norveģijas valdība mums uzdāvināja vēl 2 bebru pāŗus — vienu zooloģiskam dārzam, otru palaišanai Smiltenes virsmežniecībā, un nav šaubu, ka ar laiku arī mums izdosies savu bebru skaitu ievērojami palielināt. 1941. g. tas bija ap 60 gabalu liels.

Labākās vietas bebru audzētavu ierīkošanai ir nelielas upītes vai līdz dibenam neaizsalstoši ezeriņi, kuŗu krasti apauguši apsēm, kārkliem, vītoliem, alkšņiem, bērziem vai citiem lapu kokiem. Audzējot bebrus īpašās fermās, bebru dzīvei izvēlēto vietu visbiežāk iežogo ar 1,2 m augstu cinkotu stiepļu pinumu, ar acekni ne lie-

[1]) Skat. *K. Zītara* rakstu „M. un M." 1927, 354. lp. un „Mednieku un Makšķ. gada grāmatā" 1929. g. 83.—86. lp.

lāku par 4—5 cm caurmērā. Stiepļu pinums jāielaiž vismaz 20 cm dziļi zemē, un augšējā pinuma daļa (kas parasti pagatavota no resnākām stieplēm) ieliecama slīpi uz iekšu. Audzētavu var ierīkot arī pie lielāka ezera vai kādas lielas upes, šai gadījumā nodalot

Att. 38. Bebru dambis nelielajā Sēmes upītē Dundagas virsm. Uķenes nov.
Fot. *V. Blankenburgs.*

ar iežogojumu bebriem piemērotu ūdens platību. Šādus iežogojumus taisa ar aprēķinu, lai uz katru bebru pāri būtu platība ap 50 m², no tās puse uz sauszemes, otra puse ūdenī. Stiepļu režģa sēta sevišķi rūpīgi jānostiprina šais gadījumos arī ūdenī un īpaši jānodrošina, lai to nebojātu pavasaŗa un rudens ledus iešana un

Att. 39. Bebru celtais dambis Smiltenes virsmežniecības Rauzas upītē.

Fot. *P. Bērziņš.*

lai sēta būtu pietiekoši augsta arī vislielāko pavasaŗa plūdu laikā. Katrā šādā iežogojumā uzstatāmas arī nelielas būdiņas — bebru guļas vietām.

Iežogojumos turētie bebri, bez agrāk minētās barības, vēl ļoti labprāt ēd arī maizi, ābolus un jo sevišķi bietes [1]). Pēdējo pasniegšana barībā esot arī ļoti vēlama, jo no šīs barības bebriem augot biezāka un tumšāka spalva. Bebri ļoti izturīgi dzīvnieki. Arī nebrīvībā turēti, tie slimo ļoti reti. Viņu mūža gaŗums liels, barība lēta, un bebru fermu ierīkošana tiek atzīta par izdevīgu pasākumu. Bebrus varot it labi audzēt arī kopā ar bizamžurkām, jo abi šie dzīvnieki it labi satiekot un pat guļot kopā vienā būdā.

Ja bebrus pārved uz kādu jaunu vietu, lai tos tur palaistu brīvībā, tad zvēriņu izlaišanai no transporta kastēm jau iepriekš izbūvē nelielus pagaidu mitekļus. Šādas bebru pirmās „dzīvojamās mājas" būve ļoti vienkārša. To ceļ uz upes krasta no apaļiem lapu kokiem ar apm. 1 m^3 lielu tilpumu. No kastes dibena ierīko tāpat no kārtīm sasistu eju uz upi, kur „koridoram" jānobeidzas apm. 1 m zem ūdens līmeņa. Būves vieta jāizvēlas tāda, lai ūdens līmenis tās tuvumā būtu iespējami nemainīgs un lai apakš, ūdens novietotais ejas gals nekad nepaceltos virs ūdens. Bebru pirmajam

[1]) Skat. *L. Ramsey*'a rakstu žurnālā „Die Pelztierzucht" 1927, 80.

uzturam kastes dibenā ieliek smalkākus apses zarus un ar tiem arī viegli aizbāž eju uz upi. Bebru ielaišanai kastē tās augšējā malā jāierīko aizšautne. Pēc bebru ielaišanas to klusām aizsien (ne aiznaglo), lai bebrus pārāk nesabaidītu un lai tie no kastes tūliņ nemuktu projām. Ja bebriem izvēlētās mītnes vieta patīk, tad tie jau otrā naktī stājoties darbā un savu jauno mājokli apkraujot koku zariem. Ja vieta nepatīkama, tie tomēr mājokli izmantojot, kamēr sev pašu izmeklētā vietā uzceļot jaunu mītni.

Att. 40. Bebru ūdens aizsprosti pacēluši apkārtnes ūdens līmeni, un tuvā egļu audze sāk nokalst.

Fot. *V. Blankenburgs.*

Šie norādījumi tika ievēroti arī pie mums 1927. g., no Norveģijas saņemtos bebrus brīvā palaižot. Tā kā Stendes upītē šai vasarā ūdens līmenis bija zems, bebriem bija viegli tūliņ pēc to palaišanas brīvībā ierīkot sev alas krastā starp koku saknēm. Viņi palaikam izmantoja arī ūdru alas. Alām, kuŗās uzturējās bebri, bija gandrīz arvien divas 2—6 m gaŗas ieejas. Ieejas caurums aizvien atradās zem ūdens un veda uz plašāku midzeni, kas jau atrodas krastā virs ūdens līmeņa. Kur tos biežāk traucē, ļoti sapratīgie bebri it visur nākuši pie atziņas, ka drošākā mitināšanās ir apakšzemes alās, kuŗu izejas nobeidzas apakš ūdens. Tādās tie tagad bieži dzīvo arī Vācijā un Norveģijā. Tā kā arī ziemas laikā bebriem vajadzīgs elpošanai daudz gaisa, tie no savām alām ierīko uz āru plašāku ventilācijas eju, ko maskē un no aizsnigša-

nas nodrošina, ar zaru kaudzi apkraujot. Kaudzes resnākie sprunguļi gandrīz arvien ir barības atliekas. Visas kaudzes maskēšanai kāds gudrs Stendes upes bebru pāris tieši tai pāri nolaidis kādu stipri zarotu egli. Stendes upītē bebri parasti dzīvo pa pāriem. Plūdu laikā nereti pārceļas uz kādu jaunu vietu. Tā, 1929./30. g. tie bija novietojušies pie Cēlējkroga. Kādu Stendes upes pieteku

Att. 41. Bebri naugrauž arī šāda resnuma apses. Tie, acīm redzot, saprot, cik izdevīga ir apšu iepriekšēja „riņķošana". Kā Ugāles, tā Smiltenes virsmežn. ir gadījumi, kad tie apsei iepriekš tikai apgrauž visapkārt mizu, bet naugrauž to pilnīgi un zarus izmanto barībai tikai krietni vēlāk, kad mizā sakrājies vairāk barības vielu.

ar lēzeniem krastiem Dundagas mežā bebri jau paguvuši aizsprostot arī ar savu raksturīgo aizsprostu. Aizsprostotā upīte Stendē ievada Sēņupurva ūdeņus, un tās ieleja apm. 80 soļu plata. Aizsprosti celti līkloča veidā, izmantojot par stūŗa stabiem vecus celmus. Kā būvmateriāls izlietoti sprunguļi, žagari un zāle, tos ar māliem un dūņām sacementējot. Aizsprosti veido lielākus ūdens dīķus, kuŗu līmeni bebri rēgulē tā, lai ieejas viņu alās arvien paliktu zem ūdens, bet pavasaŗos un rudeņos lai ūdens nesaceltos pārāk augstu. Lielā ūdenī tā daļai ļauj brīvi notecēt, mazā — aizsprostus pilnīgi noslēdz. Krastos redzami celiņi, pa kuŗiem celtnei piegādāti būvmateriāli. Bebru skaits Ugāles virsmežniecībā tagad ap 40 gab. Līdzīgi kā pie mums bebri ieaudzēti arī Zviedrijā.

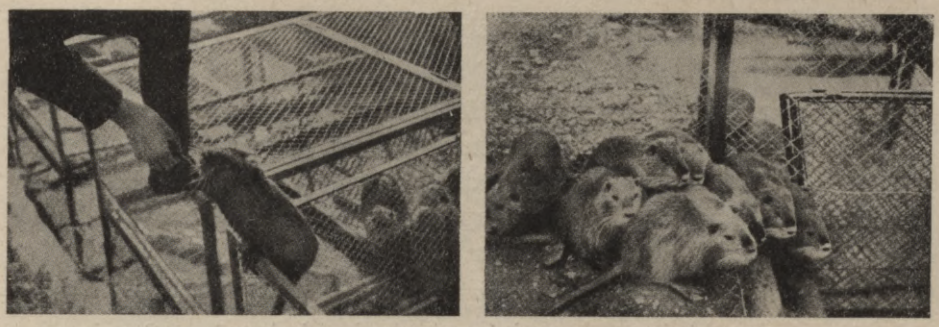

Att. 42. Purva bebri *(Nutria)* ļoti viegli pierod pie cilvēka un jūtas labi arī gūstniecībā. Slimo reti. Pa labi — jaunie gaida barību. Pieauguši purva bebri sasniedz 50—100 cm lielu garumu.

Prof. Lonnbergs noskaidrojis, ka ievestie bebri tur jūtoties ļoti labi un dažās kolōnijās to skaits jau pārsniedzot 200 gab. katrā.

Ļoti plaši pēdējos gados sāk daudzās zemēs audzēt arī tā sauktos purva bebrus (Nutria). Šī dzīvnieka dzimtene ir Argentīna, no kurienes tas ievests Eiropā. Sevišķi daudz to audzē Lielvācijā, arī Šveicē, bet pēdējos gados arī Baltijas valstīs. Latvijā pirmie purva bebri audzētavām ievesti 1932. g. — 5 pāri no Rītprūsijas un 14 pāri no Beļģijas.

Purva bebrs tāpat kā parastais bebrs un trusis ir grauzējs, bet atšķiras no tiem ar savu lielumu, garumu, mazām ausīm un garu žurkai līdzīgu asti. Ar medību saimniecību tam nav nekāda tieša sakara, bet tā kā mežu darbiniekos vērojama pieaugoša interese par kažokādu zvēru audzēšanu vispār, īsumā atzīmēti arī purva bebru audzēšanas paņēmieni. Barošana un apkopšana tāpat kā truškopībā ļoti vienkārša. Barību tiem pasniedz reizi dienā, pievakarē, jo priekšpusdienu tie parasti pavada gulēdami. Purva bebru barībai noder: vasarā — visāda zāle (tikai ne apvītusi, no kuras šie dzīvnieciņi var pat nobeigties), zirgu skābenes līdz ar to saknēm, kalmju saknes, dažādas citas saknes, grīslis u. c. ūdens stādi, dārzu izravējumi, runkuļi, kāposti un sakņaugu lapas, āboliņš u. tml. Ziemā — visādas saknes, bet sevišķi burkāni, cukurbietes, apvārīti kartupeļi un pat kartupeļu mizas. Dienā uz galvu vajadzētu līdz 1 kg sakņaugu. Ļoti ieteicams pievienot arī diedzētus miežus vai citus graudus, maizes garozas, bet grūsnības beigās un bērnu zīdīšanas laikā arī mazliet auzu graudu vai kviešu kliju. Nekad nav jāaizmirst iesviest apses, vītola, bērza vai citu lapu koku zarus graušanai, kas teicami iedarbojas nevien uz kuņģa darbību, bet arī uz zobiem, lai tie neizaug pārāk gari. Lielvācijā pieņem, ka

viena nebrīvībā turēta purva bebra barība gada laikā maksā ap 16,— RM.

Pats galvenais — ūdens, kālab audzētava jāierīko upes, dīķa vai, sliktākā gadījumā, akas tuvumā, lai bebru mītnei varētu piegādāt 4—5 spaiņus svaiga ūdens dienā peldēšanai. Uz vienu dzīvnieku jārēķina 0,50—1 m² apm. 40 cm dziļa ūdens. Ūdenim jābūt iespējami tīram un mīkstam.

Purva bebru mītni ierīkojot, katram pārim vajadzīgs ap 50 līdz 60 m² zem klajas debess iežogota lauka, bet arī ar 3 reiz mazāku platību tie viegli samierinās. Iežogojumu rīko no stiepļu pinuma ar 4 cm lielām acīm. Tā kā bebri mīl rakties zemē, stiepļu pinums jāielaiž 75 cm dziļi zemē, virszemes augstums — 1 m. Minētā iežogojumā jāierīko bebru lizda (būda) un, ja nav dabiskā ūdens, neliels cementa baseins vai platāka sile.

Lizda — četrstūraina kaste — 70 cm gaŗa un tikpat plata, augstums 60 cm, eja 25 cm. Pie ejas pievieno tikpat platu 1 m gaŗu dēļu cauruli, lai vējš nepūstu tieši lizdā. Kasti ar visu cauruli līdz pat tās augšgalam ierok zemē. Pa kastes virsas vāku ik dienas izņem savītušās zaļbarības atliekas. Arī vecos pakaišus reizēm iztīra, pabeŗot kastes dibenā mazliet kaļķa. Pakaišiem noder grīšļa siens, izžuvušas paparžu lapas, salmi un kūdra.

Purva bebri vairojas 2—3 reizes gadā, atnesot 3—8 mazuļus metienā. Grūsnības laiks apm. 120 dienu. Mazos atšķiŗ no mātes pēc 8—12 nedēļām. 5—6 mēn. vecumā bebri jau uzskatāmi par pieaugušiem un sadalāmi pāŗos jaunās mītnēs. Tēviņš no mātītes nav jāšķiŗ, bet katrai mātītei vajadzīgs savs tēviņš [1]).

Lielvācijā purva bebrus mēģina audzēt dīķsaimniecībās, zivju dīķus iežogojot. Purva bebrs iztīra pārmērīgi aizaugušos dīķus no niedrēm un citiem ūdensaugiem, apgraužot pēdējo saknes. Zivis viņš nekad neaiztiek, to raža strauji pieaugot un ar lielu uzviju sedzot iežogošanas izdevumus [2]).

---

[1]) Sīkāk par purva bebru audzēšanu skat. prof. *Ad. Wolter* — Der Sumpfbiber — Nutria un arī *E. Putniņš* — Purva bebru kopšana un audzēšana. 1934.

[2]) Skat. „M. un M." 1939, 19. lp.

Att. 43. Zaķi mastā.

Pēc *K. Visotska* gleznas.

3. Zaķu dzimta — Leporidae

Pelēkais zaķis — Lepus europaeus Pall.

Zaķis [1]) mūsu visizplatītākais medījums, kas mūsu zemē mājojis jau akmens laikmetā, kā to rāda zaķu paliekas Riņņu kalniņa izrakumos. Tagad šeit sastopamais ir mūsu izplatītākais medību zvērs un pieder pie Viduseiropas sugas, ar diezgan biezu un gaŗu, kā jau nosaukums rāda, pelēkas (arī brūndzeltenas) krāsas spalvu. Gaŗas un kustīgas, ar diezgan biezu spalvu apaugušas ausis. „Pelēča" gaŗums sasniedz 65 cm (bez tam vēl ap 8 cm gaŗā aste), augstums — 30 cm. Zaķim gaŗas pakaļkājas, gandrīz divreiz gaŗā-

[1]) Vācu nosaukums — Feldhase. Zaķu (arī trušu) tēviņus vācu valodā sauc — Rammler, mātīti — Häsin, ausis — Löffel, astīti — Blume, spalvu — Haare, ādu — Balg, pēdas — Spur, zaķu guļas vietu — Sasse.

Zaķa aprakstus skat. arī „M. un M.": 1) 1927, 359. lp. *K. Zītara* rakstu un 2) 1938, 257.—259. lp. *V. Lamstera* rakstu.

kas par priekškājām, tāpēc arī viņš pārvietojas tikai lēcieniem; pa līdzenu vietu un pret kalnu var skriet ļoti ātri, bet no kalna lejā gaŗo pakaļkāju dēļ nevar lāgā paskriet un bieži met kūleņus. Aste īsa, uzliekta uz muguras. Acis lielas, bet plakstiņi — īsi — aizsedz tikai pusaci, kādēļ arī zaķis guļ it kā pusatvērtām acīm.

Mūsu pelēkā zaķa parastais svars ap 4—5 kg, bet augstākais svars ap 6,4 kg [1]). Mūža gaŗums — pelēkajam lauku zaķim augstākais 8—10, bet meža zaķiem 10—12 g.

Pelēkais zaķis ir vairāk nakts dzīvnieks. Viņa dzirde ļoti labi attīstīta, oža — apmierinoša, bet redze pavisam vāja. Savu ienaidnieku zaķis tikai tad ierauga,

Att. 44. Tā cilpo zaķis. Lai varētu izprast zaķa pēdas, jāzina, ka zaķim lecot pakaļkāju nospiedumi nāk kā pirmie, bet priekškāju kā pēdējie.

Att. 45. Zaķa pēdas. Pa kreisi — lēni, pa labi — ātri lecot.

ja tas sakustas, pretējā gadījumā zaķis gatavs tam „klēpī ieskriet". Ja sašautu zaķi saķeŗ suns vai dzinēji, ja to kož uzbrukušais plēsējs vai arī ja tas iekļuvis cilpā vai slazdā, tad zaķis „vēkšķ". Šo žēlo zaķa kliedzienu pazīst visi zaķa ienaidnieki, kā lūši, vilki, lapsas, caunas, seski, ērgļi, ūpji, vanagi, vārnas, žagatas, arī apkārtklejojošie un uz savu roku medīt pasākušie suņi un kaķi, kuŗus visus var piemānīt savā tuvumā, šo kliedzienu atdarinot. Šai gadījumā pat nav sevišķi svarīgs toņa augstums, jo jauna zaķēna kliedzienam, protams, ir cits tonis kā

[1]) Pēc *K. Grevē* — Säugetiere Kur-, Liv-, Estlands. Riga 1909, 126. lp.

veca zaķa. Ievingrinājies mednieks zaķa baiļu kliedzienu var atdarināt arī bez kāda instrumenta ar vaļīgas dūres un lūpu palīdzību. No mākslīgām svilpēm zaķa žēlā kliedziena imitācijai labi noder mirušā grāmatu tirgotāja un lietpratīgā mednieka Ūlenhūta (Uhlenhut) izveidotā. Ar dūrē saliktas rokas palīdzību tomēr dabū maigāku un dabiskāku toni. Nesaprotamu iemeslu dēļ uz šo kliedzienu kādreiz pienāk klāt arī staltradži, mežcūkas (īpaši sivēnu mātes) u. c. dzīvnieki. Vai tā būtu ziņkārība vai, pie mežcūkām, vēlēšanās atņemt laimīgajam zaķa nokodējam tā laupījumu, to, protams, grūti pateikt. No pašu zaķu saimes vidus uz šo kliedzienu, pēc daudzu domām, nākot zaķenes, domādamas, ka briesmās iekļuvis kāds no tās mazuļiem. Pēc savas dabas zaķis diezgan bailīgs, kas gandrīz pie visām tautām ietverts arī sakāmos vārdos (pie mums — „zaķu pastala"). Tikai mazuļu aizsardzība vai bezizejas stāvoklis (nebrīvība) zaķi padara dažreiz arī niknu, un bads spiež viņu kļūt pat par pārdrošu dzīvnieku, kuŗa uzņēmība iet pat tik tālu, ka viņš nelielā atstatumā no piesieta mājas suņa apgrauž augļu kociņus. Ļoti reti ir gadījumi, kad zaķis apgrauž kādu augļu kociņu arī vasarā. To gan dažreiz dara truši, aitas, kazas un pat māju zosis, kuŗu grēkus nereti vien dārzkopji nedibināti piedēvē zaķim.

Pelēkā zaķa galvenā uzturēšanās vieta ir lauki un krūmāji lauku vidū vai to tuvumā, jo pārtiek viņš galveno tiesu no zāles un dārzājiem. Sevišķi cienī āboliņu, kāpostu lapas, labības asnus, bet it īpaši pie mums vēl svešo sojas pupu (Soja hispida). Sojas pupu lauki pievelk zaķus no plašas apkārtnes, un kur zaķu daudz, šo kultūru iespējams audzēt vienīgi iežogotos laukos. Ziemā, citai barībai trūkstot, zaķis grauž jaunu kociņu, visbiežāk apšu un kārklu, mizu. Dārzos iekļuvis, bez ābelītēm apgrauž arī avenes, pārējos augļu kokus un pat sarkanās jāņogas. Neuzmanīgam dārzkopim, kas nav nodrošinājis savu dārzu pret zaķu apciemojumiem un negādā arī par to, lai zaķis varētu atrast piemērotu barību kaut kur tālāk no mājām, tas dažkārt var nodarīt diezgan jūtamus zaudējumus. Tie tomēr arvien būs vairākkārt mazāki par zaudējumiem, kādus mūsu dārziem nodara kaitīgās sēnītes un insekti, un, protams, nedod nekāda pamata prasīt zaķu iznīcināšanu visiem līdzekļiem.

Nav jāpiemirst, ka katru gadu pie mums nošauj ap 200 līdz 250.000 zaķu, kuŗu gaļas un ādiņu kopējā vērtība agrāk pārsniedza RM 400.000,— (800.000,— ls), skaitlis, ar kuŗu tā tagadējā apmērā jārēķinās arī no tautsaimnieciskā viedokļa. Bet zaķu skaits

Att. 46. Tā guļ zaķēns.

Līvānu virsm. vasarā fot. inž.-mežk. *J. Gaiķis.*

pie mums vēl ievērojami mazāks nekā Vakareiropā. Tā, Lielvācijas parastajās medību saimniecībās vienā dienā nošauto zaķu skaits parasti 10—15 reižu lielāks nekā pie mums, un 15—20 mednieku trīs dienās nereti nošauj ap 1.000 zaķu uz 3—5.000 ha lielas platības. Tādēļ mūsu apstākļos jādomā nevis par zaķu iznīcināšanu, bet par to skaita ievērojamu palielināšanu, protams, reizē nodrošinot arī dārzus no zaķu postījumiem.

Zaķus ātrās vairošanās dēļ, lai arī kā to gribētu, nekur nav izdevies galīgi iznīcināt, pat visnekultūrālākos paņēmienus lietojot, ja vien nenāk palīgā dabiskie apstākļi. Var gan panākt ievērojamu zaķu skaita samazināšanu, bet tikdaudz, cik „vajadzīgs" dārza apgraušanai, arvien vēl paliek, un jaunie augļu kociņi jāsarga tik un tā. Tādēļ būtu laiks arī mūsu dārzkopjiem atmest aklo naidu pret gaŗausīti un medniekiem, jo mednieki tikai cenšas aizsargāt pelēcīti no iznīcināšanas ar nekultūrāliem paņēmieniem un ieteic vairāk padomāt par vienkāršāku paņēmienu izstrādāšanu to augļu kociņu aizsargāšanai, kas nav iežogoti ar kārtīgu sētu. Nekad nebūtu vietā piemirst, ka cenšanās zaķus iznīcināt par katru cenu saistās taču ar zaķu šaušanu arī tai laikā, kad mātītes grūsnas vai arī kad tām mazi zaķēni. Bet šāda rīcība pilnīgi nepieņemama arī no ētiskā viedokļa. Pat visvecākajā mūsu

zemes likumdošanā no hercogu laikiem zaķim jau pastāvēja zināma aizsardzība. Tā, kāds likumnoteikums no 1570. g., ko pieņēmuši toreizējie zemes pārstāvji Kurzemes un Zemgales hercoģistē un ko izsludinājis hercogs, starp citu nosaka: „Ar medībām jāpaliek tāpat pa vecam, un proti, ka zaķu medīšana ir atļauta, izņemot no Lieldienām līdz Bērtuļu dienai, un kas šai laikā grib medīt, drīkst to vienīgi savā zemē." Vai tiešām tagadējos laikos būtu mazāk jārēķinās ar jautājuma ētisko pusi un būtu jājūsmo, kad vasarā „laimīgais dārzkopis" ar vienu šāvienu nošauj 3—4 zaķus uzreiz. Apzinīgi jautājumam pieejot, būs katram jāatzīst, ka izeja meklējama vienīgi augļu koku tiešā vai netiešā aizsardzībā no zaķu apgrauzumiem, bet ne zaķu iznīcināšanā par katru cenu, kuŗa tā kā tā nekāda izšķirīga panākuma dot nevar, kā tas jau vairākās zemēs pierādījies.

Vienkāršākais, dabiskākais, katram dabas draugam piemērotākais līdzeklis izvairīties no zaķu iebrukumiem ziemas laikā apdzīvotās vietās ir barības izlikšana zaķim pļavās, krūmos vai mežmalēs, t. i., vietās, kas atrodas tālāk nost no dārziem. Zaķim it dabiski nav nekādas pārmērīgas uzticības pret cilvēku un viņa mājokļa apkārtni un, ja vien to galīgs bads nedzen klāt pie apdzīvotām vietām, viņš arī arvien paliks no tām lielākā attālumā. Zaķim ziemā izliekamo barību ieteicams sagatavot nelielos kūlīšos un piesiet pie aploku kārtīm, piemērota augstuma lapu koku zariem vai uzmaukt uz zemē speciāli iedzītiem mietiņiem. Barībai izliek buntītēs sasietus apšu vai kroņu retināšanas nolūkā izgrieztus augļu koku zariņus, āboliņu, lapu kāpostus, nekultu auzu labību vai labu sienu apm. 3—5 kg smagos klēpīšos.

Visdrošākais, bet arī visdārgākais līdzeklis dārzu aizsardzībai pret zaķu apgrauzumiem ir cinkotu stiepļu režģa žoga ierīkošana ap dārziem. Agrāk šādas drošas sētas ap dārziem taisīja no mūsu lokanajiem egļu zariem, kuŗus tagad visbiežāk sadedzina cirsmās kā lieku atkritumu. Stiepļu pinuma žogs gan glītāks un kalpo ilgāk, bet plašāku dārzu īpašniekiem tas maz piemērots, jo stiepļu pinums (ar 3—6 cm lielu acekni) arī normālu cenu laikā maksāja ap Ls 0,70—0,80 m². Kur nu vēl cementa vai labi konservēta koka stabi un uzstādīšanas izdevumi, jo jāgādā arī, lai zaķis dārzā nevarētu iekļūt, zem pinuma parokoties. Instrukcija pie Lielvācijas valsts medību likuma par pienācīgu aizsardzību pret zaķiem un trušiem, piemēram, atzīst stiepļu pinumu ar augstākais 40 mm platu acekni, pie kam žogam jābūt virs zemes 130 cm augstam un apakšējā mala jāielaiž zemē 20 cm dziļi. Ziemā žogs labi jāuzrauga

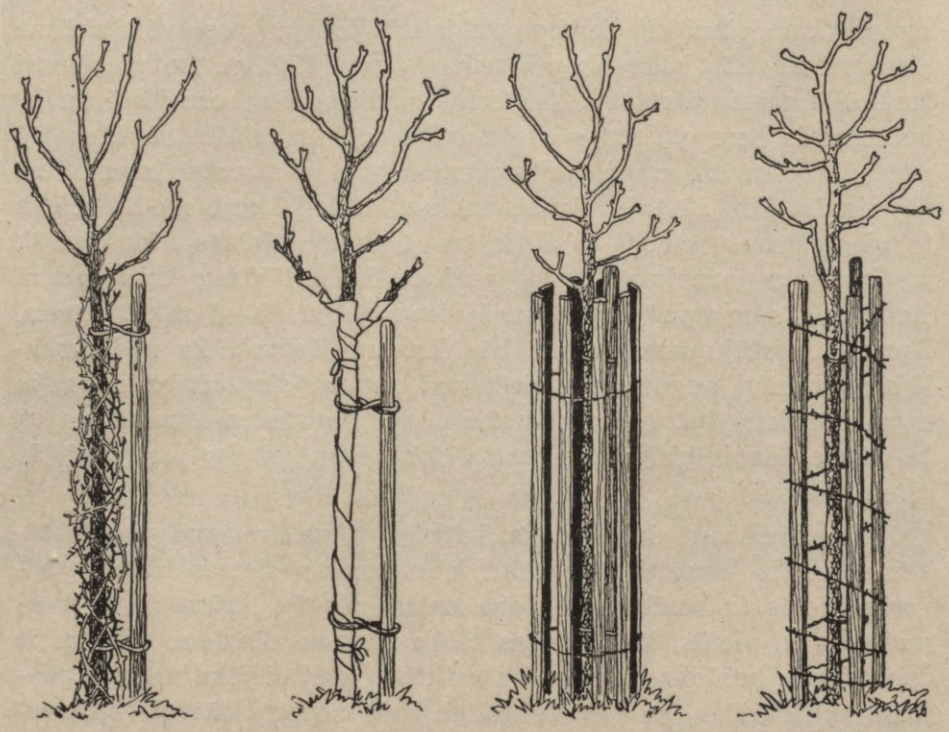

Att. 47. Augļu un citu kociņu nodrošināšana pret zaķu un trušu apgrauzumiem sasniedzama, tos ar: a) ērkšķainiem zariem apsienot (pirmais pa kreisi), b) makulātūru vai maisu papīru aptinot, c) stiepļu saturētām līstītēm apliekot vai d) dzeloņstiepli ap koka tuvumā iedzītiem mietiem aptinot (attēlā pa labi).

dziļāka sniega periodos, un pieputinājumi gar žogu sistēmatiski jāatrok.

Lētāk jau parasti iznāk vecais līdzeklis — jauno, atsevišķo kociņu apsiešana egļu vai paegļu skujām. Tas ir gan drošs līdzeklis, bet tomēr ne visos gadījumos ērtākais un ne arvien arī lētākais. Ja skujas pašu vai valsts mežā ir pat par brīvu dabūjamas un vedamas ne tālāk par 2—3 km, tad 1 kociņa vienreizējas ieziemošanas izmaksa jāpieņem ap 5—6 Rpf. (10—12 sant.). Lai apsiešanai būtu panākumi, darbs jāizdara rūpīgi un jau pietiekoši agrā rudenī pirms sniega un sala. Apstākļos, kur skujas dārza tuvumā katrā laikā rudenī nav dabūjamas un kur jārēķinās ar darba roku trūkumu, apsiešana skujām kļūst neērta un zaudē arī savu galveno priekšrocību — lētumu, tur šim nolūkam jālieto citi materiāli.

Pie mums bieži praktizētā augļu kociņu apsiešana līdz 1 m augstumam ar salmiem nemaz nav ieteicama, jo salmos peles bieži

ierīko savus midzeņus, sevišķi, ja pie salmiem palikušas kādas vārpas ar graudiem. Pie paša kociņa ziemojošās peles apgrauž tā mizu vēl rūpīgāk nekā zaķis, un labuma vietā salmu apsējumi atnes vienīgi ļaunumu. Labāk jau šādiem apsējumiem lietot niedres, 5 līdz 6 kārtām saliktu apdrukātu papīru vai speciālas cementmaisu 6 līdz 9 cm platas papīra lentes. Šīs grāmatas autors sāka apsiešanai lietot parasto laikrakstu makulātūras papīru jau priekš apm 15 gadiem. Panākumi bija labi, ja vien papīrs bija rūpīgi piesiets; tagad šo paņēmienu lieto diezgan plaši. Lielākos dārzos ērtāka rīcība ar cementmaisu papīra lentēm. Dārzkopis V. Šterns ieteic lenti ap kociņu tīt spirālveidīgi no zemes uz augšu. Uz katru kociņu jā-

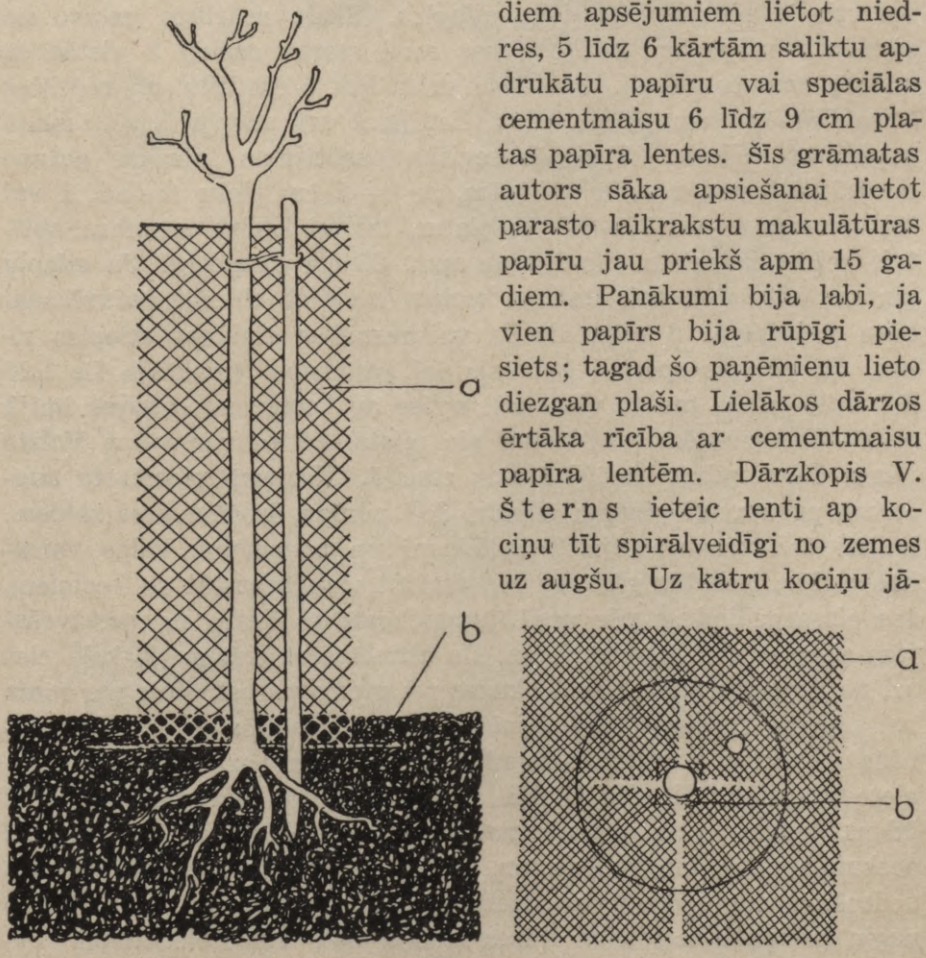

Att. 48. Augsnē virs saknēm novietotais stiepļu režģis ar smalku acekni (b) nodrošina kociņa saknes no meža žurku vai ūdens žurku un peļu apgrauzumiem. Ap stumbru aplikts režģis ar rupjāku acekni (a) aizsardzībai pret zaķu un trušu apgrauzumiem.

patērējot 120—200 cm gaŗš lentes gabals. Daudzi dārzkopji ir tādās domās, ka jauno augļu kociņu apsējumi ar skujām, niedrēm vai papīru mūsu klimatiskos apstākļos pilnīgi nepieciešami arī neatkarīgi no aizsardzības pret zaķiem, vienīgi nolūkā tos pasargāt no izsalšanas. Pēdējās bargo salu ziemas patiešām pierādījušas, ka šādi apsieti kociņi apsaluši daudz mazāk, un

tādēļ arī šķiet, ka šis ir vislabākais jauno kociņu aizsardzības veids ar divkāršu nozīmi. Ja lielākā dārzā sastādīts vairums augļu kociņu, kas pilnīgi sala droši, un aizsardzība vajadzīga vienīgi pret zaķiem, atsevišķos kociņus var labi apsiet arī ar skalu redelītēm vai stiepļu pinumu atsevišķu cilindru. Skalu redelītes gatavo no vismaz 1 m gariem skaliem, kas savā starpā sasieti 3 vietās ar mīkstu cinkotu stiepli. Skalu no skala liek 5 cm tālu, un redelītes taisa 75—100 cm platas. Ērti lietojami arī stiepļu krustpinumā pagatavoti cilindri. Tos pēc sevišķa pasūtījuma fabrikas gatavo no 1,5—1,8 mm resnām stieplēm, ar 4—5 cm platu acekni, 1 vai 1,5 m augstus un 75—80 cm platus, lai ap kociņa stumbru aptītais režģis izveidotu cilindru ar apm. 25 cm diametru. Ja stiepļu pinums būtu parastais, tad ap kociņu izveidotā cilindra saturēšanai būtu vajadzīgas 3 stīpu dzelzs vai resnākas cinkotas stieples ribas. Ja pinums speciāli gatavots šai vajadzībai (maksāja Ls 1,20 līdz 1,50 gab.), tad to vienkārši apliec ap kociņu un saduras līnijā ar 2—3 cemmītēm piestiprina pie mieta, kā to var vērot Valsts Pūres dārzkopības izmēģinājumu stacijā. Kociņam piemērotā augstumā pagatavoti pinuma cilindri dod pilnīgu drošību pret zaķiem, ir ļoti ērti transportējami, apliekami un noņemami, kalpo vairākus gadus, izskatās glīti, un tos var arī vasarā atstāt ap kociņiem. Šos aizsargcilindrus pēc pasūtījuma izgatavos katra no pastāvošajām stieples audumu fabrikām. Ja attiecīgā rajonā augļu koki cieš arī no Arvicola terrestris L., kuŗas pie mums parasti sauc par meža vai „ūdens žurkām", tad reizē ar režģa pasūtīšanu un piestiprināšanu kociņa stumbra aizsardzībai pasūtāms arī režģis, ko novieto augsnē tieši virs kociņa saknēm, lai tās nevarētu apgrauzt ūdens žurkas. Šis augsnē novietotais režģis ir ar ļoti smalku acekni, apm. 1 kv. m liels, un, lēnām augsnē sarūsēdams, tas arī nodrošina augļu koku ar dzelzssāļiem. Lielceļu malās sastādīto augļu kociņu aizsardzībai Pūres stacija lieto arī dzeloņstiepli. Pēdējo šim nolūkam spirālveidīgi aptin ap trim kociņa aizsargmietiem, kas zemē iedzīti ap 6—10 cm atstatumā. Stiepli atstāj, kamēr kociņi pieauguši. Visi šie paņēmieni izmaksā ievērojami lētāk nekā stiepļu režģa žoga ierīkošana ap visu dārzu, kas pie 10 m stādīšanas attāluma uz katru kociņu izmaksā ap RM 3,—.

Atsevišķos gadījumos, kad, piemēram, sētu paredz ierīkot pēc kāda laika un nav vajadzīga arī kociņu aizsardzība pret salu, dārzu no zaķu apgrauzumiem var pasargāt arī ar dažādiem citiem paņēmieniem. Tā, ārzemēs bieži labus panākumus sasniedz, augļu kokus vēlā rudenī ar kādu smirdīgu šķidrumu apmiglojot. Liela daļa

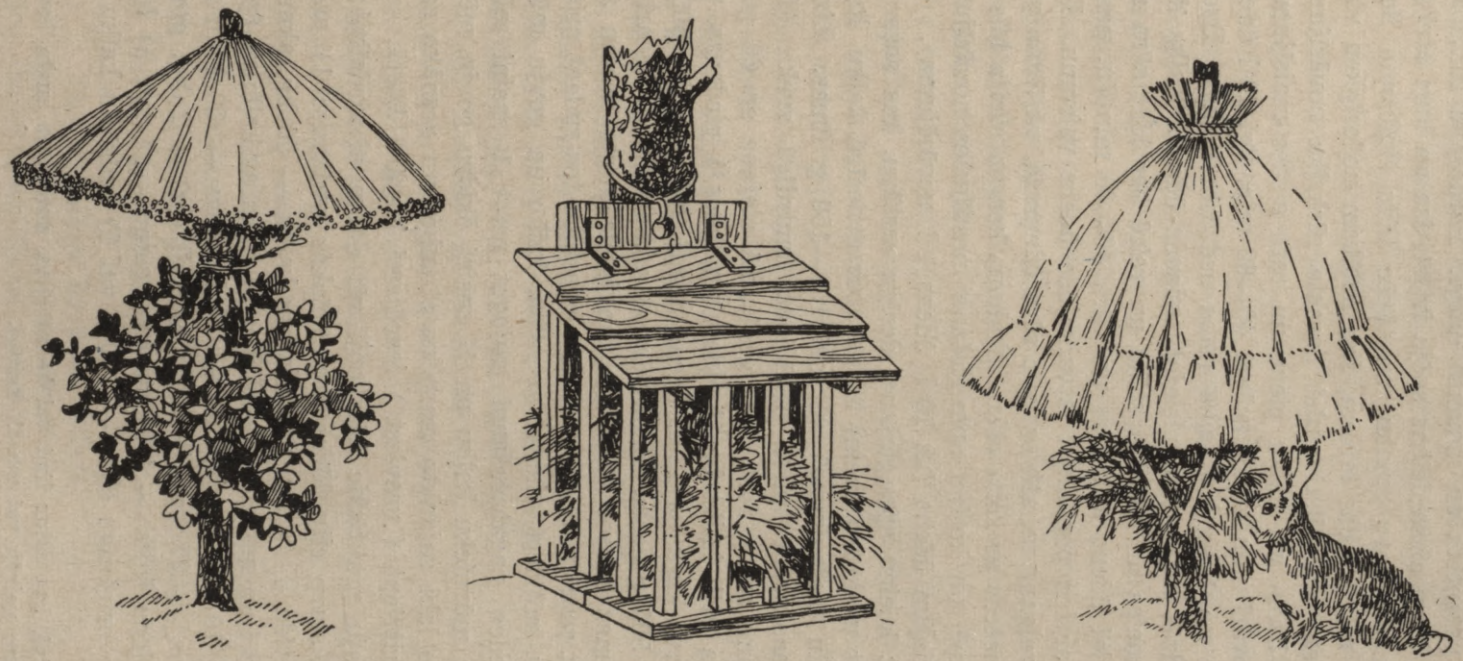

Att. 49. Parastākās ierīces zaķu barošanai. Pa kreisi — apakš „sēnes" pakārtas izžāvētu lapu slotiņas. Vidū — pie koka vēlamā augstumā (atkarībā no sniega dziļuma) piesienamas vietējā izveidojuma redelītes. Pa labi — zem vienkārši pagatavotas nojumītes barībai izlikts āboliņš vai nekultas auzas. Kopā ar sauso barību zaķiem arvien ļoti vēlams izlikt arī sakņaugus vai kādu citu sulīgāku barību.

šo šķidrumu ir patentēta un izmaksā dārgi. Pārdošanā sastopami arī tādi līdzekļi, kuŗu aizsardzības spēja ir ļoti īsa un kuŗi ātri pazaudē (sevišķi salā) savu smaku, un tāpēc šādu šķidrumu lietošana nesasniedz mērķi. Par labiem, šim nolūkam noderīgiem vienkāršiem līdzekļiem speciālisti atzīst parasto sērkaļķa novārījumu, kaļķu piena un lizola vai kaļķu piena un ratu ziedes maisījumus.

Sērkaļķa novārījumu iegūst, vārot 40—60 min. ilgi 10 l ūdens, 2 kg sēra ziedu un 1 kg baltkaļķa (laba nedzēsta kaļķa). Dzelzs katlā vispirms dzēš kaļķi, tam pielejot nedaudz ūdens. Kaļķa dzēšanas laikā to maisa ar koka lāpstiņu un reizē beŗ klāt sēra ziedus. Beigās pielej ūdens atlikumu un vāra 40—60 minūšu, pastāvīgi maisot un arvien papildinot iztvaikojušo ūdens vairumu. Kad šķidrums kļūst zaļgans un sāk ost pēc sēra ūdeņraža, vārīšanu pārtrauc un katlu nosedz ar koka vāku. Šķīduma koncentrācija būs ap 28—30° pēc Bomē, un kociņu apmiglošanai nostājušos novārījumu atšķaida ar 10 daļām ūdens (uz 10 l ūdens 1 l novārījuma).

Pagatavojot kociņu apmiglošanai derīgu sastāvu, kas satur lizolu, ieteic ņemt uz katru spaini ūdens (bez attiecīgā kaļķu, krīta pulveŗa vai mālu piejaukuma) vēl arī 100—150 g līmes. Lizola vai tā vietā denaturētā spirtā izšķīdinātā smirdīgā sveķa (Asa foetida, arī Oleum anim. foet.) šai gadījumā piejauc ap 60 g uz spaini ūdens. Ja grib iztikt bez kaļķiem un līmes [1]) piedevas, tad var lietot sastāvu, kuŗā uz 12 l. ūdens ņemti 250 g mālu, 500 g govju mēslu un 500 g lizola. Kāds vācu dārzkopis domā, ka arī lizola piedeva nemaz neesot vajadzīga, un ieteic augļu kociņu aizsardzībai kā pret zaķiem, tā arī pret sala iedarbību tos rudenī, priekš salnu iestāšanās, notriept vienīgi ar mālu, kaļķu un govju mēslu maisījumu. Ziedes pagatavošanai vajagot ņemt 1 spaini mālu, ½ spaini dzēstu mūrnieku kaļķu un ½ spaini šķidru govju mēslu bez salmiem. Šo labi sajaukto masu uz stumbra un resnāko zaru mizas vajagot uztriept („uzsviest") iespējami biezākā kārtā.

Dažādu zemju praktiskie dārzkopji vēl dārzu aizsardzībai no zaķiem min arī starp citu šādas asas smakas sastāvus: 1) asiņu — 30 l, Asa foetida — ½ kg; 2) nedzēstu kaļķu — 50 kg, akmeņogļu darvas — 8 l un naftalīna — 25 kg; 3) mālu ar kaļķiem (proporcijā 2:1) — 10 kg, rūgušpiena — 10 l, asiņu — 10 l un neatšķaidītas vircas — 27 kg; 4) mālu ar kaļķiem — 2 kg, govju mēslu — 2 kg, lopu žults — 1 kg un lopu asiņu — 1 kg; 5) lopu asiņu — 10 l un briežragu eļļas — 150 g vai 6) nedzēstu kaļķu —

[1]) Visi sastāvi, kas satur līmi vai kādas eļļas, aizsprosto augļu kociņu mizas poras un tiem vairāk vai mazāk kaitīgi.

50 kg, naftalīna — 25 kg un karbolineja — 8 l. Kaļķus dzēš un, kad tie sāk kūpēt, lej klāt karbolineja un naftalīna maisījumu. Pēc tam šķīdina ūdenī tāpat visus augstāk minētos sastāvus parasti līdz šķidras putras konsistencei. Cik bijis iespējams novērot, tad naftalīna preparāti kociņus nodrošina arī pret ūdens žurku un peļu apgrauzumiem, un tos iespējams pagatavot visdažādākos sastāvos. Piemēram, pietiek smalki samaltu naftalīna pulveri sajaukt ar 4 daļām zivju trāna, un ziede gatava. Labu sastāvu dodot arī 125 g naftalīnā izšķīdināti 0,5 l kaņepju eļļas. Šo šķīdumu piejauc ūdens un galdnieku līmes (30 : 1) novārījumam, kam jau iepriekš piejaukts tik daudz smalka krīta, ka iznāk krējuma veida maisījums. 125 g naftalīna pietiek 12—15 l ūdens. Visus sastāvus, bet it īpaši tīras eļļas ziedes, tomēr vajag plašākā apmērā lietot tikai pēc pārbaudes praksē, vai šie sastāvi nav kaitīgi kociņa mizai. Parastos apstākļos, šķiet, arvien pietiks, ja ar smirdīgo preparātu notrieps tikai mietiņu, pie kuŗa augļu kociņš piesiets, vai arī ja ap dārzu apvilks apm. ¼ m virs augstākās sniega kārtas aukliņu, kas labi izmērcēta smirdīgajā pašpagatavotajā ziedē vai arī plaši pazīstamajā patentētajā „Kornitol" sastāvā, kuŗu pagatavo firma „Gebr. Korn, chem. Fabrik Frankfurt a. M. Süd. Aizsargāmā rajonā ieteic izlikt arī sastāvā samērcētas lupatas.

ZAS Valstīs vairākkārt ieteikti dažādi ļoti asas smakas sastāvi, par kuŗiem nav ne mazāko šaubu, ka tie zaķus no koku apgraušanas atbaidīs; paliek vienīgi risks, ka tie tāpat kā augstāk minētie darvas maisījumi var atstāt ļaunu iespaidu arī uz koku mizu. Izmēģināšanai varētu atzīmēt vienīgi stādu fiziologa Dr. R. B. Harveja (Dr. R. B. Harwey) ieteikto aizsardzības līdzekli — ar sēru apstrādātu eļļu. Pēc Dr. Harveja apgalvojuma, ar sēru apstrādāto eļļu trieptos vai apmiglotos kociņus ne zaķi, ne peles neaizkaŗot. Un ja iesīodzītie zvēriņi bada dzīti tomēr mēģinot aptriepto mizu grauzt, tad tie drīz vien nobeidzoties. „Sēra eļļu" pagatavo sekojoši: linu eļļu sakarsē līdz apm. 260° C, kamēr tā sāk kūpēt. Tad uz deviņām svara daļām eļļas piebeŗ vienu daļu sēra pulveŗa. Pulveri piebeŗ maziem daudzumiem, un eļļu maisa, kamēr viss sērs izšķīdis — tā dabū desmitprocentīgu „sēra eļļas" šķīdumu. Ar atdzisušo šķīdumu kociņus vai nu aptriepj, vai arī apmiglo. Miglošanai šķīdums iepriekš jāatšķaida ar terpentīnu. „Sēra eļļa" pārklāj kociņus ar gumijas plēvītei līdzīgu kārtiņu [1]), un tā pa daļai

[1]) Tieši šī iemesla dēļ liekas skaidrs, ka ar sastāvu pats kociņš nav notriepjams, bet ziede var būt laba aukliņas aptriepšanai, ko apvelkam ap dārzu. Derētu izmēģināt arī, notriepjot ārējo kociņu rindas mietiņus.

sargot arī kociņa ievainojumus, piem., zaru griezumus. Eļļas šķīdumam varot piejaukt arī vēl strichnīnu vai citu kādu indīgu vielu, Lietus un citi laika apstākļi „sēra eļļu" no kociņiem tik viegli nenoskalojot kā citus agrāk šim nolūkam lietotos līdzekļus — sēra kaļķi, kaļķu pienu un citus. Vēl jāatzīmē, ka terpentīnu parasti baidās pie koku ziedēm lietot, jo tas it kā apdedzinot mizu. Dr. Harvejs tomēr apgalvo, ka „sēra eļļai" pielietais terpentīns pat karstajās vasaras mēnešu dienās kociņam nemaz neesot kaitīgs. Šis pēdējais novērojums, zināms, būtu iepriekš pārbaudāms mazākos apmēros, un tikai tad varētu būt runa par tā plašāku lietošanu. Līdzīgs ir arī ZAS Valstīs ieteiktais sastāvs, kuŗa pagatavošanai lieto 2 mārciņas sēra, 2 märc. dzeltenā okera, vienu unci Asa foetida, 4—6 olas, ½ l kviešu miltu un 100 ccm linu eļļas. Šim sastāvam esot beigās jāpiejauc tik daudz svaiga piena, lai iegūtu pabiezai krāsai līdzīgu masu, kuŗu tad ar otas palīdzību uztriepj uz aizsargāmām ābelītēm. Ziede iznīcinot arī insektus un kukaiņus. Tās iedarbība turpinoties apm. 15 mēnešu.

Igauņu dārzkopji mēģinot augļu kokus aizsardzībai pret zaķu apgrauzumiem rudenī apmiglot ar šķidrumu, kuŗa pagatavošanai 10 l ūdens iebērtas plānās šķēlītēs sagrieztas 10 märc. parasto ziepju. Ūdeni maisa un silda, kamēr ziepes izšķīst. Tad šķīdumam piejauc ½ märc. naftalīna, 3 zupas karotes terpentīneļļas un tikpat daudz linsēklu eļļas. Visu labi izmaisa, un kamēr vēl šķīdums nav galīgi atdzisis, to lieto augļu koku apmiglošanai. Arī šo sastāvu tāpat kā visus augstāk minētos, kas satur sēru, darvu vai terpentīneļļu, pirms rūpīgas pārbaudes praksē gan drīkstētu plašāk lietot, aptriepjot ar tiem vienīgi mietus, pie kuŗiem augļu kociņi piesieti, vai arī pie šiem mietiem smirdīgā sastāvā iemērktas lupatas nostiprinot. Varētu mēģināt arī dažus no šiem sastāviem lietot ar kūdru sajauktus, un šo smirdīgo kūdru tad pa laikam varētu dārzā vai ap dārzu izkaisīt. Agrāk šim nolūkam ieteica uz 10 spaiņiem kūdras piejaukt 1 kg „briežragu eļļas" un tad to dārzā izkaisīt. Apgalvoja arī, ka „briežragu eļļu" esot labi piejaukt govju mēslu un mālu maisījumam un ar šo smirdīgo ziedi jau ziemas sākumā notriept apdraudētos augļu kociņus.

Ieteic arī koku dobumos ieziest vai izlikt trauciņos sevišķu krezola līmi, ko pagatavo, savārot kolofōniju ar zivju trānu un pēc tam netīrītu krezolu un drusku glicerīna piejaucot, lai dabūtu papīra līmei līdzīgu klīsteri. Ja līme esot ieziesta vietās, kur ūdens to nevar izskalot, un ar līmi apziestas dārza koku malējās divas rindas, tad, pēc dažiem novērojumiem, ne zaķi, nedz arī truši tādam

dārzam netuvojas. Reiz mēnesī tais pašās vietās, kur pirmo reizi ieziesta līme, jāieziežot krezola un glicerīna maisījums.

Samērā maigāka iedarbība uz koku mizu būs Lielvācijā izplatītiem preparātiem. Tā, firma J. G. Farbenindustrie Aktiengesellschaft izlaidusi preparātu „Wildverbissmittel Hoechst", ar kuŗa

Att. 50. Sakņaugus zaķu barošanai parasti iebāž izliktā āboliņa sienā, nekultu auzu salmos vai arī iesprauž starp zariem.

šķīdumu kokus apmiglo, aplaista vai notriepj ziemā, kad tie bez lapām. Minēto preparātu ieteicams rasināt sausās dienās, kad šķidrums ātri izgaro. Sastāvs labi pielīpot zariem un vēlāk grūti no tiem noskalojoties. Pēc DRP 154.034 zaķu atbaidīšanai no augļu kokiem un arī koku vēža apkaŗošanai ieteicams lietot maisījumu no 97 daļām Avenariusa karbolineja (ar chlōru apstrādāta darvas eļļa), 2 d. kalija ziepju un 1 d. 10% vaŗa sulfāta šķīduma.

Kā redzams, tad arī šāda veida visdažādāko līdzekļu liela pārpilnība, bet to lietošana, kā jau agrāk atzīmēju, attaisnojama vie-

nīgi izņēmuma gadījumos. Gādība par to, lai zaķiem ziemā netrūktu barības arī to parastajās dzīves vietās, un jauno augļu kociņu apsiešana, lai tos pasargātu arī no sala iedarbības — lūk, tie ceļi, kas mums ejami, lai jautājums par zaķu kaitīgumu dārzkopībā vairs nekad netraucētu mūsu medību saimniecības normālo attīstību.

Apskatot sīkāk mūsu pelēkā zaķa paražas un dzīves veidu, atzīmējams, ka mežos tas uzturas lielāko tiesu tikai ziemā — salā. Rudenī — lapu biršanas laikā un ziemā — atkusnī, kad no kokiem pil ūdens un krīt sniega pikas, tikai retu pelēcīti sastapsim mežā. Pārējā laikā, arī vasarā, tomēr ir viens otrs pelēkais zaķis, kas uz laukiem iznāk tikai baroties, bet parasti guļ mežā, krūmos vai kādā smalcē. Šo pelēču tomēr nesalīdzināmi mazāk nekā īsto pelēko lauku zaķu. Pēc daudzu piedzīvojušu mednieku ieskata zaķi labi paredzot uz priekšu laiku. Ja naktī vai rīta pusē gaidāms spēcīgāks sniegputenis, zaķi no meža uz lauku neiet, bet tie, kas gulējuši uz lauka, paliekot savās guļas vietās. Rudeņos, kad paredzamas lietainas dienas, zaķi dzīvo pa tīrumiem, bet tikko lietus taisās pārstāt, to vairums jau atkal pārvietojas uz mežu. Būtu interesanti sīkāk noskaidrot, cik ilgi uz priekšu dzīvnieki spēj paredzēt laiku un cik paļāvīga viņu nojauta, jo meteorologu izdarītie novērojumi rada šaubas par daudziem tautas ticējumiem šai ziņā.

Zaķi neguļ katru dienu citā vietā, kā to parasti domā, bet bieži vien diezgan noteikti uzmeklē reiz iemīļoto guļas vietu. Visvairāk zaķis rūpējas par to, lai viņa midzenis būtu aizsargāts no vēja un saules apspīdēts. Guļas vieta nedrīkst būt mitra. Tādēļ pelēkos zaķus parasti arī izceļ tādos laukos, kuŗu zeme viegli laiž cauri ūdeni vai kur atrodas nelieli uzkalniņi. Pelēcis visbiežāk guļ aiz kāda cera, ciņa (gandrīz arvien to dienvidu pusē) vai arī kādā arumu vagā, vai uz grāvja malas. Ziemā zaķis nereti ierokas sniegā un guļ diezgan dziļi iztaisītā alā. Galva zaķim guļot parasti pagriezta uz to pusi, no kurienes viņš nācis, lai vieglāk ieraudzītu, ja to kāds pa pēdām meklē. Šo noteikumu sevišķi ievēro ievainoti zaķi.

Vispār jāsaka, ka zaķis bieži rīkojas diezgan sapratīgi un veikli. Tā, no suņiem tas nereti glābjas, ierāpjoties kokā, paslēpjoties zem kāda tilta, iegulstoties tikko paša iztraucēta otra zaķa guļas vietā (šādos gadījumos suņi bieži aizsteidzas pakaļ pēdēji izceltajam zaķim), pārpeldot pār kādu upīti, uzlecot ledus iešanas laikā uz upē peldoša ledus gabala utt. To norāda arī daudzās cilpas („āķi"), parasti 2—4, ko zaķis taisa, pirms apgulstas izvēlētā

guļas vietā. Zināmu gabalu noskrējis, zaķis lec kādu gabalu pa savām pēdām atpakaļ un tad ar lielu (līdz 2 m gaŗu) sāņus lēcienu ieņem atkal pavisam citu virzienu, lai apgrūtinātu viņam pa pēdām sekotāju ienaidnieku.

Bērnojas zaķi parasti 3—4 reizes (ļoti reti 5) vienā vasarā, un pirmā (ļoti reti arī otrā) metiena zaķēni arī apbērnojas vēl tai pašā gadā. Grūsnības laiks 6 nedēļas (pēc dažiem, vecākiem publicējumiem 30 dienu); pirmie zaķēni rodas parasti martā [1]). Pēdējais metiens pie mums normāli augustā, bet dažreiz arī vēl tikai septembrī: kādās medībās 1923. g. Elējas mežniecībā tika nošautas 2 grūsnas zaķu mātes vēl oktōbŗa pirmajās dienās. Pelēkais zaķis vaislīgāks par balto, un tā mazuļu skaits katrā metienā parasti 2—5, pēc dažiem novērojumiem pirmajā metienā visbiežāk 2 (retāk 1), otrā — 3—4, trešajā — 3 un ceturtajā atkal tikai 2 (retāk 1). Sākumā māte dūšīgi sarga mazos pret vārnu un zaķu tēviņu uzbrukumiem, kuŗi pret jauno paaudzi izturas ļoti naidīgi. Ir pat novēroti gadījumi, ka briesmu brīžos māte mazos mutē (kā kaķe) pārnes uz citu drošāku vietu. Šī gādība tomēr neturpinās ilgi, un jau apmēram pēc vienas nedēļas jaunie zaķēni tiek atstāti pilnīgi likteņa varā.

Rajonos, kur sastopami baltie zaķi vai truši, gadās arī attiecīgie krustojumi. Arī pie mums tādi sastopami, un, piemēram, pelēko un balto zaķu krustojumi nošauti Ugāles, Smiltenes, Auces un citās mežniecībās.

Zaķu taukus tautā skaita par vērtīgu ārstniecības līdzekli,

---

[1]) Siltā pavasarī nārsta laiks iesākas agrāk, aukstā laikā, pie dziļa sniega, kad zaķiem maz barības, vēlāk. Zaķa dzimuma dzīvē temperātūrai piekrīt izšķirīga loma; tādēļ arī tik ļaunu iespaidu uz zaķu skaitu atstāj pavasaŗa pusē agri iestājušās siltās dienas ar sekojošām stiprām salnām: šādā laikā lielākā daļa mazo zaķēnu nosalst. Pirmos pavasaŗa zaķēnus lauku mednieki sauc par „mercēniem" vai „sērsnu bērniem", otrā metienā dzimušos par „ziediem" vai „asnu bērniem" (dzimst rudzu ziedēšanas laikā), rudens metienā dzimušos par „kūleņiem" (no vārda „kūla"). Tautas dziesmā tas pateikts šādiem vārdiem:

„Zaķīšam, nabagam,
Treji bērni vasarā:
Pirmie sēršņi, otrie kūla,
Tie trešie rudzu ziedi."

Zaķu skaits atsevišķās medību sezonās vienā un tai pašā medību rajonā arvien vislielākais, ja pavasaris bijis silts un sauss, jo tad pirmā metiena zaķēni paliek dzīvi un pagūst tanī pašā gadā arī paši apbērnoties.

paši zaķi turpretim daudz cieš no visādām slimībām un epidēmijām.

Pārejot pie jautājuma par zaķu medībām, vispirms jāatzīmē tā viņu raksturīgā īpašība, kuŗai diezgan liela nozīme medībās, proti, zaķis diezgan stingri ietur savas tekas ne tikai mežā, bet arī uz lauka. Iztraucēts no guļas vietas un īsāku vai ilgāku laiku vai nu suņa, vai arī pa pēdām sekojoša cilvēka dzīts (dažreiz pat 2—3 stundas), zaķis katrā ziņā atgriežas uz vietu, kur tas uzcelts. kur to mednieks droši var sagaidīt, ja vien nepietrūkst pacietības.

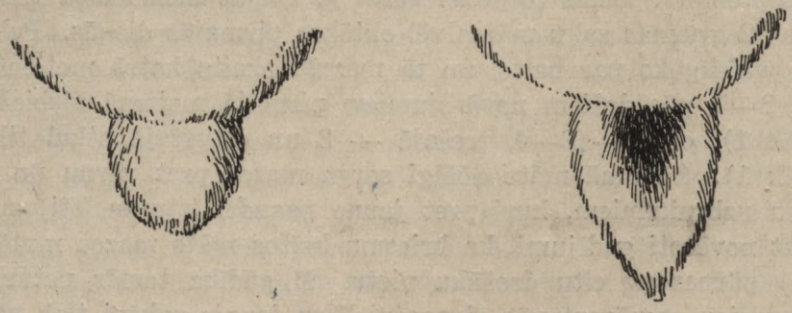

Att. 51. Pelēko zaķi no baltā var atšķirt arī pēc astes izskata: pa kreisi — baltā, pa labi — pelēkā zaķa astes izskats.

Pie vieglākām un jautrākām zaķu medībām pieder medības ar dzinējiem. Šīs medības var sākt jau ar oktōbŗa pirmajām dienām, kad slokas aizlidojušas uz dienvidiem, bet visbiežāk tās sarīko ziemā, jo zaķis kā medījums visvērtīgāks novembŗa un decembŗa mēnešos. Dziļākā sniegā dzinēji varētu būt uz īsām slēpēm, kā to dažkārt agrāk varēja vērot Krievijā. Dzinējiem uz priekšu jāvirzās bez pārāk liela trokšņa, ar samērā vienmērīgu, nelielu ātrumu. Svarīgi, lai dzinēji pa laikam apstātos, it kā apkārtni vērojot. Ja dzinējus citādi pie šī noteikuma ievērošanas grūti pieradināt, tad jāaptur reizē visa dzinēju rinda ar taures signāla palīdzību. Pēc īsas apstāšanās var dot jaunu signālu virzīties uz priekšu. Dzinēju apstāšanos nepacieš neviens tuvumā gulošs zaķis. Vislabākais laiks šīm medībām ir bezvēja skaidras dienas ar nelielu salu. Zaķi tad viegli izceļami no guļas vietām, un dzīšana labi dzirdama. Šais medībās svarīgākā māka ir pareizi novērtēt, kur zaķi pašreiz visvairāk guļ, jo tikai tad būs iespējams izvēlēties dzīšanai piemērotākos mastus. Gada laikam un laika apstākļiem šai ziņā vislielākais iespaids. Tā, piemēram, lapu biršanas laikā zaķi parasti vairāk turas eglājos vai kadiķos. Ja rudens sauss, tos biežāk sastopam

Att. 52. Skaistā piesnigušā mežā pāris zaķu ir patīkams ieguvums.

Mākslas fot. *V. Rīdzenieka* uzņ.

zemās vietās, ja lietains — vairāk sausās. Lielākā vējā zaķi drošāk meklējami audžu aizvēja pusē.

Ja mednieki nepazīst zvēru tekas mežā, tad jācenšas nostāties, kur 2 biezokņi pienāk viens otram vistuvāk. Zaķis mīl zagties no viena uz otru pa leju vai arī no kāda biezokņa tālu uz priekšu padevušās stūŗa. Mīl skriet arī pa izcirtumu vai meža ceļu, tādēļ izdevīgi to gaidīt uz krustceļiem. Dzīti zaķi gravas parasti krusto tur, kur krasti lēzenāki un mežs retāks.

Baltie zaķi bieži guļ netālu no meža ceļu malām, jo uz šiem ceļiem viņi naktīs barojas no siena vezumu un citiem nobirumiem. Šo novērojumu var izmantot mednieks, lai šos zaķus medītu tikai ar 2 zēnu palīdzību. Dzinēji iet pa mežu, līdztekus ceļam, tikai pa retai reizei pie kokiem piesitot. Mednieks iet pa ceļu, kādus 100 soļus dzinējiem pa priekšu. Izceltais zaķis ļoti bieži tūliņ izskrien uz ceļa, un mednieks tiek pie šāviena. Jāņem šais medībās arī vērā, ka izcelts zaķis (tāpat kā lapsa) vislabprātāk skrien pa vējam.

Nošauto zaķi ieteic, kamēr tas vēl silts, saņemt aiz ausīm un pacelt gaisā, lai pēc tam, stingri pavēderi no augšas uz leju no-

braukot, iztīrītu pūsli. Ja laiks silts, tad Vakareiropā ieteic zaķi tūliņ uzšķērst un izņemt zarnas. Daži gan pret šo ieteikumu ceļ ierunas, jo griezuma vietā gaļas mušas viegli iedējot savas oliņas un zaķi ar iztīrītām iekšām nemaz neesot iespējams ilgāk uzglabāt nekā neuzšķērstu. Daudz svarīgāk esot ievērot noteikumu, ka zaķi nedrīkst siltā laikā ilgāku laiku nēsāt mugursomā. Arī medībās ar dzinējiem, kur medījumu pārvadāšanai parasti būs zirgs, zaķus

Att. 53. Tikai šādā veidā zaķus medību laikā pārvadājot, pasarga tos no bojāšanās un uzglabā viņu glīto izskatu.

nedrīkst novietot pārāk blīvi. Vispareizāk tos sakārt aiz sasietām kājām uz kārtiņām, kas nostiprinātas virs ratiem. Uz vienas kārtiņas parasto ratu gaļumā uzkaļami ne vairāk kā 10 zaķi.

Citādi zaķu medības maz ko atšķiļas no citu zvēru medībām un ietilpst vispārējos aprakstos. Jāpievērš mednieku uzmanība tikai tam, ka arī zaķiem, tāpat kā citiem medījumiem, jācenšas taupīt mātītes. Pie zaķiem šim jautājumam pat lielāka nozīme nekā citos gadījumos, jo novērojumi rāda, ka no jaunpiedzimušo zaķēnu skaita lielākā daļa arvien ir tēviņu, un tā kā pēdējie arī turpmākā dzīvē izrādās par veiklākiem un uzmanīgākiem nekā mātītes, tad parasti abu dzimumu attiecības skaitliskā ziņā ir ļoti nenormālas — ar lielu tēviņu pārsvaru. Nelaime tikai tā, ka zaķu tēviņu atšķirt no mātītes var gan samērā viegli pie tikko nošauta, vēl neizdzisuša eksemplāra (saspiežot no sāniem ar diviem pirkstiem dzimuma organus), bet ļoti grūti atšķirt mātīti no tēviņa, ja zaķis ātri skrej. Šai ziņā maz ko palīdz pareizais, bet grūti izlietojamais

norādījums, ka parasti tēviņam galva lielāka un ka pēdējais ausis tur biežāk stingri uz augšu saceltas. Ne arvien var izlietot arī novērojumu, ka, sevišķi suņu, bet tāpat arī cilvēku dzīts, tēviņš vairāk āķo, biežāk apstājas un, uz pakaļkājām attupies, vēro apkārtni. Vieglāk jau izdodas novērot skrejoša zaķa astītes biežu vicināšanu, ko mātīte dara tikai pirmos lēcienos pēc iztraucēšanas no guļas vietas, bet vēlāk asti piespiež cieši ķermenim. Pēc dažu domām, drošākais līdzeklis, lai neizšautu pārliecīgi mātītes: atsacī-

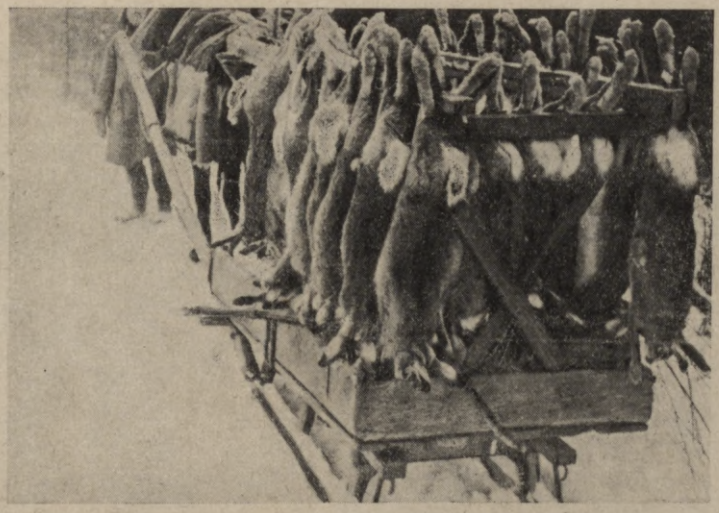

Att. 54. Garaušu liktenīgās dienas noslēgums.

P. Bērziņa uzņ.

ties septembrī un oktōbrī no zaķu šaušanas ar vai bez putnu suņa tīrumos un sevišķi kartupeļu laukos. Zaķu tēviņi šai laikā parasti guļ arumos vai arī uz nopļautiem tīrumiem un mednieku tuvumā nepielaiž, bet ceļas augšā jau pa lielu gabalu (izņēmums retās lietainās dienās). Mātītes uzturas visbiežāk sakņu dārzos un to tuvumā, kā arī āboliņa un kartupeļu laukos un pielaiž mednieku ar suni tīri klāt, cenzdamās „noslēpties", pieplokot pie zemes. Šī paraža mātītēm rudens sākumā palikusi vēl no tā laika, kad viņām bija mazi zaķēni, kuŗi no ienaidnieka tā kā tā izbēgt nevarēja, un tādēļ šo paņēmienu, apstākļu spiesta, arī pati mātīte kopā ar mazajiem vienu otru reizi ar panākumiem tika izlietojusi.

Pārējā laikā zaķu tēviņu no mātītes atsevišķos gadījumos it kā varot atšķirt pēc sekojošām pazīmēm: vakarā tīrumā baroties pirmās iznākot mātītes, bet tēviņi parādoties tikai parasti lielā tumsā. Mātītes arī it mierīgi barojoties jau mežmalēs, tēviņi tur-

pretim naski taisoties no mežmales tālāk un barojoties vienīgi klajumā, kur tie var labāk apkārtni pārredzēt. Daudzi pazīstami mednieki un medību saimniecības pētnieki visus šos norādījumus tomēr apstrīd. Pēc vairākuma ieskata, esot jārēķinās vienīgi ar zaķu kopskaitu un jāizvairās izšaut pārmērīgi lielu zaķu skaitu. Medību sezonai beidzoties, arī medību rajonos ar lielu zaķu skaitu un kur tos neapdraud plēsēji vai bargas ziemas, vajag būt pāri palikušai vismaz vienai sestai daļai no zaķu skaita, kāds konstatēts medību sezonas sākumā.

Att. 55. Parastākā trofēja, kādu iegūst, vietējos laukos un sīkmežos medījot. Zaķu parastais svars ap 10—14 mārc.

J. Kleinšmita uzņ.

Ja zaķus medī mastojot, tad jāievēro šis noteikums: ja jau pirmajās medībās atšautas ⅔ no zaķu skaita, tad otrreiz tai pašā vietā šai sezonā vairs nekādā gadījumā nedrīkst medīt. Mūsu apstākļos pat pareizāks būs noteikums, ka otrreiz tos pašus mastus vienā medību sezonā nevajag dzīt, ja nošauta vairāk nekā puse no šais mastos saskaitītiem zaķiem. Vairāk nekā 2 reizes vienā sezonā mastot tai pašā rajonā nav ieteicams arī tais gadījumos, kad atšauto zaķu skaits par abām medībām nesasniedz pusi no to kopskaita.

Katrā medību rajonā ik gadus vajagot atstāt arī vienu apgabalu, kur netiek nemaz medīts. Citam visam esot maza nozīme. Mātīti no tēviņa pie zaķiem diezgan droši varot atšķirt vienīgi

nārsta laikā: ja tad redzam skrienot divus zaķus, tad varam būt puslīdz droši, ka pirmais — mātīte, pēdējais — tēviņš [1]).

Zaķus šauj visbiežāk ar 3. num. vai 1. num. skrotīm. Lai cik labi arī šautene nes, tomēr uz klaja lauka ieteicams zaķi šaut ne tālāk par 60 soļiem un mežā — ne tālāk par 50 soļiem. Pretējā gadījumā pārliecīgi daudz zaķu tikai ievaino, un tie vēlāk aiziet bojā. Saskaņā ar Lielvācijas valsts medību likumu zaķu medības atļautas no 1. oktōbŗa līdz 15. janvārim.

Baltais zaķis — Lepus variabilis Pall.,

saukts arī purva zaķis (vāciski — Holzhase vai Schneehase), ir mazāks (gaŗums ap 50 cm, lielākais svars ap 3 kg) par tikko aprakstīto pelēko zaķi. Vasarā viņa krāsa tumši rūsgani pelēka, dažreiz ar iezilganu nokrāsu, bet gandrīz arvien tumšāka nekā pelēkajam zaķim, ziemā turpretim viņš parasti pilnīgi balts, melniem ausu galiem. Krāsas maiņas laikā, rudenī, vasaras spalva nenoiet, un balto krāsu viņš dabū tādēļ, ka baltās spalvas, kas pa vasaru īsas un nemanāmas, izaug 2—4 reizes gaŗākas par pārējo spalvu un to pilnīgi aizsedz. Reizē ar sniega nokušanu noiet baltajam zaķim arī baltā spalva, un īsā laikā dabūjam atkal meža zemei līdzīgu neuzkrītošas tumšas krāsas zaķi. Bērnojas tas 2 līdz 3 reizes gadā ar 2—4 mazuļiem katrā metienā. Vairošanās ļoti atkarīga no pavasaŗa un rudens klimatiskiem apstākļiem — ja pirmajā un pēdējā metienā zaķēni salā neaiziet bojā, tad „ir labs zaķu gads". Mūsu apstākļos liela loma vēl ir arī plēsēju skaitam mežā, apkārtklejojošiem suņiem un atsevišķos rajonos arī malu medniekiem, kas zaķus, atsevišķās vietās, pat izķeŗ cilpām.

Ziemā baltais zaķis visbiežāk uzturas apšu jaunaudzēs un pārtiek no apšu pumpuriem un jauno kociņu mizas. Baltais zaķis neveiklāks par pelēko, uztraukumā vājāk orientējas un, kultūrai izplatoties, iznīkst. Kurzemē un Zemgalē jau tagad uzskatāms kā retums.

Pelēkā un baltā zaķa krustojums (Lepus hybridus Pall, vāciski Bastardhase), kā jau teikts, sastopams arī pie mums visādās krāsās un variācijās: dažreiz tas vairāk līdzinās baltajam zaķim, dažreiz atkal pelēcim. Uzturas parasti mežā, un sauc to visbiežāk par raibo zaķi.

---

[1]) Skat. šai jautājumā arī rakstu „Schonung der Setzhasen", kas ievietots žurnālā „St. Hubertus der Jäger" 1928, 736. lp.

Balto zaķu skaits arvien ļoti samazinās gados, kad ilgi neuzkrīt sniegs, lapu kokiem un krūmiem lapas jau apbirušas un purva zaķis kā balts plankums mežā tālu saskatāms. Viņam tad viegli piezogas ne tikai mednieks, bet arī plēsīgie zvēri un putni. Cilvēku baltais zaķis visvieglāk pielaiž pa šāvienam mīkstā, bezsala laikā, kad pa mežu iespējama klusa staigāšana un zaķis ne labprāt atstāj savu guļas vietu.

Trusis — Lepus cuniculus L.,

dažreiz saukts arī par „trusīti" vai „kaniķi". Vācu nosaukums — Kaninchen. Ļoti līdzīgs pelēkajam zaķim, tikai krietni mazāks par pēdējo. Gaŗums — 40 cm, astes gaŗums — 6,5 cm. Ausis brūni pelēkas ar melnu malu. Kliedz daudz retāk par zaķi — tikai sašauts un suņa sagrābts. Savus ciltsbrāļus no briesmām vecāks tēviņš brīdina, vairāk reižu uz zemes spēcīgi ar pakaļkāju sitot. Pēc šādas „bungošanas" visi tuvumā esošie truši nekavējoties pazūd alās.

Trušu dzimtene — Spānija. Ka tas tiešām tā, to apstiprina arī valodnieki, norādot, ka Spānija savu vārdu „Hispania" dabūjusi no romiešiem tieši lielā trušu skaita dēļ, kāds tur sastopams, jo šis vārds nozīmējot — trušu zeme. No turienes truši jau pamazām izplatījušies kā uz austrumiem, tā arī uz ziemeļiem, un Vakareiropā daudz vietās jau ieņem zaķa vietu.

Dzirde un oža trušiem ļoti laba, arī redze daudz labāka nekā pelēkajam zaķim. Pie tam vēl trusis ir daudz viltīgāks un apķērīgāks par pelēci, arī skrien ātrāk par pēdējo. Pa dienu guļ alās, kuŗas visbiežāk pats izrok. Sevišķi mīl skuju koku biezokņus un jaunaudzes, kur glābjas no sala. Dzīvo līdz 8 g. vecumam.

Vairojas vēl ātrāk nekā pelēkais zaķis[1]) un, reiz ieaudzēts, grūti iznīcināms. Lielākā skaitā saradies, nodara ievērojamus zaudējumus, apgrauzdams jaunaudzes un augļu kokus, kā arī nopostīdams tīrumus, kādēļ arī Lielvācijas medību likums (DRJ § 43., 1. u. 2.) meža trušu (tāpat kā meža cūku) izlikšanu jaunos rajonos aizliedz. Dārzu aizsardzībai no trušu apgrauzumiem lieto stiepļu režģa žogu. Režģa acekni ņem ne lielāku par 3,5 cm, pinuma platums ne zem 130 cm, no tiem augsnē ielaiž apm. 30 cm. Režģa augšējie 10 cm jānoliec gandrīz zem taisna leņķa uz āru, lai truši dārzā nevarētu iekļūt, pār žogu pārrāpjoties. Stabu vietā vislabāk lietot apm. 1,5 m gaŗas dzelzs caurules. Medīt trušus visvieglāk ar medību seska palīdzību, bet saulainās dienās, kad truši visbiežāk atstāj alas, arī ar dzinējiem. Ievainots trusis cenšas par katru cenu sasniegt alas un, tanīs ielīdis, parasti iet zudumā.

Arī pie mums meža truši ievesti no Vācijas vairāk reižu, bet tomēr nevairojas tik ātri kā dienvidos; ziemā viņi jābaro. Pēc ievāktām ziņām spriežot, visvairāk tie bijuši izplatījušies Mežotnes un Svītenes mežos (Jelgavas apr.), kur, neskatoties uz visām pūlēm viņus iznīcināt, tas līdz pirmajam pasaules kaŗa laikam tomēr nebija izdevies. Tikai kaŗa laikā pārtikai trūkstot, tie ar cilpām izķerti līdz pēdējam. Spriežot pēc mēģinājumiem, kas izdarīti arī Dzērves muižā (Aizputes apr.) un Kruškalnu m. (Tukuma apr.), var noteikti teikt, ka arī mūsu klimatiskos apstākļus meža truši labi panes un, ja vien tos pirmās ziemas baros, tos var viegli ieaudzēt, vismaz Kurzemē un Zemgalē. Ar šiem mēģinājumiem, ievērojot trušu kaitīgumu, tomēr jābūt uzmanīgiem. Ja tos tomēr grib izdarīt, tad vislielākā vērība jāveltī pareizai vietas izvēlei trušu audzēšanai: biezokņi un skuju koku jaunaudzes, kuŗos truši var paslēpties ziemā no sala, sevišķi svarīgi. Pēc dažiem novērojumiem iespējams mežā audzēt arī mājas trušu sugas, kuŗas dažreiz viegli krustojas ar meža trušiem[1]). Citi novērotāji šādu varbūtību apstrīd, un katrā ziņā drošāka, ja to vispār grib darīt, ir meža trušu audzēšana. Pirmajā laikā trušus jaunā vietā audzē iežogojumā, vēlāk, kad viņi sarakuši pietiekoši daudz alu un savairojušies, iežo-

---

[1]) Pēc dažiem aprēķiniem, parastos apstākļos, ja vien pārliecīgi liels piedzimušo trusīšu skaits neaizietu bojā, — viens pāris trusīšu četru gadu laikā dotu 12.748 pēcnācējus (pēc citiem aprēķiniem šis skaitlis sniegtos miljonos), jo mātīte bērnojas rēgulāri katras 5 nedēļas, no agra pavasaŗa līdz vēlam rudenim. Parasti katru reizi piedzimst 4—8 mazie, kuŗi pilnīgi pieaug 8 mēnešu laikā.

[2]) Skat. arī „Wild und Hund", 1927, 9. lp.

gojums vairs nav svarīgs. Ieteikt trušu kultivēšanu brīvā dabā tomēr nevar, jo zaudējumi, ko tie nodara, ir pārāk lieli. Kur truši ieviesušies pārmērīgā skaitā, visjaunākā laikā ārzemēs tos vietām iznīcina pat ķīmiskiem līdzekļiem (skat. „Chem. Ztg." 1926, 211.).

III. Pārnadžu šķira — Ungulata

No mūsu vairāk izplatītiem medījumiem pie pārnadžiem pieder meža cūkas, aļņi, staltradži un stirnas. No tiem cūkas pieder pie neatgremotājiem, pārējie pie atgremotājiem.

1. Cūku dzimta — Suidae

Meža cūka — Sus scrofa L.

Meža cūkas [1]) dzīvo lielu purvu un mežu apgabalos, kā arī niedrājos gar ezeru un upju krastiem. To āda bieza, pārklāta cietiem sariem, kuŗi labi aizsarga ķermeni, pa krūmiem lodājot. Zem ādas parasti bieza tauku kārta, kas ļoti atvieglo peldēšanu.

Meža cūkas krāsa — melni pelēka. Kuiļi apbalvoti sevišķi attīstītiem trīsšķautnainas formas ilkņiem, kuŗi stāv ārpus mutes un noder kā sakņu izraušanai, tā arī cīņai ar ienaidniekiem. Svars līdz 200 kg [2]), gaŗums līdz 2 m (Balkānos un Polijā nošauti arī līdz 2 m 30 cm gaŗi), augstums 110 cm (Balkānos līdz 1 m 40 cm, saru gaŗumu neieskaitot), astes gaŗums — 25 cm. Kā vērtīgu nošauta meža kuiļa trofēju uzglabā tā augšējos un apakšējos ilkņus. Tos piepilda ar vasku vai parafīnu un tad piestiprina uz apaļa dēlīša, saliekot ilkņu resgaļus tā, lai no abiem ilkņu pāŗiem iznāktu

---

[1]) Vācu nosaukums — Wildschwein. Meža kuili sauc — Keiler, cūku — Bache, sivēnu līdz gada vecumam — Frischling, gadu vecu sivēnu — Überläufer, apm. no 7. g. sākot — Hauptschwein. Cūku bars — Rotte, bara guļas vieta — Kessel, rakt — brechen, ilkņi — Gewehre, sari — Borsten, nārsta laiks — Rauschzeit. Latviski meža cūkas arvien biežāk sauc par mežcūkām.

Ja kāds par meža cūkām vācu valodā grib palasīt arī interesantus to medību aprakstus, tad var ieteikt: 1) *K. Snethlage* — Das Schwarzwild (Mit Zeichnungen von Wagner. 1935) un *Alexander Schmook* — Schwarzkittel und Rotröcke. 1937.

[2]) 1 g. vecs kuilēns sveŗ 25—40 kg (labos barības apstākļos, vairāk uz dienvidiem, pat līdz 60 kg), 2 g. vecs 50—70 kg, 3 g. vecs 80—100 kg, 4 g. vecs 100—125 kg.

Att. 56. Meža cūkas mastā.

Pēc *K. Visotska* gleznas.

2 koncentriski apļi. Mērījot pa ārējo loku, labu apakšējo ilkņu garums nav mazāks par 20 cm.

Meža cūka ēd gandrīz visu, sākot ar kukaiņu kāpuriem, pelēm, čūskām, sēnēm, zīlēm, koku saknēm un beidzot ar putnu olām, putniem, kartupeļiem utt. Nesmādē arī maitas un bada laikā apēd pat savus sivēnus. Raksturīga meža cūku vārtīšanās vasarā mitrās, dubļainās vietās (vāc. sauc — Suhlstellen). Šo vietu tuvumā redzami arī koki ar noberztu mizu („Mahlbäume), pie kuŗiem cūkas pēc izvārtīšanās noberž pielipušos dubļus. Vai nu pie šīm vāļāšanās vietām dubļos, vai agros pavasaŗos vecos pagāj. gada kartupeļu laukos, vai rudenī š. g. kartupeļu laukos parasti arī gaida meža cūkas, ja tās grib medīt. Vislabāk gaidīšana kādā kokā ierīkotā maskētā sēdeklī, bet var arī paslēpties kādā zemē izraktā bedrē. Zirgu mēsli un zirgu segas palīdz maskēt cilvēka smaku. Klajās vietās paslēptuves ierīko soļus 50—100 no mežmales. Ja cūkas divas naktis no vietas kaut kur bijušas baroties, tad vairākas naktis pēc tam nekad nenāks, ja vien nav ilgstoši kaut kur

Att. 57. Mežcūka Engures virsm. Gravu novadā.

Fot. *P. Bērziņš.*

iebarotas. Iebarošanai ļoti nevēlams izlikt sprāgoņus vai citu gaļas barību — pie tās pieradušās meža cūkas pēc tam sāk uzbrukt stirnām un tās pārmērīgi traucē, bet pavasaros tad arī apēd ne vienu vien kazlēnu.

Mežiem meža cūkas dažkārt atnes pat nelielu labumu, iznīcinot kaitīgos kukaiņus un ar saviem rakumiem uzirdinot zemi un sekmējot mežu atjaunošanos. Lauksaimniecības kultūrai meža cūkas nodara lielu postu, iznīcinādamas visvairāk kartupeļu un auzu laukus. Skaitās par kaitīgiem dzīvniekiem un no medību likuma puses palaikam nebauda nekādu aizsardzību. Jaunā Lielvācijas valsts medību likuma 38. § nosaka katra mednieka ētikai pieņemami, ka cūku, kuŗai sivēni, nedrīkst šaut no 16. marta līdz 15. jūnijam. To ievērojot, šai laikā, pirms meža cūkai šaut, vajag labi orientēties, lai neizdarītu likuma pārkāpumu. Arī ap Jāņiem meža cūkas vēl ļoti neglītas, jo tām vēl trūkst skaisto muguras saru un nav ataugusi arī biezā ziemas vilna.

Lauksaimniecības postījumu novēršanai praksē arvien vairāk tās sāk audzēt vienīgi iežogotos rajonos, kā pie mums tas ar labiem panākumiem izmēģināts Kandavas Gravās.

Meža cūkas ne tikai kaitīgas lauksaimniecībai, tās ir arī vērtīgs medījums, un tikai viņu sevišķā uzmanība tās glābj no galī-

gas iznīcības. Meža cūkai redze vāja, bet par to oža un dzirde ļoti labas. Mierīgā siltā laikā tā saož cilvēku 500—600 soļu atstatumā. Neievainota un neaizkaitināta uzbrūk tikai sunim, bet sakaitināta, kaut arī tikai traucējot pie barības meklēšanas, dažreiz (apgabalos, kur nav iebaidīta un jūtas stāvokļa kungs) uzbrūk arī medniekam (pie mums šādi gadījumi nav novēroti). Neviens cūkas uzbrukums,

Att. 58. Vidēja vecuma meža kuiļa kājas nospiedums. Pakaļējo pirkstu nospiedumi arvien labi saredzami un ir platāki par priekšējo pirkstu nagu nospiedumiem.

pareizi izturoties, nav bīstams [1]). No kuiļa ilkņiem visvieglāk izvairīties, pēdējā brīdī atlecot sāņus vai — pie bailīgām personām — ne medniekiem — arī nokrītot zemē. Pirmajā gadījumā kuilis noskries gaŗām, un, tā kā viņš tādos gadījumos gandrīz nekad negriežas atpakaļ, tad briesmas ar to ir gaŗām; otrā gadījumā, ņemot vērā to, ka kuilis ar saviem ilkņiem var gan ārkārtīgi spēcīgi sist uz augšu, bet ne uz zemi, arī varēs tikt cauri tikai ar krietnām bailēm. Ļaunāks jau ir stāvoklis, ja uzbrūk nevis kuilis, bet cūka, kas gan notiek ļoti reti, jo cūka ir daudz bailīgāka un labsirdīgāka un pie šādiem līdzekļiem parasti ķeŗas tikai, jauno

[1]) Skat. arī „Wild u. Hund", 1926, 356. — „Nehmen Sauen gerne an?"

paaudzi aizstāvot, bet tās uzbrukums ir nepatīkamāks tādēļ, ka tā pie sava upuŗa apstājas un sāk to plēst.

Pie mums tomēr meža cūkas (kā kuilis, tā arī cūka) medniekam arī pēc šāviena un pat ievainotas uzbrūk ļoti reti. Var būt

Att. 59. Meža cūku miņas: pa kreisi — lēni ejot, pa labi — ātri skrienot.

Spēcīgāka kuiļa pēdas dažreiz jaunāki mednieki sajauc ar jaunāka staltradžu buļļa pēdām. Atšķiršana patiesībā nav grūta, ja labi ievēro atsevišķo kāju nospiedumus: meža cūku kāju pakaļējo pirkstu nospiedumi iziet ārpus priekšējo pirkstu nospiedumu platuma, ko pie staltradžiem nekad neredzam. Meža cūku kāju pakaļējo pirkstu nospiedumi arī noteiktāki, uzkrītošāki.

atsevišķi gadījumi, ja cūku šauj taisni no priekšas, kādēļ šādos gadījumos tas, kas nav drošs par aukstasinīgu lēcienu sānis, labāk lai palaiž medījumu gaŗām un šauj no sāniem. Neizbēgams

meža cūkas uzbrukums sagaidāms tai gadījumā, ja tā ir ievainota un nespēj vairs tālāk bēgt. Tādēļ meža cūkai pēc šāviena vajag sekot ļoti uzmanīgi un tikai ar pielādētu ieroci, lai varētu ievainoto cūku nobeigt no lielāka atstatuma.

Stipri iztraucētas meža cūkas, bet sevišķi vieglāk ievainotās, iet ļoti tālu, un tās vēlreiz ielenkt tai pašā dienā gandrīz nav ne mazāko cerību.

Att. 60. Meža cūka ar sivēniem.

Pēc *T. Kalniņas zīm.*

Nārsta laiks parasti iesākas novembŗa beigās un ilgst dažreiz arī vēl janvārī. Kuiļus šai laikā nereti vien redz cīnoties savā starpā, bet nekad tie neievaino viens otru nāvīgi. Meža cūkas nārsta laikā kļūst neuzmanīgas, atstāj biezokņus arī priekš tumsas iestāšanās, un mednieks tām var piezagties pa šāvienam arī dienas laikā. Parasti vienā barā turas vairāk cūku un dažreiz arī vairāk ne pārāk vecu kuiļu, kas, reiz savā starpā izcīnījušies un neviens pār otru noteiktu uzvaru neguvuši, otrreiz spēkiem mērīties arī vairs nevēlas. 19—20 nedēļu pēc pārošanās cūka dzemdē kādā biezoknī ar sūnām izliktā dobumā parasti 4—12 sivēnus, kuŗi sākumā ir glīti strīpaini. Jau pēc apmēram 2 nedēļām cūka sāk mazos vadāt līdzi, un pēc 18—19 mēnešiem tie ir pilnīgi pieauguši un sāk dzīvot patstāvīgi. Lielākais spēks, pēc vairākiem

Att. 61. Tā meža cūkas „uzarušas" kultivēto pļavu Mazirbes nov. pierobežā.

Fot. *V. Blankenburgs.*

novērojumiem, kuiļiem piemīt to 5.—7. dzīves gadā. Meža cūku mūža gaŗums visaugstākais līdz 30 gadu, bet normālais līdz 15 gadu.

Pie mums meža cūkas bija jau galīgi iznīcinātas [1]) priekš ilgāka laika. Tikai atsevišķi ieklējojuši eksemplāri nošauti 1850. g. pie Vecauces, 1890. g. pie Jaungulbenes, 1897. g. pie Annas muižas. Ap 1910. g. meža cūkas sāk pie mums atkal biežāk parādīties, kā ienākot no Lietavas un Polijas, tā arī izbēgot no zvēru dārziem, kuŗos vietējie muižnieki audzēja no ārienes ievestās (piemēram, Zūras muižā [2]) — Ventspils apr. un Cīravā — Aizputes apriņķī).

Meža cūku lielākie ienaidnieki (neskaitot cilvēku) ir vilki, lūši un lapsas, kuŗas arī kādreiz „nozog" neveiklajai mātei kādu sivēniņu. Meža cūku iznīkšanai mūsu apstākļos galvenais iemesls to-

---

[1]) Agrāk Latvijā meža cūku bijis daudz, uz ko norāda izrakumi un arī „Dainas". Skat. *J. Kalniņš* — Senlatvju medniecība „Latvju Dainās", — „M. un M." 1923. g. Nr. 12.

[2]) Zūru un Tārgales muižu īpašnieki 1908. g. bija ieveduši 2 kuiļus un 3 cūkas, kas tika turētas iežogojumā apm. 2 gadus un pēc tam kopā ar pieaugumu palaistas brīvā. Skat. arī virsm. *H. Bruttan'a* priekšlasījumu iekš „Deutschen Jägerbund in Lettland" — „Rigasche Rundschau" 1929, 13. apr. pielik. Nr. 15.

mēr cits: stingrajās ziemās zeme sasalst, bet atsevišķos atkušņos ar tiem sekojošo salu sniegs pārklājas ar krietnu ledus kārtu, un meža cūka, rokot pastāvīgi aso sasalušo sniegu un sasalušo zemi, ievaino snuķi un kājas. Tam pievienojas vēl lielākas grūtības: barības trūkums. Šo iemeslu dēļ meža cūkas var vienā neizdevīgākā ziemā gandrīz pilnīgi iznīkt. Arī pie mums tas vairākkārt novērots. Piemēram 1923./24. g. ziema meža cūkām bija ļoti neizdevīga, un to lielākā daļa, sevišķi Ventspils apkārtnē, toreiz gāja bojā.

Att. 62. Tā jātēmē stāvošam meža kuilim.

Meža cūku klātbūti viegli noteikt no viņu ļoti raksturīgajām pēdām, gaŗajiem rakumiem, apberztiem kokiem, izviļātiem avotiem un muklājiem, kā arī no tuvumā esošo lauku postījumiem. Ziemā, lielā salā, meža cūkas bieži izguļ arī siena kaudzes. Vasarā cūku bars pa dienu guļ parasti kopīgi izraktā „katlā" — visas ar galvu uz „katla" vidu. Rudens pusē šādos „katlos" nereti atrod kopā divas sivēnu mātes ar visiem sivēniem. Tikai vecie kuiļi dzīvo atsevišķi un, lai labāk varētu novērot tuvojošās briesmas, guļas vietu nereti izvēlas kāda vientuļāka meža ceļa vai stigas tuvumā. Barību sāk meklēt pievakarē, paēdušas iet padzerties un dūņās pavalstīties; pēc „mazgāšanās" bružājas gar sveķainiem kokiem, kādēļ arī priekšpleci nereti pārklāti ar biezu „bruņu" kārtu. Lielākas meža cūkas nošaut ar renkuļiem pat 25—30 soļu attālumā grūti, un tādēļ kārtīgi mednieki tās arvien šauj ar smadzenēs vai sirdī pareizi tēmētu lodi[2]). Jaunākie medību likumi visur paredz, ka arī mežu cūkas šaujamas tikai ar lodi, kas no kārtīga mednieka

[2]) Skat. arī *Ed. Endziņš* — Meža cūka. „M. u. M." 1923. g. Nr. 2.

Att. 63. Engures Lielmežā *E. Tīdemaņa* nošautais meža kuilis, kādi vēl mūsu mežos nav retums.

Fot. *V. Rīdzenieks.*

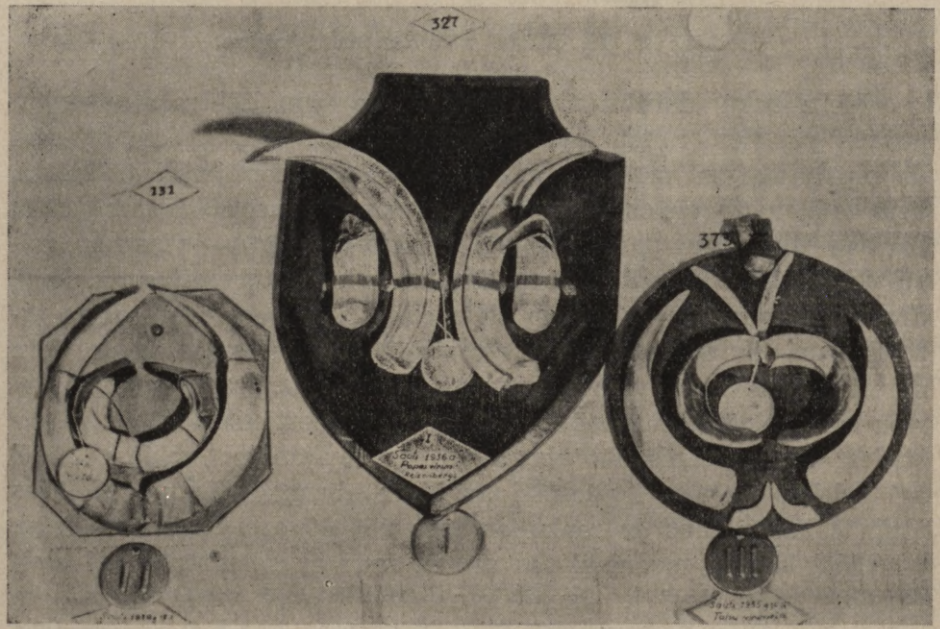

Att. 64. Pirmās (vidū), otrās un trešās godalgas ieguvušie meža kuiļu ilkņi medniecības skatē Rīgā 1940. g.

viedokļa atzīstams par vienīgi pareizo medību veidu — meža cūkas sevišķi sīkstās dzīvības un arī viņas retuma dēļ. Kārtīgs mednieks nekad nešauj arī cūku — sivēnu māti. Pat medībās ar dzinējiem to nav grūti atšķirt — viņa parasti pati lielākā un parasti ar vistumšāko spalvas krāsu. Saudzējami arī pārējie tumšākas krāsas īpatņi.

Lai šo krāšņo medījumu nošautu, nevis tikai ievainotu, arvien nepieciešama arī rūpīga tēmēšana šaušanas brīdī: jātēmē priekšplecā vai krūtīs apm. ⅓ no rumpja apakšas.

Att. 65. Lielie medījumi, tos pa zemi velkot un ratos kraujot, arvien jāpārvieto ar galvu uz priekšu, lai vilkšana iznāktu pa spalvai.

Naudītes mežā šautā kuiļa pārvietošanu fot. *V. Rīdzenieks.*

Nošauto meža cūku gaļa ir ļoti garšīga arī žāvēta, bet to lietot šādā veidā tomēr drīkst vienīgi, ja izmeklēšanā noskaidrots, ka tā nesatur trichīnas. Ar trichīnām slimo līdz 10% visu žurku un arī peles, no kurām šī slimība pāriet kā uz mājas, tā arī uz meža cūkām [1]). Sālīšana un žāvēšana trichīnas gaļā neiznīcina un arī vārīšana vai cepšana tās nobeidz tikai pie temperatūras, ne zemākas par 70—80° C. Ieēdot ar trichīnām inficētu gaļu, cilvēka zarnās jau pēc dažām dienām rodas desmiti tūkstoši šo diegveidīgo tārpu embriju, un saslimšana apm. 40% gadījumu beidzas ar nāvi. Saslimšana savienota ar reumatismam līdzīgām muskuļu

[1]) Skat. Veterinārārsts *G. Adminis* — Meža cūku slimošana ar trichīnām. „M. un M." 1938, 11., 424.—425. lp.

Att. 66. Sumbrs (sūbrs) Belovežā.

P. Bērziņa uzņ.

sāpēm, nogurumu, galvas sāpēm, drudzi, vemšanu, caureju (pazīmes līdzīgas tīfam). Dažreiz šīm pazīmēm pievienojas arī rīšanas un elpošanas apgrūtinājumi. Arī ap 4% lapsu slimo ar trichīnām, un tās atrastas arī lāču, āpšu, suņu, kaķu un caunu gaļā. Lai neizplatītu šo bīstamo slimību, visu minēto dzīvnieku gaļu un iekšas, ja tās netiek izmantotas ziepju vārīšanai, vajag ierakt pietiekoši dziļi zemē, lai pie tām nepiekļūtu peles vai žurkas — slimības galvenās izplatītājas.

2. Briežu dzimta — Cervidae.

Alnis — Cervus alces L.

Briežu dzimtas pārstāvju izskats acīm redzot sajūsminājis cilvēkus jau sirmajā senatnē. Uz seno, cilvēku apdzīvoto, alu sienām pirmie mākslinieki to bieži zīmējuši. No ledus laikmeta īrijā uzglabājušies skeleti rāda, ka aizvēsturiskie brieži bijuši īsti milzeņi: ap 5 m augsti un ar ragiem, kuŗu platums pārsniedzis 4 m. Liekas, ka tieši šī apstākļa dēļ milzu briedis izmiris, kamēr viņa laika biedri aļņi, staltradži, sumbri (sūbri) un arī mūsu liellopu

Att. 67. Sumbra govs ar teļu Belovežā.

Pēc „M. u. M." 1940, 423. lp.

priekšteči — tauri[1]), kas arī jau iznīkuši priekš daudz gadu simteņiem, tomēr pārdzīvojuši milzu briežus par gadu tūkstošiem. Kāda tauru buļļa pieres kauls ar 2½ pēdas platiem dzīvragiem (ieradži, uz kuŗiem aug īstie ragi) vēl 1929. g. jūlijā izvilkts no upes Dundagas pag. Tingeres Brenču māju tuvumā. Par to, ka Latvijā priekš kādiem 1000 g. dzīvojuši tauri, liecina arī daudzo vietu nosaukumi, kā, piem., „Taurkalns", „Turkalns", „Taurupurvs" un arī mednieku ragu tauta sauc par „tauri". Mūsu dzimtenes archaioloģiskos izrakumos atrasti arī ziemeļbriežu kauli, kas rāda, ka kādreiz šī tagadējo polārtautu galvenā uztura dzīvnieka izplatība tad iesniegusies dziļi iekšā Eiropā.

Vēsturiskajos laikos par mūsu dzimtenes briežiem interesantas ziņas sastopamas Rozīna Lentīlija (1677.—1683. g.) vēsturiskajā apskatā par Kurzemes senatni. Tur starp citu (atstāstījis prof. A. Tentelis) rakstīts: „Šī zeme ir bagāta dažāda veida kustoņiem; un kas attiecas uz meža zvēriem, tad iršus (cervos) var

[1]) Skat. virsmežzinis *Bruttans* — Senlaiku mežu dzīvnieki Latvijas teritorijā. „Medn. un Makšķ." 1930, 3.—4. lp.

Att. 68. *H. Carlile*'s Ogres mežniecībā šautais 14 žuburu ragu alnis. Starpt. mednieciības izstādē Berlīnē 1937. g. šī buļļa ragi godalgoti ar III starpt. godalgu [1]).

atrast tikai lielkungu vapeņos... Aļņi (alces) ļoti lielā skaitā skraida pa mežiem, viņu gaļu lieto ēšanai augstas kārtas cilvēki... Viņu āda nes tirgotājiem labu peļņu."

Kādā zviedru chronikā uzsvērts, ka 1681. g. Vidzemē aļņu bijis ārkārtīgi daudz. Tos labprāt medījis Zviedrijas karalis Kārlis, uzturēdamies ziemas nometnēs Ziemeļvidzemē. Ļoti vērtīga bijusi sevišķi izturīgā aļņu āda, no kuŗas pagatavoja vieglās jātnieku bruņas, kas lietū neizmirka un saulē nesakalta. Gaļa gan sīkstāka nekā briedim staltradzim. Vēl pagājušā gs. 80. gados, pēc tā laika mednieku aprēķina, Vidzemē bijis apm. 2000 aļņu. Toreiz runāja par aļņu ienākšanu no Lietavas poļu dumpja laikā, kad sacelšanās dalībnieki slēpušies pa mežiem. Aļņi ganījušies zemnieku un muižu pļavās partijām vien, pa 20—30 kopā, nākuši pie māju lopiem utt. Tad viņi atkal gandrīz izmedīti, sevišķi 1905. g. un pirmajā pasaules kaŗa gados.

Aļņi, kas tagad mūsu mežos atkal savairojušies, mūsu faunā uzskatāmi kā noteikta savvaļas suga. Brieži staltradži (saukti arī

[1]) Par šī aļņa nošaušanas apstākļiem skat. *H. H. M. Carlile* — „Skrauja", Erinnerungen eines baltischen Jägers. Riga, 1939, 169.—171. lp.

Att. 69. Ungārijā šauts ēršķis (raibais briedis, Dammhirsch).

Fot. Dr. *Götze*.

staltbrieži, irši vai vāczemes brieži) un raibie brieži (ēršķi, ērsķi, dambrieži vai damirši), īpaši pirmie minētie, sirmā senatnē arī bijuši mūsu brīvā dabā izplatīti, bet vēlāk no kādas epidēmijas vai klimatisko apstākļu dēļ pilnīgi iznīkuši un jaunākā laikā ieaudzēti, tos no citurienes ievedot.

Alnis, tagadējās Eiropas lielākais savvaļas dzīvnieks, pazīstams jau sirmā senatnē. Vecie romiešu rakstnieki par aļņa dzimteni uzskatījuši Vāciju. Pie mums aļņus sauc arī par briežiem platradžiem un dažreiz vienkārši par briežiem, bet tā kā pēdējais nosaukums tautā biežāk tiek lietots visu briežu apzīmēšanai, tos neškirojot, tad, lai nebūtu jālieto dubultnosaukums, turpmāk briedi

platradzi sauksim par alni, kā tas arī nosaukts visvecākajās latviešu lasāmgrāmatās. Vai šis nosaukums cēlies no latīņu „alces" vai no vācu „Elen" [1]), vai arī pārņemts no leišu valodas, tam nedrīkstētu būt svarīga loma, ja jautājumu izlemjam saskaņā ar to, kā valodu veidojusi pati tauta.

Alnis ir lielākais no mūsu medījumiem, un vecāks bullis svarā sasniedz līdz 500 kg. Pieaugušas govs dzīvsvars 200—300 kg. Ķermeņa dzīvsvars pie tam sadalās šādi: rumpis kopā ar plaušām,

Att. 70. Aļņu govs ar teli.

Pēc *K. Visotska* gleznas.

aknām, sirdi un nieņiem — 62—63%, kuņģis ar zarnām ap 17%, jēlāda ar kājām līdz locītavai ap 11%, galva bez ragiem 6% un asinis 3—4%. Buļļa gaļums līdz 3 un pat 4 m, augstums 2 un pat 2,5 m. Aste ļoti īsa — 4—10 cm gaļa. Galva alnim gaļa un liela, pakaklē vecākajam bullim gaļš spalvu kušķis, purns liels, līks, stipri gaļš, augšlūpa krokaina, muskuļaina un tālu pārkārusies pār apakšējo, nāsis platas, acis mazas, skaustuve augsta. Spalvas krāsa vasarā uz muguras un sāniem melngani brūna, pavēderē — baltgani pelēka (sirma), stilbi balti. Ziemā aļņa spalva dažkārt liekas gaišāka nekā vasarā. Aļņu spalva bieza, rupja, ar tievām

[1]) Vācu valodā aļņus parasti sauc „das Elchwild", bet ja ir runa par aļņu bulli, tad saka „der Elch". Arī grieķu valodā atrodams līdzīgs nosaukums, un jaunu briedi sauc „ellós", bet leišu valodā „élnis" (vecākajā leišu valodā „ellenis" vai „ellinis").

pamatnēm, kādēļ viegli lūst. Skaustuvi un kakla augšpusi sedz visgaŗākās spalvas (apm. 20 cm), izveidojot it kā krēpes, kuŗas bullim spilgtāk izteiktas. Uztraukumā krēpju spalvas saslienas stāvus. Īsākā spalva (4—5 cm) uz galvas un pavēderē. Ir arī 1—2 cm gaŗa pavilna. Teļi, kamēr mazi, sarkanpelēkā krāsā. Pa-

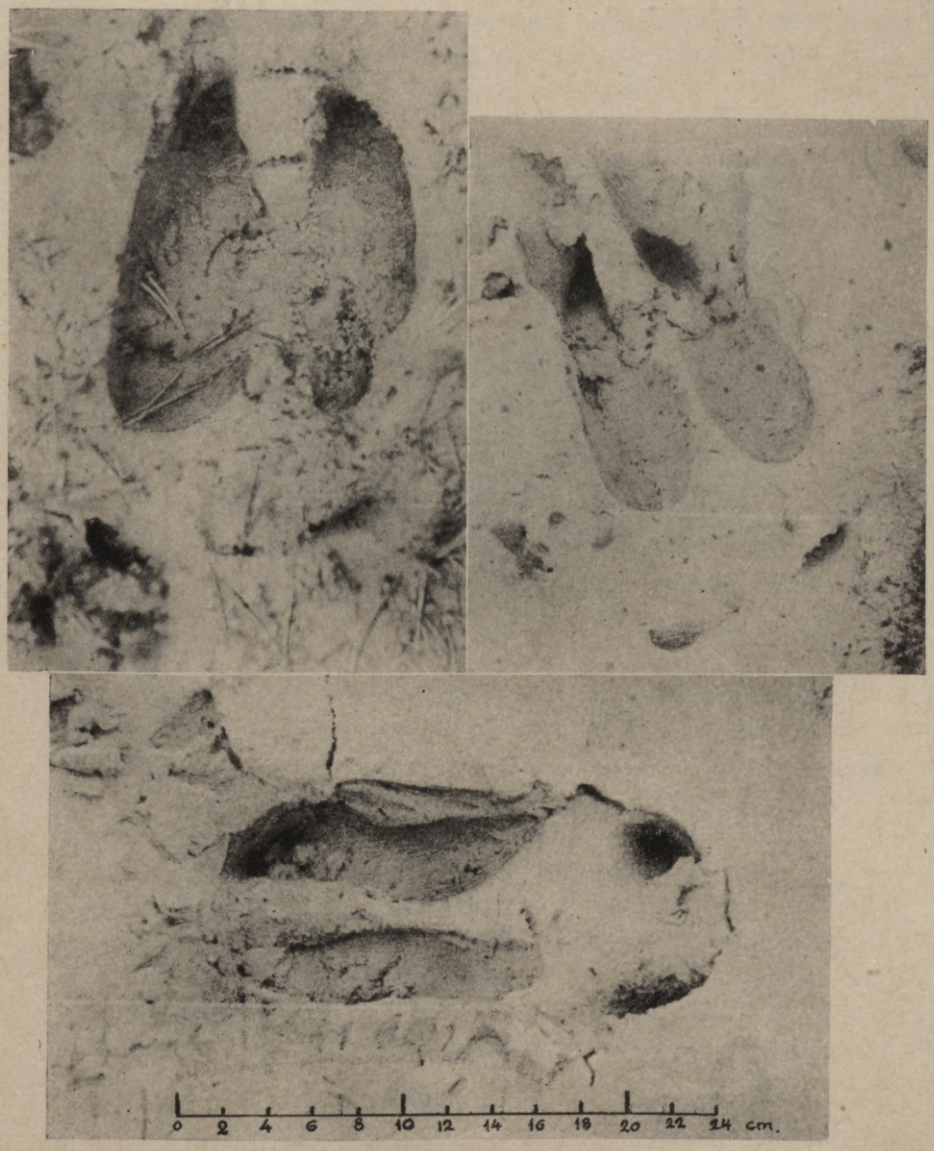

Att. 71. Aļņu buļļa (augšā pa kreisi), teles (augšā pa labi) un govs kāju nospiedumi smiltī = Talsu v-bas Auduma nov.

Oktōbŗa mēn. fot. *V. Blankenburgs.*

Att. 72. Aļņu miņas. Pa kreisi — buļļa, lēni ejot, vidū — teles, ātri skrienot, un pa labi —telēna, lēni ejot.

vasarī aļņi spalvu met no aprīļa līdz jūnija vidum, bet rudenī — oktōbŗa un novembŗa mēnesī [1]). Buļļa ragi normāli ļoti plati, lāpstas veida, ar izliektu apmali un žuburiem gar lāpstas malām [2]). Jaundzimušam brieža teļam ir 8 priekšzobi un 12 dzerokļi (katrā žokļa pusē 3). Tie ir piena zobi. Pastāvīgie zobi nomaina piena priekšzobus, sākot no septītā līdz 11.—12. dzīves mēnesim. Pirmais izkrīt dziļākais priekšzobu pāris, kam seko nākamie pēc kārtas (no vidus uz āru). Priekšzobu maiņai seko dzerokļu maiņa, kas ilgst līdz otrā kalendāŗa gada septembŗa mēnesim.

Att. 73. Apm. 6 nedēļas vecs aļņu bullēns Engures virsmežniecībā.

No meža dep. archīva uzņ.

Jau pirmajā dzīves gadā briežu bullim starp acīm un ausīm izaug 2—3 cm gaŗi puļķveidīgi ragi. Parasti šie puļķīši paliek zem ādas. Tikai otrā dzīves gadā, aprīļa beigās vai maijā, briedim sāk augt pirmie, durkļveidīgie ragi. Ragu augšana turpinās 2—2½ mēnešus. Augšanas perioda pirmsākumā ragi ir pavisam mīksti. Tos sedz zilgana, asinīm pildīta ragādiņa, apaugusi samtveidīgām spalviņām. Ragu uzbūve prasa no briežiem daudz īpatnēju barības vielu, piem., kaļķi, fosforu, kā arī sevišķu uzmanību un piesardzību, lai nesacietējušos ragus neievainotu, no kā rodas ne tikvien ragu kropļojumi, bet arī smaga asiņošana. Tāpēc arī maijā un jūnijā briežu buļļi dzīvo noslēgti un ļoti izvairās pat no saviem

---

[1]) Sk. arī *P. Bērziņš*, Briedis platradzis. „M. un M." 1940, 272—277, un *Andrejs Hauklands* — Alnis, 1935.

[2]) Skat. arī: 1) Waidwerk der Welt 1938, 142—151, un 2) *E. Frhr. von Kapherr* — Einiges über das Elchgeweih. „Neue Baltische Waidmannsblätter" 1914, 268.—276. lp.

ciltsbrāļiem. Jūlija beigās un augusta sākumā ragu apvalka ādiņa saraujas līdz normālam biezumam, un ragi sacietē. Kad ādiņa iežūst un sāk sprēgāt, briedis, beržot ragus gar kokiem vai kūdrainā zemē, to pakāpeniski notīra. Pirmie brieža īstie ragi ir apaļi, 2,5—4 cm resni, 15—28 cm gaŗi durkļi, kuŗus tas nēsā līdz nākamā gada martam vai pat aprīlim. Trešā dzīves gada sākumā ataug

Att. 74. Aļņu ragu attīstība. I — Alnim platradzim, pakāpeniski augot, nomesto ragu rinda; II — aļņa apaļradža nomesto ragu rinda; III — gadu veca, labām iedzimtības īpašībām, aļņu bullēna ragi un IV — gadu veca, sliktu iedzimto īpašību (atšaujama), aļņu bullēna ragi.

Kramer'a fot. no *„Waidwerk der Welt"*, Verlag *P. Parey* in Berlin, 1938, 131. att.

otrie ragi, kuŗi mūsu apstākļos nereti vien arī vēl durkļveidīgi, tikai tie resnāki (3—5 cm) un gaŗāki (25—35 cm). Pirmie ragi reti kad iegūst pareizo formas veidojumu un bieži ir nolīkuši, greizi utt., bet otrie durkļveidīgie ragi jau vairāk atbilst normālragu formai.

Ceturtajā dzīves gadā alnim veidojas dakšveidīgie ragi ar 2—3 ragu žuburiem katrā pusē. Tikai 5. vai 6. dzīves gadā alnim veidojas pirmie īstie lāpstas veida platragi. Spēcīgākie Eiropā

iegūtie platragi ir ar 18—20 žuburiem, svarā 15—20 kg. Brieža ragu žuburu skaitu rēķina, reizinot attiecīgās lāpstas lielāko žuburu skaitu ar 2. Piem., ja kreisai lāpstai ir 11 žuburu, bet labai 12 žuburu — ragi ir (12 × 2) 24-žuburnieki. Bet arī veciem buļļiem var

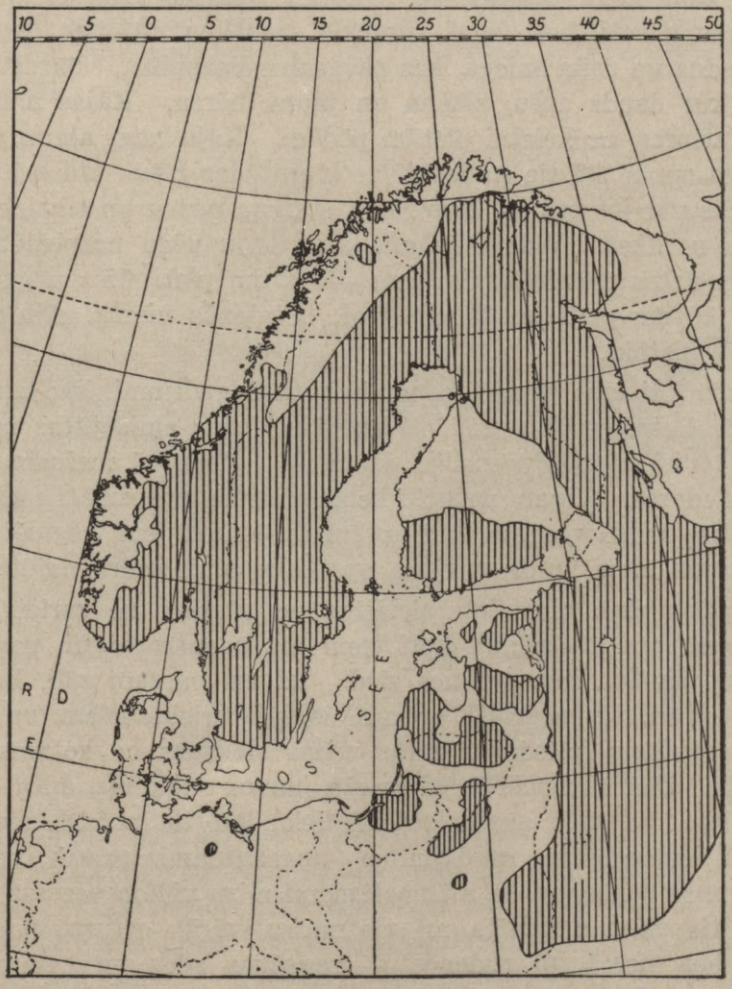

Att. 75. Aļņu izplatība Eiropā. Aļņi Eiropā sastopami uz kartes svītrotos rajonos.
Pēc *„Waidwerk der Welt"*, Verlag *P. Parey* in Berlin, 1938, 134. att.

augt ragi bez lāpstām. Šos īpatņus tad sauc par aļņiem apaļradžiem, ko uzskata par sugas izviršanas pazīmi. Ja rajonā palikuši tikai šādi eksemplāri, tad ar atšaudi cenšas saudzēt buļļus ar masīvākiem šāda veida ragiem. Tiklīdz blakus dzīvo buļļi ar abu tipu ragiem, pakāpeniski sāk atšaut apaļradžus un cenšas izkopt

aļņu platradžu tipu. Pēc dažiem novērojumiem aļņi apaļradži visbiežāk savairojas gadījumos, kad aļņu rajonā paliek maz un savā starpā krustojas asinsradniecīgi eksemplāri.

Aļņi parasti sastopami purvainos un mežainos, visbiežāk jauktu lapu koku apgabalos. Vasaru uzturas purvos un zemu vietu jaunaudzēs, bet ziemā uzmeklē sausākus rajonus, kur nav daudz ledus un dziļa sniega, kas pavasaros neapplūst. Parasti dzīvo mežos, kur daudz apšu, alkšņu un jaunu bērzu. Kājas alnim garas un stipras, ar krietni platām pēdām. Kāju nagi alnim var vēl izplēsties, un tā kā tie savienoti ar biezu ādas plēvi, tad arī briedis platradzis var iet pat pa ievērojami staignu purvu un tikai ļoti reti kad tur noslīkst. Vidēja lieluma aļņu kāju pēdu nospiedumi, neskaitot neīstos nadziņus: buļļiem — 12 cm plati, 15 cm gari; govīm — 10 cm plati un 14 cm gari. Staignās vietās kāju nospiedumi vēl platāki.

Alnis ļoti labs peldētājs, un ir zināmi gadījumi, kad aļņi pārpeldējuši Botnijas jūras līci. Vienīgi uz ledus alnis jūtas neveikli, tāpat kā visi pārējie pārnadžu dzīvnieki. Modernā mežsaimniecībā alnis neiederas. Viņam nepatīk lielās platībās nosusināti meži. Arī audzēs bez kupla pameža, bez apsēm un krūmājiem, rēgulētu upju baseinos un citos kultūras meža apstākļos alnis vairs nejūtas labi.

Barības ziņā alnis ļoti pieticīgs un pārtiek no zariem, koku pumpuriem un galotnēm. Ļoti cienī arī ūdensrozes un pavasaros iznāk uz pļavām, kur purenes zied. Ēd arī parasto zāli, koku lapas un mizu, ko nograuž ar apakšējiem priekšzobiem un biezo, kustīgo virslūpu, plēsdams gaŗās mizas sloksnes no koka apakšas uz augšu. Ziemā visvairāk ēd priežu jaunos augumus, apšu un pat egļu mizu. Ja aļņu skaits rajonā liels, tad tie nodara mežsaimniecībai ievērojamus zaudējumus, apgrauzdami priežu un lapu koku jaunos augumus, kā arī noplēsdami mizu vidēja vecuma eglēm. Vasarā tie, kā jau minēts, arī pie mums vairāk uzturas purvainās vietās, bet ziemā un rudeņos — sausākos silos un eglājos, kur sastopamas skuju koku kultūras un jaunaudzes. Tā kā priežu dzinumu koksne ir samērā trūcīga ar barības vielām, tad to patēriņš ir liels, un aļņu bars, sastāvošs no 5—10 dzīvniekiem, var nodarīt ļoti redzamus zaudējumus skuju koku kultūrām un jaunaudzēm, kas sasniegušas 10—25 g. vecumu.

Briedis platradzis ir pēc savas dabas vairāk monogams dzīvnieks. Tādēļ neskartos mūža mežos, kā arī rajonos, kur medīšana pareizi nostādīta, buļļu ir tikpat daudz kā govju vai pat mazliet vairāk. Briedis 2½ gadu vecumā sasniedz vaislas gatavību. Drīz

pēc ragu notīrīšanās un sacietēšanas, kas pēc pazīstamā rakstnieka medniecības jautājumos J. Kalniņa (Saukas Poceros) novērojumiem kā Saukas, tā arī citos rajonos notiek visbiežāk augusta mēneša beigās, buļļi sāk uzmeklēt govis. Naktīs un rīta ausmā septembrī jau dzirdami buļļu kāzu saucieni, kas izklausās pēc īdēšanas. Govis atbild ar sprauslāšanu un šņācieniem, kas domāti arī teļu aizdzīšanai.

Att. 76. Šādi ragi bija pāri par 5 g. vecajam alnim, ko Saukā pirms dažiem gadiem nošāva *J. Kalniņš* (Poceros).

Fot. *J. Kalniņš*, Saukas Poceros.

Spēcīgākie buļļi ātri sev izrauga „līgavas", pēc kam 10—14 dienu tās neatlaidīgi pavada un uzrauga, lai sāncenši tās neiegūtu. Pārošanos iesāk vecākie dzīvnieki, kam seko jaunākie, tā ka briežu meklēšanās laiks mūsu mežos vērojams septembrī un retus gadus turpinās arī oktōbrī. Kādreiz Bebru muižas mežā J. Kalniņš bija atradis aļņu riesta vietu pat tikko uzkritušajā pirmajā sniegā. Tur bijis labi redzams, ka bullis ar priekškājām izkasis apm. 0,5 m dziļu muldveidīgu stāvvietu govij un tad pēdējo tanī iedzinis, kā to aļņi bieži dara. Minētā rajonā tai laikā uzturējušies vienīgi apaļradži, kas šai gadījumā tātad it kā apstiprina Ar. v. Mikvica domas[1]), ka apaļradži parasti riestojot vēlāk par plat-

[1]) Skat. arī: 1) *Ar. v. Mickwitz* — Zwei Elcharten? „Balt. Waidmannsblätter" 1901, Bd. 1, S. 10, un 2) *Karl Grevē* — Säugetiere Kur-, Liv-, Estlands. Riga 1909, S. 139.

radžiem, jo pēdējo tik vēls riests šeit nekad nav novērots. Grūsnība ilgst apm. 36 nedēļas. Parasti viens [1]) vai divi teļi piedzimst maijā vai jūnijā. Jaundzimušie alnēni jau pēc pāris dienām var staigāt, tomēr māte 1—2 nedēļas tos glabā biezokņos. Pēc 1½—2 mēnešiem aļņu teļi sāk ēst koku lapas, avenājus un koku dzinumus, bet apm. 3—3½ mēnešu vecumā atsakās no piena un pilnīgi pāriet uz veģetāro barību.

Aļņu mūžs ilgst apmēram 20—25 gadus. Ņemot vērā gauso vairošanos, kā arī mūža ilgumu, var pieņemt, ka aļņu bars arī

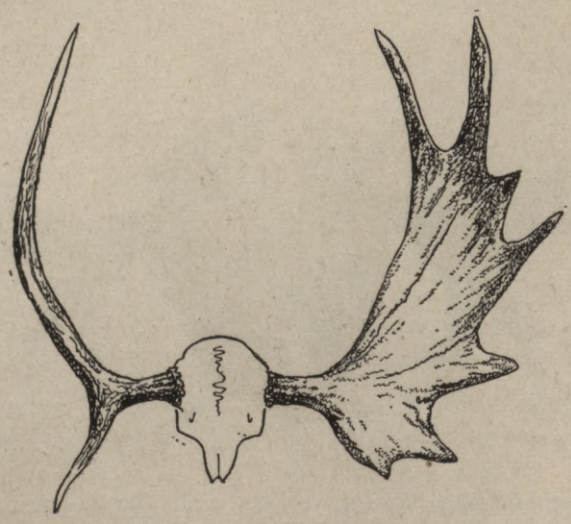

Att. 77. Aļņa ragi — vienā pusē lāpstas veida, kā platradzim, otrā — apaļie. Platradžiem deģenerējoties, šādus ragus attiecīgā apgabalā novēro biežāk. Parasti tie liels retums un var būt arī kāda ievainojuma sekas.

labvēlīgos apstākļos var divkāršoties tikai 5 gadu laikā. Ja dažos mūsu rajonos novērots it kā straujāks pieaugums, tad šādu parādību varam izskaidrot tikai ar aļņu ieceļošanu no citiem mūsu pašu rajoniem un arī no aizrobežas. Tā, piemēram, 1939. g. rudenī Augšzemgales mežos parādījās lielākas aļņu grupas, kuŗus pārvietoties acīm redzot spieda kaŗa darbība bij. Polijas territorijā.

Aļņi dzīvo nelielos baros, pa 3—6, bet dažreiz rudeņos un ziemā var sastapt vienkopus 10—15 aļņu. Mātes turas kopā ar teļiem un 2—3 gadus veciem aļņiem. Rudeņos ir novēroti nelieli buļļu bari. Jaukta bara priekšgalā vienmēr iet vecā govs, kā pēdējais tam seko bullis, bet ja barā ir tikai buļļi — barveža lomu izpilda spē-

[1]) Arvien pie pirmām dzemdībām.

cīgākais bullis. Aļņi visvairāk cieš sausās, karstās vasarās no odu, dunduru un sīko knišļu uzbrukumiem. Pēdējos 20 gados Latvijā nav novērota aļņu slimošana ar sērgām vai infekcijas slimībām.

Jautājums par to, cik liela briežu biezība pielaižama, lai tie nenodarītu jūtamus meža kultūru un jaunaudžu postījumus, ir strīdīgs. Tas tādēļ, ka svarīgi šai gadījumā mežaudžu tipi un attiecīgā novada saimniecības veids. Zviedru autori atzīst, ka maksimāli pielaižamais briežu vairums uz 100 ha resp. 1 km² būtu 2—3, bet vācu medniecības rakstnieki, ņemot par pamatu Austrumprūsijas mežsaimniecības apstākļus, uzskata, ka uz šādas platības drīkst audzēt tikai 1—1½ aļņa. Pie mums ir 1 alnis uz 300 ha pat vislabāk apdzīvotās virsmežniecībās. Jau šā gadsimteņa sākumā mežkopji sāka plaši debatēt par aļņu ierobežošanas jautājumu. Tikai kaŗu un revolūcijas gadi aļņu skaitu tiktāl samazināja, ka vēl tagad par to skaita pārmērību grūti runāt. Tik nelielā skaitā, kādā aļņi pie mums sastopami, tos varam uzskatīt vienīgi par mūsu dzīvās dabas lielāko krāšņumu un lielu retumu [1]). Tāpēc arī aļņi pie mums vēl lielākajā mežniecību daļā cītīgi saudzējami un to pastāvīgās dzīves vietās iespējami mazāk traucējami. Arī citas valstis, kur aļņu maz, rīkojas līdzīgi, un pārāk daudz aļņu nav gandrīz nekur. Lielvācijā aļņu skaits svārstās ap 2000, Norveģijā ap 700, Somijā ap 400, un visvairāk to saglabājies Zviedrijā, kur viņu skaitu pieņem ap 40.000. Medību likums Zviedrijā atļauj aļņus mežu īpašniekiem šaut tikai 4 dienas gadā, bet tad arī var šaut, cik katrs zemes īpašnieks to atzīst par pieļaujamu. Pat izlases veidā, medību saimniecības kopšanas nolūkā, aļņus ar īpašām atļaujām var šaut tikai 14 dienu ilgi. Gadā parasti nošauj apm. sesto daļu no aļņu kopskaita, piem., 1935. g. — 3667 buļļus, 2941 govi un 26 teļus.

Raksturīgās aļņu medības Zviedrijā kāds no mūsu medniekiem apraksta šādi [2]):

„Mūsu iecirknī 1937. g. bija atļauts nošaut 20, bet kādā kaimiņu iecirknī 60 briežu. No tā varat spriest par šo stalto sav-

---

[1]) Cik liela saimnieciska nozīme briežu dzimtas pārstāvjiem labi izveidotā medību saimniecībā, tam labākais piemērs Lielvācija, kur vienīgi Prūsijā dažus gadus nošauj ap 100 aļņu, 10.000 staltradžu, 7000 ēršķu un līdz 20.000 stirnu. 1939./40. g. Austrumprūsijā uz katriem 10.000 ha nošauti: 10,7 gab. staltradžu (citos Lielvācijas apgabalos līdz 39,2 gab.), 3,4 gab. ēršķu (Anhaltē — 24,2 gab.), 44 stirnas (dažos rajonos līdz 256 gab.), 5,4 gab. mežcūku (citur līdz 25,3 gab.) utt. Visā Lielvācijā 1939./40. g. nošauti 138 aļņi, 80.042 staltradži, 17.165 ēršķi utt. Sīkāk skat. „Jahrbuch der Deutschen Jägerschaft". Fünfter Jahrgang 1939/40.

[2]) Skat. *P. B.* rakstu „M. un M." 1940, 297.—298. lp.

Att. 78. Cīņā ragiem saķērušies un bojā gājuši aļņi. Ļoti reti novērots gadījums.

Pēc *J. Petersena* uzņ. Brasovā.

vaļas dzīvnieku bagātību. Medību pārzinis lūdza nešaut jaunos briežus un minēja sodu, kāds draud par briežu teļa nogalināšanu, proti 2000 krōnu. Nākamajā rītā ar lielu sasprindzinātību devāmies mežā, kur varējām medīt četras dienas. Salasīšanās vietā ieradās pavisam 15 mednieku. Jau pirmajā mastā man laimējās. Mazliet vainīgs tur bija medību vadītājs, jo vismaz man pašam šķita, ka mans postenis bija pārāk izdevīgs. Stāvoklis bija apmēram šāds: dzinēji, skaitā 40, bija izgājuši pirms trīs ceturtdaļstundas. Masti ir apmēram 200 morg. lieli. — Te uzreiz redzu 120 soļu no manis nelielā nogāzē aiz dumbrāja briedi nākam tieši manā virzienā! Aiz tā drīz saskatu otru. Uz acumirkli viņi manam skatam pazūd, bet es zinu viņu atrašanās vietu. Dzirdu dzinēju trokšņošanu un saucienus: „Hu, hu!" Brieži parādās apm. 80 m no manis. Netālu gar dumbrāju dodas pirmais briedis, kuŗu es vērtēju par vidēju apaļradzi; uz apmēram 70 m tas saņem lodi. Kā elektriska trieciena ķerts viņš sabrūk. Es raugos pēc otra brieža, kas ir vecāks. Tas dodas pa kreisi no manis virzienā uz dzinējiem. Es nevaru šaut. To nogāž L. „nemaldīgā šautene". Pa

tam mans briedis mēģināja nostāties uz kājām, un man vajadzēja raidīt vēl otru lodi.

Pēc medību vadītāja domām tas bija četrgadīgs un pēc uzšķēršanas svēra apm. 400 kg. Otrā mastā virsmežzinis nošāva briežu bulli, tāpat jaunbriedi, kuŗa vieni sāni bija uzplēsti, ka gaļa nebija lietojama. Bez tam viens tika aizšauts un vairākas mātes izlaistas neapšaudītas. Trešais masts bija bez panākumiem, bet ļoti interesants, jo es dabūju redzēt daudz medņu. Pēc garžīgā azaida kādā piensaimniecībā sekoja medību turpinājums; atkal krita četri brieži. Pēdējā mastā mana vieta bija kādā jaunaudzē, kas smaili iestiepās purvā. Domās es redzu briežus pār šiem slapjajiem klajumiem skrienam. To vietā noskrien gaŗām divas lapsas. Pēc dzinēju saucieniem varēja noskārst, ka mastā ir brieži. Viens no tiem izgāja caur dzinēju ķēdi, kamēr otru nogāza. Trešā diena man bija visinteresantākā; es gribu atstāstīt tikai divus notikumus.

Kādā mastā es stāvu pašā masta malā. Tā ir klinšaina vieta ar dažām kroplām priedītēm. Taisni uz manu kaimiņu savā nodabā nāk kāda briežu māte ar teļu, apstājas apmēram 8 soļus no viņa, uzlūko to, it kā gribētu vaicāt: „Ko tad tu te dari?" un dodas tālāk. Šādu skatu tik ātri nevar aizmirst! Un tagad par gadījumu, kas vainagoja visu manu Zviedrijas braucienu. Mēs devāmies ar motorlaivu uz kādu 600 morgenu lielu salu. Brīnišķīgi dabas skati — zeltainais lapu mirdzums, tumšie egļu silueti uz klinšu pauguriem un zilie ūdeņi! Vienā vietā bija jāizsēdina četri mednieki. Viens no tiem gribēja izkāpt pirmais. Vienā rokā viņam bija virve, kamēr ar otru viņš balstījās pret blakussēdētāja galvu, lai izlēktu, bet lēcienā viņš nokrita uz krasta akmens un ievēlās ūdenī. Četratā mēs braucām apkārt salai un izkāpām citā vietā. Manā priekšā atklājās terasveidīga klintaine un rets eglājs. Daži egļu zari sniedzās līdz pašai zemei. Aiz manis meža masīvs, un starp mani un kaimiņu dumbrājs, pa kuŗu veda zvēru teka.

Es dzirdu dzinēju troksni un skatos kā lūsis, jo aiz egļu zariem redzu kaut ko kustamies. Bise lēnām paceļas, un tēmēju. Parādās divi brieži, viens tumšs, otrs brūngans. Pirmais pasitas sāņus un paliek uz 25 soļiem manā priekšā stāvot. Ieraugu vāji attīstītus ragus — tātad bullis. Piedzīvojis mednieks varbūt būtu rīkojies ātrāk, bet es esmu pilnīgi valdzināts ar šo skatu. Vai briedis no savas puses darīja to pašu, par to es šaubos, jo pēc momenta viņš pazuda aiz egļu zariem, mana šāviena pavadīts. Parādās otrs briedis, kas arī dabū manu lodi. Es redzu, ka viņš asiņo. Tad skatos pēc pirmā brieža un ieraugu to zem egles, 70 m attālumā

viņš sabrucis. Tas viss notika daudz ātrāk, nekā iespējams to attēlot. Mans pirmais briedis gandrīz bija noskrējis līdz kaimiņam un dabūjis lodi no labās puses (es šāvu no kreisās). Tas notika tai mirklī, kad nogāzu otro briedi."

Pie mums brīvā dabā aļņiem bīstami ienaidnieki ir tikai vilki (lūsis viņiem nevar nekā izdarīt un tāpēc tos neaizkaŗ). Vilki alnim uzbrūk lielos baros: vispirms dziļajā sniegā pēdējos nokausē (tas viegli panākams, sevišķi tad, ja sniegs apsalis un nes vilku pa virsu, bet alnis lūst cauri un pie tam vēl ievaino kājas) un tad šo meža milzi viegli pieveic. Galvenais aļņa ienaidnieks tomēr ir cilvēks. Dažreiz arī epidēmijas atsevišķos rajonos iznīcina gandrīz visus aļņus, kā, piemēram, Kurzemē 1752. g.

Mazā skaitā palikuši, aļņi sāk izvirst; izvirtuma pēdas vispirms parādās apstāklī, ka aļņi paliek mazāki un izzūd buļļi ar skaistākajiem ragiem. Parādās pat eksemplāri ar apaļiem ragiem, kuŗus agrāk nepareizi uzskatīja par sevišķu briežu sugu. Alnis apaļradzis bīstams pretinieks platradzim un aurošanas laika cīņās bieži vien pēdējo uzvar un pat noduŗ. Tādēļ arī, ja cilvēks neiejaucas šai cīņā un neiznīcina apaļradžus, kā arī negādā par pietiekošu kaļķi, fosforskābi un slāpekļvielas pienācīgos vairumos saturošu barību, tur visur apaļradžu redz vairāk nekā platradžu, kā tas pašreiz arī vērojams pie mums. Arī buļļu ievešana asins uzlabošanai no citurienes, pēc vairāku lietpratēju domām, ļoti vēlama lieta, un pie mums ieteic ievest no Skandinavijas valstu mežiem, īpaši mežu masīviem, kur to skaits vēl arvien mazs un pašreiz nav neviena īsti skaista buļļa platradža. Citi lietpratēji šo ieskatu tomēr apstrīd [1]) un aizrāda, ka sugas uzlabošanas darbs ar ievestiem eksemplāriem attaisnojams vienīgi iežogotās audzētavās. Brīvā dabā pietiek ar defektīvo eksemplāru izšaušanu un pareizas attieksmes (kā 1:1) ieturēšanu starp buļļu un govju skaitu.

Aļņus šauj vienīgi ar lodi. Ārzemēs tos visvairāk medī ar dzinēju palīdzību, bet pazīstamas arī medības ar dzinēju suņiem (Dachsbracken), kas pēc ilgākas dzīšanas alni aptur un, tam pastāvīgi uzbrūkot, neļauj tālāk bēgt. Cīņa tālu dzirdama, un medniekiem nav grūti alnim piezagties un to nošaut [2]). Labākais un interesantākais aļņu medību veids ir to aurošanas (pārošanās) laikā vai nu ar piezagšanos, vai arī ar piesaukšanu. Aļņu piesaukšanai — buļļa īdēšanas atdarināšanai — lieto vai nu no bērzu tāss pagatavo-

[1]) Skat. rakstu — Blutauffrischung und Einbürgerung ausländischen Wildes, kas ievietots žurnālā „St. Huberts der Jäger" 1928, 717. lp.

[2]) Skat. arī „Deutsche Jäger-Zeitung" 1933, 192. lp.

tas taures, vai arī pudeli ar nosistu dibenu. Šīs medības ļoti līdzīgas staltradžu buļļu medībām aurošanas laikā.

Aļņa oža un dzirde ļoti labi attīstītas: ir bijuši gadījumi, kad alnis saož mednieku 500—700 m atstatumā. Redze attīstīta vāji, var teikt — gandrīz ne labāk kā zaķim. Pēc savas dabas alnis pieskaitāms labsirdīgiem un slinkiem, bet ļoti gudriem dzīvniekiem. Bēgot alnis lien pa vislielāko biezumu bez mazākā troksnīša kā lapsa un gandrīz arvien atrod īsto vietu izmukt, visbiežāk cauri dzinēju līnijai. Lai slēptu pēdas, aļņi bieži iet pa ūdeni un, ja ir vairāki kopā, tad cenšas mīt viens otra pēdās kā vilki. Tikai tuvojoties guļas vai barošanās vietai, aļņi vairs neiet „pēdu pēdā", bet izklīst, noplēš mizu no kādas jaunas apsītes, apiet krūmus jau katrs no savas puses utt. Ja aļņi iet viens otra pēdās, tad tas gandrīz arvien nozīmē, ka līdz apstāšanās vietai vēl tālu, dažreiz pat kilometri desmit. Īsi pirms apstāšanās vietas parasti arī redzami aļņu mēsli: bullim tie vairāk izkaisīti, sausāki, bet govij parasti čupiņā. Nejauši iztraucēts, pirmos lēcienus taisīdams, alnis nereti sprauslā. Cilvēkam un sunim uzbrūk tikai ievainots un parasti cenšas pretinieku nosist ar priekškājām gar zemi un samīt. Ar ragiem duŗ tikai otram bullim, reti kādreiz cilvēkam. Ievainotam alnim jātuvojas ļoti uzmanīgi.

No ādas vēl nenotīrītie ragi satur ogļskābo ammoniju („briežraga sāli") un tautas medicīnā skaitās par vērtīgu ārstniecības līdzekli, kas noder daudz slimību ārstēšanai. Gredzeni no aļņu kāju nagiem aizsargot katru, kas to nēsājot, pret „krītamo kaiti", jo stiprās aļņa kājas nekad neļaujot „krist".

Nārsta laiks iesākas vispirms vecākiem dzīvniekiem parasti augusta beigās un nobeidzas, arī jaunākiem eksemplāriem, oktōbŗa sākumā. Nārsta laikā buļļi izcīna savā starpā sīvas cīņas, gan kā zirgi uz pakaļkājām saslienoties, gan ar priekškājām sitoties, gan spēcīgos ragus darbā laižot. Esot pat konstatēti gadījumi, kur abi cīnītāji buļļi aiziet bojā [1]), kā tas redzams arī 78. att.

Ragus aļņu buļļi met: vecākie eksemplāri — decembŗa pirmajā pusē, jaunākie — decembŗa otrā pusē un pat janvārī. No jaunizaugušiem ragiem alnis noberž spalvu parasti augusta vidū. Ragu „tīrīšana" ilgst vecajiem buļļiem 8—10, jaunajiem tikai 3—4 dienas. Aļņu buļļu vidējo vecumu pieņem ap 20 g., bet govs vidējo vecumu ap 16—18 g. Gūstā turēto dzīvnieku mūžs parasti krietni īsāks.

---

[1]) Skat. arī „Der Deutsche Jäger" 1928, 788., *A. v. Kruedener*'a rakstu „Das Elch".

Briedis staltradzis — Cervus elaphus L.,

saukts arī irsis, staltbriedis vai, vienkārši, staltradzis[1]), sastopams gandrīz visā Eiropā, izņemot tās ziemeļu rajonu. Briežus, kā vienu no skaistākiem medījumiem, kultivē visās organizētās medību saimniecībās[2]).

Krāsa vasarā — sarkanbrūna, ziemā — pelēkbrūna. Ļoti reti atgadās albīni — pilnīgi baltas krāsas eksemplāri. Viens tāds 1928. g. rudenī peldējis Vācijā pār Reinas upi pie Koblencas un dzīvs sagūstīts.

Astes apkārtnē briedim balts „spieģelis". Sveŗ pie mums līdz 200 kg, bet ārzemēs pat līdz 300 kg. Gaŗums līdz 2,3 m, augstums līdz 1,5 m.

Staltradžu vecumu visdrošāk noteikt pēc zobiem: vecākiem dzīvniekiem pēc zobu nodiluma (skat. 84. attēlu), bet jaunākiem pēc zobu maiņas. Uz pēdējās likumībām mednieku uzmanību itin dibināti vērš F. Vidrižnieks (dir. B. Feddera pseudo-

---

[1]) Vācu nosaukums Rotwild vai Edelwild. Staltradžu bulli sauc — Hirsch („Kolbenhirsch" — ja ragi vēl apauguši ar ādu, un „Feisthirsch" — buļļa nosaukums augustā līdz aurošanas laika sākumam), govis kopā ar teļiem — Kahlwild, sīkāk tos apzīmējot, runā par Alttier (govs, kuŗai bijuši teļi), Schmaltier (otra gada tele, kas vēl nav grūsna bijusi), Gelttier (ālava govs — pie staltradžiem liels retums), Hirschkalb (bullēns), Wildkalb (telīte). Ar vārdu „Rudel" apzīmē lielāku staltradžu baru. To vada parasti kāda vecāka govs — Leittier. Barus sīkāk apzīmējot, runā par — Wildrudel (govju bars), Hirschrudel (buļļu bars) un Brunftrudel (aurošanas laikā vairākas govis kopā ar bulli). Zīmējoties uz latvisko staltradžu saukšanu par *„iršiem"*, jāsaka, ka šo nosaukumu valodnieku vairums nekādā gadījumā neatzīst. Un tas arī dibināti. Staltradži pie mums vēsturiskos laikos bijuši plaši sastopami, kā to rāda izrakumi. (Skat. arī *K. Grevē* — Säugetiere Kur-, Liv-, Estlands. Riga 1909.) Bijis viņiem, protams, arī kāds nosaukums, bet tas nevarēja būt „irsis", jo, vāciem šeit ienākot, staltradži bija šejienes faunā uz vairākiem gadsimteņiem izzuduši, kā to liecina visi šo laikmetu apraksti. Pirmajās latviešu ilustrētajās lasāmgrāmatās briedis platradzis nosaukts alnis, arī platradža spalvas krāsas zirgu vēl tagad vairākos rajonos sauc par „alnu zirgu", un arī salīdzinājumi ar leišu valodu rāda, ka vārds „alnis" lietojams platradžu apzīmešanai. Ja ar vārdu „brieži" negribam apzīmēt vienīgi to dzimtu, tad šo nosaukumu it labi varam dot arī staltradžiem, kā tas tagad visur skolās un dabas zinātņu grāmatās pieņemts. Nav pie tam ko kautrēties, ka arī vārds „alnis" ir līdzīgs latīņu „Alces" un vācu „Elen", tas atbilst latviešu valodas garam daudz labāk nekā vārds „irsis".

[2]) Skat. arī mežk. nod. stud. *Dundura* diplomdarbu — Medību saimniecība Latvijā, 1923. g. un grāmatas beigās atzīmēto literātūru šai jautājumā.

Att. 79. Briedis staltradzis („irsis" — Cervus elaphus L.). No serijas „Latvju fauna mākslinieka *K. Visotska* gleznās".

nims) savos „600 jautājumos" medniekiem [1]). Staltradžu teļi piedzimst ar 8 piena priekšzobiem apakšžoklī. Pirmā mēnesī tiem izaug vēl pa 3 dzerokļi katra žokļa abās pusēs un 2 stūŗzobi augšžoklī. Visi tie ir piena zobi (kopskaitā 22), kas vēlāk izkrīt. Apm. 15 mēnešu vecumā izkrīt vidējais piena zobu pāris un abi augšžokļa stūŗzobi. Pārējie priekšzobi mainās (no vidus uz āru): otrais pāris — otrā dzīves gada septembrī vai oktōbrī, trešais (dažreiz arī ceturtais) — janvārī, ceturtais — trešā gada pavasarī. Trīs pirmie piena dzerokļi visbiežāk izkrīt līdz trešā gada septembrim. Ceturtais dzeroklis staltradzim izaug jau kā pastāvīgais katra žokļa abās pusēs pirmā dzīves gada novembri-janvārī. Piektais aug otrā muža gada maijā-jūnijā, bet sestais parādās tikai trešā dzīves gada maijā-oktōbrī. Staltradžu zobu augšana tātad normāli noslēdzas apm. 2½ g. vecumā. Spriežot no izrakumiem, agrāk staltbriedis piederējis pie mūsu faunas un ir bijis plaši izplatīts. To atliekas vēl uzglabājušās subfosilos un citos slāņos. Jaunākā laikā bija pie mums

[1]) Skat. „Medn. un Makšķ." 1936. g., Nr. 6, 213. lp. un agrākos žurnāla numurus.

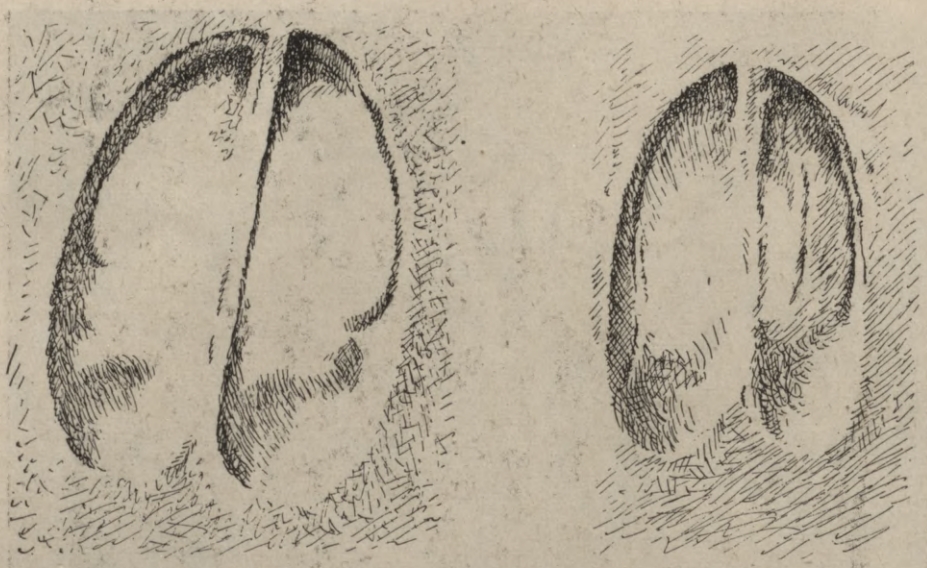

Att. 80. Briežu staltradžu kāju nospiedumi. Pa kreisi — pieauguša buļļa, pa labi — govs kājas nospiedums.

Buļļu kāju nospiedums apaļāks nekā govij. Buļļa kāju pirksti miņās arī visbiežāk vairāk saspiesti kopā („Zwang") nekā govij. Arī pēc nospieduma lieluma jūtama starpība: jau seššuburu ragu buļļa kājas nospiedums lielāks nekā vecai govij. Vienīgi pēc pēdām vērtējot, mednieki parasti pieņem, ka pēdas atstājis medījama vecuma bullis, ja tā kāju nospiedumā blakus novietojas 3—4 pirksti (ar rādītāja pirkstu sākot).

brīvā dabā galīgi iznīcis un tikai samērā neilgi priekš pasaules kaŗa atkal pie mums ievests no Belovežas ķeizarisko medību iecirkņa[1]), vēlāk arī no citām vietām un šeit mākslīgi ieaudzēts. Kā pirmās muižas, kur brieži ievesti, jāatzīmē Cīrava, Zūra, Mežotne, Bukaiši, Valmiera, Bēne, Vecgulbene, Jaunmuiža u. c. Briežus tur no sākuma turēja sevišķos iežogotos zvēru parkos („iršu dārzos"), bet pa reizei viņiem izdevās arī no turienes izmukt, un tie sāka piemēroties dzīvei brīvā dabā. Tas viņiem izdevās jo vieglāk tādēļ, ka briežu redze, dzirde un oža ir sevišķi labi attīstītas. Pēc dažiem novērojumiem spriežot, briedis saož cilvēku pat uz 600 (pie labvēlīga vēja līdz 700) soļu liela atstatuma un dzird vismazāko troksnīti. Briedis ir ļoti uzmanīgs un iztraucēts nekad neskrien „pa galvu pa kaklu, kur deguns rāda". Briedis vispirms mēģina pazīt traucētāju un it kā apsvērt stāvokli; tikai pēc tam viņš cenšas atstāt nedrošo vietu. Iztraucēts briedis parasti izvēlas ceļu

[1]) „Korrespondenzblatt" 1855, Bd. VIII raksta, ka 1853. g. pāris staltradžu atvests no Berlīnes uz Kalētiem.

taisni pret vai sānis vējam. Uzturēšanās vietu viņi izvēlas: austrumu vējam pūšot — vairāk meža austrumu pusē, dienvidu vējam pūšot — vairāk dienvidu malā utt. Tikai ievainoti dzīvnieki rīkojas taisni pretēji, laikam, lai apgrūtinātu pakaļdzīšanos. Ievainots briedis arvien apgulstas ar galvu uz to pusi, no kurienes viņš nācis, jo no šīs puses tas arī sagaida ienaidnieka tuvošanos. Iziedami uz pļavām, brieži parasti uzturas tai pļavas malā, no kuŗas pūš vējš, jo pašu pļavu briedis var labi pārredzēt, bet ienaidnieku, kas tuvojas pa mežu, laikā var pamanīt tikai ar ožu, un tādēļ arī vajadzīga vēja palīdzība. Ja brieži ne visai pārbiedēti iet barā, tad pirmā vienmēr iet un baru vada kāda vecāka māte, aiz tās nereti seko viņas teļš, tad citas mātes un teļi, un pēdējie nāk buļļi, pie kam pats pēdējais parasti ir visvecākais un stiprākais ar skaistākajiem ragiem. Visvecākie buļļi parasti uzturas ar govīm kopā tikai nārsta laikā.

Att. 81. Skrienoša staltradžu buļļa kājas nospiedums. No govs kājas nospieduma var droši atšķirt vienīgi pēc lieluma.

Briežu parastā barība — koku galotnes, koku mizas, ozolu zīles, visāda labība, kartupeļi un citi sakņaugi. No krūmājiem staltradži sevišķi cienī jasmīnus (Philadelphus coronarius), un viņi nāk pat no attālākiem gabaliem un uzmeklē šo sevišķi iecienīto barību. Pēc dažiem atsevišķiem novērojumiem, ar jasmīnu kultūrām briežus esot iespējams pieradināt dzīvot pastāvīgi pat tādos rajonos, kur tie agrāk nav uzturējušies.

Brieži plēš arī egļu, ozolu, jaunu priedīšu un citu koku mizas ne tikai ziemā, bet arī vasarā. Tā kā vasarā miza labāk atlec, tad vasarā plēstās svītras ir krietni garākas nekā ziemas plēsumi, pēdējie vairāk līdzinās grauzumiem [1]). Ja briežu ieaudzēts vairāk nekā viens, visaugstākais divi uz katriem 100 ha meža, tad tie me-

[1]) Skat. 1) *Meyer-Kobier* — Schälschaden des Rotwildes an Fichte und Kiefer, „Wild und Hund" 1926, 377 un arī 2) prof. Dr. *A. Kalniņš* — Brieži staltradži, „M. un M." 1936, 4558.

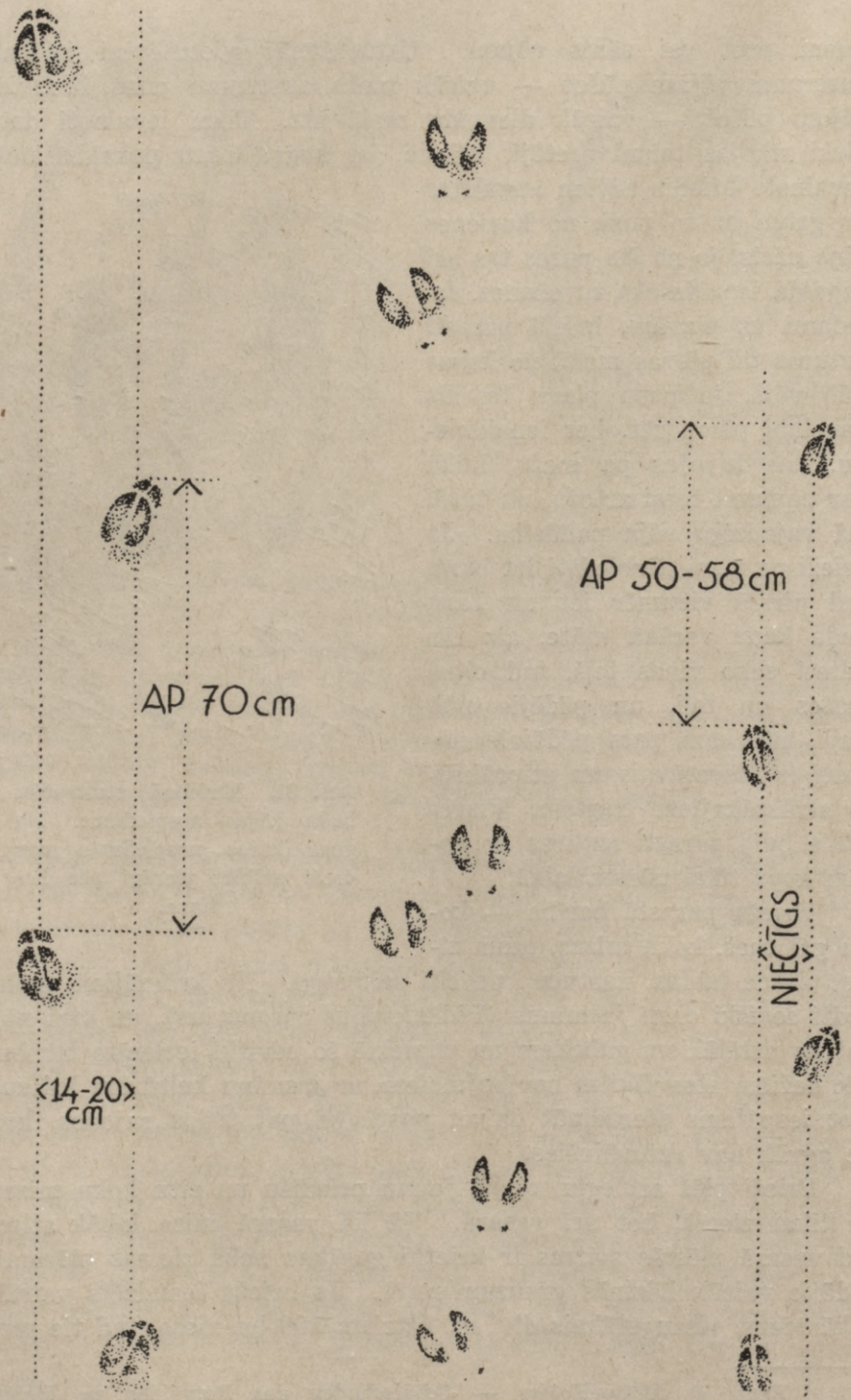

Att. 82. Briežu staltradžu miņas. Pa kreisi — buļļa, lēni ejot, vidū — buļļa, ātri skrienot (augšējie 2 kāju nospiedumi priekškāju) un pa labi — govs (lēni ejot).

Att. 83. Briežu staltradžu buļļa ragu attīstības gaita. Jo sīki tā attēliem ilustrēta K. Lotze's grāmatiņā — Das Ansprechen des Hirsches. Hannover. 1942.

Pirmos ragus no ragādas buļļi notīra tikai septembrī apm. 1½ g. vecumā. Otros ragus, 2½ g. vecumā, no ragādas bullis notīra jau augusta sākumā, trešos — jūlija mēn. beigās, un vecākie buļļi tos tīra jau jūlija mēneša sākumā. Pieauguša buļļa ragu forma (no priekšas skatoties) var būt ļoti dažāda: ragi var būt to gaŗuma lielākā daļā taisni vai liekti. Tie var stāvēt tuvu, vidēji tālu vai ļoti tālu. Galvenās staltradžu ragu formas tad arī pieņem 6 un pēc tām nereti var arī nākamā gadā pazīt ievēroto bulli.

žam jau nodara ievērojamus zaudējumus. Jaunaudžu apgrauzumi visbiežāk novērojami augstumā no ¾ līdz 2 m virs zemes. Kādreiz brieži arī atkaš virsējās koku saknes un tās apgrauž visapkārt kokam. Šādi apgrauzumi kādreiz novērojami arī tur, kur briežus pārmērīgi baro ar fosforskābo kaļķi, un šie mizu atplēsumi kokiem sevišķi kaitīgi. Visvairāk no apgrauzumiem cieš egles, kuŗu koksne zem vietas, no kuŗas noplēsta miza, sāk pūt un bojājas pat 3—4 m lielā atstatumā no apgrauzumu vietas. Priežu koksne no šādiem ievainojumiem cieš mazāk: brūce ar laiku pārvelkas ar mizu, koksnes puvumu apgrauzumu vietās nekad nenākas novērot. Pie pakāpeniskās mežu ciršanas (Dauerwald), pēc Vācijas novērojumiem, jauno kociņu apgraušana notiek samērā retāk. Jaunau-

dzes kailcirtēs jāsarga no mizu plēšanas tur, kur briežu daudz, vai nu tās līdz attiecīgam vecumam iežogojot, vai, daudz lētāk, lietojot tā saukto Flamminger'a aizsargu skrāpi. Ar šo skrāpi viegli pār jauno egļu un priežu mizu pārvelkot, pēdējā tiek ievainota. No brūcēm atdalās daudz sveķu, kas zvēriem nepatīk, un brieži skrāpētos kokus neaiztiek. Mizas ievainojumi nav dziļi, tiem jāatrodas ne tālāk par 2 cm vienam no otra, un pat egles koksne no šādas pareizi izvestas mizas noskrāpēšanas nemaz necieš. Viens cilvēks dienā apskrāpē ap 300 kociņu, un šāda aizsargāšana neizmaksā dārgi [1]). Jāapskrāpē katrā jaunaudzē tikai tik daudz koku, cik

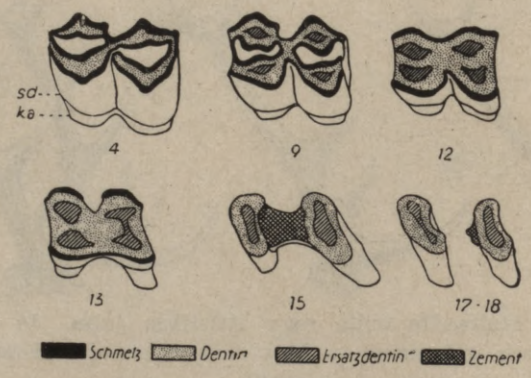

Att. 84. Briežu staltradžu vecumu visvieglāk noteikt pēc dzerokļu zobu nolietošanas. Skaitļi zem atsevišķiem zobu attēliem norāda brieža staltradža vecumu, kuŗā tā zobu nodilums sasniedzis zīmējumā parādīto apmēru.

Pēc Prof. Dr. *H. Eidmann* — Untersuchungen am Gebiss des Rothirsches und der anderen einheimischen Cerviden. Verlag M. u. H. Schaper, Hannover. 1939.

mēs gribam atstāt augot pēc attiecīgās retināšanas. Jaunākā laikā Lielvācijā jaunos kociņus no briežu staltradžu un arī stirnu apgrauzumiem bieži pasarga, vai nu lietojot patentētos smirdvielu sastāvus vai, biežāk, kaļķu, mālu un cūku staļļu vircas maisījumu, ar ko notriepj kociņu galotnes pumpurus. Lieto arī maisījumu no ⅓ vircas, ⅓ darvas un ⅓ kaļķu. Egļu un priežu pumpuriem smirdīgo sastāvu parasti uztriepj ar 2 kociņu vai īpašu suku palīdzību. Katrs strādnieks vienā dienā notriepj galotņu pumpurus 5-gad. egļu jaunaudzēs (strādājot sausā laikā, parasti oktōbŗa mēnesī) 1 ha lielai platībai.

---

[1]) Sīkāk skat. *M. Lincke* — Der Wildschaden in Wald und Feld, 1938, 358. lp.

Att. 85. Staltradzis (I a).

Zūras nov. 4. oktōbrī fot *V. Blankenburgs.*

Ja miza kociņiem tomēr kaut kur noplēsta un tie tik vērtīgi, ka nav vēlama to izciršana, tad brūces dziedināšanai forstmeister's Opocus's ieteic to notriept ar ziedi, ko pagatavo no 7 d. akmeņogļu (vai koku) darvas, 5 d. kaļķu pulvera, 1 d. terpentīneļļas, 0,6 d. kvēpu, 0,6 d. sikātīvpulvera [kas parasti sastāv no apm. līdzīgās daļās sajauktiem: litopona (cinka sulfida un barija sulfāta maisījuma), cinka baltuma un mangānborāta] un 0,8 d. spirta. 1000 kociņu notriepšana ar šādu ziedi parasti izmaksājot ap 7 RM.

Briežu nodarītie zaudējumi arī agrāk bijuši krietni prāvi. Jau lielais dzīvnieku valsts pētnieks A. Brēms savā „Dzīvnieku valsts" III sējumā par briežiem staltradžiem raksta: „Par nožēlošanu briežu nodarītais posts ievērojami pārsniedz viņu labās īpašības. Tādēļ Vācijā tos daudzās vietās iznīcināja. Briežu gaļa, āda, dārgie ragi un skaistās briežu medības neattaisno to kaitīgos darbus. Lielāks briežu skaits nodara postījumus mežam un nav ciešams pareizā mežsaimniecībā."

Arī lauki staltradžu apdzīvoto mežu tuvumā nereti vien pamatīgi cieš no briežiem, kā tas arī pie mums novērots Ventspils ap-

Att. 86. Staltradžu ģimene Bēnes virsmežniecībā.

Fot. *P. Bērziņš.*

kārtnē un citur. Ierīkojot vēlāk apskatītā veidā meža vidū sevišķas kultivētas platības zvēru uztura apstākļu uzlabošanai, kā arī norobežojot bīstamākās vietās mežu no laukiem ar pietiekami augstu sētu, atzīmētos ļaunumus var gandrīz pilnīgi novērst, ja vien staltradžu skaits mežā nav pārmērīgi liels. Arī pie mums par šiem lauksaimniecības aizsardzības veidiem vajadzētu daudz vairāk rūpēties, nekā tas līdz šim darīts.

Ārzemēs atsevišķos gadījumos labi panākumi gūti, apvelkot ap apsargāmiem laukiem vai kultūrām, apm. ½ m virs zemes, stiepli, pie kuŗas piesieti, ne pārāk tālu viens no otra, zvaniņi vai tukšas skārda kārbas, kas, dzīvniekiem pie stieples pieskaŗoties, tos aiztraucē. Pa starpām pie tās pašas stieples piesien arī pa lupatai, kas samērcēta „Kornitol'a" vai kādā citā smirdīgā sastāvā.

Briežu buļļi ragus parasti met tikai februārī — martā un atjauno tos jau līdz jūlija beigām, pie kam jaunie buļļi ragus met vēlāk un arī atjauno tos vēlāk. Pirmie puļķveidīgie radziņi (vāc. — Spiesse) bullēnam izaug otrā dzīves gada sākumā (maija — septembŗa mēnešos), tiem nav vēlākos gados augušiem ragiem raksturīgā kronīša, un ragāda no tiem notīrās tikai septembrī. Ja kādam bullēnam jau augusta sākumā puļķveida radziņi notīrīti no ragādas, tad tas nozīmē, ka viņš jau 2½ g. vecs, ar sliktām iedzimtām īpašībām un tādēļ atšaujams. Pusotra gada vecie bullēni atšaujami

tikai tad, ja tiem vēl oktōbŗa sākumā ragāda nav notīrīta un tie neparasti maza auguma. Pirmos radziņus bullēns nomet tikai maijā, 3. dzīves gada sākumā, un no otriem ragiem ragādu no-

Att. 87. Izcirtuma malā gulošs staltradžu bullis Zūru nov.
Oktōbŗa sākumā fot. *V. Blankenburgs.*

tīra augusta pirmajās dienās, bet nomet tos nākamā gada aprīļa sākumā. Sākot ar 8. dzīves gadu, buļļi ragus met visbiežāk februāŗa beigās (nereti gadu no gada vienā un tai pašā dienā) un ragādu no

tiem tīra jūlija sākumā. Vieta, kur brieža ragi, tos nometot, atdalās no pieres kaula celmiņa, dažas dienas pirms ragu nomešanas iezīmējas ar baltu svītru, un drīz pēc ragu nomešanas visa atsegtā kaula virsa pārklājas ar ādu, zem kuŗas sāk attīstīties jaunie ragi. Augošie ragi pārklāti ar ādu, kas bagāti apgādāta asinsvadiem un pievada ragu augšanai vajadzīgās minerālvielas. To patēriņš staltradža organismā šai laikā ļoti liels, un no februāŗa līdz jūnijam briežu barībā katru dienu jābūt vismaz 54 g kaļķu (CaO) un 46 g fosforskābes (P_2O_5), no kuŗa vairuma ragu augšanas perioda sākumā gandrīz ¾ tiek izlietotas ragu uzbūvei un tikai atlikums organisma vispārējām vajadzībām [1]). Tā kā parastajā briežu barībā minerālvielu saturs nepietiekošs skaistāku ragu izaugšanai, tad šai laikā, īpaši iežogojumā turētiem briežiem, ļoti vēlams izbarot tādu barību, kas satur iespējami lielāku kaļķu, fosforskābes un olbaltumvielu daudzumu. Cik liela tam nozīme, to sevišķi spilgti pierādījis ģenerāldirektors Fr. Fogts (Fr. Vogt), kuŗam Lielvācijā, Šnēbergā, pieder kāds iežogots, apm. 150 ha liels staltradžu parks. Tanī novietotiem apm. 50 staltradžiem F. Fogt's sācis pasniegt dažādu papildbarību, kuŗai varētu būt lielāka nozīme, spriežot pēc augstāk minētiem teorētiskiem apsvērumiem. Arī sāls laizītavas viņš licis savā dārzā pagatavot, saskaņā ar virsmežziņa inž. Hofmaņa (Hoffmann) norādījumiem, ar lielu fosforskābā kaļķa piedevu: 25 svaru daļām tīra māla piejauc 25 d. lopbarības (kalnu) sāls, 1 d. saspiestas fencheļa vai anīsa sēklas un apm. 50 svaru daļas fosforskābā kaļķa (lopbarības fosfāta), kam jābūt bez kādas smakas un no fosforskābes satura vismaz 40% jāšķīst citronskābē. Tālāk Fogts apskata un pat papildus analizē visus pazīstamākos lopbarības produktus un redz, ka vislielākais fosforskābo sāļu, kaļķu un sagremojamo olbaltumvielu saturs ir agrāk arī pie mums lopkopībā diezgan plaši lietotos sēzamraušos. To sagremojamā olbaltuma saturs parasti svārstās no 32—36%, un 100 kg dod apm. 124 barības vienības. Medību saimniecībā sevišķi svarīgi, ka to sausnā parasti apm. 2,8% kaļķu (CaO) un ap 2,3% fosforskābes (P_2O_5). T. i., šo vielu proporcija gandrīz precīzi atbilst dzīvnieku kaulu uzbūvei vajadzīgam sastāvam. Iežogojumā turētiem staltradžiem F. Fogts pasniedz ragu augšanas pe-

---

[1]) Šis jautājums sīki apskatīts *Franz Vogt*'a grāmatā — Neue Wege der Hege. 1937, 17.—19. lp. Kaut cik pieklājīgi staltradža ragi sveŗ ne mazāk par 4 kg, bet labi ragi jau ap 6—8 kg. Par vērtīgu trofēju uzskata arī no augšējā žokļa viegli izgriežamos t. s. „acu zobus" (vāciski Haken) pupas lielumā.

riodā līdz 2 kg sasmalcinātu sēzamraušu dienā, bet brīvā dzīvojošiem staltradžiem viņš ieteic pasniegt: februārī vidēji pa ½ kg, martā pa ¾ kg, aprīlī un maijā pa 1 kg, jūnijā pa ¾ kg un jūlijā pa ½ kg uz katru galvu sēzamraušu dienā. Un jau pēc pāris gadiem redzami brīnumi.

Att. 88. Staltradzis ragu augšanas laikā. Maija mēn. fot. *A. Rode.*

Pēc dažu gadu šādas rīcības medniecības izstādē Berlīnē Fogta briežu dārzā audzētā buļļa ragus daudzi uzskatīja par pašiem skaistākajiem, kādi pasaulē redzēti! Tie svēra 14 kg (normāli pieņem, ka pieauguša „šaujama" staltradža novārīti un izžāvēti ragi nedrīkst svērt mazāk par 9—10 kg). Arī Šnēbergā vēl palikušie brieži ir, pēc attēliem spriežot, kaut kas neredzēts, brīnišķīgs: 3—6 gadus veci buļļi ar 18—24 žuburu ragiem taču agrāk nebija domājami. Pievienojot briežu barībai sēzamraušus [1]), tagad tādi izaudzēti. Var jau teikt, ka tas ir kaut kas mākslīgs, ka tam vairs nav nekā kopēja ar parasto medību saimniecību. Bet vai tīri tā būtu pareizi šo gadījumu vērtēt? Ziemas grūtajā laikā taču mednieki arvien cenšas medījumu dzīvi atvieglot, pasniedzot tiem vienu vai otru papildbarību. Sāls laizītavas medījumiem mežos izliek Vakareiropā katrā kārtīgā medību saimniecībā. Un vai būs pareizi, ja, piemēram, teiksim, ka, barojot briežus ar āboliņu, ozola zīlēm, sakņaugiem un citu līdz šim lietoto

[1]) Šo raušu struktūra čaugana, un, uzglabājot mitrās vietās, tie viegli bojājas.

barību, mēs rīkosimies „medniecisk i", bet, ja mēs briedim pasniegsim 150 dienu laikā viņa organismam visnoderīgākos sēzamsēklu raušus, tad tā jau būs „nemednieciska aptieka"! Vēl jau gan nav pārbaudīts, bet, liekas, nav nekādu šaubu, ka arī no mūsu zemes augiem varēs briežiem un stirnām sastādīt tikpat pilnvērtīgu barību, kādu to redzam sēzamraušos. Linsēklu rauši, maisīti ar rudzu [1]) vai kviešu klijām, ar pietiekošu kaļķu piedevu pārējā barībā būs, šķiet, ne mazāk noderīgi, jo arī šais produktos ir liels fosforskābo sāļu un slāpekļvielu saturs, kā to redzam sekojošā tabulā, kas sastādīta pēc kādas analizes datiem:

	Slāpekļa (N) saturs %	Viens kilograms satur gramos:	
		CaO	P_2O_5
Sēzamrauši	6,30	25,1	32,7
Linsēklu rauši	5,20	4,3	16,2
Rudzu klijas	2,65	1,8	24,4
Kviešu klijas	2,60	1,4	22,5

Lielvācijā veiktie izmēģinājumi arī rāda, ka kaļķojot un, acīm redzot vēl labāk, mēslojot ar kaulu miltiem pļavas un cirsmas, kuŗās brieži visbiežāk barojas, arī iespējama bagātāka minerālvielu piegāde dzīvnieku organismam, un briežu ragi aug krāšņāki [1]).

Gādājot par iespēju mūsu medījumiem uzņemt pilnvērtīgu barību, mēs tos vēl nemaz nepārvērtīsim par mājkustoņiem, bet gan panāksim, lai viņu organisms attīstītos normāli, lai viņi atgūtu to pirmatnējo krāšņumu, kāds tiem bija laikos, kad barības iegūšanas apstākļi mūsu mežu iemītniekiem bija daudz labvēlīgāki. Varbūt, ka šāda spēcīgu un veselīgu briežu audzēšana pat iznāks lētāka. Lielvācijā atsevišķās vietās aprēķināts, ka viena medību trofējai vērtīga briežu buļļa izaudzēšana izmaksājot ap 5000 RM, jo par tik lielu summu briedis, formāli rēķinot, nodarot zaudējumus mežsaimniecībai, līdz kamēr tas sasniedzot savu „pilngadību". „Par šo skaitli var, protams, strīdēties. Lielākos zaudējumus brieži un

[1]) Rudzu klijas satur sagremojama olbaltuma 11,3%, taukvielu 2,4%, un to stērķeļvērtība 47,9.

[2]) Izmēģinājumu stadijā vēl atrodas interesantie pētījumi par vairogdziedzeŗa hormōna — tiroksīna nozīmi dzīvnieku ragu attīstībā. Par šo jaut. skat. *N. G. Lebedinsky* — Beschleunigung der Geweihmetamorphose beim Reh (Capreolus capreolus L.) durch das Schilddrüsenhormon. „Acta biologica Latvica" IX, Seite 125.—133.

stirnas vispār nodara vienīgi dažos rajonos. Tomēr arī mūsu apstākļos būtu svarīgi noskaidrot, vai viens no galvenajiem iemesliem, kas pamudina briežus plēst koku mizu un apgrauzt kultūru galotnes, nav kādas šo medījumu slimības vai vielu maiņas trau-

Att. 89. Arī aurošanas (baurošanas) laikā staltradzis dažkārt noberž ar ragiem koku mizu.

Oktōbrī fot. *V. Blankenburgs.*

cējumi, ko rada nepilnvērtīga barība vai pat barības trūkums. Otrs uzdevums jau būtu noskaidrot, kāda sastāva šejienes barība varētu aizstāt sēzamraušus. Ja iznākums abos gadījumos būtu gaidītais, tad jautājuma saimnieciskā puse varbūt arī lielas grū-

Att. 90. Tāds izskatās staltradžu izbradāts labības lauks.

10. VIII fot. *V. Blankenburgs.*

tības neradītu. Linsēklu raušu vidējā cena agrāk bija jāpieņem ap 8 Rpf. kg, rudzu kliju — ap 4 Rpf. kg. Ja katram briedim minēto apm. 150 dienu laikā mēs pasniegtu ap 140 kg šo barības līdzekļu maisījuma, tad katra brieža spēkbarība mums gadā agrāk būtu izmaksājusi ap RM 8,50. Un ja nu šādi barots briedis mežiem (varbūt arī apkārtējiem saimnieku laukiem) vairs nenodarīs tādus zaudējumus kā līdz šim, tad jau var iznākt, ka turpmāk mums viena pieauguša brieža izaudzēšana var izmaksāt tikai kādas RM 50,— līdzšinējo tūkstoš RM vietā. Šādu summu mednieki labprāt segs ar uzviju, un tādēļ F. Fogta ierosinājums vērtējams ļoti nopietni.

Nārsta laiks staltradžiem sākas ap 1. septembri, un tā kulminācijas punkts ir ap 20. septembri. Atkarībā no barības apstākļiem, attiecīgā gadā nārsta laika galvenā daļa turpinās no septembŗa otrās puses līdz oktōbŗa beigām, un buļļu tālu skanošā baurošana (aurošana) ir labākais norādījums par nārsta gaitu. Vecie buļļi nārsto agrāk, jaunie pat līdz 3 nedēļām vēlāk. Atsevišķs bullis nārstošanā piedalās apmēram 14 dienu (viss nārsta laiks visbiežāk turpinās 5—6 nedēļas). Staltradža govju grūsnības laiku literātūrā uzdod 35—40 nedēļu garu. Tuvojoties dzemdībam, govis uzmeklē mierīgu, netraucētu vietu. Teļi (ne vairāk kā divi katrai mātei) piedzimst maija beigās, dažreiz arī tikai jūnija sā-

kumā. Pirmās trīs dienas viņi nemaz nevar pakustēties un guļ uz vietas, bet pēc nedēļas tos var noķert jau tikai ar tīkla palīdzību. Govs zīda savus teļus līdz nākamā gada nārstam. Trešajā gadā apmēram divas trešdaļas no telēm bērnojas pirmo reizi [1]) (viena trešdaļa tikai ceturtajā gadā), bet buļļi skaitās vaislai visnoderīgāki starp viņu 9.—15. dzīves gadu. Pie labas kopšanas, nebrīvībā dzīvojot, briežu buļļi atsevišķos gadījumos sasnieguši 60—70 g.

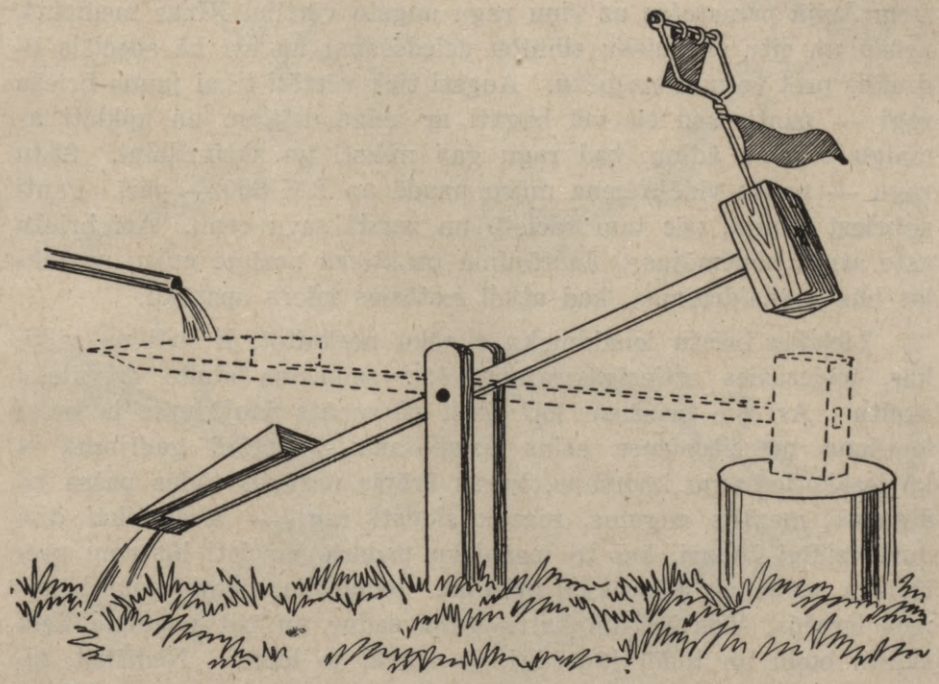

Att. 91. Medījumu atbaidīšanai no tīrumiem un, rudens pusē, putnu no dārziem, nereti ierīko dažādus automatus — trokšņa cēlējus. Dažādas vējdzirnavas vai vēja turbīnas, kas kustina zvaniņus, pie auklām piesietas tukšas skārda bundžas vai skārda plāksnītes un tml. ierīces labi atbaida nedēļas 2—3 pēc to uzstādīšanas kā zvērus, tā putnus. Pēc tam tās jāaizstāj ar kādu jaunu ierīci. Attēlā parādīts *A. Klengel*'a „ūdensvīrs", kuŗš var darboties kā automatisks klaburs vai iedarbināt kādu īpašu trokšņu cēlēju ierīci visur, kur pieietama kāda ūdens urdziņa ar straujāku kritumu.

---

[1]) Pēc forstmeistara *Gussone*'s novērojumiem ap 55% no telēm, kas šautas 17.—21. mēneša vecumā, izrādījušās jau grūsnas. Jaunākie Lielvācijā izdarītie novērojumi pie apm. 1100 telēm rādījuši, ka atsevišķos rajonos šāda vecuma teles grūsnas pat 60—80% no novērotiem gadījumiem. Tādēļ arī īpaši tagad, kaŗa gados, prasa, lai atšaujamo staltradžu (buļļu, govju un teļu kopskaits) nebūtu mazāks par 70% no pavasarī precīzi saskaitīto govju (ieskaitot teles) kopskaita. Sīkāk par šo jaut. skat. *F. Vorreyer* — Abschussplan und Abschussrichtlinie. „Wild und Hund" 1924, Nr. 11/12, 43.—47. lp.

lielu vecumu. Normāli, brīvā dabā, to vecums nepārsniedz 30 g., bet govs vecumu var pieņemt, visaugstākais, 20—25 g. Vēl līdz 20. govs dzīves gadam tai var būt arī teļi, un tikai ap šo vecumu tās kļūst ālavas.

Āzijā brieži Cervus elaphus un arī Cervus canadensis, kā pazīstamais mežkopis P. Delle to aprakstījis, tiekot plaši audzēti arī īpašās fermās. Par tām viņš starp citu raksta: „Briežu audzēšana Āzijā pamatojas uz viņu ragu augsto vērtību Ķīnas medicīnā, krūšu un citu chronisku slimību dziedēšanai un arī kā speciāls līdzeklis pret vecuma nespēku. Augsti tiek vērtēti tikai jauno briežu ragi — panti, kad tie vēl bagāti ar asins dzīslām un apklāti ar maigu villainu ādiņu, kad ragu gali mīksti un skrimšļaini. Šādu ragu — pantu vidējā cena mūsu naudā ap RM 300,— pārī. Panti nobriest jūnijā, pēc tam sacietē un zaudē savu cenu. Arī briežu aste atrod noņēmējus." Jautājuma praktiskā nozīme mūsu apstākļos būs noskaidrojama, kad atkal iestāsies miera apstākļi.

Lielākie briežu ienaidnieki, cilvēku neskaitot, ir lūši un vilki, kas, ieviesušies attiecīgā rajonā, ātri samazina stalto dzīvnieku skaitu. Arī pie briežiem ļoti bieži pārrunāts jautājums ir buļļu ievešana no citurienes asins uzlabošanai. Pretējā gadījumā it kā iesākoties viņu izviršana, kuŗas ārējās pazīmes tādas pašas kā aļņiem: mazāks augums, mazāk skaisti ragi — bieži tikai divi durkļveidīgi žuburi, kas to īpašnieku padara par ļoti bīstamu pretinieku pat daudz stiprākam briedim. Iemanījies lietot savus bīstamos ieročus, šāds briedis katru gadu saduŗ un pat nogalina lielu skaitu buļļu un tādēļ jānošauj, jo ātrāk, jo labāk. Nedrīkst, zināms, par šiem bīstamajiem eksemplāriem uzskatīt gadu vai divus gadus vecos bullēnus, kas jaunam briežu medniekam viegli var gadīties. Jaunākais ieskats, ka briežu deģenerāciju visbiežāk rada nepareiza attieksme starp govju un buļļu skaitu, nepietiekoša barošana ziemā vai vispār piemērotas barības trūkums arī citos gada laikos. Mūsu apstākļos galvenais faktors nezin vai nebūs samērā nelielais buļļu skaits, kuŗi vairāk kā trīs nedēļas ilgajā nārsta laikā parasti stipri pārpūlējas, cīnoties ar konkurentiem un apvaislojot dažreiz pat 20—30 govju, kaut gan normāli viens bullis nevar apvaislot vairāk par 6 govīm. Von Raesfeld's, liekas, pareizi saka, ka skaisti briežu un stirnu ragi ir ietaupītas dzimumenerģijas zīme. Tādēļ arī nebrīvībā turētiem un labi barotiem dzīvniekiem parasti arvien skaisti ragi. Vēlams būtu, lai uz katru bulli 9—15 g. vecumā būtu ne vairāk par 3—4 govīm 3—20 g. vecumā. Rēķinoties tikai ar kopskaitu, staltradžu buļļu nekad nedrīkst būt mazāk

Att. 92. Briežu staltradžu buļļu krāšņi ragi. Ar šādiem ragiem apveltītie (I a gr.) buļļi saudzējami.

Att. 93. Staltradžu bullēnu attīstības gaita (no kreisās): apm. 8 mēnešu (vāc. sauc — „Hirschkalb"), 1. g. veca (vāc. — „Rotspiesser") un 1½ g. veca staltradžu bullēna galva.

Bullēnus ar pirmajiem radziņiem (vāc. — „Spiesser vom 1. Kopf") vajag tikai tad atšaut, ja tie vēl vēlā rudenī (pēc 1. oktōbŗa) nav no radziņiem notīrījuši ragādu un pēc vispārēja izskata liekas nelieli un novājējuši. To radziņi 1½ g. vecumā parasti nav gaŗāki par 7—8 cm, bet dažreiz nav gaŗāki pat par kronīšu augstumu.

2½ g. bullēnus vislabāk var pazīt augusta sākumā, kad tiem no ragiem jau notīrīta ragāda. Bullēni, kam arī otrie ragi vēl īlenveidīgi, katrā ziņā atšaujami. Atšaujami normāli arī tie, kuŗiem ragu žuburi īsi, galos smaili, balti. „Nākotnes buļļiem" ragi visā gaŗumā vienādāka resnuma, arī ragu gali patumšas krāsas, viduszuburi nereti gaŗāki par acu žuburiem. Ja bullēna otrie ragi jau astoņžuburu (uz katra raga 4), bet it īpaši, ja pie tiem jau redzamas vainaga attīstības pazīmes, tad tādi eksemplāri sevišķi saudzējami un nav nekādā gadījumā šaujami.

par govju skaitu. Attieksmi kā 1:1 vai dažreiz pat 1½:1 Lielvācijā cenšas ieturēt arī tagad, kaŗa apstākļos, jo lielāks briežu pieaugums arvien var būt saistīts ar lielākiem zaudējumiem mežsaimniecībai vai lauksaimniecībai, kas pašreizējos apstākļos sevišķi nevēlami [1]).

Vispār, pareizi nostādītā medību saimniecībā brieži jāšauj ar lielu izvēli [2]), tikai tad izdosies izaudzēt skaistus eksemplārus, kas dos arī tiešām ievērību cienīgas medību trofējas — savu daudzžuburaino, patiešām ļoti stalto ragu veidā.

Lai labāk būtu pārredzams attiecīgās medību saimniecības stāvoklis un lai pareizāk varētu noteikt atšaujamo buļļu skaitu, Liel-

[1]) Skat. arī oberstjägermeister'a *Scherping*'a referāta atstāstījumu un paskaidrojumus pie tā „Wild und Hund" 1942, Nr. 11/12, 41.—47. lp.

[2]) Par šo jautājumu skat. arī *Fr. Küglers* — Medniecība pirms kaŗa un tagad. „Meža dzīve" 1936, Nr. 134, 4831.—4836. lp.

Att. 94. Bēnes staltradzis kārto „tualeti".

P. Bērziņa uzņ.

vācijas medību saimniecību pārskatos tagad briežu buļļus iedala vairākās grupās (šķirās). Starpība starp I un II grupu ir dzīvnieku spēcīgums, to ķermeņa lielums resp. svars vai vecums, pie kuŗa tiek sasniegts zināms lielums. Briežu buļļa svars, no kuŗa sākot to ieskaita medījumos, t. i., I grupā, tiek noteikts atkarībā no barības un citiem vietējiem apstākļiem un ir dažāds. Starpība starp **a** un **b** nodalījumiem jau pastāv kvalitātē. **a** grupā ieskaita cēlas formas sasniegušu vai arī vēl topošu dzīvnieku, pie kuŗa nav saskatāmas nekādas kļūdas no audzētāja viedokļa. **b** nodalījumā ieskaita kļūdainu, no sugas izkopšanas viedokļa nevēlamu formu dzīvniekus. Konkrēti tātad:

I-a: buļļi ar ragu svaru, kādu attiecīgā rajonā pieņem par nepieciešamu medījamam bullim. (Ja, piemēram, vislielākā buļļa ragu svars attiecīgā rajonā būtu 6 kg, tad medījamiem buļļiem pieskaita visus, kuŗu ragu svars sastāda 70—75% no šī svara, t. i., kuŗu ragi svērs pāri par 4,5 kg). Ragiem jābūt bez kādiem noteiktiem defektiem, ar vainagu abās pusēs, neatkarīgi no tā, vai šis vainags būtu lāpstas-, biķeŗa-, plaukstas- vai pirksta veida. Priekšnoteikums, lai augšējos 3 vai vairāk žuburus nosauktu par vainagu, ir, ka šie žuburi izaug no vienas vietas (saknes) un ka mazākais 2 no tiem ir pirksta gaŗumā.

I-b: brieži ar medījamu buļļu ragu svaru, bet kas neatbilst citām I-a šķirai noteiktām prasībām.

II-a: buļļi, kuŗu ragu svars vēl nav sasniedzis medījamiem buļļiem noteikto, bet kuŗu ragi un ķermeņa attīstība viņu vecumā nevainojami un audzētāja mērķiem atbilstoši.

II-b: buļļi, kuŗu ragu svars nav sasniedzis medījamiem buļļiem noteikto un kuŗu ragu vai ķermeņa attīstība pie tam vēl arī neatbilst audzētāja nospraustiem sugas izkopšanas mērķiem.

Att. 95. Tādus aizsētinājumus rīkoja mežu dep. vietējiem briežu staltradžu dārziem.

Fot. *P. Bērziņš.*

Audzētāja mērķim jābūt staltas formas, žuburiem bagātu, ātri augošu, abpusīgi vainagotu, gaŗu un resnu ragu nesēju buļļu ieaudzēšana. Ja šīs labās īpašības vēl nav saskatāmas 5—6 g. vecam bullim, tad tas nepārprotams norādījums, ka šāds eksemplārs ierindojams pie kopšanas ar bisi „atšaujamo buļļu", t. i., b grupā.

Apzinīgi mednieki ārzemēs briežus šauj tikai ar lodi. Arī pie mums saskaņā ar jaunajiem medību noteikumiem neviens citādi vairs nedrīkst rīkoties. Pie šīs reizes der atzīmēt, ka gadījumos, kad briedim šāvuši 2 mednieki, pie kam patronu lādiņš tik stiprs, ka lode izgājusi briedim cauri, un svarīgi zināt, no kuŗas puses šauta lode, kas trāpījusi medījumu, tad jautājuma atrisināšanai var noderēt norādījums, ka zvērs parasti gulstas uz tiem sāniem, no kuŗas puses šauts: nobeidzies zvērs gul uz lodes ieurbšanās un tikai ļoti reti uz lodes izejas vietas.

VERBREITUNG DES ELCH- und ROTWILDES
ALŅA UN STALTBRIEŽA IZPLATĪBA
/1940/
FORSTDIREKTIONEN
MEŽU DEPARTAMENTI
= 10 Stück Alces alces L
= 10 Stück Cervus elaphus L
= 500 Stück

Interesantākie staltradžu medību veidi ir: nārsta laikā — ar „pieaurošanu", sauktu arī „piebaurošanu" [1]), bet pārējā laikā — uz gaidi no „kanceles" (kokā ierīkota paslēpta sēdekļa). „Kanceli" ietaisa vislabāk ap 4—5 m virs zemes vai nu kādas briežu iemīļotas tekas tuvumā, vai pie dobes, kur brieži vasarā, sevišķi karstās dienās (parasti starp plkst. 10—12 un 15—16) nāk viļāties, vai beidzot kādā pļavmalē, kur brieži iznāk ganīties.

Speciālas staltradžu medības ar dzinējiem nav ieteicamas, jo tad bieži atgadās, ka nošauj tos eksemplārus, kuŗus nedrīkstēja

Att. 96. Dižmedījumu barotava.

Pēc *Viktor*'a *Schmidt*'a — Handbuch für den deutschen Waidmann. Verlag Carl Fromme in Wien, 1939, 143. lp.

šaut, kā arī pārliecīgi traucē un nereti vien pat izdzenā uz blakus mežiem mātes ar teļiem utt. Medīt briežus ar dzinējiem var atļauties tikai retos izņēmuma gadījumos, uz viena un tā paša meža gabala ne biežāk kā reizi pa 1—2 gadiem. Dzinējiem šādos gadījumos jāiet bez liela trokšņa un pavisam lēnām, pa reizei pie kokiem piedauzot. Ja pēc tam, kad dzinēji izgājuši caur mastu, izrādītos, ka brieži tomēr palikuši mastā, tad dzinēji iet vēlreiz caur mastu, bet jau ar lielu troksni un projām no medniekiem, kuŗi visu laiku stāv iespējami mierīgi uz vietas. Gandrīz arvien šādos gadījumos staltradži izlaužas caur dzinēju rindām un ātrā skrējienā uznāk virsū medniekiem. Labus panākumus dod arī briežu medības, kad mednieki iet kopā ar dzinējiem. Šādā kārtā medījot, vienās medībās Zūras mežniecībā tika nošauts: 1 staltradzis, 9 meža cūkas, 4 stirnu āži, 2 lapsas un citi sīki medījumi. Šādu medību

[1]) Skat. arī Dr. *G. Escherich* — Der alte Jäger. 1934.

ļaunā puse — ka viegli iespējami nelaimes gadījumi, sašaujot savus kaimiņus. Medību technikai šai gadījumā sevišķi liela nozīme.

Nav tomēr mednieku starpā ne mazāko domstarpību, ka briežu staltradžu medības nārsta (aurošanas) laikā, skaistākajā rudens periodā, ir, blakus medņu gaiļu medībām pavasarī, vismaz vienas no skaistākajām, ja ne pašas skaistākās.

Att. 97. Kad rudens rītos starp koku zariem un zāļu stiebriem mirdz sudrabotie rudens sarmas austie zirnekļu tīkli, tad pienācis briežu staltradžu aurošanas laiks, kurš arī mednieku sirdi saviļņo visos dziļumos.

Sept. mēn. otrā pusē fot. *A. Pinkainis.*

Kad meži laistās rudens krāšņajās krāsās, kad rītos it visur koku zaros un starp zāļu stiebriem mirdz sudrabotie rudens vēsuma rotātie zirnekļu tīkli un sarmas austie diegi, kad meža zosis raksturīgos kāšos jau sāk doties uz dienvidiem, tad, parasti septembŗa mēneša beigās, ir pienākusi briežu staltradžu „lielā diena", sākas viņu nārsta — „aurošanas", saukta arī „baurošanas", laiks. Līdz šim laikam visuzmanīgākais mūsu mežu iemītnieks — staltradzis, kuŗu tikai retus izdodas kadreiz vakara krēslā vai rīta gaismai svīstot, nejauši sastopoties, novērot, tagad kļūst skaļš. Īgni aizrūkdamies vai skaļi savu cīņas resp. mīlas kliedzienu meža tālē raidīdams, briedis dzenā savu savākto govju ganāmpulku no vienas vietas uz otru. Divkaujas ar agrākiem labajiem draugiem seko cita citai. Cīņas karstumā aizmirstas visa uzmanība. Aizmirstas likums, ka visizdevīgāk pārvietoties pret vēju, lai labāk saostu piezagušos ienaidnieku. Asinis tā satrauktas, ka izcili dzir-

Att. 98. Staltradžu ģimene aurošanas laikā Zūru novadā.
Sept. beigās fot. *V. Blankenburgs.*

dīgais un piedzīvojušais bullis pat mednieka pūtienu ragā vai koka taurē notur par otra buļļa baurošanu, brūk tam virsū, bet, ieraudzījis iedomātā buļļa vietā cilvēku, tā apjūk, ka paliek uz acumirkli stāvot un.... par šo aizraušanos un neuzmanību samaksā ar savu dzīvību.

Briežu nārstam vislabākais laiks ir vēsas un gaišas mēnesnīcas naktis. Buļļi tad bauro nepārtraukti cauru nakti. Uz rīta pusi baurošanas spars, protams, mazinās. Vēl priekš gaismas svīšanas brieži dažreiz jau saiet biezokņos un dienu tur pavada nekustīgi, tos pārņēmis nogurums. Medīt šādā laikā iespējams sevišķi labvēlīgos apstākļos nakts vidū un arī saulei rietot, rīta gaismai svīstot tikai retās reizēs. Arī ļoti siltā laikā brieži bauro vāji, un

Att. 99. Staltradzis (Ia) zālainā izcirtumā Zūru nov. Platais krūšu kurvis, lielās krēpes un zemu nestā galva norāda uz tā vecumu.

Sept. beigās fot. *V. Blankenburgs.*

to atrašana grūta. Par to vēsā laikā, kad naktis tumšas, nārsts ieilgst arī no rīta. Buļļa baurošanu, gaismai svīstot, ne tikai dzird, bet arī redz jau pa lielu gabalu pēc karstās dvašas strūklas, ko daiļais un spēcīgais meža ķēniņš izlaiž no savas pārpilnās krūts baurošanas brīdī. Šādas ainas vērojot, nav domstarpību, ka arī skaistākās medību trofējas iegūšana, ka vislieliskākais mednieka šāviens ir gan pēdējais medību noslēgums, bet ne galvenais, ne skaistākais medību prieka brīdis. Atmiņā paliek un lielāko pārdzīvojumu šādās briežu medībās dod tomēr skaistā medījuma un brīnišķās dabas vērošana, grūtā piezagšanās tik tuvu, lai varētu no baurotāja ragiem un viņa stāva skaidri atšķirt, vai bullis jau ir sava pieauguma pakāpi pārsniedzis, jau ir medību saimniecībai kļuvis lieks un tādēļ šaujams. Un tas tiešām nemaz nav tik viegli. Bet arī cīņa ar

Att. 100. Dzelzāmura nov. agr. „Šalkones" medību saimniecībā *A. Valdmaņa* šauts Ia grupas briedis staltradzis. Mežsargs pašreiz tēlo, kā šis bullis cīnījies ar sāncenšiem, kuŗi arī visi esot Ia grupas pārstāvji.

grūtībām ir bauda; tā tai pašā laikā rūda mūsu ķermeni. Briežu medības baurošanas laikā kļūst tādēļ vēl vērtīgākas, tās patiešām ir mūsu „augstākās" un „dižākās" medības. Katram tomēr jādzīvo savu iespējamību robežās. Rodas jautājums, vai šīs medības mums pa spēkam uzturēt, vai briežu audzēšana mūsu mežos nav pārāk liela izšķērdība, jo brieži nodara daudz posta laukiem. Arī mežā brieži apgrauž ne tikai ozolus un citus lapu kokus; viņi dažkārt plēš mizu pat no eglēm, un bojājumi, ko tie nodara, nav mazi. Tikai 15—20 g. vecas kultūras staltbrieži un aļņi vairs nevar apgrauzt. Bet notikušo apgrauzumu sekas ļoti ļaunas: zūd ne tikai koku pieaugums, bet ievērojami pazeminās arī apgrauzto koku kvalitāte, lai apgrauzumi būtu izdarīti ziemā vai vasarā. Vasaras mizu plēsumi sākas 1—1,3 m no zemes un parasti ir 30—160 cm gaŗi. Ziemā miza tiek noplēsta grauzuma veidā, un bojājumu vietās var saskatīt pat dzīvnieku zobu pēdas. Pieauguma zudums egļu audzēs, kā apgrauzumu sekas, var sasniegt 25% un pat vairāk. Bet stumbri ar noplēsto mizu 6—8 m augstumā var būt arī ar sarkano puvi, un ja visiem tiem kokiem, kuŗus brieži sakropļo, būtu jāaug līdz tam laikam, kamēr zināms meža gabals tiks nocirsts kailcirsmā, tad postījumi nereti vien būtu ārkārtīgi lieli. Tikai ja notiek kārtīgas izlases cirtes, tad var pieņemt, ka viens briedis staltradzis uz apm.

50—100 ha meža zemes pārāk jūtamu ļaunumu nodarīt nevar. Ar brieža koku apgrauzumiem var tomēr cīnīties arī citādā veidā.

Apskatot šo jautājumu, interesanti atzīmēt, ka vēl priekš apmēram 200 gadiem brieži staltradži egļu mizu gandrīz nekur nav plēsuši. Arī skābardes, kur tās aug, brieži ar saviem apgrauzumiem sākuši bojāt vienīgi pēdējo 100 gadu laikā. Tagad vietām brieži nenodara mežiem ne visniecīgākā zaudējuma, bet vietām briežu govis apgrauž ne tikai stumbru, bet arī sakņu mizu, saknes iepriekš ar kājām no zemēm attīrot. Jautājumu sīkāk noskaidrojot,

Att. 101. Tipisks Ib grupas staltradzis (jo ragi nesimmetriski, tievi, bez vainaga), kuŗu 1942. g. septembrī, aurošanas laikā, Blīdenē nošāvis forstmeistars *A. Hoheisel*'s. Pēc intern. formulas ragi novērtējami ar 167. punktiem. Buļļa svars 180 kg, bez iekšām un galvas.

Fot. *V. Blankenburgs.*

izrādās, ka koku apgraušanas netikums briežiem laikam gan radies cilvēka paša vainas dēļ. Ar pameža izskaušanu un mīksto lapu koku mazināšanos audzēs briežiem ievērojami pasliktinājušies barības iegūšanas apstākļi. Ja dažkārt mežos arī vēl būtu pietiekoši daudz pļavu un izcirtumu, kur varētu labi baroties, tad tur atkal bieži vien briedis dienā vairs nejūtas pietiekoši drošs. Mūsu meži ir pārāk apdzīvoti, tur pārāk bieži visur staigā cilvēks, lai briedis varētu uzdrošināties dienas laikā atstāt savu slēptuvi meža biezoknī. Lielu kailcirsmu egļu jaunaudzes viņam laba slēptuve. Tur brieži uzturas cauru dienu. Gaŗlaikojas, bez barības iztikdami, protams, sajūt arī izsalkumu un pamazām sāk plēst jaunāku bezzarainu egļu mīksto mizu. Arī briežiem ziemā pasniedzamā barība nereti vien neapmierina briežu organisma vajadzības un pamudina briežus plēst mizu. Parasti barībā briežiem pasniedzamais pļavu siens satur pārāk maz fosforskābā kaļķa. Tas arī ļoti sauss,

Att. 102. Auces virsm. doc. *G. Feddera* aurošanas laikā šauts IIa grupas staltradzis.

Doc. *G. Feddera* uzņ. 2. okt. 1937.

un briežiem pēc siena lietošanas rodas patika pabaudīt arī kādu sulīgāku barību, bet tās barošanas vietas tuvumā nav, un ja vēl barošana stipri centrālizēta un barotavas rajonā salasījies ļoti daudz briežu, tad apkārtnes apgraušanai piemērotākās egļu audzes nereti vien tiek galīgi nopostītas. Arī baurošanas laikā, ja buļļu pārāk maz, esošie salasa pārmērīgi lielus govju barus, kas bieži vien spiesti vismaz pa dienu uzturēties samērā nelielā rajonā. Koku apgrauzumi vai nu kā gaŗlaicības, vai arī neapmierinātas ēstgribas sekas arī šādos gadījumos neizbēgami. Vērojot atkal briežu dzīvi rajonos, kur apstākļi vēl palikuši samērā dabiski, kur briežiem nevienā gada laikā netrūkst dabiskās barības un kur tie arī netiek pārmērīgi traucēti, mēs arī tagad koku apgrauzumus redzam daudz mazākā mērā. No šiem vērojumiem arī izriet, kā mazināt tos postījumus, kuŗus vietām brieži nodara mežsaimniecībai. Pirmkārt, šai nolūkā jāgādā par absolūtu mieru mežā, lai briežiem nebūtu no agra rīta līdz saules rietam jāvārgst bez barības un lielā gaŗlaicībā meža lielākajā biezoknī. Apdzīvotās vietas meža vidū tādēļ no jauna jāierīko ar jo lielu apdomu. Arī meža sargātāji nedrīkst briežus pārāk traucēt, bieži bez sevišķas vajadzības staigājot ārpus parastajām ceļa vietām. Briedis, rūgtu piedzīvojumu mācīts, kļuvis ļoti uzmanīgs. Viņa lieliskā oža tam dod iespēju labi uzzīmēt arī cilvēka pēdas, un īpaši mežā neparastā vietā atrastas svešinieka pēdas briedi ļoti uztrauc. Ja briedis mežā varēs justies drošs vismaz rīta cēlienā un ne vēlāk kā no plkst. 17—18 pēcpusdienā, tad ar to vien jau stāvoklis pamazām ievērojami uzlabojas, un brieži egļu jaunaudžu biezokni uzmeklēs tikai, lai tur mierīgi pagulētu un atgremotu. Mizu plēšana tiem vairs nenāks prātā.

Lai panākumi šai ziņā būtu vēl labāki, ārzemēs daudz domā arī par briežu dabisko barošanās apstākļu uzlabošanu. Kailcirsmas

vairs neprojektē pārāk lielas, bet gan cenšas tās sadalīt iespējami sīkākas. Izrādās, ka arī savlaicīgi izdarīta jaunaudzes retināšana svarīga. Daži to ieteic iesākt 10—15 g. vecās audzēs un izdarīt tādos apmēros, lai koku stumbri pārāk agri nenotīrītos arī no vismazākiem zariņiem, kamēr miza vēl patīkama zvēriem apgraušanai. Pat nelieli pāri palikušie zariņi pasargot koku no briežu apgrau-

Att. 103. *G. Kubisch's* (no labās otrais) ar lielāku staltradzi, nošautu Ugāles virsm. Zūras nov.[1]) No viņa pa kreisi — Zūras ilggad. mežzinis *J. Kalniņš*, kam izcili nopelni medību saimniecības izkopšanā Zūras nov.

zumiem. Necenšas arī vairs ārzemēs mežu vidū apaudzēt kokiem katru pauguriņu vai purvainu vietu, kur koki nemaz labi neaugs. Izcirtumus gar ceļu malām mežos izdara ne tikai ar to nolūku, lai ceļi ātrāk apžūtu, bet arī tādēļ, lai gar ceļiem rastos zālāji un krūmāji, kas dotu labu barību medījumiem. Ļoti vēlami arī apm. 50 × 50 m lieli klajumiņi lielākos meža biezokņos, pie kuŗiem neved nekādi ceļi vai celiņi un kuŗos brieži var justies arvien pilnīgi droši arī dienas laikā. Šādus gabaliņus ārzemēs pat pa reizei nokaļķo, lai tur augtu labāka zāle ar lielāku kalcija saturu. Arī pa ceļmalu izcirtumiem ieteicams izkaisīt pelnus un kaļķus. Skābo zāļu vietā

[1]) Skat. „M. u. M." 1939, 349. lp.

Att. 104. Lielākie briežu staltradžu ragi medniecības skatē Rīgā 1940. g. Pa kreisi I god. (202,4 punkti), vidū — II god., pa labi — III god. ieguvušie. ieguvušie.

Fot. *V. Blankenburgs.*

tad šeit sāks augt saldās zāles, un tām būs ļoti liela nozīme arī meža apgrauzumu mazināšanai.

Apdraudētos laukus parasti izdevīgāk atdalīt briežiem bagātā mežā ar sētu. Ir arī citi mežaudžu un lauku pasargāšanas paņēmieni no briežu postījumiem, piemēram, dažādu smirdīgu ķīmikāliju lietošana. Visus šos paņēmienus saprātīgi izlietojot un vajadzības gadījumā briežus arī ar augstāk minēto spēkbarību piebarojot, man

Att. 105. Oktōbŗa vidū staltradžu buļļi vairs nebadās tik nikni kā baurošanas laika sākumā, bet vairāk kā pa jokam.

17. okt. 1940. Zūru nov. fot. *V. Blankenburgs.*

Att. 106. Baurošanas laikam nobeidzoties, staltradžu buļļi atkal var viens otram mierīgi gaŗām paiet.

Zūru nov. 17. okt. fot. *V. Blankenburgs.*

šķiet, ka arī mēs varam briežu staltradžu skaitu mūsu mežos pat vēl pavairot, lai būtu lielāks skaits baurošanas laikā šaujamu pilnīgi pieaugušu buļļu ar patiesi skaistiem ragiem. Šādus buļļus dabiskos apstākļos izaudzēt nemaz nav tik viegli. Briežu buļļa ķermenis pieaug ap 5.—6. gadu. Ragu krāšņums, bez plašākas mākslīgas piebarošanas, vairojas ar lielākām svārstībām, atkarībā no dažādiem apstākļiem, līdz apm. buļļa 8. dzīves gadam. 4—5 gadus pēc tam buļļa ragi kļūst vienādi krāšņi, ar zināmām svārstībām, atkarībā no barības apstākļiem pavasarī, un tikai pēc tam sāk regresēt. Ja arī 5—8 g. vecumā briežu ragi vēl nav apmierinoši, tad tā jau iedzimtība, un tāds bullis jānošauj [1]). Arī pārāk vecus eksemplārus audzēt nav nekādas vajadzības, tomēr prakse rāda, ka no briežu buļļu kopskaita meža masīvā katru gadu varēs šaut tikai kādu desmito daļu īsti labu medījamo buļļu. Staltbriežu buļļu un govju samēram jābūt kā 1:1, ļaunākā gadījumā kā 1:2, tikai tad

---

[1]) Sīkāk, ar ļoti skaistām ilustrācijām, atšaujamo un saudzējamo buļļu tipi parādīti grāmatā: *Karl Lotze* — Das Ansprechen des Hirsches. Merkmale guter und schlechter Veranlagung. Hannover. 1942. — Par iedzimtības iespaidu uz briežu un stirnu ragu attīstību skat. prof. Dr. *F. Kröning* — Erbkunde für den Waidmann, 1938, 39.—42. un c. lp.

būs pietiekoši laba dabiskā izlase un augs patiešām skaisti dzīvnieki. Kaut gan medību likumi atļauj briežu govis šaut jau sākot ar 16. sept., vēlams tās šaut ne agrāk par 1. decembri, jo līdz novembŗa beigām daudzas vēl zīda savus teļus. Pie tam lai neaizmirstam, staltradžus šaujot, īsta mednieka pamatlikumu, ka medību ieroči jālieto tā un medības jāsarīko tā, lai neviens medījums ne-

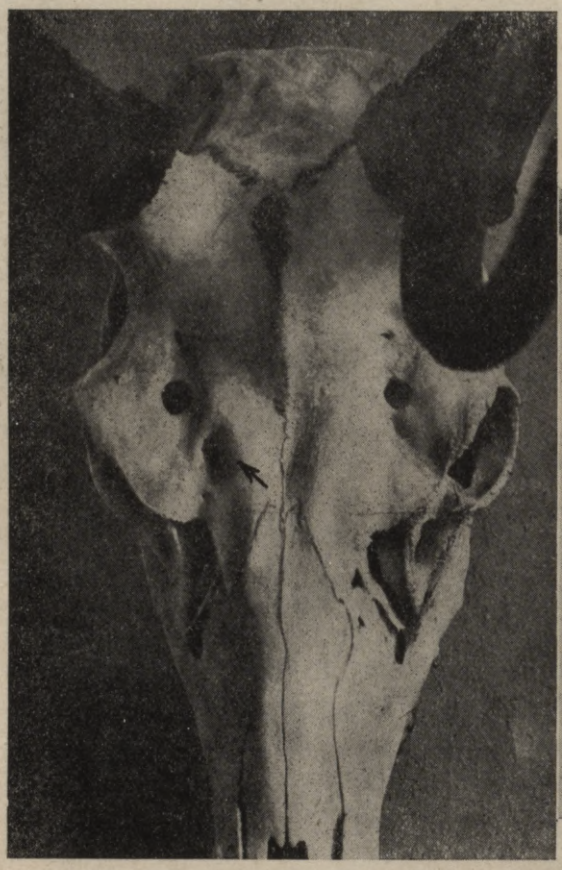

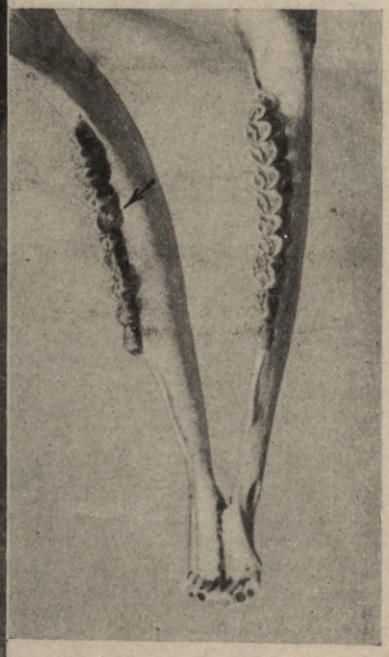

Att. 107. Forstmeistara *A. Hoheisel'*a 1942. g. rudenī ar lodi šautam staltradzim agrāk kādreiz šauts renkuļiem. Ar bultām atzīmēti vecie renkuļu trāpījumi. Renkuļu šāviens pirms dažiem gadiem raidīts no neliela attāluma, kas secināms no nelielās renkuļu izklaides, un tomēr nav bijis nāvīgs. Labs pierādījums, cik nepareizi dara tie, kas dižmedījumus mēģina šaut renkuļiem.

V. Blankenburga uzņ.

tiktu tikai sašauts, bet lai tas arvien paliktŭ uz vietas un pēc šāviena vairs nemocītos. It sevišķi šis noteikums jāievēro, šaujot starp dzīvniekiem samērā ļoti attīstītos un skaistos briežus. Jāatzistas, ka līdz šim gan neapzinīgi, gan apstākļu spiesti šai ziņā

Att. 108. Māc. mežk. *P. Delles* aprakstītā *Konrada* briežu ferma Vladivostokas rajonā. Brieži bez ragiem, jo ap 10. jūliju tiem tos nozāģējot turienes tirgus vajadzībām. Arī staltradžus ţātad iespējams pārvērst par mājas dzīvniekiem.

daudz grēkojam. Visizplatītākā lodes patrona mūsu mednieku un mežkopju medību šauteņu ložu stobriem ir 9,3 × 72 R, kuŗā iepilda ap 2,5 g R5 bezdūmu pulveŗa vai piemērotu vairumu melnā pulveŗa. Šāda lode ir vēl laba stirnu šaušanai no neliela attāluma, bet absolūti nav piemērota briežu un meža cūku medībām. Pat 16 kal. Brennekes lode līdz 40—50 m lielam attālumam dod medījumam lielāku sitienu (ap 200 m/kg) un ir uz šī atstatuma pat pārāka par agrāk izplatīto 11 mm resno svina lodi, ko savā laikā jo bieži lietoja medību šautenēs. Tomēr ar to nav teikts, ka briežu medībām būtu jau nezin cik piemērota no skrošu stobriem šautā Brennekes lode. Tās šāviena precīzitāte ir kaut cik lielāka tikai no piemēroti šai lodei urbtiem skrošu stobriem un arī tad, tikai šaujot stāvošam mērķim. Skrienošam medījumam ar Brennekes lodi no skrošu stobra drīkstētu šaut ne tālāk par soļiem 30, visaugstākais 50, jo Brennekes lode 100 m lielu attālumu nolido apm. ⅓ sekundē. Bet, piemēram, zaķis uz klaja lauka skrien ar ātrumu ap 10 m/sek., tātad, ja mēs viņam mēģinātu uz 100 m attāluma šaut ar Brennekes lodi, tad būtu jātēmē uz šī atstatuma priekšā apm. 3⅓ m. Ir tātad pilnīgi skaidrs, ka skrošu stobra lode nevar aizstāt šautenes lodi, jo medījumi kļūst arvien uzmanīgāki: stāvošam medījumam mēs dabūjam šaut vienīgi no lielāka attāluma, bet tuvāk tikai ātri skrienošam. Ne vienā, ne otrā gadījumā Brennekes lode skrošu stobriem nevar būt noderīgs palīgs medniekam. Arī starp ložu patronām nav daudz tādu, kas būtu pilnīgi noderīgas briežu medī-

bās. Piemērotas patronas lodei jābūt pietiekoši resnai, pietiekoši smagai un jālido ar lielu ātrumu, lai dzīvnieks saņemtu pienācīgi spēcīgu sitienu (ap 500 kgm) un lai brūce būtu pietiekoši liela. Kur jāšauj ļoti tālu un grūti novērtēt attālumu (kalnos), tur svarīgi, lai lode lidotu ar iespējami mazāku kritumu, lai tās trajektorija būtu iespējami taisnāka. Tur lieto tievākas lodes, sākot ar 7 mm resnām, un šauj ar patronām 7 × 64, 7 × 65 R, 8 × 60 Magnum, 8 × 60 R Magnum vai 80 × 75 R, kuŗā iepilda pat 4,6 g bezdūmu pulveŗa R2. Mūsu apstākļos vispiemērotākās šķiet patronas 9,3 × 62 un 9,3 × 74 R, pildītas ar 3,85 resp. 4,0 g speciālpulveŗa vai 3,5 resp. 3,75 g bezdūmu pulveŗa R5. Līdz 18,5 g smaga lode, pusčaulas (pusmēteļa) ar svina galu vai, jaunākā laikā, tā sauktā H-mēteļa lode ar rievu, kas dod vaļēju brūci un spalvu nogriezumus šāviena vietā. Šaujot ar šādu lodi, jau šāviena vietā uzreiz var pateikt, kur medījumam trāpīts un kad tas jāsāk meklēt. Bet cik no mūsu medniekiem un cik no mežu administrācijas ir apgādāti ar šādām bisēm? Vai nebūtu ļoti vietā, ja mežu pārvalde ievāktu ziņas, cik pēdējos gados šāvienu izšauts uz briežu govīm un cik no tām atrastas nošautas? Tie šāvēji, kam bija uzdots govis atšaut, gan tēmēt prot, gaŗām viņi pārāk daudz šāvuši nebūs un arī labi zina, kuŗā vietā trāpījums pats nāvīgākais. Ja tomēr nekrīt ļoti liels procents šauto briežu, tad tur pirmā kārtā vainojami nepiemērotie ieroči. Turpmāk tādēļ vairāk nekā līdz šim atcerēsimies, cik skaisti ir brieži, cik skaistas to medības, cik labprāt uz tām brauc pat ārzemju mednieki no tālām zemēm. Nepiemirsīsim katra apzinīga mednieka pieminēto pamatlikumu, tad viegli mums būs izšķirties, kā katrā gadījumā rīkoties, un šīs skaistākās medības vēl ilgi būs iespējamas mūsu brīnišķi daiļajā dabā.

Stirnas — Cervus capreolus L.

Stirnas [1]) izplatītas gandrīz visā Eiropā un arī pie mums viscaur sastopamas. Tomēr priekš pasaules kaŗa skaitļi sasniegti un pārsniegti tikai vienā mežniecību daļā, citur vēl vajadzīga pārdomāta medību saimniecība stirnu skaita pavairošanai.

---

[1]) Vācu nosaukums — Rehwild. Stirnu āzi sauc Bock, kazu — Ricke, vecāku par 12 mēnešiem kaziņu līdz grūsnībai — Schmalreh, kazlēnu — Kitz. Pēc to ragu attīstības stirnu āžus sauc — Kitz-, Spiess-, Gabel- un Sechserbock. Nenormāli attīstīto ragu parastākās formas — Widder-, Korkzieher- un Perückengehörn. Stirnu āžu medības ar svilpi — Blattjagd. Stirnu bars — Sprung. Ja stirnu āzis rej, tad saka — der Bock schreckt, ja stirna, tad — die Ricke schmalt.

Att. 109. Stirnas (Cervus capreolus L.). No serijas „Latvijas fauna mākslinieka *K. Visotska* gleznās".

Stirna — mūsu grāciozākais un skaistākais meža iemītnieks: līdz 1,25 m gaŗa un 75 cm augsta. Sveŗ līdz 30 kg [1]). Caurmēra vecums āzim līdz 16 g., bet kazu mūžs parasti par 4—5 g. īsāks.

Stirnu aprakstus skat.: 1) *J. von Raesfeld*'a izcilajā monografijā — Das Rehwild. Dritte Auflage; 2) Dr. *G. Escherich* — Der alte Jäger. 1934, un 3) *M. Ūdris* — Stirnu daba un dzīves īpatnības. „M. un M." 1940, 277. līdz 279. lp.

[1]) Italijas un Holandes stirnu svars tikai ap 12 kg: ziemeļu rajonu bargākais klimats sekmē spēcīgāko īpatņu izlasi. Par to skat. arī Gaujägermeister Graf *Finkenstein* — Die Hege des ostpreussischen Rehwildes. „Waidwerk der Welt" 1938, 206.—208. lp.

Arī dzīvnieku mūža ilgums un pieaugšanas ātrums atkarīgi no klimata joslas, kuŗā dzīvnieki uzturas. Dr. *F. Hübners (F. Hübner)* (skat. „Waidwerk der Welt" 195.—199. lp.), pētījot stirnu galvas kausa attīstību, noskaidrojis, ka tā augšana nobeidzas Brandenburgā trešā gadā, bet Austrumprūsijā tikai ceturtajā gadā. Stirnu svars ir visaugstākais Brandenburgā 3—5 g. veciem, bet Austrumprūsijā 4—9 g. veciem dzīvniekiem. Arī stirnu embrija attīstība Austrumprūsijā sākas oktōbŗa otrā pusē vai novembŗa sākumā, bet Brandenburgā novembŗa beigās vai decembŗa sākumā. Vairāk ziemeļos kazlēni arī piedzimst smagāki. Tātad pie stirnām vērojama tā pati parādība kā pie cilvēkiem, kas ziemeļzemēs attīstās lēnāk, bet par to izveidojas spēcīgāki.

Ar 10. mūža gadu kazām sāk izkrist zobi, un no šī laika tās arī parasti ālavas. Kazu — bērnu māti vasarā, tālskatī vērojot, vislabāk var pazīt pēc piebriedušā tesmeņa, jo bērnus māte, uz pļavām baroties iznākdama, sākumā līdzi nevadā. Stirnu āzi no kazas atšķir arī oktōbrī un novembrī, kad tas nometis ragus, pēc īsākā, resnākā kakla un pēc t. s. „pindzeles" pavēderē. Kazai raksturīgs

Att. 110. Stirnu āzis ragu augšanas laikā.

Aprīļa mēn. fot. *A. Rode.*

spalvu kušķis pie dzimuma organa. Stirnu spalva vasarā īsa — rūsgana (sarkanbrūna), ziemā — sirma (brūnpelēka vai pat pilnīgi pelēka). Raksturīgs stirnu (tāpat kā staltradžu) baltais „spieģelis".

Stirnas uzturas kā lapu, tā arī skuju koku mežos, vismīļāk lapu koku jaunaudzēs, bet arī vecā mežā, ja vien tur ir lielāks pamežs. Vasaras sākumā pie mums stirnu sastopam ļoti bieži laukos, lauku tuvumā esošos krūmājos, bet ārzemēs, kur mežu palicis jau pavisam maz, ir daudz tādu vietu, kur stirnas, piemērodamās jaunajiem kultūras apstākļiem, dzīvo visu laiku uz tīrumiem un tikai ziemā uzmeklē vai nu lielākas gravas, vai mežus, vai arī tikai krūmāju pudurīšus un lielākus parkus. Stirnu barība: zāle (ļoti cienī āboliņu), lapas, apses, kārklu, bērzu, dažreiz arī ozolu un pat skuju koku zaru gali vai pumpuri, daži krūmāji, ozolu zīles, jaunās sēnes, meža ogas, virši, irbulenes un ziemā pat sūnas.

Pēc vairāku mūsu mednieku domām, stirnu dzīvē varot novērot dažas parādības, kam zināms sakars ar mēness fazēm un sauli. Tā, vasaras sākumā, kad ataug zāle un stirnas sāk iznākt baroties uz pļavām, jaunā mēnesī resp. 3 dienas priekš jaunā mēness stir-

Att. 111. Mazs stirnāzītis.

Saukā fot. *J. Kalniņš.*

nas iznākot no meža biezokņiem baroties uz atklātām meža pļavām, izcirtumiem un tamlīdzīgām zāļu vietām jau no plkst. 18, atkarībā no zvēru dienas guļas vietas un citiem blaku apstākļiem. Turpretim vecā mēnesī stirnas klajumos sākot parādīties tikai pēc saules rieta. Pēc dažiem novērojumiem, jaunā mēnesī stirnas kustīgākas no vakara puses, bet vecā — no rītiem.

Rītos, saulei lecot, stirnas nozūd biezokņos. Tad tās it kā atpūšas: stirnāži berzē ragus gar kokiem, kašā sūnu vai arī lēni pastaigājas, kavējot laiku vieni vai arī kazu sabiedrībā. Pēc šī starplaika stirnas no jauna ap plkst. 6 pārklejo atklātās vietas un ap plkst. 8 nozūd biezokņos uz visu dienu.

Att. 112. Stirnāža kājas nospiedums, lēni ejot (pa kreisi), un ātri skrienošas lielākas kazas kājas nospiedums (pa labi). Kazas pēdas no āža pēdām var vēl samērā viegli atšķirt barā ejošām stirnām — atsevišķam eksemplāram tikai dažreiz.

Koku mizu stirnas neplēš, un agrāk lielākais zaudējums, ko stirnas nodarīja mežsaimniecībai, bija viena otra kociņa mizas apberšana, stirnāzim ragus no vecās ādas un spalvām tīrot. Jaunākā laikā tomēr apstākļi strauji mainās, un daudz gadījumos, īpaši pie lielāka stirnu skaita, tās sāk jo plaši apgrauzt kociņu jaunos dzinumus, tā nodarot mežsaimniecībai īsti prāvus zaudējumus. Sevišķi labprāt stirnas apgrauž svešzemju kokus, bet no šejienes kokiem visvairāk cienī apsi, ozolu, osi, lapegli un bieži vien netaupa arī priedi un egli. Ir pat rajoni, kur kultūras iespējamas vienīgi nožogojumos vai arī, smirdīgu sastāvu ziedes sistēmatiski lietojot. Cik liels var dažkārt būt stirnu nodarītais ļaunums, to raksturo prof. Dr. A. Matīzena aprēķini, ka, piemēram, Igaunijā dažās mežniecībās iegūstot tikai desmito daļu no iespējamā apses liet-

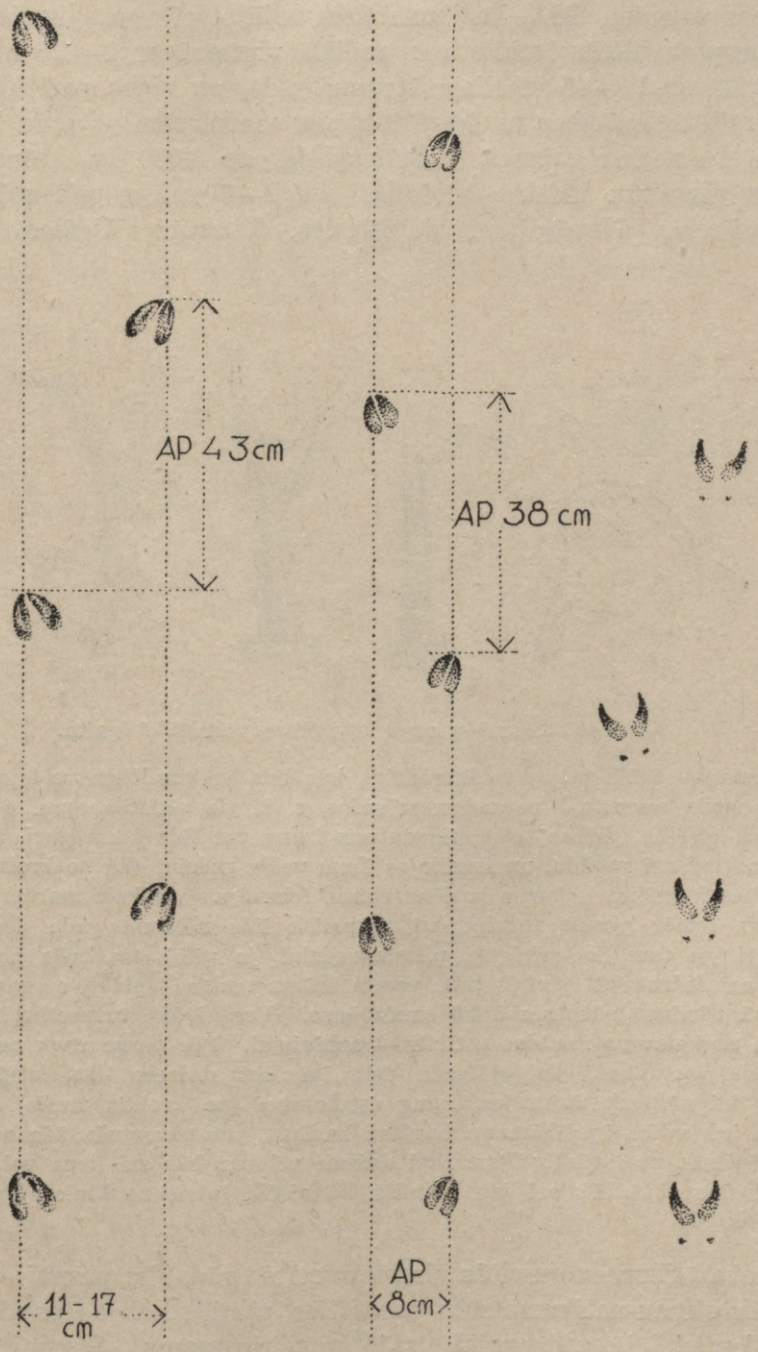

Att. 113. Stirnu miņas. Pa kreisi — āža, lēni ejot; vidū — kazas, lēni ejot, un pa labi — ātri skrienošas stirnas pēdas (augšējie divi — pakaļkāju nospiedumi).

koksnes vairuma tādēļ, ka jaunaudzes bojājot stirnas. Serdes puve apgrauzumu vietās izplatoties: radiālā virzienā ar 1—1,5 mm, bet vertikālā ar 18—45 cm lielu ātrumu gadā, un viena pati Tērbatas universitātes mācības un izmēģinājumu mežniecība no apšu bojājumiem, ko nodara stirnas, gadā zaudējot ap 8.000 Ig. krōnu. Pie mums visvairāk jādzird žēlošanās par 2—3-gadīgo priežu kultūru apgraušanu. Novērojumi Bērzsīpeles, Vircavas, Ugāles, Auces,

Att. 114. Stirnāžu ragu attīstības parastākā gaita.

Pa kreisi — āzīša pogas veida radziņi, kas līdz ar ieradžiem veidojas pirmā dzīves gada augusta — novembŗa mēnešos, t. i., tie attīstās apm. 4 mēnešu vecumā. Vēlāk, ziemas laikā, tie dažreiz izaug pat līdz 8 cm gaŗi, āzītis no tiem noberž arī ragādu, un izveidojas īlena veida radziņi (kā no kreisās otrie, tikai bez kronīšiem), kuŗus kazlēns nomet februāŗa (vēlākais marta) mēnesī. Dažreiz tomēr pirmie radziņi āzītim paliek līdz nākamā gada decembrim. Parasti pie tam, jo spēcīgāki pirmie radziņi, jo vēlāk tos buks nomet, un tādēļ arī dažreiz vēl jūnijā gadu vecam āzītim radziņi apklāti ar ragādu, un tas kā vērtīgs „nākotnes āzis" saudzējams. Vecāki āži turpretim, kam vēl jūnijā ragi nav no ragādas notīrīti — atšaujami. Pēc pirmo ragu nomešanas (dažreiz jau pirmā dzīves gada februārī, bet dažreiz tikai otrā dzīves gadā) kā nākamie āzim jau izaug četržuburu (no kreisās trešie) vai, pie labām iedzimtām īpašībām un bagātas barības, pat pieauguša āža seššuburu ragi (pirmie no labās). Otrie ragi dažreiz vēl var būt arī īlena veida, tikai tad tiem apakšā būs arī jau kronītis, kā attēlā (otrie no kreisās) parādīts.

Benkavas, Strenču un citās virsmežniecībās rāda, ka pirmajos gados, kad šis stirnu netikums sāka parādīties, stirnas nokoda gandrīz vienīgi iepriekšējā gada priežu stādījumu dzinumus. Sējumi un agrāko gadu stādījumi netika aiztikti. Stirnas neaizkāra arī egļu un bērzu apmežojumus. Nokostās priedītes turpināja augt, izveidojot par stumbru kādu no saviem sānzariem. Stāvoklis tomēr pa-

sliktinājās ar katru gadu [1]). Jau ap 1936. gadu pie mums vairāk nekā 70 mežniecībās bija konstatēts, ka stirnas apgrauž priežu kultūras pat līdz 8 g. Dažās mežniecībās šādi apgrauzumi attiecināmi pat uz visiem 100% stādu. Visvairāk apgrauzumi notiek marta un aprīļa mēnešos, kad, pēc dažu domām, stirnu organismā lielākais dažu papildvielu trūkums un priežu jauno dzinumu prāvais askorbīnskābes saturs tām sevišķi vērtīgs. Skuju ēteriskās eļļas savukārt esot labs līdzeklis pret stirnu zarnu parazītiem. Kul-

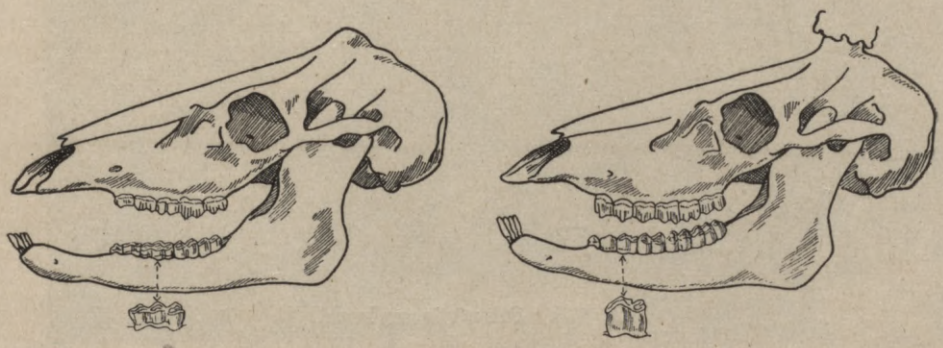

Att. 115. Stirnas vecumu visdrošāk arvien var noteikt pēc tās zobiem. Attēlā pa kreisi — pavasarī dzimušam kazlēnam tā paša gada decembrī katra apakšžokļa pusē 5 sānzobi (3 neīstie un 2 īstie dzerokļi), pie kam trešais, neīstais dzeroklis trīsdaļīgs. Pa labi — zobi otra gada decembrī — dzerokļi jau seši gab., un pastāvīgais, īstais dzeroklis, divdaļīgs. Jaunākas, 2—3 g. vecas stirnas dzerokļi ir asi „kā zāģis". Vecāku stirnu zobu virsa jau daudz gludāka. No 4. gada sevišķi jūtami noberžas dzerokļu ārmala. Vis-ātrāk parasti dilst 4. dzeroklis.

tūru apgraušanas netikums vislielāks tais mežniecībās, kur stirnu sevišķi daudz, un tur to skaits noteikti samazināms. Grāmatas beigās pievienotā statistika šai ziņā dod dažus norādījumus. Tādi gadījumi kā, piemēram, Sīpeles mežniecībā, kur saskaitīts pāri par 300 pieaugušu stirnu, protams, nav normāla parādība. Lielie zaudējumi, ko mežsaimniecībai šeit un vairākās citās vietās nodara stirnas, liek ķerties pie radikāliem līdzekļiem kultūru aizsardzībā vai stirnu skaita samazināšanas.

Rajonos, kur stirnas uzturas un pie kuŗiem mēs tās gribam saistīt, jāgādā arī pār tīru ūdeni dzeršanai. To sasniedz dažreiz, grāvjus padziļinot, bet dažreiz tādas pašas dzeŗamās vietas ierīkojot, kā to mūsu zemkopji dara ganībās. Dzirdīšanas vietas tomēr nekad

[1]) Skat. *L. Karps* — Meža zvēru postījumi apmežojumos un *P. Bērziņš* — Mūsu medību politika. „Meža dzīve". 1936, 4724.—4727. un turpat 4728.—4731. lp.

Att. 116. Stirnāzis ar kazu.

No Mežu dep. archīva uzņ.

nevajag ierīkot purvainā vietā, jo tad tās viegli var kļūt par dažādu tārpu un citu sērgu izplatītājām. Nebūs nekad par ļaunu pavasaros šaubīgāko vietu ūdeņus likt baktērioloģiski izmeklēt. Ar to nereti vien izdosies novērst lielāku ļaunumu kā medījumiem, tā mājkustoņiem.

Lai veicinātu gremošanu un, pastiprinot gremošanas sulu izdalīšanos, atvieglotu stirnām pavasaros un rudeņos pāreju no viena veida barības uz otru, vēlams tām pasniegt parasto vārāmo sāli, tā sauktās sāls laizītavas ierīkojot. Vārāmās sāls galvenā nozīme, ka tā sekmē sālsskābes pavairošanos gremošanas sulā un iedarbojas arī labvēlīgi, dzīvnieku ēstgribu pavairojot. Dzīvniekiem, kas dabū sāli barībā, vielu maiņa norit normālāk. Arī piebarošana ar fosforskābo kaļķi (organismam viegli uzņemamā veidā) un ar daudz olbaltumvielu saturošu barību (piem., līdz riekstu lielumam sasmalcinātiem sēzamraušiem) ļoti vēlama kā āžu ragu augšanas laikā, tā arī kazu grūsnības periodā un arī kā pavasaŗa, tā rudens stirnu spalvas maiņas laikā. Sevišķi izcili rezultāti sasniegti, ja šādu piebarošanu sistēmatiski turpina vairākus gadus no vietas. Ļoti labu iespaidu uz stirnu ragu attīstību atstāj arī to mežu pļavu kaļķošana (resp. mēslošana ar kaulu miltiem), kuŗās stirnas parasti barojas. Šādu pļavu siens satur vairāk minerālvielu, kas no-

Att. 117. Guloša kaziņa.

Jaunauces nov. 18. jūn. fot. *V. Blankenburgs.*

derīgas stirnu ragu augšanai, un pēdējie tad arī attīstās krāšņāki [1]). Pavisam izcilu ragu attīstību stirnu āžiem rada vairogdziedzeŗa hormōns — tiroksīns, kā to savos izmēģinājumos Latvijā konstatējis prof. N. G. Lebedinskis [2]).

Citi minerālsāļi, izņemot augstāk minētos, stirnām ļoti kaitīgi, un liela uzmanība jāievēro, pat mākslīgos mēslus uz meža pļavām izsējot. Piemēram, ja devīgāk izsēts nepietiekoši smalki saberzts kaļķslāpēklis (kaļķa cianamīds), Čīles salpetris (sslāpēkļskābais natrijs) vai citi slāpēkļu mēsli un stirnas tos saēdas lielākā vairumā, tad tās var aiziet bojā. Nonīkst no šiem sāļiem arī tos ieēdušās laukirbes un pat zaķi [3]). Tādēļ medību rajonos drīkst lietot vienīgi smalki samaltus mākslīgos mēslus, pie tam tie jāizsēj sausā

---

[1]) Skat. arī Stabsjägermeister *Francke* — Über verschiedene Einflüsse auf die Gehörnbildung und über Aufartung. „Deutsche Jagd" 1942, Nr. 21/22, 79.—80. lp. un Nr. 29/30, 111.—112. lp.

[2]) Skat. *N. G. Lebedinsky* — Stirnas ragu metamorfōzes paātrināšanās vairogdziedzeŗa hormōna ietekmē. L. U. salīdzināmās anatomijas un eksp. zooloģ. inst. darbi. Acta Biologica Latvica, IX, 125.—133. lp.

[3]) Skat. arī „Niederjagd und Kunstdüngerchemie", „Deutsche Jagd" 1942, Nr. 7/8, 26. lp.

Att. 118. Stirniņa „Gaitiņa" ar savu saimnieku — Auces „Ozoliņa" apgaitas mežsargu.

Fot. doc. *G. Fedders.*

laikā, lai sāls nepieliptu pie zāles, bet nobirtu zemē. No pārējiem biežāk lietotiem mākslīgiem mēsliem par kaitīgu medījumiem izrādījies arī ģipsis, ar kuŗu jārīkojas tāpat kā ar viskaitīgāko kaļķslāpēkli un arī Čīles salpetri. Kainīts, pēc rūpīgiem Dr. A. Fesera pētījumiem, nav zvēriem kaitīgs, un tikai laukirbes var nonīkt, kainīta graudiņus smilšu graudiņu vietā sarijušās. Pareizāk tomēr būs, ja ar mākslīgiem mēsliem apsētās platības līdz pirmajam lietum pasargās no medījumu apmeklējumiem, vai nu karodziņus izliekot, vai citādi zvērus no šī rajona aizbaidot.

Mūsu apstākļos stirnu skaitu visvairāk ierobežo stingrās ziemas (dziļš sniegs), barības trūkums ziemā, apkārtklejojošie suņi un dažkārt arī pārmērīga stirnu izšaušana vai slimības. Dziļāka sniega ziemās barība stirnām jāizliek ne tikai parastās redelēs, bet tieši pie to no sniega attīrītām guļas vietām. Kā uz to norāda arī grāfs Finkenšteins (Finkenstein) un Dr. F. Hübners[1]) (Dr. Hübner), arvien jāvairās ierīkot pārāk lielas medījumu barotavas. Nav arī vēlams tās pārāk koncentrēt atsevišķās vietās, jo tad tās izvēršas par dažādu slimību izplatītājām un nodara vairāk ļauna nekā laba.

---

[1]) Skat. „Waidwerk der Welt" 1938, 199.—204. un 206.—208. lp.

Rūpējoties, lai stirnas varētu gulēt tieši uz zemes, mēs no sniega atbrīvojam arī ogulāju mētras, kas tām noder par labu barību. Sniega notīrīšanai vislabāk lietot tā saukto „sniega arklu", bet ja sniegs tik dziļš, ka ar to vairs neizdodas atsegt zemi, tad jāķeŗas pie sniega atrakšanas platlāpstām 2—10 m² lielos laukumiņos. Stirnas sākumā gan ne labprāt guļ šādās vietās, jo nevar pārredzēt apkārtni, bet, bada un aukstuma spiestas, pie

Att. 119. Apm. 13—14 mēnešu vecumā pēc stirnāžu radziņiem jau īsti labi var atšķirt, kuŗš no tiem vēlāk pieaugs par skaistu āzi (pa kreisi — neapšaubāmi II a grupa), no tāda, kuŗš arī vēlākos gados, maz paredzams, spēs dot vērtīgu trofēju. Nepārprotami II b grupas āžiem parasti sevišķi niecīgi radziņu stulmi (Rosenstöcke), jo vispārējs likums ir, ka „tikai uz spēcīgiem ragu stulmiem var izaugt arī spēcīgi ragi". Minimālā prasība, lai gadu veciem stirnu āžiem būtu radziņi vismaz ausu gaŗumā. Četržuburu vai pat seššuburu ragi šinī vecumā ir, protams, kaut kas pavisam izcils.

tām pierod, un šais pašās vietās tad tās ieteicams barot ar apšu zariem, nebojātu sienu, āboliņu vai vasaras sākumā izžāvētām koku lapu slotiņām. Bargākas ziemas pie mums neatkārtojas tik bieži, un ja to laikā katrs mednieks, katrs dabas mīļotājs un dzīvnieku labvēlis kaut drusku pūlēsies meža iemītnieku labā, tad panākumi arvien būs.

Stirnas oža ļoti laba: cilvēku saož pat 200—300 soļu atstatumā (pie labvēlīga vēja pat vēl tālāk); dzirde laba, bet redze diezgan vāja, un, ja mednieks nekustas, tad stirna viņam var pieiet tīri klāt un tomēr neieraudzīt. Visumā stirnas ļoti labsirdīgas, tikai veci āži kļūst ļauni, ātri skaišas un dažreiz uzbrūk pat saviem audzētājiem.

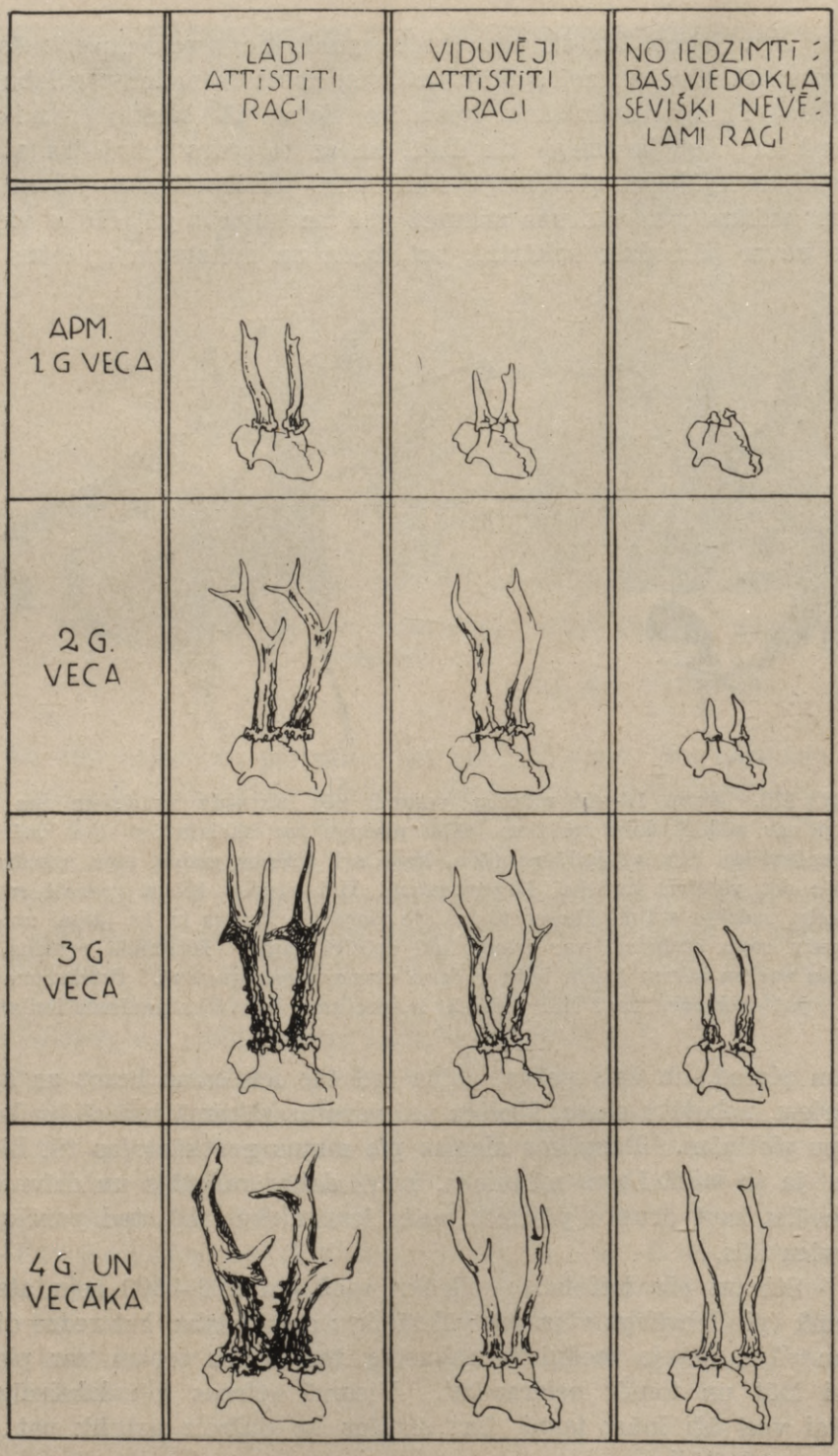

Att. 120. Ragu forma labi norāda, kuŗi stirnāži atšaujami, ja reizē ņem vērā arī to vecumu.

Vasaru stirnas dzīvo atsevišķi, vismīļāk lapu koku jaunaudzēs, un tikai ziemā dažreiz salasās ļoti lielos baros (30—50 galvu), kuŗus vada arvien kāda veca kaza. Stirnāži barā parasti turas pēdējie un vispār ir daudz veiklāki un viltīgāki par kazām. Bet tas viņus tomēr netraucē būt arī ārkārtīgi bailīgiem, bieži atgadās, ka tie paši vairs nezina, ko dara, un tādos brīžos viegli dabū galu.

Att. 121. Pieaugušu stirnāžu krāšņas ragu formas. Visizplatītākās 3 ragu pamatu formas: 1) ragi taisni (augšā — pa kreisi); 2) ragi ieapaļi, bet augšā ragu gali nav ieliekti uz iekšu (grozveida forma), un 3) ragi liekti, augšdaļas liecas uz iekšu (sirdsveida forma). Sastopamas arī dažādas pārejas formas, pie kuŗām (vidēji starp 2. un 3. tipu) pieskaitāmi arī attēla apakšējā rindā kreisā pusē un augšā labā pusē parādītie. Ļoti reti ir uz āru liektie (apakšējā rindā no kreisās otrie), krustveida un astoņu žuburu (apakšējā rindā pa labi redzamie).

Ziemeļzemju āžu ragiem gan nereti skaista forma un glīti kronīši, bet tie parasti gaŗi un tievi, reti kad tik masīvi kā Viduseiropas āžiem, jo ragu augšanas laikā, ziemā, mūsu stirnām grūti sagādāt pietiekošus vairumus piemērotas barības. Mūsu izstādēs nav redzēti ragi, kas svēruši pāri par 450 g. (Italijas āžu ragu svars parasti tikai līdz 300 g), kurpretim Viduseiropas āžiem, kur vien labāki ganību apstākļi, ragu svars nereti pārsniedz 600 g. Augšā pa labi sevišķi plati izliekti ragi, kādus redz vienīgi Kaukaza un Sibirijas āžiem.

Krāšņākie ragi āžiem izaug gados, kad labvēlīgi barības apstākļi, 3.—8. g. (visbiežāk 4.—6. g.) vecumā. Ragi vispār krāšņāki, ja āži barojas rajonos, kur augsne kaļķaina un kur tanī netrūkst arī fosforskābo un magnija sāļu.

Att. 122. Pēdējā medību skatē Rīgā 1940. g. šie stirnāžu ragi ieguva pirmās trīs godalgas.

V. Blankenburga uzņ.

Man personīgi bijusi izdevība redzēt suņa dzītu stirnāzi, kas, domādams, ka viņš no visām pusēm ielenkts, ielec — rudenī, ledus iešanas laikā — upē un tur noslīkst. Tāpat 1922. g. medībās ar dzinējiem Elējas mežniecībā kāds 2 gadus vecs stirnāzis bija nokļuvis starp vairākiem dzinējiem; izskrējis no dzinēju vidus, tas pa bieziem krūmiem uzskrēja man virsū, tad, ieraudzījis mani paceļot šauteni, sitās ar lielu steigu sāņus un apmēram soļu 15 atstatumā no manis uzdrāzās ap 50 cm resnai priedei taisni virsū un, atsizdamies pret to ar galvu — asinīm no mutes plūstot, — nogāzās gar zemi beigts. Līdzīgi gadījumi novēroti vairāki. Tie norāda, pretēji pie briežiem novērotai apķērībai un apdomībai, uz lielu nenosvērtību stirnu raksturā.

Stirnas ir arī ļoti ziņkārīgas. Ja mežā klusi ejot nejauši iztaisām kādu troksnīti vai uzminam kādam sausam zariņam, tad, ja biezoknī bijis stirnāzis, tas iztraucēts aizbēg lieliem lēcieniem, dažreiz pat saceldams lielu troksni ar savu riešanu. Ja stirnāzis cilvēku nav ne redzējis, ne saodis un aizmucis vienīgi no trokšņa, tad, ja ir vēlēšanās šādu āzi vēlreiz redzēt un novērot, vajag tūliņ labi paslēpties kādā cerā vai piespiesties pie kāda koka. Jau pēc kādas ceturtdaļstundas stirnāzis parasti atgriežas, lai pārliecinātos, kas

īsti to traucējis. Stirnāža tuvošanos mežzinis M. Ūdris tēlo šādi:

„Ir tiešām vērts redzēt šo interesanto skatu. Buks nāk lēni, soli pa solim, kājas augsti celdams. Buka ugunīgais tumšo acu

Att. 123. Anormālie stirnāžu ragi. Augšējā rindā no kreisās trešie novēroti kādai kazai. Sevišķi nevēlami ir vecu āžu taisni un gari bezžuburu ragi. To nesējus sauc par „slepkavām", jo tie bieži saduŗ āžus ar labām iedzimtām īpašībām. Tie atšaujami pie pirmās iespējas, tāpat kā āži ar „korķu viļķu" veidīgiem ragiem, kas visbiežāk vai nu iedzimti, vai arī norāda, ka āzis slimo ar plaušu vai zarnu tārpiem. Vienā vietā strauji izliekti vai aizžņaugti ragi biežāk atgadās kā sekas no ragādas bojājumiem ragu augšanas laikā (arī kā kaulu vecu ievainojumu sekas), bet dažreiz ir arī iedzimti. Pēdējos divos minētos gadījumos āži atšaujami.

skats un galvas pagriezieni ausij pret visām pusēm liecina par ārkārtīgas maņas koncentrēšanu izsekojamai apkārtnei."

Stirnu nārsta laiks sākas parasti jūlija otrā pusē, bet atsevišķos gadījumos tas iesākas jau jūnija pēdējās dienās[1]) un

[1]) Mežu d-ta bij. vicedirektors un viens no mūsu dedzīgākiem mednieķiem Robežnieks visagrāko stirnu nārstu novērojis 1924. gadā Rīgas pilsētas mežos Olaines tuvumā 15. jūnijā; man personīgi bijusi izdevība to dažādās vietās novērot visagrāk — 25.—27. jūnijā. — Zināms pamats pieņemt, ka šos sevišķi agros nārstošanas gadījumus var novērot vienīgi pie ālavām kazām. Parasti ātrāk nārsto arī kazas, kuŗu kazlēni gājuši bojā pirmajā zīdīšanas laikā.

var turpināties arī līdz augusta beigām [1]). Atsevišķas stirnu kazas nārsta laiks turpinās 4—5 dienas, bet viss galvenais nārsta laiks parasti 14—16 dienu. Vispirms pārošanās laika pazīmes parādās pie jaunākām kazām. Šai laikā stirnāži sevišķi kustīgi, gan sekodami kazām, gan sāncenšus atgaiņādami. Uzvarēto pretinieku tie dažreiz trenc projām ar tādu troksni, ka viss mežs skan, un šādos brīžos neveltī arī cilvēkam ne mazāko vērību. Arī kazas trenkšana ir ļoti strauja, un īpaši jaunās kaziņas bēg no stirnāža, kamēr vien spēj. Parasti vispirms notiek strauja skriešanās, no sākuma lielākiem lokiem, bet beigās apkārt kādam prāvam krūmam vai arī kādā taisnā virzienā un pa to pašu teku. No svaigi nomīdītas zāles riņķiem vai tekām (pat līdz 1,5 m platumā) var redzēt, ka pārošanās laiks sācies. Viens stirnāzis normāli var aplecināt trīs kazas. Grūsnības laiks — 40 nedēļu.

Att. 124. Šauts Liepupē mednieku b-bas „Alnis" rīkotās medībās. Šādi parūkveidīgas galvas āži arvien atšaujami, jo beigās tā kā tā nonīkst.

Dažreiz novērotie gadījumi, kad stirnāzis trenkā kazu novembŗa mēnesī, kā tagad diezgan droši noskaidrots, ir tikai mānu nārsts un tikai retos izņēmuma gadījumos arī šai laikā var notikt kazu apaugļošana. Labos barības gados tomēr arī šai periodā stirnāzi kādreiz izdodas pievilināt ar svilpi.

Normāli jūlija beigās vai augusta sākumā apaugļotā oliņa kazas ķermenī sāk attīstīties, atkarībā no klimatiskiem un citiem apstākļiem, tikai oktōbŗa otrā pusē vai pat tikai decembrī, līdz ku-

[1]) Pēc visām pazīmēm spriežot, nārsta laika sākums ļoti atkarīgs no tā, cik agrs pavasaris, cik laba barība pieietama stirnām un kāda bijusi pēdējā ziema — ja stirnas ātrāk atkopušās un ir brangākas, tad, siltā laikā, nārsts iesākas krietni agrāk par normālo, pretējā gadījumā — novēlojas.

Att. 125. Stirnu raksturīgās guļas vietas sniegā. Ja sniegs pārāk dziļš, tad starp kokiem jāizbrauc ar sniega arklu, lai stirnas varētu gulēt uz zemes un izmantot mētru barību.

Febr. mēn. sākumā Dzelzsāmura nov. fot. *V. Blankenburgs.*

ļam laikam tā atrodas miera stāvoklī. Tādēļ arī, kaut gan stirnu grūsnības laiks skaitās ap 9 mēneši, embrija attīstība patiesībā norit tikai 5—6 mēnešus.

Att. 126. Novājējusi stirna dziļā sniegā nespēj arī no cilvēka aizskriet. Vai tiešām kāds būs tik cietsirdīgs un nerūpēsies par tās pabarošanu?

No Mežu dep. archīva *R. Riekstiņa* uzņ.

Att. 127. Tā stirnas izēd siena kaudzi barības trūkuma laikā.
Lai siens nesāktu no augsnes mitruma pūt, apakš kaudzes ieteic novietot apm. 30 cm resnu zaru saišķu paklāju un virs tā vēl ap 30 cm biezu kadiķu zaru kārtu, lai peles neievies tos.

Raunas-Lielmeža nov. uzņ. *A. Pinkainis.*

Pēc riesta vecākie stirnāži kļūst visai uzmanīgi un slēpjas biezokņos. Tad tos grūti sastapt. Šādi individi, nereti vien ar izciliem ragiem, savas klusās dzīves vietas nemaina pat līdz rudenim vai ziemai.

Kazlēni (parasti 1—2, ļoti reti 3) piedzimst normāli maijā; mazi paņemti, tie pierod pie cilvēka tik labi, ka viņus var pat izlaist brīvi mežā staigāt. Tikai nārsta laikā viņi tad parasti aiziet un vairs neatgriežas. Jau otrā dzīves gadā kaza ir vaislas spējīga.

Stirnu kaza ļoti gādīga māte, mazos kazlēnus dūšīgi sarga un ar savu stipro priekšāju palīdzību aizdzen pat tādu bīstamu ienaidnieku kā lapsu. Pēdējā tomēr viltīgāka, nogaida, kad kaza aiziet no mazajiem sāņus, un tad saķeŗ un aiznes kādu pirmajās mūža dienās pavisam nevarīgu kazlēnu.

Kaut gan iespējama liela dažādība šai ziņā, tomēr var parastiem gadījumiem pieņemt, ka āzim, sākot ar trešo gadu, izaug sešu (ļoti reti 8 vai pat 10) žuburu ragi, kuŗus pieaudzis āzis nomet oktōbrī vai novembrī[1]). Jo stirnāzis vecāks, krāšņā-

[1]) Skat. arī *K. Grevē* — Säugetiere Kur-, Liv-, Estlands. Riga 1909, 147. lp.

Att. 128. Stirnu barotava Strenču virsm. Redeles un nojumi saturētāji stabi reizē aizkavē iespēju stirnām ielīst redelēs no galu puses.

Fot. *A. Pinkainis.*

Att. 129. Redeles stirnu barošanai Elējas novadā.

Inž.-mežk. *J. Gaiķa* uzņ.

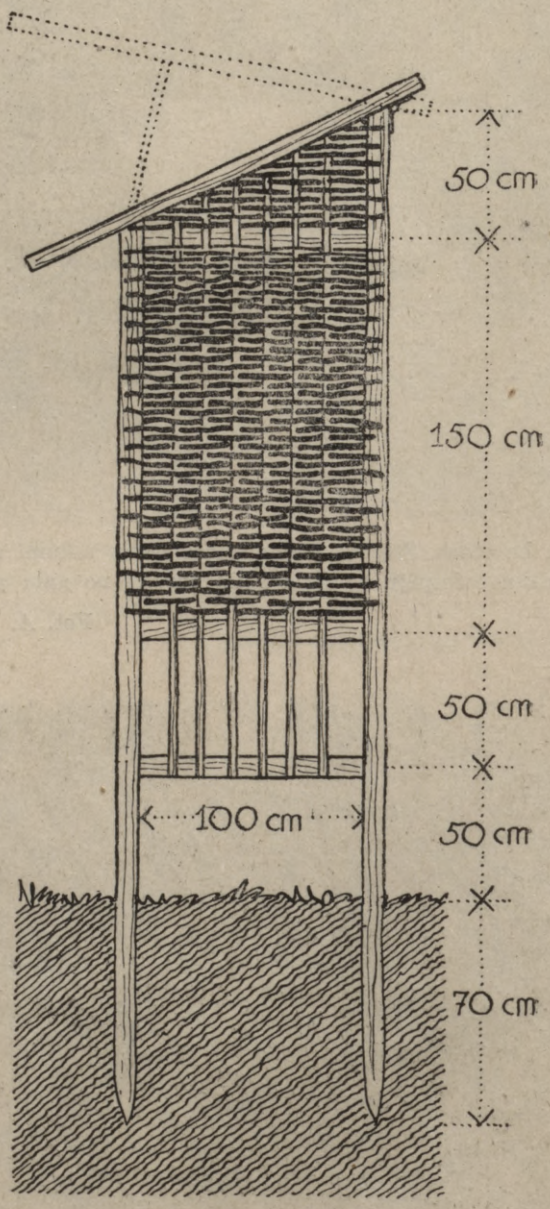

Att. 130. Nelielas stirnu barošanas redeles — automats.

kiem ragiem un jo agrāk viņš tos nomet, — jo agrāk viņam sāk ataugt jaunie ragi. Ar labām iedzimtām īpašībām stirnāži sasniedz savas attīstības kalngalus starp 4.—6. mūža gadu. To ragiem šai laikā jābūt masīviem un ar cēlu formu. Āži, kam arī šai vecumā tievi vāji pērļoti radziņi[1]) vai kam nepilns žuburu skaits, katrā ziņā atšaujami. Saudzējami āži, kuŗu ragu masas vairums vēl vērojams augšdaļā, kuŗu augšējie žuburi veido lāpstveida astoņžuburu

Att. 131. Stirnas arī ziemā meklē ūdeni dzeršanai.
Pēc *K. Visotska* gleznas.

vai tamlīdzīgas formas. Atšaušanai atļautie labāko ragu nesēji stirnāži šaujami vienīgi pēc nārsta laika. Viduvējam stirnāzim jauni ragi ataug jau februārī, bet nereti vēl tikai aprīlī — maijā viņš tos galīgi notīra no spalvas (ragādas), berzēdams gar jauniem kociņiem, kuŗu mizas satur daudz miecētājvielu[2]). Noberztie kociņi tai

[1]) Vāji stirnāžu ragi kopā ar mazu galvaskausa daļu sveŗ tikai līdz 200 g. Vidēji ragi skaitās pāri par 22 cm gaŗi un sveŗ no 200—250 g, krietni — 22—25 cm gaŗumā un svarā no 250—350 g, izcili — pāri par 25 cm gaŗumā un svarā virs 350 g.

[2]) Izrādās, ka asinis, ar miecētājvielām sajaucoties, nokrāso āža baltos ragus glītā tumšbrūnā krāsā.

pašā laikā skaidri norāda uz stirnāža klātbūti. Sūnu nokasījumi, kuŗus stirnāzis izdara ar priekškājām visur, kur vien viņš uzturas, dod vēl drošāku norādījumu par stirnāža klātbūti nekā viņa „riešana", ja to nejauši iztraucē. Lieta tā, ka arī kaza rej, dažreiz pat vēl ilgāk nekā āzis, tikai kazas riešana, kaut arī īsa, tomēr divzilbīga, un uzrakstot to varētu apzīmēt: „beu" vai dažreiz arī „bau"; āža rie-

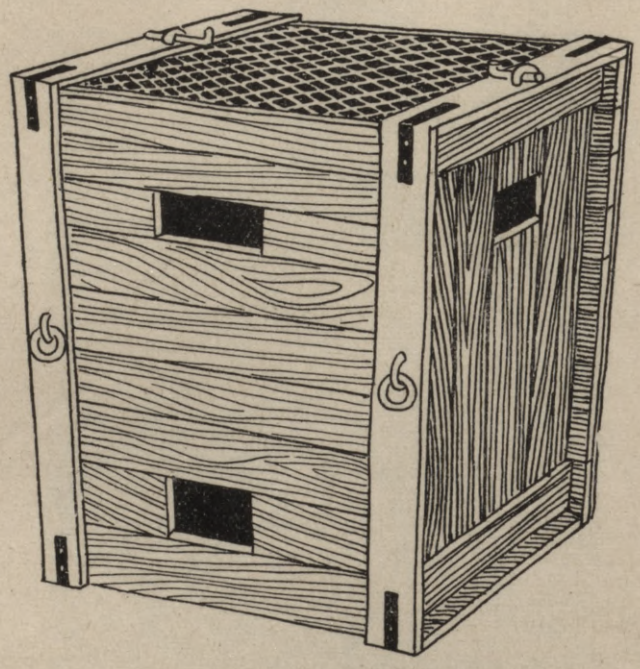

Att. 132. Kastes vai grozus dzīvu medījumu transportam taisa visdažādākās formas. Svarīgi, lai tanīs ievietotiem dzīvniekiem netrūktu svaiga gaisa un lai kasti varētu stingri atsiet, lai tā vagonā vai ratos mazāk valstītos. Attēlā parādītais veids noderīgs kazlēnu transportam.

šana turpretim vairāk līdzinās „bö" un ir katrā ziņā vienzilbīga. Stirnāžu riešanu, kad tas iztraucēts aizlec no vietas, varētu apzīmēt ar skaņu: „Bö! böbö! bö! bö! bö!" Vecāks āzis šo skaņu ietur zemākos toņos nekā jauns. Izšķirt visu to tomēr nav nemaz tik viegli. Arī no pēdām noteikt, vai gājis āzis vai kaza, samērā ļoti grūti, dažreiz pat neiespējami. Zināmus aizrādījumus šim gadījumam dod pievienotie zīmējumi. Visumā āža pēdas lielākas un nagu galu nospiedumi apaļāki, mazāk smaili nekā kazai.

Nošautas stirnas vecumu vislabāk noteikt no zobiem, pie kam sevišķi svarīgi, — sekojot medību likuma izpildīšanai, — ziemā pēc ragu nomešanas prast noteikt, vai āzis vecāks par gadu

vai jaunāks. Ja nevar noteikt, spriežot vienīgi no lieluma, tad drošu norādījumu dabūjam, apskatot nošautā āža dzerokļus: līdz 31. dec. tā paša gada āzītim, ko medību likumi vēl atzīmē par kazlēnu, virs- un apakšdzerokļa katrā pusē ir retāk tikai 4, parasti 5 dzerokļi. Sākot apmēram no 15. dzīves mēneša, dzerokļu skaits stirnāzim pieaug līdz seši, un šis skaitlis arī ir izšķirīgs attiecīgajā ekspertizē: ja stirnāzim abu žokļu katrā pusē jau pa seši dzerokļi, tad tas nav tā paša gada kazlēns. Kazlēniem 12—15 mēnešu vecumā arī mainās pirmie 3 piena zobi — dzerokļi. Trešais dzeroklis, kas kazlēna mūža sākumā ir trīsdaļīgs, pēc pārmaiņas izaug divdaļīgs un ir raksturīga pazīme vecuma noteikšanai.

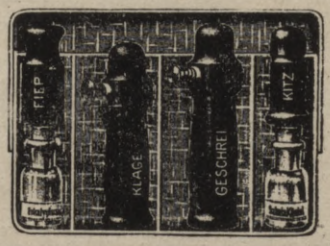

Att. 133. „Faulhaber'a" (Gramma — Metallwarenfabrik, Baden b. Wien) stirnu pīkstiena atdarināšanas svilpju komplekts. Līdz ar sevišķi iecienīto „Orig. Uhlenhut", „Buttolo" un Kraus'a izveidotiem modeļiem ir viens no vislabākiem.

Bez dzīvnieku vecuma ļoti svarīgi zināt katrā mežā esošo stirnu āžu iedalījumu pēc to noderības vaislai. Lielvācijā tos iedala šādās šķirās (grupās) [1]:

I A: stirnāži ar labām iedzimtām īpašībām un nevainojamas formas ragiem, kuŗu ķermeņa gaŗums un svars sasniedz attiecīgam rajonam vēlamo normu;

I B: stirnāži, kas lieluma ziņā pārsniedz vēlamās normas robežu, bet vai nu sava eksterjēra, vai ragu formas dēļ nav atzīstami par vaislai derīgiem;

II A: stirnāži ar labu iedzimtību un bez kādām redzamām kļūdām, kuŗi vēl nav sasnieguši vēlamo lielumu;

II B: vaislai nederīgi nepieauguši āži, ar vājiem ragiem un niecīga auguma.

Audzētāja mērķis ir panākt, lai augtu spēcīgi stirnāži, gaŗiem, tumšas krāsas un cēlas formas ragiem. Bagātīgs ragu pērļojums,

[1]) Šīki norādījumi šai ziņā atrodami ļoti labi sastādītajā grāmatā: *Bruns, Sartorius, K. Lotze* — Das Ansprechen des Rehwildes. 1942.

Att. 134. Stirnāžus to otrā dzīves gadā vērtējot, vislielākā vērība jāveltī **ragu masai.** Pēdējā medniecības skatē Rīgā 1940. g. āžus ar šādiem ragiem L. M. B. Savienība ieteica saudzēt, gan atzīmējot, kā pirmie pa kreisi ir tikai vidēji attīstīti.

V. Blankenburga uzņ.

lieli kroņi, gaŗas un masīvas žuburu smailes un balti ragu gali ir skaistumu cēlēji faktori, kuŗu attīstībai jāveltī liela uzmanība. Pie pareizas medību saimniecības katrā rajonā jābūt reprezentētām visām dzīvnieku vecuma klasēm, lai būtu nodrošināta iespēja katru gadu atšaut arī skaistas trofējas devējus stirnāžus. Cilvēka rokas neskartā vietā kazu un āžu skaita attiecības ir 1 : 1. Vēl samērā

Att. 135. Ragu kollekcijas kādā no medību skatēm Rīgā.

Fot. *V. Rīdzenieks.*

viegli var paciest attiecības 1 : 2, bet šai gadījumā jau sevišķi jārūpējas, lai mežā nebūtu pārāk vecas kazas, kas paliek ālavas.

Galvenie stirnu medību veidi: „uz gaidi" no „kanceles", pakaļdarinot kazas pīkstienu nārsta laikā; ar piezagšanos — vakaros, kad stirnas iznāk uz pļavām baroties, un arī ar dzinējiem. Medīt stirnas ar lielāku dzinēju suņu palīdzību tagad visur it dibināti

Att. 136. Tādi ragi pazīstami Talsu novada stirnu āžiem.

Mežu dep. archīva uzņ.

noliedz: lielāka suņa ilgāku laiku dzītas stirnas pēc tam atgulstas, saaukstējas, dabū plaušu iekaisumu un nonīkst.

Kvekšķu iztraucēta stirna parasti pēc neilgas riņķošanas izcelšanas vietā aiziet taisnā līnijā vismaz 4—6 km (dažreiz pat līdz 20 km) tālu, un medniekam jāgaida stundām ilgi, kamēr to suņi atdzen atpakaļ. Pie tam piezīmējams, ka vispār atpakaļ atdzīt izdodas vienīgi tās stirnas, kas piedzimušas un arvien dzīvojušas izcelšanas vietas rajonā. Suņiem gandrīz nekad neizdodas atpakaļ atdzīt izceltu vecāku āzi: tas dodas projām taisnā līnijā desmitiem kilometru tālu un atgriežas atpakaļ tikai vēlāk, kad suņi to beiguši

dzīt. Arī gadījumos, kad suņi sāk stirnas dzīt, kamēr tās vēl nav apgūlušās, tās riņķo daudz mazāk un dodas ātrāk projām no traucēšanas vietas. Viena suņa dzītas stirnas uztraucas mazāk un ilgāk paliek izcelšanas vietas rajonā nekā vairāku suņu dzītas.

Interesantākais stirnāžu medīšanas veids — pakaļdarinot nārsta laikā mātes pīkstienu resp. kliedzienu. Šis medību veids

Att. 137. Tādi izskatās tagadējie ziemeļvidzemnieki [1]).

dažus gadus turpināms gandrīz līdz septembŗa mēnesim un dod iespēju āžus šaut ar izlasi, atstājot dzīvus medību saimniecībai vērtīgākos eksemplārus [2]). Šais medībās atdarināmais kazas pīkstiens ir ¼—½ sek. ilgs, vienzilbīgs un kaut kas vidējs starp „i" un „ä" skaņu. Pīkstiena toņa augstums pieaugušai kazai svārstās starp „e" un „f":

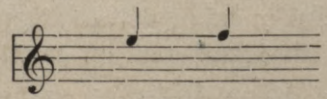

Pīkstienu mežā var sadzirdēt augstākais 200 m attālumā [3]). Pie mums šis medību veids iespējams dažreiz pat līdz septembrim.

---

[1]) Skat. *F. Vidrižnieks* — Mūsu stirnu dabas un dzīves īpatnības. „M. un M." 1939, 256.—259. lp.

[2]) Skat. „Wild und Hund" 1927, 504. lp.

[3]) Skat. arī *A. Bischof* — Die Kunst des Waidmanns, das Wild zu locken. 1940.

Att. 138. Skaista stirnāža galviņa no medniecības skates Rīgā 1940.
Fot. *V. Blankenburgs.*

Att. 139. I god. medniecības skatē Rīgā 1940. g. ieguvušie stirnāžu ragi.
V. Blankenburga uzņ.

Ja ar šo medību veidu pazīstami arī apkārtējie malu mednieki, tad mežziņa pienākums jau jūlija otrā pusē iespējami bieži piemānīt sava meža stirnāžus pie sevis un tos krietni sabiedēt. Tā iebiedēti stirnāži jau pēc īsa laika uz svilpi vairs klāt nenāks, un malu mednieki viņus iznīcināt nevarēs, kas pretējā gadījumā viegli iespējams. Piesaucot stirnāžus pie sevis, mežzinis varēs tos arī sīki apskatīt un labi novērot, kuŗš no viņiem audzējams un

Att. 140. Šie it kā Lubānas apkārtnē šauta stirnāža ragi bija iesūtīti pēdējai medību skatei Rīgā 1940. g. Tos tomēr neizstādīja, izsakot šaubas par to izcelšanos, jo šāda tipa ragi gan redzēti Sibirijas, bet ne šejienes āžiem.

Fot. *V. Blankenburgs.*

kuŗu var atļaut nošaut — viņa neglīto ragu vai kāda cita iemesla dēļ.

Ja stirnāži uz atdarināto kazas pīkstienu nārsta laikā nenāk, tad tas parasti norāda, ka mednieks nav īsts lietpratējs. Pīkstiens būs vai nu par skaņu, nepareizs varbūt būs toņa augstums, varbūt par gaŗu stiepts vai arī nevienādi skaņš; pīkstiens jānobeidz tikpat skaņi kā iesākts. Arī toņa augstums beigās nedrīkst mainīties — pīkstiens beigās, kā mēdz teikt, „jānogriež". Pēc dažu mednieku ieskata svarīgi arī esot pārošanās laika sākumā lietot gadu vecu kaziņu augstāka toņa pīkstienu, bet perioda beigās vecāko kazu samērā zemāko pīkstiena toni. Pārāk precīzs toņa augstums tomēr nemaz nav tik svarīgs, kā to daži mūsu mednieki uzsveŗ. Iesācējam var ieteikt iesākt mēģinājumus ar kazas pīkstiena atdarināšanu no kādas vismaz 4—5 m augstas „kanceles". Ja tādas nav, tad liela vērība veltījama mazāk pamanāmam mednieka

tērpam (pelēki zaļā vai zilgani zaļā tonī) un rūpīgai labi maskētas vietas izvēlei. Arī vējš nedrīkst pūst no mednieka uz biezokņa pusi, no kuŗa cer āzi piemānīt savā tuvumā. Labākās šī veida medības vispār saulainās bezvēja dienās starp plkst 10—12 un 14—17.

Att. 141. Stirnāža ragi ar 2 papildžuburiem glabājas Vandzenes pag. Tieviķos.

Fot. *V. Blankenburgs.*

Lai atmānītu stirnāzi, kas jau atrodas pie kazas, daži ieteic lietot divzilbīgo, tā saukto „sāpju kliedzienu" („Sprengfieplaut", „Klageton"), kuŗu visbiežāk izdodot jaunās kaziņas pirmajā nārsta laikā vai arī citas stirnas kaut kuŗā lielākā izbaiļu gadījumā. Kliedzienu varētu apzīmēt ar burtiem „pi . äh, pi . äh, pi . ö". Skaņa izdodama bez kādas pauzes. Iepriekšējais tonis „pi" būs apmēram ⅓ līdz ½ sek. gaŗš, un mierīgā laikā mežā to varēs sadzirdēt 200 līdz 400 m tālu, bet „kliedziena" beidzamā daļa visbiežāk būs tikai

iezīmēta. Tā ilgs apm. 1/5 līdz 1/4 sek. Ar notīm kliedzienu varētu apzīmēt šādi:

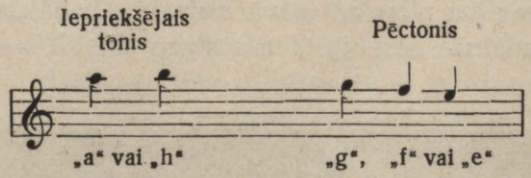

Uz šo kliedzienu nākot vienīgi spēcīgi stirnāži, kas nebaidās no cīņas ar kazu trencēju „konkurentu".

Daži mednieki ieteic šais medībās vēl lietot arī vairākzilbju tā saukto „baiļu kliedzienu", kas dzirdams 400—1000 m tālu un

Att. 142. Mājās augusi stirniņa brīvi pastaigājas mežmalē.

Fot. *T. Strautzels.*

ko var apzīmēt ar burtiem „pi, pi, piiii . äh" vai arī „piääh, pä . . i, pä . . i, pä . . iiii." Šo skaņu izlietošanu āžu piemānīšanai tomēr daudzi mednieki apstrīd. Interesanti vēl atzīmēt, ka uz stirnu pīkstienu stirnāzis dažreiz tuvojas arī pārējos gada laikos [1]). Nārsta periodā paņēmiens tomēr dod vislabākos rezultātus, un uz kazas pīkstienu šai laikā pirmā kārtā nāk vājākie un slimīgie eksemplāri, kuŗiem neapmierinātā dzimumdziņa parasti sevišķi stipra un kuŗus spēcīgākie āži no kazām aizdzen.

---

[1]) Skat. arī „Wild und Hund" 1927, 569. lp.

Stirnāžu atšaušanu nārsta laikā tomēr nedrīkst pārspīlēt, jo normālais āžu skaits medību saimniecībā ir nekādā gadījumā mazāk kā viens āzis uz divām kazām. Šo tezi tomēr daudzi apstrīd, un medību literātūrā atrodam datus no 1 : 1 līdz 1 : 9. Kļūdu še rada novērojumi slēgtos parkos: atkrītot stirnāžu savstarpējām cīņām un pie labas barības turēti, tie it labi vēl apvaislo sešas un vairāk kazas, pie kam šāda proporcija nemaz neatsaucas slikti uz āža ragu krāšņumu, kazlēnu skaitu un to veselības stāvokli. Tikai slēgtos zvēru dārzos var vaislai pielaist arī jaunākus kazlēnus, brīvā dabā ar tiem nav jārēķinās. Ālavās kazas drīkst atšaut vienīgi labi speciālisti, un patiesībā atšaujamas vienīgi kazas, kas 2—3 g. no vietas ālavas. Tikai slimus vai slikta eksterjēra eksemplārus atšaujot, var iztikt arī bez ilgākas to novērošanas.

Ārzemēs stirnas jau labi sen šauj tikai ar lodi. Arī pie mums jaunais medību likums atļauj stirnas šaut vienīgi ar lodi, kas arī vienīgi pareizais, lai retāk atgadītos šo skaisto dzīvnieku sakropļošana. Bet arī lode šaujama vienīgi uz attālumiem, kad vēl iespējams precīzi tēmēts šāviens.

B. Putni — Aves

Mūsu putnu valsts (avifauna) daudz bagātāka ar priekšstāvju skaitu [1]) nekā tikko aprakstītā zīdītāju fauna, tomēr tās nozīme no medību saimniecības viedokļa ir mūsu apstākļos mazāka. Lielāka nozīme no medniecības viedokļa ir tikai trim mūsu putnu šķirām: kašņātājiem (pie kuŗiem pieder medņi, rubeņi, laukirbes, mežirbes un fazāni), plakanknābjiem (pie kuŗiem pieder mūsu ūdensputni — pīles un zosis) un plēsējiem, pie kuŗiem pieder no medību saimniecības viedokļa kaitīgākie plēsēji putni. Pirmo divu šķiru priekšstāvjus, kas ir mūsu galvenie medījumi no putnu valsts, apskatīsim sīkāk, bet pārējos vairāk tikai gaŗāmejot. Par mazputniem, kuŗiem liela nozīme arī no mežsaimniecības viedokļa kā dažādu kaitīgu kukaiņu iznīcinātājiem, šeit vienīgi uzsvērsim nepieciešamību rūpēties, lai tiem mežos būtu labas lizdošanas vietas [2]). Pēc Lielvācijas mežkopju novērojumiem, mežsaimniecībai sevišķi derīgas izrādījušās zīlītes [3]), kuŗām tādēļ arī vēlams gar meža malu uzstādīt ap 50—80 m (vistuvākais ap 30 m) vienu no otra piemērota lieluma būrīšus. Ērtākas tīrīšanas nolūkā tie taisāmi ar atveŗamiem vākiem un novietojami tā, lai kaķi, vāveres un caunas tiem nevarētu piekļūt. Pēdējās prasības ievērošanai būrīšus apsit ar skārdu vai arī skārda sloksni (arī adatainu stiepļu jostu) apliek ap visu koku zem būrīša, lai plēsēji tai nevarētu pāri tikt. Kokam jābūt iespējami atsevišķi augošam.

Arī dzeņiem un strazdiem piemērotu būrīšu izlikšana mežmalēs parasti ļoti ieteicama. Pat meža ceļu cementa caurtekās ieteic iebūvēt izdobtus akmeņus, kur putni var savas lizdas ierīkot. Mākslīgu putnu lizdu ierīkošana un tāpat citi putnu aizsardzības jautājumi tomēr kārtojami uzmanīgi, stingri ievērojot zinātnieku no-

---

[1]) Skat. 1) *G. Niethammer* — Handbuch der deutschen Vogelkunde, 1937 un 1942 un 2) priv.-doc. *N. Transehe un* Dr. *R. Sināts* — Latvijas putni. 1936.

[2]) Skat. arī *J. Delle* — Dzimtenes putni. 1935. „Jaunais zinātnieks" Nr. 1.

[3]) *Die Biologische Reichsanstalt zu Dahlem* konstatējusi, ka viena zīlīšu ģimene gada laikā apēd vismaz vienu centneri dzīvu kukaiņu resp. to vietā ap 120 milj. kukaiņu oliņu vai 150.000 dažādu kāpuru.

rādījumus [1]). Putnu būŗi vislabāk jāizliek jau rudenī, visvēlākais agrā pavasarī — marta mēnesī. Tie jātaisa katrai putnu sugai piemēroti. Piemēram, strazdu būŗu skrejas caurmērs vēlams 46 mm, dobuma platums 10—13 cm, dziļums zem skrejas 23—25 cm, virs skrejas 6 cm. Zīlīšu būŗiem skrejas caurmērs 28—32 mm, do-

Att. 143. Purva zīlīte, kas redzama attēlā, ziemā, kopā ar tauku zīlītēm, bieži ienāk māju sētās un šinīs reizēs ir ļoti pateicīga par pasniegto barību, jo lielā salā, kad putniņiem grūti barību sameklēt, tās badojoties nobeidzas jau 16—18 stundu laikā. Lizdo reizi vasarā (tauku zīlīte lizdo 3 reizes gadā [2]) koku caurumos vai tai izliktos būrīšos. Vasarā pārtiek vienīgi no kukaiņiem vai to oliņām un kāpuriem. Zīlītes vieni no visderīgākiem putniem, kā to arī *J. Kalniņš* apraksta „Dārzkopības žurnālā" 1940. g., 68.—73. lp.

A. Rodes uzņ.

buma platums 9—12 cm, dziļums zem skrejas 15—18 cm, virs skrejas 5 cm.

Daudzi dabaszinātnieki ieteic putnu būrīšu jumtu dēlīšus arvien ņemt krietni lielākus par būrīša šķērsgriezuma laukumu, lai,

---

[1]) Skat. arī 1) *H. v. Berlepsch* — Der gesamte Vogelschutz un 2) *A. Rode* — Ligzdošanas vietas un ietaises. „M. un M." 1939. g., 88.—89. un 124.—126. lp.

[2]) Skat. *K. Vilks* — Cik reizes gadā dēj un perē mūsu putni. Žurn. „Daba un zinātne" 1939. g. izd.

Att. 144. Tikai rets putns iztiek ar tik vienkāršu, bet par to grūti saskatāmu lizdu, kā ūdensmales veiklais kukaiņu ķērājs upes tārtiņš (Charadrius dubius curonicus, Gm.). Šī tikai 16 cm gaŗā putniņa olas samērā ārkārtīgi lielas (30 × 22 mm), un tās bieži notur par kāda lielāka putna olām.

Fot. *A. Rode.*

piemēram, būrīša skrejas pusē tas pārsegtu sānu dēlīti vismaz par 4 cm. Ja jumtiņš pārsegts ar cinkotu skārdu vai nedarvotu papi, tad tā jāpārliec pār jumta dēlīša malām un pāris cm platumā jāpiestiprina arī pie sānsienām, lai vējš nesistu būrītī lietus ūdeni starp jumta un sānsienu dēlīšiem. Dibena dēlītī daži ieteic izurbt iekļuvušā ūdens novadīšanai līdz ar sānsienām 2—3 caurumiņus [1]).

Strazdu būŗi uzkaŗami 4—5 m augstu, bet zīlīšu būŗi tikai 2—4 m augstu. Ja parastā strazdu būŗa izmērus palielina par apm. trešo daļu un skreju taisa ap 85 mm resnu, tad tādā būrī lizdu taisīs mežbaloži un pūces. Šādi būŗi tad jāpakaŗ kokos ne augstāk par 10 m no zemes.

Ļoti labi praksē izrādījušies H. v. Berlepša (H. v. Ber-

[1]) Skat. Dr. *H. Gasow* — Vogelschutz als Tierschutz, Naturschutz und Schädlingsbekämpfung. Verlag E. Ulmer, Stuttgart 1936, 34. lp.

lepsch) „mākslīgo dobumu" būrīši, kuŗus vēlams novietot, stingri pie kokiem ar stieplēm piesienot vai ar koku tapiņām vai skrūvēm piestiprinot, ar skrejcaurumu pret rītiem, dienvidrītiem vai dienvidvakariem. Bluķu būrīšu pagatavošanai var noderēt tiklab skuju, kā lapu koku stumbri. Lai vieglāk klucī izkaltu dobumu, vēlams vispirms tanī ieurbt skrejcaurumu. Pēc tam kluci pārplēš tā, lai skrejcaurums paliek tālāk no plēsuma vietas. Tad izkaļ vēlamo izmēru dobumu katrā pusē atsevišķi, saliek abas puses kopā, sanaglo

Att. 145. *A. Rodes* veidotā būrī pašreiz ielien melnais mušķērājs *(Muscicapa h. hypoleuca,* Pall., — Trauerfliegenschnäpper), kuŗš pie mums nereti sastopams arī lielākos dārzos (kā dobumperētājs).

Fot. *A. Rode.*

vai ar skrūvēm sastiprina un beidzot pagatavo noņemamu jumtu un izurbj pavisam nelielu caurumiņu „notekai". Lai būrīši labāk piekļautos arī tievākam cilindriskam stumbram, ieteicams būŗa mugurpusē pieskrūvēt divas kārtiņas, netālu vienu no otras, un ar pēdējo palīdzību jau varēs būri stingri piestiprināt pie koka. Būrīšos nedrīkst būt nekādas lielākas šķirbas vai caurumi, kuŗu rezultātā varētu rasties caurvējš. Skrejcaurumu apzież ar mitru zemi, lai nomaskētu koka baltumu. Pirms izlikšanas būrītī arī der iebērt pa saujai smilšu un zāģu skaidas. No ārpuses būrīti vēlams segt ar mizu, kas līdzīga to koku mizai, pie kuŗiem būrīšus piestiprinās. Katru rudeni vai agrā pavasarī būŗus vēlams iztīrīt, lai

tanīs ar laiku neievīestos putnu parazīti. Žurnāls „Mednieks un Makšķernieks" ieteica uzstādīt šādu izmēru būrīšus[1]):

	Skrejas caurmērs m/m	Dobuma platums m/m	Dobuma dziļums zem skrejas m/m	Dobuma augstums virs skrejas m/m	Neskarta koka biezums zem lizdas m/m	Būris jāpakar m virs zemes	Būri jānovieto:
Meža zīlītēm, cekulainām zīlītēm, zilzīlītēm, pelēkām zīlītēm, mizložnām	27	85—95	150	50	55	2—4	Piestiprināmi mežos un mežmalēs pie savrup augošiem kokiem; pelēkām u. zilzīlītēm dārzos
Lielām (tauku) zīlītēm, dzilnīšiem, tiņiem, melnajiem mušķērājiem, ericķiņiem, dzenīšiem, zvirbuļiem . . .	32	85—95	150	50	60	2—4	Mežmalēs pie savrup augošiem kokiem (ne meža biezokņos), dārzos un pie ēku sienām
Strazdiem, dižraibiem dzeņiem	46	115—125	230	60	70	4—5	Alejās, dārzos vai mežā jānovieto tikai 2—4 m augstu
Zaļām dzilnām, pelēkām dzilnām, pupuķiem	60	160—180	300	60	70	2—15	Kokos ganību tuvumā, pelekām dzilnām arī purvainās vai zemās vietās
Melnām dzilnām, mežbaložiem (var novietot vairākus būrus vienā kokā 2—3 m attālumā), zaļām vārnām, kovārņiem, apogiem, pūcēm	85	160—180	275	60	70		Kokos, mežos, vecos parkos

Bez tam vēl uzstāda dažāda veida „dobumus" un atklātas lizdas, par ko sīkāki dati atrodami speciālā literātūrā.

Būrīšus nevajag izlikt pārāk bieži, un, piemēram, zīlītēm domātos neesot vēlams likt tuvāk par 30 m vienu no otra. Augļu dārzos pēc Haenel'a (1931) varot izlikt dažāda tipa būrus līdz 15—20 gab. uz 1 ha. Mežā vislielākā tipa būrus liek ne vairāk kā 2—3 uz katriem 25 ha. Būri arvien jāliek audzēs, kas attiecīgai putnu sugai patīkama. No apkārtklejojošu kaķu, vāveru, zebiekstu un c. uzbrukumiem būrīši jānodrošina ar ap koka stumbru zem bū-

[1]) Tabula ievietota ar dažiem L. ornit. centr. sekretāra *J. Pētersona* ieteiktiem labojumiem.

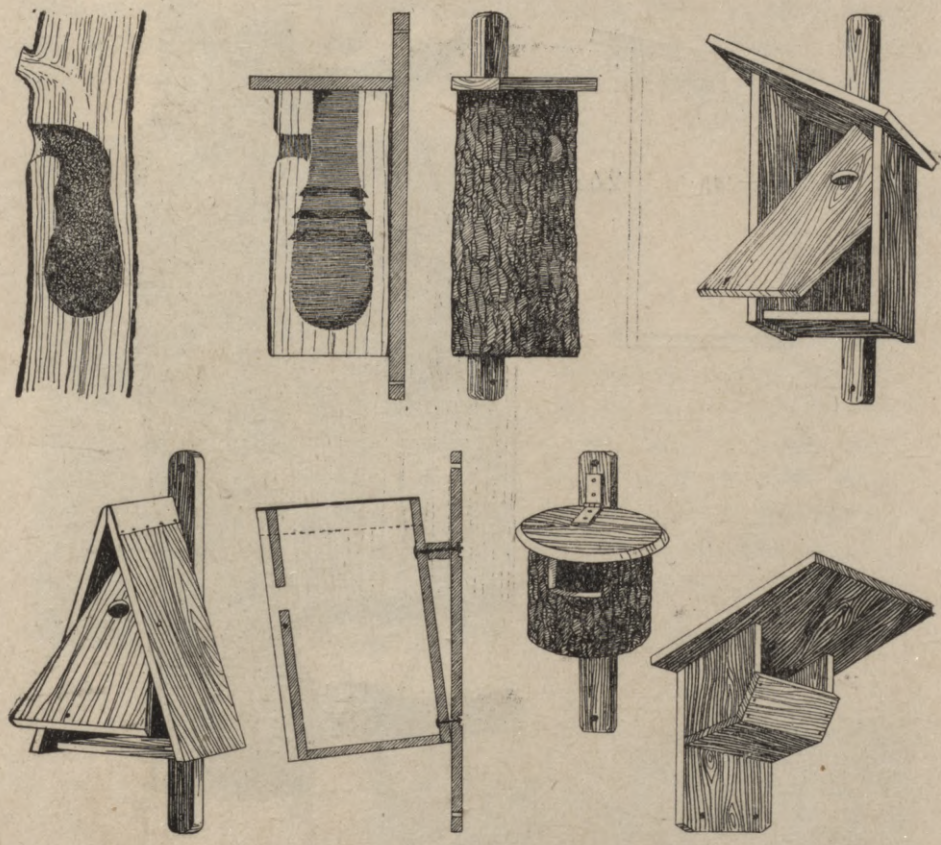

Att. 146. Dažāda veida mazputnu būrīši. Augšā no kreisās: dzeņa izkalts dobums, būris pēc Berlepša parauga, Berlepša būŗa ārējais skats, no dēļiem sasists, ērti kontrolējams būris. Apakšā no kreisās: Bavārijas būŗa veids; apakšā pa labi parādīti 2 būŗu veidi, kuŗos atkarībā no to izmēriem per erickiņš, mušķērāji, cielaviņa, arī baloži u. c., kas labprāt per koku dobumos. Ja tos novieto pie ēkām, tad tie piestiprināmi tieši zem jumta malas.

rīša apliktām skārda vai cita veida aizsargu jostām. Ja visi šie noteikumi ievēroti, tad būrīšu izlikšanas labvēlīgais iespaids nekad neizpaliks, un nemaz nevajag uztraukties, ja pirmajā gadā tie paliek tukši. Dažreiz putni ir ļoti uzmanīgi un ieņem vienīgi būŗus, kuŗus tie ilgāku laiku uzmanīgi novērojuši.

Ziemās, it īpaši pie ilgstoša lielāka sala, vēlama derīgo mazputnu barošana. Putnus ziemā baro visās zemēs [1]), kur ļaudīm labs raksturs. Vietām šī paraža pat izveidojusies par īpašu ceremoniju. Piemēram, Vīnē katrā Ziemsvētku nedēļā uzstāda dažos laukumos

[1]) Skat. arī *A. Pētersona* rakstu — Neaizmirsīsim mazputnus. „M. un M." 1938, Nr. 2, 46.—47. lp.

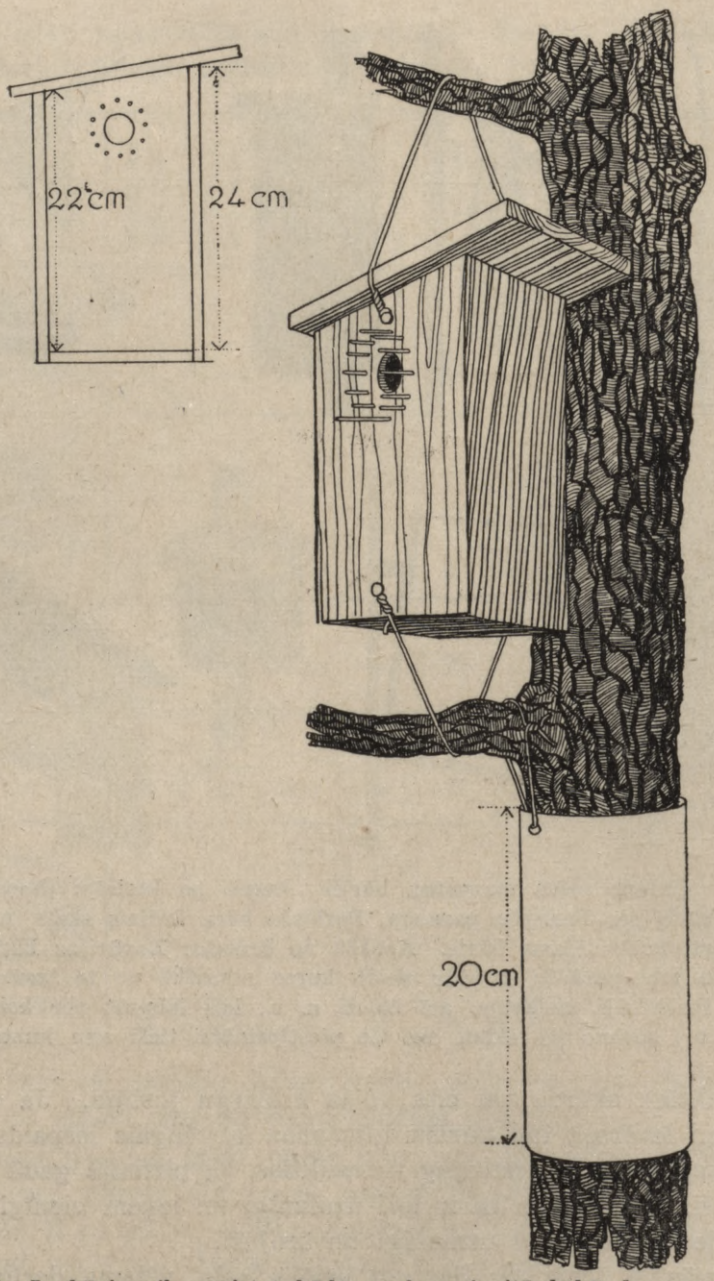

Att. 147. Ja būri grib novietot kādā augļu vai citā kokā, kuŗu nevēlas bojāt ar naglu iedzīšanu, tad būri var kādā zarā arī uzkārt. Lai tas mazāk šūpotos, tas jāatsien arī no apakšpuses. Šādam būrim arī kaķi varēs grūti piekļūt, īpaši ja ap skrejcaurumu sadzītas, kā attēlā parādīts, naglas ar nokniebtām galviņām. Pilnīgai būrīša nodrošināšanai no kaķiem un vāverēm ap koka stumbru, zem būrīša, jāapliek skārda loksne. Ja šādu būri gatavo strazdiem, tad skrejas caurums vēlams 46 mm caurmērā. Zīlīšu būrīšiem skrejcauruma caurmērs tikai 32 mm liels. Būrīši jāgatavo ap 11—12 cm plati.

lielas egles, kuŗu zaros piestiprina kukuruzas vāles, saulgriezes galvas, maizes šķēles, dažādus augļus u. c. barību putniem. Skandinavijas valstīs lauku sētās Ziemsvētkos kāršu galos uzduŗ neizkul-

Att. 148. Dabaszinātniskiem novērojumiem putnu būŗi veidojami ērti atveŗami. *A. Rode* būŗus taisa ar kopēji noņemamu jumtu un dibens sienu. Skrejas caurums izveidots kā tubuss (no 3 dēlīšiem sasists). Lizdā redzami 3 jauni strazdi.

A. Rodes uzņ.

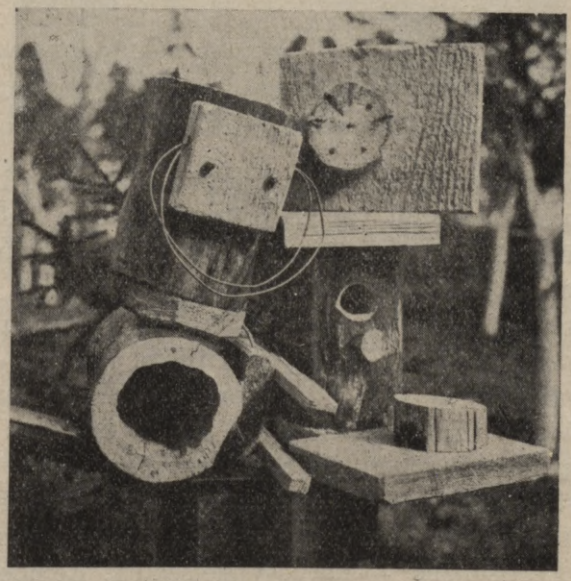

Att. 149. Augšā pa kreisi parādītam būrim pievienota praktiska ierīce būŗa piesiešanai pie koka, lai to nebojātu, naglas iedzenot.

Būŗus veidojis un fot. *A. Rode.*

tas labības kūļus, atkal nolūkā palīdzēt cilvēka draugiem no putnu valsts. Bez kādiem izdevumiem to var veikt arī pie visām skolām un pat pilsētās, tikai par to vajag padomāt jau rudens pusē, kad, staigājot pa laukiem un mežiem, katram viegla iespēja sa-

lasīt un izžāvēt putnu barībai dažādas nezāļu sēklas, ogas u. tml. barību. Ļoti laba barība arī sakaltētas un pēc tam sadrupinātas maizes garozas, kartupeļi, sakņaugi, arī ilggadīgo nezāļu saknes. Vācot nezāļu sēklas putnu barībai, atbalstīsim arī nezāļu apkaŗošanas darbu — labums tātad būs divkāršs, un uz dabas zinātņu skolotāja aicinājumu šinī darbā labprāt piedalīsies katrs viņa audzēknis. Arī barošanas ierīces ir ļoti vienkāršas, un tās var katrs

Att. 150. Divi *A. Rodes* veidoti putnu būŗi ar tubusiem, kas lizdas nodrošina pret kaķu un plēsēju uzbrukumiem. Apakšējam būrim noņemts vāks, lai labāk būtu redzama tā konstrukcija.

Fot. *A. Rode.*

pats pagatavot. Dažu putniņu barībai ļoti noderīgi svaigi nesalīta speķa gabaliņi vai novārītas kaulainas liellopu gaļas paliekas (lielām zīlītēm, dzilnīšiem). Lai gaļas gabaliņus putni neiznēsātu un sniegā nepazaudētu, tos piesien ar tievu stiepli vai pienaglo pie kāda dēlīša vai zara. Mazputnu barošana katrā ziņā iekārtojama visās skolās. Vasarā pie mājām, kur nav klāt kādas upītes, ezera vai dīķa ar labu ūdeni, mazputniem arvien jāizliek tīrs dzeŗamais ūdens. Katrs savā darzā var koku zaros iekārt kādu ar kakliņu uz leju apgāztu pudeli, kuŗai zem kakla pakārta neliela apakštasīte. Tanī iztecēs tikai tikdaudz ūdens, cik tā putni nodzers. Šādas nelielas ierīces mazputnu dzirdīšanai pērkamas arī gatavas (piem., „Parusquelle" — Parus-Vogelschutz, Reinbeck bei Hamburg, vai arī vistkopības veikalos). Kam to atļauj apstākļi, ieteicams ierīkot piemērotus ūdens baseinus ar cementu vai tikai māliem izliktām sienām. Ja šādi baseini pietiekoši dziļi (vismaz ap 1½ m) un to sienas pietiekoši slīpas, lai baseina augšas daļa būtu krietni platāka par apakšējo, tad ūdens tanīs var palikt arī par ziemu,

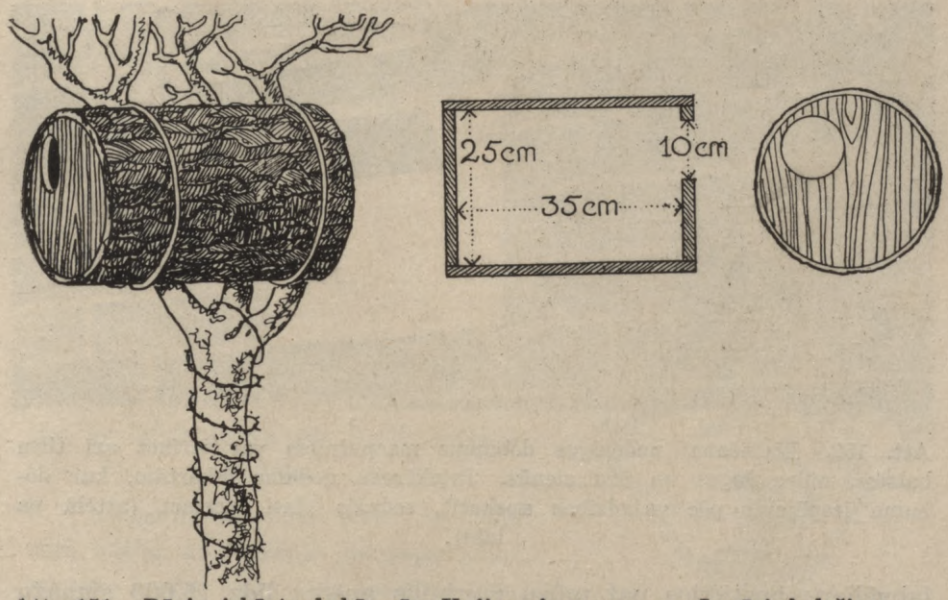

Att. 151. Būris iekārts kokā pēc *Hofinger*'a parauga. Izmēri baložiem — skrejas caurmēru daži ieteic tikai 9 cm lielu. Apakš būŗa ap koku aptīta dzeloņstieple, lai būrim netuvotos kaķi un vāveres.

bez kā ledus saplēstu baseina sienas. Tādā baseinā var audzēt ūdensrozes un citas ūdens puķes vai augus, kā arī karūsas un pat karpas, kā to, piemēram, Rīgas jūrmalā savā dārzā vienkārši un labi ierīkojis pazīstamais kinospeciālists J. Sīlis. Ūdens krātuves mazputniem ierīkojot, nevajag piemirst, ka tās putniem vajadzīgas ne tikai dzeršanai, bet arī lai tanīs mazgātos. Ja ūdens krātuve maza, tā novietojama ēnā, lai ūdens mazāk iztvaikotu. Ap zemē izveidotu ūdens krātuvi jāatstāj 3 m attālumā klajs laukums, lai putniņiem nemanīti nevarētu piezagties kaķi vai citi ienaidnieki. 3—4 m attālumā no ūdens baseina vēlams iestādīt kādus ērkšķainus vai citus krūmus, kuŗos mazputni var paglābties, vanagam uzbrūkot.

Ierīkojot putniņu barošanas un dzirdīšanas vietas pie skolām, bērni gūs daudz interesantu novērojumu un labo paradumu vēlāk pārnesīs uz savu vecāku mājām. Mazputnu aizsardzībai pie tam nav vienīgi ētiska nozīme: arī no tautsaimnieciskā viedokļa mazputnu klātbūte katrā lauksaimniecībā ļoti vēlama. Kā to atkārtoti aprādījis ornitologs K. Grigulis, zinātnieki esot nākuši pie atziņas, ka jau samērā īsā laikā kaitīgie kukaiņi iznīcinātu visu augu valsti, ja uz zemes vairs nebūtu neviena putna. Zeltgalvītis, erickiņš, bezdelīga, zīlīte un citi šai ziņā cilvēku labākie sabiedrotie. Vasarā

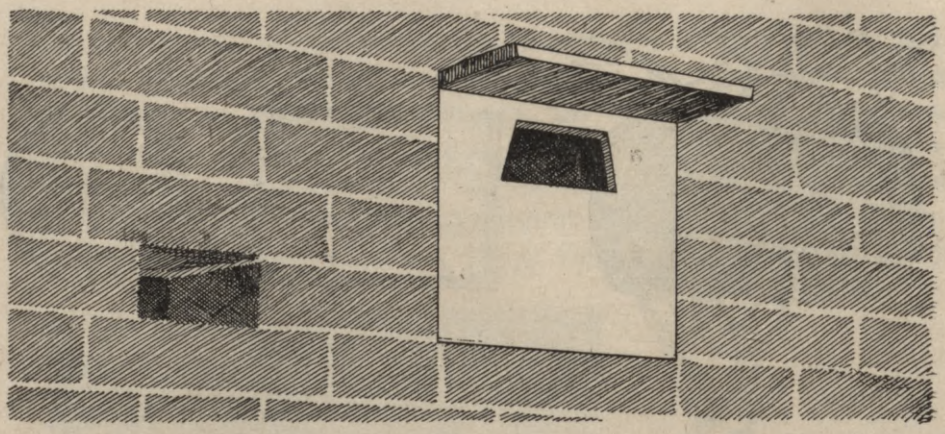

Att. 152. Lizdošanai noderīgus dobumus mazputniem var ierīkot arī tiltu balstos, mūŗa žogos un ēku sienās. Priekšroka dodama iekārtām, kur dobumu iespējams pēc vajadzības apskatīt, sedzošo plati izņemot (attēlā pa labi).

labvēlīgos apstākļos pat mūsu zvirbulis apēdot līdz 15.000 sienāžu oliņu 24 stundās, 3000 tārpu nedēļā un 2000 dažādu kāpuru 5 dienās. Pēc novērojumiem kādā Vācijas lauksaimniecības un mežkopības bioloģijas stacijā vienā gadījumā 5 zīlītes un 2 zeltgalvīši vienā dienā apēduši 1876 priežu sprīžotāju (Fidonia piniaria) kāpurus. Kādā citā gadījumā 3 zilzīlītes un 3 meža zīlītes par visām kopā dienā apēdušas ap 10.000 gab. priežu tinēju (Cnetocampa pinivora) oliņu. Noskaidrots arī, ka vienas lakstīgalas ģimene tautsaimniecībai sagādā apmēram RM 1000,— lielu ietaupījumu gadā. Šādu summu cilvēki zaudētu, ja paliktu dzīvi tie kaitēkļi, kuŗus šis brīnišķīgais dziedātājs piegādā saviem bērniem.

Viss tas jo spilgti norāda, cik svarīgs ir putnu aizsardzības darbs, par kuŗu viens no cītīgākiem šī darba sekmētājiem pie mums, privātdoc. N. Transehe, raksta [1]):

„Nav gan citas dzīvnieku grupas, kas tik pievilcīga kā putni; putni interesē katru dabas draugu ar savām dziesmām, lizdošanu un ceļošanu. Nav brīnums, ka tieši putnu draugu skaits ir liels. Arī daudzi dažādu tautu labākie putnu pazinēji nebija profesionāli zoologi, bet piederēja ārstu, mācītāju, mežkopju un citām aprindām. Lai gan plašāku aprindu līdzdarbība mūsu putnu dzīves pētīšanā ļoti apsveicama [2]), tomēr jau šeit jāaizrāda uz to, ka nereti starp diletantiem sastopamas nevēlamas parādības, ko nedrīkstētu

[1]) Skat. „Daba un zinātne" 1934, Nr. 1.

[2]) Skat. arī *J. Zaikovs* — Putnu novērošana. „Daba" 1924. g. Nr. 5, 26.—35. lp.

noklusēt. Tādi interesenti, kas putnus jau labāk pazīst kā caurmērā viņu kollēgas vai radinieki, bieži vien visur domā redzēt „retumus". Viņiem, skatoties pēc temperāmenta, var attīstīties zināma godkārība skaitīties par labu putnu pazinēju: pārāk dedzīgi

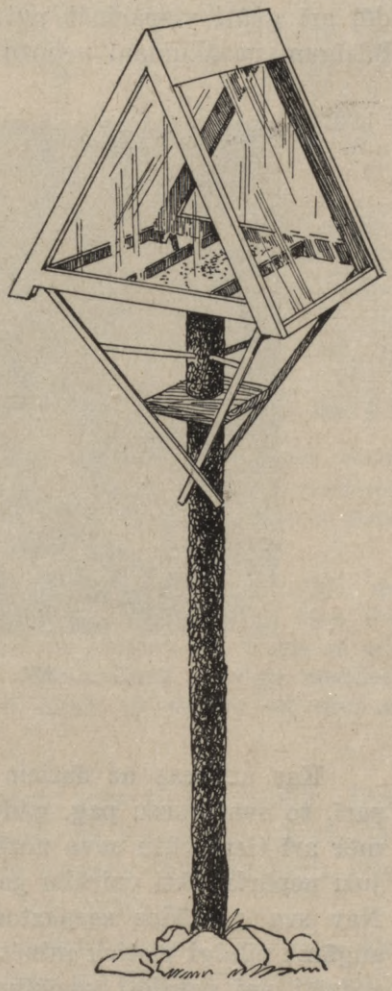

Att. 153. Dziedātājputnu barošanas ierīce ar stikla jumtu pēc *Hilbersdorfer*'a parauga.

Mazputnu barošanai noder arī kaut kuŗa būdiņa ar jumstiņu vai papes jumtu, kuŗu izveido starp kāda koka vai krūma zariem.

Zīlīšu barošanai ļoti labas J. Kalniņa (skat. „Dārzkopības žurnāls" 1940. gada 68.—73. lp.) ieteiktās 36×18×9½ cm kastītes ar celluloīda sienām, kuŗās apm. seši 35 mm lieli caurumi. Kastītes dibens par 5 cm visapkārt platāks, lai uz tā zīlītes varētu uzmesties. Kastīte vidū pārdalīta uz daļām. Zvirbuļi kastītē netiek iekšā, un caur celluloīda sienām zīlīšu darbību var it labi novērot. Kaņepes, kauli ar nedaudz taukas gaļas un tauki — tā iemīļotākā zīlīšu barība.

viņi vairāk redz nekā faktiski sastopams. Tikpat kļūdaini ir, pamatojoties uz nejaušiem atsevišķiem novērojumiem, izmantot tādus vispārīgiem secinājumiem. Vecākiem, izveicīgākiem novērotājiem jau skaidrs, ka vienīgi ar noteikti pareiziem novērošanas datiem lietai līdzēts; ļoti grūti ir vēlāk izlabot nepareizus, pārsteigtus norādījumus. Vācot ziņas un datus, kas stāv sakarā ar putnu dzīvi, katrs nopietnāks interesents var nākt talkā mūsu putnu valsts pētīšanā. Atzīmes par gājputnu ierašanos pavasarī ļoti vēlamas, tāpat arī ziņas par novērotiem caurceļotājiem un ziemas

viesiem. Bet tāds darbs nav tik šablonisks un mechanisks, lai varētu uzstādīt vispārīgo „programmu": pati novērošana, atzīmju pilnība — viss tas nav vienlīdzīgs, bet gan lielā mērā atkarīgs no attiecīgā novērotāja labās gribas un zināšanām (prakses). Tādēļ arī grūti vispārināt putnu pētīšanas uzdevumus kā tādus, un līdzīgam pasākumam nebūtu lietderīgas nozīmes.

Att. 154. Meža gulbji.

Pēc *K. Visotska* gleznas.

Kas attiecas uz datiem par gājputnu atgriešanās laiku pavasarī, to svarīgumu pag. gadu desmitos novērtēja pārāk augstu, tomēr arī tiem būtu sava nozīme, sevišķi tad, ja novērojumus izdarījusi nepārtraukti vairāku gadu laikā tā pati persona tai pašā vietā. Nav svarīgi tādos sarakstos ziņot par iespējami daudzām putnu sugām; pilnīgi pietiek minēt, kuŗās dienās zināmā gadā pirmo reizi redzēti vai dzirdēti pazīstamākie putni, piemēram: strazdi, cīruļi, cielaviņas, žubītes, starki, dzērves, bezdelīgas, dzeguzes, lakstīgalas, vālodzes u. c. Dažreiz būtu vēlams saņemt līdz ar tādiem datiem arī īsu aizrādījumu par novēroto putnu daudzumu, minot skaitu, kaut aptuvenu, jo jēdzieniem „daudz" un „nedaudz" tomēr pārāk subjektīvs raksturs. Šeit minēšu mazu piemēru, ko piedzīvoju 1923. g. Helgolandē, kur pavadīju rudeni, lai iepazītos ar putnu ceļošanas pētīšanas metodēm. Toreizējam ornitoloģijas stacijas vadītājam bija palīgstrādnieki divi studenti. Kādu dienu viens no viņiem ziņoja, ka no rīta notikusi neapšaubāma akmens čakstīšu

Att. 155. Ziemeļu gulbis *(Cygnus cygnus,* L. — Singschwan) savā lielajā stiebrājos izveidotā lizdā. Pie mums šie gulbji redzami visvairāk pavasaros no marta vidus līdz aprīļa vidum. Rudeņos uz siltākiem apgabaliem dodas tikai, ziemai iestājoties.

Atsevišķas reizes Engures ezerā u. c. perēt pie mums mēģinājuši ziemeļu gulbim bioloģiski radnieciskie *paugurknābja gulbji* (*Cygnus olor, Gm.* — Höckerschwan). To ārējā pazīme — melnais paugurs pie pieres un sarkanais virsknābis (jauniem putniem knābis zilgansarkans). Kārtīga mednieka un katra dabas mīļotāja pienākums gulbjus sargāt un atturēt arī citus no to aizskaršanas, īpaši lizdošanas laikā.

ceļošana; viņš pats redzējis lielāku baru, vismaz 50 gabalu. Drīz pēc tam ieradās otrs students un ziņoja, ka no rīta nekā sevišķa neesot novērojis, redzējis vienīgi nelielu akmens čakstīšu baru, augstākais 60 putnu. Kas vienam daudz, tas otram maz.

Novērojumiem un atzīmēm par „labām" putnu ceļošanas dienām kā pavasarī, tā rudenī ir gandrīz vēl lielāka nozīme nekā ziņām par putnu atgriešanās dienām. Dati par ceļošanas dienām labi papildina kaimiņu valstu novērojumus. Pagaidām vēl nav iespējams nodibināt Latvijā zināmus novērošanas punktus, bet ar laiku tas katrā ziņā būtu sasniedzams. Tādiem novērošanas punktiem (stacijām) būtu piemērotas šādas vietas: jūrmalā — Salacgrīva, Buļļi, Roja, Ventspils, iekšzemē — pie Burtnieku, Lubānas un Alūksnes ezera, pie Daugavpils, pie Bauskas u. c. Šeit nevaru sīkāk apstāties pie šī jautājuma.

Katrs novērotājs to zina, ka arī pašā ceļošanas laikā ne ikkatra

diena ir „ceļošanas diena": sakarā ar laiku un vēju redz vairāk vai mazāk ceļotāju putnu; arī to sastāvs pēc sugām nav vienāds. Zosis, gulbji, dzērves katram pazīstami, un tieši to ceļošanas dienas būtu jāatzīmē. Labākie novērotāji, bez šaubām, spēs atzīmēt attiecīgus datus par vārnām, baložiem, ķīvītēm, strazdiem, bezdelīgām u. c., sevišķi pašā jūrmalā un jūrmalas joslā. Atsevišķiem nejaušiem novērojumiem nav tik lielas nozīmes kā veselai novērojumu rindai. Interesentiem, putnu novērotājiem, ļoti ieteicams rakstīt ornitoloģisku dienas grāmatu, kur jāatzīmē viss, kas novērotājam liekas svarīgāks sakarā ar putnu dzīvi, sevišķi ar putnu ceļošanu. Ierakstījumi dienas grāmatā jāizdara pēc iespējas drīzākā laikā pēc novērošanas.

Kopš 17 gadiem [1]) darbojas Latvijas ornitoloģijas centrāle, pievienota L. U. sistēmat. zooloģijas institūtam (Rīgā, Laudon'a ielā 5—9). Savā pastāvēšanas laikā Centrāle daudzkārt devusi atbildes ārzemju pētniekiem un iestādēm uz viņu jautājumiem par putnu ceļošanu Latvijā, par dažu putnu sugu sastopamību un izplatību. Centrālē arī salasījies ievērojams materiāls par gājputnu ierašanās dienām, kā arī par faunistiskiem novērojumiem; viss tas var noderēt turpmākai apstrādāšanai speciālos darbos. Šo datu papildinājums aizvien ļoti vēlams. Ziņās par putnu ceļošanu aizrādījumi par lidojuma virzienu, pēc mana uzskata, nav tik svarīgi, kā tas vienā vai otrā darbā uzsvērts. Dažreiz nevien grūti noteikt pašreizējo virzienu, bet arī tas bieži mainās, ko dažreiz viegli novērot, sekojot putniem ar tālskati.

Latvijas ornitoloģijas centrāle vispirms ievedusi un vadījusi putnu gredzenošanu Latvijā. Centrāles līdzstrādnieki līdz šim apgredzenojuši vairāk par 70.000 putnu [2], un daudzi no tiem atrasti savās ziemas mītnēs vai arī ceļā turp vai atpakaļ: Rietumeiropā, Dienvideiropā, Balkānos, Mazāzijā, Ēģiptē, Ziemeļ-, Vidus- un Dienvidafrikā. Daži citi apgredzenoti putni atrasti pie mums, savā dzimtenē, pēc viena vai pēc vairāk gadiem, pie kam nereti pašā gredzenošanas vietā. Tie visi ir zinātniski ievērojami fakti, un par tādiem rezultātiem arī mūsu žurnālā ziņos. Centrāle arī saņēmusi labu skaitu ziņojumu par Latvijā atrastiem ārzemēs gredzenotiem putniem; gredzeni līdz ar vajadzīgajiem paskaidrojumiem nosūtīti attiecīgām iestādēm Vācijā, Igaunijā, Somijā utt. Lasītāju aprindu interesenti katrā laikā saņems atbildes uz Centrā-

[1]) Dibināta 1925. g.

[2]) Skat. L. ornit. c. pārskatu II.

lei iesūtītiem jautājumiem, bet šeit jāaizrāda, ka pieteikšanās līdzstrādniekos notiek martā un aprīlī; gredzenus izsūta maijā [1]). — Viss līdz šim teiktais bija domāts un piemērots iesācējiem un novērotājiem bez kādas prakses. Vecāki speciālisti ar zināmu praksi zina, ka mūsu putnu faunas pētīšanā vēl daudz darāms. Ne tikai retāku dziedātāju, bet arī dažu plēsēju, zivju gārņu, dažu pīļu sugu u. c. perēšanas rajonu robežas maz pazīstamas; tāpat arī ir maz vai nav nemaz norādījumu par dažu putnu sugu sastopamību (kā perētāju) vai iztrūkumu zināmā apgabalā. Tādiem norādījumiem un papildinājumiem ir liela nozīme. Savā praksē esmu vairākkārt piedzīvojis, ka ne katru reizi var paļauties uz pārāk „temperāmentīgu" novērotāju sniegtajiem datiem, kaut arī pilnīgi negribot var ieviesties kļūdas, pa daļai aiz nezināšanas, pa daļai tieši pārāk rosīgu līdzstrādnieku dēļ. Novērotājs, kam kāds putns pēc

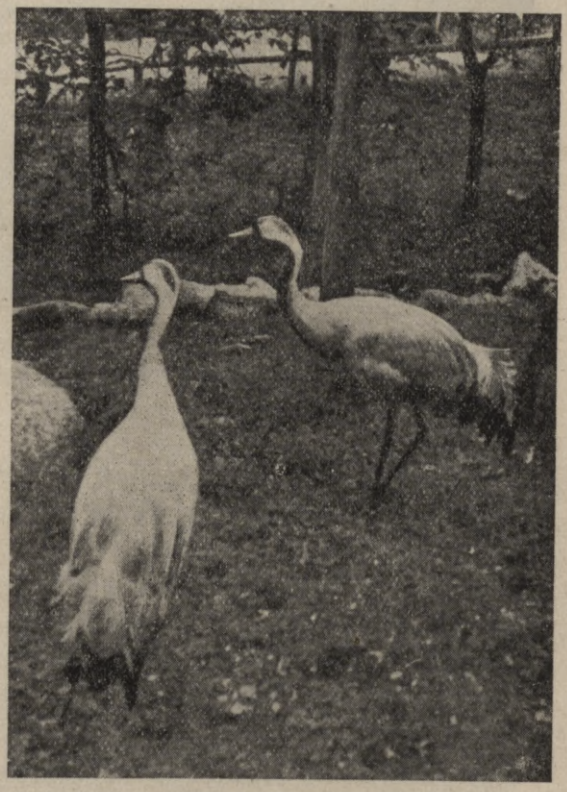

Att. 156. Dzērves *(Megalornis g. grus, L.)* gūstā labi pierod pie cilvēka, tikai viegli sakaitināmas un tad mēģina ieknābt acīs.
Fot. *P. Bērziņš.*

[1]) Putnu gredzenošanas nozīme ļoti liela. Ar gredzenošanu noskaidro gājputnu ceļus, šeit pastāvīgi mītošo putnu pārvietošanos atkarībā no laikā un barības apstākļiem, novecošanās straujumu, mūža ilgumu un c. jautājumus, to starpā tādus, ka orientēšanās spējas apmēru, hormōnu iedarbību uz gāju laiku u. tml. Šī pasākuma zinātniskā nozīme tik liela, ka Lielvācijā jaunākā laikā sāk līdzīgā kārtā ielikt numurus arī jauno meža zvēru ausīs, lai analogus jautājumus noskaidrotu arī dzīvnieku valstī. Par 10 Rpf. gabalā numurus medījumu apzīmēšanai (Wildmarken) var katru gadu uz 1. februāri pasūtināt no *„Institut für Jagdkunde der Deutschen Jägerschaft"*, Berlin — Wannsee.

Att. 157. Tādas izskatās tikai pāris dienas vecas dzērvītes lizdā. Lizdā vēl redzamas arī olas čaumalas, no kuŗas cālēni izšķīlušies.

izskata nav svešs, tomēr to dažreiz nepazīst brīvā dabā un pārsteidzas ar atzīmēm dienas grāmatā. Bet tie pa lielākai daļai jaunības grēki.

Pēdējā laikā dabas fotografēšana stipri attīstījusies un spēlē aizvien lielāku lomu. Arī pie mums šai darba laukā sasniegti labi panākumi; aizrādu uz mūsu vecāko un izmanīgāko putnu pazinēju konservātoru Štolla kungu. Arī mūsu žurnālā par dabas fotografijas metodēm un sasniegumiem ziņos.

Vēl kādus vārdus par olu kollekcijām. Personīgi neesmu to draugs. Vispirms olas lieluma ziņā, kā arī krāsā stipri variē, tālāk „vācēji" vairāk var nopostīt nekā līdzēt. Skolniekiem katrā ziņā būtu jāaizliedz sastādīt olu kollekcijas. Viņiem jau būtu iespējams nodarboties citādi, sastādot kukaiņu, augu, konchiliju u. c. kollekcijas. Bet ja nu speciāli interesenti nopietnā nolūkā vāc olas, tad jau jāņem pilni dējumi: atsevišķām, no lizdām izņemtām olām nav vērtības. Bet atkārtoju, ka olu kollekcijām nav tik lielas bioloģiskas nozīmes, kā to agrāk pieņēma un kā to šodien vēl daži vācēji tic.

Arī putnu kuņģu (vai guzu) saturu vākšanai, lai noteiktu putnu parasto barību, tikai tad plašāka nozīme, ja darbs veikts sistēmatiski. Nav jāpiemirst, ka putni barību ātri sagremo un atsevišķam atradumam parasti nejaušības raksturs. Jāievēro arī

tas, ka daudzu putnu barība dažādos gada laikos nav vienāda. Tikai sistēmatiski lietpratēju izdarīti kvantitātīvi kuņģa satura izmeklējumi ar lielāku eksemplāru skaitu (dažādos mēnešos) var dot lietišķus datus. Līdzīgus rezultātus dod putnu atriju izmeklēšana;

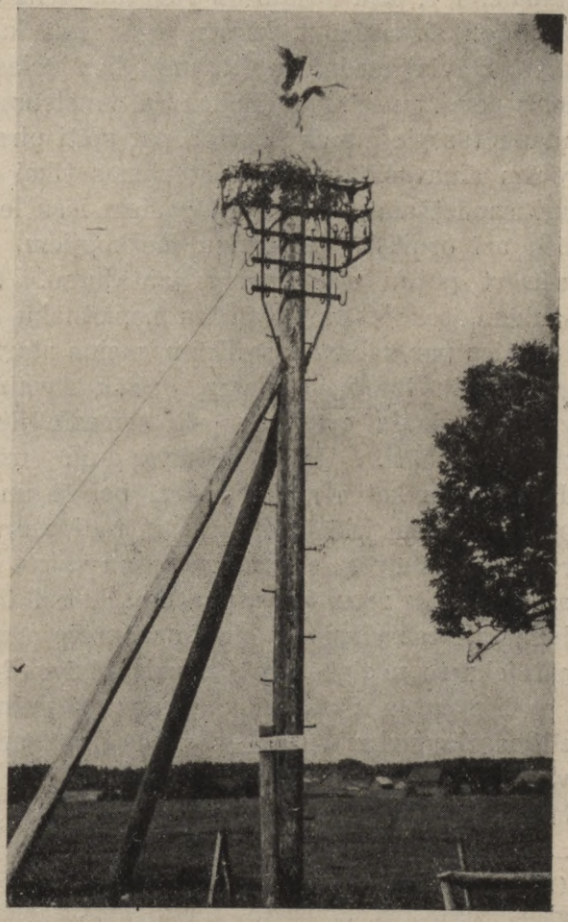

Att. 158. Pretēji apgalvojumam, ka gandrs (svētelis, starks) neieņemot lizdas, kas pagatavotas, to saturētājas koku daļas ar naglām vai stieplēm sastiprinot, Lielvārdes pag. pirms dažiem gadiem bij redzama attēlā parādītā gandra paša taisīta lizda.

Fot. *A. Rode.*

atrijas visvairāk atrod plēsējiem un pūcēm (arī dažiem citiem putniem ir atrijas, piem., kaijām, vārnām). Tā var iegūt interesantus datus un aizrādījumus uz to, kādai sugai piederējis laupījums [1]).

[1]) *J. Zaikovs* savā rakstā „Putnu novērošana" (žurnāls „Daba" Nr. 5, 26.—35. lp.) par olu kollekciju un guzu satura vākšanu zinātnisko iestāžu uzdevumā dod šādus norādījumus:

„Lizdas pie ievākšanas jāpatur karstā krāsnī, lai nonāvētu kukaiņus. Olām jāizurbj ar adatu sānos pie tievā gala caurumiņš (tikai viens), pa kuŗu ar pipetes vai maza salmiņa palīdzību saturs jāizpūš un tad jāizskalo ar borskābes atšķaidījumu. Minētie krājumi jāuzglabā slēgtās kastēs. Guzas saturu (lai izpētītu, ar ko barojas) un parazītus var uzglabāt spirtā

Beigās minēšu vienu darba lauku, kuŗā katrs dabas draugs, pirmā kārtā arī jaunatne, varētu līdzdarboties: tā ir putnu aizsardzība. Ir jau savāda, gandrīz kauna lieta, ka starp citiem putniem melnie starki, ūpji, zaļās vārnas, lauku piekūnīši („peļu vanadziņi"), peļu klijāni un vispirms lielie ērgļi Rietumeiropā bauda likumīgu aizsardzību, kamēr pie mums katru ērgli, kas nelaimīgā kārtā kļuvis „mednieku" tuvumā, bez kādas žēlastības nošauj. Meža zosis per Viduseiropā (Bohemijā, Austrumprūsijā) un arī Igaunijā, kamēr tās pie mums Latvijā, par spīti pirmatnējai dabai un piemērotām ainavas formām, sastopamas tikai caurceļojot. Nav miera, nav saudzēšanas. Kopš 12 gadiem lasu lekcijas universitātē, starp citu arī ornitoloģijas kursu mežkopjiem, un aizvien esmu centies uzsvērt putnu aizsardzības jautājumu. Šā apstākļa dēļ un, bez šaubām, sekojot, arī vairāku nopietnāku autoru rakstiem vietējos žurnālos par dabas aizsardzību, melno starku skaits Latvijā pēdējos gados, cik tas novērojams, drīzāk savairojies. Bet, otrādi, lielo vanagu skaits noteikti ļoti samazinājies: tie nav izmiruši — tie iznīcināti. Var brīnīties un uztraukties par to, cik daudz pūču katru gadu vasaras beigās un rudenī nošauj un nodod preparātoriem izbāšanai; kas tie tādi par „medniekiem?" — Tātad: retumi jāsaudzē, tie ir mūsu putnu valsts lepnums. Bet ja jau kur nošauj kādu retu („svešu") putnu, tad tas vismaz jānodod mūzejam, kur tas pieejams zinātniskām vajadzībām. Nopietnāks dabas pētnieks to neglabās mājās privātdzīvoklī kā trofēju".

Pie putnu aizsardzības pieder arī putnu barošana ziemā (piem., zīlītes, laukirbes), bet galveno tiesu arī gadība par lizdošanas vietām (piem., nenocirst mežos, dārzos, kapsētās vecākos cauros kokus). Katru gadu māju apkārtnē un priekšpilsētu dārzos liels

---

(70%) vai formalīnā (no 4—10%). Atraugas, atrijas, jādezinficē un jāuzglabā slēgtās stikla pudelītēs utt. Putnus ķert (izņemot kaitīgos), izņemt viņu olas un lizdas aizliedz likums. *Olu vākšana ir atļauta tikai speciālistiem, turpretim dabas draugam nav piemērota un arī neattaisnosies.* Lizdas var noņemt pēc bērnu izvadāšanas (vasaras beigās).

Katram dabas mīļotājam stingri jāraugās, lai nekas no novērotā neietu zudumā. Visu sīkumu sīkumus vajag atzīmēt uz vietas, papriekš kabatas, tad dienas (piezīmju) grāmatā. Nekad nevajag paļauties uz labu atmiņu! Katram krājuma paraugam vajag būt klāt sīkai etiķetei par atrašanās vietu, laiku un apstākļiem, jo citādi krājumam nav nekādas nozīmes.

Sistēmatiska putnu novērošana un jo sevišķi faktiskā materiāla vākšana nedrīkst nekad būt saistīta ar putnu postīšanu, vienmēr jāņem vērā dabas aizsardzības likums, kuŗu varētu formulēt visiem gadījumiem: *„Vairāk novērot un atzīmēt, tikai nepieciešamos gadījumos ņemt."* Visur jāievēro vislielākā *saudzība*. Sevišķi saudzami mūsu retie putni.

vairums jauno putnu, sevišķi skaisto dziedātāju, atrod galu kaķu nagos, lai gan putnu draugu rīcībā ir vienkāršs līdzeklis novērst šo nevēlamo parādību. — Maija mēneša beigās pēc iespējas visiem kaķiem ar asām knaiblēm (vai šķērēm) jānokniebj līkie nagu gali, apm. ⅓ no visa naga. Pēc tādas operācijas šie kaitīgie laupītāji

Att. 159. Melnais gandrs (starks — *Ciconia nigra, L.*) savā lizdā.

Tā mīļākās uzturēšanās vietas — lieli klusi meži ar zemām pļavām, upītēm vai ezeriem tuvumā. Lizda pagatavota no rupjiem žagariem, saknēm, velēnām un sausas zāles. Maija sākumā lizdā parasti redz 4 zilganbaltas olas.

Gaujienas virsm. Gaujienas nov. 22. jūnijā fot. *A. Pinkainis.*

un putnu iznīcinātāji vairs nespēj rāpties kokos un kāpelēt pa sētām un paspārnēm. Jau vasaras beigās „mīļiem kaķiem" nagi atkal atauguši, un tie netraucēti var nodoties peļu medībām."

Šie ierosinājumi labi jāiegaumē katram dabas draugam, bet it īpaši katram mežu darbiniekam, tikai tad varēsim teikt, ka esam izpildījuši savu pienākumu pret mūsu labākajiem draugiem — putniem.

Pienākums rūpēties par putnu aizsardzību mums jāpilda ne tikai tādēļ, ka putni, iznīcinādami kultūraugiem un kokiem kaitīgos

Att. 160. Melnais gandrs (starks) lido savas lizdas tuvumā. Strenču virsm. Oliņas nov. fot. *A. Pinkainis.*

kukaiņus, mums saglabā lielas saimnieciskas vērtības. Tagad it visur vērojama tieksme apskatīt jautājumu no daudz plašāka viedokļa un, pirmā vietā, vēlēšanās paglabāt nākamām paaudzēm mūsu putnu valsts kopību ar visu tās dažādību, nešķirojot tik pārmērīgi šos krāšņos dabas atdzīvinātājus pēc tā, cik katrs no tiem pašreizējos apstākļos derīgs. Galvenā doma tagad — neļaut civilizācijas ļaunajam iespaidam izskaust nevienu no esošajām putnu sugām, jo putni, tāpat kā koki un puķes, ir mūsu dzimtenes dabas vērtīga sastāvdaļa, veido tās īpatības [1]). Lai sekmētu putnu vai-

[1]) *Lielvācijas dabas aizsardzības likums* (Reichsnaturschutzgesetz vom 26. Juni 1935) nesarga vienīgi *Corvus cornix, L.* (Nebelkrähe, pelēkā vārna), *Corvus corone, L.* (Rabenkrähe, kraukļu vārna), *Corvus frugilegus, L.* (Saatkrähe, krauķis), *Garrulus glandarius, L.* (Eichelhäher, sīlis), *Pica pica, L.* (Elster, žagata), *Passer montanus, L.* (Feldsperling, lauku zvirbulis) un *Passer domesticus, L.* (Haussperling, mājas zvirbulis). Bet arī šos putnus nav brīv iznīcināt naktīs, ar cilpām, putnu līmi, paššāvējām bisēm, slazdiem, ierīcēm, kas putnus noķeŗot tikai ievaino, bet uzreiz nenogalina, tikliem, indēm vai reibinātājiem līdzekļiem (skat. Verordnung zur Ausführung des Reichsjagdgesetzes vom 27. März 1935. — Reichsgesetzbl. I, S. 431) vai ar mākslīgas gaismas avotu palīdzību.

Lai putni neietu bojā, pie bāku torņiem nositoties, pēdējos apgaismo (Reichsverkehrsministerium rīkojumi no 6. III. 1933 un no 21. X. 1936). Putnu aizsardzībai piemēroti arī rēgulēti augstsprieguma elektrības vadi (VDE 0210/1943, § 19), un vairāki vērtīgi noteikumi ietilpināti Lielvācijas valsts medību likumā un tā reālizāciju rēgulētājos noteikumos.

Att. 161. Melnā gandra (starka) mazuļi lizdā: pa kreisi Lubānas apk. pavisam mazi, kamēr vēl apklāti ar baltu pūku, un, pa labi, Ozolnieku pag., jau nedaudz paauguši. Lizdas abos gadījumos pagatavotas no žagariem un saknēm.

Retos attēlus uzņ. mag. rer. nat. *T. Strautzels.*

rošanos, tie ne tikai iespējami jāsarga vietās, kur viņiem draud briesmas (nosišanās pie bāku torņiem, īssavienojuma briesmas, pieskaŗoties augstsprieguma vadiem u. tml., bet arī jāaudzē dzeloņaini un citi krūmi, kuŗos putni var atrast patvērumu, jāierobežo pārmērīga atsevišķo putnu grupu ienaidnieku savairošanās utt. Paslēptuvju un krūmu perētāju atbalstīšanai stādītos krūmus ieteicams izvēlēties, sekojot principam, lai tie reizē arī ražotu putnu barībai derīgas ogas. Sevikši ieteic šim nolūkam stādīt: melno pliederi (melnām ogām — Sambucus nigra, Holunder), pliederi sarkanām ogām (Sambucus racemosa), parasto pīlādzi (Sorbus aucuparia), ievas (Prunus padus, Traubenkirsche), mežābeles (Pirus malus), mežbumbieres (Pirus communis), mežrozes (Rosa rubiginosa L. un Rosa rugosa Thumb., kuŗu auglīši ļoti vērtīgi ar savu askorbīnskābes un karotīna lielo saturu), vilkābeles (Crataegus oxyacantha, Weissdorn), ērkšķainās mežplūmes (Prunus spinosa, Schlehdorn), bezvārdi Ligustrum vulgarae un citus.

Retāku putnu lizdas no nevēlamiem palaidnīgu zēnu un citiem apmeklējumiem var pasargāt, ap koka stumbru pirmo resnāko sānzaru apkārtnē un arī ap šiem zariem dzeloņstiepli aptinot un to ar dzintelēm vai citādi stiprāk piestiprinot. Arī koka stumbrā zem sargāmās lizdas iedzītas naglas ar nokniebtām galviņām, lai 2—3 cm no tām atrastos ārpus koka mizas, ievērojami apgrūtina piekļūšanu pie lizdas. Lai lizdai vai kokā iekārtam būrītim ne-

varētu piekļūt kaķi, vāveres vai caunas, ap koka stumbru zem būrīša apliek gluda skārda sloksnes vai arī ap to apsien tēraudstiepļu pietiekoša gaŗuma adatainas jostas (Vogelschutzgürtel aus Stacheln). Arī zem būrīša ap koka stumbru vairāk reižu tuvu viena pie otras aptītas dzeloņstieples parasti labi pasarga putnu lizdas no kaķu un plēsēju uzbrukumiem. Lai putnu lizdas nekad

Att. 162. Apgredzenota jūras gaŗgāle *(Colymbus a. arcticus, L.)* pirms palaišanas brīvā. Pie mums samērā reta lizdotāja lielajos tīreļos.

Fot. doc. *N. Transehe.*

nepostītu vēl neapzinīgi jaunieši, ļoti apsveicams ir „Deutsche Jagd" 1942. gada Nr. 7./8. pulkv. M ö d l e r' a aicinājums audzinātājiem vērst jau laikus arī jaunatnes vērību uz medību un meža zvēru un putnu tautsaimniecisko un ideālo vērtību. Šim darbam patiešām arvien brīnišķīgi panākumi, kā to uzsveŗ arī Dr. E g e l i n g s (Dr. E g g e l i n g) „Deutsche Jagd" 1942. g. 13./14. nr., 27. lp.

Nevietā ir aizspriedums, it kā putniem ļoti kaitīgi esot dažādie augu kaitēkļu apkaŗošanas līdzekļi. Ir pierādījies, ka augu aizsardzībā lietotās ķīmikālijas, ja vien izlietotas pareizās koncentrācijās, putniem parasti ļaunumu nenodara. Piemēram, bieži lietoto arsēna sāļu noindētais kāpurs satur labi ja nedaudz tūkstošdaļu no miligrama arsēna, bet prāvāka putna noindēšanai vajadzīgi

0,10—0,15 g As_2O_3. Visiem putniem ļoti bīstami ir gan tā sauktie „Zelio" graudi. Tie ir ar tallija sulfātu saindēti labības graudi, kurus plaši lieto peļu iznīcināšanai, bet saknēs ietrieptas pastas veidā arī žurku nogalināšanai. Ieēdot tikai nedaudz šo graudu tieši vai

Att. 163. Sudrabkaija *(Larus a. argentatus, Pontopp* — Silbermöwe) per Slokas tīrelī (pie Krāčkalna).

T. Strautzeļa uzņ.

arī knābājot kādu ar šo sāli noindētu peli, putni aiziet neglābjami bojā. Pārējie grauzēju iznīcināšanas līdzekļi parasti putnus neapdraud.

Mednis — Tetrao u. urogallus, L.

Mednis [1]) lielākais kašņātāju putnu šķiras pārstāvis, pieskaitāms dižmedījumiem. To tādēļ sauc arī par purvu ķēniņu vai putnu karali. Gailis gaļumā sasniedz 112 cm un svarā 6 kg. Medņa knābis ļoti stiprs, pelēkzaļā krāsā. Zem knābja spalvu kušķis — „bārda". Jo vecāks gailis, jo „bārda" lielāka. Drošākais paņēmiens medņu gaiļa vecuma noteikšanai tomēr ir tā knābja forma. Jo vecāks gailis, — jo vairāk virsknābja galiņš pārsniedz apakšknābi. Gaiļiem līdz 2 gadiem gandrīz nav virsknābja ierobojuma, 3 gadu veciem gaiļiem tas ir attīstības stadijā, bet 5—6 gadu veciem gai-

[1] Vācu nosaukums — Auerwild.

ļiem tas stiepjas līdz pusknābim. 10 gadu un vecākiem gaiļiem šis iedobums (rieva) stiepjas gandrīz līdz knābja galam [1]).

Medņa galva, mugura un spārni melni. Uz muguras un spārniem — rūsgani plankumi. Krūtīm zaļi zilgana saulē vizuļojoša nokrāsa. Uzacis platas, sarkanas. No 18 spalvām sastāvošās astes

Att. 164. Medņa gailis ar vistu.

Pēc *T. Kalniņas* zīm.

(melnā krāsā ar baltiem plankumiem) gaļums 34—36 cm, spārnu gaļums 40—45 cm. Mātīte pelēkraiba un vismaz par trešdaļu mazāka nekā tēviņš: svarā nepārsniedz 3 kg. Arī mūža gaļums vistām krietni īsāks nekā gaiļiem, kuŗi dzīvojot pat 25—30 g.

Pareizi nostādītā medību saimniecībā ieteicams censties, lai uz katrām 5 medņu vistām būtu 3 gaiļi, jo gadu vecie vēl vaislai neder, bet vecākie ir gan ļoti kauslīgi, tomēr lielāku vistu skaitu apaugļot nevar, un medņu vistas no tiem dēj neapaugļotas olas. Atzīmētā proporcija starp vistām un gaiļiem vēlama, ne tikai visā mežu masīvā kopsummā vērtējot, bet arī katrā riestā par sevi. Mežkopim sevišķi jāseko, lai vienā vai otrā riestā neievieš kāds kauslīgs gailis, kas visus pārējos no riesta aizdzen. Šai gadījumā, kauslīgo

[1]) Skat. arī virsmežzinis *H. Bruttans* — Medņu gaiļu vecuma noteikšana. „Medn. un Makšķ." 1934, Nr. 1, 6.—8. lp.

gaili nošaujot, mēs panāksim, ka pēc pāris rītiem riestā jau dziedās 4—5 gaiļi. Tas viens no spilgtākiem piemēriem, cik liela nozīme var būt medību saimniecības kopšanai ar bises palīdzību.

Medņu mīļākās dzīves vietas tās, kur netrūkst priežu skuju un sūnu purvu ar sulīgajām dzērvenēm, kas medņu visiemīļotākā barība. Tādēļ arī medņus visbiežāk atrodam vecu skuju koku mežu mitrās vietās, ar tuvumā esošiem purviem, smilšu pauguriem, apsulājiem un pļavām pa starpām. Biežāku traucēšanu no cilvēku puses, purvu nosusināšanu, pārošanās vietas (sauktas arī „riesta", „rosta" vai „rieksta" vietas) izciršanu mednis nepanes un vispār, kultūrai izplatoties, iznīkst. Vecākās kultūras zemēs, kā Anglijā, medņi jau diezgan sen bija galīgi iznīkuši, bet vēlākā laikā tie atkal ievesti no Norveģijas un tagad arī Anglijā šur tur sastopami. Medņi ļoti cienī kalnainus, grūti pieejamus mežus, un, kaut arī retāk, sastopami arī lielāku platību jauktos mežos, ja vien kultūras iespaids nav par daudz sajūtams. Barības ziņā mednim arī šāda dzīves vietas izvēle grūtības nerada, jo, bez jau minētās barības, tas ēd arī visāda veida zāli, ķeŗ dažādākos kukaiņus, gliemežus, tārpiņus, lieto it visas meža ogas, šķin uzturam arī koku lapas, koku pumpurus u. tml. Gremošanas sekmēšanai mednis rij

Att. 165. Medņa vecumu var droši noteikt pēc tā knābja un bārdas spalvām (pēc Bieger'a). No augšas uz leju 1, 3, 5, 8 un apm. 10 g. veca gaiļa galvas izskats. Iedobumiņš pie knābja sāk attīstīties 2—3 g. vecumā, 4. g vecumā tas jau skaidri saredzams (3. att. no augšas) un 10.—12. g. vecumā sasniedz knābja galu. Jauns gailis sveŗ ap 4 kg, spēka gados ap 5 kg un ļoti vecs kļūst atkal vieglāks [1]).

[1]) Skat. arī *H. Bruttans* — Medņu gaiļu vecuma noteikšana. „M. un M." 1934, Nr. 1, 6.—8. lp.

Att. 166. Perētāja medņa vista.

Saukā fot. red. *J. Kalniņš.*

arī granti, no kaņepju līdz zirņa grauda lielumam; to ieteicams vēl ziemā izvest medņu riesta un lizdošanas vietās. Izvestajām akmeņainās grants čupiņām neļauj apaugt ar zāli. Retos gadījumos novērots, ka medņi rudeņos izlaižas uz tīrumiem un ēd tikko pļautas labības graudus. Tāpat kā rubeņi, medņi ļoti cienī sarkanās sērmūkšļu un arī sarkano pliedeņu — plūškoku (Sambucus racemosa L.) ogas, un ja kādreiz nepieciešams medņus vai rubeņus noķert audzēšanas nolūkos, tad virs slazda kā kumosu vislabāk novietot ķekaru sērmūkšļu ogu. Kārdinājums ir tik liels, ka ir bijuši gadījumi, kad vienā slazdā ar vienu ogu ķekaru izdevies sagūstīt pat vairākus šos citādi tik uzmanīgos putnus.

Medņu dziedāšanas laiks visbiežāk iesākas marta mēneša beigās (visagrāk pie mums dziedoši gaiļi novēroti februāŗa pēdējās dienās) un parasti turpinās līdz maija vidum. Galējās novērotās medņu riesta laika robežas ir sākumam februāŗa pēdējās dienas un beigām — apm. 20. maijs. Medņu dziedāšanas sākumu un beigas ievērojami iespaido laika apstākļi, un, piemēram, 1931. un 1933. g. ar to vēlīnajiem pavasaŗiem vēl aprīļa vidū nebija nekādu ziņu, ka medņi kaut kur jau dziedātu, kaut gan agrāk uzskatīja, ka vēlākais ar 8. aprīli medņi dziedot katrā ziņā. Pēc dažiem novērojumiem, atsevišķi medņu gaiļi pie mums dzied vēl arī otrreiz ap to

laiku, kad mellenes zied, bet, lai netraucētu mežu šai laikā, to medības nav atļautas. Kā pirmie pavasaŗos savu mīlas dziesmu sāk vecie gaiļi. Jauno riests parasti sākas par 8—14 dienām vēlāk. Medņu dziesmu (pārošanās) vietas sauc par riestiem (arī rostiem). Tie visbiežāk atrodami priežu vai priežu un egļu mežos, mitrās vietās vai arī sausās „salās", vai kāpās ar purvainu apkārtni, kur pavasaŗos nav nekādas cilvēku kustības. Tieši slapja purva, parasti rietumu malas tipisko priedīti mednis izvēlas savai dziesmas vietai tikai tad, ja tuvākā sausā vietā viņu atkārtoti traucē. Mednis pie tam mīl, lai to apspīdētu uzlecošā saule, un tādēļ arī lielākos mežos dzied visbiežāk kāda no austrumiem neaizsegta klajumiņa malā.

Medņu dziedāšanas laiku var iedalīt 3 periodos: pirmais, sākuma, turpinās 4—10 dienas. Tad dzied tikai atsevišķi vecākie gaiļi. Aukstākā un negaisa laikā dziedāšana šai periodā uz dažām dienām apstājas. Otrs, galvenās dziedāšanas periods, turpinās 5—8 dienas. Tad riestu lielākā skaitā apmeklē arī vistas. Medīt kaut cik labāk iespējams tikai pašā dziesmas sākumā — pilnīgā tumsā — kad medņa vistas vēl nav atlidojušas. Trešā periodā gaiļu dziedāšana pamazām izbeidzas. Šis periods turpinās 10—15 dienu. Vistas riestos vairs neredz. Pie beigām dzied vai vienīgi pagājušā gada medņu gailēni, kuŗus no medību saimniecības viedokļa nav ieteicams šaut. Jaunos riestos, kas vēl pirmo gadu veidojas, vislabāk nemaz nemedīt. Kādu gaili „ļaunākā gadījumā" var nošaut trešā perioda sākumā.

Medņu dziesmas vietu atklāj pirmoreiz no vistu lidojuma virziena riesta laikā un no gaiļu pēdām un tām blakus redzamajām spārnu galu svītrām nākamā riesta vietā uz pēdējā sniega, parasti jau februāŗa mēnesī. Vēlāk, jau zināmā riestā, medņu gaiļu dziedāšanas noteiktās vietas nosaka vakarā priekš medību rīta — medņus riestā „ieguldot". Katru vakaru, tūliņ pēc vakara barošanās cēliena, jau ap plkst. 19 vai nedaudz vēlāk (drīz pēc saules rieta) mednis iemetas tai riesta vietā, kur tas otrā rītā paredz dziedāt, ar diezgan lielu troksni. Dažas minūtes mednis novēro apkārtni, tad izstaipa kaklu un pāris reižu „nogurkšķas" vai, kā mēdz teikt, „nokāsējas", „noraugājas" vai „nokrācas". Vāciski šo skaņu sauc „Worgen", arī „Räuspern", un to varētu apzīmēt ar burtiem „kuviečšs". Šāda raugāšanās ir laba zīme, kas norāda uz medņa labo omu un apņemšanos otrā rītā dūšīgi dziedāt. Pēc šīs „raugāšanās" mednis parasti vairs uz citu koku nepārlaižas. Vecie gaiļi vakaros, riestā iemetušies, nereti tūliņ „neraugājas" un iepriekš vēl 2—3 reizes maina koku. Jaunie iemetas vēlāk, klusāk un pa-

Att. 167. Pirmā medņu gaiļu cīņa agrā pavasarī.

Pēc. *K. Visotska* gleznas.

rasti novietojas riesta periferijā. Dažreiz arī jau vakarā mednis pāris reižu „noknipē", tā uzsākdams savas dziesmas pirmo daļu, kuŗas laikā tas vēl ļoti labi dzird un uzmanīgi vēro apkārtni. Tikai, kad riests jau iet uz beigām — aprīļa beigās un maija sākumā — mednis arī vakarā nodzied parasti 3—6 dziesmas pilnīgi, kuŗu laikā dažreiz izdodas tam piekļūt pa šāvienam. Ir gadījies arī novērot, ka medņi pie riesta beigām vakaros dzied pat pa pusstundai un ilgāk, pie tam ievērojami labāk nekā no rītiem. Maija mēnesī pie mums novēroti dziedoši medņu gaiļi vēl ap plkst. 21—22.

Medņa gaiļa dziesmai (pareizāk sakot, atsevišķiem trokšņiem) nav nekāda samēra ar putna lielumu. To parasti var sadzirdēt ne tālāk par 200—300 soļiem, un sevišķas grūtības šai ziņā rodas medniekiem ar vājāku dzirdi, kā arī vējainā laikā. Lai medņu dziesmu varētu labāk saklausīt, dažreiz medņu medībās mēģina lietot pat viena vai otra veida skaņu pastiprinātājus. Mežsargi daž-

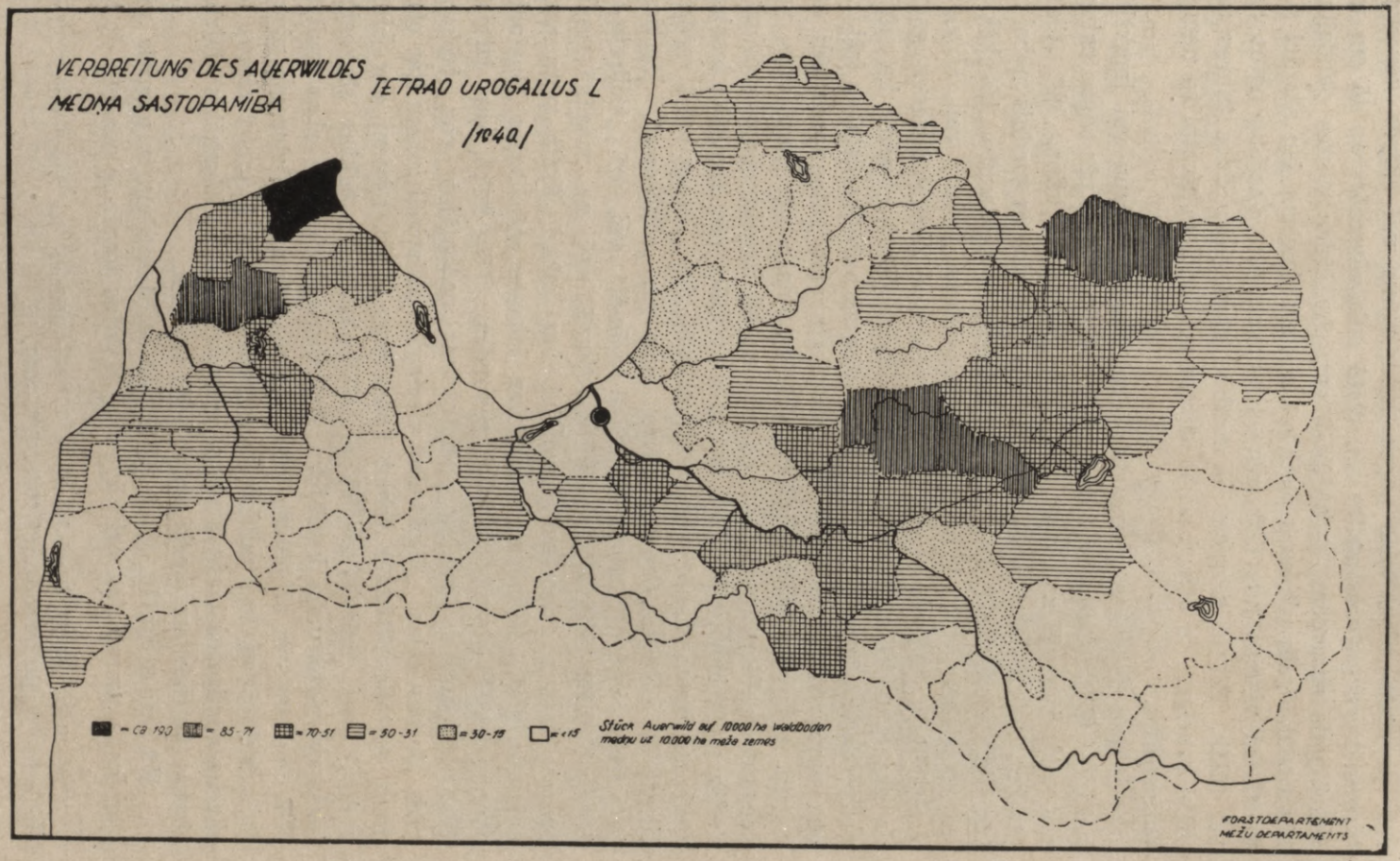
VERBREITUNG DES AUERWILDES
MEDŅA SASTOPAMĪBA
TETRAO UROGALLUS L
/1940/
Stück Auerwild auf 10000 ha Waldboden
medņu uz 10000 ha meža zemes
FORSTDEPARTEMENT
MEŽU DEPARTAMENTS

reiz pagatavo vienkāršas papes, koku mizas vai skārda kōniskas taures, kuŗu gaŗums ap 70 cm, platā gala caurmērs ap 45 cm un šaurā gala caurmērs — ap 1—2 cm. Ar šādas taures palīdzību, tās tievāko galu pie auss pieliekot, medņu dziesma jau skaidri sadzirdama vismaz līdz 600 soļu attālumam, bet skaļākos rītos arī vēl tālāk. Riesta sargiem un medību uzraugiem šādas taures sevišķi svarīgas, jo atļauj sekot visiem notikumiem riestā, to nemaz netraucējot.

Medņu dziesmas pirmo daļu sauc par knipēšanu vai knakšķināšanu. Tā sastādās no īsām skaņām, kuŗas katrs pēc savas uztveres mēdz apzīmēt ar „knp", „knipik", „knapak", „klip", „kl", „töd", „te-ke", arī „pellöp" vai „dötl" u. tml. Šīs skaņas mednis nobeidz, tās bieži vien citu pakaļ citai atkārtojot, ar tā saukto „klankšķi", kuŗu vislabāk apzīmēt ar īsi izsauktu vārdu „kläck" vai „klikop". Agrāk bija jādzird apgalvojumi, ka mūsu Ziemeļvidzemes gaiļu dziesmā „klankšķa" trūkstot, bet plašāki novērojumi rāda, ka mūsu mežos dzīvojošo medņu gaiļu starpā visumā nekādas lielākas izšķirības nav. Arī „klankšķis" labi dzirdams visu rajonu normāli attīstītu medņu gaiļu dziesmās. Strīdīgs vienīgi vēl jautājums, vai vecākiem gaiļiem tas nav noteiktāks un kā izskaidrojami gadījumi, kad atsevišķiem gaiļiem tas ļoti kluss. Tūliņ pēc klankšķa iesākas medņa dziesmas trešā, var teikt, galvenā daļa, kuŗas laikā mednis tikpat kā nekā nedzird [1]) un kuŗu sauc par „slīpēšanu". Burtiem to varbūt varētu apzīmēt ar „ši-ši-šu-šu-ši" vai arī „tičihvja-tičihvja-tičihvja-tičihvit", un šai gadījumā nav ne mazākā reālā pamata tautas dziesmas allegorijai, kas saka: „Pūtin pūta melnais mednis". „Slīpēšana" atgādina izkapts asināšanas klusinātu skaņu, un tā turpinās 2—3 sekundes. Tās laikā var iztaisīt 2—5 lēcienus uz medņa pusi, nemaz nedomājot par troksni, kāds pie tam ceļas. „Slīpēšanu" visvieglāk atdarināt, vienu gar otru divas metalla plāksnes trinot (piemēram, naža asmeni gar bises stobru) vai, mazāk precīzi, ar sērkociņa galu tukšas sērkociņu kārbiņas plato malu berzējot. Arī skaņas stiprums abos gadījumos būs gandrīz atbilstošs īstai medņa dziesmai. Dziesmas pirmo daļu, knipēšanu, var salīdzināt ar skaņu, ko dabūjam, 2 cietus un sausus nomizotus kociņus vienu pret otru sitot. „Klankšķis" līdzīgs skaņai, ko dzirdam, korķi no pudeles izvelkot.

Kā jau atzīmēts, tikai slīpēšanas laikā mednis ir gandrīz pilnīgi kurls un nedzird pat šāviena. Maldīgs tomēr ir uzskats, it kā

[1]) Skat. arī *M. Merk-Buchberg* — Zur Biologie des Auerhuhns. „Neue Baltische Waidmannsblätter" 1913, 316.—319. lp.

mednis šai laikā arī pavisam neredzot. Tikai ar to, ka dziedāšana notiek vēl rīta krēslā un ka slīpēšanas laikā mednis paceļ galvu uz augšu vai vismaz horizontāli un parasti sēd kokā, izskaidrojas tas, ka mednim var pielēkt arī, pāri klajumiem skrienot. Zemē sēdošs putns arī dziesmas vidū nereti vien ierauga no viena koka uz otru pār klajumu skrienošu mednieku un, kā man pašam ir bijuši gadījumi, aizlaižas vārda pilnā nozīmē taisni dziesmas vidū. Tādēļ arī arvien jāatceras, ka dziedošam gailim arvien labāk pielēkt pa to ceļu, kur vieglāk maskēties, kaut arī šis ceļš būtu garāks, slapjāks vai citādi neērtāks. Krievijā medņu mednieki dažreiz, gailim tuvojoties, tur sev priekšā nogrieztu cilvēka gaļuma priedīti vai pat īpaši šim nolūkam uzgleznotu dekorāciju. Tikai otrā vietā jau liekama prasība tuvoties gailim, ja vien nav kādu sevišķu iebildumu, ejot virzienā no vakariem uz rītiem, lai gaili vieglāk ieraudzītu. Tāpat ir novērots, ka mednieka pielaistās kļūdas atnes mazāk ļauna, ja mednieks virzās uz medņa pusi pret vēju vai šķērsām vējam, bet nekad ne pa vējam. Pielēkt gailim parasti sāk tikai, atrodoties 80—100 soļu no tā. Tikai gadījumā, ja mežā vēl ledus vai sniegs un grūti iespējama klusa piezagšanās, jāsāk lēkt dziesmas laikā, atrodoties no gaiļa arī tālāk par 100 soļiem. Pēdējā sniegā pie medņiem Krievijā piezogas pat uz slēpēm. Piezagšanos ievērojami atvieglo arī piemērots tērps. Lai būtu klusāka iešana, gailim piezogoties, liela priekšrocība zābakiem ar tūbas pazolēm. Arī tūbas zābaki ļoti vietā gadījumos, kad mednieks uz riestu atnāk jau

Att. 168. Mežsargs ar mieru mediekam novēlēt lielajā riestā arī vēl trešo medņu gaili, jo gaiļu un vistu skaita attieksme to atļauj.

vakarā un guļ pa nakti mežā pie ugunskura [1]). Pēdējā gadījumā arī nepieciešams kažoks un kāds uzplētnis („burka"), ko paklāt uz guļas vietai sakrautajiem skuju zariņiem, niedrēm vai siena. Ja laiks auksts, tad vispirms aizvēja vietā izdedzina lielāku ugunskuru, pēc tam atlikušās ogles un pelnus ar lielāku egles zaru noslauka no sārta vietas un uz sasilušās zemes novieto gulēšanai sagatavotos skuju zariņus vai niedres. Ugunskura aizdegšanai mitrā laikā ļoti

Att. 169. Vijciemā vienās medībās šautie medņi.

Uzņ. *Spunde*, Strenčos.

izdevīgi lietot nelielu sēra gabaliņu. Ja mājā piemirsušies sērkociņi, tad saplūktu sausu zāli, sausas sūnas vai no koku dobuma izņemtus sausus praulus viegli aizdedzina šāviens ar izlādētu patronu, kuŗā atstāts tikai 20—25% no normālā dūmu pulvera vairuma un pēc tam patrona aizbāzta ar sausas sūnas vai sausas zāles vīšķi. Ugunskuru nakts periodam vislabāk pagatavot no nokaltušas egles (bērzs sadeg par ātru, priede un apse vieglāk apdziest) atgrieztiem diviem apm. 3 m gariem gabaliem. Īsāko gabalu noliek uz zemes, lielākā gabala vienu malu nedaudz apteš un tad to uzliek uz īsākā ar aptēsto malu uz leju. Lai augšējais gabals nenoveltos, pie tā abiem galiem iedzen zemē saturētājus mietiņus. Lai baļķi nepiekļautos pārāk cieši viens otram — starp tiem ieliek dažus 5—6 cm resnus sprunguļus, un radusies starpa dod iespēju tanī novietot

[1]) Uguni drīkst dedzināt ne tuvāk par ½ km no riesta vietas.

sausu degošo materiālu — baļķu gabalu sārta iededzināšanai. Ja laiks vējains, egles gabali jānovieto pie guļas vietas tā, lai vējš dūmus nestu sāņus (gabalu gaŗuma virzienā). Šāds sārts degs visu nakti lēni un vienādi, bez kā par to vēl būtu pēc aizdedzināšanas jārūpējas. Guļas vietu novieto iespējami tuvāk pie sārta. Dažreiz pat sakrauj no skuju zariem nojumi, kuŗas vienā pusē — aizvēja pusē sakrauti degošie egles gabali. No rīta sārts katrā ziņā pilnīgi jāizdzēš.

Att. 170. Tā iekurina uguni, lai tā ilgi degtu gadījumos, kad mežā jāpaliek pa nakti.

Medņu mednieka apģērba krāsai arī jābūt iespējami nemanāmai, vislabāk pelēkai, bet tā var būt arī sūnas zaļumā vai brūngana. No virsdrēbēm parastos apstākļos vispiemērotākais būs vatēts pusmētelis. Biksēm jābūt biezas drēbes, zābakiem — nemirkstamiem (ja tūbas zābaki, tad tiem jābūt ar ādu apšūtiem), un cepure vēlama platmales tipa, lai mednieks gaiļa dziesmu starplaikā, galvu nedaudz noliecot, var ērti apēnot un padarīt nemanāmu savu mežā stipri gaišo seju.

Tuvojoties dziedošam medņa gailim, starplaikā starp divām dziesmām medniekam jāstāv kā „sālsstabam", dažreiz iznāk stāvēt pat uz vienas kājas. Arī kustēties un galvu grozīt starplaikā nedrīkst. Ja jālec pa klaju vietu un nav iespējams slēpties aiz kāda koka, tad katras dziesmas pēdējā lēciena beigās galva jānoliec uz leju, lai mednis nevarētu saskatīt, īpaši pilsētas mednieka neiedegušo, pārāk gaišo seju. Pēc katras dziesmas apstājoties, vēl vajag

dzirdēt medņa dziesmas beigas, jo zināms laiks ir vajadzīgs, kamēr soļu troksnis aizlido līdz mednim.

Ja mednis dziesmas laikā jūtas traucēts un kļūst sevišķi uzmanīgs, tad viņš atkārtoti izdod īsas skaņas: „och, och." Šādā kārtā savu neuzticību izrādījis, tas visbiežāk pārlaižas uz citu koku, bet ja arī sāk dziedāt agrākā vietā, tad tikai pēc ilgāka starpbrīža un sevišķi uzmanīgas apkārtnes novērošanas. Šo brīdinājuma skaņu izdzirduši, uz īsāku vai ilgāku starpbrīdi apklust arī visi pārējie tuvumā dziedošie medņu gaiļi. Ja mednis riestu atstāj stipri sabaidīts, tad tas tanī visbiežāk atgriežas tikai pēc 3—5 dienām.

Riesta laikā medņu gaiļi ļoti nesaticīgi, un vecākie un stiprākie necieš vājākos vairāku simt soļu tuvumā. Tikai līdzīga stipruma gaiļi lielākos riestos dažreiz dzied ļoti tuvu kopā, un tādās reizēs viņiem ļoti grūti piekļūt: ja tuvojošos mednieku nedzird viens, tad to dzird pārējie, un tie, ar lielu troksni projām laizdamies, iztraucē arī to, kas nekā aizdomīga nav manījis. Tā 1927. g. 18. apr. Taurkalnes virsmežniecības Slaušēnu riestā bija izdevība novērot veselu baru zemē dziedošu medņa gaiļu. „Slīpēšanas", „knipēšanas" un spārnu sitienu troksnis bija dzirdams par lielu gabalu. Piezagties baram bez grūtībām izdevās līdz apm. 100 soļu attālumam. Pēc atsevišķo gaiļu izlēcieniem no diezgan augstajiem viršiem varēja spriest, ka viss vismaz 15 gaiļu lielais bars dzied uz nepilnas pūrvietas retām priedītēm klāta purva. Tā kā jau bija diezgan gaišs, tad mēģinājumu tuvoties baram vēl vairāk daži medņi bija ievērojuši. Kādi astoņi no tiem pacēlās spārnos un aizlaidās, bet pārējie aizbēga kājām, izmantojot viršus kā labu paslēptuvi.

Ja medņi riestā vakarā nav „ieguldīti" un mednieks noteikti nezina, kuŗos kokos medņi sametušies, tad no rīta riestam jātuvojas ļoti uzmanīgi. Pašā riestā drīkst iet iekšā vienīgi tad, kad medņiem jau vajag (pēc laika apstākļiem un riesta gaitas spriežot) dziedāt. Jāklausās pēc katriem 15—30 soļiem, vai mednis kaut kur tuvumā nedzied. Arī kad izdzird pirmā gaiļa dziesmu, ja medņi vakarā nav riestā ieguldīti un nav noteikti zināms to nogrupējums, nedrīkst dziedātājiem tūliņ tuvoties: pirmais dziedātājs var būt vecākais gailis, kas dziedāt sāk pirmais, un, tam tūliņ tuvojoties, iztraucēsim riesta malās novietojušos, kuŗi parasti sāk dziedāt nedaudz vēlāk.

Ja izdevies mednim piekļūt pa šāvienam, tad jāšauj vienīgi dziesmas laikā. Ja mednieks krēslā par gaili būs noturējis kādu piemērotas formas priežu zaru vai cita kāda iemesla dēļ tam pašaus gaŗām un mednis netiks ievainots, tad labākajā dziesmas

laikā tas turpinās dziedāt vai nu tai pašā kokā, vai pārlaidies pāris simt soļu tālāk. Tāds gadījums bija pēdējo reizi jāpiedzīvo 1926. g. 25. aprīlī Taurkalnes virsmežniecībā, jau labā gaismā šaujot uz apm. 50 soļu liela atstatuma vecākam, pēc mežsargu nostāstiem, sevišķi uzmanīgam medņa gailim, pretēji pareizu medību principiem, caur kuplākas priedes zariem. Mednis mierīgi nobeidza savu dziesmu, tad pārlaidās apm. 150 soļu tuvāk pie purvā kvakšķinošām vistām un tur bez kāda pārtraukuma turpināja dziedāt, kamēr tam atkal piekļuvu pa šāvienam un jau ar mednieciski pareizāku šāvienu to nošāvu.

Ja dzied blakus 2 gaiļi, tad šauj tuvākajam kaimiņos dziedošā dziesmas laikā, lai to neiztraucētu. Visos pārējos gadījumos arvien šauj tā gaiļa dziesmas laikā, kuŗam tieši tēmē, lai „pūdeļa" gadījumā varētu vēlreiz šaut. Pēc šāviena nav ieteicams kustēties pašam medniekam, un nedrīkst pat bises stobru nolaist, kamēr nav noskaidrojušies šāviena rezultāti. Sašauta medņa meklēšanai ļoti noderīgs suns, kuŗu atstāj piesietu kaut kur riesta tuvumā. Ja mednis pēc šāviena aizlido, tad sašauts gailis parasti laižas uz leju un cenšas lidot pa klajāko vietu, pat pa stigu vai kādu laukumu, lai beigās nomestos zemē. Vesels gailis ceļas uz augšu, lido tālāk un parasti iemetas kokā augstāk, nekā sēdējis šāviena brīdī (nereti galotnē), lai labāk varētu novērot apkārtni.

Medņus Vakareiropas mednieki šauj, lietojot 3,5 līdz 4 mm resnas skrotis. Mūsu vecākā mednieku paaudze visbiežāk lieto skrotis 2/0 num., t. i., 4½ mm resnas, kas tomēr nemaz nav vajadzīgs. Ar lodi nav ieteicams šaut: vājā rīta gaismā grūti pietiekoši precīzi tēmēt. Šaujot ar lodi, jālieto vienīgi tā sauktās pilnčaulas („pilnmēteļa") lodes ar smailu galu. Pārējās putnu pārāk saplosa. Nekad nedrīkst šaut tālāk par 20—40 soļiem, jo kārtīgs mednieks nekad medni nedrīkst šaut, riskējot to tikai sašaut. Šī iemesla dēļ nedrīkst šaut pat no neliela atstatuma caur zariem.

Vistas ar savu raksturīgo kvakšķināšanu (kuŗu varētu apzīmēt ar aizturētu degunu izrunātiem vārdiem „ghok, ghok" vai arī, pēc dažu domām, „back, back") riestu vietās sāk ierasties tikai dziedāšanas otrā periodā, pēc tam, kad gaiļi tur kādas dienas jau dziedājuši vieni paši. No sākuma vistas atlido uz riestu īsi priekš saules lēkta, sēžas kokos tikai gaiļu tuvumā un ar savu kvakšķināšanu jaukajos rītos noved tos līdz augstākai ekstazei: viņi dzied, kā mēdz teikt, „aizrīdamies", un nav vairs pat iespējams izšķirt dziesmas atsevišķās daļas, kas ar lielu ātrumu seko cita citai.

Tiklīdz vistas sāk mesties arī zemē un iesākas pārošanās, me-

dības dziesmas laikā kļūst jau gandrīz neiespējamas: gaiļi bieži maina dziesmas vietu, pastāvīgi metas zemē, ceļas atkal augšā un vispār ir tik nemierīgi, ka šaut var dabūt tikai tad, ja kāds nejauši tuvumā piemetas. Mazāk gan kā pirmajā dziesmas laikā, tomēr arī šai periodā, sevišķi lielākos medņu riestos, notiek, gaismai austot, ļoti asas gaiļu savstarpējas cīņas, kuŗu laikā viņi piemirst visu apkārtni, apstrādā viens otru knābjiem un spārnu sitieniem un tiem var droši tuvoties. Taurkalnes virsmežniecībā īsi priekš kaŗa kāds mežsargs šādā brīdī vienu gaili pat dzīvu noķēris. Arī Ugāles virsmežniecībā 1923. g. virsmežzinis Celms uz vienu gaili, kas nelielā meža pļaviņā riesta tuvumā līdzīgi rubeņu gailim tuvojies otram gailim, izšāvis 3 reizes un, kā vēlāk noskaidrojies, jau ar otro šāvienu gaili nāvīgi ievainojis (trešo uztraukumā gaŗām pašāvis); gailis tomēr arī vēl pēc trešā šāviena nodziedājis divas dziesmas un tikai tad nokritis beigts. Arī otrs gailis aizlaidies tikai pēc trešā šāviena. Šie gadījumi labi raksturo to azartu, kāds pārņem šos meža ķēniņus viņu mīlas ekstazē. Vistas, ja tās jau riestā, visbiežāk sēž riesta malu kokos un mierīgi vēro savu kavalieŗu asiņainās cīņas: uzvarētājs būs viņu „izraudzītais" un iekaŗos arī viņas. Pret dabas diktēto dabiskās izlases likumu tās negrib cīnīties.

Temperātūra atstāj uz medņa dziesmu lielu iespaidu. Jau apm. pie —6° C mednis arvien pārstāj dziedāt pat pārošanās laika vidū. Šādos rītos iet uz mežu un staigāt pa riestu nozīmē vienīgi pēdējo bojāt. Tāpat stipri lietainā un vētrainā laikā ne tikai grūti piekļūt medņiem, jo nevar sadzirdēt to dziesmu, arī pati dziedāšana šādās dienās mazāk dedzīga, bet riesta sākumā mednis sliktākā laikā pat pavisam nedzied. Tikai apmācies laiks un arī mazāks silts lietiņš medņu dziesmai nav kaitīgs. Riesta beigu daļā šādos rītos gaiļi dzied pat ilgāk nekā citus rītus un nemetas arī zemē, nepārlido tik bieži kā parastos rītos no viena koka uz otru. Vislabākā medņa dziesma parasti tomēr ir mierīgā, siltā pavasaŗa rītā. Arī neliela salna medņa dziesmu neko daudz netraucē. Ja medņi arī skaistos rītos dažreiz nedzied, tad iemesli var būt divi — vai nu riests pārāk bieži traucēts un starp atsevišķiem riesta apmeklējumiem nav bijis starplaika, vai arī mednis sajūt laiku uz priekšu un nojauš, ka dienā būs sniegs vai citādi sliktāks laiks. „Uz labu laiku" medņa dziesma arvien ir labāka nekā parasts un iesākas parasti 1½ stundas priekš saules lēkta, t. i., ap plkst. 3—3,30 no rīta, līdz ar gaismas svīšanu. Riestam uz beigām ejot, gaiļi dzied visagrāk, pat 2½ stundas priekš saules lēkta, bet riesta sākumā ti-

kai kādu stundu priekš saules lēkta, aukstos rītos pat vēl krietni vēlāk. Ja dziedošam medņu gailim izdodas ātri piekļūt pa šāvienam riesta laika pēdējā pusē, tad nereti atgadās, ka tumsas dēļ to ļoti grūti ieraudzīt un vēl grūtāk tam precīzi notēmēt. Šādās reizēs ļoti noder tumsā spīdošie mērķekļi (ziktes), ar kuŗu palīdzību izdodas nošaut arī vienu otru vecāku, sevišķi nemierīgi dziedošu gaili. Labākie šāda veida mērķekļi tie, kuŗus arī tumsā var viegli uzmaukt uz stobra (ar gumijas lentu piestiprināmie) un kuŗiem spīd vienīgi uz mednieku pavērstā puse.

Ar bērzu izplaukšanu parasti nobeidzas arī medņu dziedāšanas laiks, lai gan atsevišķos gadījumos medņi novēroti dziedot arī vēl vasarā un pat rudenī — siltākos rītos vai pēcpusdienās.

Lai medņu medības gaiļu dziesmas laikā nesamazinātu medņu skaitu rajonā un lai riests nekļūtu ar katru gadu sliktāks, lai tanī nemazinātos arī dziedošo gaiļu skaits, ne tikai jānormē atšaujamo gaiļu skaits, bet arī jāgādā, lai medības iespējami mazāk traucētu riestu un lai tās vienā un tai pašā vietā nenotiktu pārāk bieži. Riestā, kur dzied mazāk par 10 gaiļiem, ieteicams medīt vienā rītā tikai vienam medniekam. Ja tomēr kopā iet divi mednieki, tad riestam parasti labāk tuvoties abiem kopā. Pirmais sāks lēkt pie tuvākā dziedošā, otrs ies tālāk un klausīsies, vai nedzied kāds cits, ne pārāk tuvu pie pirmā. Nekādā gadījumā nav pieļaujams vienu un to pašu riestu traucēt vairākus rītus no vietas. Mednieks, kas vakarā noklausās medņu ielaišanos riestā, kas tos „iegulda", savu novērošanas vietu drīkst atstāt tikai pilnīgā tumsā un iespējami klusāk. Riestu atstājot, nekad nedrīkst apstāties, jo no soļiem, kas attālinās, mednis baidās samērā maz. Vakarā iztraucēts, mednis no rīta vai nu pavisam nedzied, vai arī dzied vāji. Ja riestā vakarā kādam mednim piekļūts pa šāvienam un riests tādā veidā traucēts, tad tas dažas dienas jāatstāj mierā, pretējā gadījumā šautais mednis pārcelsies uz kādu citu riestu. Sevišķi jāuzmanās, sašautos vai nošautos putnus meklējot. Tumsā to meklēšana ar kabatas laternas palīdzību nemaz nav pieļaujama, un vispareizāk būtu katru putnu meklēšanu riestā izdarīt iespējami klusāk un vienīgi pusdienas laikā, kad medņu tur būs vismazāk. Lielos un vecos riestos visiem šiem pēdējiem norādījumiem mazāka nozīme, bet arī tur tie ievērojami. Jaunus riestus ar nepareizu rīcību var uzreiz izputināt.

Zīmējoties uz atšaujamo gaiļu skaitu, jāsaka, ka parastā norma būtu nošaut ne vairāk par pusi no dziedošo gaiļu skaita, bet ar stingru noteikumu, lai riestā viens gailis paliktu ne vairāk

kā uz 4—8 vistām. Ja kādā riestā dzied tikai viens gailis, bet apkārtnē manāmi arī citi, tad šis vienīgais dziedošais gailis katrā ziņā jānošauj, jo tas parasti ir tas, kas citus aizdzinis. Ierunas pret medņu medībām pavasarī kā kaitīgām no ētiskā un medību saimniecības viedokļa, zināms, galīgi nedibinātas. Saudzējami gan arvien jaunie un saticīgi kopā dziedošie gaiļi. „Vecie kaušļi" izskaužami visiem spēkiem. Tos arī ieteicams šaut medņu dziedāšanas laika sākumā. Citādi pareizāk medīt tikai tad, kad vistas riestos jau ierodas mazākā skaitā: kad daļa no tām jau per. Šai laikā arī medņu gaiļi dzied visilgāk. Nav ieteicams šaut zemē dziedošus medņu gaiļus, it īpaši, kad tie atrodas vistu vidū: šāda šaušana viskaitīgākā riestam, un ar medņu traucēšanu šādās reizēs viegli vien var visu riestu izputināt.

Medņu vistas lizda parasti vāji apslēpta un ļoti bieži atrodama zālē vai viršos kāda meža ceļa vai tekas tuvumā, kādēļ arī plēsoņi — lapsas, caunas un pat āpši to viegli atrod un iznīcina. Ar to arī izskaidrojas medņu gausā vairošanās pat labi sargātos mežos. Tikai tur, kur lizdošanas vietu rajoni tiek sevišķi aizsargāti pret plēsējiem, sastādot ērkšķainus krūmājus, caur kuŗiem plēsoņiem grūti izlīst, vai citādi kā, apstākļi labojas. Medņu vista parasti dēj 5—16 bāli dzeltenas krāsas (ar sarkanbrūniem raibumiem) olas, kuŗām mitrums nekaitē, un tādēļ arī lizdas bieži sastopamas mitros priežu mežos. Tur, starp melleņu un viršu ceriem, mazie cālēni var viegli paslēpties, un arī mātei vieglāk savu lielo, no 4—15 galvām sastāvošo saimi apgādāt ar attiecīgo barību. Arī liepulājus medņu vista ļoti cienī, lizdas vietu izvēloties. Lai kādā mežu tipā medņu mātes lizda atrastos, tās vieta visbiežāk izmeklēta tā, lai no vienas puses to sargātu kāda augoša koka stumbrs, izgāzta koka saknes vai kaut kas tml. Medņu vista tad sēž uz olām, vērsusi skatu uz neaizsargāto pusi [1]). Pirmās 2—3 nedēļas medņa cālēni pārtiek lielāko tiesu no dažādiem kukaiņiem, skudru kūniņām, gliemežiem, mušām, kuŗus meklē pie apsūnojušiem celmiem un akmeņiem; ķeŗ arī zirnekļus utt. Vēlāk viņu galvenā pārtika ir dažādas ogas. Tāpēc arī medņu vista, lizdas vietu izvēloties, ogu tuvumam piešķiŗ sevišķu nozīmi. Perēšana turpinās 28—30 dienu. Lizdas tuvumā jābūt arī smiltij, kuŗā cālēni ļoti mīl rušināties. Lizda parasti nav visai tālu no riesta. Medņu olas 58 mm gaŗas un 42 mm resnas. Cālēni tumšdzeltenā krāsā ar brū-

---

[1]) Skat. mežs. *J. Hofmanis* — Mani novērojumi medņu riestos. „M. un M." 1937, Nr. 2, 41.—43. lp.

nām svītrām. Skraida apkārt jau pāris stundas pēc izšķilšanās no olām. Celties spārnos mazie sāk parasti tikai ap augusta vidu, kaut gan īsāku gabalu nolidot tie var arī jau krietni agrāk.

Galvenie medņu ienaidnieki: vanagi, lapsas, caunas un mežcūkas (izēd olas), kuŗu iznīcināšana vai vismaz atturēšana no lizdu vietām nepieciešama, ja gribam ievērojami pavairot medņu skaitu. Vistnieki (vistu vanagi) viegli noķeŗ ne tikai medņu cālēnus un mātes, arī vecu medņu gaili vistu vanags var kādreiz pievākt. Tāds gadījums 1926. g. maija mēnesī novērots Lejas virsmežniecības Sikšņu novadā. Iecirkņa mežzinis vistnieku iztraucējis ap launaga laiku no tikko nosista lielāka medņu gaiļa, uzlicis virs tā tūliņ vanagu slazdus, un pēc apm. trim stundām liels vistu vanags jau bijis noķerts. Nosistais medņu gailis priekš nāves vanagu bija vilcis sev līdzi ap 15 soļu, atsvabināties tam tomēr nav izdevies. Medņu riests, kuŗa tuvumā vanagi ierīko savu lizdu, tiek izputināts pavisam īsā laikā. Tādi gadījumi novēroti arī pie mums un norāda uz lielo nozīmi, kāda dažkārt piešķiŗama plēsīgo putnu un zvēru iznīcināšanai no medību saimniecības viedokļa.

Atrastu medņa lizdu ar olām nevajag aizkart un arī māti nevajag traucēt, par tuvu klāt pieejot. Arī apkārtējos zarus nevajag aizkart. Lai plēsēji neuzbruktu šādam atrastam pereklim, ieteic ap to dažādos atstatumos izkaisīt naglas vai citus dzelzs priekšmetus, no kuŗiem baidās ne tikai caunas un lapsas, bet arī mežcūkas. Medņa lizdu rajonā ieteic ieaudzēt arī lielās skudras, kuŗu kūniņas sevišķi noderīga barība maziem medņu cālēniem. Skudru pūžņus, kamēr tie mazi, iežogo ar smalku stiepļu režģi.

Cirtumus riesta vietās drīkst izdarīt vienīgi ļoti uzmanīgas un saudzīgas izlases veidā, lai nepārveidotu apkārtnes iespaidu. Jāaprobežojas galveno tiesu ar nokaltušo koku izciršanu, un arī šis darbs veicams vienīgi ziemā. Sīkie zariņi pie tam nav jānovāc, bet jāatstāj ciršanas vietā. Tos vēlāk medņa vista izlieto savas lizdas apslēpšanai.

No lizdas izņemtas medņa olas izper arī tītaru mātes vai vistas. Mājās izperēti vai mazi noķerti un izaudzēti [1]) medņi labi pierod pie cilvēka. Ja kādreiz noķerts kāds lielāks (varbūt ievainots) mednis vai arī mazie jau paauguši prāvāki, tad tos ieteicams turēt vienā būrī ar vistām. Sākumā medņu cālēni jābaro ar skudru kūniņām, vēlāk vislabāk ar ogām un parasto vistu barību, kuŗai piejaucami koku pumpuri. Barība jādod diezgan bagā-

[1]) Dažus norādījumus par to audzēšanu skat. arī „Wild und Hund" 1927, 467. un 564. lp., kā arī 1928, 922. lp.

tīgi. Medņu būros jāietur vislielākā tīrība, un tanīs arvien jāizliek arī tīrs dzeramais ūdens. Mazie cālēni gūstā rūpīgi jāsarga no aukstuma un mitruma.

Apgriežot tiem spārnus, arī pieaugušus medņus var turēt ārpus būra; saulainās dienās tie tad nereti dārzā nosēžas blakus savam saimniekam vai saimniecei un uzvelk savu mīlas dziesmu, kuŗa tik patīkama katra mednieka ausij.

No pārējiem medņu īpatnējiem medību veidiem vēl jāatzīmē Krievijā bieži praktizētais medību veids ar suni. Suns, medni izcēlis, uzdzen to kokā (vai arī jau ierauga kokā sēžot) un sāk riet. Mednis ir ļoti ziņkārīgs un tāpēc pamatīgi „apbrīno" lielos mežos maz pazīstamo miera traucētāju; bet pa to laiku mednieks var mednim piezagties un to nošaut. Vēl vienkāršākas ir medņu medības rudeņos, apšu lapu (arī lapegļu skuju) ēšanas laikā — īsi priekš apšu lapu nobiršanas, kamēr vēl tās nav nodzeltējušas, t. i., nav zaudējušas savu zaļo vasaras krāsu. Uz apsēm medņi laižas pēcpusdienās, dažreiz sākot jau ar plkst. 17 vai arī agri no rīta, tūliņ pēc saules uzlēkšanas; šādās vietās viegli paslēpties (dažreiz ierīko pat īpašas būdas) un medņus sagaidīt [1]). Krievu mednieki domā, ka medņu medības apsulājos iespējamas, sākot ar augusta mēneša otru pusi. Tikai vecie gaiļi apsulājus sākot apmeklēt septembrī, nedēļas 2—3 priekš lapu dzeltēšanas. Jāierodas apšu tuvumā stundu vai pat divas priekš saules rieta. Medņi visbiežāk atlido, tiklīdz saule aiziet aiz meža galotnēm, bet vispār atlidošanas laiks ļoti mainīgs un atkarājas no tā, cik tie iebaidīti. Pirmie atlido jaunie gaiļi, pēdējās atlido vecās vistas. Ka medņi šķin lapas, var dzirdēt ap 300 soļu tālumā — izklausās, it kā kristu rupjas lietus piles. Medīt var līdz pilnīgai tumsai, un dažreiz medņi paliek pat uz naktsguļu tais pašos kokos, kuŗos barojušies. Jāšauj vispirms zemāk sēdošie. Ja šauj, gaiļiem atlidojot, var arī nošaut vienu pakaļ otram vairākus. Apsulājā medņiem var arī piezagties, tikai jādara tas uzmanīgi. Medņi ne labprāt aizlaižas, totiesu prot labi starp lapām slēpties.

Tomēr visi šie medņu medību veidi, tāpat kā arī medīšana ar putnu suņu palīdzību, ne tuvu nedod tādu baudu kā medņu medības dziesmas laikā, un Vakareiropā šie veidi arī vairs gandrīz nekur netiek lietoti.

Tikai Skandinavijas valstīs ceļ ierunas pret pavasaŗa medņu medībām. Atzīstot, ka īstam medniekam jābūt arvien dabas mīļo-

[1]) Skat. *K. Zītars* — Mednis. „M. un M." 1922. g. Nr. 4.

tājam un kārtīga mednieka rīcība nekad nedrīkst atrasties pretrunā ar dabas draugu ieskatiem, tomēr jānoraida iebildumi pret pavasaŗa medībām, kuŗās mednieks it kā izmantojot mūsu skaistāko medījumu mīlas aizraušanos, lai tos iznīcinātu. Novērojumi praksē rāda, ka rajonos, kur medņu riesti nemaz netiek traucēti, medņu skaits tomēr nepieaug. Vecie riesti pat bieži vien izput. Tas tādēļ, ka daži vecākie, kauslīgākie gaiļi, kas parasti novietojas riesta centrā, izdzen no riesta visus jaunākos [1]). Riestā paliek nesamērīgi daudz vistu. Tās dēj neapaugļotas olas. Cāļu pieaugums samazinās. Riests nedaudz gados izklīst.

Riests kļūst sevišķi nemierīgs, un gaiļi tanī plūcas sevišķi nikni arī tad, ja to skaits pieaudzis nesamērīgi liels, salīdzinot ar vistu skaitu. Lai riests pilnīgi neizputētu, šādos riestos gaiļi atšaujami pastiprinātā kārtā, pie kam viskauslīgākie katrā ziņā jānošauj jau pašā riesta sākumā. Nav nekad jāpiemirst, ka agrāk, kad nolaistos mežos ar caurumainiem kokiem bija daudz ūpju un citu plēsīgo putnu un zvēru, pirmie dziedātāji — vecākie gaiļi bieži gāja bojā dabiskos apstākļos. Tagad samērīga veco medņu gaiļu atšaušana dažos gadījumos jāveic medniekam, cik tas dīvaini arī izliktos, ja grib, lai mūsu mežos šo krāšņo medījumu skaits nesamazinātos. Nav arī jāpiemirst, ka, kaut arī medņi ļoti cienī mieru mežā, tomēr mednieka un medību uzraugu uzmanīgi riesta apmeklējumi medņus nemaz nevar traucēt, bet atbaida gan no medņu lizdošanas vietām āpšus un citus plēsējus, kas citādi viegli apēd daudz medņu olu. Plēsēji ar labu ožu saož cilvēku pēdas un, ja arī to tieši neredz, vairās no rajona, kuŗu cilvēks sistēmatiski apmeklē. Protams, ja cilvēki sāk visu laiku staigāt pa riestu tā, ka medņi tos redz, un mazāk veiksmīgie mednieki tur biežāk ilgi meklē patiesi vai iedomāti sašautos gaiļus, tad riests no tā ļoti cieš. Kādā gadījumā, kur mednieki vakarā sašauto gaili meklējuši naktī ar kabatas spuldžu palīdzību, riestā, pēc mūsu medību inspekcijas novērojumiem, normālais stāvoklis atjaunojies tikai pēc 4 gadiem.

Lielo meža zvēru (briežu, mežcūku un stirnu) klātbūte riestā netraucē medņa dziesmu. Ļaunāka jau stirnāža riešana, bet ja riestā parādās lūši, caunas vai ūpji, tad to uzbrukumi medņiem jau var riestu pilnīgi izjaukt, un medību saimniekam tādos gadījumos jāizšķiŗas, kuŗu no tiem saudzēt, kuŗu nošaut, jo sadzīve nav domājama. Iespējami drīzāk jānošauj arī raķeļi (medņu un

---

[1]) Skat. arī *P. Bērziņš* — Medņu riesti un to kopšana. „Meža dzīve" 1936, 4554.—4558., un *Fr. Küglers* — Medniecība pirms kaŗa un tagad. „Meža dzīve" 1936, Nr. 134, 4831.—4836. lp.

rubeņu krustojums), ja tādi riestā ieviesušies, jo arī viņi ļoti traucē riestu.

Tā kā medņu aizsardzībai un to skaita pavairošanai mežos tagad visur veltī lielu uzmanību, jāievēro visi atzīmētie norādījumi. Medņu gremošanas sekmēšanai vajadzīga parupja grants, ko putnu knābāšanai riesta vietās visbiežāk izved jau janvāŗa mēnesī. Medņu riesta un perēšanas rajonā, vismaz no aprīļa vidus līdz jūlija vidum, nekādā gadījumā nedrīkst arī pieļaut lopu ganīšanu, sūnu, sēņu, zāles vai meža ogu vākšanu. Normālos apstākļos ar visu atzīmēto norādījumu ievērošanu arī pietiks, lai mežā arvien būtu nodrošinātas labas medņu medības. Lielvācijas valsts medību likums atļauj šaut vienīgi medņu gaiļus no 1. aprīļa līdz 15. (pie mums līdz 31.) maijam.

Jāatzīmē tomēr, ka atsevišķos Zviedrijā un Vācijā novērotos gadījumos medņu skaits strauji samazinājies arī vienas vai otras epidēmijas dēļ. Vai epidēmiju izcelšanos sekmē īpatnēji klimatiski apstākļi, vēl nav noskaidrots. Arī cīņas paņēmieni pret epidēmijas izplatīšanos vēl nenoskaidroti. Katrs mežā atrastais nobeidzies putns tomēr nekavējoties nosūtāms Universitātes baktēriologiskam institūtam izmeklēšanai.

Rubenis — Lyrurus t. tetrix (L.)

Vidzemē un atsevišķās vietās Zemgalē tiek saukts arī par teteri [1]). Rubenis ir viens no mūsu visvairāk izplatītiem medību putniem. Spalvu krāsas ziņā stipri līdzīgs mednim, tikai krietni mazāks: gaiļa gaŗums 60—65 cm, spārnu gaŗums — līdz 30 cm, astes gaŗums — līdz 20 cm. Svars līdz 2 kg. Vistas par apm. 15 cm īsākas. Rubeņu gailis rudenī maina astes spalvu un tad var palidot tikai nedaudz soļu. Galva šai laikā viņam brūna un izskats līdzīgs vistai, jo vistai krāsa daudz mazāk spilgta un piemērotāka, slēpjoties pie zemes. Kad spalvas ataugušas un gailis var atkal brīvi lidot, viņš pieņem atkal savu koši melno krāsu. Arī jaunie putni no sākuma ar savu rūsgani dzelteno spalvas krāsu līdzīgi vistai, bet jau vasaras beigās jaunos gaiļus var labi atšķirt. Tiem pamazām sāk augt zilganmelnās segspalvas. Tomēr arī vēlā rudenī jaunos gaiļus var atšķirt no vecajiem: to astes spalvas nav tik platas un malējās arī mazāk izliektas nekā vecākiem gaiļiem. Mednieku liela daļa apgalvo, ka pirmajā dzīves gadā rubeņa gailim katrā astes pusē izliekta tikai viena malējā astes spalva, otrā — divas utt.

Rubeņi mīl nolaistus lapu koku un jauktus mežus, kuŗos daudz degušu, vēja lauztu un kaitēkļu bojātu koku un biezs pamežs ar ogām bagātiem purviem un sīkiem krūmājiem pa starpām vai to tuvumā. Vismīļāki rubenim bērzu meži; skuju koku mežos viņš apmetas tikai, ja citur iztraucēts. Kultūras apstākļiem piemērojas, un ar kultūras izplatīšanos rubeņu skaits zināmā mērā pat pieaug, ja vien nav kādu sevišķu traucētāju apstākļu. Vispār var teikt, ka rubenis ļoti pierod noteiktai dzīves vietai un to neatstāj, ja vien netiek pārmērīgi traucēts.

Pārtiek no pumpuriem, lapām, ogām, jaunu augu asniem, koku sēklām, gliemežiem, skudru oliņām un visādiem kukaiņiem. Jaunos rubenēnus var viegli izaudzēt arī gūstā, no sākuma barojot ar skudru oliņām, vēlāk dažādiem kukaiņiem un tārpiņiem, pēc tam jau ar melleņu, zileņu, kadiķu, brūkleņu un dzērveņu ogām. Pakāpeniski cālēnus pieradina arī pie auzām un var tos turēt arī kopā ar vistām. Viņi labi pierod pie cilvēka, pazīst savu vārdu, ņem barību no rokas un turpat pagalmā pavasarī var (uz kāda soliņa blakus savai saimniecei sēžot) nodziedāt arī savu mīlas dziesmu, ja, protams, nevarēs aizlidot pie saviem ciltsbrāļiem brīvā dabā.

---

[1]) Vācu nosaukums — Birkwild. Gaili sauc kleiner Hahn, arī — Spielhahn. Aste — Stoß vai Birkhahnspiel.

Tauta rubeņus mīl pat vairāk par mežu, kā to norāda sekojoša tautas dziesma:

„Pēterīti, bālēliņ,
Kam siliņu dedzināji?
Tur sadega vaska kurpes
Rubenīša māmiņai."

Rubeņa mūža gaŗumu pieņem 8 līdz, augstākais, 10 g., t. i., apmēram tādu pašu kā mežirbēm, slokām un fazāniem. Labi izveidotā medību saimniecībā vienam gailim jābūt riesta vietās ne vairāk kā uz trīs līdz sešām vistām.

Rubeņi ir ļoti uzmanīgi putni, tāpat kā medņi ar ļoti labi attīstītu redzi un dzirdi; cilvēku tuvumā pielaiž tikai ziemā (braukšus) un vasaras otrā pusē (jaunie, bet spalvas mešanas laikā arī gaiļi) ar putnu suni. Pavasarī gaiļi sāk dziedāt (šo dziesmu sauc arī par „rūkšanu" vai „rubināšanu") mazliet vēlāk vai vēlos pavasaŗos gandrīz vienā laikā ar medņiem, vārdu sakot, — pēc mūsu veco mednieku norādījuma, — kad sāk bērziem pumpuri briest, vai, pēc cita vērojuma, rubeņu galvenais riests ir tad, kad sniegs tikko nokusis un vienīgi ēnainās vietās redzamas nelielas sniega atlikuma kaudzītes. Parasti dziesmas laiks iesākas pie mums marta vidū vai beigās un turpinās līdz maija beigām: tā kopējais gaŗums parasti 6—8 nedēļas, bet galvenā rubināšana turpinās nedēļas trīs. Dziesmas, reizē ar to arī pārošanās vietas, rubeņi izvēlas uz mežu vai purvu klajumiem, pļavām un pat tīrumiem. Vakaros iemetas kaut kur izvēlētās dziesmu (rubināšanas) vietas tuvumā kokos un jau tur velk vaļā savu dziesmu: „Rutleruh! Rutleruh! Rutleruh! Ruturuh! Rutleruh!", kas tuvumā dažreiz dzirdama, arī kā „Ur-gur-gu, ur-gur-gu!" No rīta kokos dzied tikai pašā sākumā, kamēr vēl nav galīgi izvēlējies vietu rubināšanai, un arī krietni pēc saules lēkta, kad īstais dziesmas laiks jau gaŗām. Īstā rubināšana sākas skaistākos un mierīgākos rītos jau apmēram stundu vai pat pusotras priekš saules lēkta un turpinās vairākos paņēmienos ļoti enerģiski vēl kādu laiku pēc saules uzlēkšanas. Raksturīgākie: „Cuhūuš, čuuv-ši, učchuui, čūuih, čo-yh!" un jo sevišķi „Ur-gur-gu, ur-gur-gu!", „Rutuluh, Rutturuh! Rutleruh! Rutleruh!" sadzirdami ļoti tālu, un rubināšanas vietu atrast nav ne mazākās grūtības. Tikai rubeņa medības, ja tās gribētu rīkot līdzīgi medņu medībām, būtu daudz grūtākas, jo rubenis arī dziesmas laikā labi dzird, un piekļūt viņam nav viegls uzdevums. Ja tuvu pārošanās vietai atrodas krūmi vai pienāk kāds grāvis (kas

Att. 171. Rubeņi („teteŗi — *Lyrurus tetrix, L.).* No serijas *„Latvijas fauna* mākslinieka *K. Visotska* gleznās."

gan reti gadās, jo rubeņi savu dziesmas vietu parasti izvēlas klajumos, kuŗa tuvumā nav nekā tāda, aiz kā slēpjoties ienaidnieks tiem varētu piekļūt), tad piekļūt rubeņiem izdodas, ejot pret vēju (lai vējš nes projām soļu troksni) un gadījumā piemānot tos vai nu ar rubeņu kaujas saucienu: „čuhūuš", vai arī ar vistas maigo kladzināšanas „khä, khä, khä!" pakaļdarināšanu. Rubeņu gaiļiem var veikls mednieks dažkārt piezagties arī priekš īstā dziesmas laika, jau ar marta mēneša sākumu, kad tie izlido uz mežmalēm un siltākos rītos tur jau sāk rūkt. Tikai šais gadījumos ļoti jārūpējas par labu maskēšanos un jātuvojas tikai, kad gailis rubina — rubināšanas troksnis tomēr drusku traucē gailim atšķirt soļu čabēšanu. Labākais rubeņu medību veids dziesmas laikā ir tomēr aprīļa mēnesī no būdām [1]), kuŗas ierīko pēc tam, kad galīgi noskaidrojušās rubināšanas vietas, ja iespējams, pēdējo vidū.

Ja rubeņi netiek pārāk traucēti, tad tie uz dziesmu vietām pļavās, purvos, izcirtumos vai pat tīrumos izlido arī ap launaga laiku vai vismaz saulei rietot. Būdas tomēr ieteicams celt vienīgi pēc novērojumiem rītos, rubeņu dziesmas galvenajā laikā. Pirmos pāris rītus, pat visu pirmo nedēļu, rubeņi no jaunierīkotām būdām vai-

[1]) Skat. arī *Ed. Endziņš* — Rubeņu medības no būdām. „M. un M." 1922. g. Nr. 1.

rās, un tikai pārliecinājušies, ka no tām nekas nedraud, viņi metīsies un „rubinās" arī būdas tuvumā. Pirmajā rītā rubeņi tumsā bieži vien gan sametīsies būdas tuvumā, bet tad, būdu ieraudzījuši, vai nu kājām, vai pārlidojot aizcelsies un dziedās ārpus šāviena attāluma. Tādēļ iziet uz medībām jau pirmajos rītos pēc būdas ierīkošanas nav vēlams.

Būdas jāceļ, pieskaņojoties apkārtnei, no tādu koku zariem, kādi aug tuvumā. Tie nedrīkst būt kaut kas apkārtnē neparasts. Būdai jābūt iespējami nelielai, lai tikai mednieks varētu tanī paslēpties. Tās jāierīko, strādājot vienīgi pusdienas laikā, kad gaiļu nav riesta vietas tuvumā. Būdas iespējami labi jāmaskē ar skuju koku zariem vai sausu zāli. Ja vien gruntsūdeņi atļauj, jāizrok 1½ × 1¾ m platas un 1 m dziļas bedres, uz kuŗu malām mednieks var sēdēt; mitrās vietās ieteicams zemē ierakt kādu piemērotu mucu. Būda katrā ziņā ierīkojama tā, lai mednieks ar šauteni tanī varētu brīvi apgriezties. No augšas būdu apsegt nav vajadzīgs, tas tikai traucē šaušanu. Pie dēļu būdām rubeņi grūti pierod, un tādēļ tās nav ieteicamas. Ja tuvumā aug kādi sevišķi koki, būdu labi ierīkot starp tiem, arvien ievērojot, ka jo būda mazāka, jo labāk.

Ja grib rubeņus medīt vairāk rītu no vietas, tad jāierīko vairākas būdas rubeņu dziesmu vietās un tās katru rītu jāmaina. Medījot vairākus rītus no vietas no vienas un tās pašas būdas, rubeņus parasti aiztraucēsim projām uz citu vietu.

Medniekam būdā jāierodas ne vēlāk kā 1½—2 stundas priekš saules lēkta, citiem vārdiem sakot, ne vēlāk kā apm. pusstundu priekš rubeņu atlidošanas uz dziedāšanas vietu. Ja mednieks būdā ierodas jau vakarā vai nakts vidū, tad katrā ziņā jāģērbjas kažociņā un jāņem vēl līdzi arī kāds paklājs, uz kuŗa atsēsties, jo šais medībās citādi ļoti viegli saaukstēties. Šī pēdējā iemesla dēļ rubeņus Vakareiropā arī dažkārt sauc par „reumatisma putniem". Sevišķi aukstos rītos rubeņi uz riesta vietu kādreiz atlido tikai saulei lecot. Dažreiz atkal atlido laikā, bet dziedāt sāk vienīgi pirmo saules staru apsildīti. Medniekam, rubeņus gaidot, jāsēž klusi, nekustīgi. Ja rubeņi krīt būdas tuvumā viens pakaļ otram „kā akmeņi", protams, nav jāsāk skaļi rāties par šādu „uzbrukumu", kā to priekš dažiem gadiem kāds jauns mednieks izdarījis. Pirmais atlidojušais gailis — „barvedis" jāsaudzē un nekad nav jāšauj. Šaut ieteicams vienīgi pēc tam, kad kļuvis gaišāks un gaiļi sākuši šņākt un taisīt savus interesantos lēcienus. Pavisam vājā rīta gaismā jau var šaut, ja uz šautenes novietots tumsā uz

mednieka pusi spožs mērķeklis. Jāgaida, kamēr rubeņi sāk dziedāt, un tikai tad jāšauj, tādēļ, ka tad gaiļi mazāk uzmanīgi un bieži vien pēc šāviena pat neaizlido, bet tikai pieplok pie zemes, un tā rodas iespēja šaut arī otram gailim. Šaušanai parasti lieto 3—3½ mm resnas skrotis. Tūliņ pēc šāviena iziet no būdas, lai paņemtu medījumu, nav vēlams. Kaut arī rubenis būtu sašauts un skrietu projām: meklēšana arī šādos gadījumos jāatliek līdz rubināšanas beigām. Rubeņi, cilvēku savas dziesmas vietas rajonā ieraudzījuši, kļūs krietni uzmanīgāki, un, ja šāds gadījums vēl atkārtosies citā rītā, tie mainīs rubināšanas vietu. Izejot no būdas tūliņ pēc šāviena, tiktu traucētas arī kaimiņu mednieku medību iespējas. Arī pašam šāvējam šāda rīcība nāktu par ļaunu: pēc šāviena trokšņa aizlidojušie rubeņi nereti vien atgriežas riesta vietā vēl tai pašā rītā, ja tie tuvumā nav redzējuši cilvēku un šāviena troksnis palicis „nenoskaidrots". Iziet no būdas tūliņ pēc šāviena var vienīgi gadījumā, ja attiecīgā vietā dzied tikai viens pats gailis. Rubeņu „rubināšana" katru rītu līdz maija mēneša beigām turpinās vismaz 2 cēlienus. Pēdējais dziesmas cēliens dažkārt būs tikai ap plkst. 7—8 rītā [1]). Rubināšanas pēdējais posms nereti notiek, jau gaiļiem tuvējos kokos sēžot.

Ja rubenis uzmeties tieši uz mednieka būdas, tad jāsēž mierīgi, kā mēdz teikt, „elpu aizturot". Rubenis uz būdas ilgi nesēdēs un droši vien turpat nometīsies šāviena attālumā. Tikai sevišķi uzņēmīgi mednieki ieteic tvert šādu gaili aiz kājas un nest mājā. Lai katrs mednieks šo jautājumu izlemj pēc sava temperāmenta.

Ja rubeņi nolaižas par tālu no būdas, tad, neprotot atdarināt rubeņa šņākšanu vai rubeņu vistas kvakšķināšanu, jāsēž mierīgi: nav izslēgts, ka gailis pats pienāks tuvāk, jo riesta vietā rubeņi ar saviem kōmiskajiem lēcieniem nereti vien pārvietojas pa 50 līdz 100 soļu un pat tālāk uz vienu vai otru pusi. Vieglāk rubeņus piemānīt būdas tuvumā, ja pie tās piemēroti novietots kāds izbāzts vai no drēbes pagatavots rubenis. Ja šādu māņu rubeni novieto kāda bērza zaros riesta vietas tuvumā, tad tam vēlākā rītā (pēc saules lēkta) bieži piemetas klāt kāds no dziedošajiem gaiļiem. Mednieks no tuvējās paslēptuves to var dabūt šaut.

Rubeņus izdevīgi medīt ar mazkalibra ložu bisi. Šāviens ar mazkalibra bisi ļoti kluss. Ja vienā vietā dzied lielāks gaiļu skaits, tad tie šādu šāvienu nemaz nemana, un rodas iespēja nošaut vairākus gaiļus no vietas. Ārzemēs pazīstamas ložu bises, kas apgādātas

---

[1]) Par to skat. arī „Neue Baltische Waidmannsblätter" 1914, 452., 504., 505. un 511. lp.

Att. 172. Rubeņa lizda.

Red. *J. Kalniņa* uzņ. Saukā.

īpašiem skaņu klusinātājiem. To plašāka lietošana gandrīz arvien pārmērīgi samazina rubeņu skaitu. Šaut rubeņus vajag ne tālāk par 50 un ne tuvāk par 20 soļiem (lai par daudz nesašautu). Uz rubeņu medībām ļoti ieteicams ņemt trijstobru šauteni, lai pie lielāka atstatuma varētu šaut ar lodi (ar smailu galu).

Kur rubeņu daudz, tur viņu iemīļotās vietās rubina pa 20—30 un vēl vairāk gaiļu. Kādu laiku pēc tam, kad gaiļi dziedājuši vieni paši, sāk nākt arī vistas, kuŗas sevišķi uzmanīgas un, tiklīdz mana ko aizdomīgu — aizlaižas, aizvedot arī gaiļus līdzi.

Perēšanai rubeņu māte izvēlas labāk apslēptu vietu nekā medņu māte, visbiežāk zem kāda cera vai koka kupliem un zemiem zariem, izcirtumu vai klajumu malās, kur daudz zemeņu un citu ogu. „Rubesnīca" dēj parasti 7—16 olas, un mazie cālēni nav mazāk veikli par medņiem. Rubeņa vista jāsaudzē visu gadu. Gaiļus medību likums atļauj medīt no 1. aprīļa līdz maija beigām, bet vistas un jaunos putnus no 1. septembŗa līdz 31. oktōbrim.

Ziemā rubeņi salasās vēl lielākos baros nekā medņi un tāpat kā pēdējie puteņa laikā ļaujas ieputināties sniegā.

Ja uzkrīt dziļāks sniegs, tad dažreiz var novērot, ka rubeņi guļ pa nakti „bedrītēs", kuŗas tie iztaisa (ne seklākā par apm. 35 cm dziļā), sniegā iekrītot. Katrs putns krīt ar aprēķinu,

lai nokļūtu līdz pašai zemei, pavirzās vēl nedaudz uz priekšu un tad ar galvu sniegā iztaisa uz augšu nelielu caurumiņu gaisa piekļūšanai. Rubeņi krīt cits no cita dažu soļu (dažreiz 10—15) attālumā. Bedrītes rubeņi atstāj tikai pavēlu rītos, un, ja redzams, ka tieši blakus divas iegarenas bedrītes sniegā, tad tas nozīmē, ka rubeņu tur vairs nav. Katram rubeņu baram vairāki iemīļoti guļas

Att. 173. Pa kreisi — medņu vistas, vidū — medņu un rubeņu krustojuma un pa labi — rubeņu vistas astes apakšpuses spalvas.

vietu rajoni sniegā, un, ja tos pārāk netraucē, vienā no tiem viņi irdena sniega laikā arvien būs atrodami. Kur tos traucē kaut tikai lapsas, tur, kā to Saukas rajonā izpētījis pazīstamais rakstnieks medniecības jautājumos J. Kalniņš, rubeņi vienā un tai pašā vietā otru nakti no vietas nekad neguļot. Nākamās nakts guļas vieta no iepriekšējās atrodoties vismaz 100—300 soļu attālumā.

Rudeņos un ziemas sākumā rubeņus dažreiz medī arī rītos un vakaros, kad tie izlido uz barošanās vietām, pie izliktiem no melna vilnas auduma pagatavotiem dabiska lieluma māņu putniem [1]).

Ja guļas vietai vakarā līdz ar tumsu vai agrā rītā tuvojas klusām, pret vēju ejot vai braucot, tad tie no bedrītēm parasti ceļas augšā pa vienam. Tā kā rubeņu mums maz, tad šīs medības nevajadzētu plaši izmantot. Interesanti gan novērot kā rubeņu sakrišanu sniegā, tā arī rītos to izlidošanu.

---

[1]) Skat. *S. Kačioņi* — God ochotņika. Sverdlovsk 1935, 103.—106. un 111.—113. lp.

Kur rubeņu daudz, tur ziemā tos medī arī, ar zirgu piebraucot vai jāšus, jo tad tie mazāk bailīgi. Piebraukšanai labākais laiks agri rīti vai pievakares, kad putni izlidojuši baroties.

Rajonos, kur sastopami kā rubeņi, tā arī medņi, nereti atgadās medņa vistas un rubeņa gaiļa krustojums — raķelis (Tetrao urogallo-tetrix; vāciski — Rackelwild), kas atsevišķos gadījumos līdzinās vairāk vai nu rubenim, vai arī mednim. Šos krustojumus viegli atšķirt pēc viņu astes. Arī pie mums šādi eksemplāri nošauti Smiltenes, Ugāles un c. virsmežniecībās.

Baltais rubenis (purva teteris — Lagopus lagopus L.).

Baltie rubeņi [1]) apdzīvo gandrīz visu ziemeļu puslodi. Igaunijā to vēl krietni daudz, bet pie mums vairāk sastopami vienīgi austrumu daļā. Lietuvā tie vēl daudz retāki. Savu nosaukumu ieguvuši tādēļ, ka tēviņi un mātītes ziemā gandrīz pilnīgi balti. Vienīgi astes 14 ārējās spalvas ir melnas, baltiem galiem. Bet 4 vidējās spalvas baltas, un, ja putnu aste salikta, tad vidējās pārējo spalvu melno krāsu pilnīgi nosedz, tā ka viss putns izliekas pilnīgi balts. Vasarā ķermeņa virspuse melngana ar rūsgani dzeltenām šķērssvītriņām un baltām spalvu maliņām. Pavēdere un kājas baltas. Galva, kakls un krūtis rūsgani brūnas un sīkiem melniem raibumiņiem. Mātītei ķermeņa priekšpuse gaiši rūsgani dzeltena ar parupjiem melniem raibumiem.

Baltie rubeņi dzīvo, līdzīgi laukirbēm, pilnīgi monogami. Pavasarī katrs balto rubeņu pāris izvēlas lizdas vietu zem kādas purva priedītes vai uz kāda cinīša. Riests reizē ar rubeņiem, un gaiļa kliedziens „errrek-ekek-ek-ek-errr" rīta krēslā tālu dzirdams. Brīžam izdod arī klusākus saucienus „kabau-kabau". Maija vidū lizdās atrod 8—12 okerdzeltenas olas, brūnganmelniem raibumiem (31 × 43 mm lielas). Mazie sāk lidot jau pēc pāris nedēļām. Ziemā bieži ļauj ieputināties sniegā. Pārtiek vasarā no dažādiem kukaiņiem un to kāpuriem, bet pārējos gada laikos no koku pumpuriem, lapām, labības graudiem u. c. sēklām, dažādām ogām u. tml. barības. Ļoti derīgs putns. Ievērojot mazo skaitu, cik iespējams saudzējams. Pavasaros jāuzmanās, lai malu mednieki tos neizšauj, ar riesta kliedzienu sev gailīšus klāt piemānot. Ar gailīša nošaušanu vistiņa tai gadā paliek bez cāļiem, jo putni, kā jau aizrādīts, dzīvo arvien pa pārīšiem.

[1]) Vācu nosaukums — Moorschneehuhn. Garums līdz 43 cm, aste 12,6 cm, knābis 22 mm un kājas 4 cm gaŗas.

Att. 174. Laukirbes lizda ar 23 olām. Atrasta 6. jūlijā 1940. āboliņa laukā. *J. Kalniņa* uzņ. Saukas Poceros.

Laukirbe — Perdix perdix lucida (Altum)

Vācu nosaukums — Rebhuhn. Mūsu laukirbe ir 26 cm gaŗš ar 16 cm gaŗiem spārniem un 8 cm gaŗu asti pelēkas, zemei līdzīgas krāsas putns. Jauno putnu kāju stulmi iedzelteni, bet vecākiem kļūst arvien pelēcīgāki. Knābis jauniem netīri dzeltenas, vecākiem — zaļgani pelēkas krāsas. Spārnu gaŗāko lidspalvu gali jauniem putniem smaili, vecākiem ieapaļi, un šīs spalvas gandrīz visā gaŗumā vienlīdz platas. Ieradušās tās pie mums no dienvidiem un ar savu dzīves veidu ļoti atgādina māju vistas. Uzturas visbiežāk laukos un sastopamas visur tur, kur vien cilvēki nodarbojas ar graudkopību. Sevišķi tomēr cienī auglīgas augsnes rajonus un labprāt uzturas mazāk līdzenās vietās, kur sastopami arī kādi krūmāji, nogāzes un kur pieejams labs dzeŗamais ūdens. Irbes pārtiek lielāko tiesu no visādiem kāpuriem, kukaiņiem, jauniem asniem, nezāļu sēklām un tml. barības un uzskatāmas par vienu no visderīgākiem brīvdabas putniem. To sevišķi skaidri pierāda arī Ungārijas ornitoloģijas centrāles pētījumi, kas publicēti tās ziņojumu 19. sējumā. Augusta mēnesī izpētīto 285 laukirbju guzu saturs rāda, ka tās no veģetārās barības ēd vai vienīgi dažādu nezāļu sēklas. Cik var vērot, tad tās sevišķi daudz apēd kartupeļu laukos augošo balandu sēklas un nesmādē arī pērkoņu, sūreņu (kazu

griķu), pat nāvīgo vilku pieneņu un tml. nezāļu sēklas. Pat pie labības gubiņām nošauto laukirbju guzu saturs rāda, ka tās tur nav lasījušas labos graudus, bet gan vienīgi nezāļu sēklas vai arī ķērušas tur paslēpušos kukaiņus, kas gada siltākā laikā ir laukirbju galvenā barība. Tikai tad, kad laukirbēm nav pieejama ne kukaiņu barība, nedz arī nezāļu sēklas, tās ēd arī parastās labības graudus. Šo ieskatu apstiprina arī plašie Ungārijas nacionālmūzeja šai virzienā veiktie novērojumi.

Lielākie irbju ienaidnieki ir apkārtklejojošie suņi un kaķi, vārnas, vanagi, lapsas, seski, āpši un pat eži, kas arī dažkārt izēd sadētās irbju olas.

Lizdas laukirbes taisa labībā, zālē vai arī zem krūmiem, ja tādi gar grāvjiem vai ežmalēs sastopami. Lizdu laukirbe aizvien izklāj spalvām un dūnām. Dzīvo tās monogami, un medību saimniecībā jāgādā, lai vistiņu un gailīšu skaits būtu apmēram vienāds. Pie lielāka gaiļu skaita tie pavasarī savā starpā spēcīgi plūcas, kas novēlo perēšanas laika sākumu. Liekie gailīši pat traucē perētājas vistiņas. Izņemot lizdošanas laiku, irbes dzīvo baros, tā sauktajās „ķetēs". Apm. marta beigās vai aprīļa sākumā, tiklīdz nokūst sniegs, irbes sadalās pa pāriem. Katrai laukirbju dzimtai pēc tam savs dzīves rajons, kuŗā tā citas labprāt necieš. Izņēmuma gadījumā gan vistiņa pieņem cita pūļa jaunos cālīšus, ja tie palikuši bez vecākiem.

Dēt laukirbes sāk, skatoties pēc laika apstākļiem, maija sākumā. Dēj parasti 9—23 olas[1]) (9—10, ja pirmais pereklis izpostīts, normālos apstākļos — 10—14). Cālēni izšķiļas pēc apmēram 21 dienas un, tikko no čaumalām atsvabinājušies, jau sāk skriet mātei līdzi. Mazos baro un sarga visiem spēkiem kopīgi tēviņš un mātīte. Pirmajā laikā cālēni ēd vismazākos un mīkstākos kukaiņus un tārpiņus, bet vēlāk — visu to, ko ēd arī mūsu mājas putni. Pēc 14—18 dienām cālēni sāk jau celties spārnos un siltā laikā ātri pieaug. Vispār jāatzīmē, ka lietains laiks ir lielākais laukirbju ienaidnieks. Lietains laiks kā perēšanas periodā, tā arī pirmās divi nedēļās pēc cālēnu izšķilšanās tos iznīcina: perēšanas laikā vista — pati saslapusi — nespēj sasildīt savu lielo lizdu, un olas sabojājas. Pēc cālēnu izšķilšanās lietainā laikā

---

[1]) Olu lielums — 35 × 27 mm. Dažreiz vienā perēklī atrod pat līdz 30 gab. olu, bet šais gadījumos pieņem, ka tās dējušas divas vistas.

Sevišķi labs laukirbju dzīves apraksts atrodams *R. v. Dombrovski* grāmatā — Kulturschutz und Wildhege. Wien, 1897 un *W. Kiesling* — Das Rebhuhn und seine Jagd. Neudamm, 1923.

mazajiem aplīp kājas ar zemi (sevišķi māliem), viņi nevar sameklēt vajadzīgo barību, arī māte nevar visus tos sasildīt, un tādēļ tie aiziet bojā. Nelielu patvērumu irbēniem sniedz sausā vietā lauku vidū esošie kuplie krūmāji un sakņaugi kuplām lapām, bet arī šādos apstākļos pie ilgstoša lietus vismaz daļa irbēnu aiziet bojā.

Pret ienaidnieku (suņu, lapsu, vārnu, vanagu u. c.) uzbrukumiem kā tēviņš, tā arī mātīte jaunos aizsarga pašaizliedzīgi: ar skaļu „cirreb! cirreb!" saucienu tie dod mazajiem pavēli izklīst un

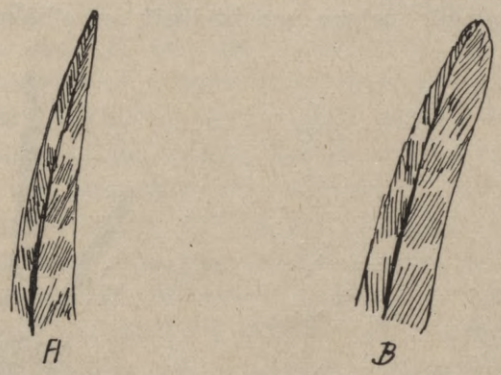

Att. 175. Laukirbes spārna pirmās lidspalvas: A — jauna putna un B — veca putna.

Ernst'a I. Ulberacker'a zīm. ievietots *Viktor'a Schmidt'a* — Handbuch für den deutschen Waidmann. Verlag Carl Fromme in Wien. 1939, 60. lp.

paslēpties. Pēc tam abi vecie dodas vai nu uzbrukumā pret ienaidnieku (pat suni cenšas knābt), vai arī, izlikdamies par ļoti nevarīgiem, viņi mēģina uzbrucēju aizmānīt projām un tā cālēnus izglābt. Pašaizliedzība, ar kādu tas viss tiek darīts, ir tiešām apbrīnojama, un to ļoti interesanti novērot.

Ziemā, naktīs, laukirbes guļ sniegā, kur ļaujas arī ieputināties. Ja sniegs bijis samērā mīksts un uz rīta pusi sniega virskārta pārklājas ar ledu, tad viss ieputinātais irbju bars bieži netiek vairs laukā un nosmok. Barību irbes dabū, ar kājām sniegu atkašājot; arī šai ziņā ledus kārta irbēm ļoti kaitīga. Neizdevīgās ziemās irbes dažos rajonos iet bojā līdz pēdējai. Arī pašreiz tās pie mums gandrīz iznīkušas. Tikai ar irbju ātro vairošanos izskaidrojas tas, ka arī tais rajonos, kur tās iznīkušas, viņas atkal drīz ieviešas pēc atsevišķu eksemplāru ierašanās no citurienes. Irbju skaitu var pavairot, taupot vecās vistas un iznīcinot viņu galvenos ienaidniekus (lapsas, klejojošus suņus un kaķus, caunas, seskus, vārnas un vanagus), lauku vidū, ūdens tuvumā apaudzējot kaut nelielu gabalu ar ērkšķainiem un citiem krūmiem, zem

kuŗiem irbes varētu perēt un glābties no lietus un ienaidniekiem. Vispirmā kārtā irbes, sevišķi neizdevīgās ziemās, jābaro. Irbju ēdināšanas vieta jāizvēlas ne pārāk tuvu pie šķūņiem vai dzīvojamām ēkām, lai tām nemanīti neuzbruktu kaķi vai seski. Barošanas vietā jāierīko žagaru slietenīši vai arī apm. 50 cm augstas zaru, niedŗu vai salmu nojumītes, kuŗas noder kā paslēptuves no vanagiem un zem kuŗām arī var izbērt pie labības kulšanas un šķirošanas savāktās nezāļu sēklas. Nojume arī pasargās irbes no ieputināšanas sniegā. Irbēm var izēdināt arī sīkākus kviešu grau-

Att. 176. Pa kreisi — laukirbes, pa labi — vārnas kāju nospiedumi un pēdas.

dus. Barošanas vietās der izlikt arī granti vai rupju smilti, svaigu kāpostu lapas, sasmalcinātus runkuļus vai kartupeļus.

Rūpējoties par laukirbju labklājību, nav jāpiemirst arī, ka laukirbes un fazāni nereti nonīkst pavasaŗos, kodinātu sēklas labību apēdot. Lauksaimniekiem tik derīgie putni pēc nekrāsotas kodinātas sēklas izsēšanas no attiecīgiem laukiem pirmajās dienās pēc sēšanas jāatbaida. Tas pats darāms arī pēc graudaina kaļķslāpekļa (kaļķa cianamida) vai tml. mākslīgo mēslu izsēšanas. Mežos ierīkotos medījumu barības laukos šī iemesla dēļ vispār jābūt uzmanīgiem ar mākslīgo mēslu sēšanu. Augsne gan pēc vajadzības kaļķojama, bet mēslošanai vislabāk lietot labi sadalījušos kompostu, jo daži mākslīgie mēsli samazina putnu barībai noderīgo kukaiņu skaitu laukos, iznīcina skudras, kuŗu oliņas dažiem meža putnu cālēniem ļoti noderīgas, utt.

No ziemas grūtībām irbes var pasargāt, tās rudenī ieķeŗot un pa ziemu kādā neapkurinātā putnu kūtī vai kādā no seskiem un

kaķiem drošā šķūnī, kuŗā nevar arī pūces vai vanagi iekļūt, audzējot. Irbju ieķeršana izdarāma tikai tad, kad vērojams, ka tām brīvā dabā sāk trūkt barības, jo dzīves apstākļi brīvā dabā irbēm vienmēr ir veselīgāki nekā gūstniecībā [1]). Ieķeršana jāizdara ar sietu vai tīklu palīdzību tādās vietās, kur irbes iepriekš iebarotas. Noķertās irbes nekādā gadījumā nedrīkst iesprostot siltās telpās vai novietot kopā ar mājputniem vai lopu kūtīs. Šādās vietās irbes noteikti saslims ar dažādām ādas slimībām, sāks nīkuļot un nosprāgs. Labākā telpa būs kaut kādi atsevišķi šķūnīši vai arī no nomaļdēļiem sasistas, uz zemes novietotas lielākas kastes, kas no virspuses nosegtas ar stiepļu sietu. Jāraugās uz to, lai šais telpās nevarētu iekļūt kaķi un seski. Irbju ziemas mītnē kādā stūrī jānovieto nogriezti paegļu krūmi, žagari vai arī salmi, kur irbēm paslēpties, kad pie tām iet cilvēki ar barību. Citādi irbes, pēkšņi ieraugot cilvēku, trūkstas spārnos un pret griestiem var apdauzīties vai pat pavisam nosisties. Nepieciešami, lai barojamās telpās irbēm būtu vienmēr pieejama sausa smilts vai grants (ieteic pabērt arī pelnus), jo grants graudiņi viņām vajadzīgi barības sagremošanas veicināšanai. Arī ūdens vai sniegs irbēm nepieciešams slāpju dzesēšanai. Kāda barība un cik lielos vairumos būtu pasniedzama? Par šo jautājumu medniecības literātūrā tuvāki norādījumi tikai reti atrodami [2]). Bet skaidrs ir viens, ka barībai jābūt iespējami līdzīgai tai, ko irbes pa ziemu lieto, dzīvodamas brīvā dabā. Labākā un lētākā barība būtu dažādas nezāļu sēkliņas, kā arī mazvērtīgākie labības graudi. Var dot nelielos vairumos sausas maizes drupatiņas. Kur ņemt nezāļu sēklas? Kā zinām, katrā lauku saimniecībā pie labības kulšanas tās tiek atšķirotas diezgan lielos vairumos. Tad vēl šīs sēkliņas var iegūt, saslaukot uz grīdas gružus, kas nobirst lopbarības novietošanas telpās, kā arī sakrājas liellopu barojamos galdos utt. Ļoti labprāt irbes izmanto arī viņām pasniegto zaļbarību: sasmalcinātas svaigu kāpostu lapas, salātus, bet kā sevišķa delikatese tām noderēs pasniegtie ziemāju asni. Vispār barības patēriņš irbēm nav liels, un tās vērtība ļoti zema. Būtu pat slikti, ja irbes nobarotu treknas: tad tās mazāk dētu. Tiklīdz sākas pavasaŗa atkušņi un uz laukiem parādās kaila zeme, irbes atbrīvo. Var tās tomēr paturēt iesprostotas arī ilgāk

---

[1]) Par to skat. arī *P. Bērziņš* — Lauku irbes. „M. un M." 1935, 259. līdz 262. lp.

[2]) *Max Lincke* — Der Wildschaden in Wald und Feld, 1938, 276. lp. uzdod, ka brīvā dabā no 15. okt. līdz 15. martam uz 100 laukirbēm dienā jāizbaro ap 1,5 kg sīko kviešu vai tml. graudu.

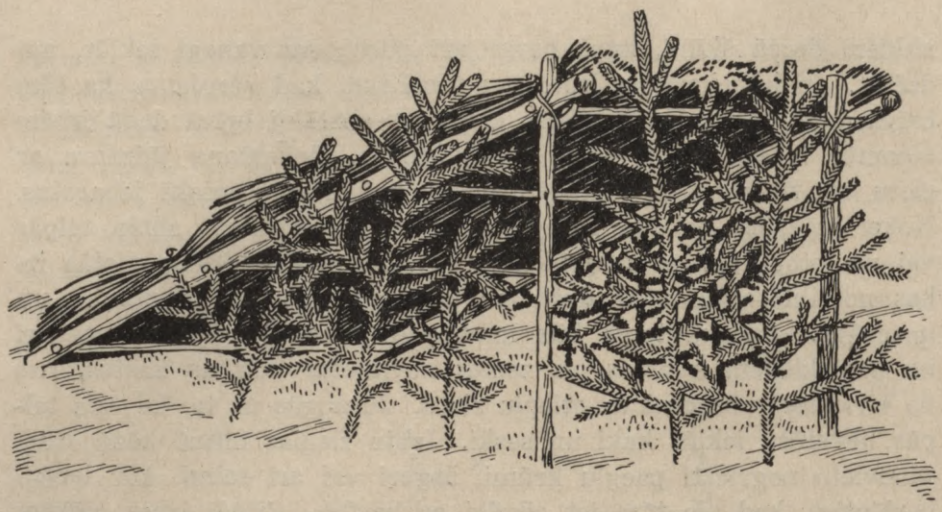

Att. 177. Laukirbju barošanai ērtas nojumītes var pagatavot, izmantojot apm. 2,5 × 2,7 m lielos āboliņa žāvēšanas vārtus, kā attēlā parādīts.

un nebrīvībā izdētās olas likt perēt tītarmātēm vai vistām. Pēc tam brīvā palaistās irbes rīkos jaunus pērkļus un dēs tanīs vēlreiz, tāpat kā tās to dara brīvā dabā, ja viņu pirmo dējumu iznīcina plēsēji. Irbju olas jāliek mājās perēt arī tad, kad pļaujot atsegta irbju lizda un vista pie tā vairs neatgriežas. Atkarībā no tā, cik silts laiks un kādā stadijā atrodas aizperētās olas, tās var bez vistiņas sildīšanas palikt 5—6 stundas. Ir zināmi gadījumi, kur no stipri aizperētām olām cālēni vēl izšķīlušies pat pēc 36 stundu liela perēšanas pārtraukuma, bet tas gan domājams tikai ļoti labvēlīgos laika apstākļos. Nav šādos gadījumos arī jāpiemirst, ka olu atsegšana tiešai saules staru iedarbībai ne mazāk kaitīga kā to pārmērīga atvēsināšana, un jāpieliek visas pūles, lai ap irbju pērkļiem arvien paliktu pietiekoši liela nepļauta platība un vistiņa nebūtu spiesta lizdu atstāt.

Nebrīvībā tītarmātes vai vistas (arī inkubātora) izperētus irbēnus vislabāk pirmajā laikā barot ar sasmalcinātām, cieti novārītām olām vai, vēl labāk, ar svaigām skudru oliņām (kūniņām), kuŗas pabeŗ mazajiem kopā ar skudrām un zemi (lielās mežu skudras un dzeltenās skudras labāk nebērt). Ja jābaro ar izžāvētām skudru oliņām, tad tās iepriekš nedaudz saslapina un reizē pasniedz arī sasmalcinātus salātus, labības asnus un cieti novārītu olu. Sliktāki jau panākumi, barojot ar svaigu, nesālītu biezpienu un pienā izmērcētiem putraimiem. Tos var dot vienīgi jau paaugušiem cālēniem. Ja nav vistas, kas cālēnus vadā, tad jārūpējas par piemērotas „mākslīgās mātes" izveidošanu. Vienkāršākā gadījumā tā

Att. 178. Laukirbju barotavas izdevīgi ierīkot ziemāju laukos uz „ceļa", kur sniegs notīrīts ar sniega arklu. Parādīti 2. parastākie barotavu veidi. Tālumā redzamās jumta veida barotavas galos arī ieteicams iespraust pa ērkšķainam vai egļu zaram. Jumta kores kopturis jānovieto ap 1,5 m virs zemes. Telts veida seguma platums ap 2 m.

No sniega attīrītie asni vislabākā barība arī zaķiem. Tomēr jārēķinās, ka dažreiz ziemāji var ciest no to atsegšanas.

var būt siltiem lakatiem izklāta kaste, ko apsilda pudeles ar ielietu siltu ūdeni. Sausa un silta uzturas vieta mazajiem sākumā sevišķi svarīga.

Mājās perētos irbēnus ieteicams izlaist brīvā tikai nākamā pavasarī. Ļaunākā gadījumā to var darīt, kad irbēni apm. 4 nedēļas veci un jau prot lidot. Putnus saliek īpašā būrī vai lielākā grozā un aiznes uz to vietu, kur tos grib izlaist, vēlu vakarā. Ļauj putniem pilnīgi nomierināties un tikai īsi priekš dienas ausmas sprostu iespējami uzmanīgi attaisa tā, lai putnus neiztraucētu, un nekavējoties aiziet no tiem projām. Ar gaismu irbes kopā atstās sprostu un tai pašā rajonā sadalīsies pa pāriem. Ja tiem atļauj pa pagalmu brīvi staigāt, tad apm. mēneša vecumā cālēni paši atstāj vadātāju vistu un arī aiziet projām no mājas.

Visinteresantākas laukirbju medības ar putnu suni, pie kam pēc iespējas jātaupa vistiņas, jo, kā novērojumi rāda, ap ¾ no visiem izperētiem laukirbju cālēniem ir gailīši. Nedrīkst arī nekad izšaut visu atrasto laukirbju saimi, bet arvien jāatstāj vecā vista

un spēcīgākās ķetēs vismaz 4—6 cālēni: ja paliek vecā vista viena pati, tad tā reti kad nākamajā gadā paliek perēt tai pašā rajonā. Laukirbju baros ar nelielu cālēnu skaitu, kas vēlu sākuši lidot, var, pēc dažu speciālistu domām, arī izšaut visus.

Mežirbe — Tetrastes bonasia grassmanni (Zedl.) [3]).

Vācu nosaukums — Haselhuhn. Mežirbe lielāka par laukirbi: gaŗums līdz 45 cm, spārna gaŗums 18 cm, astes — 13 cm.

Tā kā mežirbju gaiļu taupāmais laiks medību likumos nereti vien noteikts īsāks nekā vistiņu taupāmais laiks, tad ir ļoti svarīgi viņus atšķirt vienu no otra [1]). Visvieglāk tas iespējams pēc melnā laukuma pakaklē, ap kuŗu stiepjas baltu spalvu svītra (vistiņas pakaklē laukums dzeltens vai rūsgani dzeltens), arī cekuls gailītim lielāks nekā vistiņai, kuŗai arī vispār mazāk spodras krāsas spalva. Tomēr parasti visām šīm pazīmēm var praksē veltīt maz vērības. Ja mežirbes medī ar svilpes palīdzību pavasarī pārošanās laikā (parasti martā — aprīlī) vai arī rudenī (sākot no septembŗa vidus vai pat tā pirmajām dienām [2]), pakaļdarinot mātes dziesmu, tad uz svilpi nāk gandrīz arvien tikai tēviņi. Vistiņas gaŗi stieptā paklusākā balss izklausās kā „tīi-tititi-tī" un gailīša kā „tīi-tīi-pitirit". Mežirbju vistiņas maigais un pilnskanīgais svilpiens ir visā tā gaŗumā vienāds kā tembra, tā arī skaļuma ziņā. Daži mednieki atrod, ka to vārdiem pareizāk atdarināt tā: „tiis-tiis-tiis", pie kam katras skaņas gaŗums tad būtu apm. 1 sek. un arī katra pauze būtu 1 sek. gaŗa. Gailīša dziesma tikai nedaudz skaļāka un arī ieturēta drusku zemākā tonī kā vistiņas.

---

[1]) Skat arī *E. Teidoffs* — Bioloģiski fragmenti par meža irbju dzīvi. „Medn. u. Makšķ." 1938 un 1939, 16.—18. lp.

[2]) Šai laikā mežirbes dalās no pūļiem (ķetēm) pa atsevišķiem pāriem un sastopamas arī tādās vietās, kur tās parasti nemājo. Gailīši klausa pat ne pārāk labam dziesmas atdarinājumam.

[3]) Pēc jaunākā ieskata mūsu mežirbes pieder pie austrumu rases: Tetrastes bonasia volgensis Buturlin.

Sevišķi skaisti ir novērot mežirbes viņu „kāzu mēnesī" aprīlī. Jau gaismai austot, šai laikā gailītis uzlaižas kādā koka zariņā un uzsāk savus gaŗi stieptos svilpienus. Un tiklīdz kādā meža biezoknītī atskan mazliet klusākais mātītes atbildes sauciens, mazais kavalieris ir spārnos un nolaižas zemē tai vietā, no kurienes nāk vistiņas sauciens. „Bezgala uztraukts, izplēstu asti, pusnolaistiem spārniem, saboztām ķermeņa spalvām un paceltu cekuliņu

Att. 179. Mežirbes gailītis dziesmas laikā.

tas skriešus dodas uzmeklēt savu draudzeni. Bet starp zāli, papardēm vai jaunaudžu dzinumiem nav jau tik viegli atrast draiskulīgo sirdsdāmu! Sevišķi, ja viņa grib lielo dziedoni vēl paķircināt, tā ir jau paspējusi krietnu gabaliņu aiztecēt projām. Labi redzot, kur gailēns nometies, viņa vēl arvien novēro uztraukto pāžu, grib vēl būt draiskule un klusē... Mūsu mazais draugs, neatradis māti, atkārto vēl savus svilpienus. Uztraukumā saboztās spalvas viņu padarījušas varenu un lielu! Gandrīz divreiz lielāks viņš kļuvis, nekā mēs viņu redzam ziemā, alkšņu pumpurus lasot. Un tiklīdz vēlreiz atskan mātes koķetais pretsvilpiens, mūsu varonis kā bulta drāžas aicinājuma virzienā, jo nedrīkst taču ļaut draiskulei atkal izvairīties! Tādā aizrautībā taču var viegli uzdrāzties kūmiņam vai kādam citam naidniekam, kas, sasodītie, absolūti nerēķinās ar mazā varoņa laimīgākām dienām.

Ieraudzījis māti, gailēns metas pie tās un dažreiz stipri un sāpīgi to tveŗ aiz cekuliņa, lai pēc tam maigā un klusā draudzībā varētu abi divi aiztecēt un nogaržot brokastīs saldās brūkleņu ogas, kas no rudens paglabājušās zem nokusušās sniega segas. Mek-

lējot barību, pārītis izšķiras, un gailēns sāk no jauna svilpt. Tiklīdz mātīte atbild, mīlināšanās atkārtojas no jauna" [1]). — Pusdienas laiku (tā starp plkst. 10—14) tie barojas un atpūšas, sildoties saulītē, vai arī uzmeklē piesaulē izžāvētas smiltis, kuŗās labprāt peŗas jeb „mazgājas", lai atbrīvotos no spalvu un ādas parazītiem. Pēcpusdienā svilpšana turpinās no jauna, un tad atkal arī medniekam no jauna iespējams gailīti piemānīt savā tuvumā.

Att. 180. Mežirbes. Pa kreisi — vistiņa, pa labi — gailītis.

Pavasaŗos mežirbes uz svilpi vislabāk nāk skaidros, mierīgos un siltos rītos pēc lietus. Vissliktākās šīs medības ir austrumu vai ziemeļaustrumu vējā, kas parasti savienots ar aukstāku laiku.

Att. 181. Parastākais svilpes veids mežirbes balss atdarināšanai.

Perekli mežirbes taisa zemē; parasti egļu un egļu-priežu audzes ar bieziem egļu puduŗiem ir mīļākās mežirbju uzturas vietas, īpaši ja pa starpām arī sastopami alkšņu un lazdu krūmi. Mātīte dēj 8—12, ļoti reti 15 (41 × 29 mm lielas) rūsgani dzeltenas ar tumšākiem raibumiem olas; reti kad izperēto cālēnu skaits ir lielāks par pusi no olu skaita. Pie cālēnu audzēšanas dalību ņem arī gailītis, bet per parasti vienīgi vistiņa.

---

[1]) Tā mežirbju dzīvi skaisti apraksta *P. Bērziņš* rakstā „Dažas piezīmes par meža irbju dzīvi". „Meža dzīve" 1936, Nr. 136, 4924.—4926. lp.

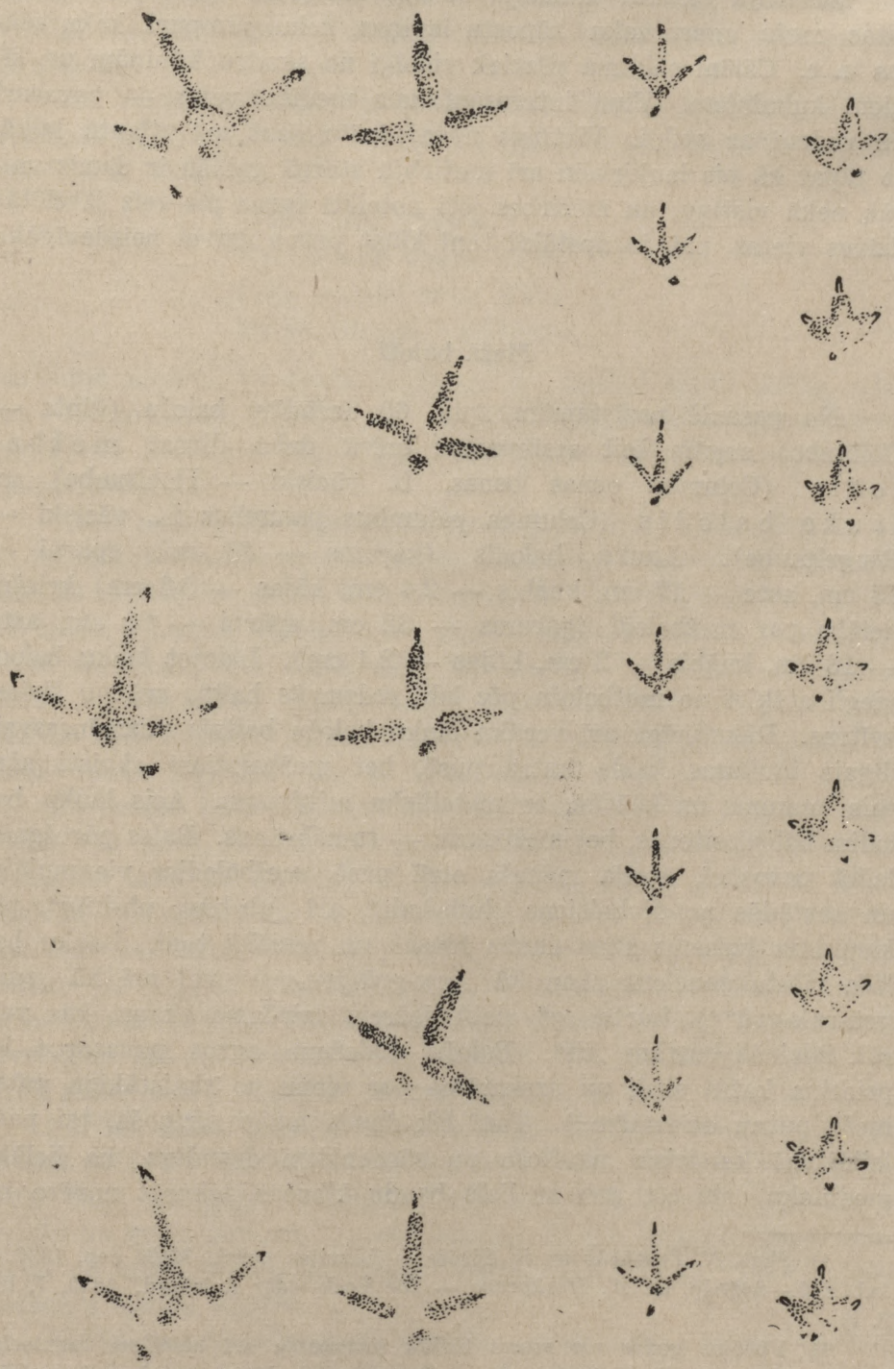

Att. 182. No kreisās: medņa, rubeņa, mežirbes un baltā rubeņa pēdas.

Mežirbju barība: kukaiņi, sevišķi iemīļotās brūkleņu, bet arī citas meža ogas, zaķu kāpostu lapiņas, koku pumpuri, koku sēklas u. c. Cālēni sākumā pārtiek vienīgi no skudru kūniņām un sīkiem kukaiņiem. Viņu interesantākais medību veids — pavasarī un rudenī ar svilpi. Vistiņas nevajadzētu šaut arī atļautā laikā, jo tāpat kā pie laukirbēm arī mežirbju starpā gailīšu ir daudz vairāk nekā vistiņu, un mežirbes ļoti noteikti turas pie reiz izvēlētās dzīves vietas, pat ja apstākļi tanī kļūst putna dzīvei neizdevīgāki.

Meža baloži

No pasaulē pazīstamām apm. 60 dažādām baložu (ģints — Columba) sugām šeit sastopamas brīvā dabā divas: mežbalodis (Columba oenas oenas, L. vāciski — Hohltaube) un lauku balodis (Columba palumbus palumbus L., vāciski — Ringeltaube). Lauku balodis (gaŗums — 42 cm, spārni — 23 cm, aste — 17 cm, knābis — 2,4 cm, kājas — 3,3 cm) krietni lielāks par mežbalodi (gaŗums — 32 cm, spārni — 22 cm, aste — 13 cm, knābis — 2 cm, kājas — 2,4 cm). Lidojot lauku balodi viegli atšķirt no mežbaloža pēc labi redzamās baltās spārnu šķērssvītras. Raksturīgs arī vecāku lauku baložu baltais pusmēnessveidīgais laukums kakla katrā pusē, bet mežbaložiem skaisti sārtais laukums uz krūtīm, ar metallisku mirdzumu. Acis lauku balodim bāli dzeltenas, bet mežbaloža — tumšbrūnas. Balss pārošanās laikā pavasarī, aprīļa mēneša otrā pusē, mežbalodim vienmuļāka un sastādās no divbalsiena „huh-huh", arī „uh-hūg, uh-hūg", pie kam otrs balsiens skan daudz klusāk un zemākā tonī. Lauku baloža riesta sauciens skan kā „gru-grū-gru-grū" vai arī kā „rukgrū-ruk-grū" [1]), burta „g" vietā dažreiz dzirdama skaņa, kas vairāk līdzinās burtam „ch". Baložu dūdošana agros pavasaŗos iepriecina katra sirdi un uzskatāma par vienu no skaistākām mūsu meža putnu dziesmām [2]). Tanī tik daudz maigi aicinoša, tai pašā laikā arī kundziski pavēloša un sāncenšiem draudīga, ka lielākā mednieku daļa tos gan ar lielu baudu klausās, labprāt novēro in-

[1]) Skat. *N. Transehe* un *R. Sināts* — Latvijas putni. Mežu dep. 1936. g. izd., 240.—242. lp. un *W. Hochgreve* — Die Lock- oder Reizjagd. 1939, 7. līdz 9. lp.

[2]) Pēdējos gados pie mums biežāk sastopama arī baložiem radniecīgā ūbele (*Streptopelia t. turtur, L.* — Turteltaube), kuŗas sauciens ir vairākkārt atkārtota skaņa „turrr-turrr...". Tā tikai nedaudz lielāka par pelēko strazdu.

teresantos tēviņa riesta izlidojumus pārošanās laikā, bet šauj tos vienīgi tur, kur viņu ļoti daudz, visvairāk kad tie rudeņos izlido uz tīrumiem.

Arī tautas dziesmas izteic dziļas simpatijas baložiem, kā tas redzams gadījumos, kad tiek lietoti apzīmējumi „balodītis", „balodīši" u. c. Dziesma:

„Pūti, pūti, balodīti,
Vai tu pūti manu bēdu?
Pats tu pūti savu bēdu,
Savus bērnus audzēdams."

savukārt norāda, ka tauta centusies arī izprast mūsu putnu izjūtas un grūtības. Putnu un arī vispārējie dabas aizsardzības jautājumi tādēļ pie mums nav grūti kārtojami, jo tiem jūt līdzi tautas dvēsele.

Lizdu mežbalodis taisa dažādā augstumā kādā koku dobumā, un to iecienītos vecākus caurus kokus nevajadzētu izcirst, bet gan atstāt kā mežbaložu, tā arī dzilnu, dzeņu un skaisto derīgo zaļo vārnu pērkļiem. Lauku balodis savu lizdu visbiežāk pagatavo pats no koku zariņiem kādā kuplā eglē, bet dažkārt izmanto arī atstātās vārnu un sīļu lizdas. Aprīļa beigās baloži dēj pa divi olas. Lauku balodis lizdo rēgulāri divas reizes vasarā, bet mežbalodis paspēj izvadāt mazos putnēnus pat pa trim lāgiem vienā sezonā.

Pavasaŗos lauku baložus var medīt līdz 16. aprīlim, un mednieks šinī laikā mēģina tuvoties dziedošam („rūcošam") tēviņam. Dziesmas laikā arī balodis, šis „mazo ļaužu medņu gailis" [1]), sabož spalvas, izpleš asti un zaudē savu citkārt lielo uzmanību — tuvoties tam šai laikā nemaz nav grūti. Tikai dažreiz tuvumā sēdošā mātīte var vieglāk ieraudzīt mednieku un paglābt no draudīgajām briesmām arī tēviņu. Pieaugušie putni, kā labi lidotāji, parasti spēj izvairīties pat no vanagu uzbrukumiem. Bet jaunos putnēnus, vēl lizdā guļot, nereti nogalina vārnas, žagatas, vāveres vai caunas.

Pārtiek baloži galveno tiesu no augu un koku sēklām. Ēd arī jaunas zāles vai labības asnus un visas meža ogas, no kuŗām sevišķi cienī mellenes. Rudeņos bieži izlido uz sevišķi iecienītiem kviešu un griķu laukiem; nereti redzami arī pie tīrumos sakrautiem zirņu un citas labības statiņiem. Priekšroku dod pa lielākai daļai dažādām nezāļu sēklām.

Mežbaložu (Hohltaube) medības Lielvācijas valsts medību likums pilnīgi noliedz.

---

[1]) „Der Auerhahn des kleinen Mannes".

Fazāni — Phasianus L.

Vakareiropā tagad pazīst daudz fazānu sugu [1]), tomēr pirmie fazāni ievesti no Kaukaza un piederēja pie Phasianus colchicus L. sugas.

Fazānu mīļākā uzturēšanās vieta — lapu koku meži ar atsevišķiem skuju koku (vislabāk egļu) puduļiem un ar bieziem krūmājiem, caur kuŗiem tek nelielas upītes. Lauku un pļavu tuvums, kuŗos fazāni varētu baroties, zināms, arī ir viens no svarīgākiem noteikumiem fazānu audzēšanas vietas izvēlē. Fazānu barība — visādi kukaiņi, labība, zāle, ogas utt. [2])

Pēc savas dabas fazāni ļoti neattīstīti un neprot izlietot savu labo redzi un dzirdi. Mūsu klimatu panes labi, bet bez rūpīgas kopšanas un plēsoņu iznīcināšanas apkārtnē tomēr samērā ātri aiziet bojā.

Dziesmas laiks aprīlī, pie kam viena gaiļa pietiek uz piecām, pat desmit vistām. Fazāni lizdu taisa uz zemes, vismīļāk ērkšķainos krūmos vai biezā zālē. Jaunās vistas izdēj parasti 7—10, vecākās ap 17 un pat līdz 20 olu. Sastādot fazānerijas budžetu, tomēr nedrīkst pieaugumu rēķināt vairāk par 3—4 cālēniem uz katru vistu, jo ļoti daudz jauno putnu aiziet bojā pirmajā dzīves laikā. Kad cālēni izauguši, fazāni sāk dzīvot pulciņos. Pa nakti guļ gandrīz arvien vienos un tais pašos kokos, kuŗos gaiļi sametas ar tālu dzirdamu kliedzienu: „Gok, gok, gok!" Vistas kokos sametas bez trokšņa, bet, nejauši no zemes iztraucētas, arī viņas izdod savu baiļu kliedzienu: „Ci-cik, ci-cik!" Pie reizes jāpiebilst, ka fazāni bez sevišķas vajadzības spārnos neceļas un pat tais gadījumos, ja viņus agrākā audzētavā vairs kārtīgi nebaro, uz citu vietu parasti pārvietojas kājām. Tikai ar kārtīgu barošanu fazānus var noturēt uz vietas. Pie barošanas jāķeŗas jau agrā rudenī, tiklīdz kā novākti tīrumi, un barošana jāturpina līdz sniega nokušanai, kad arī paši fazāni izlikto barību vairs neaiztiek. Barību vislabāk pabērt zem skuju kokiem ar zemiem zariem, lai vanagi nevarētu fazāniem tik viegli uzbrukt. Ziemu fazāni mīl gulēt vairāk skuju kokos, jo tur viņi labāk aizsargāti no aukstiem vējiem un tur viņus grūtāk ierauga plēsīgie putni. Barošanas vietu ieteicams izvēlēties vislabāk netālu no fazānu guļas vietas. Tīros lapu koku mežos

---

[1]) *C. Cronau* — „Der Jagdfasan, seine Anverwandten, Kreuzungen usw." Verlag Paul Parey, Berlin. Arī *Wittmann* — „Der Edelfasan" und *O. V. v. Watzdorf* — Winke aus der Praxis für den Fasanenheger. 1939.

[2]) Skat. arī „Der Deutsche Jäger" 1928, 792. — „Fasan und Landwirtschaft".

Att. 183. Ziemas skats Ķemeŗu fazānerijā. Pa kreisi braši soļo augstvērtīgo un izturīgo mongoļfazānu *(Phasianus Mongolicus)* vista, pa labi — gailis.
Fot. *P. Bērziņš.*

ierīko nelielu, zemu nojumi, gar tās malām sakaŗ ērkšķainus zarus tā, lai tikai 2 pēdas no zemes būtu brīvas — fazānu palīšanai zem nojumes. Sākumā barība jāizkaisa starveidīgi arī vēl labu gabalu ap barošanas vietu, lai šo vietu fazāni vieglāk atrastu; vēlāk tas vairs nav vajadzīgs. Nojumi taisa no niedrēm, salmiem vai egļu zariem, lai ūdens netecētu cauri un lai barība neapsnigtu.

Att. 184. Vecākus fazāna gaiļus var viegli atšķirt no jaunajiem pēc to gaŗākajiem kāju piešiem.

Vismīļākā fazānu barība — kvieši, bet viņi ēd arī citu barību, kā auzas, zirņus, tāpat arī kāpostu lapas, runkuļus, kartupeļus u. c. Labību fazāniem vislabāk pasniegt neizkultu — vārpās. Arī rupja grants bieži jāizkaisa barības vietā un jāgādā par to, lai fazāniem pastāvīgi būtu pieejams labs dzeŗamais ūdens. Jau fazānu audzētavas vietu izvēloties, šim jautājumam pievēršama sevišķa uzmanība un nav jāpiemirst, ka arī ziemā būs jārūpējas par ūdeni, vai nu izcērtot āliņģus, vai arī, pie stāvošiem ūdeņiem, ar sāls palīdzību jāgādā par ledus atkausēšanu.

Barības daudzumu aprēķinot, jāpieņem, ka uz katru fazānu ziemas barībai būs vajadzīgs ap 25 kg graudu (smalkās labības) vai

arī attiecīgs vairums nekultu vārpu. Ja fazāniem uz tīrumiem arī ziemā pieejama vēl kāda cita barība, izņemot to, ko tiem pasniedzam, tad pieņem, ka caurmērā katru dienu tiem jāpabeŗ ēšanai 1 l kviešu vai 1,2 l miežu graudu uz katriem 15—16 putniem. Dziļā sniegā un rajonos, kur fazānu audzētavas tuvumā nav necik kultivēto zemju, litrs kviešu graudu dienā pietiek tikai 8—9 putnu barībai. Arī laikā no aprīļa līdz oktōbrim uz katriem 100 fazāniem ieteicams dienā izbarot pa 3,5 l kviešu vai 4 l miežu sīko graudu.

Fazānu ieaudzēšanu visvieglāk izdarīt, iepērkot jau pieaugušus putnus [1]), kuŗus izlaiž audzēšanas rajonā agrā pavasarī, kad fazāni vēl spiesti pārtikt no izliktās barības, ko tiem tad pirmajā laikā pēc izlaišanas pasniedz sevišķi devīgi. Lētāk tomēr iznāk iegādāties fazānu olas, kuŗas tad liek turpat fazānu audzētavā vai tās tuvumā izperēt tītaru mātēm. Saņemot no tālienes (visbiežāk ar gaisa pastu) sūtītās olas, tās vispirms apmazgā remdenā ūdenī. Pēc tam olas novieto ar smailo galu uz leju un ļauj tām šādā stāvoklī stāvēt pilnīgā mierā pavēsā telpā ne mazāk par 24 stundām.

Citi audzētāji (O. V. v. Watzdorf's) fazānu olu nomierināšanās laiku pēc transporta nosaka vismaz divas dienas ilgu, pie kam šai laikā olas divas reizes pagriež ap to garenisko asi.

Lizdu, kuŗā vista vai, vislabāk, tītarmāte perēs fazānu olas, pagatavo smiltīs, telpā, kur nav caurvēja. Pērkli izklāj ar salmiem un uz pērkļa uzliek zema groza malas (dibens izņemts). Vienai tītarmātei var palikt līdz 30 fazānu olu. Ja olas svaigas un pa ceļam nav pārāk sakratītas, tad cālēnu iznākums krietni prāvs. Cālēnus, kamēr tie maziņi, baro ar pļavu un dārzu skudru kūniņām (lielās mežu skudras jāsaudzē, jo tās iznīcina daudz mežiem kaitīgo kāpuru), vārītām olām, biezpienu, novārītiem rīsiem u. tml. barību, vēlāk jau ar smalkākiem kviešu graudiem.

Tā kā brīvā dabā fazāni pārtiek vienīgi no barības ar lielāku ūdens procentu — insektiem [2]) un augiem, fazānus nebrīvībā audzē-

[1]) Tos iegādājas vislabāk caur „Vermittlungsstelle für den Bezug von lebendem Wild beim Allgemeinen Deutschen Jagdschutzverein, Berlin W 50, Geisbergstrasse 25/26". Ar labiem panākumiem fazāni arī agrāk pirkti „Valla Prerov" firmā, kuŗas adrese: „Praha, Postfach 700, Import-Export Tiergrosshandlung A. Valla".

[2]) Fazāni savā barībā patērē daudz nezāļu sēkliņu un prāvus vairumus mežsaimniecībai kaitīgo kukaiņu, kā par to 1936. g. savā referātā II starpt. mežkopju kongresā Budapeštā ziņoja Dr. *Oct. Farskijs* — „Über die Beziehung der wilden Zucht der Fasanen im Walde zum Waldschutze". Viņš arī ieteic jautājumu vēl tālāk skaidrot un, kur vien tas ērti iespējams, fazānus audzēt no mežsaimniecības viedokļa pret kaitēkļiem. Prasība dibināta uz 635 1920. līdz 1930. g. nošauto fazānu guzu satura sīkas izpētīšanas pamatiem.

jot un barojot ar samērā sausu barību, liela vērība veltījama fazānu dzirdīšanai. Stingri jāraugās, lai dzeŗamais ūdens būtu pilnīgi tīrs, arī ne par aukstu un ne par siltu (nedrīkst stāvēt saulē). Ūdens bieži jāmaina un traukiem jābūt pedantiski tīriem.

Brīvā augošie fazānu cālēni ēd sīku graudiņu barību, tādēļ arī, nebrīvībā tos audzējot, viņu barība labi sasmalcināma. Pat barībai labi noderīgās cieti novārītās olas izberž caur sietu un tikai tad pasniedz putniem vai piejauc pārējai fazānu barībai. Pirmoreiz fazānu cālēnus baro tikai 24 stundas pēc izšķilšanās.

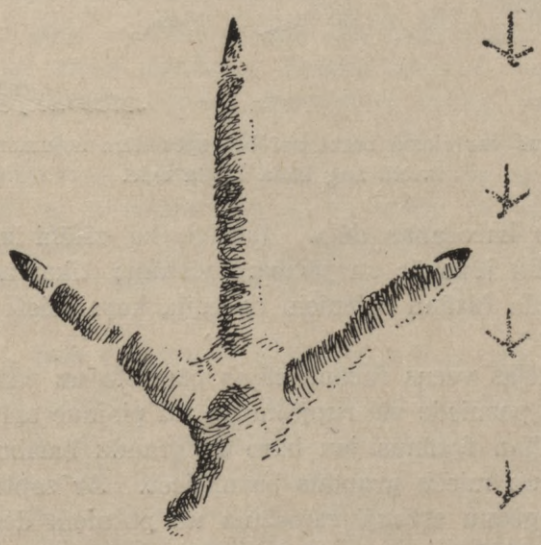

Att. 185. Fazānu kājas nospiedums un pēdas. Kājas nospiedums līdzīgs laukirbei, tikai divreiz lielāks.

Jauno fazānu barībai sevišķi labi noder attiecīgi sagatavoti nepolēti (ar visu ārējo mizu) rīsi. Rīsu sagatavošanai vispirms uzvāra ūdeni, piebeŗ graudus un turpina ūdeni vārīt, pastāvīgi maisot katla saturu. Ūdens vairums jāņem tāds, lai pēc apm. 10 minūšu ilgas vārīšanas graudi visu ūdeni absorbētu. Vārīšanu izbeidzot, rīsu biezputru turpina maisīt, piejauc smalki saberztus biskvītus, cieti novārītas olas, nedaudz sagrieztu lociņu, smalki samaltu kaulu miltu un rūpīgi saberztas olu čaumalas. Cāļus ar šo barību ēdina četras reizes dienā. Sākot ar fazānu mūža ceturto nedēļu minētai barībai olu vietā piejauc labus kukuruzas miltus. Vēlāk šim nolūkam jau lieto kviešu miltus un cālēnus baro tikai divas reizes dienā, jo šai laikā cāļi sāk jau paši ķert insektus un uzmeklē arī citu barību. Visā fazānu cālēnu barošanas laikā jārūpējas par vislie-

Att. 186. Fazānus var ziemā barot arī bez speciālām nojumēm, ja piemērotā vietā aug kāda kupla egle.

lāko tīrību uz barošanas dēļa. Barība, ko cālēni uzreiz neapēd, katru reizi tūliņ jānovāc un jāizbaro vistām; tikai nedaudz ieskābusi barība rada fazānu cālēniem caureju, kuŗai bieži vien nāvīgas sekas.

Sešas nedēļas vecus fazānu cāļus pārvieto uz pastāvīgo dzīves vietu. Barību pasniedz vēl rupjāku un tai piejauc arī miežus. Vēl pēc 3—4 nedēļām fazānus jau baro ar graudu barību, tiem kukuruzu, kviešus un miežu graudus pasniedzot. Ar septembri vārītas barības pasniegšanu strauji samazina un putniem dod jau vienīgi sausu barību. Arī sakņaugu pasniegšana pēc putnu pārvietošanas uz pastāvīgo dzīves vietu vēlama, un putni to ļoti cienī.

Fazānu cālēnus audzējot, vēl lielāka vērība nekā barībai pievēršama tam apstāklim, lai cālēni neciestu no aukstuma. Jāgādā par to, lai cālēni iespējami vairāk laika pavadītu zem savas pamātes (tītarmātes, vistas vai „mākslīgās mātes" — siltas kastes) spārniem.

Vecus putnus no transporta groziem izlaiž kāda audzēšanas rajona biezokņa tuvumā īsi priekš tumsas iestāšanās ar aprēķinu, lai putni vēl pagūtu biezoknī paslēpties, bet lai tiem vairs nebūtu laika pirmajā uztraukumā kaut kur tālāk aizlidot vai aizskriet. Šīs iespējas novēršanai daži pat ieteic brīvā palaižamo fazānu spārnus aptriept ar glīzdu vai parastiem māliem. Kamēr māli nebūs izkaltuši un no putnu spārniem nobiruši, fazāni nevarēs (apm. 24 stundas) lidot. Šai laikā putni jau pieradīšot pie apkārtnes, atradīšot barošanas vietas, un to izklīšana būšot novērsta. Paņēmiens asprā-

tīgs, to lietot tomēr ieteicams vienīgi gadījumā, ja rajons, kur putnus palaiž brīvībā, iežogots. Pretējā gadījumā tos visus var izķert lapsas u. c. plēsēji. Biezokņa tuvumā, kur fazānus palaiž brīvībā, jau iepriekš bagātīgi un labi saredzami jāizkaisa labība. Tuvumā jānobeŗ arī laba grants un jāgādā, lai būtu labs dzeŗamais ūdens.

Sevišķa vērība jāveltī plēsoņu izskaušanai fazānu audzētavas rajonā, jo, kā jau aizrādīts, fazāni nav necik uzmanīgi. Arī to apķērība nav liela, un īpaši rajonā no jauna ievesti fazāni viegli krīt par upuri lapsām, caunām un vanagiem, kas audzētavas rajonā drīz vien salasās no plašas apkārtnes.

Fazānu gaiļi — reti skaists medījums, kuŗu varam samērā viegli arī pie mums ieaudzēt. Priekš pasaules kaŗa bijušo fazānu dārzu atjaunošana [1]), vismaz izdevīgākās vietās, kā Elējā, Mežotnē, Aucē u. c., būtu katrā ziņā ieteicama. Pie pareizi nostādītas saimniecības fazāneriju ierīkošana var atmaksāties arī materiālā ziņā. Ļoti jāsarga no parazītiem un epidēmiskām slimībām, kuŗas viegli vien var iznīcināt pat īsti plašas audzētavas. Higiēniskiem audzētavas apstākļiem tādēļ veltījama sevišķa vērība.

Laucis (papis) — Fulica atra atra L.

Laucis [2]) apdzīvo kā stāvošus, tā arī lēni tekošus ūdeņus, kuŗu krasti zemi, apauguši niedrājiem, ūdenszālēm un kārklu krūmiem. Spalvas krāsa pelēki melna, arī galva un kakls melns. Mātīte drusku mazāka, un spalvu krāsa drusku pelēkāka. Knābis un pieres laukums balts. Jaunajiem putniem kakla un guzas spalvas ar rūsgandzeltenu nokrāsu. Knābītis iesarkans, arī pieres laukumiņš sarkans, izveidots it kā no kārpveidīgiem paaugstinājumiem. Pārtiek lauči lielāko tiesu no dažādiem ūdens kukaiņiem, mazākiem ūdens dzīvnieciņiem, gliemežiem, ūdens augu asniem, sēklām u. tml. barības. Ir arī pierādīts, ka pavasarī lauči saknābj un izdeŗ citu putnu olas.

Lauči pie mums visvairāk per Babītes, Engures, Liepājas, Pāpes un citos līdzīga rakstura ezeros. Vienīgi Kaņieŗa ezerā to neparasti maz. Ir pilnīgi pierādīts, ka lauči pavasaŗos izposta arī pīļu pērķļus. Galvenais to nodarītais ļaunums tas, ka, gribēdami būt vienīgie saimnieki savai dzīvei izvēlētā apkārtnē (kur tie ierīko arī

---

[1]) Skat. arī Dr. *N. Transehe* — Vēl daži vārdi par mūsu medību putnu un zvēru saudzēšanu. „M. un M." 1924, Nr. 4.

[2]) Vācu nosaukums — Bläßhuhn (schwarzes Wasserhuhn). Gaŗums līdz 40 cm, spārns 20—22 cm, aste 5,2 cm, knābis 3,5 cm, kājas 6 cm gaŗas.

savu lizdu), viņi ar tādu neatlaidību šeit vajā katru parādījušos pīli vai citu ūdensputnu, ka tie beidzot atstāj nemierīgo apkārtni. Tādēļ arī rajonos, kur daudz lauču, ir ļoti maz pīļu. Lauču iemīļotākās lizdu vietas niedrāji un sēkļi, kur pavasaros ledus vissātrāk atkūst. Bet tās ir arī zivju nārstošanās iemīļotākās vietas, un lauči iznīcina arī ļoti daudz zivju ikru un mazuļu. To izšaušana agrā pavasarī ar mazkalibra šautenēm ar tālskatiem maz traucē pārējos ūdens putnus un no medību saimniecības viedokļa ļoti nepieciešama. Īpaši agrīnos pavasaros vajadzētu plaši izmantot atļauju laučus medīt līdz 1. aprīlim.

Lauča gaļa, pretēji izplatītam ieskatam, arī tīri garšīga [1]). Tikai nošautie lauči, tāpat kā pīles, tūliņ jāizvēdina, ar kāsīša palīdzību zarnas izvelkot. Tos arī nevajag plucināt, bet tiem jānovelk ādiņa. Dzeltenie tauki, kur lielākā vairumā, jānogriež. Kur šo putnu pārmērīgi daudz, tur arī parastajā medību laikā pīļu medniekiem jāuzliek par pienākumu nošaut arī zināmu skaitu lauču.

Ūdens vistiņa — Gallinula chloropus chloropus L.

Ūdens vistiņa [2]) pie mums biežāk sastopama Kurzemes un īpaši piejūras zālēm un kalmēm vairāk aizaugušos ezeros. Retāk jau tā dzīvo arī dīķos un mārkos, kur to netraucē. Peld uz priekšu atsevišķiem grūdieniem, katru reizi paraujot uz augšu savu astīti, kuŗas apakšpuse balta. Muguras spalvas olīvbrūnas, pārējās lielāko tiesu zilganpelēkā krāsā. Gar sāniem balta svītra. Aste melna. Knābja saknes puse un pieres laukums sarkani, knābja gals iedzeltens, kājas gaiši zaļas. Lizda taisīta no sausiem stiebrājiem un zāles, vai nu peldoša, vai arī netālu no ūdens, dažreiz arī kādā kārklu cerā ievīta. Maija beigās tanī redz 6—10 olu. Arī tālumā var atšķirt no lauča, jo ūdenī nirst vienīgi no ienaidnieka slēpjoties, bet laucis to dara labprāt un ļoti bieži. Lido zemu un ātri. Barībai lieto dažādus ūdens kukaiņus, ūdenszāles mīkstos jaunos dzinumus, sēkliņas, ūdens lēcas u. tml. barību. Ļoti derīgs putns. Mazas noķertas, labi pierod pie cilvēka un dzīvo tad arī pie mājām, zālainos dīķos. Kliedziens ass un skaļš „kreks".

---

[1]) Skat. arī *P. Bērziņš* — Laucis (papis). „M. un M." 1940, Nr. 4, 115.—118. lp.

[2]) Vāciski — Teichhuhn. Garums 30,5 cm, spārns 16—18 cm, aste 6,5 cm, knābis 2,7 cm, kājas 4,8 cm gaŗas.

Dzērve — Megalornis grus grus L.

Dzērves[1]) dzīvo plašos sūnu vai zāļu purvos un nelielā skaitā vēl per arī pie mums. Visvairāk tās redz caurceļojot. Ierodas pie mums aprīlī un uz dienvidiem sāk doties jau augusta beigās. Kamēr dzērves pie mums, uz laukiem strādniekiem parasti dod arī launagu, tādēļ pirmo dzērvju parādīšanās un to tālu dzirdamās klaigas pavasaros agrāk, ja tā drīkstētu teikt, saistītas ar juridiskām sekām. Tagad, kur laukstrādnieku darba diena īsāka, apstākļi nereti jau citādi.

Lidojošu dzērvju skaistie kāši vai slīpās rindas, kuŗas pavasaros redzam dodoties uz ziemeļiem, aprīļa beigās vai maija sākumā jau ceļo uz savām perēšanas vietām tālākos ziemeļos, tundru rajonā.

Putna spalvu lielākā daļa pelēkas krāsas. Galvas priekšējās daļas spalvas melnas. Galvas virsū tēviņam pie pakauša ieapaļš, kails, sarkans plankums, apaudzis mazām kārpiņām. No tā līdz puskaklam stiepjas tumšāka svītra. Knābis pelēki zaļgans ar brūnganu galu. Kājas melnas. Mātīte drusku mazāka. Citādi ļoti līdzīga tēviņam. Kailā sarkanā vieta galvas virsū mazāka un ne tik spilgta.

Lizdu arvien taisa grūtāk pieejamās purvu daļās, starp kādiem muklājiem, uz kādas saliņas vai tml. vietā. Uzmanīgais un gudrais putns nekad nelaižas tieši lizdā, bet tuvojas tai, lienot starp ciņiem un aizaugušām vietām salīkušā stāvoklī. Spalvu krāsa arī piemērota apkārtnei, un pērkļa rajonu var vienīgi noteikt no pirmā skaļā kliedziena, gaismai austot, jo tas parasti atskan ne pārāk tālu no lizdas. Skaidros rītos tur var novērot interesantus šo lielo putnu riesta skatus, ar neveiklu lēkāšanu, spārnu sišanu, kakla staipīšanu, klaigāšanu u. tml.

Mātīte aprīlī lizdā iedēj divas, ļoti reti trīs 61 × 96 mm lielas brūnganzaļas ar iesarkanpelēkiem plankumiem olas. Perēšana ilgst 30 dienu, un jau pēc nepilnas nedēļas mazie lizdu atstāj. Barību vecāku pavadībā meklējot, tie bieži pīkst.

Dzērves parastā barība — dažādu zāļu (arī labību) jaunie asni, mīkstākās lapiņas, visādas ogas, graudi, dažādi kukaiņi un tārpi, reizēm arī kāda pele vai ļoti neuzmanīgs jauns putnēns. Gūstniecībā to baro ar maizi, kartupeļiem, visādām putrām, diedzētas labības asniem, salātu lapām u. tml. barību. Labi pierod pie audzi-

---

[1]) Vāciski — Kranich. Garums 118 (maks. līdz 140) cm, spārni 55 līdz 60 cm, aste 20 cm, knābis 11,4 cm, kājas 24 cm gaŗas.

nātāja un to visur pavada, bet sakaitināta nereti vainīgajam izknābj aci vai citādi ar sava spēcīgā knābja cirtieniem smagi ievaino. Bīstama īpaši bērniem un suņiem.

Pīles — Anas

Pīles [1]) pieder pie mūsu peldētāju (platknābju) putniem. Mežpīle ir gudrs putns, kas ļoti labi piemērojies dzīvei ūdenī un parasti pat guļ uz ūdens. Lai spalvas nesamirktu, pīle tās bieži ieeļļo:

Att. 187. „Mercenes".
Pēc *T. Kalniņas* zīm.

aizkaŗ ar knābja galu sevišķu tūpļa dziedzeri un ar iegūto pilienu eļļaina šķidruma iezież katru savu atsevišķo spalviņu. Īsas kājas ar peldplēvi, peldot izpilda aiŗu vietu. Pīles dzirde ļoti laba, redze pavisam izcila, vienīgi ožas, tāpat kā putnu vairumam, tai tikpat kā nemaz nav.

Pīļu galvenā barība: ūdensaugu jaunie dzinumi, lapiņas, zāļu saknes un cita augu barība, ko vien var atrast ūdenī vai ūdens tuvumā un dūņās, visādi kukaiņi (no kuŗiem lielākie bojā zivju ikrus), vardes, ļoti reti — nelielas zivis, biežāk jau gliemeži

[1]) Vācu nosaukums — Wildente. Pīļu kājas sauc — Ruder, pārošanās laiku — Reihzeit, pīļu barus ziemā sauc — Flug (mazāku skaitu) vai arī Schar (lielāku skaitu).

u. tml. Pīles ēd arī graudus un vispār ir ļoti rijīgi putni. Apēstās barības vieglākai sasmalcināšanai kuņģī pīles rij arī nelielus akmentiņus un rupju smilti. Tikai dažu jūras pīļu barībā galveno vietu ieņem zivis, un to gaļai var būt „trāna piegarša". Tomēr arī jūras pīlēm un laučiem piegarša ir ne pašai putnu gaļai, bet to ādai. Šīs pīles dīrājot, namamātes prot pagatavot īsti garžīgu cepeti.

Att. 188. Mežpīles („mercenes") kājas nospiedums un pēdas.

Kur pīles uzturas arī ziemā kādu neizsalstošu ūdeņu tuvumā, tur tās ļoti viegli iespējams pieradināt, barojot ar sapuvušiem āboliem vai bumbieriem, vārītiem kartupeļiem, sakapātām saknēm, izmērcētām zīlēm, kautu dzīvnieku iekšām un tamlīdzīgu lētu barību. Šādā kārtā mežpīles, barojot tās kādu avotiņu vai citu to dzīvei vairāk vai mazāk piemērotu vietu tuvumā, ne tikai iespējams glābt no bada nāves stingrākā ziemas laikā, bet arī parasti panākam to, ka daļa tā barotu pīļu tai pašā rajonā paliek arī pa vasaru. Sevišķi devīgi pīles barojamas pavasarī, kad visvairāk jābaidās no tā, ka pīles varētu aiziet līdzi uz ziemeļiem ceļotājiem gājputniem. Šai laikā pīlēm ieteicams dot pat miežus un citu graudu barību. Ar piebarošanu un citā ceļā cenšas pavairot pīļu skaitu atsevišķos rajonos arī odu iznīcināšanas nolūkā: izrādījies, ka mežpīles iznīcina odu kāpurus un kūniņas ļoti lielos vairumos [1]).

---

[1]) Skat. *E. Schultze* — Zur Bekämpfung der Mücken. „Neue Baltische Waidmannsblätter" 1914, 410.—411. lp.

Lai uzlabotu pīļu lizdošanas apstākļus, Valters[1]) un citi ieteic virs ūdens ierīkot nelielas būdiņas. Uz ūdenī iedzīta pāļa tādā augstumā, lai varbūtējie viļņi arī uzplūdu laikā pērkli nenoskalotu, izbūvē 45 × 45 cm lielu dēļu platformu, kuŗas malas apliek ar vītnē savītiem rudzu salmiem vai niedrēm un virs platformas novieto ar kārklu vai stiepļu līstēm nostiprinātu salmu būdiņu ar nelielu ieeju, no kuŗas uz ūdeni ved šauras kāpnītes. Iekšpusē būdiņas brīvās telpas augstums 38 cm.

Att. 189. Mežpīles lizda.
Lielauces ezerā fot. inž.-mežk. *J. Gaiķis.*

Pīļu lizdošanai, kā izrādās, labi der arī ne augstu kokā nostiprināti būrīši. Šāda veida pīļu būŗi Berlīnes parkos izlikti arī parasti mežpīlei („mercenei" — Anas p. platyrhynchos L.). Ērtas pīļu mākslīgās lizdas var ierīkot arī starp trim mietiņiem, kuŗi seklā ūdenī iedzīti augsnē slīpi. Augšgalus tiem sasien kopā un pārsedz ar salmu vai niedŗu „cepuri" kā rudzu statiņus. Nojume pārsedz visu lizdu, un tanī atstāta vienīgi neliela sprauga, kur pīlei iespraukties virs augstākā ūdens līmeņa starp mietiņiem iesietajā mākslīgajā lizdā[2]).

Pīles mūsu klimatā vairumā ir gājputni un tikai retos gadī-

[1]) Skat. arī *Korotņev* — Poļeznije v seļskom chozjajstev pķici i ich zaščita. 1930.

[2]) Skat. arī *O. V. v. Watzdorf* — 12 Monate im Niederwildrevier. 1939, 27. lp.

jumos siltākās ziemās pārziemo tepat neaizsalstošu ūdeņu tuvumā. Pīles ierodas pie mums agrā pavasarī [1]), jau marta mēnesī, kad tās atgriežas no Vakareiropas ūdeņiem, kur tās ziemojušas. Pīles savos pārlidojumos visvairāk ceļo pa naktīm.

Aprīļa beigās vai maija sākumā pīles dēj parasti 7 līdz 15 zaļgani pelēku olu. Tikko izšķīlušies cālēni tūliņ seko mātei ūdenī. Lizdo pīles visdažādākos apstākļos: zālē ūdens tuvumā, purvos, mežā zem krūmiem vai koku saknēm u. tml. vietās. Ja uz zemes pīles pērkli bieži iznīcina, tā sāk tos ierīkot koku caurumos, kā tas bieži novērots Lubānas rajonā, pat kokos, citu putnu pērkļos u. tml. vietās. Ja pīles pērklis ierīkots kokā (var tur atrasties pat līdz 10 m augstu), tad pīle no olām izšķīlušos mazuļus tomēr izgrūž no pērkļa. Kritiens viņiem parasti neko nekaitē, un tie tūliņ dodas uz ūdeni un sāk tur ķert kukaiņīšus. Lielākais mazo pīlēnu ienaidnieks to dzīves pirmajās dienās ir ūdens žurkas, kas zem ūdens piepeld pīlēnam, kas aizpeldējis kaut drusku tālāk no mātes, ievelk to ūdenī un, kad tas noslīcis, nogādā to uz savu alu. Pret pārējiem uzbrucējiem mātei savus mazuļus daudz vieglāk nosargāt.

Att. 190. Mežpīles lizda, cāļiem šķiļoties.

Lielauces ezerā maijā fot. inž.-mežk. *J. Gaiķis.*

Pīles, īpaši „mercenes", ir ļoti pašaizliedzīgas mātes, un, ja mazajiem tuvojas suns vai lapsa, tās izliekas par sašautām vai slimām, kas tikko var palidot, un turas tikai 1—2 m no uzbrucēja purna. Kad suns vai lapsa aizmānīti vismaz kādus simts soļus no mazajiem, pīļu māte „izveseļojas" un aizlido jau mierīgi tālāk. Ma-

[1]) Skat. 1) Dr. *N. Transehe* un Dr. *R. Sināts* — Latvijas putni. 1936, un 2) j. *V-ls* — Pīles. „M. un M." 1922, Nr. 2.

zie pa to laiku paguvuši labi paslēpties. Bīstamā pīlēnu glābšanas akcija, protams, viegli var nobeigties arī traģiski pašai mātei, bet ar šīm briesmām gādīgā māte nerēķinās. Pīļu tēviņš turpretim ir maz apzinīgs tēvs. Viņš gan (pie „mercenēm") dzīvo vienlaulībā un sarga mātīti, kamēr tā per, bet kad izšķiļas pīlēni, viņš atstāj savu ģimeni un pavada laiku jau kopā ar sev līdzīgiem „salmu vīriem". Sākas pīļu tēviņu spalvu maiņas laiks, kad tie

Att. 191. No jūlija līdz rudenim mežpīles („mercenes" — *Anas p. platyrhynchos, L.)* tēviņa un mātītes spalvu krāsa ļoti līdzīga. Atšķirt var vienīgi pēc galvas tumšākas krāsas, zaļganāka knābja un sarkanākām kājām. Spilgtais kāzu tērps sāk ataugt jau rudenī, bet pilnīgu košumu sasniedz tikai ziemas beigās.

Fot. *A. Rode.*

pat palidot nevar un pazaudē visu savu krāšņumu. Šai laikā tēviņi slēpjas visbiezākos niedrājos vai ceros. Jūlijs un augusts ir mēneši, kad tēviņi vienmēr dzīvo šķirti, un šai laikā mednieks cenšas daļu no viņiem nomedīt, jo dabā nereti tēviņu vairāk nekā mātīšu. Pavasarī šais gadījumos notiek pārāk asas cīņas tēviņu starpā, kas medību saimniecībai tikai kaitē un pat traucē pīļu dēšanu. Vispār nebūtu ļauni, ja pīļu medībās rajonos, kur pīļu nav daudz, mednieki arvien vairāk pārietu vienīgi uz tēviņu atšaušanu. Tas parasti būs labākais paņēmiens pīļu skaita ātrākai pavairošanai. Pārspīlēt tomēr nevajag arī šai ziņā, jo plašāki novērojumi pierādījuši, ka nesamērība perēšanu vietās starp tēviņu un mātīšu skaitu nekad nav tik liela, kā tā liekas, pīļu barus gāju laikā Ziemeļeiropā novērojot. Izrādās, ka mātītes uz dienvidiem, kā liekas,

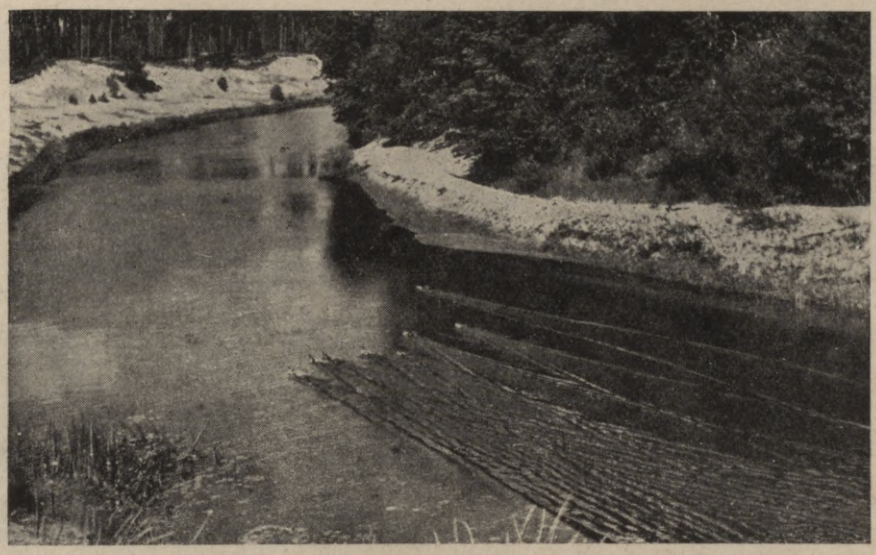

Att. 192. Apzinīgs mednieks nešauj pīles, kas vēl šādā veidā bēg no mednieka.
Fot. *V. Blankenburgs.*

dažreiz dodas arī pa citu ceļu [1]) vai vismaz apmetas par ziemu citās vietās. Pavasaŗa savstarpējās tēviņu cīņas ir nereti vien tikai dabiska stiprāko izlase.

Vasaras otrā pusē pīles sāk lasīties baros un vakaros kārtīgi laižas baroties uz iepriekš izmeklētām vietām tīrumos, ezeros un citur. Šai laikā pīles barojas visbiežāk naktī, bet pa dienu uzturas niedŗu un zāļu aizaugušos ūdeņos. Ar sala iestāšanos, uz dienvidiem laižoties, vecie tēviņi parasti turas atsevišķos baros un nepārvietojas kopā ar mātēm un jaunajiem putniem [2]).

Pie mums sastaptas 20 pīļu sugas, no kuŗām visizplatītākā ir mūsu mājpīļu priekštece — m e ž p ī l e vai, kā viņu parasti sauc, — mercene (Anas p. platyrhynchos, L., vācu nosaukums — Stockente, arī Märzente). Mežpīles vienkāršākā pazīme — pazīstamais „Pāk, pāk! Pāh, pah!" kas atskan, ja pīle, nejauši iztraucēta, paceļas spārnos. Tēviņam galva un kakls zaļganmelns, mugura — tumši brūna, spogulis — zils ar violetu vai zaļganu mirdzumu. Mātīte — rūsgandzelteni brūna.

Nākamā, arī pie mums visur sastopamā pīļu suga ir k r ī k l i s (Anas c. crecca, L., vācu nosaukums — Krickente), saukta arī par

---

[1]) Par to skat. arī *Ludwig*'a *Schuster*'a rakstu „Deutsche Jagd" 1942. g., Nr. 13/14., 27. lp.

[2]) Par to skat. arī *B. H. Byremur* un *A. Tugarinoff* — Sezonnoje razmeščeņije i migracija utok pa dannim koļcevaņija v SSSR, Moskva 1937.

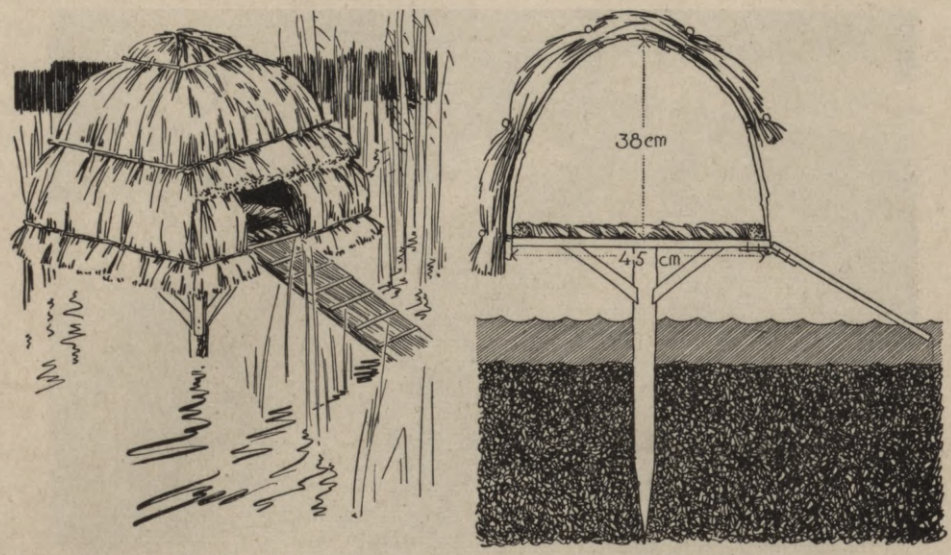

Att. 193. Kur dabiskās pīļu lizdas bieži izposta ūdens uzplūdi, plēsēji putni, lauči, ūdens žurkas, ūdri u. c., tur jāierīko mākslīgas. Kāpnītes iekļūšanai lizdā var nolaist līdz ūdenim vienīgi tad, ja rajonā nav ūdens žurku, kuŗas arī izēd pīļu olas. Ja lizdas jāsarga no pēdējām, tad arī ap mietu (starp ūdeni un lizdu) jāapliek skārda sloksne. Vakareiropā bieži redz ap 60 cm gaŗas pīļu lizdu mājiņas arī uz 2 mietiem nostiprinātas un kāpnīšu vietā pie ieejas mājiņā pievienota vienīgi neliela brīva platformiņa. Mākslīgās pīļu lizdas ierīko ezeru niedrāju joslā, tomēr iespējami tālāk projām no krasta.

Pīļu lizdu un mātīšu saudzēšana un pīlēm uzbrūkošo plēsēju iznīcināšana ir galvenie līdzekļi pīļu skaita vairošanai.

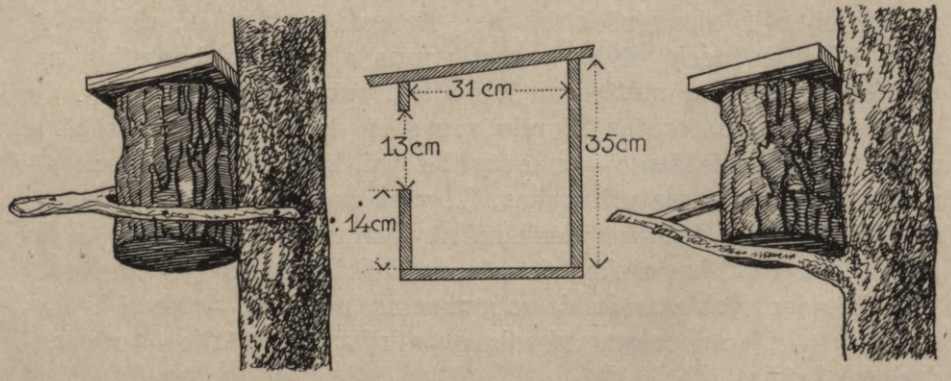

Att. 194. Ja pīļu lizdas uz zemes bieži izposta, tās labprāt per arī kokos novietotos piemērotu izmēru būŗos. Attēla izmēri uzdoti pēc *W. Effenberger*'a, Berlin un domāti mežpīlei (*Anas p. platyrhynchos L.*, Stockente). Šādos attiecīgu izmēru būŗos lizdo arī gauras un gaigalas [1]). Pēc citiem ieteikumiem tiem vajadzētu būt šai pīļu sugai nedaudz lielākiem.

---

[1]) Skat. arī *K. Glasewald* — Vogelschutz und Vogelhege, 1937, 135. lp.

Att. 195. Tā medī no „pēlīša" Babītes ezerā. „Pēlīša" malas apsistas ar tūbu, lai varētu klusāk caur niedrēm braukt.

kriķi, krīklīti vai ložņu, tumši pelēkbrūnā krāsā, spoguļa priekšējā daļa melna, pakaļējā daļa spīdīgi zaļa.

No pārējām, pie mums sastopamām pīļu sugām vēl varētu pieminēt prikšķes (Anas querquedula, L., — Knäkente), kas nedaudz lielākas par kriķītēm. Tēviņam galva un kakls rūsas brūnumā, guza bāli dzeltenbrūna ar pusmēnessveidīgiem tumšbrūniem raibumiem, vēders balts, aste tumšpelēka. Mātīte un cālēni brūnpelēki. Lizdu taisa muklainu upju krastmalēs pie niedrainiem un meldrainiem ūdeņiem. Pavasaros atlido aprīlī, rudens gāji — sākot ar oktōbri. Gaŗkaklis (Anas acuta acuta, L. — Spiessente) mīt vairāk maz traucētos ezeros, atklātās vietās. Lido klusi. Zīmīga baltā pavēdere un abpus kaklam baltās svītras. Abas vidējās, iesmainās astes spalvas melnā krāsā un stipri pagarinātas. Mātei ķermeņa virspusē spalvas tumši brūnas ar ļoti gaišām apmalēm; galva un kamiešu spalvas ar rūsganām dzirkstītēm, aste ar baltām, diezgan platām slīpām šķērssvītrām; astes vidējās spalvas, tāpat kā kamiešu spalvas nav pagarinātas. Apakšpuse iepelēka, brūnām spalvu vidus daļām. Jaunie putni līdzīgi mātēm, tikai spalvu krāsa netīrāka[1]). Brūnkaklis, raudava, raudevīte (Nyroca ferina ferina L.) Babītes ezera mednieku bieži novērota. Tās gaŗums 40 līdz 45,5 cm, spārns 20,5—23 cm, knābis 4,5—5 cm, aste 5,5—6,5 cm, stilbs 3,6—4 cm. Tēviņam kāzu tērpā galva un kakla augšdaļa kastaņbrūnumā; uz rīkles neliels balts plankumiņš. Kakla lejas daļa un mugu-

[1]) Skat. *V. Lamsters* — Latvijas medību faunas noteicējs, „Medn. un Makšķ." 1937, Nr. 9, 257.—263. lp.

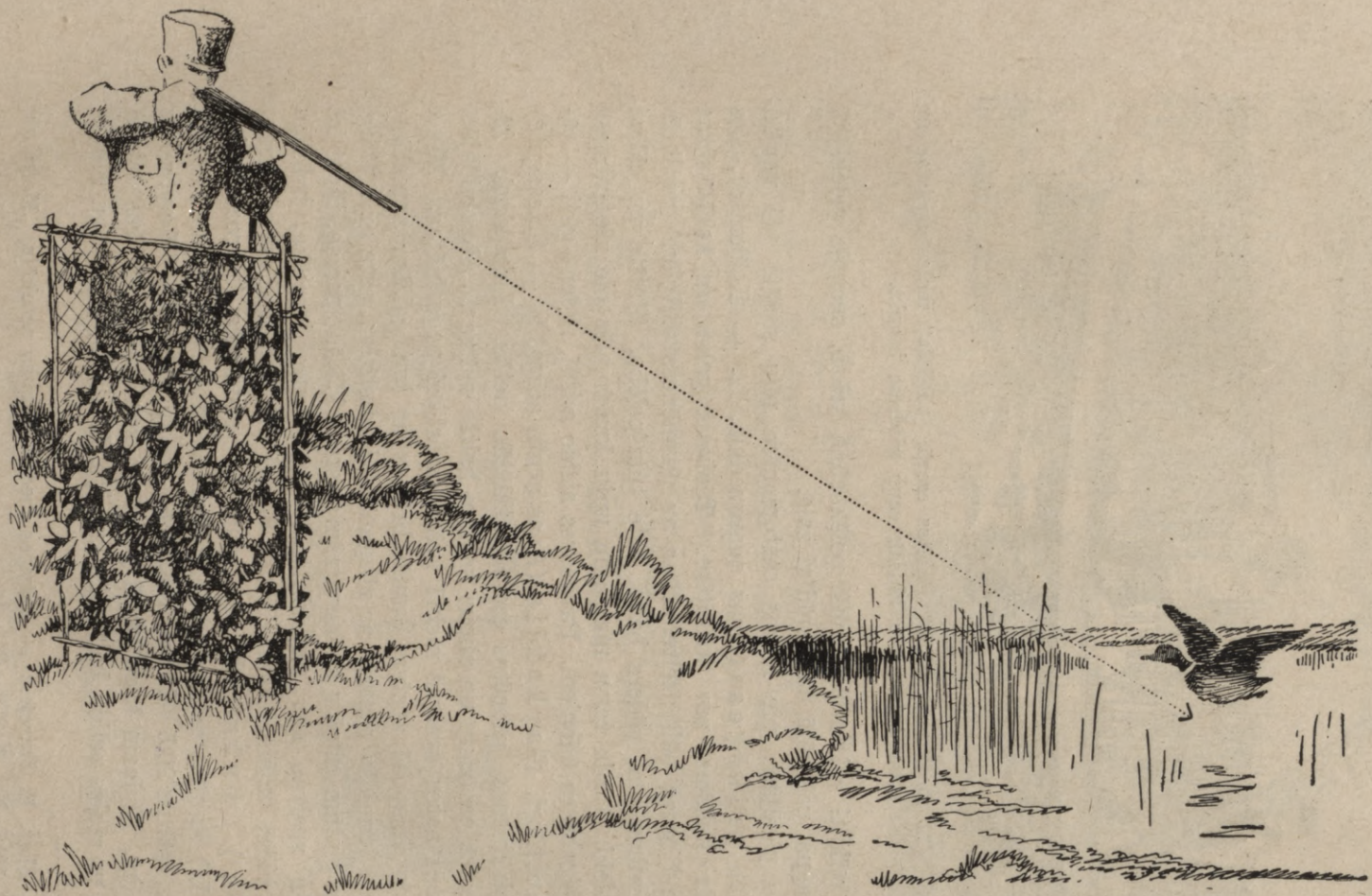

Att. 196. Šāviens pīlei, kas lido uz mednieka pusi ielejā. Lai nemanīti piezagtos klajajai krastmalei, mednieks maskējies ar salokāmiem niedŗu vai tievāku zaru rāmjiem, kuŗos ievilkts veca tīkla režģis un pēdējā aceknim piestiprināti apkārtnei piemēroti lapu zariņi, sūna, sausa zāle, niedres vai tml.

ras sākums spīdīgi melni. Mugura pelnu pelēka ar ļoti smalkām melnām viļņveidīgām šķērssvītriņām. Spārna segspalvas pelnu pelēkumā. Krūtis tāpat kā kakla lejas daļa spīdīgi melnas; pavēdere un rumpja sāni līdzīgi mugurai. Knābis melns ar iezilu jostiņu ap vidu, kājas tumši pelēkas ar melnām pleznām, acu tīklene iesārti dzeltena. Pēckāzu tērpa spalvas nespodrākas, iebrūnas. Mātei galva, kakls un krūšu augšdaļa rūsgani brūni, kakla priekšpuse gandrīz balta. Viļņveidīgās smalkās svītriņas uz muguras mazāk samanāmas un uz spārna klājspalvām pavisam nav; krusti un uzaste brūni. Krūtis un pavēdere iebrūnas. Jauniem putniem muguras spalvas brūnas ar gaišām apmalēm; rumpja sāni bez smalkām viļņveidīgām svītriņām. Mazuļi pūku tērpā melnbrūni ar ierūsganu galvu un iedzeltenu pavēderi. Kā perētāja brūnkakle sastopama samērā ļoti bieži. Platknābis (Spatula clypeata, L.). Gaŗums 43—50 cm, spārns 21—25 cm, knābis 6—6,5 cm. Šīs pīles raksturīgākā pazīme ir lielais platais knābis, kas apmēram divreiz gaŗāks par stilbu un pie galotnes ap 1,5—2 reiz platāks nekā ap vidu. Tēviņam kāzu tērpā galva un kakls melni ar zaļi violetu mirdzumu; mugura brūna, daļa kamiešu spalvu mirdzoši zaļganas, daļa — iezili pelēkas. Ķermeņa apakšpuse, sākot no guzas, iebrūni rūsgana. Šī krāsa uz pavēderes pamazām pāriet baltā. Knābis iepelēki melns, kājas iesārti dzeltenas, acu tīklene dzeltena. Pēckāzu tērpā tēviņš līdzīgs mātītei, bet ir tumšāks, spogulītis tam spilgtāks un uzaste melna. Mātei spalvas ķermeņa virspusē brūnas ar platām ierūsganām apmalēm; uz uzastes šīs apmales ļoti niecīgas. Spārna spogulītis viņām nespodrāks. Pavisam jauniem pīlēniem knābis tāds pats kā pārējo pīļu mazuļiem. Kā perētājs platknābis pie mums puslīdz parasts. Pavasaŗa gāji iekrīt aprīlī, rudens gāji oktōbrī. — Cekulpīles (Nyroca fuligula, L. — Reiherente) pie mums lizdo reti, vairums ir ziemeļpīles, kuŗas redzam pārlidojumos aprīlī un oktōbŗa beigās, novembŗa sākumā. Uzturas brīvā, tīrā ūdenī, kur var dziļi nirt. Balss tarkšķīga, ļoti skaļa. Raksturīgs kliedziens „kerr, kerr". Galva un kakls — melni, pakausī līdz 6 cm gaŗš cekuls, kājas svina krāsā ar melnām locītavām, aste melna (mātītēm melnās vietas brūnganas).

Citas sugas sastopamas vēl retāk.

Parastākās pīļu medības ir — ar putnu suni, ar dzīvām vai koka māņu pīlēm, ar klusu piezagšanos (piezagties vislabāk vējainā laikā, lai pīle nevarētu izlietot savu, līdz ar labo redzi, ārkārtīgi labi attīstīto dzirdi) un beidzot „uz gaidi" pīļu „vilkšanas" vietās. Pēdējo medību veidu visbiežāk savieno ar koka pīļu izlikšanu. Se-

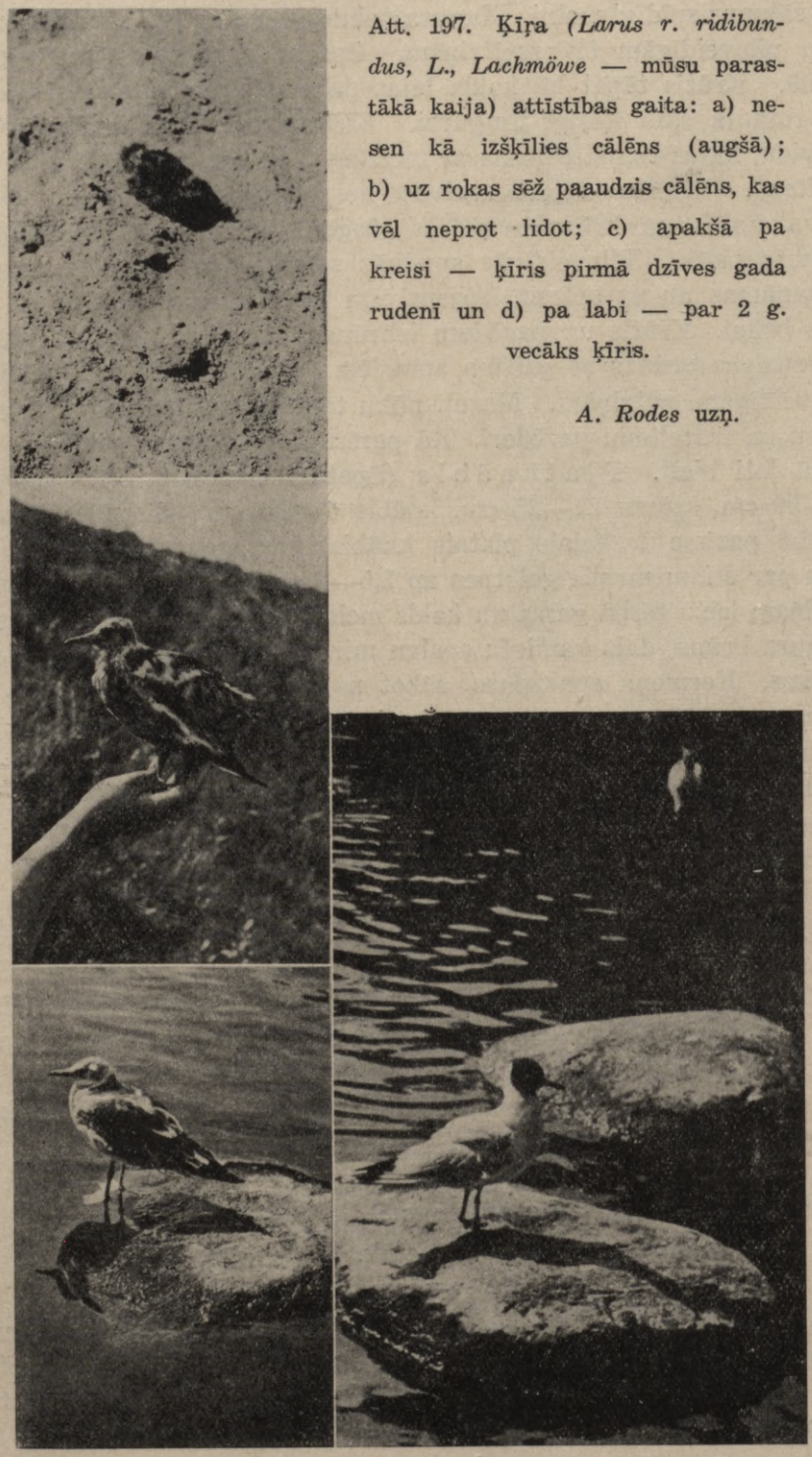

Att. 197. Ķīŗa *(Larus r. ridibundus, L., Lachmöwe* — mūsu parastākā kaija) attīstības gaita: a) nesen kā izšķīlies cālēns (augšā); b) uz rokas sēž paaudzis cālēns, kas vēl neprot lidot; c) apakšā pa kreisi — ķīris pirmā dzīves gada rudenī un d) pa labi — par 2 g. vecāks ķīris.

A. Rodes uzņ.

višķi vēlos rudeņos šis ir viens no interesantākiem pīļu medību veidiem, kas visai parasts pīļu medību dēļ visā Eiropā pazīstamajā Babītes ezerā. Paslēpjas ar „pēlīti", laikus kādā kuplākā niedŗu cerā iebraucot. Ja pārlidojumā gaida arī zosis, tad virs laiviņas jāierīko arī piemērots niedŗu jumts, ko nostiprina pie laiviņas malās piestiprinātām stutēm.

Arī Engures ezerā, īpaši, kad jūrā lielāki viļņi, šīs medības ļoti izdevīgas, vienīgi jāievēro, ka, māņu pīles arī rudenī dienā izliekot, nekad blakus koka pīlēm („kocenēm") nevajag likt dzīvu

Att. 198. Ķīŗu kolōnija lizdošanas vietā Babītes ezerā.

T. Strautzeļa uzņ.

pīli. Ārpus pārošanās laika mežpīles dienā kliedz tikai izbaiļu gadījumos, bet mājās audzētā to darīs katru reizi, ieraugot savas ciltsmāsas. Dzīva pīle pie kocenēm ļoti vērtīga vienīgi pavasaŗa pārlidojumu laikā agros rītos un vēlos vakaros.

Medīt pīles ar piezagšanos vislabāk šaurās upītēs, pret vēju ejot un aiz krūmiem slēpjoties. Lielos ūdeņos piezagšanos bieži izdara (piem., Babītes ezerā), sevišķi vieglā laivā („pēlītī") sēžot, bet šai gadījumā vajadzīgs ļoti veikls laivas stūmējs, kas pārvietojoties netaisa ar bostu ne mazākā troksnīša. Šim nolūkam sekli peldošās šaurās laiviņas virsūdensdaļu ieteicams apsist ar tūbu vai mīkstu vilnas drēbi, lai arī gar laivas malu trinošās zāles un niedres nečabētu un neradītu troksni.

Lai atvieglotu iespēju pīlēm piekļūt, kad tās peld brīvā ūdenī, laivas priekšgalā piestiprina apm. 1,5 m gaŗu un 0,35 m resnu

Att. 199. Cekuldūkuris (*Podiceps c. cristatus, L.* — Haubentaucher) no putnu aizsardzības viedokļa nevērīgi izliktā venterī.

Fot. *V. Blankenburgs.*

fašīnu, kuŗas augšējā mala atrodas 3—5 cm virs ūdens. Fašīnā sasprauž apm. 0,75 m gaŗus lapotus zarus vai niedres, lai laiva no priekšas puses izskatītos kā kāds krūmājs vai zālāju puduris. Laivinieks pa vējam pievada maskēto laivu pīļu tuvumā, ja vajadzīgs, vēl uzmanīgi iŗoties ar ūdens izlejamās liešķeres (ar īsu kātu) palīdzību. Mednieks gul laivā uz krūtīm, ar šaušanai sagatavotu bisi.

Ja pīlēm jāpiezogas, kad tās peld kādā šaurā upītē vai dīķī, kur krastos nav piemērotu dabisko aizsegu, arī tad dažreiz paga-

tavo 1,9 m augstas un 1,2 m platas niedŗu aizsegas — dekorācijas, aiz kuŗām slēpjoties, mednieks lēnām taisnā līnijā tuvojas putniem. Mākslīgai maskēšanai šādos gadījumos labi noder uz viegla rāmja uzstiepts vecs tīkls, pie kuŗa acekņa piesieta apkārtnei piemērotas krāsas sūna, zāle vai koku lapas. Aiz krūmiem slepus tuvojoties pīlēm, no viena krūma uz otru var droši pārskriet arī, kad pīles ienirušas vai galvu ūdenī iebāzušas.

Att. 200. Brūnkaklis (Nyroca f. ferina, L.).

T. Strautzeļa uzņ.

Mežpīļu tēviņus vietām pavasaŗos, kā jau atzīmēts, arī medī, tos pievilinot pie dzīvas, mājās audzētas mežpīles, kuŗu sauc par „riņķa" vai „kliedzejpīli". Penzas un Tulas guberņā tās audzē kā īpašu sugu, kas cēlusies, „merceni" ar māju pīlēm krustojot. Šāda pīle skaitās jo vērtīgāka, jo vairāk tā kliedz, pie saitītes ūdenī izlikta. Priekš medībām šīs pīles pieradina pie saitītes un šāvieniem. Lai labāk kliegtu, tās kādas dienas iepriekš tur pilnīgā tumsā. Būdu, kur šais medībās slēpties medniekam, iztaisa jau priekš gājputnu ātgriešanās.

Pīles šauj: vecās — ar 3 mm skrotīm, jaunās — 5. nr. skrotīm. Gaŗām velkošām pīlēm jāmērķē krietni priekšā. Saskaņā ar Lielvācijas valsts medību likumu, pīles var medīt no 16. jūlija līdz 31. decembrim. Maigās ziemās medību inspekcija var medību laiku pagarināt līdz 31. janvārim. Nemaz nav brīv šaut spilvnieku (pūku pīli, „gagu" — Eiderente) un lielgalvi (Kolbenente).

Zosis — Anser

Zosis [1]) tāpat kā meža pīles ir monogami putni. Pie mums gandrīz vairs nemaz nelizdo, bet sastopamas tikai — agros pavasaŗos un rudeņos — kā gājputni. Šai laikā, sevišķi Ventspils un Liepājas apkārtnē, arī Tīreļpurvā un Babītes ezera apkaimē, zosis sarodas ļoti lielā skaitā un uzturas ilgāku laiku. No vairākām sugām,

[1]) Vācu nosaukums — Wildgänse.

Att. 201. Mežzosis *(Anser anser L.)*.

No serijas „Latvijas fauna mākslinieka *K. Visotska* gleznās."

kas atsevišķos gadījumos konstatētas, visbiežāk sastopama mežzoss, saukta arī pelēkā zoss (Anser anser L., vācu nosaukums — Graugans), kuŗai raksturīga viņas muguras lejas gala pelēkā krāsa, un sējas (lauku) zoss (Anser f. fabalis Lath., vācu nosaukums — Saatgans), kuŗas raksturīgā pazīme — muguras lejas gals daudz gaišāks par pārējo muguru (tāpat kā baltgalves zosij — Bläßgans — Anser a. albifrons Scop.). Knābis meža zosij oranžkrāsas ar baltgani dzeltenu nagu, bet sējas zosij knābis melns ar gaišāku vai tumšāku oranžkrāsas vidējo daļu.

Mežzoss ir viens no bailīgākiem un uzmanīgākiem putniem, kādēļ arī viņu medības ir krietni grūtas. Tikai retos gadījumos izdodas viņām piebraukt pa šāvienam dienā[1]), kad tās barojas uz tīrumiem. Izdevīgākas medības jau ir, ja izpētī zosu dzīves veidu: konstatē, kur viņas guļ pa nakti (parasti atklātos ūdeņos vai arī

[1]) Rajonos, kur zosis maz traucē, piebraukšanai — sevišķi ja vēl ir sniegs — ar ragavām ir bieži ļoti labi panākumi. Jābrauc soļiem bez liekas „riņķošanas" (kuŗu gan daži ieteic) zosu baram pa šāvienam gaŗām. Šautenes jātur paslēptas. Ja kāds šauj labi ar lodi, tad arī mūsu apstākļos šim medību veidam var būt labas izredzes uz panākumiem. Kādreiz medniekam izdodas piezagties zosīm, ja tas maskēšanās nolūkā apsedzies ar kādu vecu tīklu, kuŗa aceknī iepīts siens vai apkārtnei pieskaņota veca zāle.

klajos purvos), kādus tīrumus apmeklē dienā un, jo sevišķi, pa kādu ceļu laižas no guļas vietas projām un pa kādu atgriežas vakarā, pēc saules rieta, atpakaļ. Kad visi vajadzīgie novērojumi izdarīti, nav vairs grūti izvēlēties, vislabāk tuvāk pie zosu guļas vai barošanās vietas, paslēptuvi, no kuŗas zosis medīt. Ja zosu vilkšana jāgaida klajā purvā vai arī uz līdzena tīruma, tad vislabāk ierakt zemē mucu un to pārklāt ar pelēkiem, pussatrunējušiem salmiem

Att. 202. Māņu zosis no saplākšņu dēlīšiem izzāģējot, zosu pozes tā jāsagrupē, lai koks tiktu iespējami pilnīgāk izmantots. Pozu dažādība izdevīga arī no medību viedokļa. Izzāģētie modeļi rūpīgi jāizkrāso.

vai arī ar nokaltušu zāli un zem tās paslēpties. Salmi jānogrūž, kad, pēc raksturīgajiem „gik-gok, gikgok" zosu kliedzieniem spriežot, bara pirmā zoss atrodas taisni virs galvas: zosis, ieraudzījušas taisni apakšā ienaidnieku, sāk celties stāvus gaisā, un medniekam tāpēc viegla šaušana — gandrīz stāvošā mērķī, ja turpretim mednieks sakustēsies par agru, tad zosis, ja arī vairs nenogriezīsies sāņus, tomēr ātri sacelsies augstu gaisā un atradīsies jau ārpus šāviena robežām. Ja zosu rajonā daudz, tad jāvairās tomēr šaut pirmās uz barošanās vietām lidojošās zosis — tās ir tikai izlūki, un, ja viņas neko aizdomīgu nemanīs, tikai tad tām sekos lielie bari. Ja zosis nav traucētas, tad tās ļoti noteikti ietur reiz izvēlētos lido-

Att. 203. Tā jātēmē gar mednieku lidojošām zosīm. Mednieka paslēptuves ierīkošanai vietās ar augstu gruntsūdens līmeni augsnē ierok lielāku mucu, kuŗā mednieks var sēdēt, sev virs galvas niedres, sausu zāli vai citu apkārtnei piemērotu pārsegu uzvilcis. Pēdējo nogrūž, kad, pēc zosu kliedzieniem spriežot, tās atrodas šāviena attālumā. Paslēptuvi zosu un pīļu medībās dažreiz arī maskē, virs tās vecu tīklu nostiprinot, pie kam pie tīkla acekņa piestiprināta apkārtnei piemērota sausa zāle, sūnas vai tml.

Lai pareizi trāpītu šķērsām gaŗām lidojošam putnam, jāatceras, ka tā lidojuma ātrums ap 15 m/sek. un 35 m attālumā lidojošam priekšā jātēmē ap 2 m.

juma virzienus, un medības „uz gaidi" var būt ļoti izdevīgas. Sevišķi labus panākumus parasti gūst, ja izliek tāpat kā pīļu medībās tā sauktās māņu zosis. Tā kā no masīva koka (egļu) pagatavotie un pat izdobtie modeļi būs smagi un grūti pārvadājami, modeļus var izzāģēt arī no finieŗiem. Zosis dažādās pozēs sazīmē uz dēlīšiem, izzāģētās formas piemēroti izkrāso un izlikšanas vietā sasprauž apm. 20 cm gaŗos augšā iešķeltos mietiņos. Modeļu izmēri: no krūtīm līdz astes galam ap 52 cm. Zāli plūcošai zosij (ar saliektu kaklu) no knābja gala līdz astes galam — 68 cm, augstums (no pavēderes līdz muguras augšai) — 27 cm, galvas resnums un knābja gaŗums — 6 cm, kakla caurmērs tievākā vietā — 4 cm. Izliek arvien ne mazāk kā 7—10 pagatavoto māņu zosu modeļus un tiem pievieno arī vienu dzīvu zosi. Ja nav mežzoss, tad uz medību vietu kādā grozā aiznes pelēku mājas zosi, kuŗu piesien tāpat, kā to dara līdzīgos gadījumos ar mežpīlēm. Ja mednieks savu slēptuvi grib ierīkot tieši virs ūdens, tad pagatavo mucu no ozola dēlīšiem apm. 1 m augstu un 1 m caurmērā; muca nedrīkst laist cauri ūdeni. Tās ārpusē četrās vietās piestiprina vienu virs otra pa pārim kopskaitā astoņus dzelzs riņķus, kuŗos var iespraust četras kārtiņas, kas saturēs piemēroti izveidotu niedŗu jumtiņu. Mucu noenkuro pie kāda klajuma, kur mīl iemesties zosis vai citi ūdensputni. Mednieku pie mucas pieved un arī aizved, ar laiviņu pie-

braucot. Ja ūdens paslēptuves ierīkošanas vietā nav dziļš, tad niedŗu būdu ierīko virs četriem zemē iedzītiem mietiem, kuŗu gali vēl ap 1,5 m rēgojas virs ūdens. Tieši virs ūdens līmeņa izveido pie mietiem piestiprinātu dēļu grīdu. Niedŗu jumtu saturētājas spāres piestiprina pie mietiem pienaglotiem gaŗākiem grīdu saturētājiem šķērskokiem un virs ūdens stāvošajiem mietu galiem.

Att. 204. Atgriešanās no veiksmīgām mežzosu medībām Tīreļpurvā.
Aprīļa mēn. sākumā fot. *V. Rīdzenieks.*

Nošaut zosis no priekšas caur sevišķi biezo dūnu segu gandrīz nav iespējams, bet, šaujot no sāniem vai arī no muguras, viņas labi krīt ar 1. nr. vai pat 3. nr. skrotīm. Parasti pie mums zosis šauj ar 2/0 nr. skrotīm. Renkuļu lietošana nemaz nav ieteicama.

Dažreiz zosis izdodas medīt arī ar dzinēju palīdzību. Krievijā šādas medības sarīko ar labiem panākumiem gaišās mēness naktīs, jo naktī zosis lido zemāk nekā dienā. Arī lielā vējā, sniegam sniegot, lietum līstot, miglā vai arī, ja laiks ir stipri apmācies — zosis lido zemu, un tās vieglāk medīt. Vislabākais laiks zosu medībām — mērena migla, kad tās lido zemu un vēl tomēr labi saredzamas. Šādā laikā tām vieglāk arī piezagties barošanās vietās, kuŗas zosis apmeklē kā pavasaŗa, tā rudens gāju laikā [1]) gar visu gaŗo pārli-

[1]) Zosu medībās pārlidojumu laikā it visur praktizē māņu (gan dzīvu, gan modeļu) izlikšanu. Kā to dara Ungārijā, par to skat. medības Latvijā iecienījušā *G. Kubisch-Cillichau*'ā — Zosu medības Ungārijas puštā. „M. un M." 1938, Nr. 2, 68.—69. lp.

dojumu ceļu. Lizdošanas vietās zosis uz barošanās vietām sāk lidot augusta mēnesī, kad jaunās ievingrinājušās droši lidot.

Uz dienvidiem rudeņos pirmās zosis parasti dodas jau ap 25. septembri, bet galvenie bari tikai dienas divpadsmit vēlāk. Zosu aizceļošana notiek stiepti vai strauji, atsevišķos gados ļoti dažādi, atkarībā no laika apstākļiem.

Labākais ierocis zosu medībās — trīsstobrene, kas labam šāvējam dod iespēju kādu zosi nošaut arī ar lodi (pilna apvalka, var būt arī ar smailo galu) lielākā attālumā.

Lielvācijas valsts medību likums atļauj zosis medīt no 16. jūlija līdz 31. martam. Stingri saudzējama zosu ģintij pieskaitāmā spilgti krāsotā raibā Sāmsalas pīle (Tadorna tadorna, L., vāciski — Brandgans, arī Brandente), kuŗa Latvijā neper, bet dažreiz gan ielido.

Šīs reti skaistās zoss gaŗums nepārsniedz 55 cm, spārns — ap 32 cm, aste — 13 cm, stilbs — ap 5,5 cm. Pieaugušam putnam ķermeņa virspuse melna, ar šauru baltu lokveidīgu svītru šķērsām muguras augšdaļai. Galvas virspuse un rīkle melnas, bet starp aci un knābi pa prāvam baltam plankumam katrā pusē un gareniskam tumši rūsainam plankumam, sākot no glvas sāniem līdz rīklei. Šo rūsaino plankumu iejož balta apmale, kas turpinās gar kakla sāniem līdz rumpim. Kakla priekšpuse un guza rūsaini brūna. Krūtis (tāpat padušu spalvas) un sāni melni; pēdējie platām baltām šķērssvītrām. Krūšu melnums no rūsganās guzas norobežots ar baltu svītru, kas izbeidzas pie muguras. Vēders, paaste un krustu sāni, tāpat uzaste — balti. Knābis un kājas melni, acu tīklene iebrūna. Jauniem putniem melnā krāsa ar iebrūnganu toni un rūsainie aizaču plankumi ar melniem un baltiem raibumiem [1]).

Sloka — Scolopax rusticola L.

Neliels putns, ar 6,5—8,2 cm gaŗu knābi, kuŗš ļoti bagāts nerviem un noder kā jutīgs organs, tārpus un kukaiņus meklējot zemē. Slokas — viens no mūsu interesantākajiem medījumiem, jo „šnepu" (vācu nosaukums — Waldschnepfe) vilkšana tiešām saļūsmina: jau pati pavasaŗa atmodas laika daba uz to pavedina.

Slokas dzīvo mitros, ēnainos mežos ar mīkstu zemi, retāk krūmos. Vienīgi rudeņos, kad pošas ceļā uz dienvidiem, tās īsāku laiku apmetas arī pilnīgi klajos purvos. Lapu kokus ieredz labāk nekā

[1]) Skat. aprakstu: *V. Lamsters* — Latvijas medību faunas noteicējs. „Medn. un Makšķ." 1933, Nr. 9, 257.—263. lp.

Att. 205. Nav slokām viegli sameklēt piemērotu barību, ja pēc atgriešanās dzimtenē uznāk sals ar sniegu.

Pēc *K. Visotska* gleznas.

skuju. Dienu parasti slēpjas biezumos, kaut arī kokā pat iemesties nemīl un arī pēc izskata ir tipisks purva putns. Klajākās vietās tikai krēslā iet meklēt barību, kas pastāv no visādiem kāpuriem, sliekām un dažādiem citiem tārpiņiem un kukaiņiem, kuŗus sloka sameklē, rakņājoties ar savu gaŗo knābi pa dūņām vai starp nobirušajām agrāko gadu lapām. Sloku apdzīvotos rajonos mitrākās vietās un izžuvušās peļķēs nereti redz raksturīgos caurumiņus, ko ar saviem knābjiem iztaisījušas slokas. Slokas knābja gals ir ļoti jutīgs un noder kā taustes organs. Sloku lidošana vakaros ir, pirmā kārtā, tēviņa lidojumi, mātīti meklējot, bet, otrkārt, arī barības meklēšanas ceļojumi. Slokas pie tam mīl laisties pār mitrām, biezām lapu koku un jauktām skuju un lapu koku jaunaudzēm, pēc iespējas izvairoties no lieliem sausiem mežiem un plašiem klajumiem. Ja nu mežs ir viena nepārtraukta plaša jaunaudze, tad slokas pār to vilks krustām šķērsām. Bet ja šādas plašas jauktu lapu koku jaunaudzes pāriet šaurākā joslā, lai pēc tam atkal pieņemtos plašumā, tad šāda šaura josla ir īstā vieta, kur medniekam jānostājas, jo lielākā daļa sloku, kas gribēs pārlidot no vienas plašākas jaunaudzes uz otru, nelidos vis pār pļavu vai cirtumu, bet gan pār augšminēto šauro joslu. Var stāvēt arī tādā vietā, kur jaunaudze ilgāku laiku stiepjas blakus lielākam mežam. Tādās vietās jāstāv šāviena attā-

lumā no lielajiem kokiem, jo slokas vilks tuvu gar tiem. Vēl labāka šāda vieta ir, ja abās pusēs jaunaudzei liels mežs. Tad rodas tā saucamie vārti, un ja tie nav pārāk plati, tad tā ir atkal savā ziņā klasiska vieta, jo slokas lidos nevis pār lielajiem kokiem, bet starp tiem. Ja vārti ir plati, tad jānostājas tuvāk pie viena no lielo koku masīviem, parasti tai pusē, no kuŗas pūš vējš; tur tad radīsies it kā aizvēja vieta, kuŗu slokas labprāt izmanto. Vējainā laikā slokas vispār lido vairāk gar lieliem kokiem, bet vētrā pat starp tiem. Jāņem vēl vērā, ka lietainos vakaros slokas mīl lidot pār klajākām vietām, lielāko tiesu nelielām mežu pļavām un cirtumiem. Tāpat novērojama lidošanas dažādība starp tām slokām, kas lido tūlīt pēc saules rieta, un tām, kas velk vēlu vakarā. Pirmās velk vienmēr pār biezākām resp. normālvietām, bet vēlās sāk svaidīties pa klajākām vietām — pļavām, cirtumiem vai laukmalēm. Tas, šķiet, izskaidrojams ar to, ka vēlās slokas taisās nolaisties zemē un tāpēc meklē klajākas vietas, kur baroties un apmesties pa nakti, bet agrās slokas meklē tikai mātītes, kas uzturas biezākās vietās. Tāpēc mednieks, kas ļoti labi pārzina sava apgabala sloku pārlidošanas ceļus, vienā vakarā var stāvēt divās vietās: pirmās slokas gaidīt parastajā vietā, bet nelielā pārtraukuma laikā pārskriet uz klajāku vietu, kur velk vēlīnās slokas. No rītiem slokas savas pārlidošanas vietas ietur ļoti slikti, jo tāpat kā vakarā vēlās slokas mīl lidot pār klajākām vietām[1]). Ja tāda lidojuma beigās tēviņš nav atradis mātīti, tad viņš nolaižas kādā tārpiņu meklēšanai izdevīgā vietā. Ja lidojumā redz vienu sloku dzenājam otru vai pat trīs slokas, kas dzenas cita citai pakaļ, tad parasti pirmā arvien būs mātīte, bet otrā un trešā — tēviņi. Divām slokām lidojot, kādreiz arī pirmā var būt tēviņš, bet otrā jau katrā ziņā gailītis. Tikai retos gadījumos novēroti izņēmumi no šī konstatējuma. Viena otru dzenādamas, slokas (atkal, liekas, vienīgi tēviņi) izdod skaņas: „Pss, pschwiwiwi, wischwiwi, psss!"

Vakara lidojumā vispār lielākā daļā piedalās vienīgi gailīši. Starptautiskās medību padomes („Conseil International de la Chasse") sanāksmē Varšavā 1934. g. ziņots, ka Austrijā izmeklētas 500 gab. vakarā lidojumā bez kādas izvēles šautas slokas, pie kam izrādījies, ka 95% no tām bijuši tēviņi. No 500 gab. sloku, kas nošautas, medījot ar putnu suni, tikai 60% bijuši tēviņi. Vakara lidojumā nošautās nedaudzās mātītes visas lidojušas „bez balss". Kā tagad diezgan droši noskaidrots, tad sloku mātīte sauc lidojošo tē-

[1]) Skat. *A. Jessena* — Mani novērojumi sloku medībās. „Medn. un Makšķ.". 1933, Nr. 9, 269.—271. lp.

viņu, gandrīz arvien zemē tupot. Viņu svilptonis kluss, melōdiskāks nekā tēviņam un tikai netālu sadzirdams.

Pārošanās laiks, skatoties pēc apstākļiem, iesākas parasti aprīlī [1]). Ar siltu dienvidu un rietumu vēju, pa vienai vai baros, marta mēneša beigās vai aprīļa mēneša sākumā, slokas laižas uz ziemeļiem, un jau šai periodā iesākas arī pārošanās laiks, kad tēviņš, laikā pēc saules rieta pazīstamo skaņu „kuorr, kuorr, kuorror" izdodams, mātīti meklēdams, aplido apkārtni. Šī kvarkšķēšana ir raksturīgā tēviņa pazīme, pēc kuŗas pēdējo viegli atšķirt, un tādēļ iespējams sloku tēviņiem noteikt citu saudzēšanas laiku nekā mātītēm. Bez šīs skaņas tēviņš dažreiz izdod arī pīkstīgu skaņu „pssk, ps-vst!" Bet pēc dažiem novērojumiem, šo skaņu, kaut arī laižoties ļoti reti, tomēr izdod arī mātīte, un tādēļ dažu pētnieku uzstādītā teze, ka katra sloka, kas laižoties pīkst, ir tēviņš — vēl jāuzskata kā nepierādīta, kaut arī praksē tā ir diezgan pareiza [2]).

Pīkstīgo skaņu slokas parasti izdod ar 3 sek. ilgiem starpbrīžiem. Tā var būt kā baiļu, dusmu, tā arī riesta laika skaņa. Šo skaņu dabas pētnieki nereti dzirdot arī dienvidos, kad tur ziemojošās slokas lidojot uz barošanās vietām.

Slokas lido ātri, un, lai tās nošautu, nepieciešama zināma mednieka veiklība šaušanā. Īpaši šais medībās tādēļ nekad nedrīkst piemirst, ka dzīvi medījumi nav nekādi mērķi, lai vingrinātos šaušanas mākslā. Uz medībām jāiet medniekam, kas jau prot šaut arī ātri lidojošu putnu, prot novērtēt attālumu, lai izšķirtos, vai sloka nelido par tālu, zina, ka ātri gaŗām lidojošai slokai jātēmē priekšā, jo zināms laiks vajadzīgs arī, kamēr pulveris stobrā sadeg un kāmēr skrotis nolido līdz medījumam.

Īpaši, kamēr mežā vēl gaišs, medniekam ieteicams nostāties iespējami maskēti pie kāda neliela krūma vai pie koka tā, lai slokas izlidotu viņam no muguras puses vai no sāniem. Tad sloka parasti neierauga nekustīgi stāvošu mednieku un arī šāviena brīdī lido pavisam mierīgi. Slokas šaušana no priekšas ir pati grūtākā. Šaujot no mednieka projām lidojošu sloku, vajag tēmēt zem putna.

Mežā uz sloku medībām jāierodas ne vēlāk kā 30—40 minūtes priekš saules rieta, jo to galvenā „vilkšana", parasti iekļaujas pirmajās 40—60 minūtēs pēc saules rieta. Agrā pavasarī slokas sāk „vilkt" drusku vēlāk, vēlā pavasarī dažkārt pat jau īsi priekš sau-

[1]) Skat. „Wild und Hund" 1927, 168.

[2]) Skat. arī „Wild und Hund" 1926, 402. — „Allerlei von der Waldschnepfe", un 1927, 121. Tāpat arī *E. Teidoffa* rakstu „Medn. un Makšķ." 1939. g.

Att. 206. Sloka („šnepe" — Scolopax rusticola, L.) no serijas „Latvijas fauna mākslinieka *K. Visotska* gleznās".

Sloku „vilkšana" pavasaros ir viens no skaistākiem mednieku vērojumiem, dabai mostoties.

les rieta. No rītiem slokas „velk" līdz ar gaismas svīšanu, bet rīta „vilkšana" īsāka, mazāk noteikta, un tanī parasti piedalās mazāks sloku skaits.

Veco laiku mednieki ieteic tālu lidojošas slokas piemānīšanai tuvāk sviest gaisā kādu vecu, saburzītu, mīkstām malām cepuri vai cimdu un tai pašā laikā atdarināt slokas raksturīgo pīkstēšanu. Tālumā lidojošā sloka ar savu samērā vājo redzi cepuri noturēs par otru sloku, mainīs virzienu un pielidos pa šāvienam [1]).

Slokas jāšauj ar skrotīm, ne resnākām par 6. nr. vai 7. nr., (t. i., 2½ līdz 2¾ mm resnām), pie tam vislabāk ne tālāk par 40 soļiem. Lielvācijas valsts medību likums atļauj slokas šaut no 1. septembŗa līdz 15. aprīlim, bet kuitalas („kronšnepes" — grosser Brachvogel) un šīs ģints pārējos pārstāvjus no 1. augusta līdz 15. aprīlim.

Medniekam jāzina, ka slokai ir ievērojama pirmā lidspalva, kas aug pa vienai katra spārna „celī", pie pēdējā spārna kaula locekļa.

---

[1]) Skat. arī *E. Teidoffs* — Mūsu meža sloku — (Scolopax rusticola) bioloģija jaunāko pētījumu apgaismojumā. „Medn. un Makšķ." 1939, Nr. 11, 419.—421. lp.

Att. 207. Slokas lizda.

Seces pag. jūnija mēn. fot. inž.-mežk. *J. Gaiķis.*

Tās gaļums tikai 2—3 cm, gals ass un samērā ciets, tādēļ to sauc par „gleznotāju spalvu", jo tā labi noder gleznošanai ar ūdens krāsām.

Lizdu slokas ierīko uz zemes, zem nobirušiem zariem, žagaru grēdām vai pie kāda koka stumbra un dēj parasti četras, reti tikai trīs 43 × 34 mm lielas olas (zemes krāsā ar sarkaniem un brūniem plankumiem). Ja pereklis atrodas tālāk no barošanās vietas, tad pēc tam, kad cālīši jau apžuvuši, māte tos saņem knābī vai arī, saturot starp kaklu un krūtīm, pa gaisu citu pakaļ citam pārnes uz jauno vietu. Novēroti arī gadījumi, kad slokas savus cālēnus uz jaunu vietu pārnes, maigi pirkstos turēdamas. Jūnijā cālēni jau sāk laisties spārnos un trijos mēnešos ir pilnīgi pieauguši. Jūlija sākumā, bet sevišķi īsi pirms Jāņiem, slokas velk atkal diezgan dūšīgi. Pēc dažām pazīmēm spriežot, kāda trešā daļa vietējo sloku per tai pašā vasarā vēl otru reizi. Plašos apmēros to var novērot jau Ukrainā — Volinijas guberņā. Līdzīgi gadījumi novēroti arī Ziemeļvācijā, un, šķiet, šādi gadījumi sastopami arī pie mums. Kaut gan vēlīnas perēšanas ļoti biežs motīvs mūsu apstākļos arvien būs tas, ka pirmo slokas pērkli izpostījuši plēsēji.

Mednieku kongresā Helsinkos 1924. g. un Stokholmā 1930. g. tika apgalvots, ka arī Skandinavijā slokas dažkārt perot divas rei-

Att. 208. Perētāja sloka.

Inž.-mežk. *J. Gaiķa* uzņ. jūnija mēnesī.

zes vasarā. Noteiktas skaidrības šai jautājumā tomēr trūkst, un tālāki novērojumi šai virzienā ļoti vēlami.

Slokas „velk" arī rudens siltākos, miglainos vakaros, īsi priekš aizlidošanas uz dienvidiem. Lidojumi vērojami tais pašās vietās, kur pavasarī, tikai tie nenoteiktāki laika ziņā, slokas arvien lido klusi, nereti pa divām kopā. Nošaujot kādu no tām, ļoti bieži redzam, ka kritusi mātīte. Bez anatomiskās atšķirības daži mednieki to pazīst arī no nedaudz lielākā auguma un drusku spilgtākās spalvu krāsas. Ķermeņa apakšpusē sloku mātītes spalvas ar dzeltenāku vai blāvāku nokrāsu, gailīša — netīri pelēkā pamatkrāsā. Arī pieres kaula izciļņi gailītim tuvu kopā, bet vistiņai tie stāv krietni tālāk viens no otra. Lai saudzētu šos skaistos medījumus, rudenī, kad iespējama arī vistiņu nošaušana, tos vispareizāk nemaz nešaut un apmierināties vienīgi ar pavasaŗa medībām, gailīšiem „velkot" [1]).

Slokas medī kā rudenī, tā pavasarī arī ar putnu suņa palīdzību, bet no šī medību veida vajadzētu galīgi atteikties, jo izrādās, ka slokas atgriežas pavasarī arvieņ uz veco dzīves vietu un gandrīz

---

[1]) Skat. *Arn. Killers* — Sloku medības rudenī. „M. u. M." 1940, Nr. 2, 56.—57. lp. un *E. Teidoffs* — Meža slokas bioloģija jaunāko pētījumu apgaismojumā. „M. u. M.", 1939, Nr. 9.

nekad nepaliek dzīvot svešā rajonā. Tādēļ arī, ievērojot samērā nelielo sloku skaitu un viņu derīgumu no mežsaimniecības viedokļa, vajadzētu apmierināties tikai ar tēviņu šaušanu laižoties — „uz gaidi". Nav arī jāpiemirst, ka pavasaŗos slokas nereti jau sāk ļoti agri dēt un perēt, tādēļ, sevišķi pavasarī, slokas ar putnu suni nekad nedrīkstētu traucēt. Rudenī ļaunums būs jau ievērojami mazāks.

Att. 209. Kuitala („kronšnepe"—*Numenius a. arquata, L.*, grosser Brachvogel) per savā lizdā.

Visbiežāk lizdo tundru rajonā un pie mums biežāk sastopama pārlidojumu laikā: pavasaŗos aprīlī, bet rudeņos — augustā - septembrī. Pārlidojumu laikā uzturas visbiežāk purvainās pļavās, lēni tekošu ūdeņu, mārku vai citu stāvošu ūdeņu tuvumā. Pie mums lizdo samērā nelielā skaitā. Ir lielākais slokveidīgo putnu pārstāvis. Gaŗums: 48 cm, knābis 15—16 cm gaŗš, aste 12 cm gaŗa. Ķermeņa virspuse — brūngani rūsgandzeltena ar brūngani melniem plankumiem.

Medījot ar putnu suni rudenī mums gaŗām uz dienvidiem lidojošās ziemeļu slokas, jāievēro, ka lietainā laikā, kad no zariem visu laiku pil ūdens, šis troksnis slokas traucē un tās tad labprāt pievirzās pie mežmalēm. Palaikam šādās reizēs tās pat atrod pie laukmaļu atsevišķiem krūmiem, kādu gabalu projām no mežmales.

Uz dienvidiem rudenī slokas lido vakara krēslā klusi. Ja izdodas ievērot to gāju ceļu vai arī viņu ceļu uz barošanās vietām, tad slokas iespējams šaut arī šo pārlidojumu laikā, tikai nošauto gailīšu un vistiņu skaits tad jau būs apmēram vienāds.

Sloku škaita straujā samazināšanās pie mums acīm redzot izskaidrojama ar viņu nesaudzīgo iznīcināšanu pārziemošanas vietās Dienvideiropā. Ir aprakstīts, ka Grieķijā, kur, tāpat kā Dien-

Att. 210. Kuitalas („kronšnepes") cālēns.

A. Rodes uzņ.

vidfrancijā, mūsu sloku liela daļa pavada ziemu, kāds sporta šāvējs uzstādījis rekordu, vienā dienā nošaujot 1100 sloku. Šādos apstākļos, protams, nav ko brīnīties par mūsu skaistā medību putna skaita straujo samazināšanos.

Mērkaziņa — Capella gallinago gallinago L.

Mērkaziņa[1]) (bekass), „ūdenssloka", dzīvo un arī lizdo parasti mitrās, ciņainās pļavās un purvos. Pārziemo Afrikā vai Vidusjūras piekrastē. Pie mums parasti ierodas marta beigās vai aprīļa sākumā. Rudeņos uz dienvidiem sāk ceļot augusta beigās, bet atsevišķus eksemplārus vēl gadās nošaut pat oktōbrī. Tie gan nereti būs ziemeļos perējušie putni. Pārtiek no visdažādākiem mitrās vietās dzīvojošiem kukaiņiem, to kāpuriem, dažādiem tārpiem un ēd arī visādas ogas. Ļoti iecienīts medījums kā savas garšīgās gaļas dēļ, tā jo vairāk tādēļ, ka bekasu grūti nošaut, jo, pirmkārt, viņi ļoti ātri lido, un, otrkārt — pirmos 30—50 soļus no izcelšanas vietas lido līču loču.

Pārošanās laikā mērkaziņas dziesma, saukta arī „blēšana", ro-

[1]) Vācu nosaukums — Bekassine (arī Himmelsziege vai Heerschnepfe).

das, gaisam caur astes spalvām un spārniem strauji plūstot un spalvām vibrējot, kad putns ātri krīt uz zemi. Retāk var dzirdēt arī vēl citu bekasa skaņu, ko burtiem varētu apzīmē: „pedjep, pedjep, pedjep." Mātīte uz zemes dažkārt atbild lidojošam tēviņam ar klusāku aicinājuma saucienu: „tikka, tikka, tikka."

Lizdu mātīte ierīko uz kāda cinīša vai citā augstākā vietā purvā vai mitrā pļavā pie kāda grīšļu kušķa vai kāda krūma. Dēj parasti aprīlī četras 40 × 28 mm lielas olas (zaļgani pelēkas ar brūniem plankumiem, bumbieŗveida). Jūlijā mazie jau ir pilnīgi pieauguši un laižas spārnos, tikai viņu lidojumam vēl daudz trūkst no veco putnu ātruma un veiklības, tādēļ arī šai laikā bekasus nošaut nav nekāda liela māksla.

Medī bekasus ar labu putnu suņu palīdzību. Šauj ar 8.—6. nr. skrotīm.

Plēsēji un kaitīgie putni [1])

Grāmatas apmēri gan neatļauj mūsu plēsēju un kaitīgo putnu sīkāku aprakstu, tomēr daži vārdi par tiem sakāmi, lai novērstu pārpratumus un kļūdas, kādas attiecībā pret dažiem šīs putnu šķiras pārstāvjiem vēl arvien pielaiž pat piedzīvojuši mednieki.

Teōrijā iznāk ļoti vienkārši, ka katru plēsēju un citu putnu, kas kādreiz nodara kādu zaudējumu cilvēkam vai arī aizkaŗ derīgos medījumus, vajag uzskatīt par kaitīgu un viņu iznīcināt. Praksē tomēr lieta vairs nav tik vienkārša, jo vairums šīs katēgorijas pārstāvju bieži vien reizē ar atsevišķiem zaudējumiem atnes arī zināmu labumu: iznīcina kaitīgus kukaiņus, peles un citus neapšaubāmi nevēlamus dzīvniekus (piemēram, slimos un nīkuļus). Tādēļ galīgais secinājums par attiecīgu putnu sugu jātaisa tikai pēc šīs darbības vispusīga novērtējuma katrreizējos noteiktos apstākļos. Zināmu vispārēju ainu — tabulu veidā — mēģinājis par visiem pazīstamākajiem putniem dot D. N. Kaigorodovs [2]), novērtējot attiecīgas sugas derīgumu — graudkopībai, pļavkopībai, sakņkopībai, dārzkopībai, mežkopībai, iznīcinot kaitīgos kukaiņus, un tās pašas sugas kaitīgumu — laukiem, pļavām, dārzājiem, augļiem, ķiršiem, meža ogām, mežiem, mājputniem, derīgiem putniem, derīgiem dzīvniekiem, zivīm, bitēm u. c. Bet kā jau uzskaitījums

[1]) Vācu valodā plēsējputnus sauc — Raubvögel, to lizdu — Horst, dējumu — Gelege, mēslus — Geschmeiss, gaŗās kāju spalvas — Hosen, asti — Stoss, spārnus — Fittiche, līko knābja galu — Haken. Plēsēju putnu lidojumu apzīmē vārdiem — kreisen vai streichen.

[2]) Skat. arī *D. K. Solovjev*, „Osnovi ochotoveģeņija", Petrograd 1922, par kaitīgiem un derīgiem dzīvniekiem I d., 143.—159. lp.

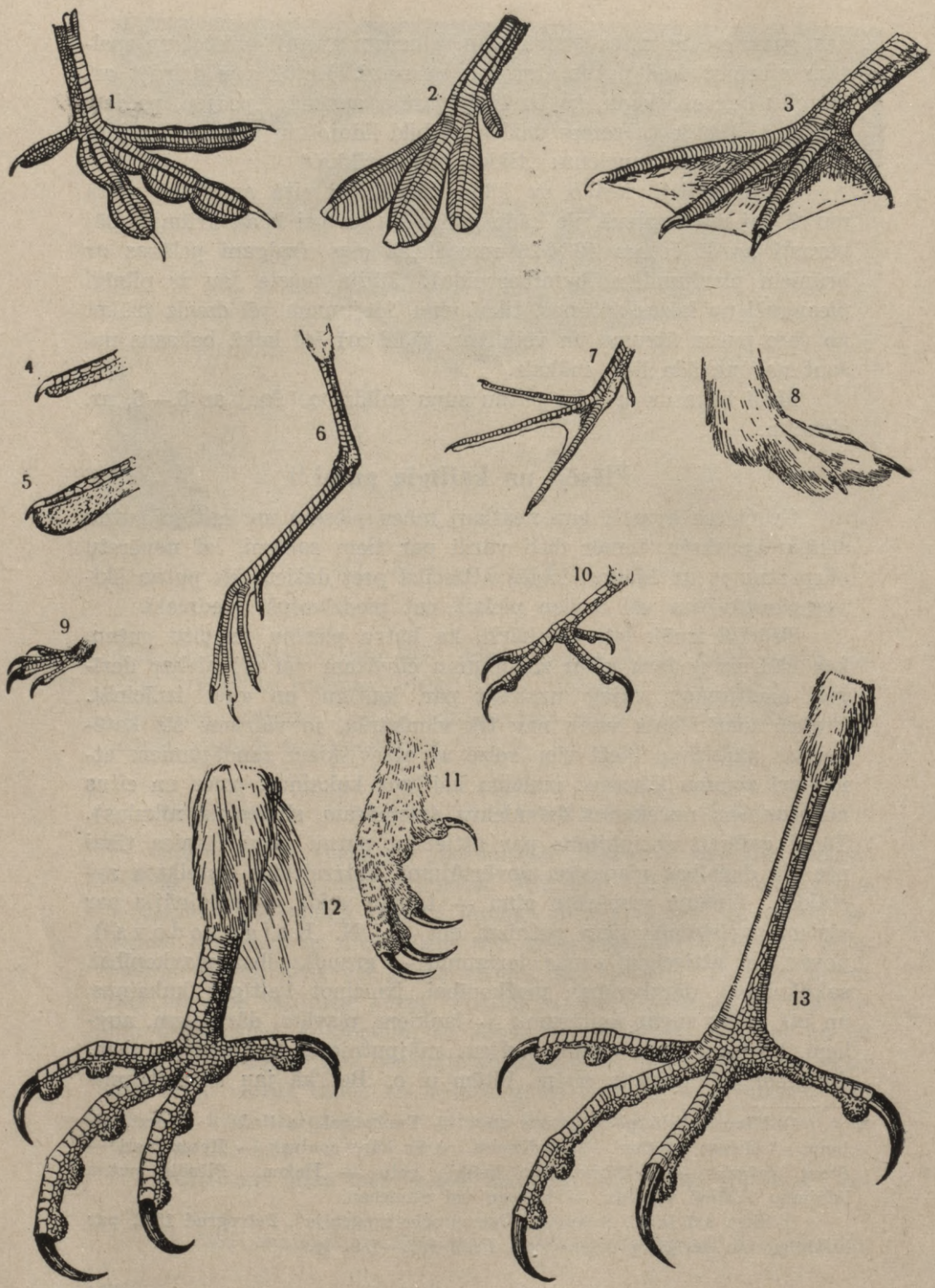
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13

rāda, tad šie nodalījumi ne tikai nav vienvērtīgi, bet tos praksē bieži vien nemaz nav iespējams salīdzināt, un arī atbildes dažos apstākļos var būt dažādas.

Gandrīz tikai ļaunu vien mūsu apstākļos no šīs katēgorijas visvairāk izplatītiem putniem, pēc visām pazīmēm spriežot, nodara piekūns (Falco peregrinus Tunst., vācu nosaukums — Wanderfalk), vistinieks (vistu vanags — Accipiter g. gentilis, L. agrāk — Astur palumbarius L., vācu nosaukums — Hühnerhabicht) un zvirbulnieks [1]) (zvirbuļu vanags — Accipiter nisus L., vāciski — Sperber). Tomēr arī šie putni, iznīcinot vārnas un sīļus, bet pēdējie divi vēl arī vāveres un peles, dažos atsevišķos gadījumos var būt arī derīgi. Īpaši peles dažreiz var, lielākā skaitā savairojušās, nodarīt tik daudz ļauna, ka vanags izrādās par sevišķi vērtīgu cilvēka palīgu. Daži dārzkopji pie mums pat iemācījušies vanagus izmantot kā savu dārzu sargus pret strazdiem un zvirbuļiem ogu ienākšanās laikā [2]). Ieteic slazdā noķertā vanaga (slazdu aprakstu skat. „M. un M." 1938. g. Nr. 8.) kājai piestiprināt gredzenu un pie tā apm. 1½ m gaŗu važiņu. Zemē starp apsargāmiem kokiem iedzen mietu un tā augšgalā piestiprina šķērskoku. Ap mietu aplocīta resnāka stieple un starp stiepli un važiņu iestiprināta ierīce, kas novērš važiņas satīšanos. Putni jānovieto tā, lai nevarētu sapīties starp koku zariem. Vanagu baro ar noķertām žurkām un pelēm, un tam var izbarot arī virtuvē pāri palikušos gaļas atkritumus. Ne strazdi, ne zvirbuļi šī dārzu sarga tuvumā nekad nerādoties.

Visus šos apstākļus vērā ņemot, arī nebūs šaubu, ka plēsēju vērtējums un attiecības pret tiem nav izšķiŗamas šabloniski. Galīgi par tiem lēmumi katrā atsevišķā gadījumā arvien jātaisa, ņemot vērā plēsēju putnu vispārējo nozīmi dabas ritmā un dabas atsevišķos veidojumos, sevišķi dzīvās dabas veselīgā līdzsvara uzturēšanā.

[1]) Skat. arī Dr. *N. Transehe* — Kā uzlabot mūsu medību saimniecību. „M. u. M." 1923, Nr. 5. un *N. Transehe* un *R. Sināts* — Latvijas putni. 1936. g.

[2]) Skat. „M. u. M." 1940. g. Nr. 2. *V. Bauces* rakstu „Vanags ražīgā darbā" un „Dārzkopības žurnāls" 1940. g., Nr. 7.

Att. 211. Dažādu putnu kāju zīm. (pēc *N. Transehes* un *R. Sināta* — Latvijas putni, 1936): 1) Lauča kāja; 2. cekuldūkuŗa kāja; 3. jūras kraukļa kāja; 4. peldpīles pakaļējais pirksts; 5. nirpīles pakaļējais pirksts; 6. pļavu tilbītes kāja; 7. gaišās tilbītes kāja; 8. purva teteŗa („baltā rubeņa") kāja; 9. svīres kāja; 10. dzeņa kāja; 11. pūces kāja; 12. bezdelīgu piekūna kāja un 13. zvirbulnieka („zvirbuļu vanaga") kāja.

Nejauši dzīvus noķertus piekūnus vai jaunas vistinieku mātītes (kas daudz lielākas par tēviņiem) Lielvācijā lūdz nosūtīt vai nu Reichsfalkenhof Hermann Göring (Braunschweig-Riddagshausen), vai arī Deutscher Falkenorden (Düsseldorf, Kurfürstenstr. 12).

Ūpis (Bubo b. bubo L., vāc. — Der Uhu), šī mūsu lielākā pūce ir 60—70 cm gaŗa, ar apm. 45 cm gaŗiem spārniem. Mātīte lielāka, bet ausu spalvu cekuli tai īsāki. Tēviņam spalvu cekuli virs

Att. 212. Dižais piekūns (Falco p. peregrinus, Tunst., Wanderfalke) ar raksturīgo aso „zobu" stipri liektā knābja sānos.

Pēc *V. Schmidt*'a — Handbuch für den deutschen Waidmann.

ausīm gandrīz pavisam melni. Ķermeņa virspuses spalvas tumši rūsgandzeltenas ar melniem raibumiem, bet rīkle baltgana. Mātītei rīkle tumšāka, bet spalvu pamatkrāsā mazāk melno toņu. Ūpis pārtiek lielāko tiesu no pelēm, ūdens žurkām, vāverēm, un viņa 4 cm gaŗie nagi ir bīstami katram dzīvniekam līdz lapsas lielumam un putnam līdz medņu mātes lielumam.

Kā jau naktsputns, ūpis dienu pavada kādā biezākā krūmā vai pie resnāka koku stumbra piespiedies. Viņš tomēr nekad neguļ tik cieši, lai tam varētu tuvu pieiet. Arī dienā labi redz un veikli aizlido, cilvēkam tuvojoties. Vakaros, kad iestājas krēsla un sikspārņi sāk lidot, medībās dodas arī ūpis un klusu kā ēna piezogas neuzmanīgajam laupījumam.

Lizdu ūpji sāk taisīt martā. Mēneša beigās vai aprīļa sākumā mātīte tanī iedēj divas, ļoti reti trīs līdz četras apaļas baltas olas un sāk tās perēt. Tēviņš arvien uzturas perētājas mātītes tuvumā un apgādā to pat ar barību. Vēlāk piedalās arī mazo barošanā. Ja lizdai draud kādas briesmas, ūpji pašaizliedzīgi aizstāv mazuļus, uzbrūkot pat cilvēkam.

Att. 213. Ūpi, to vārnu medībām gūstā audzējot, vajag pa laikam barot ar nošautiem putniem, tos ūpim ar visu spalvu pasniedzot. Šāds „mielasts" ievērojami uzlabo ūpja labsajūtu un veselības stāvokli.

V. Blankenburga uzņ.

Jaunus, no pērkļa izņemtus ūpēnus viegli pieradināt pie cilvēka. Mednieki tos labprāt audzē vārnu medībām. Ja gūstniecībā atrodas mātīte, tad dažiem mežsargiem izdevies novērot, ka pavasarī, pārošanās laikā, gūstekni, kuŗu piesien ārpus būŗa, naktīs apmeklē brīvā dzīvojošie tēviņi. Kādā gadījumā savvaļā dzīvojošais draugs gūsteknei ilgāku laiku pat nesis barību, galveno tiesu žurkas un peles, bet arī dažādus meža putnus un zvērus.

Ūpju skaits visur samazinās, un kaut arī tie dažkārt noķeŗ pa pīlei vai citam medību un dziedātājputnam un pie to lizdām atrod pat zaķu un lapsu atliekas[1]), tad tomēr to iznīcināšana, pērkļus izpostot vai citādā ceļā, nekādā gadījumā nav pielaižama. Arī vairākus citus visumā kaitīgos putnus, kā, piemēram, ērgļus, lijas u. tml., kas pie mums jau stipri reti sastopami, vajadzētu visādi saudzēt, jo tie uzskatāmi par dabas retumu un krāšņumu. Piemēram, nav šaubu, ka jūras ērgļi (Haliaeëtus a. albicilla L., vācu valodā — Seeadler), kuŗu gaŗums līdz 94 cm,

[1]) Skat. arī *K. Grigulis* — Ūpis (Bubo bubo). „M. u. M.", 1938, Nr. 3, 92.—93. lp.

spārnu platums līdz 250 cm un vidējais pirksts bez naga 7 cm garš, neapšaubāmi kaitīgi putni, jo pārtiek lielāko tiesu no zivīm un noķeŗ arī pa zosij, pīlei un vienam otram citam ūdens un purva putnam. Tomēr kā dabas retums tie noteikti saudzējami. Vecākus jūras ērgļus arī viegli pazīt. To lidojums pasmags, bet ātrs, aste balta, samērā gaišas krāsas galva. Rupjā balss skan zemu un izklausās kā „krau, krau, ... rra, rra .... kri, kri". Gaisā viņš

Att. 214. Jaunais klinšu ērglis pie lizdas Lubānas apkārtnē.
Dr. *K. Vilka* uzņ. No Mežu dep. archīva.

putnus neķeŗ, bet vienīgi uz ūdens. Ziemu aizklejo arī tālāk no ūdens un ķeŗ zaķus, pat jaunākas stirnas. Pārtikas trūkuma gadījumos plēš arī kritušus dzīvniekus.

Retums pie mums ir arī plēsīgais un kaitīgais brūndzeltenais (klinšu) ērglis (Aquila ch. chrysaëtos (L.), vāc. — Gold (Stein-)adler) ar 7 cm gariem nagiem. Tas iznīcina daudz zaķu un citu zvēru un putnu, no pelēm sākot, ar stirnu kazlēniem un dzērvēm beidzot. Brūndzeltenie ērgļi mitinās lielos mežos. Līdz 2 m platās lizdas tie vij 10—12 m augstu priežu galotnēs. Latvijā palikušas tikai kādas pāris šī skaistā plēsoņa mītnes. Mazais ērglis (Schreiadler) nav uzskatāms par kaitīgu putnu. Tas

Att. 215. Kā pazīt plēsīgos putnus: 1. Lauku lijas spārns; 2. pļavu lijas spārns; 3. garastes lijas spārns; 4. vistinieks („vistu vanags"); bikšainais klijāns; 6. dižais („lielais") piekūns; 7. ķīķis un 8. klijāns („peļu klijāns").
Pēc privātdoc. *N. Transehes* un Dr. *R. Sināta* — Latvijas putni. Mežu dep. izd. Rīgā, 1936.

1

2

3

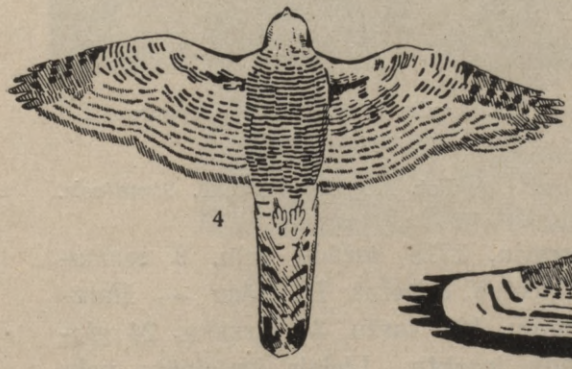

4

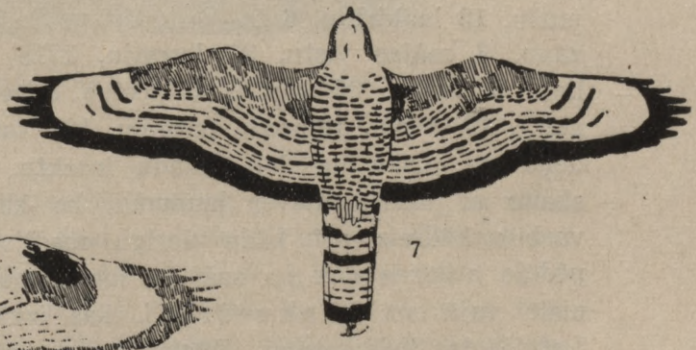

7

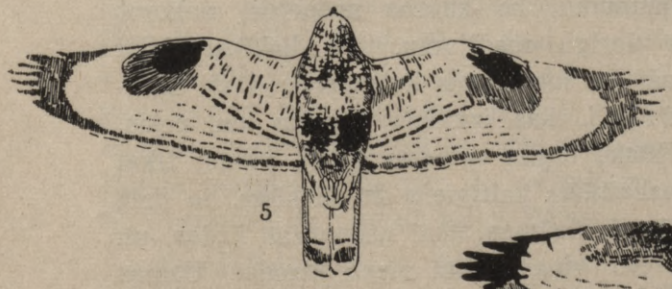

5

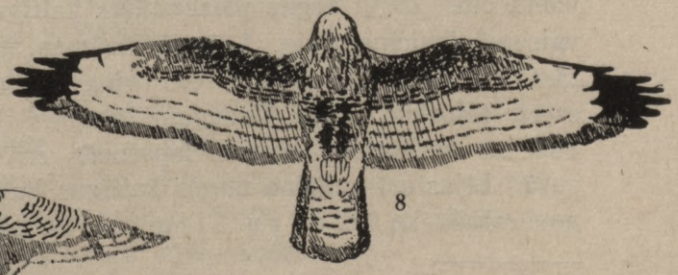

8

6

pārtiek galveno tiesu no vardēm, bet ķeŗ arī peles, ķirzakas un citus sīkos dzīvnieciņus, retāk arī putnēnus. Ziemu pavada Dienvidafrikā. Tieši derīgs ir nepatiesi vajātais klijāns[1]) (Buteo buteo buteo L., vāc. Mäusebussard) un bikšainais klijāns (Buteo lagopus lagopus Brünn.), kam raksturīgas ar spalvu apaugušas kājas. Iznīcina pie mums galveno tiesu tikai peles, žurkas un čūskas. Izmeklējot 1025 peļu klijānu guzu saturu, „Biologische Reichsanstalt für Land- und Forstwirtschaft" ir atradusi tanīs: 2 reizes stirnu atliekas, 25 zaķu, 14 trušu, 13 laukirbju, 6 fazānu, 3 mājas vistu, 91 kurmju, 1718 dažādu peļu, 9 sermuliņu, 9 žurku, 30 kāmju (Cricetus cricetus L., vācu — Hamster), 17 vārnu, 16 mazo putniņu, 136 varžu, 37 ķirzaku, 24 glodeņu un čūsku un 246 dažādu insektu. Lielais iznīcināto peļu skaits ar uzviju atsveŗ ļaunumu, ko klijāns nodarījis, noķeŗot varbūt kādreiz arī kādu derīgu medījumu. Pa lielākai daļai pēdējo atliekas nāk no sašauto medījumu lietošanas. Daži mednieki vajā arī čūsku ērgli, kas iznīcina rāpuļus un peles. Latvijā tas liels retums. Čūsku ērglis vairojas gausi, jo dēj tikai vienu olu. Zivju ērglis pieskaitāms kaitīgiem dzīvniekiem, jo lielā vairumā iznīcina zivis. Latvijā zināmas tikai nedaudzas lizdas, un tādēļ arī tas saudzējams. No viņa lizdām viena atrodas Usmas ezerā (Morica salā). Vanagam līdzīgais ķīķis ir derīgs putns. 80% no tā ēsmas sastāda lapsenes. Arī to mednieki nedibināti vajā. Lijas arī iznīcina mums kaitīgus kukaiņus. Babītes mednieki novērojuši, ka niedŗu lija uzbrūk pīlēm. Tas atgadās tomēr

Att. 216. Lauku lijas *(Circus c. cyaneus, L.)* mazuļi lizdā.

Fot. Mag. rer. nat. *T. Strautzels.*

---

[1]) Pie mums sastopama arī otra rase: rūsganais klijāns *(Buteo buteo cimmermannae, Ehmke).*

samērā reti. Lauku, pļavu un stepju lijas pie mums liels retums. Melnā un sarkanā klija iznīcina peles un rāpuļus, tādēļ atzīstama par derīgu putnu. Sarkanā klija (Milvus milvus L.) biežāk sastopama Kurzemes mežos. Kakls un galva tai rūsainas krāsas ar tumšām svītrām. Knābis spēcīgs ar asu virsknābja āķi, kājas īsas, bikšainas, spārni — gaŗi, smaili, aste — gaŗa, šķelta. Melnā klija (Milvus m. migrans, Bodd.) mazāka par iepriekšējo un krāsā

Att. 217. Purva pūce Lubānas ezera tuvumā.

Fot. *T. Strautzels.*

tumšāka. Barību meklē arī pie ūdeņiem un pa reizei noķeŗ pa zivij. Pamata barība tāpat kā pirmai — peles, ķirzakas, čūskas, arī kāds kritis lielāks dzīvnieks. Arī zivkārņi (dzēses) visumā gan kaitīgi, bet sastopami nelielā vairumā, un nav iemesla censties tos iznīcināt. Pārējās pūču un apogu sugas pieskaitāmas derīgiem putniem, kā par to vairākkārt rakstījis Dr. K. Vilks, N. Transehe, A. Grosse un J. Siliņš.

Cilvēks iedomājas pūces par lieliem laupītājputniem un tās pārāk vajā vienīgi nezināšanas dēļ. Tikai dažas pūces, piemēram, skaistais un cēlais ūpis, aiznes kādu balodi vai vistu, ko atrod naktī šķūnī vai pusvaļējā kūtī. Bet ūpju pie mums ļoti maz, un to nodarītie zaudējumi tādēļ niecīgi. Ūpis, kā jau aizrādīts, ierindots dabas pieminekļos un katrā ziņā saudzējams.

Pie mums, ieskaitot ziemas un maldu viesus, saskaitāms ap 13 pūču sugu. Tās cita par citu skaistākas un interesantākas, gan

Att. 218. Kraukļi pašreiz metas pie staltradža maitas.
Oktōbŗa mēn. Zūras nov. fot. *V. Blankenburgs.*

ar spalvas krāsu, lielām gudra skata acīm, gan ar spalvu kušķiem virs galvas, kas kā divas ausis grezno putna augumu. — Lielākā no tām ir ūpis un baltā pūce, bet mazākā — apodziņš jeb zvirbuļu pūcīte. Gandrīz visas pūču sugas, sevišķi mazākās sugas, gūstā ļoti pierod pie cilvēka. Tās top par cilvēka draugu, ja vien tās labi baro. Tomēr nav ieteicams šos skaistos putnus ieslodzīt sprostos. Sprostos tās aplauž spalvas un top ļoti neglītas un vārgas. — Pūces lidojums ir viegls kā pavasaŗa vēsmiņa. Tās lido bez mazākā trokšņa un tādēļ savam upurim pielido nemanot. Iznīcina ļoti daudz peļu un žurku, tātad noteikti derīgas. Protams, ka arī viens otrs neuzmanīgs zvirbulis krīt pūču nagos. Rudeņos, kad iestājas pirmais sals, pie mums no tāliem ziemeļiem — no polārapgabala, atlido kā ziemas viesis skaistā un augumā lielā sniega jeb baltā pūce (Nyctea s. scandiaca, L. — Schnee-Eule). Baltās pūces dzimtene ir polārapgabali. Vecie putni ir ūpja lielumā, gluži baltu spalvas krāsu, kamēr jaunie ar nedaudz brūniem plankumiem. Ziemeļos baltā pūce ir pārējo putnu valdniece. Tai tur neviens putns neiedrošinās tuvoties; pat zvēri no tās baidās, jo nav nekādas patikas zaudēt acu gaismu vai purna

jutīgāko daļu. Tikai vistu vanags, pūču niknākais ienaidnieks, mūsu dzimtenē no tās nebaidās. Straujā lidojumā tas spēj pūcei noraut galvu kā ābolu, lai pēc tam to saplosītu un apēstu. Kad tuvojas pavasaris, baltā pūce aizlido uz savām tundrām, kur zemē vai klintīs vij lizdu un gādā par jauno paaudzi.

Atgriežoties pie parastos apstākļos kaitīgo un iznīcināmo putnu apskata, vispirms pakavēsimies pie p i e k ū n u ģints pārstāvju apskata. Šai ģintij pieskaitāmi visveiklākie plēsīgo putnu lidotāji. Pie mums sastopami: dižais piekūns (Falco peregrinus peregrinus, Tunst. — vācu nosaukums — Wanderfalke), kas parasti per lielos sūnu purvos vai tīreļos un lizdu ierīko uz zemes; bezdelīgu pie-

Att. 219. Kraukļa lidojuma ēnu bilde.
Fot. *V. Blankenburgs.*

kūns (Falco subbuteo subbuteo L., — vācu nosaukums — Baumfalke), kas labprāt uzturas mazāku mežu audzēs un lizdo vidēji augstos kokos, nereti izmantojot savam pērklim vārnu ierīkotas lizdas, un lauku piekūns (Falco tinnunculus tinnunculus L., — vācu nosaukums — Turmfalke), kas arī labprāt uzturas mazākos mežos un savu lizdu ierīko vidēja augstuma eglēs vai priedēs. Pavisam reti pie mums jau purva piekūns un kukaiņu piekūns. Piekūni atšķiras no pārējiem plēsējiem putniem ar to, ka viņiem gar virsžokļa malām katrā pusē atrodas pa asam zobiņam, kuŗam pretī apakšžoklī atrodas attiecīgas formas robiņš. Viņi jāpieskaita pie visveiklākajiem šīs katēgorijas putniem, kas savu laupījumu ķeŗ tikai gaisā un tādēļ pārtiek tikai no dziedātājiem un citiem putniem [1]). Piekūnus agrāk ķēra un audzēja medībām, jo, attiecīgi pieradināti, viņi noķerto laupījumu pienes un nodod savam saimniekam.

---

[1]) Skat. arī Dr. *N. Transehe* — Kā uzlabot mūsu medību saimniecību. „M. un M." 1923. g., Nr. 5., un arī *Ad. Mežuls* — Plēsīgo dzīvnieku kaitīgums. „M. u. M.", 1923. g., Nr. 4.

Dižā piekūna gaŗums 42—52 cm, astes gaŗums ap 20 cm, platums (ar izplēstiem spārniem) 82—120 cm. Krāsa mainīga, skatoties pēc putna vecuma un dzīves vietas. Olu lielums 52 × 40 mm, forma parasti apaļa, krāsa sarkandzeltena ar brūniem vai sarkanbrūniem punktiem un plankumiem. Kamēr cālēni nav izvadāti, bieži dzirdama dižā piekūna skaļā kliegšana, kas izklausās kā daudzkārt atkārtots: „kajak, kajak...". Kliedzienam tomēr ir arī citas variācijas.

Pa ziemu piekūns parasti aizvirzās uz dienvidiem, un, ja arī kādreiz sastopams, tad tas nav no tiem, kas pie mums pa vasaru dzīvojuši, bet ieradies no tālākiem ziemeļiem.

Vistinieks (Accipiter gentilis gentilis L., vācu nosaukums — Hühnerhabicht) ir vēl daudz kaitīgāks par piekūnu, jo tas savu laupījumu var noķert kā uz zemes, tā uz ūdens un arī gaisā. Uzbrūk gandrīz visiem dzīvniekiem un putniem, sākot ar mazākajiem dziedātājputniņiem un beidzot ar fazāniem, rubeņiem, medņiem un zaķiem. Sevišķi kaitīgs laukirbēm, kuŗas, ziemā uzgājis, izlasa gandrīz līdz pēdējai, tādēļ iznīcināms visiem līdzekļiem. Izmeklējot kādā gadījumā 150 vistu vanagu guzas saturu, atrastas atliekas no 21 zaķa, 7 fazāniem, 40 irbēm, 6 mājas vistām, 10 baložiem, 19 vāverēm, apm. 40 mazākiem putniem, 31 peles utt. Vistinieka balss skan griezīgi kā „gia, giak" vai arī līdzīgi zvirbuļniekam, kā „kli, kli". To arī lidojumā viegli pazīt pēc ēnas, kam raksturīga gaŗā aste un samērā īsie spārni. Lidojums ļoti ātrs.

Mātīte arvien krietni lielāka par tēviņu. Knābis zilganmelns, kājas balti dzeltenas, mugura zilganpelēka vai tumšpelēki brūna, pavēdere baltgana ar melnganbrūnām viļņveidīgām šķērsvītriņām veciem putniem un brūniem gareniskiem plankumiem jauno putnu pirmajos dzīves gados. Sēdošam vanagam spārnu gali sniedzas tikai līdz astes vidum (sēdošam piekūnam spārnu gali aizsniedz astes galu).

Lizdu taisa augstos kokos un to izmanto vairākus gadus no vietas. Dēj 2—4 iezaļganpelēkas vai gandrīz baltas ar retiem dzeltenbrūniem plankumiem, 45 × 38 mm lielas olas. Tēviņš un mātīte sēž uz olām pēc kārtas, pie kam gaŗā aste karājas pār perekļa malu. Jūlija vidū jaunie jau sāk laisties spārnos. Sevišķi mazo barošanas laikā, vecie, bieži kliegdami, lidinās virs perekļa, tādēļ pēdējā atrašana un iznīcināšana pie labas gribas nav grūta. Arī paaugušie jaunie putni ar savu kliegšanu nodod lizdas vietu.

Vanagi pa ziemu paliek pie mums daudz biežāk nekā piekūni,

un nereti vien viens otrs viņu ciltsbrālis no ziemeļiem, kam slinkums tālāk uz dienvidiem ceļot, pienāk vēl klāt.

Mazus vanadzēnus var pieradināt tāpat kā piekūnus un izlietot pat zaķu medībās.

Zvirbulnieks (Accipiter nisus nisus L., vācu nosaukums — Sperber) stipri līdzīgs vistiniekam, tikai daudz mazāks. Mātīte divreiz lielāka par tēviņu: mātītes platums (ar izplēstiem spārniem) — 80 cm, tēviņa — 60—65 cm; gaŗums — pirmai līdz 40 cm, otram — ap 31 cm. Astes gaŗums — 15 un 19 cm. Spalvu tumšās svītras pakaklē iet gareniski, pavēderē — šķērsām, tāpat kā vistu vanagam.

Tēviņš pārtiek gandrīz vienīgi no dziedātājiem putniem, kuŗus iznīcina lielā skaitā. Mātīte daudz stiprāka un ķeŗ arī irbes, baložus un pat mazākus zaķēnus. Arī zvirbuļu vanags paliek bieži vien pa ziemu pie mums, kaut gan parasti pārvietojas vairāk uz dienvidiem un vairumā pārziemo Viduseiropā.

Lizdu taisa jau krietni zemāk, nereti tikai 3—4 m no zemes, bet par to — labi apslēptā vietā. Parasti dēj 3—5 olas; tām iezaļgana krāsa ar sarkanbrūniem plankumiem.

Ievērojami kaitīgas parastos medību saimniecības apstākļos arī žagatas (Pica p. pica L., vācu nosaukums — Elster). Īpaši pavasaŗos tās iznīcina daudz dziedātāju un medību putnu olu un ķeŗ arī to jaunos cālēnus. Uz žagatas plēsīgumu norāda pat mūsu tautas dziesma, kuŗā teikts:

„Žagatiņa žadzināja,
Grib vanaga sieva būt;
Īsi spārni, gaŗa aste,
Nevar līdzi lidināt."

Ka tauta pareizi izpratusi žagatas kaitīgumu un tās ļauno raksturu, uz to norāda arī kāda cita tautas dziesma:

„Žagata, palaidne,
Tā sauca vilku —
Tā sauca vilku,
Kur gani gana."

Nekādā gadījumā žagatas nav ciešamas fazāneriju tuvumā un arī tur, kur gribam pavairot laukirbju vai pīļu skaitu. Rudenī un ziemā žagatas jau biežāk uzturas apdzīvotu vietu tuvumā un tur barībai uzmeklē dažādus atkritumus. No pērkļa jauni izņemti žagatēni ātri pierod pie cilvēka, un tos nav grūti audzināt, barojot

ar gaļu, maizi, biezpienu, biezputru u. tml. barību. Žagata diezgan gudra un viegli padodas arī dresūrai. Spīdīgus priekšmetus, kuŗiem vien var piekļūt, cenšas nozagt un kaut kur paslēpt.

Arī sīļi (Garrulus glandarius glandarius, L., vācu nosaukums — Eichelhäher) diezgan plēsīgi, un ir novēroti gadījumi, kad tie pat no mājām aiznes kādu mazāku cālēnu. Veikli ložņājot pa kokiem un krūmiem, sīlis pavasaŗos atrod pat labi apslēptas putnu lizdas un tās izposta, izēdot olas, nogalinot mazos cālēnus un pat vienu otru vecāku putnu. Rudeņos to mīļākā barība ir ozolu zīles. Sīlis daļu savākto zīļu rīklē pārnes uz kādu koka dobumu vai arī paslēpj tās sūnās. Ja nu noliktavas vieta viņam piemirsusies, tad glabātuves vietā var izaugt viens otrs ozoliņš. Atsevišķas zīles paliek neapēstas arī iztraucētam sīlim: norauto zīli sīlis tur kādu laiku savā guzā (rīklē), tur tās čaula putna siekalās atmiekšķējas, pēc tam sīlis zīli izspļauj, jau viegli izloba no čaulas kodolu un to apēd. Izbiedētam viņam atmiekšķētā zīle bieži izkrīt un var dot jaunu stādu pat diezgan tālu no vecā koka. Modernā mežsaimniecībā, kur koku mistrojumu nosaka ciešā saskaņā ar augsnes īpašībām, sīļa līdzdalībai, protams, maza nozīme. Drīzāk, no mežsaimniecības viedokļa, kā derīgu putnu sīli var atsevišķos gadījumos uzskatīt tur, kur daudz kaitīgo tauriņu kāpuru, kas apklāti sariem vai matiņiem un kuŗus no mūsu putniem ēd vienīgi sīļi, zaļās vārnas un dzeguzes.

Att. 220. Sīļa (Garrulus g. glandarius, L.) lizda kādā priedītē. Lizdu sīlis gatavo pat līdz 15 m augstu, visbiežāk kādā skuju koku biezoknī, no smalkām saknītēm, zariņiem un sausas zāles.

No Mežu dep. archīva uzņ.

Sīlis diezgan gudrs putns, un tāpat kā kauķiem tiem dažreiz izdodas iemācīt pat kādu vārdu „izrunāt". Pats sīlis labi iemācās atdarināt ne tikai ķīvītes, žagatas, vālodzes u. c. putnu balsis, bet tas bieži vien var atdarināt arī vistas kladzināšanu, kaķa ņaudēšanu u. tml. skaņas. Paša sīļa ķērcošais baiļu kliedziens — „rreč-rreč" — visspilgtāk norāda uz sīļa klātbūti meža. Tikai perēšanas un mazo audzēšanas laikā sīlis dzīvo diezgan klusi, un tad to

retāk dabū redzēt. Pārējā laikā tos bez grūtībām iespējams izšaut mazkalibra ložu bisēm. No lizdas izņemti, mazie cālēni viegli pieradināmi pie cilvēka. Tie ēd it visu barību un pieskaitāmi pie interesantākiem istabas putniem.

Pārejot uz visu iepriekš atzīmēto kaitīgāko putnu iznīcināšanas paņēmienu aprakstu, jāsaka, ka vislabākais un radikālākais līdzeklis šim nolūkam parasti ir lizdu izpostīšana. Tas tomēr dārāms uzmanīgi — vienīgi pēc tam, kad kāds lietpratējs noteicis, ka lizda pieder tiešām kaitīgam plēsējputnam, kas nav uzskatāms par dabas retumu. Iznīcināt lizdu vislabāk perēšanas otrā pusē vai arī kad jau izšķīlušies cālēni, lai vecie nevarētu vairs otrreiz perēt. Vēl pareizāk, zināms, censties nošaut arī vecos vai vismaz vienu no viņiem, kad tie atrodas pie perekļa. Nav tikai jāpiemirst, ka pereklis parasti ir ļoti cieši pīts un pat rupjākās skrotis nereti nevar tam izsisties cauri, tādēļ vecie vislabāk jāizbiedē no perekļa un tad jāšauj laižoties; ar lodi var šaut arī lizdā.

Nereti plēsējputniem izdodas piekļūt klāt, pielienot pēc tam, kad nejauši novērota viņu nomešanās vieta. Dažreiz, mežu cērtot, lauku, ezeru vai klaju purvu malā ar nolūku atstāj vienu augstu atsevišķu koku, no kura var labi pārredzēt apkārtni un kura tuvumā var viegli piezagties, aiz krūmiem vai citādi slēpjoties. Laupītāji putni (sevišķi vēlā rudenī un ziemā, bet nereti arī citos gada laikos) ļoti cienī šādus kokus, jo no tiem, ievērojot šo putnu apbrīnojami attīstīto redzi, viņi novēro apkārtni un uzglūn medījumam. Ja nu ievēro, kurā laikā viņi šādu koku parasti apmeklē, tad nav grūti jau iepriekš tā tuvumā paslēpties un nošaut tos no šiem putniem, kas uzskatāmi par mednieka un dabas cienītāja ienaidniekiem. Vēl labāk, zināms, ir, ja šādi koki atrodas tādā vietā, kur tiem var pa šāvienam piezagties un kur kokā sēdošos putnus var no mājām ar tālskati saredzēt.

Lai varētu nošaut vecos, nereti izlieto arī tādu paņēmienu: izņem no lizdas jau puslīdz paaugušos mazos vai pat nones tos groziņā zemē kopā ar visu perekli un novieto uz kāda zemē iedzīta mieta vai citādi tā paša koka tuvumā. Pie tam 30—40 soļu attālumā jau kādu nedēļu agrāk ierīko labi maskētu būdu. Pēc dažām dienām vecie vanagi būs pie jaunā stāvokļa tiktāl pieraduši, ka viņi baros jaunos pavisam kārtīgi, tāpat kā agrāk. Tad arī pienācis laiks doties uz būdu (vislabāk agri no rīta, vēl priekš sau-

les lēkta). Gandrīz arvien dažu stundu laikā izdosies nošaut abus vecos plēsējus [1]).

Mežniecību personālam un mežu tuvumā dzīvojošiem medniekiem bieži gadās kādu no plēsējiem aizbiedēt no tikko noķerta laupījuma [2]); šādā gadījumā vainīgais laupītājs atgriežas pēc īsa laika

Att. 221. Praktiski vanagu groza slazdi, ko konstruējis fazānu meistars *J. Bērziņš* Ķemeru fazānerijā.

Fazāneriju pasargāšana no vanagu, sesku u. c. plēsēju uzbrukumiem ir viens no nopietnākiem uzdevumiem. Savienot dabas aizsardzības noteikumus ar saimniecisko vajadzību šinīs gadījumos sevišķi grūti.

Fot. *P. Bērziņš.*

pie sava medījuma, un plēsēju atmaksājas uzgaidīt, tuvumā paslēpjoties. Ārzemēs šādos gadījumos parasti pie atstātā laupījuma uzstata lamatas, bet pie mums lamatu lietošanu noliedz mūsu medību likums.

---

[1]) Par šo jautājumu skat. arī *L. P. Sabaņejev* — „Ochotņičij kaļendaŗ". Izdaņije vtoroje. 39. un 99. lp.

[2]) Uz lielāka plēsējputna klātbūti norāda nežēlīgi ķērcošas un nemierīgi lidojošas vārnas, uz mazāka — bezdelīgas un citi mazāki putniņi. Šādu troksni dzirdot, ierocis arvien jātur gatavs šaušanai.

Siltā, mierīgā laikā, vislabāk rudenī, daudzi cienī medības ar dzīvu ūpi, kuŗu piesietu (ar medību veikalos pērkamām speciālām saitēm) nosēdina uz kādas kārtiņas vai stabiņa. Tad ūpim uzbrūk visvairāk vārnas, bet nereti vien arī piekūni, vanagi, žagatas un citi kaitīgie putni. Tā šos plēsējus no labi maskētas, apm. 10 m attālās būdas izdodas iznīcināt diezgan lielā skaitā. Labākais laiks medībām ar ūpja palīdzību no gaismas svīšanas līdz apm. plkst. 10 un pievakarēs, stundas trīs priekš saules rieta līdz pakrēslim. Vislielākā nozīme šejienes apstākļos ir plēsēju šaušanai pēc šī paņēmiena maija mēnesī un pat jūnija sākumā, kad tiek izšautas vienīgi šejienes vārnas un plēsīgie putni. Bet šis medību veids der gandrīz visos gada laikos, ar vislabākiem panākumiem gāju laikā.

Att. 222. Pieradināts ūpis (Bubo b. bubo, L., Uhu) Auces virsmežniecībā.

Fot. inž.-mežk. *J. Gaiķis.*

Būdu vārnu šaušanai vislabāk ierakt, vismaz pa daļai, zemē un no tās ierīkot nelielus aizbīdāmus lodziņus apkārtnes novērošanai uz visām četrām pusēm. Šāviena attālumā no būdas vēlams kāds pusnokaltis koks, kur iemesties uzbrucējiem putniem. Ļoti izdevīgi ir, ja būdu vārnu šaušanai var novietot kādā krūmājā. Būdu taisa tādu, lai tanī varētu ērti pagrozīties, ar iekšējiem izmēriem ne mazāku par 1,60 m kvadrātā un ap 1,90 m augstu. Sevišķa vērība jāveltī pret ziemeļiem vērstās, vidū lauztas un no horizontālās plāksnes zem 50—60° leņķa izveidotas dēļu jumtgales (ģēveles) izbūvei.

To gatavo no konservētiem dēļiem un tās vidū ierīko 25—27 cm platu un 20—22 cm augstu šaušanas lūku, lai tā iznāktu apm. mednieka sejas augstumā. Kad būdu nelieto, lūku aiztaisa ar vāku, kas no iekšpuses aizšaujams. Būdas durvis (sienas dienvidu pusē) noslēdzamas. Jumtgali un durvis no ārpuses labi nodarvo. Jumtu labi maskē, vienkāršā veidā nobeŗot zemēm, lai visa būda izskatītos kā neliela zemes kaudze. Vārnu šaušanai labi noder arī impregnēta brezenta aizsargkrāsas teltis, kuŗas maskēšanas nolūkā vēl nosedz ar zariem. Katrā vārnu šaušanai ierīkotā būdā novieto sēdekli un, ja vien iespējams, arī nelielu krāsniņu, jo galvenais vārnu šaušanas periods ar ūpja palīdzību ir vārnu rudens un pavasaŗa pārlidojumos, kad laiks vēl samērā auksts. Lielas raizes šo medību cienītājiem ir ar ūpja audzēšanu. Ūpja iegūšanai jādabū attiecīga atļauja, pēc kam to puspieaugušu var izņemt no kāda pērkļa Dundagas, Slīteres, Talsu, Kangarkalnu vai citu rajonu mežos. Brīvā dabā pie mums vēl esot ap 350 ūpju, un tādēļ no to iznīkšanas pagaidām nav iemesla baidīties. Nebrīvībā ūpis jātur plašās telpās, lai viņš brīvi varētu savus spārnus plivināt (mātītes spārnu platums līdz 1,75 cm). Vēlams, lai daļu no telpām iežogotu stiepļu režģis un lai to apspīdētu saule, bet otra daļa būtu pārsegta ar nojumi un arvien patumša. Būris jāizkaisa ar granti un jātur ļoti tīrs, tanī jāieliek arī lielāks toveris ar ūdeni, kuŗā ūpis var mazgāties, kas viņam ļoti patīk. Ūpis jābaro ar dzīvnieku iekšām un svaigu gaļu un viņam jādod arī vārnas, sīļi un citi putni ar visu spalvu, nošauti kaķi un vāveres ar visu ādu u. tml. barība. Spalvas un zvēru vilna ūpim nepieciešami barības labākai sagremošanai. Vārīta un sālīta gaļa ūpim nāvīga, un to viņam nekad nedrīkst dot. Pēc tam, kad ūpis labi pabarots (apēdis kādu zaķi vai kaķi), viņu var atstāt bez barības 2—4 dienas. Neliels „gavēnis" laiku pa laikam viņam pat liekas nepieciešams, lai tas nesāktu slimot. Ūpi nebrīvībā vispār jāvairās pārbarot, un to audzētāji apgalvo, ka ar 1—2 vārnām vai līdzvērtīgu barības vairumu ūpim pietiek visai nedēļai. Ūpis arī dienā labi redz un savu barotāju arvien pazīst un pie tā pierod. Nesot uz medību vietu, tomēr jāuzmanās, lai ūpis ar saviem asajiem nagiem neieķertos rokā vai citur, jo no ūpja un vanagu nagu ievainojuma ļoti bieži rodas asins saindējums. Ūpju pārnešanai lieto arī īpaša veida grozus, bet daži mednieki apmierinās arī ar izbāztu ūpi, kuŗam dažreiz ierīko kustināmus spārnus.

Plēsējus var labi medīt arī „uz svilpi", pie kam par labāko jāatzīst automatiskā (gumijas) stirnāžu svilpe, ar kuŗas palīdzību

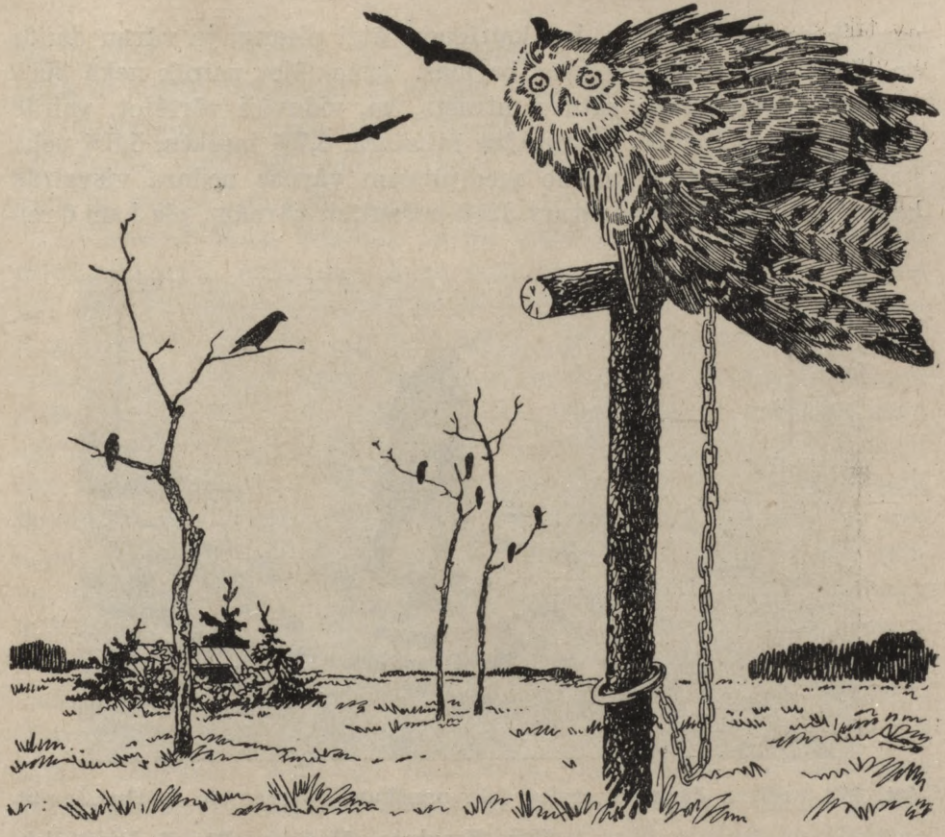

Att. 223. Vārnu medībās ar dzīvu ūpi vislielākā nozīme būdas labam maskējumam. Tās jumtu parasti noliek ar apkārtnei līdzīgām velēnām un būdu ierīko kādu dabīgi augošu krūmu vidū.

iespējams piemānīt tuvāk gandrīz katru no plēsēju putniem. Arī tā saukto zaķu svilpi var šim nolūkam izlietot.

Dziedātājiem putniem, visu putnu olām un pat mazākiem jaunajiem dzīvniekiem ļoti kaitīgas lielākā skaitā rajonā ieviesušās vārnas. Sevišķi lielu postu vārnas nodara pavasaros, izpostot ļoti lielu skaitu laukirbju, pīļu un dziedātāju putnu pērkļu. Pat viens otrs mazāks zaķēns kļūst par to upuri. Vēlāk, vasaras otrā pusē un rudenī, jau pārsvarā nāk vārnu „derīgie darbi". Apdzīvotu vietu nomalēs tās uzlasa visdažādākos atkritumus. Sekojot arājiem rudenī, viņas noķeŗ daudz lauku peļu (kāds mūsu arājs vienā dienā novērojis, ka viņam sekojošās vārnas noķērušas 28 peles). Lai noskaidrotu vārnu nozīmi visā pilnībā, Valsts bioloģiskā stacija Berlīnē-Dālemā (Biologische Reichsanstalt in Berlin-Dahlem) izdarījusi ilgstošus novērojumus par vārnu dzīvi un to lietoto uzturu. Šie novērojumi rāda, ka tur, kur to nav pārāk daudz, tās

nav tik sevišķi kaitīgas, bet kaitīgums ātri pieaug, ja vārnu daudz un viņām sāk trūkt dabiskās barības. Izmeklējot vairāk nekā 3000 nošauto vārnu kuņģa saturu, atrasts, ka, viduvēji vērtējot, vairāk par pusi no to barības ir veģetāra rakstura, 8,7% insektu, 5,8% peļu. Lai noskaidrotu, kuriem no medījumiem vārnas nodara visvairāk ļauna, izmeklēts kuņģa saturs 3259 nošautām vārnām, pie kam 6 rei-

Att. 224. Rīgas Jūrmalā arvien labi panākumi, vārnas no būdām šaujot.
Uzņ. *Kronbergs* Majoros. Pēc *F. Vidrižnieka* — Medības Vidzemē senāk un tagad, 1931.

zes kuņģa saturā atrastas mazputniņu atliekas, 5 reizes dziedātāju putnu olu atliekas, 4 reizes laukirbju atliekas, 18 reižu laukirbju olu atliekas, 2 reizes fazānu olu atliekas un, ziemā, dzinēju medību laikā, 14 reizes pieaugušu zaķu atliekas. Pavasarī šautās vārnās 20 reižu atrastas jauno zaķēnu atliekas. Visu to ievērojot, Vācijas medību likuma § 35. pkt. 16. arī paredz fosforu saturošas mīklas lietošanas atļauju vārnu iznīcināšanai. Pēc 3 dienām izliktā un vēl neapēstā mīkla jāsavāc kopā ar kritušajiem putniem. Fosfora mīklas izlikšanu medību inspekcija (apriņķa medību vadītājs) var arī norīkot visos medību rajonos vienā laikā. Šim nolūkam šādos gadījumos izvēlas marta vai aprīļa mēnesi, kad vārnas jau novietojušās pastāvīgās apmešanās vietās un stājas pie pērkļu ierīkošanas.

Pārmērīgi lielā vairumā, kā novērojumi rāda, vārnas tomēr savairojas tikai tur, kur par daudz iznīcināti vanagi un piekūni, vārnu skaita dabiskie ierobežotāji. Tur arī, trūkstot vārnu dabis-

kai barībai, tās nodara sevišķi daudz ļauna, un rodas nepieciešamība to skaitu samazināt ar nāvīgu zāļu palīdzību.

Vakareiropā vārnu aizbaidīšanai no rajona, kur to savairojies par daudz, bieži lieto putnu līmi[1]), pērkļu sašaušanu, vārnu šaušanu ar mazkalibra ložu bisēm u. tml. paņēmienus.

Visradikālākais līdzeklis vārnu iznīdēšanai tomēr ir samaltai gaļai piejaukts strichnīns, kuŗu ieēdušas vārnas paceļas gaisā un tad — it kā nošautas — krīt zemē beigtas. Tomēr strichnīna lietošana ir pārāk bīstama, un tādēļ arī visi medību likumi tā lietošanu noliedz. Visvieglāk pagatavojamais un medību likuma lietošanai pielaistais, tikai dažas dienas (pilnos apmēros ap 36 stundas) savu nāvīgo iespaidu paturošais fosfora preparāts sagatavojams šādi: 250 gramos glicerīna jāizkausē 25 g dzeltenā fosfora (kausēšanu jāpalūdz izdarīt aptiekā). Šo šķidrumu īsi priekš lietošanas piemaisa 40 litriem asins, kuŗām pēc tam vēl piejauc samaltu gaļu un auzu vai citus miltus, līdz kamēr dabūjam pabiezu sarkanu mīklu, ko izliek tīrumos, mēslu gubās vai citur, katrā vietā pa 1 līdz 2 litri. Vārnu uzmanību pievērst mīklai visvieglāk, noliekot blakus tai spožu skārda gabalu, jo, ieraudzījušas kādu spožu priekšmetu, vārnas arvien ierodas to apskatīt un pie reizes nogaršo arī izlikto „barību". Attiecīgo maisījumu pagatavojot, jārīkojas ļoti uzmanīgi, un to nedrīkst aiztikt ar rokām. Vārnas, šādu barību ieēdušas, aizlaižas ļoti tālu, bet tomēr iet bojā, un viņām bīstamo apkārtni parasti atstāj arī dzīvās vārnas. Citi dzīvnieki un putni šo preparātu neaiztiek.

Visus vārnveidīgos putnus uzskata par kaitīgiem medību saimniecībai, un kā pelēkai vārnai (Corvus corone cornix L., vāciski — Nebelkrähe), tā arī melnai vārnai (Corvus corone corone L., vāciski — Rabenkrähe) un krauķim (sējas vārnai — Corvus frugilegus frugilegus L., vāciski — Saatkrähe) Lielvācijas valsts medību likums nekādu taupāmo laiku neparedz. No šīs dzimtas pārstāvjiem pilnīgi aizliegts medīt k r a u k ļ u s (Corvus corax corax L., vāciski — Kolkrabe). Tie gan arī medību saimniecībai visumā kaitīgi un barībai ķeŗ dzīvniekus līdz zaķa lielumam un arī visus dziedātāj- un mazākos medību putnus. Tur, kur viņu skaits jau vairāk samazinājies, tos saudzē kā dabas retumu. Ar peļu un kukaiņu iznīcināšanu krauklis arī nedaudz izpērk savu nodarīto ļaunumu.

---

[1]) Skat. *A. Kalniņš* — Vārnu iznīcināšanas metodes. „M. un M.", 1922, Nr. 6, un arī *R. Šīmanis* — Iznīciniet pelēkās vārnas. „M. un M.", 1923, Nr. 2. Jaunākā laikā Lielvācijas medību likums putnu līmes lietošanu noliedz.

Kraukļi ļoti interesanti putni un gūstā dzīvo līdz 100 g. un ilgāk. Dzīvnieku medībās tie dažreiz iziet pat organizēti — pa vairākiem kopā. Jauni, no lizdas izņemti kraukļi viegli pieradināmi cilvēkam un tos var pat iemācīt dažus vienkāršākus vārdus atkārtot. Kraukļus var viegli pazīt arī gaisā no to slīdošā lidojuma, ēnā no noapaļotās astes un samērā gaŗā un resnā kakla. Kraukļa balss rupja, un tā kliedzienu burtiem var apzīmēt kā „ronk, ronk, ... klong, ... klong, ... kruk, ... kruk". Izbaidīts un gribēdams dot brīdinājuma kliedzienu, krauklis dobji sauc: „korr-korr".

Vispārējas parādības medījumu dzīvē

Medījumu dzīvē var novērot ļoti daudz arī dažādu vispārēju parādību, kuŗu pazīšana svarīga ne tikai dabas mīļotājam, bet arī praktiskās medību saimniecības vadītājam. Kā pirmā tāda jāatzīmē dzīvnieku pārvietošanās (migrācija). Tai par iemeslu var būt un to ietekmē gada laiks, barības un citi apstākļi, kuŗus nereti vien pārveido mūsu modernā mežsaimniecība vai citi cilvēka rīcības paņēmieni. Pārmaiņām barošanas apstākļos piekrīt sevišķi liela loma pie dzīvnieku pārvietošanās. Kur laba riekstu vai ciekuru raža, tur novērojams liels vāveŗu pieplūdums. Pēdējām savukārt seko caunas. Kur savairojas daudz peļu, tur tūliņ vērojams arī visāda veida plēsoņu pieaugums utt.

Medību saimniecībā sevišķa nozīme gadskārtējiem gājputnu pārlidojumiem. Putnu vairums pie mums pavada tikai vasaru, izper mazos un ziemu uzturas vai nu Dienvid- vai Dienvidvakareiropā, Afrikā, vai arī dienvidrietumu Āzijā. Pavasaŗos šie putni atgriežas dzimtenē. Pie tam ir konstatēts, ka vecie putni, ja tie tālo ceļojumu laimīgi pārcietuši, samērā bieži apmetas dzīvot tieši pag. gada lizdošanas vietā, bet jaunie izvēlas savai dzīvei rajonu vecāku lizdu tuvumā. Dažām pīļu sugām raksturīgāka „abmigrācijas" tieksme, un tās, biežāk nekā citi mūsu gājputni, apmetas dzīvot arī pilnīgi jaunos perēšanas rajonos. Lielāku skaidrību šai ziņā ienesa gājputnu gaitu sīkāka zinātniska novērošana, ko 1875. g. uzsāka Vācija, nodibinot putnu novērošanas punktu komiteju, kuŗa sistēmatiski izveda arī savas darbības gada pārskatus. Citas valstis sekoja šim piemēram, un tagad gājputnu gaitas noskaidrotas jau krietni sīki. Mūsu kaimiņos lielāka šāda veida novērošanas stacija nodibināta 1901. g. Rositenē (Rossitten), Kuršu kāpās, kur pāri iet viens no lielākiem Eiropas gājceļiem. Pie mums putnu dzīves pētīšanai pie L. Universitātes

sistēmat. zooloģijas institūta 1925. g. Dr. N. Transehe nodibināja „Latvijas ornitoloģijas centrāli“ [1]). Tā darbojas arī tagad, un tās vadītājs ir Dr. K. Vilks, bet sekretārs J. Pētersons. Šādu pētniecības iestāžu un novērošanas staciju galvenie uzdevumi: 1) pētīt labākos putnu aizsardzības paņēmienus; 2) noskaidrot dažādo putnu sugu pārvietošanās laiku kā pavasaŗos, tā arī rudeņos; 3) noskaidrot putnu gājceļu virzienus un faktorus, kas iespaido šo virzienu atsevišķo posmu vai vismaz apmešanās vietu lielāku vai mazāku maiņu; 4) atsevišķo putnu izturība ceļā; 5) laika un vēja virziena iespaidu uz ceļojuma norisi; 6) gājputnu lidojuma augstumu, ātrumu, veiklumu; 7) atpūtas vietu izvēli; atpūtas ilgumu atkarībā no dažādiem faktoriem; 8) putnu nozīmi (derīgumu un kaitīgumu) lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, dārzkopībā un zivkopībā un c. Visas šāda veida stacijas arvien tiek izveidotas arī par putnu aizsardzības paraugpunktiem, kuŗos var iepazīties, kā pagatavojamas mākslīgas lizdas, kā sniedzama palīdzība putniem ziemā, gāju laikā u. c. Minēto jautājumu noskaidrošanai nepieciešama putnu gredzenošana, ar kuŗas paņēmieniem iepazīstina Dr. N. Transehes iepriekš jau atzīmētie norādījumi. Dabas mīļotāju iespējami plašāka iekļaušanās mūsu ornitoloģijas centrāles līdzdarbinieku skaitā ļoti vēlama. Katra mednieka tiešs pienākums, gadījumos, kad viņš nošauj vai noķeŗ kādu gredzenotu putnu, par to nekavējoties ziņot Latvijas ornitoloģijas centrālei, Rīgā, Laudon'a ielā 5—9, vislabāk nododot tai arī pašu gredzenoto putnu vai vismaz pašu gredzenu un ziņas, kad, kur, kādos apstākļos un kas putnu šāvis. Šādai ornitologu sadarbībai un sabiedrības atbalstam ļoti liela nozīme. Tikai darbs plašā mērogā devis iespēju noskaidrot daudz zemāk minēto parādību, par kuŗām vēl nesen atpakaļ nebija nekādas skaidrības. Tagad turpretim mēs daudzas gājputnu paražas jau pazīstam visos sīkumos, un neskaidro jautājumu viņu dzīvē paliek arvien mazāk. Tā, piemēram, tagad noteikti jau noskaidrots, ka Austrum- un Ziemeļeiropas gājputnu galvenais lidojuma virziens iet pa vairākiem noteiktiem „gājceļiem“ uz dienvidrietumiem, mazāks putnu skaits jau lido uz dienvidiem un dienvidaustrumiem, vēl mazāks uz austrumiem, lai ziemu pavadītu Austrumāzijā, Ķīnā vai Indostanā. Liela daļa Eiropas un Āzijas ziemeļos lizdojošo putnu parasti lido pāri Baltijai un Skandinavijai uz rietumiem, lai ziemu pavadītu Lielbritanijas salās vai arī lai gar Francijas un Spānijas rietumu piekras-

[1]) Skat. arī — Vogelzugbeobachtung (Korrespondenzblatt des Naturforscher-Vereins zu Riga, Bd. LIX. 1927).

Att. 225. Galvenie putnu gājceļu virzieni Eiropā (atzīmēti krustiņiem).

Att. 226. Galvenie putnu gājceļu virzieni Baltijā (pēc *A. Grosses*).

No mednieku viedokļa vislielākais un interesantākais gājputnu ceļš iet gar Ovīšiem pāri jūras šaurumam uz Igauniju un Somiju. Daļa putnu uzņemas garāko ceļu, aplidojot gar Rīgas jūraslīci. Tādēļ arī lielā gājputnu bagātība pie Lielupes ietekas un ap Kaņieŗa ezeru. Otrs labi pazīstamais gājputnu ceļš iet pāri Olaines purviem, un pa to visvairāk ceļo zosis un pīles. Trešais šķērso ezeriem bagāto Latgali un iet tālāk uz dienvidiem Dienvidslavijas virzienā [1]). Rēzeknes ezera apkārtnē katru gadu redz daudz īsto ziemeļu putnu.

---

[1]) Skat. *K. Grigulis.* — Šis un tas par gājputnu ceļojumiem. „M. u. M." 1939, 129.—132. lp.

tēm dotos pāri Gibraltarai uz Afriku. Šo putnu ceļu sauc par rietumpiekrastes pārlidojumu ceļu. Otrs ir Italijas-Spānijas pārlidojumu ceļš, kas iet pār Ziemeļitaliju, Dienvidfranciju un Austrumspāniju atkal pie Gibraltaras pāri uz Afriku. Trešais — Adrijas-Tunisas pārlidojumu ceļš, kas Vidusjūru šķērso jau no Italijas dienvidu daļas, pāri Sicilijai, atkal uz Ziemeļafriku. Ja ceļā ir kalni, augstāki par 1000 m, tad gājputni tos visbiežāk aplido. Gājputni mīl lidot gar upju ielejām, ja vien tās sakrīt ar lidojuma vispārējo virzienu. Arī jūras krasti un ezeri saista savā apkārtnē lielus gājputnu vairumus. To labi var novērot arī pie mums, jo lielākais gājputnu skaits katru gadu redzams, piem., Ovīšu jūrmalā, pie Lielupes ietekas jūrā, Burtnieku, Engures, Lubānas ezera u. tml. vietās. Pēc A. Groses (A. Grosse) savāktiem datiem [1]) pār Latviju iet trīs galvenie gājptunu ceļi: 1) gar Kurzemes piekrasti pāri Sāmu salai un tālāk uz ziemeļiem gar Igaunijas piekrasti. Pa šo ceļu pavasaros pie mums ierodas pirmie gājputni; 2) Liepāja-Aizpute-Rīga-Limbaži-Peipus ezers. Šo ceļu vairāk izmanto vēlāk atlidojošie putni; 3) Lietuva-Lubānas ezers — Peipus ezers.

Atsevišķi (ne baros) lido plēsējputni, mazie niedru cāļi (Porzand parva), griezes, ķikuti, bet pārējie parasti lielākos vai mazākos baros. Dzērves, zosis un pīles visbiežāk lido kāsī un arī rindā. Zvirbuļveidīgie — nenoteiktas formas baros.

Vieninieki parasti lido klusām, bari — ar īpatnējiem atsevišķiem kliedzieniem. Tēviņi nereti lido atsevišķi no mātītēm. Lielvācijas dienvidu daļā izperētie melnie strazdi ir gājputni, bet putni, kas vecāki par gadu, paliek pa ziemu uz vietas. Daudzu sugu, piem., strazdu, balto gandru (starku) u. c. jaunie putni rudenī aizlido no mums pirmie, bet vecie paliek šeit uz vietas krietni ilgāk. Putni, kas dzimuma gatavību sasniedz tikai 2 g. vai ilgākā laikā, var arī ziemas mītnēs palikt ilgāk par gadu — vienu gājlidojumu turp un atpakaļ izlaižot. Acīm redzot šī iemesla dēļ Dienvidafrikā baltos gandrus var redzēt arī lizdošanas laikā, kaut gan tur no mums atlidojušie putni, tāpat kā gājputni vispār, savās ziemošanas mītnēs lizdas netaisa, nedzied, ar silto zemju putniem nesajaucas un pa lielākai daļai tur arvien turas kopā lielākos baros. Interesants novērojums izdarīts arī ar Anglijas mežpīlēm. Britanijas salās pīles dzīvo visu gadu (nometnieki), un tās nav gājputni. Ja tās vai to olas pārved uz Somiju, kur mežpīles ir gājputni,

---

[1]) Skat. Vogelzugbeobachtungen (Korrespondenzblatt des Naturforscher-Vereins zu Riga. Bd. LIX. 1927).

tad arī no Anglijas atvestās un Somijā izperētās pīles kļūst par gājputniem, kaut gan tām šī īpašība nav iedzimta.

Putnu aizlidošana no mums rudeņos un atlidošana pavasaros parasti notiek diezgan noteiktā kārtībā, pie kam to ierašanās pavasarī svārstās samērā mazāk, normālākos pavasaros parasti ne vairāk par 10—20 dienām katrai atsevišķai putnu sugai. Aizlidošana jau vairāk atkarīga no laika apstākļiem, un šeit svārstības parasti daudz lielākas. Rudenī putni it kā nesteidzas. Arī ceļojumu jau iesākušie bieži vien pat uz pāris nedēļām apmetas kādā izdevīgā vietā atpūsties.

Pie tam ir norādījumi, ka, piemēram, straujākam dzērvju lidojumam uz dienvidiem rudeņos drīz vien seko spēcīgākas nakts salnas [1]), bet gulbju baru kustībai dienvidu virzienā jau seko stingrāks sals un pat pirmais sniegs. Prof. P. Šmita — Latviešu tautas ticējumos 588.—589. lp. atrodam atkārtotus norādījumus: „Kad gulbji aiziet, tad pēc tam jau trešajā dienā būs sniegs" (9688.—9701.), vai no citiem apgabaliem: „Ja rudenī gulbji laižas zemu, tad pēc 9 dienām būs ziema" (9705.—9711.).

Pavasaros [2]), jau februāŗa beigās, parādās pirmās atceļotājas — mūsu pelēkās vārnas (Corvus cornix), kovārņi (Coloeus monedula) un krauķi vai sējas vārnas (Corvus frugilegus). Viņu pārziemošanas apgabals ir stipri plašs: visa Ziemeļvācija, no Austrumprūsijas pāri Pomerānijai līdz pat Elbes upei. Tur viņas uzturas lielā skaitā apdzīvotu vietu, pilsētu un upju tuvumā (piem., pie Oderes). Gājlaikos milzīgās masās corvidi pārceļo Austrumprūsiju, sevišķi koncentrējoties Kuršu kāpu rajonā.

Interesantas ir mūsu melno strazdu (Sturnus vulgaris) gāju gaitas. Jaunie putni jūnija otrā pusē, apm. nedēļu pēc lizdas atstāšanas, kopā ar daļu veco strazdu dodas caur Austrumprūsiju uz Ziemeļvāciju, kur apmetas apm. Pomerānijas-Hamburgas rajonā. Pēc šā t. s. agrā vasaras gāja septembrī seko īstais gāju laiks. Tad mūsu strazdi nonāk savās pārziemošanas mītnēs, kas aptveŗ Ziemeļjūras piekrastes rajonus pie Lamanša kanāļa. Lielais vairums uzturas Dienvidanglijā (sevišķi Norfolkas-Londonas apgabalā), Beļģijā, Holandē (Amsterdama, Hāga, Zuidera līcis), tāpat Ziemeļfrancijā un Vakarvācijas piejūras apgabalos. Rudens gājs

---

[1]) Piem., prof. *P. Šmita* — Latviešu tautas ticējumi I sēj. 419. lp. lasām: „Ja dzērves laižas augstu, tad būs agra ziema; ja zemu, tad vēla ziema" (6748).

[2]) Tālāk seko citāts no L. ornitoloģijas centrāles sekretāra *J. Pētersona* raksta — Gājputnu atgriešanās. „M. u. M." 1940, Nr. 7, 234.—238. lp.

visumā norit joslā gar Baltijas un Ziemeļu jūrām. Atpakaļ ceļojot, pēc asist. B. Bērziņa domām, strazdi izlieto īsāko ceļu pāri jūrām taisnā līnijā uz dzimteni. Uz to it kā norāda dažas atradnes pavasarī Helgolandes un Dānijas salās, kur citos gada laikos viņi nav konstatēti. Lauku cīrulis (Alauda arvensis) ir otrs pavasaŗa vēstnesis. Cīruļi ziemu pavada Francijā: vairums tās dienvidu daļā, Pireneju kalnu tuvumā, vai vēl tālāk uz dienvidiem. Trešais mūsu agrākais atceļotājs ir grāciozā pļavu un ganību apdzīvotāja ķīvīte (Vanellus vanellus). Arī pie ķīvītēm konstatēts agrais vasaras gājs pirms faktiskā rudens gāja. Mūsu ķīvītes pārziemo visvairāk Pireneju pussalā (Spānijā), Francijā, arī Anglijas dienvidu apvidos.

Saulainās marta mēneša beigu dienās pārrodas sila cīrulis (Lullula arborea). Viņa ziemas mītnes ir Vidusjūras zemes, sevišķi Francija un Spānija; reti viņš aizlido līdz Afrikas ziemeļpiekrastei. Kādu rītu kluso silu pāršalc dzidrā žubītes balss (Fringilla coelebs). Lielos baros viņas pārceļo Kuršu kāpas, nākdamas no Francijas, Spānijas un Reinas lejas. Piemēra dēļ varētu minēt Kuršu kāpās pie Rositenes putnu vērotavas atzīmētos skaitļus. Kādā labā ceļošanas dienā (9. X) 5 minūšu laikā saskaitītas 4000 žubītes (visi tēviņi), 1 stundā apm. 48.000. Šāda stipruma gājs ildzis no 8 līdz 11, t. i., 3 stundas. Pēc plkst. 11 gāja intensitāte atslābusi, un žubītes ceļojušas vāji, līdz plkst. 16 — apmēram 10.000 putnu. Kopā viss minētās dienas žubīšu gājs izteicas skaitļos: 144.000 + + 10.000 = 154.000. Aiznākošā dienā (11. X) 170.000 putnu. Tātad kopā šais divās dienās aizceļojušas milzīgas žubīšu masas: 154.000 + + 170.000 = 324.000. Arī Latvijā, piem., pie Ovīšiem, Varkaļa u. c., vērojams lielisks putnu (žubīšu) gājs.

Tālu ceļu mēro mūsu baltās cielaviņas (Motacilla alba). Viņas neapmierinās ar Dienvideiropu, bet dodas caur Palestīnu un Siriju uz Ēģipti un tālāk gar Nīlu uz augšu Afrikas vidienē, nereti aiziedamas līdz Senegalei un Austrumafrikai. Arī otra suga — dzeltenā cielaviņa (Motacilla flava) pārziemo tropiskajā Afrikā. Interesanti piezīmēt, ka Vakareiropas cielaviņu gājceļš neiet uz SE pāri Grieķijai un Mazāzijai (kā mūsu putniem); viņas ietur virzienu pār Franciju un Spāniju. Mūsu meža strazdu (Turdus) pārziemošanas apgabals ir ļoti plašs; viņus atrod kā Vidus-, tā Dienvideiropā. Izklaidus joslā atrasti pelēkie strazdi (Turdus pilaris): Beļģijā, Francijā, Italijā, bij. Čechoslovakijā, Rumānijā. Izteiktāka tendence uz SW ir pārējām sugām. Sila strazds (Turdus viscivorus), tāpat arī dziedātājs strazds (Turdus philomelos) ziemu pavada

Francijā, Pireneju pussalā, aiziedami nereti līdz Alžirai un Tunisai. Rūsganais strazds, plušķis (Turdus iliacus), pieturas vairāk Vidusjūras ziemeļpiekrastē. Lauku balodis (Columba palumbus), tāpat arī meža balodis (Columba oenas) savos gājceļojumos aizlido uz Spāniju un Portugali; daļa apmetas arī šaipus Pirenejiem Francijā, reti Ziemeļitalijā. Mazais, ņiprais krūmu lodātājs paceplītis (Troglodytes troglodytes) siltākās ziemās uzdrošinās palikt arī dzimtenē, tomēr lielais vairums aizceļo. Visvairāk viņi pārziemo Francijā, kur kādu Latvijā gredzenotu paceplīti nokodis kaķis. Tālāk par mazo paceplīti — uz Spāniju — ir aizlidojusi kāda Malienā gredzenota peļkājīte (Prunella modularis). Interesantas ir mūsu plēsējputnu ziemas gaitas. Dižais piekūns (Falco peregrinus) aizklejo uz Viduseiropu, retāk līdz Vidusjūras piekrastei. Varētu atzīmēt, ka visi Eiropas piekūni nepārziemo vienviet, bet pastāv zināma likumība viņu sadalījumā, proti, dienvidnieki pavada ziemu tuvākā apkārtnē, ziemeļnieki — tālāk no savas dzimtenes. Vācijas dižie piekūni pārziemo Beļģijā un Francijā. Somijas, Skandinavijas un Ziemeļkrievijas putni aiziet uz Spāniju, uz Ziemeļafriku, aizmaldīdamies pat reizēm līdz Sudanai, Kongo un Kamerūnai tropiskajā Afrikā. Mazākais falkonids — purva piekūns (Falko columbarius regulus) izklīst plašā joslā Vidus- un Dienvideiropā, ar tendenci vairāk uz W. Dzeltenie piekūni (Falco tinnunculus) ziemu pavada Vidusjūras krastos, aiziedami nereti līdz ekvātoram (Nigerija, Kongo). Vistālāk aizceļo veiklais lidonis bezdelīgu piekūns (Falco subbuteo). Viņa ziemas mītnes atrodas Austrum- un Dienvidafrikā, no Kenijas un Ugandas līdz Kapzemei; tāpat arī NW Indijā. Tropiskajā Afrikā pārziemo arī Latvijā reti sastopamais kukaiņu piekūns (Falco vespertinus). Dažus gadus viņu gājs ir pavisam niecīgs, redzami tikai atsevišķi putni, citus gadus sastopami lieli masu uzplūdumi. Šādi masu uzplūdi vai invāzijas atzīmētas Eiropā vairākkārt. Latvijā 1939. g. augusta pēdējā nedēļā bija vērojams lielāks kukaiņu piekūnu uzklīdums. Invāzijas putni — pa lielākai daļai jaunie — atzīmēti Kurzemes jūrmalas joslās: Kolkasragā — Mazirbē — Ventspilī, tāpat līča piekrastē pie Engures un Babītes ezeriem, NE Latvijā (Liepnā), pie Kuldīgas un Vaiņodes. Par citiem Latvijas novadiem datu nav. Ja kādam no lasītājiem gadījies novērot ievērojamā (uzkrītošā) skaitā kukaiņu piekūnus, būtu ļoti vēlami par to saņemt tuvākus datus (vieta; kad parādījās, kad nozuda, maksimums; izturēšanās, barība; skaits utt.). Paziņojumus adresēt: Latvijas ornitoloģijas centrālei, Rīgā, Laudon'a ielā 5—9.

Latvijas faunas krāšņums, staltais klinšu ērglis (Aquila chrysaëtos) nav tipiskais ceļotājs; kāds jauns „lubānietis" nošauts bij. Polijas dienvidu daļā. Turpretim tālu no dzimtenes ziemu pavada abas mazo ērgļu sugas. Mazais ērglis (Aquila clanga) apmetas SE Eiropā un Mazāzijā, reti tas aiziet līdz Indijai vai Ēģiptei. Otra suga, lielākā (Aquila pomarina), turpretim laižas uz Afriku, un kāds Austrumprūsijas ērglis nošauts Ziemeļaustrumrodēzijā. Samērā plašā Vakareiropas rajonā ziemo mūsu peļu klijāni (Buteo buteo); lielais vairums Vācijā un Francijā, reti tālāk uz dienvidiem (Spānijā, Sicilijas salā). No lijām vistālāk aizceļo niedru (Circus aeruginosus) un pļavu lija (Circus pygargus). Viņu ziemas mītnes atrodas tropiskajā Afrikā (Abesinijā, Senegalā, Senegambijā, Angolā). Vistinieks (Accipiter gentilis) bargo ziemu pārlaiž dzimtenē, vairāk vai mazāk tālu apkārtklaiņodams. Turpretim viņa mazais brālis zvirbuļnieks (Accipiter nisus) ir īsts gājputns. Šis izveicīgais mednieks aizceļo uz Dienvideiropu, galveno tiesu apmezdamies Francijā, arī Italijā un Spānijā. Uz melno kontinentu dodas arī daži citi vanagi (piem., ķīķis jeb lapseņu vanags, zivju ērglis, ķirlāns, melnā klija u. c.). Kāds Somijas ķīķis (Pernis apivorus) atrasts beļģu Kongo apgabalā, bet kāds Saksijas putns Zelta piekrastē.

Pūces visumā ir nometnieku putni, kas samērā maz klejo apkārt. Vienīgi purva pūce (Asio flammeus) ir tipisks gājputns (pa daļai arī ausainās pūces). Ziemā viņas sastopamas Vidusjūras apgabalā, tāpat arī, gan retāk, Afrikas vidienē (pie Čada ezeriem, Zilā Nīla, Abesinijā).

Vēl ezera malās mirgo salauzītais ledus, kad no Rietumeiropas ūdeņiem atgriežas baltpierainie lauči, papji (Fulica atra). Apbrīnojami ātri norit viņu gājs: kāds 7. decembrī (1933.) plkst. 16 Vācijā, Elbes upē, gredzenots laucis konstatēts nākošā naktī (8./9. decembrī) Francijā pie Sommas, t. i., apm. 730 km gaŗo ceļa gabalu tas veicis 30—40 stundās. Dažādas un visumā vēl nenoskaidrotas ir mūsu ūdensputnu, pīļu, gaitas ziemā. Atkarībā no ziemas barguma (sala) daļa pīļu pārziemo Baltijas jūrā, lielāko tiesu Vācijas piekrastē, tāpat Dānijas salās, otra daļa, pie tam, kā šķiet, lielākā, pavada ziemu Ziemeļu jūrā: Anglijas salu tuvumā, Vakarvācijā, Holandē, Beļģijā, Ziemeļfrancijā. Par Eiropas pīļu galvenām ziemas mītnēm literātūrā vēl min Vidusjūras baseinu un Afrikas ziemeļu daļu (pie Nīla upes, piemēram, sevišķi daudz pārziemojot gaŗkakļi). Krīklis, prīkšķe, tāpat platknābis aizceļojot pat līdz tropiskajai Afrikai (Zelta piekraste, Senegambija, Nigerija,

Kongo). Latvijā gredzenotie putni ziemā atrasti Anglijā, Vācijā, Skotijā un Francijā.

Mūsu parastākā kaija, lielais ķīris (Larus ridibundus), klīst gar jūras piekrasti uz rietumiem, vietām dodamies pa lielākām upēm uz augšu. Liels procents konstatēts pārziemojot Šveices un Ziemeļitalijas ezeros, tāpat arī Vidusjūras piekrastē. Slokas (Scolopax rusticola) ziemā atrodamas Dienvidfrancijā; retāk tās aiziet līdz Ziemeļafrikas piekrastei.

Vairāk nekā 10.000 km pāri Eiropai un Afrikai veic ik rudeni un pavasari baltie gandri (Ciconia ciconia). Mūsu gandru gājceļš iet šaurā joslā pār bij. Poliju, Ungāriju, Bulgāriju, pāri Mazāzijai, Sirijai un Palestīnai uz Ēģipti un tālāk gar Nīlu augšup uz Austrum- un Dienvidafriku, kur tie lielā skaitā pārziemo Kapzemē, Natalā, Transvālā etc. No Oderes uz vakariem lizdotāji gandri (rietumu populācija) laižas pāri Spānijai un Marokai. Vēl arvien nav noskaidrots, kā viņi nokļūst Dienvidafrikā. Daži novērojumi ļauj domāt, ka no Marokas viņi dodas SE virzienā uz Zilo Nīlu un no turienes tālāk uz kontinenta dienvidiem. Pavisam niecīgs procents pārziemo arī Rietumafrikā (Senegambijā, Gvinejā, Angolā). Duŗas acīs gandrīz pilnīga Vidusjūras apiešana, jo piem., pār Italiju gandri neceļo. Daži zinātnieki mēģina to izskaidrot ar sevišķi izdevīgiem aerodinamiskiem un barošanās apstākļiem, ko sagādā SW un SE gājceļi. Savās ziemas mītnēs mūsu gandri nonāk novembŗa un decembŗa mēnesī. Atceļošana iesākas februārī. Daļa gandru, pa lielākai daļai jaunie putni, kas vēl nav sasnieguši dzimumgatavību, nemaz neaizceļo, bet pavada vasaru melnajā kontinentā. Pavasarī gandru gājs rit divreiz ātrāk nekā rudenī, vienā dienā viņi caurmērā veic apm. 400 km. Tos pašus gājceļus mēro arī melnais gandrs (Ciconia nigra). Dzērves (Megalornis grus) ziemu pavada Afrikā, visbiežāk Nīla upes lejas galā.

Lielākā daļa mūsu sīkputnu: ķauķi, čakstes, čakstiņi etc. arī aizceļo uz Afriku; vieni tuvāk, otri tālāk. Mušķērāji (Muscicapa spec.) ziemo Tropiskajā un Dienvidafrikā. Dziesmu karaliene lakstīgala (Luscinia luscinia) dodas pāri plašajiem Arabijas tuksnešiem uz Austrumafriku. Niedŗu strazds (Acrocephalus arundinaceus), kā griezīgā dziesma labi pazīstama katram dabas draugam, uzņemas ceļojumu līdz pašiem Afrikas dienvidiem. Erickiņš (Phoenicurus phoenicurus) apmierinās ar Abesinijas kalnājiem. Sīkais lapu ķauķītis, čunčiņš (Phylloscopus collybita), paliek Vidusjūras krastos, jau tālāk aiziet svirlītis (Phylloscopus sibilatrix) un līdz tālajai Kapzemei vītītis (Phylloscopus trochilus). Ceturtais mūsu

phyllopneusts, zaļais ķauķītis (Phylloscopus trochiloides viridanus), dodas pavisam citā virzienā — uz Indiju. Lai nokļūtu savās ziemas mītnēs, kas aptveŗ apgabalu no Himalaja kalniem līdz Ceilonai, mūsu putniem jāveic lieli attālumi cauri Eiropas Krievijai, pāri plašajām Vakarāzijas stepēm un Ziemeļaustrumpersijai. Zīmīgi, ka zaļā ķauķīša gāja virziens sakrīt ar viņa ieceļošanas (ekspansijas) kustības virzienu (SE — NW).

Mūsu putnu valsts krāšņais pārstāvis bada dzeguze (Upupa epops) ziemu pavada uz dienvidiem no Sacharas tuksnešiem apm. līdz ekvātoram. Savās ziemas mītnēs tā nokļūst septembrī vai oktōbrī. Atpakaļceļošana sākas martā vai aprīlī. Eksōtiski mirdzošā zaļā vārna (Coracias garrulus) dodas uz Afrikas dienvidiem (no Kenijas, Ugandas līdz Kapzemei). Šīs sugas rudens gājs rit stipri gausi, un tikai īsi priekš Ziemsvētkiem viņa tur nokļūst. Turpu aizlido arī vakarlēpji, lēļi (Caprimulgus europaeus). Bezdelīgas (Hirundo rustica) ziemas mēnešos sastopamas gandrīz visā Afrikā, jo sevišķi Kongo un Ugandas apvidos. Čurkstes (Delichon urbica) uzturas vairāk Austrumafrikā, turpat arī krastu čurkstes, alenes (Riparia riparia), kas izklīst līdz Mozambikai un Transvālai.

Mūsu balto cielaviņu „lāsts" — dzeguze (Cuculus canorus) aizceļo uz ekvātoriālo Afriku vai arī vēl vairāk uz dienvidiem. Ziemas mītnēs dzeguze parādās no oktōbŗa līdz decembrim. Aizceļošana notiek stipri vēlu, martā, un norit ļoti straujā tempā; jau aprīļa beigās skan mūsu silos dzeguzes zvans.

Melōdiskie vālodzes (Oriolus oriolus) svilpieni vēstī, ka arī šis tālais ceļotājs atgriezies no melnā kontinenta.

Precīzi maija vidū no Transvālas un Kapzemes ierodas svīres (Micropus apus). Pēc maniem novērojumiem svīres Rīgā atlaidušās šādos datumos: 1933. 16. V, ap pulkst. 18 (silts) — 8 gab.; 1935. 21. V, ap 9 (diezgan silts) — 3 gab.; 1936. 19, V, ap 11 (d. silts) — 4 gab.; 1937. 12. V, ap 13 (d. silts) — 2 gab.; 1938. 17. V, ap 11 (d. silts) — 2—5 gab.; 1939. 19. V ap 9 (d. silts) — 5—6 gab.

Lielo putnu pavasaŗa gāju noslēdz no Ziemeļafrikas atgriezušās paipalas (Coturnix coturnix) [1]).

Visagrāk ierodas pie mums gājputni Rietumkurzemē, un Ventspils jūrmalā to pašu sugu pārstāvjus var redzēt par 10—14 die-

---

[1]) Šie L. ornit. centrāles sekretāra *J. Pētersona* sakopotie un publicētie dati ir pilnīgākais no līdzšinējiem mūsu gājputnu apskatiem. Būtu ļoti vēlams, lai ornitoloģijas centrālei rastos iespējami vairāk atbalstītāju un lai tās darbs plēstos vēl plašumā.

nām agrāk nekā Vidzemes vidienē[1]). Vecie putnu tēviņi bieži pavasaŗos atgriežas ātrāk par mātītēm un jaunajiem putniem.

Starp pavasaŗa iestāšanās ātrumu un gājputnu atlidojumu laikiem bieži vien nav nekādas sakarības, kaut gan tauta to dažkārt saskatījusi, kā tas vērojams no sekojošām tautas dziesmām:

„Dziediet nu, strazda bērni,
Nu nedzied lakstīgala;
Lakstīgala nedziedāja,
Sējas laika gaidīdama."

„Visi putni šai zemē,
Vālodzīte vien nevaid;
Tad vēl nāca vālodzīte,
Kad lapoja ozoliņi."

Lielāka sakrišana vērojama gan starp līnijām, kas savieno punktus, kur vienlaicīgi ierodas noteiktas sugas gājputni (izopiptezes), ar līnijām, kuŗās vienā laikā sāk ziedēt vieni un tie paši augi (izoantas), tomēr nepareizi būtu arī apgalvot, ka laika apstākļi nemaz neiespaido putnu atlidojumu gaitu. Arī 1941. g. pavasaris pie mums rādīja, ka reizē ar pavasaŗa novēlošanos novēlojas arī gājputnu ierašanās. Sakarība tomēr nav novērojama arvien tik vienkāršā veidā, un laikam gan putniem nav spēju paredzēt laika apstākļus ilgākam periodam uz priekšu. Sniegs un lielāka temperātūras pazemināšanās pavasaŗos spiež gājputnus nereti vien lidot kādu gabalu atpakaļ uz dienvidiem. Ja aukstuma vilnis plašāku apmēru, putni nereti apjūk un, par agri ieradušies, aiziet bojā lielos vairumos.

Visticamāk, ka gājputnu pārlidojumus izraisa kādas pārmaiņas to organismā (varbūt dzimumdziedzeŗu darbībā) un arī gaismas apstākļu maiņa putnu pašreizējā dzīves vietā. Dažreiz pārlidošanas ierosinājumu var dot arī barības trūkums vai temperātūras straujāka maiņa un citi mazāk noskaidroti iemesli. Pētniekiem un dabas mīļotājiem vēl daudz darba, lai ienestu pilnīgāku skaidrību arī jautājumos par mūsu gājputnu dzīvi.

Gājputnu promlaišanās, tāpat kā to atlidošana norit stingrā kārtībā un pēc zināmas likumības. Pirmie parasti aizlido tie putni,

---

[1]) Skat. arī. *N. Transehe* un *R. Sināts* — Latvijas putni. 338. lp. — „Pārskats par mūsu gājputnu atgriešanās laiku", un *N. K. Koļcov, N. M. Kulagin, L. A. Tarasevič* — Kaļendar russkoi prirodi na 1916. g.

kas pavasarī ieradās pēdējie, un vietējie putni dodas ceļā tikai pēc tam, kad jau gaŗām pagājuši tās pašas sugas putni, kas lizdojuši tālāk ziemeļos. Ja turpretim ziemeļos pa vasaru dzīvojušie paliek pie mums pa ziemu, kā to dažreiz dara vanagi, tad viņi ierodas še tikai pēc tam, kad šejienes putni jau aizvirzījušies uz dienvidiem.

Lielākie putni, kā dzērves, zosis un citi, ceļo parasti dienā vai arī rītos un vakaros. Mazie putniņi turpretim pārvietojas pa lielākai daļai naktīs [1]). No mūsu putniem tikai grieze (Crex crex L.) savu ceļojumu uz siltākām zemēm izdara kājām un pārlaižas tikai pāri upēm un ezeriem, visi pārējie putni pārvietojas sliktākā laikā ar ātrumu 50—200, bet lidojumam izdevīgā ar ātrumu ap 300 līdz 600 km dienā, lidojot vismīļāk vai nu pa vējam, vai arī vējam pūšot no sāniem. Lidojot pret vēju, gājputni lido tuvu pie zemes, tos tad biežāk ievēro nekā normāli ap 400 m (augstākais 1000 m) augstumā, un tādēļ agrāk bija radies nepareizais ieskats, it kā gājputni mīlot lidot pret vēju un lidojums pa vējam viņiem esot nepatīkams. Tagad noskaidrots, ka šis ieskats maldīgs un, lidojot pa vējam, putni sasniedz ātrumu, kas gandrīz līdzinās summai no gaisa strāvas kustības ātruma un putna lidojuma ātruma.

Apbrīnojama ir gājputnu izturība to pārlidojumos. Arī tas, ka, piemēram, sloka parasti vienā naktī nolido 400—600 km, ir pierādījums ārkārtīgai gājputnu izturībai. Kāda mercene, kas bija gredzenota Viskonsinas štatā Ziemeļamerikā, pēc 5 dienām nošauta Dienvidkarolinā, t. i., 1450 km attālumā. Dažas tilbīšu (Tringa) sugas pārlido no Ziemeļamerikas pašiem ziemeļiem līdz Ugunszemei, bet citi šīs ģints putni no savām lizdošanas vietām Austrumsibirijā līdz Jaunzēlandei, t. i., kopsummā nolido pat ap 15.000 km. Gājputnu pārlidojumi atsevišķās dienās var būt arī pavisam izcili. Ir zināmi izņēmuma gadījumi, kad gājputni šai ziņā uzstādījuši grūti iedomājamus rekordus un vienā paņēmienā nolidojuši pāri par 3000 km. Piemēram, par Jaunzēlandes dzeguzi ir noteikti zināms, ka tā pa ziemu dzīvo salās, kas atrodas ap 1500—1900 km ziemeļos no Jaunzēlandes. 1927. g. kāda Anglijā (Kamberlendā) gredzenota ķīvīte (Vanellus) jau pēc 24 stundām konstatēta Ziemeļamerikā un tātad nolidojusi ap 3500 km diennaktī.

Gājputnu pārlidojumu ātrums tagad noteikts ar lidmašīnu palīdzību un citā ceļā diezgan precīzi un svārstās: mazajiem dziedātājputniņiem parasti ap 30—48 km/st [2]), kraukļiem — 50—72, pie-

---

[1]) Par to skat. arī prof. *S. S. Turov* — Pereļoti pķic. 1941.

[2]) Privātdoc. *N. Transehe* uzdod strazdu lidojumu ātrumu 70 km, žubītes — 50 km/st. Skat. grāmatas „Latvijas putni" 1936. g. 17. lp.

kūniem — 64—74, zosīm — 67—90, pīlēm — 71—95 un baltajiem gandriem — ap 77 km/st. Salīdzinot ar augstāko iespējamo putnu lidojumu ātrumu, atzīmētie ātrumi nav lieli. Tā, piekūna parastais lidojuma ātrums sasniedz 95 km/st, bet, metoties uz laupījumu, viņa lidojuma lielākais ātrums teorētiski var būt pat 360 km/st, t. i., 100 m/sek. Gājputni, būdami „gaŗgabalu skrējēji", protams, šādus ātrumus nesasniedz. To lidojuma vidējais ātrums arī ļoti atkarīgs no vēja: putns, kas bezvēja laikā lido ar 40 km/st ātrumu, lidojot pret gaisa straumi, kuŗas ātrums 64 km/st, jau pārvietosies tikai ap 24 km/st. Šādā pašā gaisa straumē, bet jau pa vējam lidojot, tas pats putns pārvietosies ar apm. 104 km ātrumu stundā. Lidojuma laikā gājputni parasti labi orientējas gan pēc redzes, gan bieži vien arī kādā citā, vēl nenoskaidrotā ceļā.

Ziemas mītnēs gājputni parasti nesajūk ar citu rajonu tās pašas sugas ciltsbrāļiem, tādēļ arī gājputnu starpā iespējamas atsevišķu rajonu formas, kuŗas visiem pazīstamas, piemēram, lakstīgalām pat Gaujas un Daugavas lakstīgalu dziesma jau atšķiŗas viena no otras; vēl lielāka starpība būs, ja salīzināsim mūsu dziesmu karalienes variācijas ar Krievijas Kurskas gub. vai cita kāda rajona lakstīgalu dziesmu. Zināma atsevišķu rajonu gājputnu starpība tāpat novērojama pie pīlēm un citiem medību putniem, tādēļ nav pareizs dažu mednieku uzskats, ka gājputnus var izšaut cik grib, jo „nākamu pavasari atnāks citi". Šī teze pareiza tikai tiem gājputniem, kuŗi pie mums netaisa lizdas un kuŗus var šaut tikai īsajā laikā, kamēr tie pavasarī un rudenī laižas pār mūsu territoriju, bet ja arī šos putnus traucē gadu no gada pārliecīgi daudz, tie viegli var novirzīties sāņus vai vismaz izvēlēties citu apstāšanās un atpūtas vietu, kas arī nav jāpiemirst. To praksē pieredzējuši arī mūsu mednieki ar zosu medībām Tīreļpurvā: pēc ceļu ierīkošanas medniekiem un zosu sistēmatiskas traucēšanas tās izvairās šai rajonā apstāties un ir mainījušas savu pārvietošanās ceļu [1]), kaut gan apkārtnes pārējie apstākļi palikuši agrākie.

Medījumu pārvietošanos nereti ietekmē arī vienādi vai otrādi ievirzītā mežsaimniecība, par ko jau pieminēju atsevišķo medījumu apskatā. Nemainīgs mežu tipu sastāvs, nemainīgs mežu sadalījums pēc vecuma klasēm un nemainīga mežu platība ir pamatnoteikums, lai nebūtu jāpiedzīvo negaidītas pārmaiņas medījumu sastāvā un vairumā. Sevišķi tādi „dabas bērni" kā alnis un mednis sevišķi jūtīgi pret visām dzīves apstākļu pārmaiņām, un tāpēc ma-

[1]) Par to skat. arī prof. *S. S. Turov* — Pereļoti pķic. 1941.

zākais medņu riestos tādas nebūtu pielaižamas. Medņu riesti viscaur jāizdala atsevišķās mežu vienībās[1]), kā to tagad gandrīz arvien dara Vakareiropā, un tanīs pielaižama ciršana tikai izlases veidā. Labākos riestos jāapmierinās tikai ar pārstāvējušo, kritušo un sauso koku izlasīšanu (kas arī drīkst notikt tikai ziemā, darbu izdarot ar iespējami mazāku troksni un arī īsā laikā); vājākos riestos var izmantot normālo gada pieaugumu, bet, kā jau teikts, tikai izlases veidā un iespējami taupot medņu sevišķi iecienītos kokus, kuŗi pavasarī jāievēro un jāatzīmē. Šie aizrādījumi tomēr nebūt nav jāsaprot tā, it kā mežam medņu riesta rajonā vajadzētu būt sevišķi nolaistam — taisni otrādi: caurumaini, vēja gāzti un uz zemes pūstoši koki kaitīgi arī medņiem, jo tanīs ieviešas peles un reizē ar tām arī tādi medņu cālēniem un olām kaitīgi dzīvnieki kā sermuļi (Mustela erminea L.), zebiekstes (Mustela nivalis L.), seski, ūpji u. tml. Tātad arī riesta rajonā mežs jātur kārtībā, tikai to nedrīkst izcirst.

Tāpat zināma uzmanība vajadzīga arī, mežus nosusinot. Arī no medību saimniecības viedokļa nevar būt nekādu iebildumu pret mērenu mežu nosusināšanu, ar ko nostiprina zemes virskārtu, aizsarga kokus no izgāšanas vētras laikā; izraktie grāvji izpilda upīšu vietu, un tur sakrājušos ūdeni zvēri un putni var izlietot dzeršanai utt. Bet dažreiz nevēlama no medību saimniecības viedokļa jau tāda nosusināšana, kam seko radikāla mežu tipu maiņa. Tāpēc attiecīgo darbu projektus apspriežot, arvien jāapsveŗ, kā mainīsies mežu aina un, ja tā nāktu par ļaunu medību saimniecībai, vai iegūtie labumi atsveŗ šai ziņā nodarītos zaudējumus (zināms, pieskaitot procentus par nosusināšanas darbos ieguldīto kapitālu), kuŗi dažreiz var būt arī diezgan prāvi.

Runājot par šiem jautājumiem, nevar arī neatzīmēt tos mežu tipus, kuŗus viens vai otrs medījums sevišķi cienī, bet jau iepriekš jāaizrāda, ka atzīmēm tabulā tikai vispārēja nozīme un dažādi apstākļi[2]) var būt par iemeslu tam, ka medījumi uzturas un pat dod priekšroku citām un nevis tām audzēm, kas šai tabulā minētas.

Apskatot mežsaimniecības ietekmi uz mūsu medījumu dzīvi, vēl katrā ziņā daži vārdi jāsaka par mežu izmantošanu un par to, kā tā pie mums nostādīta. Nevar noklusēt to ļauno parādību, ka, mežus cērtot, nemaz nerēķinās ar zvēru traucēšanu: dažreiz ve-

---

[1]) Vienību lielums, skatoties pēc vietējiem apstākļiem, parasti būs 5—30 ha.

[2]) Piemēram gada laiku maiņa, pat kāda strautiņa tuvums apkārtnē, kur grūti dabūt ūdeni, viens vai otrs pamežs, barības vietu tuvums utt.

Mūsu medījumu attiecības pret dažādām meža ainām

Saīsinājumi: *sc* — sevišķi cienī, *c* — cienī, *u* — nereti uzturas.

	Egļu	Egļu-priežu	Pārejas	Priede mitrā vieta	Degumu priede	Viršu priede (priede sausā vietā)	Purvu priede	Alkšņu	Jauktu lapu koku	Bērzu	Ozolu
Caunas	sc	sc	c	c	—	—	—	u[1])	u[1])	—	u
Āpši [2])	u	c	u	—	—	sc	—	—	u	—	u
Vilki [1])	u	c		c							
Lapsas	sc	sc	c	u	—	—	—	—	—	—	—
Lūši [1])	sc	sc	sc	c	—	—	—	c vasarā	u vasarā	—	—
Vāveres	c	sc	—	c	—	—	u	—	u	—	sc
Pelēkie zaķi [3])	c	c	c	—	—	—	—	sc	sc	c	—
Baltie zaķi	u	sc	u	c	—	—	c	—	sc[4])	—	—
Mežcūkas	c	sc[1])	c	c[1])	—	—	—	—	u[1])	—	sc
Aļņi	—	u ziemā	c	u	—	u ziemā	c	sc	c[4])	—	—
Brieži	c	c	c	—	—	—	—	—	u	—	sc
Stirnas [3])	c	c	sc	u	—	—	—	u	sc	c	c
Medņi	c	sc	u	sc	—	—	u	—	u[4])	—	—
Rubeņi	—	u	c	u	c	—	sc	c[3])	c[3])	sc	u[3])
Mežirbes	sc	sc	u	—	—	—	—	u	u	—	—
Fazāni	sc ziemā	c ziemā	c	—	—	—	—	c	sc	c	c[3])
Slokas	c	u	sc	—	—	—	—	sc	sc	c[3])	u[3])
Piekūni	—	sc	—	c	—	u	—	—	—	—	—
Vistinieki	—	sc	—	u	—	u	u	—	—	—	—
Zvirbulnieki [1])	—	sc	u	c	—	—	—	—	—	—	—
Baltie rubeņi [5])	—	u	u	c	c	—	sc	u	u	c	—
Meža baloži	c	u	u	—	—	—	—	—	u	—	sc
Pūces	—	u	u	—	—	c	u	—	u	—	—

selos mežu masīvos strādā uzreiz visos stūros bez kādas vajadzības. Pie tādas kārtības meža zvēriem gribot negribot jāmaina dzīves vieta un jāmeklē patvērums citur. Jaunā dzīves vieta zvēram nav tik labi pazīstama, un sevišķi mūsu dižmedījumi, kā aļņi un brieži, tādos gadījumos viegli aiziet bojā. Vislabāk, zināms, būtu, ja arī pie mums ievestu pēc Vakareiropas parauga kailcirtes vietā skrajcirti un izlases cirti, kas meža zvēriem dod visla-

[1]) Tikai biezokņus.
[2]) Tikai sausus uzkalnus, kur tuvumā nav gruntsūdens.
[3]) Jaunaudzes vai rajonus ar biezu pamežu.
[4]) Sevišķi, kur daudz apšu (arī liepu).
[5]) Skat. arī *Silmalietis* — Mūsu faunas retumi. „M. un M." 1924. g. Nr. 4.

Medījumu

Saīsinājumi: *n* — pārošanās laiks, *gr* — grūsnības laiks, *m* — audzē mazos, dienvidiem, *b* — putni barojas

Medījumu nosaukums	Atļauts medīt	Janvāris		Februāris		Marts			Aprīlis			Maijs		
		1—15	16—31	1—15	16—28	1—10	11—20	21—31	1—10	11—20	21—31	1—10	11—20	21—30
1. Mežcaunas	Skat. pielikums VI — Mednieka kalendārs.	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	m	m	m	m	m	m
2. Akmeņcaunas		gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	m	m	m	m
3. Seski		—	—	—	n	n	ngr	ngr	gr	grm	gr	m	m	m
4. Ūdri		—	—	—	n	ngr	gr	gr	gr	gr	m	m	m	m
5. Āpši		gr	gr	gr	gr	gr	gr	m	m	m	m	m	m	m
6. Vilki		n	n	ngr	gr	gr	gr	grm	grm	grm	sm	m	m	m
7. Lapsas		—	—	n	ngr	sgr	sgr	gr	gr	gr	m	m	m	m
8. Lūši		—	n	n	ngr	gr	gr	gr	gr	gr	grm	m	m	m
9. Vāveres		—	—	ngr	ngr	gr	gr	m	m	m	—	—	ngr	gr
10. Pelēkie zaķi		—	—	—	ngr	gr	sgr	sm	mn	ngr	gr	gr	m	mn
11. Baltie zaķi		—	—	—	—	n	ngr	ngr	gr	m	m	n	gr	gr
12. Mežcūkas		gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	m	m	m	m
13. Aļņi		gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	grm	m	m	m
14. Brieži		gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	sgr	grm	m
15. Stirnas		gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	sm	sm	m
16. Medņi		—	—	—	—	—	n	n	n	np	np	p	p	p
17. Rubeņi		—	—	—	—	—	—	n	n	np	np	np	p	p
18. Mežirbes		—	—	—	—	—	—	n	n	np	np	p	p	p
19. Laukirbes		—	—	—	—	—	—	—	—	—	n	np	p	p
20. Fazāni		—	—	—	—	—	—	—	n	n	p	p	p	p
21. Slokas		—	—	—	—	—	—	g	ng	ng	np	p	p	p
22. Mērkaziņas (bekasi)		—	—	—	—	—	—	g	ng	ng	p	p	p	p
23. Piekūni		—	—	—	—	—	—	—	—	—	n	p	p	p
24. Vistinieki		—	—	—	—	—	—	n	pn	p	p	p	p	p
25. Zvirbulnieki		—	—	—	—	—	—	—	n	np	p	p	p	p
26. Mežpīles		—	—	—	—	—	g	gn	gn	p	p	p	p	p
27. Kriķi		—	—	—	—	—	—	g	gn	gn	p	p	p	p
28. Zosis		—	—	—	—	—	g	g	g	g	—	—	—	—

[1]) Pārošanās laiks nenoteikts, mazos atrod visu gadu.
[2]) Pārošanās norit nenoteikti. Dažkārt līdz 4 metieni.
[3]) 2—4 metieni vasarā.
[4]) Pārošanās sākums mainīgs, atkarībā no pagājušās ziemas un pavasaŗa.

kalendārs

g — ierodas gājputni, *p* — putni per un audzē cālēnus, *a* — putni aizlaižas uz pirms aizlaišanās, *s* — maina spalvu.

Jūnijs			Jūlijs			Augusts			Septembris			Oktōbris			Novembris		Decembris	
1—10	11—20	21—30	1—10	11—20	21—31	1—10	11—20	21—31	1—10	11—20	21—30	1—10	11—20	21—31	1—15	16—30	1—15	16—31
m	m	mn	mn	mn	mn	mn	gr	gr	gr	gr	sgr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
m	m	m	mn	mn	mn	mn	mn	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
m	m	m	m	m	m	m	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	—	—	—	—	—	—	—[1]
m	m	m	m	m	n	n	n	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	—	—	—	—	—	—
m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	—	—	s	s	s	s	—	—	—
m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	n	m	m	—	—	—	—	—
gr	gr	m	m	m	mn	—	—	—	—	—	s	s	—	—	—	—	—	—
ngr	gr	gr	m	mn	ngr	gr	gr	m	m	m	—	—	—	—	—	—	—	—[2]
gr	m	m	n	ngr	gr	gr	m	m	m	—	—	—	—	—	—	—	—	—[3]
m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	—	—	—	—	—	n	n	n
m	m	m	m	m	m	m	m	m	n	ngr	ngr	ngr	ngr	gr	gr	gr	gr	gr
m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	n	sn	sngr	sgr	gr	gr	gr	gr
m	m	m	m	m	mn	n	ngr	gr	gr	gr	sgr	sgr	sgr	sgr	gr	gr	gr	gr[4]
p	sp	sp	p	p	p	p	p	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—[5]
p	p	sp	sp	p	p	p	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
p	p	p	p	p	p	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
p	p	p	p	p	p	p	p	p	p	p	—	—	—	—	—	—	—	—
p	p	p	p	p	p	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
p	p	np[8]	np[8]	p	p	p	b	b	ba	ba	a	a	—	—	—	—	—	—[6]
p	p	p	p	p	p	b	b	b	a	a	a	a	—	—	—	—	—	—
p	p	p	p	p	p	p	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
p	p	p	p	p	p	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
p	p	p	p	d	p	p	p	p	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
p	p	sp	sp	sp	p	b	b	b	b	b	a	a	a	a	a	—	—	—[7]
p	p	p	p	b	b	b	b	a	a	a	a	a	a	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	a	a	a	a	a	—	—	—	—

[5]) Jūnijā spalvojumu maina gaiļi.

[6]) Neliela gaiļu „vilkšana" visu vasaru.

[7]) Jūnijā spalvojumu maina tēviņi.

[8]) Otrreizēja sloku perēšana mūsu klimatiskos apstākļos gan ticama, bet vēl nav pierādīta. Pieņemams, ka otrreiz per 25—35% no visām slokām.

bākos dzīves apstākļus, bet ja nu uz to nevaram vēl tuvākā nākotnē cerēt, tad vismaz noteikti jāvēlas, lai meža darbi būtu arvien tā iekārtoti, ka katrā meža masīvā, — kuŗu zvēru dzīvei var uzskatīt par vienu objektu, — arvien būtu zināmas platības, kur valda pilnīgs miers. Kur meži sadalīti salu veidā, dažas salas arvien jāatstāj, kur nekādus lielākus darbus neizdara un kur var atrast patvērumu pārējo salu medījumi. Arī šā noteikuma ievērošana jau būs liels solis uz priekšu.

Par dažām vispārējām parādībām medījumu dzīvē, piem., par epidēmijām, vēl būs runa vēlāk medību saimniecības apskatā šī vārda šaurākā nozīmē. Šo nodaļu nobeidzot, vēl atzīmējams 358. līdz 359. lp. sniegtais schēmatisks mūsu medījumu kalendārs, kuŗa pamati ņemti no J. Kalniņa raksta „Mednieka un Makšķernieka“ [1]). Žēl tikai, ka līdz šim vēl par šo darbu mūsu atsevišķo rajonu mednieki pārāk maz devuši savus atzinumus, un tādēļ arī šī tabula, tāpat kā grāmatas beigās pievienotā, vēl arvien jāsastāda uz diezgan nepilnīgu datu pamata, kas vēl prasa stingru pārbaudīšanu.

[1]) Skat. *J. Kalniņš* — Medniecība Latvijā un medību kalendārs. „M. un M.“ 1923. g., Nr. 7; arī *J. Kalniņš* — Mūsu medniecība 1923. gadā. „M. un M.“ 1924. g., Nr. 6.

Medību saimniecība

Lai varētu pamatoti runāt par medību „saimniecību" un lai būtu iespējams noteikt, kas darāms, lai to uzlabotu, vispirms jāzina, ar kādu objektu mums darīšana: cik un kādi medījumi atrodas uz medību izkopšanai nolemtā zemes gabala un, ja vien iespējams, kā viņi sadalās pēc dzimuma un vecuma klasēm. Šīs ziņas vajadzīgas ne tikai tādēļ, lai varētu noteikt — kuŗus un cik zvēru var nošaut, bet arī tādēļ, lai varētu novērtēt barošanās apstākļus un pārdomāti noorganizēt medījumu barošanu ziemā.

Visas šīs ziņas jāiegūst, medījumus saskaitot. Skaitīšanu visvieglāk izdarīt ziemā pēc pēdām vai arī barošanās vietās, zvērus tieši novērojot [1]). Sīkāks sadalījums, galveno tiesu pēc dzimuma, sevišķi vajadzīgs attiecībā uz briežiem un stirnām. Pie briežiem to diezgan viegli noteikt arī tikai no pēdām, kā jau pie attiecīgā apraksta ar zīmējumiem norādīts, bet attiecībā uz stirnām drošākus rezultātus var dot tikai sīkāki, ilgāku laiku izdarīti novērojumi. Pārnadžu šķiras medījumus Lielvācijā skaitot un pārskatus sastādot, atsevišķi atzīmē tēviņus, mātītes un nepieaugušos. Briežu buļļus un stirnāžus vēl savukārt sadala I a un I b šķirās pieaugušos un II a un II b šķirās nepieaugušos. „a" šķira ir vaislai derīgie, ar labi veidotu ķermeņa būvi un skaistas formas ragiem. „b" šķirā ieskaita dzīvniekus ar tālākai iedzimšanai nevēlamām īpašībām. Vismaz reizi gadā jāizdara vispārēja medījumu skaitīšana, pie kam ļoti vēlams, lai katrā rajonā zvēru skaitu noteiktu viens no otra neatkarīgi vismaz divi skaitītāji, un tikai tad, ja skaitļi sakrīt, tiem var dāvāt zināmu uzticību. Nekad nedrīkst zvēru skaitīšanu izdarīt pēc tikko kā bagātīgi uzkritušā jaunā sniega, jo pirmo nakti pēc tam medījumi, neparastās laika pārmaiņas pārsteigti (sevišķi pēc pirmā sniega ziemas sākumā, iepriekšējā pavasarī vai vasarā piedzimušie jaunie), uzturas uz vietas. Un šādā dienā, apbraukājot pat zvēriem bagātu mežu, tas izliksies pilnīgi tukšs. Pēc jauna sniega zvēri sāk staigāt tikai otrā naktī, bet arī tad, ja sniegs nav pārliecīgi irdens un dziļš. Tāpēc tikai attiecīgi izvēlētā laikā izdarītā skaitīšana dos pareizus rezultātus.

Ļoti ieteicams dienu priekš zvēru skaitīšanas pa pēdām nostaigāt to pašu ceļu, ko paredz noiet skaitīšanas dienā, un labi ievērot, kādas pēdas jau ir (visvairāk nostaigātās vietas jāapbeŗ ar sniegu), lai droši varētu novērtēt pa nakti klāt pienākušās. Lai

---

[1]) Skat. arī māc. mežkopja *K. Kiršteina* — Pareizas medību saimniecības organizācijas pamati. „M. un M." 1922. g., Nr. 4.

cik rūpīgi notiktu medījumu skaitīšana pēc pēdām, iegūto skaitļu pārbaudīšana, sevišķi attiecībā uz stirnām, pavasarī uz pļavām un ziemā barošanās vietās tomēr arvien nepieciešama. Iegūtie skaitļi, ja vien netiek pielaista kāda rupja kļūda, parasti dos minimālo mežsaimniecībā esošo zvēru skaitu.

Grūtāka ir putnu skaitīšana. Dziedošo medņu un rubeņu gaiļu skaitu gan iespējams novērtēt ar vismazāko kļūdīšanās procentu, bet jau lielākas grūtības jāpārvar, rubeņu un medņu mātīšu skaitu noteicot. To var konstatēt tikai, rūpīgi pavasarī riesta vietas un zemē barus novērojot. Pārējos putnus pietiek atzīmēt pēc kopskaita, ko visvieglāk noteikt cālēnu barošanas laikā, bet dažos gadījumos arī pārošanās laikā. Visas šīs medību saimniecības inventārizācijas grūtības tomēr vienādi vai otrādi jāpārvar, jo vienīgi, precīzi zinot medījumu skaitu un to sadalījumu pēc dzimumiem un vecuma, bet pie briežiem un stirnām arī to iedalījumu, ievērojot iedzimto īpašību vērtību, iespējams uzstādīt noteiktu plānu medību saimniecības organizācijai, vadīt šo saimniecību un arī noteikt, cik un kuŗus no sastopamajiem medījumiem drīkst nošaut, lai medījumu kopskaits neietu mazumā un lai medību saimniecība netiktu putināta [1]).

Tā kā medību saimniecība nedrīkst arī būt lauksaimniecības ienaidniece un īpaši tagadējos laikos jāuzmanās, lai medījumu nodarītie postījumi būtu iespējami mazāki, tad arī jautājums par pareizāko atšaujamo medījumu normu dažreiz atrisināms tikai, atsevišķā gadījumā sīki iedziļinoties [2]).

Apskatot šo sevišķi svarīgo jautājumu par pielaižamām šaušanas normām, jāatzīst, ka ieskati tanī stipri dalās. Lielvācijas labākajās medību saimniecībās ik gadus vēl nesen atpakaļ atļāva šaut ap 25% briežu, 35% stirnu, 60% fazānu un 70—80% zaķu. Pēc grāfa Silva-Tarukas (Sylva-Tarouca) domām, no 100 stirnām (48 āži un 52 kazas) varētu gadā nošaut 10 āžus un 8 kazas. Šo normu nosakot, tika pieņemts, ka 14 stirnu nošautu uz privātām zemēm vai arī tās kristu par upuri malu medniekiem, slimībām vai plēsoņiem.

---

[1]) Skat. arī: 1) *P. Bērziņš* — Mūsu medību politika. „Meža dzīve" 1936, 4727.—4731. un 2) *Aleksandrs Avotiņš* — Šalkones medību saimniecība. „Mežkopja darbs un zinātne", I/II, 1940, 445.—470. lp.

[2]) Skat. Oberstjägermeister *Scherping* — Ausrichtung der Deutschen Jägerschaft, un *F. Vorreyer* — Abschussplan und Abschussrichtlinie. „Wild und Hund", 1942, Nr. 11/12, 41.—47. lp., kā arī Prof. Dr. *F. Berkner* — Neuzeitliche Landwirtschaft und Jagd — keine Gegensätze. „Wild und Hund" 1942, Nr. 5/6, 17.—21. lp.

Jaunākā laikā atšaušanas normas (īpaši staltradžu) tiek ievērojami paceltas, un Lielvācijā tagad noteikts, ka atšaujamo briežu staltradžu skaits nedrīkst būt mazāks par 70% no pavasarī konstatētā govju (ieskaitot teles) skaita. Tik augsta norma noteikta, ņemot vērā, ka staltradžu dabiskais pieaugums izrādījies lielāks, nekā to agrāk domāja. Forstmeister'a Gusones (Gussone) 1906.—1908. g. novērojumi, ka no staltradžu telēm 17.—21. mēneša vecumā jau ap 55% grūsnas, jaunākos medību pārvaldes (Reichsjagdamt) pētījumos apstiprinājušies. Dažos apgabalos no šā vecuma telēm grūsnas pat ap 80%, un tādēļ arī, nevēloties pavairot staltradžu skaitu, lai nepieaugtu to nodarītie zaudējumi, noteikta augstā atšaujamā šo medību norma. Vajadzētu iespējami ātrāk censties pārbaudīt, vai augstās normas piemērotas arī mūsu klimatiskiem apstākļiem un kā ietekmē dižmedījumu skaitu vietējie īpatnējie apstākļi: malu medniecība, bargās ziemas u. c.

Agrākos gados pie mums (līdz 1934. g.) katru gadu nošāva 1000—1500 stirnu un 5—10 briežu-staltradžu. 1935. g. nošauti 75 brieži (6%) un 3600 stirnu (8%), kas arvien vēl bija nesamērīgi maz. Pēdējos gados šaušanas normas gan tika palielinātas, bet stingri noteikti medību saimniecības paliekoši principi vēl bija tapšanas stadijā. Tā kā tomēr valdīja noteikta vēlēšanās rūpēties par mūsu medību faunas uzplaukumu, tad arī medījumu kopskaits mūsu mežos pēdējos gadu desmitos strauji pieauga, kā tas redzams no sekojošas Mežu departamenta statistikas [1]) (skat. 1. un 2. tabulu 364.—365. lp.).

Zinātniski un saimnieciski pamatotas šaušanas normas, protams, jānosaka katram rajonam individuāli, atkarībā no meža rakstura, augsnes apstākļiem, malu mednieku skaita u. c. Tikai kā vispārēju normu agrāk varēja uzdot, ka rajonos, kur malu mednieku darbība bija ierobežota, varēja parasti atļaut šaut apmēram vienu ceturto daļu vai pat trešo daļu no konstatētā staltbriežu, stirnu un medņu gaiļu [2]) skaita, apmēram pusi no dziedošo rubeņu gaiļu skaita un ap divām trešdaļām no zaķu skaita, kas noteikts pēc pirmā sniega uzkrišanas. Briežus, stirnas un medņus šaujot, arvien jāievēro, lai vēl paliktu nārsta laikam pietiekošs veco buļļu, āžu un gaiļu skaits, jo, piemēram, no stirnām, kur nemaz nav vecāku „buku" vai arī kur āžu vispār maz, daudz kazu

[1]) Skat. *J. Cīrulis* — Medību saimniecības 20 gadi. „M. u. M." 1939. g., Nr. 1.

[2]) Var arī teikt — pusi no dziedošo medņu gaiļu skaita, jo daļa gaiļu nemaz nedzied, bet daļa jaunāko dzied izkaisīti, un tos neizdodas novērot.

1. tabula.

Dzīvo medījumu skaits valsts mežos.

Zvēru un putnu nosaukums	Gadi															
	1922 1923	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31	31/32	32/33	33/34	34/35	35/36	36/37	1937 1938
Mežcūkas	362	360	692	676	732	841	628	692	540	554	625	816	888	1185	1474	1625
Aļņu buļļi	86	55	125	109	140	139	188	224	206	240	247	308	480	194	245	283
Aļņu govis . . .														325	378	440
Staltradžu buļļi .	129	104	362	427	459	468	463	580	648	764	887	1040	1259	517	640	638
Staltradžu govis .														1033	1197	1162
Stirnu āži . . .	9162	10084	17147	22213	25556	27605	28257	30045	83489	32415	35008	39169	45520	19587	22316	22899
Stirnu kazas . .														32957	37335	39820
Zaķi pelēkie . .	43961	56143	47879	62545	61302	60633	51587	47724	53255	43169	44629	54217	58214	61162	59478	59738
Zaķi baltie . . .			21361	24909	26757	26317	25814	27844	28241	28282	27335	25825	27583	26103	24745	21809
Meduņi	1802	2526	4097	4875	5187	6780	5999	6353	6544	6590	6740	6862	7619	7270	7586	6621
Rubeņi pelēkie .	●	●	48173	56412	53163	57025	46807	47274	47424	46766	44866	45174	45374	45597	43311	39000
Rubeņi baltie . .	●	●	●	5974	5517	5074	3981	4384	4245	3629	5460	3252	3528	3589	3542	2741
Mežirbes	●	●	61903	70492	70960	71104	58366	58278	55303	57752	57965	61748	65744	65096	69150	63387
Āpši	1068	2122	3984	4502	4783	4912	5459	5774	6123	6728	7373	7675	8667	10202	10354	10606
Caunas	1944	1662	1686	1798	1748	1482	1124	930	1011	1013	977	1142	1178	1360	1215	1215
Lapsas	8614	7921	11066	11111	10597	10608	8653	8795	9247	9773	10054	10589	11760	13238	14368	14009
Lūši	54	63	92	48	37	57	50	40	56	73	30	56	61	81	104	97
Vilki	311	407	466	316	228	202	164	101	66	85	40	36	14	31	11	21
Ūdri	●	●	●	592	547	562	512	487	457	453	422	347	352	415	396	361
Bebri	●	●	●	●	●	4	10	●	19	●	24	34	●	30	45	52
Ūpji	●	●	●	777	660	507	755	511	575	396	361	368	409	506	414	470
Ērgļi	●	●	●	972	774	528	488	362	360	282	195	200	281	244	242	171

2. tabula.

Nomedīto un citādi kritušo zvēru un putnu skaits valsts mežos.

Zvēru un putnu nosaukums	Gadi															
	1922 1923	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31	31/32	32/33	33/34	34/35	35/36	36/37	1937 1938
Mežcūkas	14	34	47	89	84	154	137	78	80	74	65	76	83	100	249	390
Aļņu buļļi	1	2	2	2	—	1	3	4	6	—	7	8	5	4	5	8
Aļņu govis														5	8	10
Staltradžu buļļi	1	1	2	2	2	3	3	5	8	14	7	15	39	37	80	103
Staltradžu govis														48	167	157
Stirnu āži	740	251	167	312	381	571	676	686	2789	1415	1008	1729	2210	2067	3226	4489
Stirnu kazas														1657	3765	7080
Zaķi pelēkie	4597	6769	6674	12137	12117	12175	10016	7424	12955	7169	8429	13357	14224	14142	14678	14158
Zaķi baltie			1418	1187	1522	1498	1816	3006	3041	2782	2735	2485	3093	2323	2485	1779
Meduņi	90	196	171	222	276	315	326	379	444	390	440	442	479	525	666	606
Ruberņi pelēkie	●	●	1561	1692	1981	1872	1379	1479	1824	1683	1566	1694	1374	1047	1121	1070
Ruberņi baltie	●	●	●	128	—	28	18	30	45	29	60	32	78	54	52	51
Mežirbes	●	●	1257	1055	1347	1456	1085	1535	2103	2002	1965	2458	2484	1976	2770	2267
Āpši	69	126	61	75	66	68	92	91	63	78	73	75	77	47	139	136
Caunas	116	218	156	269	304	178	126	54	111	53	37	42	18	25	30	45
Vāveres	●	●	●	9979	7289	9	57	53	273	1200	619	227	772	611	9485	7500
Lapsas	974	1213	1867	2166	1340	1829	1382	1187	1257	1283	1254	1669	1910	1983	2688	2489
Lūši	4	16	18	14	7	7	6	2	6	13	—	6	1	1	4	7
Vilki	40	43	74	105	68	65	67	33	16	25	10	11	4	16	6	6
Ūdri	●	●	●	18	18	16	18	11	7	3	2	7	2	—	1	6
Seski	●	●	●	705	629	332	346	261	203	250	155	128	117	119	110	75
Ūpji	●	●	●	44	36	13	41	25	45	6	11	8	9	6	9	10
Pūces	●	●	●	822	678	500	584	527	681	323	259	35	319	275	251	245
Ērgļi	●	●	●	117	103	100	60	71	60	32	25	20	16	24	22	11
Vanagi	●	●	●	5953	6182	6212	6345	6304	6886	6202	5383	4532	4532	4397	4287	4977
Vārnas	●	●	●	12413	15594	17821	17586	15823	18182	13591	9641	6437	5789	5778	6049	7660
Žagatas	●	●	●	3063	3210	4274	3239	2482	3754	3202	1662	1434	1396	1472	1507	1778
Suņi	●	●	●	3575	4336	4336	3957	3540	3176	3048	2232	2147	2354	2707	3094	3381
Kaķi	●	●	●	3128	3518	3518	3671	3666	3436	3231	2311	2136	2175	2280	2571	2808

Piezīme: Ar punktu apzīmētos gadījumos datu trūkst.

paliek ālavu vai arī vecajām kazām ir tikai pa vienam kazlēnam. Arī medņu vistas, ja pieaugušu gaiļu maz, dēj mazāk olu. Tādēļ nekad nedrīkst par daudz aizrauties ar „veco gaiļu" izšaušanu, kuŗi, protams, šaujami pirmā kārtā, īpaši, ja tie necieš savā tuvumā jaunākos gaiļus. Ja tādiem atļauj vaļu, tad tie bieži vien izputina riestu, paliekot tanī vieni paši ar nedaudz mātēm.

Šaušanas normas staltbriežiem nosakot, nekad nav jāpiemirst, ka pēc vecā uzskata uz katrām divām briežu govīm vajadzīgs ne mazāk kā viens briežu staltradžu bullis [1]), nekādā ziņā ne jaunāks par 3½ gadiem (bet vēlams vecumā no 6—15 g.). Uz katrām trim stirnu kazām vajadzīgs viens āzis 2½—10 g. vecumā. Uz katrām četrām rubeņu mātēm vajadzīgs vismaz viens rubeņu gailis. Uz katrām 5—7 fazānu mātēm — viens gailis un uz katrām trim (visļaunākā gadījumā sešām) medņu mātēm vajadzīgs ne mazāk kā viens pieaudzis medņu gailis. Ja šīs normas būs kaut cik ievērotas un medību saimniecībā nav arī kādu citu anormālību, tad medījumiem pietiekoši labos dzīves apstākļos vidējo gada pieaugumu sagaida: uz katriem 3 saskaitītiem briežiem vismaz 1, uz katrām 5 stirnām — 3, uz katriem 3 pelēkajiem zaķiem — 8.

Anormālības mazo skaitā un sugas izvirtums visbiežāk norāda uz kādiem trūkumiem dzimuma skaitlisko attiecību ziņā, kuŗi nekavējoties sīki jāizpētī un iespējami drīzāk jānovērš. Parasti lielāks tēviņu skaits sekmē stingrāku dabisko izlasi, un izvirtuma pazīmes sāk mazināties, sevišķi, ja vēl gādā par zvēru sistēmatisku izlasi, kā tas jau agrāk, atsevišķas dzīvnieku sugas apskatot, atzīmēts. Staltradžu buļļu skaitu tagad Lielvācijā nereti cenšas pavairot, lai uz katrām 2 govīm būtu kopskaitā 3 buļļi. Zem proporcijas 1 : 1 buļļu skaitam nekad neļauj noslīdēt [2]). Šādas proporcijas veidojot, arvien, protams, atšauj vienīgi vājākos teļus, un izlase cilts uzlabošanai ar apzinīgu atšaudi iznāk sevišķi stingra.

Lai noteiktu, ko tad īsti var atļaut šaut no medību saimniecībā dzīvojošiem medījumiem un kas jānošauj katrā ziņā, bez aug-

---

[1]) Brīvā dabā, kur zvēru dzīvē cilvēks neiejaucas, buļļu ir vairāk nekā govju. Nārsta laikā notiek sevišķi asas cīņas un pie pārošanās tiek tikai sevišķi labi attīstītie eksemplāri, tādēļ arī teļi ir veselīgi un stipri; ja kāds tomēr piedzimst vājāks, tad tas jau pirmajā ziemā nosalst vai citādi aiziet bojā, un par sugas izviršanu nekad nevar būt runa.

Modernajās Vakareiropas medību saimniecībās pēdējos gadu desmitos dzimumu skaita attiecības arī centās rēgulēt, lai uz 1 govi nāktu 1 bullis vai vismaz, lai buļļu attieksme pret govju skaitu būtu ne mazāka kā 1:2.

[2]) Skat. Oberlandforstmeister *F. Vorreyer* — Abschussplan und Abschussrichtlinie. „Wild u. Hund" 1942, Nr. 11/12, 45. lp.

stāk atzīmētiem faktoriem vēl jāievēro arī absolūtais medījumu skaits mežā. Kur zvēru vēl maz un tie nenodara nekādu jūtamu ļaunumu ne mežsaimniecībai, ne tuvējai lauksaimniecībai, tur to skaitu jācenšas palielināt. Augstāko pieļaujamo medījumu skaitu mežos pavasaŗa laikā pēc G. L. Hartiga (G. L. Hartig) pieņem uz katriem 1000 ha meža:

Meža raksturs:	Augstākais pieļaujamais medījumu skaits							
	Lapu koku mežos				Skuju koku mežos			
	Staltbriežu	Stirnu	Mežcūku	Kopā	Staltbriežu	Stirnu	Mežcūku	Kopā
1. Lielu masīvu mežos	8	8—10	4	20	12	16—20	4	32
2. Mežos, kuŗiem blakus lauki . .	3—4	8	—	12	3—4	16	—	20
3. No kultivētām zemēm ieslēgtos mežos	2	8	—	10	2	12	—	14

Šīs un tāpat arī citu speciālistu uzdotās mežā pieļaujamās medījumu skaita normas, protams, arvien jāpieņem ar lielām ierunām vienīgi kā vispārējas dabas norādījumi. Katrā medību rajonā būs tik daudz īpatnēja rakstura vietējo apstākļu, kas arī mudinās jautājumu izlemt vai nu uz vienu, vai arī uz otru pusi. Kā diezgan noteiktu likumību, zīmējoties uz mežcūkām, varētu atzīmēt, ka mežos, kur blakus atrodas kultivēti lauki, tās var audzēt vienīgi tad, ja mežs no tīrumiem atdalīts ar sētu. Par pieļaujamo stirnu skaitu Lielvācijā arī vēl tagad ļoti dalīti ieskati. Visbiežāk pieņem, ka medību rajonā maz stirnu, ja to mazāk par 4, un daudz, ja to vairāk par 8 uz katriem 100 ha.

Atšaujot medījumus līdz vienai vai otrai noteiktai normai, arvien, bet īpaši aļņu un staltbriežu buļļus atšaujot, jāseko sugas uzlabošanas domai. Pirmajā kārtā arvien jāšauj tie eksemplāri, kuŗi vārgāki un var sekmēt sugas izviršanu vai, vismaz, mazāk skaistu eksemplāru pavairošanos. Kur zvēru jau savairojies daudz, tur, šaušanas normas nosakot, izšķīrēja loma būs medījumu nodarīto zaudējumu apmēriem. Tautsaimniecības apsvērumiem arvien veltījama vislielākā vērība medību saimniecībā un tos nedrīkstam piemirst, arī vissvarīgākos medniecības jautājumus izlemjot. Ja tuvējās lauksaimniecības no briežu un mežcūku postījumiem

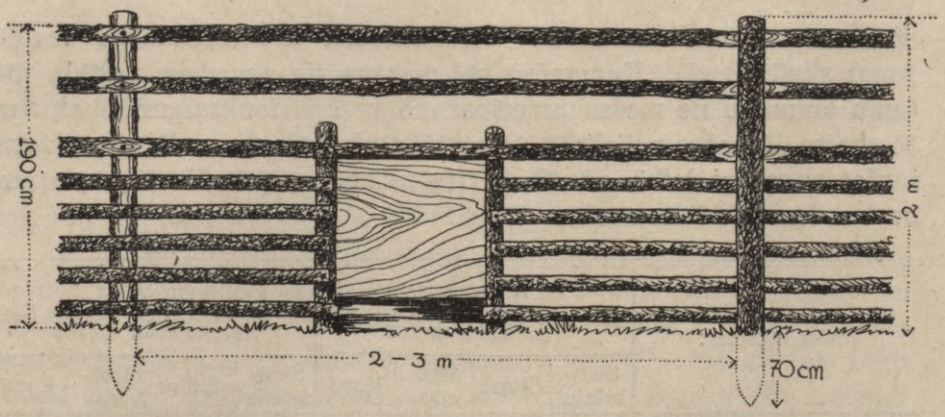

Att. 227. Medījumu aizsētījums (žogs), noderīgs kā staltradžu, tā arī mežcūku iežogošanai: šinī gadījumā kārtis līdz ar zemi jāliek biežāk viena pie otras. Ja žogus taisa pārnesamus, tad žoga posmus taisa 4—6 m gaŗus, ar vienu mietu posma vidū. Lai medījumi šādu žogu neapgāztu, to vēl atbalsta šķērskokiem [1]). Atsevišķos posmus savā starpā sastiprina stiepļu vai klūgu saitēm. Žogā ietaisīts „logs" ar dēļa vāku, pa kuŗu mežcūkas pēc vajadzības no ārpuses iemāna iežogojumā.

Par mežsaimniecībā parastiem žogiem skat. *H. Upītis* — Mežkopība. 1939, 59.—62. lp.

nodrošināts žogiem (aizsētījumiem) un mežsaimniecības vadītājiem nav pārmērīgu grūtību darba spēka trūkuma vai citu iemeslu dēļ nodrošināt kultūras un jaunaudzes no medījumu bojājumiem ar paņēmieniem, kas parādīti attēlos vai citiem, tad nevar būt sevišķu iebildumu, ja medījumi attiecīgā mežā tiek audzēti arī samērā lielākā skaitā. Tomēr tad jāgādā arī par to barības apstākļu uzlabošanu, jo audzēt lielākā skaitā nīkuļus nekad nebūtu attaisnojami. Tomēr arī sevišķi labvēlīgos medījumu audzēšanas apstākļos nekad nedrīkst to uzturēto skaitu pārspīlēt: tiklīdz medījumi tiek lielākā vairumā sablīvēti uz nelielas platības, starp tiem parasti iesākas dažādas slimību epidēmijas.

Ka **epidēmijas** patiešām viegli var izcelties starp zvēriem tikai viņu pārliecīgi lielā skaita dēļ, tas novērots kā Lielvācijā, tā arī citur, staltbriežus un stirnas atsevišķos slēgtos parkos audzējot: pārlieku lielā skaitā kopā turētiem zvēriem organisms novājinās, un tas zaudē savas pretestības spējas pret slimību dīgļiem. Arī nepareizas dzimumu skaita attiecības (piemēram, par maz tēviņu) noved pie vienas kārtas eksemplāru organismu novājināšanas un arī var radīt auglīgu zemi epidēmijām.

---

[1]) Skat. arī Iffa-Merkblatt „Der Bau von Hordengattern", kas pasūtināma pie „Gesellschaft für forstliche Arbeitswissenschaft", Eberswalde.

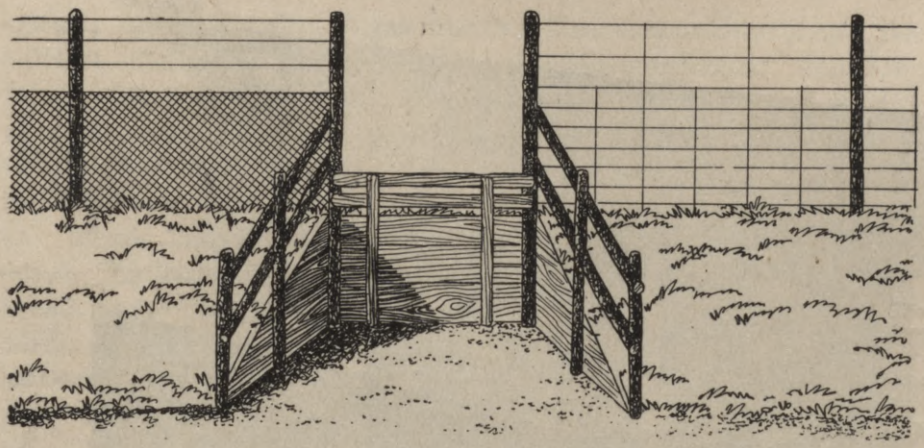

Att. 228. Lai iežogotu briežus staltradžus vai mežcūkas ar stiepļu režģa žogu (aizsētījumu), to ceļ apm. 2—2½ m augstu. Mietu garums ap 3 m (Zūrās ap 3½ m), un tos iedzen augsnē 80 cm dziļi. Vismaz mietu lejasgali jākonservē pēc karsti-aukstās vai c. metodes ar kreozōteļļu, koka darvu, 10 proc. vara vitriolu vai citiem līdzekļiem, kuŗus ūdens no koksnes neizskalo [1]). Mietu resnums ap 15 cm, to attālums 3 m (Zūrās 4 m). Režģu stieples 2 mm resnas, aceknis 10 cm plats. Augšējās aizsētījuma stieples 3,5—4,5 mm resnas. Attēla labā pusē stiepļu aizsētījuma veids: apakšējās stieples 4,0—4,5 mm, augšējās ap 3,5 mm resnas. Vertikālās stieples horizontālo sapīšanai 3,5 līdz 4,0 mm resnas. Vertikālās stieples Zūrās novietotas ap 90 cm tālu viena no otras un satur apakšējās 10 horizontālās stieples, kas novietotas ap 15 cm viena virs otras. Tomēr brieži vēl vairākās vietās ir spraukušies caur žogu, kur vien tie atraduši kādu vaļīgāku stiepļu sastiprinājumu vietu, vai kur vertikālās stieples novietotas drusku tālāk viena no otras. Par pēdējā veida žogu tādēļ var teikt, kā tas gan lētāks un izturīgāks, bet ļoti rūpīgi jānostrādā, lai medījumi caur to nevarētu izlauzties cauri. Vidū redzama pārlēktuve, pa kuŗu medījumi var iekļūt aizsētījumā, bet laukā vairs netiek. Iekšējo šachtveida izrakumu augsnē nostiprina ar konservētājām vielām piesūcinātiem nomaļu dēļiem vai kārtīm. Pārlēktuves jāierīko labi maskētas un tādās vietās, kur žogs ieliecas uz iekšu. Ierīkojot viena vai otra veida stiepļu aizsētījumu, ja apakšā stieple negul uz zemes, visas horizontālās stieples pēc katriem 100—200 m jāsavieno savā starpā vertikālā virzienā un savienotāja stieple jāievada augsnē līdz gruntsūdens līmenim, lai stieples nepārvadītu pērkona laikā zibeni, kas varētu nonāvēt žoga tuvumā esošos dzīvniekus.

No insektiem pārtiekošie putni atkal pieskaitāmi pie faktoriem, kas novērš slimību izplatīšanos, tādēļ būtu visiem spēkiem saudzējami, sevišķi rūpējoties par to perēšanas apstākļu uzlabošanu un piebarošanu stingrākās ziemās. Dažreiz labvēlīgi uz zvēru saslim-

[1]) Skat. prof *A. Kalniņš* — Zāģētavas. 1940, 78.—80. lp., *A. Kalniņš* — Meža technoloģija 1925, 221.—235. lp. un *A. Kalniņš* — Kā taupīt koksni. „Meža dzīve" 1940, Nr. 3, 108.—113. lp.

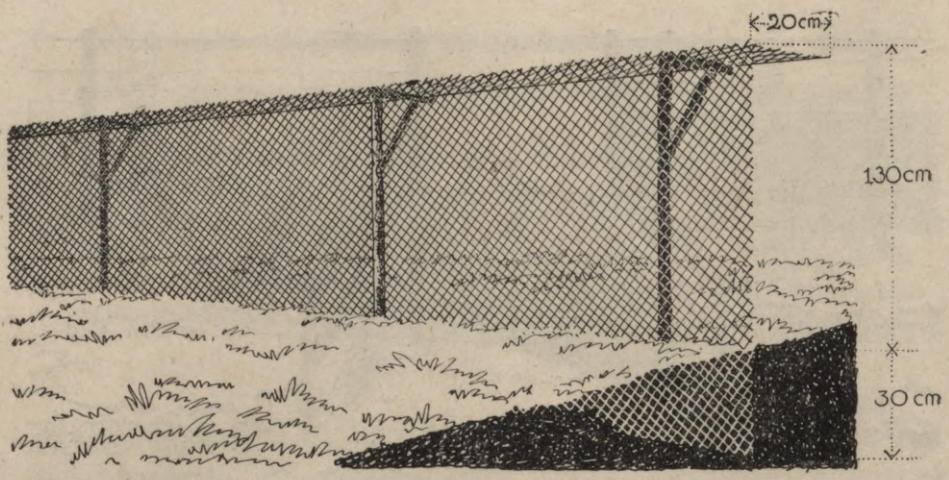

Att. 229. Šāds žogs nodrošina augļu dārzus un koku skolas no zaķu un trušu uzbrukumiem. Režģa apakšējā mala jālaiž 30 cm dziļi augsnē un režģa augstumam jābūt tādam, lai tas ne mazāk kā par 1 m arī ziemā atrastos virs sniega. Vēlamais režģa augstums ap 150 cm, bet bieži apmierinās arī ar 130 cm. Stieples jāņem 1,4 mm resnas, aceknis 4—5 cm (pret trušiem 3 cm) plats. Stabu resnums 10 cm. Stabi jāiedzen augsnē vismaz 70 cm dziļi. Augšmalā režģiem jābūt vairāk vai mazāk izliektiem uz āru.

šanas gadījumu samazināšanos atsaucas arī purvainu rajonu nosusināšana [1]). Savukārt epidēmiju izcelšanos var sekmēt pārmērīga plēsoņu iznīcināšana, jo pēdējie, pietiekošā skaitā reprezentēti, nekavējoties pievāc slimos eksemplārus, neļaujot pēdējiem nemaz nosprāgt un mežā sapūt, vai arī, apkārt staigājot, aplaist ar slimību veselos eksemplārus [2]).

Zvēru mēslu un no redelēm izbirušās, samirkušās barības savākšana ziemas barošanas vietās un to sadedzināšana vai arī dezinfekcija (ar kaļķa palīdzību) arī arvien ļoti svarīga, bet jo sevišķi epidēmiju laikā un vēl gadu pēc tam.

Ja kāda slimība starp medījumiem tomēr sāk izplatīties, lai gan lietoti visi aizsardzības līdzekļi, tad nekavējoties jāgriežas pēc padoma pie tuvākā veterinārārsta vai cita attiecīga speciālista. Slimie eksemplāri jānošauj un kopā ar kritušajiem nekavējoties jāaprok, dezinficējot pēdējo guļas vietu ar kaļķa pienu. Paši pirmie

---

[1]) Kur nav izdevīgi izdarīt dārgos nosusināšanas darbus, nereti atmaksājas apūdeņošanas darbi, piemēram, zivju dīķu ierīkošana, kas arī iznīcina purvaino bedru slimību perekļus.

[2]) Skat. arī 1) *Diezels* Niederjagd. Vierzehnte Auflage, herausgeg. von *Ernst Kluge*, un 2) *v. Raesfeld* — Die Hege in der freien Wildbahn. Zweite Auflage. Herausgeg. von *U. Scherping*.

kritušie tomēr jānosūta Rīgas universitātes veterinārmedicīnas fakultātei slimības un tās apkaŗošanas līdzekļu noteikšanai. Izmeklēšanai ieteicams sūtīt visu dzīvnieku, to kūdrā vai zāģu skaidās stingrās koka (ne gaisu noslēdzējās skārda) kastēs iesaiņojot. Ļoti vēlama nosūtāmā dzīvnieka ietīšana kādā etiķa ūdenī samērcētā drānā. Uz kastes jāuzraksta arī nosūtītāja adrese un brīdinājums, ka sūtījums novietojams atsevišķi no pārtikas precēm („Vorsicht! Tierische Untersuchungsstoffe. Auf den Güterböden und in den Wagen getrennt von Nahrungs- und Genussmitteln lagern!" — šāds uzraksts uz iesaiņojuma nepieciešams saskaņā ar Lielvācijas dzelzceļu noteikumiem tad, ja kritušo medījumu sūta izmeklēšanai Lielvācijas „Institut für Jagdkunde der Deutschen Jägerschaft", Berlin-Wannsee, Stahnsdorfer Damm, Bahnstation Berlin-Wannsee).

Att. 230. Staltradži nereti vien nograuž arī resnāku priedīšu mizu. Aurošanas laikā staltradzis pa reizei to noberž arī ar ragiem, kā tas redzams šinī fotoattēlā.

Zūru nov. fot. sept. vidū
V. Blankenburgs.

Sīkāki norādījumi šai jautājumā atrodami Dr. J. Krembs'a grāmatā — „Die Krankheiten des Wildes und ihre Bekämpfung", kā arī Olt-Ströse's grāmatā „Die Wildkrankheiten und ihre Bekämpfung" un arī citur attiecīgajā speciālajā literātūrā. Jāpiebilst vēl tikai tik daudz, ka pie dažām epidēmijām plēsēji var būt nevis derīgi palīgi epidēmiju novēršanai, bet

gan līdz ar vārnām var sekmēt slimību izplatīšanos, un epidēmiju izcelšanās gadījumos tie dažkārt visiem spēkiem jāiznīcina iespējami plašākā apkārtnē. Visus šos jautājumus tomēr konkrēti katrreiz varēs atrisināt vienīgi attiecīgi speciālisti, saziņā ar medību saimniecību vadītājām personām, ar apstākļiem katrā atsevišķā gadījumā iepazīstoties.

Tikai īsumā tādēļ arī apskatīsim biežāk novērotās medījumu slimības.

Galvenās kā epidēmiju veida, tā arī nelipīgās slimības ir visādi tārpi iekšējos organos, dažādi baciļi, kašķis un citas ādas slimības. To dažādība ir diezgan liela. Bīstamība un apkaŗošanas līdzekļi arī ļoti atšķirīgi, bet pareiza noteikšana nelietpratējam grūta. Tādēļ arī, lai noskaidrotu slimību raksturu, cēloņus un apkaŗošanas iespējas, aiz nezināmiem iemesliem kritušos zvērus un putnus, kā arī acīm redzami slimus piešautos [1]) arvien vajag nodot lietpratēja veterinārārsta izmeklēšanai vai, vēl labāk, nosūtīt Universitātes veterinārmedicīnas fakultātei uz Rīgu [2]). Ja izmeklēšanai grib sūtīt vienīgi kritušā dzīvnieka daļas, tad pie tā uzšķēršanas pieaicināms veterinārārsts un izmeklējamais materiāls pareizi jāiesaiņo, lai sūtījums ceļā nesabojātos. Pūšanas procesi viegli izgaisina raksturīgākās slimības pazīmes un ievērojami apgrūtina baktērioloģisko izmeklēšanu. Vislabāk izmeklēšanas iestādei nosūtīt vienu vai vairākus vēl nesabojājušos kritušo dzīvnieku ķermeņus, sargot tos no mušām un kāpuriem. Pirms nosūtīšanas dzīvnieka ķermenis, cik iespējams, jāatvēsina vēsā gaisā, bet nekādā gadījumā to nedrīkst slapināt ar ūdeni. Siltā laikā šķeltnadžu un zaķu iekšas ieteic izņemt (tikai sirdi neizgriezt) un iesaiņot atsevišķi. Pūšanas ierobežošanai ieteicama ietīšana etiķī samērcētās lupatās vai papīrā. Etiķa vietā var lietot arī formalīnu: 1 daļa formalīna uz 10 d. ūdens. Vēdera un krūts dobumu arī ieteicams saslapināt ar stipru etiķi, un pēdējo ielej arī mutes un deguna dobumos vai arī tanīs ieliek etiķī samērcētu vati vai lignīnu. Iekšas un ķermeņa dobumus apkaisa ar sausu kūdru, klijām vai zāģu skaidām un visu iesaiņo pergamenta papīrā. Pārsūtīšanai noder kastes vai pīti

---

[1]) Slimos medījumus var viegli pazīt pēc izdilušā ķermeņa, negludās spalvas, nedabiskās spalvu krāsas, izvirtušās ragu formas, klepošanas, caurejas vai tml. pazīmēm. Šādi eksemplāri tūliņ piešaujami, ievērojot medību likumu noteikumus, un nododami izmeklēšanai.

[2]) Attiecīgas izmeklēšanas izdara arī: 1) Staatsanstalt für Tierseuchenbekämpfung in Mödling un 2) Institut für Jagdkunde der Deutschen Jägerschaft, Berlin - Wannsee.

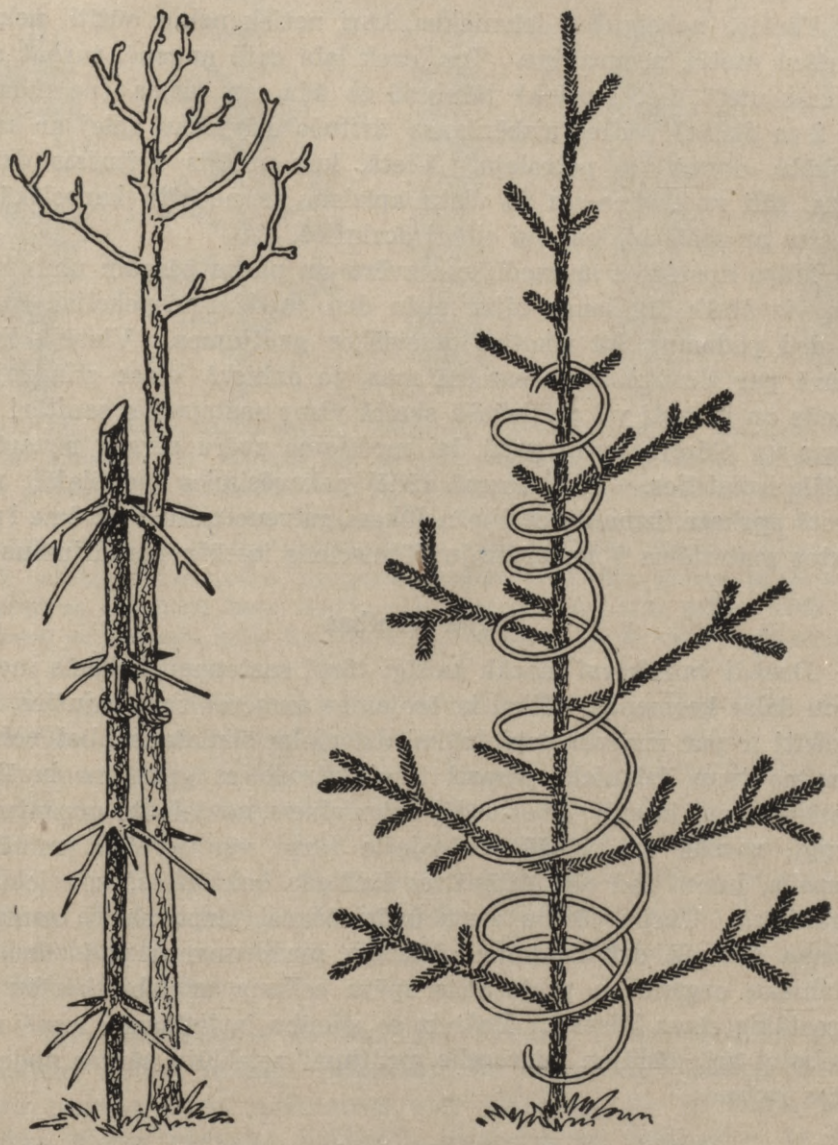

Att. 231. Lai vērtīgāku kociņu mizu nenoberztu stirnu āži, ragādu notīrot, tad pie kociņiem piesien ar tievgali uz leju sausu, zarainu eglīti (pa kreisi), vai arī uz kociņa stumbra uzmauc ap 70 cm garu stiepli „Fegenicht" (to apgādā mežkoku skola Schultze u. Co., Rathenow, Brandenburg).

grozi, bet neder aizlodētas vai hermētiski noslēgtas skārda vai stikla bundžas, jo tanīs puvuma procesi noritēs paātrinātā gaitā. Brīvā telpa kastē vai grozā piepildāma vislabāk ar sausu kūdru, bet noder šim nolūkam arī klijas, zāģu skaidas, paegļu vai egļu zari.

Pārējos nobeigušos dzīvniekus, kuŗi netiek nekur sūtīti, nekad nedrīkst atstāt neapraktus. Tos ierok labi dziļi augsnē, turpat atrašanās vietā, bet iepriekš jāsabojā to āda, un pirms (ne mazāk par 2 m dziļās) bedres aizbēršanas kritušo dzīvnieku aplej ar karbolskābi, darvu vai petroleju. Vietā, kur gulējis kritušais dzīvnieks, zāli nodedzina un šo vietu aplaista ar netīrīto karbolskābi, nokaisa ar chlōrkaļķiem vai citādi dezinficē.

Mūsu apstākļos ar medījamo zvēru un putnu sērgām un slimībām visvairāk darīšanas bijis mežu dep. medību inspekcijai, kuŗa arī dod padomus, kā rīkoties atsevišķos gadījumos. Vietējā literātūrā par tiem rakstīts samērā maz, jo dabiskā izlase stingrajās ziemās un parasti vēl pietiekošā skaitā visur sastopamie sanitāri — lapsas un plēsēju putni gādā, lai medījamo zvēru sērgas nevarētu plašāk izplatīties. Tikai īsumā tādēļ pakavēsimies pie biežāk novērotā apskata, izmantojot šim nolūkam galveno tiesu P. Bērziņa vāktos materiālus [1]) un ārzemju pētniecības iestāžu norādījumus [2]).

Tārpu slimības

Dažādi vairāk vai mazāk kaitīgi tārpi sastopami lielākās medījumu daļas ķermeņos. Tikai ievērojamos apmēros savairojušies, šie parazīti ir par iemeslu nopietnākai dzīvnieku slimošanai, bet nobeidzas no tiem dzīvnieki parasti tikai, atrodoties grūtākos barības apstākļos, vai ja citu iemeslu dēļ dzīvniekiem novājināts organisms. Kuņģī, zarnās un plaušās dzīvojošie tārpi var ievainot minētos organus, kuŗos tad sāk attīstīties kaitīgās baktērijas, kas iekļūst organismā. Tārpu pērkļu vietu iznīcināšana, tārpu skaita samazināšana slimajā dzīvniekā ar attiecīgu medikamentu palīdzību un dzīvnieku organisma pretošanās spēju celšana ar labu barību — parastākie cīņas līdzekļi. Dažreiz šo slimību izplatīšanos iespējams ierobežot arī, gādājot, lai veselie medījumi neiekļūtu sērgas apdraudētos rajonos.

Plaušu tārpi

Stirnu plaušās atrodami visbiežāk divējāda veida tārpi — Strongylus micrurus un Str. capillaris; daudz

---

[1]) *P. Bērziņš* — Medījamo zvēru sērgas un slimības. „M. u. M." 1940, Nr. 9, 321.—324. lp. un Nr. 10, 370.—371. lp.

[2]) 1) Staatsanstalt für Tierseuchenbekämpfung in Mödling; 2) Dr. *A. Ströse* u. Prof. Dr. *A. Olt* — Die Wildkrankheiten und ihre Bekämpfung un arī 3) *V. Schmidt* — Handbuch für den deutschen Waidmann, 1929, 174.—211. lp.

Att. 232. Kociņu galotnītes no medījumu apgrauzumiem var pasargāt dažādi (no kreisās): 1) apliekot ap galotnīti kartonu, kuŗu satur spraudīte[1]); 2) piestiprinot „Waldmichel"; 3) aptinot ap galotnīti apm. 15 cm gaŗu 0,6 līdz 0,7 mm resnu necinkotu stiepli; 4) piestiprinot „Altreichenauer Pflanzenschützer" no 4 stiepļu galiem, kuŗus satur krāsota skārda plāksnīte, un 5) apliekot Rommel'a pumpuru aizsargu[2]). Pēdējo gatavo ar 3—6 „zobiem" no aluminēta dzelzs skārda. Aizsargu pieliekot, zobu galiem jābūt vienā līmenī ar pumpura galu. Pielikšana ļoti vienkārša, un to var izdarīt arī bērni.

retāk jau — Strongylus sagittatus. Nopietnāk stirnu veselību apdraud vienīgi pirmie — Strongylus micrurus, ja tie savairojušies lielākā skaitā vai arī ja tiem pievienojas kāda baktēriju radīta infekcija. Šie tārpi mīt visvairāk plaušu audos, bet var tos sastapt arī rīklē, deguna gļotādās, kuņģī un zarnās. Slapjie gadi sekmē šo tārpu attīstību un savairošanos augsnē, kādēļ arī šī sērga parādās visļaunākā veidā pēc gaŗākiem lietus periodiem. Mazākā skaitā šie tārpi nav bīstami un pavasaŗos atrodami lielākai daļai stirnu.

Slimības pazīmes pie kritušām stirnām: 1) uz sārtajiem plaušu audiem vietām redzami brūnganpelēki sacietējumi rieksta lielumā, kas paceļas pāris milimetrus virs plaušām; 2) ja tārpu iedarbības vietās radusies baktēriju infekcija un iesākusies šo vietu pūžņošana vai radies pat krūšu plēves iekaisums, tad slimās plaušas iegūst pelēki dzeltenīgu sarkanu krāsu, plaušu virsa vairs nav spīdīga un gluda, kļūst grumbuļaina, un to bieži vien klāj šķied-

---

[1]) Firma *Paull u. Hahn* (München 8, Äussere Wienerstr. 127) ražo speciālkartonu, kuŗš piesūcināts ar kādu smirdvielu.

[2]) Pasūtināms no *Karl Rommel*, Mechanische Werkstätte in Ludwigsburg, Württemberg, Schillerstr. 17. Vienā kg 600—1200 gab., cena par 1 kg RM 1,40 līdz 2,20.

raini sarecējumi. Ja iekaisusi arī ribu plēve, tad krūšu dobumā sakrājas šķidrums.

No tārpiem ceļas arī smagi dzīvnieku bronchīti, kas pie dzīviem zvēriem parādās klepošanā. Dzīvnieki staigā, galvu uz priekšu izstiepuši, dažreiz saliektām mugurām. Vispār cenšas uzturēties vienā vietā un cieš no elpošanas grūtībām. Tārpu iznīcināšana ar medikamentu palīdzību nav iespējama, un šī slimība jāierobežo:

1. Purvainās pļavas, ganības un ūdens peļķes nosusinot vai vismaz līdz jūlija mēnesim iežogojot, jo infekcija visvairāk notiek agros pavasaros, tūliņ pēc lielo ūdeņu notecēšanas.

2. Tā kā plaušu tārpus lielā skaitā iznīcina kukaiņēdēji putni, tad saudzējamas zīlītes, strazdi, ķīvītes, cielavas u. c. Zīlīšu nozīme arī mežu kaitēkļu iznīcināšanā ir tik liela, ka viņām piemērotu būrīšu izlikšana vēlama visās mežniecībās.

3. Vājākās un stipri klepojošās stirnas jāatšauj.

4. Saudzējamas lapsas, kas apēd visus kritušos un izķeŗ arī spēcīgāk slimojošos eksemplārus. Lapsu kuņģī parazīti aiziet bojā.

5. Slimojošo dzīvnieku vispārējā veselības stāvokļa celšanai jāgādā par labu barību. Ja rajonā izliktas sāls laizītavas un tur izliktā sāls sajaukta ar māliem, tad parastam maisījumam ieteic piejaukt ap 5% smalka dzelzs pulveŗa un līdz 5% diļļu pulveŗa. Šo pulveri var piejaukt arī ziemas barībai, bet pavasaŗos un vasarā slimības rajonā izliek zem nojumēm nelielas medikamentu silītes, kuŗās iepilda maisījumu no 150 g vārāmās sāls, 25 g diļļu pulveŗa, 25 g paegļu ogu pulveŗa un 10 g smalka dzelzs pulveŗa. Silīšu dziļums ap 12 cm, platums: augšā — 24, pie dibena 17 cm un garums ap 20 cm.

Aprakstītie stirnu plaušu tārpi samērā reti sastopami pie pārējiem šķeltnadžu dzīvniekiem, bet biežāk jau tie uzbrūk zaķiem. Slapjos gados zaķi tomēr visvairāk cieš dažos rajonos no tā sauktā matu tārpa (Synthetocaulus commutatus, vāciski — Haarwurm). Zaķu plaušās šie parazīti nereti savairojas tādos vairumos, ka pilnīgi aizsprosto dzīvnieku elpvadu un bronchas. Plaušu tārpi atvieglo arī slimības baktēriju iekļūšanu dzīvnieka plaušās. Plaušu krāsa kļūst tumšbrūni sarkana, un uz tām redzami gaišpelēki nespīdīgi punktiņi. Plaušu virspusē dažreiz redzamas arī līmes veida gļotas, īpaši ribu plēves tuvumā. Lai izvairītos no slimības un to apkaŗotu, jālieto tie paši paņēmieni kā stirnu plaušu tārpu apkaŗošanai.

Īpaši iežogojumos dzīvojošo mežcūku elpošanas vados bieži atrod tārpus Metastrongylus longevaginatus

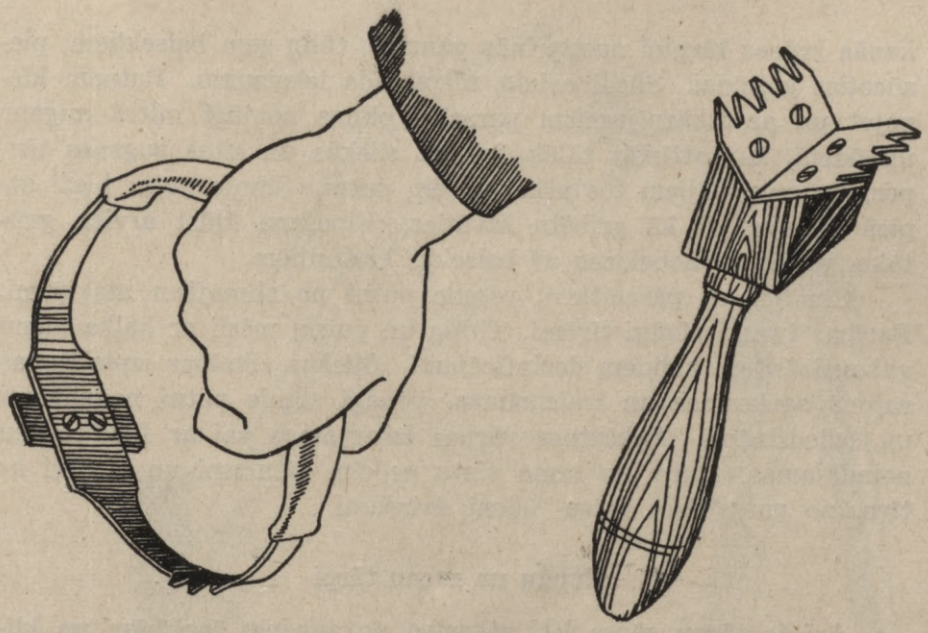

Att. 233. *Flamminger*'a [1]) mizas skrāpe (pa kreisi) un mežu pārvaldnieka *Neuhäuser*'a (Forstamt München-Forstenried) apvienotā rēgulējamā mizas ēvele ar skrāpi (pa labi). Mizas svītrojumiem jāatrodas ne tālāk par 2 cm vienam no otra, tikai tad tie nodrošinās kociņus no medījumu apgrauzumiem, jo brieži nemīl ne sveķainu, ne arī ar korķveida izaugumiem klātu mizu. Pēdējo maija-jūlija mēnešos ieskrāpējot vai arī ar asiem „punktētājiem" sadurstot, tomēr jāuzmanās, lai neievainotu koku kambiju. *Flamminger*'a skrāpjiem jābūt ar zoba galu gaŗumu, kas pieskaņots apskrāpējamo kociņu resnumam: lai visi zobi mizā ieskrāpētos vienādi dziļi.

(Strongylus longevaginatus, vāciski — Palisadenwurm). Parazīti 16—40 mm gaŗi, un cūkas ar tiem saslimst, inficēto augsni rokot. Iežogojumos augoši sivēni no slimības nereti nobeidzas, bet brīvā dabā cūkas slimību parasti pārcieš samērā viegli. Ārējās pazīmes: dzīvnieki noliesē, klepo un cieš no elpas trūkuma. Kritušo vai nošauto cūku plaušās redzami mezglaini sacietējumi. Elpošanas vadi un bronchas tārpu aizsprostoti, gļotādas sarkanas un piepampušas.

Slimības apkaŗošanai jānosusina purvainās vietas. Grūtāk slimojošās cūkas jānošauj. Spēcīga barība (ozolzīles, kartupeļi, pat gaļa) atvieglo cūkām slimību pārciest.

Ar sarkantārpu slimību nereti jācīnās f a z ā n u audzētājiem. Parazīts S y n. t r a c h e a l i s uzbrūk arī jaunām zosīm, vārnām, žagatām, reti laukirbēm u. c. putniem. Putni to uzņem, sliekas vai citus augsnes tārpus ēdot. Nokļuvuši elpošanas vadā, sar-

[1]) Lielvācijas aizsardzības zīme Nr. 224716.

kanās krāsas tārpiņi nostiprinās gāmurā, tūliņ zem balsekļiem, piesūcoties gļotādai. Sūcot asinis, tārpi rada iekaisumu. Putnam klepojot un ar izkārnījumiem parazītu oliņas nokļūst mitrā augsnē un ūdenī, kur attīstās tālāk, iekļūst sliekās un citos augsnes tārpos, un ar pēdējiem tos atkal uzņem putni. Slimie putni bieži atpleš knābjus, it kā gribētu žāvāties. Elpošana kļūst arvien grūtāka, un putni nobeidzas ar balsekļu krampjiem.

Cīnoties ar parazītiem, veselie putni no slimajiem atšķiŗami. Barības trauki rūpīgi tīrāmi. Grīda un putnu mēsli ar kaļķa pienu vai nedzēstiem kaļķiem dezinficējami. Sliekas slimības izplatīšanas rajonā savācamas un iznīcināmas. Smagi slimie putni nogalināmi un sadedzināmi. Apkārtnes vārnas izšaujamas vai ar fosformīklu noindējamas. Putni no zemu vietu peļķēm atturami un vienīgi ar tīru, no parazītiem brīvu ūdeni dzirdami.

Kuņģu un zarnu tārpi

Arī šo tārpu sērga ļoti atkarīga no augsnes īpašībām un klimatiskiem apstākļiem. Siltas ziemas, slapji pavasaŗi, purvaini apgabali — visi tie atvieglo tārpu sērgu izplatīšanos. Stirnām visbiežāk uzbrūk Strongylus cotortus, zaķiem un meža trušiem — Strongylus retortaeformis un Str. strigosus tārpi. Ar barību uzņemtie parazītu kāpuri nokļūst kuņģī vai zarnu augšdaļā (divpadsmitpirkstu zarnā), tur tie ieurbjas gļotādā un attīstās par tārpiem. Kaut arī viņi mazi, ar savu lielo skaitu tie tomēr rada smagus gremošanas procesu traucējumus; uz kuņģa iekšpuses sienām redzamas raksturīgas gļotas. Dzīvnieki novājē un cieš no caurejas. Stirnu „spogulis" un trušu astīte bieži notašķīti šķidriem zaļganiem mēsliem. Smagāk slimojošu zaķu gaita kļūst nedroša, nevienāda. Tārpu radītos ievainojumos iekļūst slimību baktērijas, un dzīvnieki cieš vēl vairāk. Ķermeņa svars ievērojami pamazinās, spalvu maiņa novēlojas. Ja ar šiem tārpiem slimo stirnu āži īsi pirms ragu mešanas vai jauno ragu augšanas laikā, tad jaunie ragi aug vāji pērļoti un to attīstība traucēta.

Jaunie kazlēni no šīs slimības pasargāti zīdīšanas laikā un ar to sāk slimot tikai septembŗa mēneša otrā pusē. Visvairāk no kuņģa un zarnu tārpiem cieš gadu vecie kazlēni un stirnas, kas vecākas par 9 gadiem. Slimība parādās vissmagākā veidā marta, aprīļa, septembŗa un oktōbŗa mēnešos. Stirnas, kas līdz jūlija sākumam nav paguvušas mainīt spalvu, ir noteikti smagi slimas un nošaujamas, jo tās sekmē parazītu izplatīšanos. Uzmanīgi tās no-

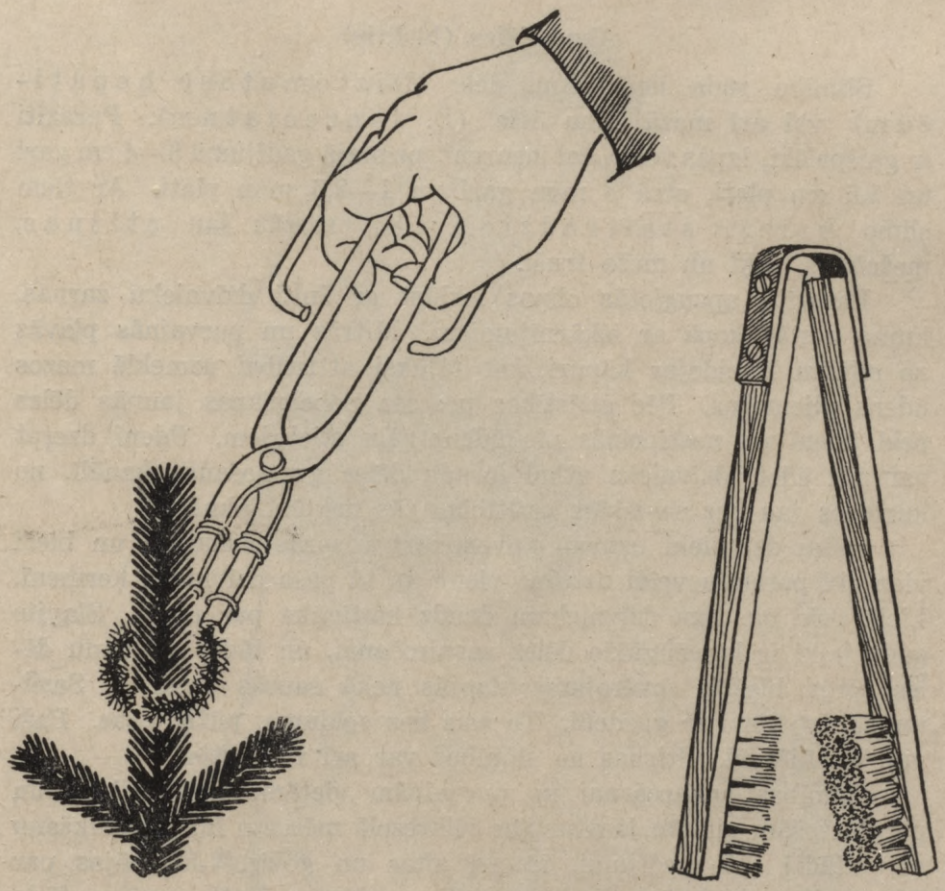

Att. 234. *Dittmar*'a (pa labi, ražo Gebr. Dittmar in Heilbronn a. N.) un *Scherz*'a apaļsuka (pasūtināma no H. Ermisch, Burg bei Magdeburg), kuŗas labi noder smirdvielu uztriepšanai uz kociņu galotnītēm, lai tās pasargātu no medījumu apgrauzumiem.

Smirdvielu uztriepšanu uz galotnītēm bieži vien izdara arī vienkārši ar roku, uz kuŗas uzvilkts gumijas cimds, vai arī ar 2 kociņiem, ap kuŗu galiem aptītas pakulas. No šim nolūkam veidotām speciālām sukām vēl atzīmējamas *Kley*'a, *Rüdinger*'a, *Büttner*'a, kā arī *Walter*'a un *Spitzenberg*'a īpaši rokas aparāti, kuŗiem pievienoti arī nelieli smērvielu rezervuāri.

vērojot, parasti var redzēt, ka to gaita ļengana, pat streipuļojoša. Spalva izpūrusi, bez spožuma.

Cīņas līdzekļi visumā tie paši, kādi atzīmēti cīņai ar plaušu tārpiem. No purvainām vietām dzīvnieki jāattur no agra pavasaŗa vismaz līdz jūnija vidum, jāsaudzē lapsas un tārpus iznīcinātāji putni. Jāizliek atzīmētie medikamenti un arī burkāni vai bietes ar iegriezumos iekaisītu kādu speciālu medikamentu (Vācijā lieto „Kamalapulver").

Aknu dēles (blaktis)

Slimību rada lielā aknu dēle (Distomatose hepaticum) vai arī mazā aknu dēle (D. lanceolatum). Parazīti ir gaišpelēki, lapas veida vai iegareni, pirmajā gadījumā 3—4 cm gaŗi un 1,5 cm plati, otrā 8 m/m gaŗi un 1—2,5 m/m plati. Ar tiem slimo brieži staltradži, ēršķi, mazāk jau stirnas, mežcūkas, zaķi un meža truši.

Parazītu apaugļotās oliņas iekļūst ar žulti dzīvnieku zarnās, kuŗas atstāj kopā ar izkārnījumiem. Mitrās un purvainās pļavās no oliņām izveidojas kāpuri, kas tālākai attīstībai uzmeklē mazos ūdens gliemežus. Pēc attīstības procesa nobeigšanas jaunās dēles peld ūdenī un nostiprinās pie ūdens zāļu stiebriem. Ūdeni dzeŗot vai zāli ēdot, dzīvnieks atkal ievada dēles gremošanas kanālī, no kurienes jau bez sevišķām grūtībām tās nokļūst aknās.

Dēles dzīvnieki uzņem galvenokārt vasaras mēnešos, un bieži vien abi parazītu veidi uzturas viena un tā paša dzīvnieka ķermenī. Lielā dēle pie tam dzīvniekam daudz kaitīgāka par mazo. Slapjie gada laiki ir labvēlīgākie dēles savairošanai, un tādēļ arī aknu dēles sērga biežāk novērojama slapjās nekā sausās vasarās. Saslimušie dzīvnieki ir gurdeni. To acis bez spīduma, pūžņojošas. Paši viņi novājējuši. Stirnas no slimības var arī nobeigties.

Slimības apkaŗošanai no purvainām vietām, ūdenspeļķēm un pārplūstošām vietām jāattur (ar jēlkrezolā mērcētu lupatu izlikšanu vai citādi) kā medījumi, tā arī aitas un govis. Jārūpējas par ūdens gliemežu iznīcināšanu. Brieži un stirnas jāattur arī no tādu pļavu apmeklēšanas, uz kuŗām ganās ar aknu dēli slimojošas aitas vai citi mājkustoņi.

Slimību pārciest dzīvniekiem atvieglo laba barošana ziemā. Slimo dzīvnieku aknas nav ēšanai lietojamas, bet to gaļa ir ēdama.

Trichīnas

Trichīnas (Trichinella spiralis) visvairāk izplata žurkas. Ja žurka ēdusi trichinōzu gaļu, tad viņā savairojas ļoti daudz trichīnu. Nobeigušos žurku pa lielākai daļai apēd citas žurkas, un tādēļ, reiz ieviesusies, šī slimība žurku starpā ātri izplatās. Trichīnōzas žurkas apēd arī cūkas, suņi vai kaķi, kas arī tad saslimst ar trichīnām. No cūkas gaļas trichīnas var uzņemt arī cilvēks, jo gaļas sālīšana un žāvēšana vien vēl trichīnas nenobeidz. Tādēļ arī cūkgaļa pirms pārdošanas pilsētas tirgos arvien tiek speciāli izmeklēta, un bez pārbaudes nebūtu lietojama arī žāvētā mežcūku gaļa. Pie temperātūras pāri par 70° C trichīnas nobeidzas.

Att. 235. *Bergner*'a suka, ar kuŗu ķīmikāliju uztriepšana kociņu pumpuriem, lai tos pasargātu no medījumu apgrauzumiem, norit sevišķi ātri. Smirdviela sukai tiek pievadīta automatiski no rezervuāra, kas nēsājams uz muguras. Smirdvielu rezervuārā var iepildīt visas dienas darbam. Aparāts agrāk maksāja RM 18,50, un to apgādāja Parus, Pflanzen- und Vogelschutzgeschäft, Reinbek bei Hamburg.

Labi noder šķidrāku ķīmikāliju uztriepšanai uz kociņu galotnītēm arī *Grunert*'a stādu notriepšanas aparāts un *Konrad*'a stādu smērmašīna uz riteņiem (maksā RM 60,—). Ar šo pēdējo 1 ha kociņus var notriept apm. 4 stundu laikā, patērējot tikai 2,5—3 kg smērmasas [1]).

[1]) Skat. arī *M. Lincke* — Der Wildschaden in Wald und Feld. 1938, 319.—329. lp.

Žurku iznīcināšana lauksaimniecībās un citur tādēļ nepieciešama arī no šī viedokļa. Nobeigušās žurkas jāsadedzina vai jāierok pietiekoši dziļi zemē.

Stirnu zarnu iekaisums (Enteromykose)

No šīs slimības stirnas kļūst ļoti vārgas. Tās neturas kopā ar veselajām un ēd ļoti maz. Izkārnījumi šķidri, un stirnas bieži guļ. Divpadsmitpirkstu zarnā gļotāda sabiezējusi un stiklaina. Limfu mezgli visā zarnā piepampuši un pildīti ar duļķainu šķidrumu.

Slimības apkaŗošanai atšauj visas slimās stirnas, bet ja slimība neizbeidzas, tad jāatšauj visa attiecīgā rajona stirnas. Jāiznīcina arī rajona lapsas, vārnas un citi dzīvnieki, kas slimību varētu izplatīt un pārnest uz pārējiem rajoniem. Sāls laizītavās iepildāmai masai jāpiejauc Bismutum subnitricum vai arī jāizliek šī sāls medikamentu silītēs ar vārāmās sāls piedevu. Katrai stirnai no tās dienā jāpasniedz 1—3 g.

Zaķu pseudotuberkulōze

Zaķu un meža trušu pseudotuberkulōze ceļas no baciļiem — Streptobacillus pseudotuberculosis rodentium. Tie izveido gaiši pelēkus putraima līdz zirņa lieluma sacietējumus un mezgliņus iekaisušo zarnu gļotādā, liesā, plaušās, aknās, nierēs un citos iekšējos organos. Mezgliņu pildījums dzelteni pelēks ar plānu caurspīdīgu maliņu. Mezgliņi vispirms parādās zarnu gļotādā, pēc tam pāriet uz limfu dziedzeŗiem, no tiem jau izplatās pa visu organismu. Pielipšanas briesmas ir vislielākās lietus periodos, un, kur šī slimība parādās, ar to aiziet bojā lielākā zaķu daļa. Bacilis mitinās augsnē, un dzīvnieki to uzņem ar barību. Slimības ārējā pazīme — novājēšana un nespēks, kam parasti seko nobeigšanās.

Drošākais apkaŗošanas līdzeklis visu slimo zaķu apšaušana plaši sarīkotās, atkārtotās medībās ar dzinējiem. Lai atturētu veselos zaķus no ieklīšanas sērgu rajonā, tos atbaida ar krezolā vai citās asas smakas vielās samērcētiem izliktiem karodziņiem, vai arī smirdvielas izliek vaļējos trauciņos. Kur atrod no šīs sērgas nobeigušos zaķus vai meža trušus, tos ierok zemē, un arī atrašanas vietu dezinficē ar chlōrkaļķiem vai citādi. Slimo dzīvnieku gaļa nav lietojama, jo slimība var pāriet arī uz cilvēku.

Pārējās medījumu slimības vēl retākas, un tādēļ pie tām sīkāk nepakavēsimies.

Lielākā palīdzība, ko cilvēks var sniegt medījumiem un kas arī visnoderīgāka slimību novēršanā, ir piemērota zvēru **barošana**, jo sevišķi ziemā, bet dažreiz arī vasarā [1]). Vienīgi plašākas medījumu barošanas dēļ bargākajās ziemās kritušo medījumu skaits nebija vēl lielāks, kā to redzam Mežu departamenta sakopotos datos. Lielākā skaitā pie mums bargākās ziemās aiziet bojā vai vienīgi stirnas, kuŗas pie mums dzīvo sava izplatījuma ziemeļrobežas tuvumā. Mūsu apgabala stirnas toties lielākas un arī norūdītākas nekā vairāk dienvidos mītošās. Tas redzams arī no tā, ka ar visu labo kopšanu bargajā 1928./29. g. ziemā Lielvācijā bija kritušas ap 40% no stirnu kopskaita (skat. „Waidwerk der Welt" 1938, 199. lp), pie mums turpretim samērā niecīgs procents.

Mūsu stirnām visgrūtākās ziemas bija 1930./31. un 1937./38. g., jo tās bija ļoti bagātas ar sniegu. Šādās ziemās barību visgrūtāk sameklēt kazlēniem, un tie arī tad gājuši bojā jo lielā skaitā. Kritušo medījumu kopskaits valsts mežos pēdējos gados bijis šāds:

Zvēru un putnu nosaukums	Gadi							
	1930./31.	1931./32.	1932./33.	1933./34.	1934./35.	1935./36.	1936./37.	1937./38.
Mežcūkas	3	6	—	1	—	4	8	12
Aļņu buļļi	4	—	—	2	8	1	1	2
Aļņu govis						3	7	2
Staltradžu buļļi	2	—	—	—	4	—	3	5
Staltradžu govis						2	6	16
Stirnu āži	1771	608	121	187	177	144	360	844
Stirnu kazas						280	598	1742
Zaķi pelēkie	220	104	90	170	60	77	113	127
Zaķi baltie	71	36	32	36	16	24	25	49
Meduņi	2	2	2	6	—	15	16	3
Rubeņi, pelēkie	—	—	5	—	—	19	32	19
Mežirbes	11	407	35	41	18	41	56	96
Āpši	—	1	—	1	2	3	9	2
Vāveres	—	—	—	—	—	1	7	31
Lapsas	1	3	7	4	4	3	11	5

[1]) Skat. arī 1) *E. Graf Sylva-Tarouca* — Kein Heger, kein Jäger. Zweite Aufl. un 2) Inž.-mežk. *Al. Avotiņš* — Šalkones medību saimniecība. „Mežkopja darbs un zinātne" I/II, 445.—470.

Kritušo skaitā bez tam vēl ietilpst arī legālās medībās ar renkuļiem un skrotīm sašautās stirnas, jo statistikā apskatītajā laikā vēl samērā neliels mūsu mednieku skaits stirnas šāva vienīgi ar lodi. Tik mazi kritušo dzīvnieku skaitļi vienīgi tādēļ, ka barošanā plaši piedalījās arī lauku mednieku biedrību biedri un stirnām barība tika izlikta visur. Pēdējam apstāklim sevišķa nozīme, jo kazlēnu iezīmēšana numuriem (iestiprinot ausīs „Wildmarken") rāda, ka Eiropas stirnas (pretēji Sibirijas stirnām) arvien dzīvo savas dzimšanas vietas tuvumā: apm. 80% no nošautām numurētām stirnām nošautas ne tālāk kā 5 km no tās vietas, kur tās dzimušas vai atradušās iezīmēšanas brīdī.

Ziemas barošanai ir arī savas ļaunās puses, jo ar to zvēri koncentrējas vienā vietā un, ja barošanas vieta netiek stingri apsargāta, viegli krīt par upuri malu medniekiem, bet putni (visbiežāk baro fazānus un laukirbes) — šeit ziemojošiem vanagiem un citiem plēsējiem. Otrs ļaunums ir tas, ka, zvērus barojot, ziemu pārcieš arī vārgie eksemplāri un vieglāk iesākas sugas izviršana. Ja barība medījumiem nav pilnīgi piemērota (piemēram, sausa un satur mazāk ūdens nekā brīvā dabā esošā), kas sevišķi sakāms par briežu un stirnu barošanu ar sienu, tad zvēri bieži vien slimo un sevišķi grūta viņiem vēlāk, pavasarī, pāreja no ziemas barības uz jauno zālīti. Pie negātīvām pusēm jāpieskaita arī tas, ka zvēri izlikto barību ēd, ilgāku laiku uz vietas stāvēdami, bet dabā — staigājot. Ilgāka kustēšanās ir vajadzīga arī stirnu un briežu veselības uzturēšanai. Bet mūsu bargajās ziemās ar visiem šiem sīkajiem ļaunumiem nav ko rēķināties, un tāpēc barība medījumiem katrā ziņā jāizliek, cenšoties pēc iespējas mazināt atzīmētās, ar mākslīgo barošanu saistītās negātīvās puses.

Kas attiecas uz zvēru barošanas perioda garumu, tad tas nosakāms, sekojot principam, ka medījumi jābaro arvien tad, kad viņiem dabā barības trūkst. Nav jākautrējas barošanu uzsākt jau agrā rudenī, ja zvēru dzīves apstākļi kļūst grūti: jo vairāk novārguši būs medījumi barošanas uzsākšanas brīdī, jo grūtāk viņiem būs piemēroties jaunajai barībai. It īpaša vērība zvēru barošanai veltījama ziemā, kad dziļāks sniegs pēc atkušņa pārklājas ar ledus garozu. Ne tikai brieži un aļņi, ielūzdami šādā sniegā, ievaino kājas līdz asinīm un ātri novārgst, arī mežcūkas ievaino snuķus un pat zaķi kājas, cenzdamies atkast rudzu asnus vai citu kādu barību.

Barību izlikt var kaut kurā dienas laikā, bet ja zvēriem pasniedz arī kartupeļus, runkuļus vai citus sakņaugus, kas sasalst,

tad tie jāizliek vislabāk pēcpusdienā, lai salam būtu padoti iespējami īsāku laiku (zvēri vismīļāk apmeklē barošanas vietas vakaros līdz ar pakrēsli).

Barošanas vietas izvēle jau grūtāka [1]). Kā jau teikts, tai jāatrodas katrā ziņā tur, kur malu mednieki medījumiem nevar piekļūt, tātad vislabāk kāda uzticama mežsarga mājas tuvumā. Netālu vajag būt arī kādam vēlu aizsalstošam strautiņam un labi, ja tuvumā nav mežaudžu, kuŗās barojamie medījumi varētu nodarīt postījumus. Pats par sevi saprotams, ka vajag būt iespējai barošanas vietai ērti piebraukt klāt ar barības vezumu. To tuvumā tomēr jābūt biezoknim, kuŗā medījumi var ērti paslēpties, bet pašai barotavai jāatrodas retākā mežā, no vēja iespējami aizsargātā vietā.

Barības izlikšanas ietaises pazīstamas ļoti dažādas. Katrā barošanas vietā to jāierīko lielāks skaits, lai zvēriem barība būtu viegli pieejama un tiem tās dēļ nebūtu jācīnās. Ietaises jātaisa no nemizotiem tādu sugu kokiem, kas turpat apkārtnē aug, lai medījumi no tām nebaidītos. Jumtam redeles jāpārsedz ar iespējami platāku malu. Jumtu pagatavo no niedrēm vai arī dēļu nojumi noklāj ar velēnām vai koku zariem. Lieto šim nolūkam arī egļu mizas, kaut gan to izturība ir maza, bet uzlikšana prasa samērā rūpīgu darbu. Pat skaidas, koku atgriezumi un citas darba pēdas no barošanas vietām rūpīgi notīrāmas. Ja reiz ierīkota barošanas ietaise sāk ciest no laika zoba, tad arvien pareizāk izlabot veco, pie kuŗas zvēri pieraduši, nekā celt kādu jaunu.

Tikai mežcūku barošanai nav vajadzīgas nekādas sevišķas ietaises. Tām pasniedzamo barību (auzas vai citas labības graudus, kartupeļus, runkuļus) izkaisa nelielās kaudzītēs teku tuvumā; reiz barību atradušas, cūkas to (arī apsnigušu) jau uzmeklēs bez kādām lielām grūtībām. Iežogojumos (aizsētījumos), nelielos parkos audzētām mežcūkām ieteic dienā pasniegt no februāŗa līdz oktōbrim pa 0,5 kg, pārējā laikā pa 1 kg kukuruzas vai pākšaugu uz katru galvu. Vienu kg kukuruzas var aizstāt ar 2,5 kg sakņaugu. Pārējos gadījumos barības normas var samazināt atkarībā no dabiskajiem barošanās apstākļiem. Par labāko mežcūku barību uzskata ozolu zīles, kastaņus, kartupeļus, auzas ar zirņiem, mežābo-

---

[1]) Skat. arī *F. v. Raesfeld* — Das deutsche Waidwerk. Vierte Aufl., herausg. von Graf *Sylva Tarouca*. Daži svarīgi medījumu barošanas jautājumi skarti arī *E. Teidoffa* rakstā — Meždzīvnieku barošanas jautājumi. „M. un M." 1938, Nr. 8, 291.—294. lp.

lus. Dažkārt Vakareiropā tās baro arī ar zirgu gaļu, bet šīs barības novērtējumā ieskati stipri dalās.

Barošanas ietaises arvien ieteicams ierīkot jau vasarā, lai zvēri pie tām pierod, pretējā gadījumā pirmajā laikā viņi baidīsies tām tuvoties. Ja būve novēlojusies un medījumi no tās vairās, tad šādos gadījumos var izpalīdzēties, barības klēpjus ar sagrieztu salmu saišķi, klūdziņām, stiepli vai auklu pie kokiem piesienot — no sākuma tālāk no uzceltajām speciālajām barošanas ietaisēm, bet vēlāk aizvien tuvāk. Zvēru pievilināšanai pie barošanas vietām ieteic pirmajā laikā lietot arī dažus speciālus līdzekļus: tā briežiem esot sevišķi patīkami miežu, rudzu vai kviešu asni, kuŗus iegūst, iesalu pagatavojot, un arī āmuļu (vējslotu, viscum album — vāc. Mistel) zariņi; stirnām iesala asni, efeju lapas, āmuļu zariņi, gatavi āboli vai to miziņas, anīseļļa un ar to apslacītas ozolzīles, anīspulveris un fencheļu pulveris; zaķiem — pētersīļu saknes un lapas, kā arī āboli vai to mizas; mežcūkām — iepuvuši kartupeļi; fazāniem — rupjā pulverī samalta mencas (dorša — Gadus morrhua) gaļa u. c. Kad zvēri pie barības un barošanas vietas pieraduši, mākslīgās piedevas, protams, vairs nav vajadzīgas.

Pārejot uz pašu pasniedzamo barību, esam nonākuši pie visgrūtākā jautājuma, kas vienkārši atrisinās tikai tai gadījumā, ja mežā ir daudz apšu vai arī viegli iespējams pievest uz barošanas vietu pietiekamā vairumā apšu zarus. Pietiekošā skaitā nocirstas apses atsvabina mednieku no briežu, stirnu un zaķu citādas barošanas, kā arī no sevišķu barošanas ietaišu ierīkošanas. Apses vēlams nolaist lielākā platībā, tad zvēri netiek tā sapulcēti vienā vietā. Ļoti noderīga medījumu barībai arī apšu miza, ko var iegūt arī ziemā, apšu malku mizojot. Sevišķi vērtīga un patīkama medījumiem ir gredzenoto apšu miza. Apšu gredzenošanu izdara vasaras vidū, tā ap Jāņu laiku, apm. 1 cm platu mizas sloksni apsei visapkārt krūšaugstumā, bet jaunākiem kokiem līdz ar zemi nogriežot. Gredzenotās apses mizā sakrājas ievērojami vairāk no lapām fotosintezes ceļā ražoto barības vielu, kas nevar no koka vainaga noplūst uz tā saknēm, kā tas arī konstatēts JLA mežu technoloģijas laboratorijas pētījumos, un, ja dzīvniekiem ir brīva izvēle, tad šādu, gredzenoto apšu mizu viņi apgrauž papriekš. Pie apšu pumpuriem un mizas labprāt mielojas kā staltbrieži, tā arī stirnas un zaķi, kā tas plaši novērots īpaši Šalkones medību saimniecībā, Dzelzsāmurā, Baldones virsmežniecībā. Ne visur tomēr pietiekoši daudz apšu, un tādēļ bargākās ziemās nereti vien jāķeŗas arī pie citiem medījumu barošanas veidiem. Lai kādu barību mēs

dzīvniekiem pasniegtu, tai arvien jābūt svaigai un nebojātai. Novērojumi rāda, ka, ja vien tas techniski iespējams, tad labāk to izlikt katru dienu svaigu mazākā vairumā nekā vienā reizē ilgākam laikam. Pēdējo paņēmienu var pieļaut lietot vienīgi, sienu šādam barošanas veidam piemērotās ietaisēs ieliekot.

Laba un visiem medījumiem piemērota barība ir ozolu, ošu, liepu, apšu, kārklu, vītolu un bērzu lapas, kuŗas kopā ar tievākiem zariņiem savāc, vislabāk pavasarī [1]), maija mēnesī, kad lapas sa-

Att. 236. Stirna atstāj, fotografu ieraudzījusi, siena kaudzi Strenču virsm., Vijciema novadā. Attēls arī rāda, cik daudz barības aiziet zudumā, ja stirnas baro ar kaudzēs sakrautu sienu.

Febr. mēn. fot. *A. Pinkainis.*

tur visvairāk barības vielu (līdz ar lapu krišanu barības vielu procents tanīs noslīd gandrīz līdz nullei). Lapas ziemas barībai var vākt arī, no kokiem nobraukot, kas, sevišķi pie alkšņiem un kārkliem, ir diezgan viegls darbs. Arī ozolu zīles, kastaņi, visa labība, kartupeļi, runkuļi, lopu burkāni, lopu kāļi un citi sakņaugi ir ļoti laba zvēru barība. Sakņaugus nav vajadzīgs nemaz sagriezt, jo arī sasalušus tos zvēri ēd ļoti labi un nekad neaizrijas.

---

[1]) Bet ne vēlāk par jūnija beigām. Vienīgi liepu lapas ieteic vākt liepu ziedēšanas laikā. Lapainos tievos zariņus nogriež, sasien slotiņās un tāpat kā koku lapas žāvē ēnā, lai tās paglabātu savu zaļo krāsu, kas norāda, ka lapās palicis daudz askorbīnskābes (C vitamīna), kuŗai arī liela nozīme medījumu ziemas barībā. Lapotie zariņi vislabāk jāgriež s a u l a i n u d i e n u p ē c p u s d i e n ā s, jo tad ciešu saturs lapās visaugstākais. To griešanu visizdevīgāk savienot ar kopšanas vai retināšanas cirtēm, kas notiek tai pašā laikā. Ziemā zaru žūkšņus piesien pie koku zariem, lai attiecīgie medījumi tos ērti varētu sasniegt.

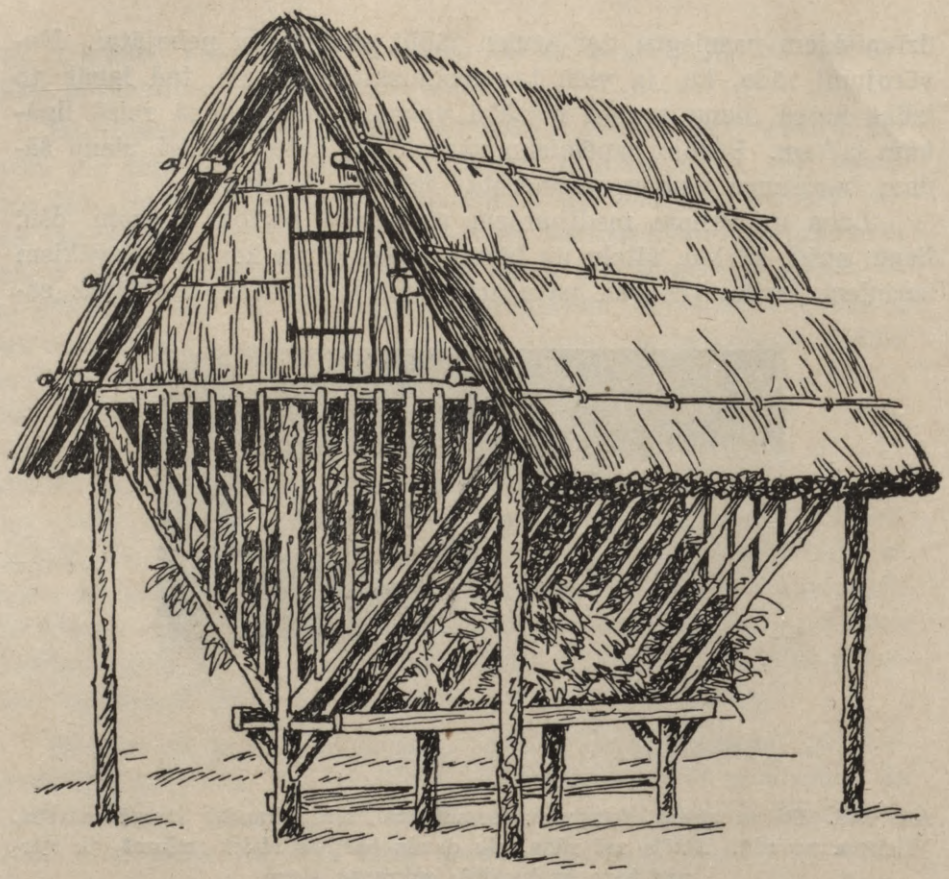

Att. 237. Briežu staltradžu moderna automatiska barotava. Dzīvnieku no redelēm izrautais siens nekrīt zemē, kur to samītu, bet paliek uz dēļu galda apakšredelēm, un to iespējams iebāzt redelēs atpakaļ. Jumts niedru. Pajumti izveido tik lielu, lai tanī varētu novietot visai ziemai vajadzīgo barības vairumu.

Lai šinī pašā barošanas vietā briežus varētu barot arī ar sakņaugiem, saspiestiem kastaņiem vai citu spēkbarību, blakus dēļu galdam novieto lēzenas silītes. Ja galda dēlis šaurs, silītes jānovieto nedaudz slīpi, lai pie spēkbarības varētu piekļūt arī buļļi ar lielākiem ragiem.

Piezīmējams, ka skābbarības izlikšanai labāk ierīkot (ap 20—75 m attālumā) 1 kv m lielus atsevišķus galdiņus. Tos taisa apm. 0,5—0,8 m virs zemes augstus un izveido no mizotiem rungulīem, starp kuŗiem atstātas pāris mm lielas starpas, liekās sulas notecēšanai. Ap šāda „galdiņa" malām apsistas līstiņas, lai skābbarību dzīvnieki tik ātri nevarētu noraut zemē.

Barībai der arī āboliņš un labs lapains pļavu siens, bez aso un rūgto purva zāļu piemaisījuma. Purva siens barībai nemaz neder, bet lupīnas un vīķi tikai tad, ja tie pēc nopļaušanas ilgāku laiku uz lauka gubiņās gulējuši. Ļoti laba barība medījumiem ir

nekultas auzas. Zaķiem, kas ūdeni nekad nedzer, sevišķi svarīga sulīgas barības pasniegšana. Bez parastajiem apšu zariem tiem barībai noder it visu lapu koku atvases, visi nebojātie sakņaugi, visu veidu kāpostu un runkuļu lapas u. c. Nekad nevajadzētu briežiem un stirnām pasniegt mitrās ganībās vāktu sienu, jo tad dzīvnieki bieži saslimst ar diastamatōzi (D. hepaticum). Kaitīgi medījumiem arī esot akaciju un zelta lietus (Cytisus laburnum) zari un lapas.

Pēc dažiem pēc šīs grāmatas autora ierosinājuma jau 1925. gadā izdarītiem novērojumiem dažkārt iespējama arī meža zvēru barošana ar piemērotu skābbarību. Lielvācijas vairākos rajonos to tagad šim nolūkam jau lieto plašos apmēros. Pēc izdarītiem novērojumiem staltradžiem un stirnām var izbarot ap 5 kg skābbarības dienā uz katriem 100 kg medījumu dzīvsvara. Lielākā grūtība ir medījumus pie šīs neparastās barības pieradināt. To panāk barošanas „galdiņus" skābbarības novietošanai netālu no parastajām barotavām ierīkojot un uz šiem galdiņiem vispirms medījumiem sevišķi patīkamu barību novietojot. Vēlāk uz galdiņiem uzliek skābbarību, to apkaisa nedaudz ar sāli un pludināto krītu (uz 10 kg skābbarības ap 40 g ogļskābā kaļķa) un tanī sasprauž sagrieztu runkuļu un kartupeļu gabaliņus, saspiestus kastaņus un ozolzīles, arī nedaudz anīsa pulvera vai ābolu miziņas. Kad medījumi pie jaunās barības pieraduši, skābbarībai no minētām piedevām turpina pievienot vienīgi pludināto krītu (tā vietā var pat iztikt ar avotkaļķi) [1]).

Skābbarību medījumiem var sagatavot zemē izraktās bedrēs vai citādi, pēc tiem pašiem principiem, kas tiek ievēroti lauksaimniecībā. Kā izejmateriāls der katra zāle un pat lapu zariņi. Pirmie mēģinājumi pavedina uz domām, vai skābētā veidā medījumu barībai nevarētu izlietot arī purvu sienu. Bez plašākiem izmēģinājumiem šai virzienā par šādu ieteikumu izšķirties nav iespējams. Jautājums katrā ziņā ļoti interesants, jo nemaz nav ieteicams barot briežus un stirnas tikai ar sienu vai citu sausu barību vien. Tagad kā sulīgu barību dzīvniekiem pa starpām pasniedz dažādus sakņaugus.

Plašāki izmēģinājumi būtu vēlami arī otra šīs grāmatas autora ierosinājuma pārbaudei, proti, mēģināt izbarot briežiem un stirnām arī skābo pļavu un pat purvu sienu, tikai to pirms izbarošanas

---

[1]) Skat. arī *W. Käppler* — Wildfuttersilierung und ihre Anwendung. „Deutsches Waidwerk" 1942. g., Nr. 23/24, 81. lp. un tālākās.

iepriekš apstrādājot ar dzelzshidroksīdu [$Fe(OH)_3$] vai kalcinēto sōdu (Na_2CO_3). Ir novērojumi [1]), ka šāda salmu vai mazvērtīga siena apstrādāšana ne tikai atvieglo barības sagremošanu, bet arī paceļ barības vērtību par 10—40%. Mazvērtīgo barību šādai apstrādāšanai novieto plānām kārtām uz grīdas vai klona un vairākos paņēmienos salaista ar pieminēto vielu šķīdumiem ūdenī, salaistīto barību arvien rūpīgi pārjaucot, lai tā visa kļūtu valga. Ja vēlamās pārmaiņas grib iegūt ar dzelzssāļu palīdzību, tad ne vēlāk kā nedēļu pirms siena izbarošanas 100 kg siena salaista un sajauc ar 100 l ūdens, kuŗos izšķīdināts ap 270 g dzelzschlōrida ($FeCl_3 . 6 H_2O$) un ap 160 g natrija hidroksida (Na OH). Pēdējā vairums patiesībā jāpieskaņo lietotā ūdens „cietībai" (vairāk minerālvielu saturošam „cietam" ūdenim jāpievieno drusku vairāk, mīkstam ūdenim mazāk natrija sārma).

Ja barībai apstrādāšanai pieejama sōda, tad uz 100 kg siena ņem ap 120 l ūdens, kuŗos izšķīdināti ap 2 kg kalcinētās sōdas (Na_2CO_3). Strādājot ar šo pēdējo paņēmienu, pietiek, ja ar šķīdumu salaistītais siens pirms izbarošanas pastāvējis vismaz 24 stundas. Šādai barībai liela priekšrocība būs arī vēl tā, ka tā vairs nebūs tik pārmērīgi sausa un vairāk līdzināsies dabiskai. Grāmatas autors mēģinājumus tagad turpina, mazvērtīgo barību apstrādājot ar fosforskābes, dzēsto kaļķu, pelnu sārmu un citiem šķīdumiem, kuŗu lietošana sola vēl labākas izredzes.

No dabiskās barības ar lielu ūdens saturu medību saimniecībā visbiežāk lieto k a r t u p e ļ u s. Tos medījumu barošanai nav vēlams glabāt pagrabos, kur tie iegūst medījumiem nepatīkamu smaku. Labākā kartupeļu uzglabāšana šai gadījumā stirpās. Kartupeļus šim nolūkam apžāvē un tad sabeŗ barošanas vietas tuvumā izraktā bedrē. Lai kartupeļi tanī neizsaltu vai arī, temperātūrai pāri par apm. 12° C ceļoties, nesapūtu, stirpa sedzama un kopjama, kā tas lauksaimniecībā parasts. Lai stirpa nebūtu katrai barošanas reizei jāatsedz, tās tuvumā ierīko nelielu vienkāršu pagrabiņu, kuŗā var iebērt 40—50 centneru kartupeļu vai runkuļu (ap 2 m platu un 1,8 m augstu) sīko devu paņemšanai. Puvušos kartupeļus arvien izbaro mežcūkām, kas tos uzskata par vislielāko gardumu. Ar puvušo kartupeļu izlikšanu mežu biezokņos cūkas pavasaŗos visvieglāk atturēt no lauku postījumiem. Nekad pavasaŗos medījumiem kartupeļus nedrīkst dot ar visiem izdīgušiem as-

[1]) Skat. prof. *A. Kalniņš* — Arī meži var dot lopbarību ziemai. „Ekonomists", 1940, Nr. 15/16, 995.—996. lp. un — Kā ceļama salmu barības vērtība. „Zemkopis" 1940. g., Nr. 15. un 16.

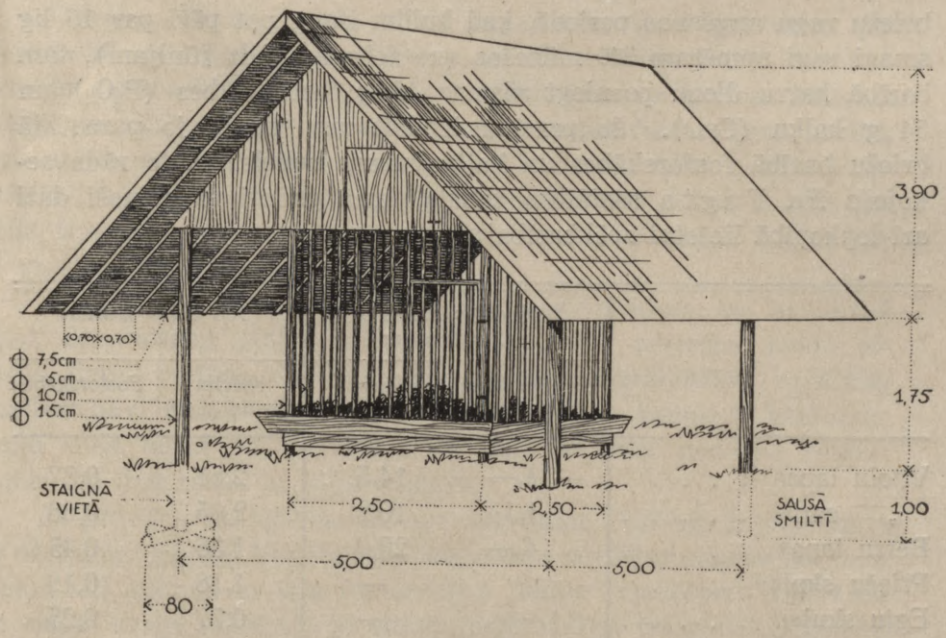

Att. 238. Mežu departamenta ieteikts briežu staltradžu barotavas veids. Projektu izstrādājis departamenta būvbirojs. Silīte sakņaugu un spēkbarības izbarošanai jātaisa pietiekami plata, lai arī staltradži ar lielākiem ragiem varētu ērti piekļūt pie šīs barības.

niem, jo asnos koncentrējas indīgais solanīns. Dzīvnieki saslimst, ja solanīna saturs barībā pārsniedz 0,02%, bet kartupeļu asnos tā koncentrācija sasniedz 0,86%, un tādēļ asni no izbarojamiem kartupeļiem jānotīra un jāiestāda vai jāizlieto kompostā. Kartupeļu bumbuļos arī pavasaŗa pusē solanīna saturs ir tikai ap 0,01%, un pret to izbarošanu iebildumu nav. Tomēr kartupeļu krājumi medījumiem arvien jāizbaro pirms runkuļu krājumiem.

Lai staltbriežu buļļiem augtu skaistāki ragi un jauniem dzīvniekiem arī normāli noritētu kaulu un pārējā organisma attīstība, to barībā nepieciešams pietiekošs vairums kaļķa, fosforskābo sāļu un olbaltumvielu. Cik liels šo vielu patēriņš dzīvnieku organismā atsevišķos periodos, uz to norāda, piemēram, ragu analize. Staltbriežu ragos minerālvielu saturs ap 55%, bet stirnāžu ragos ap 53%, pie kam, tos sadedzinot, iegūtie pelni satur ap 87½% fosforskābā kalcija, ogļskābā kalcija ap 5, fluorskābā kalcija ap 3 un pirofosforskābā magnija apm. 2½ daļas. Tikai nedaudz mazāks attiecīgo vielu vairums ir pārējos briežu un stirnu kaulos (ogļskābā kalcija tanīs savukārt vairāk) un tādēļ arī Fr. Fogts (Fr. Vogt) domā, ka ir nepieciešami stalt-

briežu ragu augšanas periodā, kad bullim izaug pat pāri par 10 kg smagi ragi apmēram 3½ mēnešos (no februāŗa līdz jūnijam), tam barībā katru dienu pasniegt vismaz 46 g fosforskābes (P_2O_3) un 54 g kaļķu (CaO). Šo prasību izpildīt nav viegli, jo parastajā briežu barībā fosforskābes un kaļķu saturs neliels, kā to rāda sekojoša Fr. Fogta sastādīta tabula, kuŗā uzdoti salīdzinoši dati arī lopkopībā lietotai spēkbarībai:

	100 daļas dabiskās produkta satur		100 daļas sausnas satur	
	Sagremojamu olbaltumu	Ciešu vērtības	Kalcija oksida (CaO)	Fosforskābes (P_2O_5)
Vītolu lapas	4,—	14,5	2,61	0,87
„ zari	1,1	10,2	2,05	0,66
Bērzu lapas	4,—	20,0	1,35	0,45
Priežu skujas	—	—	1,16	0,19
Egļu skujas	—	—	0,77	0,25
Ozolu miza	—	—	2,19	0,18
Egļu miza	—	—	1,21	0,22
Labs pļavu siens . . .	4,—	34,—	1,—	0,48
Sarkanais āboliņš . . .	6,5	32,—	1,86	0,51
Kastaņi[1])	2,—	36,—	0,27	0,52
Ozolu zīles	2,—	42,—	0,15	0,32
Kartupeļi	1,—	20,—	0,09	0,65
Auzas	7,—	55,—	0,11	0,72
Linu rauši	26,—	72,—	0,43	1,10
Sēzamrauši	36,—	79,—	2,76	2,30
Runkuļi (lopbarības) . .	0,1	6,—	0,26	0,54

[1]) Ja kastaņi un ozolu zīles apžuvuši, tad to barības vērtība daudz augstāka, un, balstoties uz Kellnera tabulām, ozolzīļu un kastaņu un blakus tiem auzu graudu sastāvu raksturo skaitļi:

	100 kg sēklu satur kg sagremojamu vielu				
	Sausnas	Proteīnu	Taukvielu	Bezsl. ekst.	Cellulōzas
Ozolzīles, pussausas . . .	65,0	3,5	2,5	42,4	5,3
Ozolzīles, sausas	85,0	4,6	3,3	55,5	7,0
Kastaņi, sausi	81,2	4,1	2,0	48,4	1,2
Auzas	86,7	8,0	4,0	44,8	2,6

Pārrēķini rāda, ka 100 kg šo barības līdzekļu dod kg ciešu vērtību: auzas — 59,7, sausi kastaņi — 54,6 un sausas ozolzīles — 69,0 (pussausas —

Jāievēro, ka arī briežu govju organisms, īpaši grūsnības pēdējā laikā, patērē daudz barības un arī minerālvielu. Cik liela fosforsāļu nozīme barībā, to pierāda izmēģinājumi ar barības ziņā tik pieticīgiem dzīvniekiem kā aitas, kas, trūkstot fosforsāļiem barībā, pat rupjās barības uzņem par apm. 25% mazāk nekā parastos apstākļos; ievērojami samazinās arī to pieaugums. Asins analize uzrāda traucētas minerālvielu apmaiņas ainu. Jēri dzimst svarā par ¼ vieglāki nekā parasts utt.[1]).

Visu to ievērojot, ne tikai iežogojumos turētiem, bet arī brīvā dabā dzīvojošiem staltbriežiem vismaz dažos periodos jādod iespēja lietot barības vielām vispār un arī minrālvielām bagātāka barība. Arī ziemā ļoti ieteicams staltbriežiem pasniegt kastaņus, ozolu zīles, auzas un, ja vien iespējams, arī kaut nedaudz sēzamraušu vai linu raušu ar kliju piedevu.

Ja graudus vai spēkbarību nav iespējams pasniegt medījumiem to dārguma dēļ, tad Vakareiropā ieteic cept sevišķus raušus no koku lapām vai miltiem ar tīra fosforskābā „kaļķa" maisījumu (kā 1:30 no raušu svara rēķinot), jo citādi fosforskābes trūkums dzīvnieku organismā būs neizbēgams[2]). Pareizi tādēļ arī dara tie, kas pavasarī, kad parādās jaunā zāle un kad staltbrieži, ēršķi un stirnas maina spalvu, bet rudenī, spalvas maiņas laikā, stirnām izliek laizīšanai ne tikai ar māliem sajauktu vārāmo sāli, kas ļoti vajadzīga dzīvnieku labākai gremošanai un vairo to ēstgribu arī, ja barība nav pirmšķirīga, bet tai pievieno arī kādu no fosforskābes savienojumiem.

Vienkāršāko sāls laizītavu var ierīkot, sasitot no dēlīšiem ap 15 cm augstu, 30—60 cm gaļu un tikpat platu kastīti, ko piepilda ar maisījumu — no māliem (kas nesatur daudz dzelzs) un ap 30%

52,4). Redzams, ka šie koku ražojumi barības vērtībā var pilnīgi līdzināties auzu graudiem. Agrāk varēja atrast zīļu un kastaņu lasītājus bez grūtībām, ja par savākto 1 kg maksāja 3—5 Rpf (0,06—0,10 ls).

Medījumu maizi Lielvācijā ieteica cept, ņemot 37% kviešu vai rudzu kliju, 25% kukuruzas miltu, 25% auzu miltu, 10% melases, 2% lopbarības kaļķa un 1 proc. vārāmās sāls. Melasi iepriekš šķīdina siltā ūdenī un ar šā šķīduma palīdzību pagatavo parasta veida maizes mīklu, to noraudzē un izcep. Ja izlietotās barības vielas medījumiem izbarotu neceptas, tad no tām dzīvnieki sagrauztu 80—81%, bet ceptā veidā tie sagremo 90—95%.

[1]) Skat. *Ch. J. Martin, A. W. Peirce* — Council for Scientific and Industrial Research, Bulletin 77, 1934, un arī „Zemkopis" 1936, Nr. 23, 609. lp.

[2]) Skat. sīkāk *Holfeld* — Die Bedeutung des phosphorsauren Kalkes, des Kochsalzes usw., Teplitz 1893, arī *Raesfeld* — Rotwild un it īpaši *Franz Vogt* — Neue Wege der Hege. 1937.

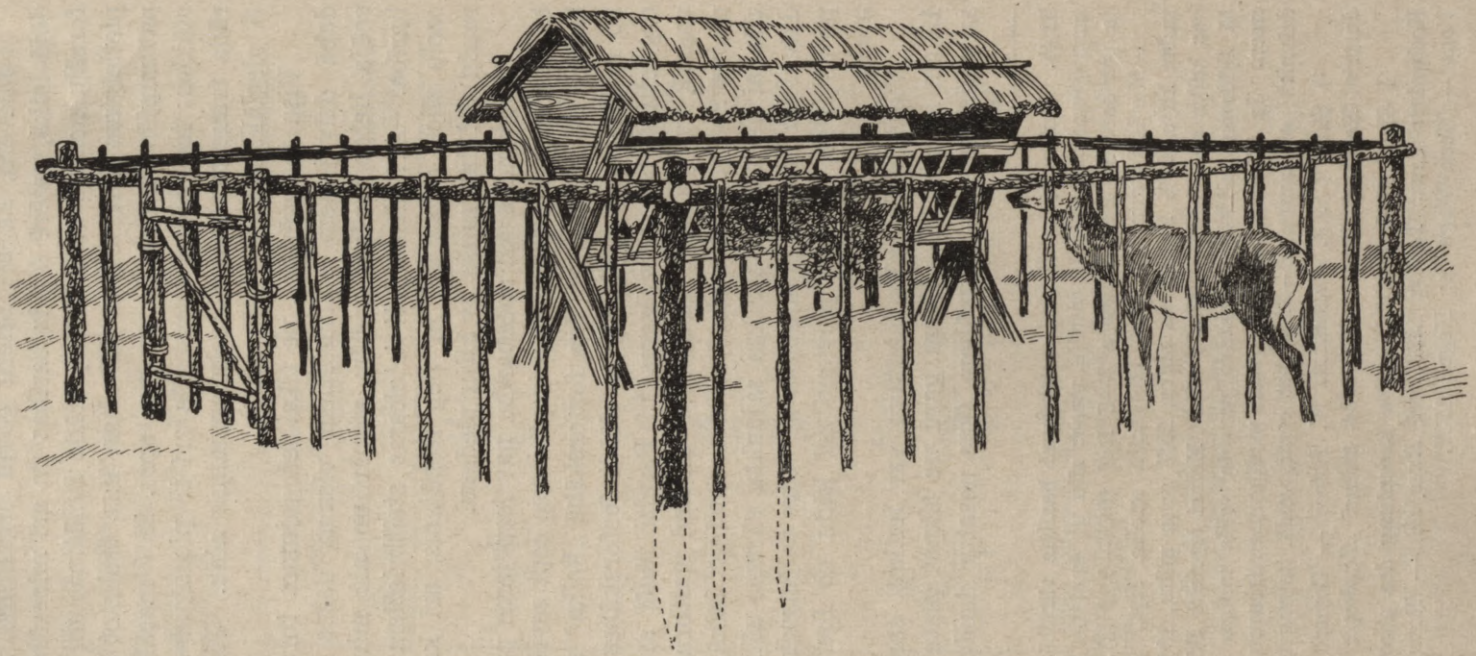

Att. 239. Barotavas staltradžu teļiem ierīko pieaugušo dzīvnieku barotavu tuvumā. Tās iežogo mietiem, starp kuŗiem pieaugušie dzīvnieki nevar izlīst (brīvās starpas starp mietiem = 20 cm[1]). Teļi šādos apstākļos daudz labāk paēd, jo lielie dzīvnieki tos nedzenā, un tādēļ arī bargākās ziemās mazāks to skaits aiziet bojā. Zemē, ap 70 cm dziļi iedzīto mietu gali jākonservē arī vēl ap 20 cm virs zemes, tos pēc karsti-aukstās metodes ar kreozōteļļu (10% vaŗa vitriolu) vai koka darvu piesūcinot. Redeles jātaisa biezākas kā pieaugušiem dzīvniekiem, lai mazāk barības izkristu zemē. Apakš redelēm arī šinī gadījumā vēlams novietot šaurāku „galdu", uz kuŗa paliks no redelēm izkritusi barība, kuŗu tad pa laikam iebāž redelēs atpakaļ.

[1]) Ēršķu teļu staļļos šīs starpas = 17 cm, bet stirnu — 15 cm.

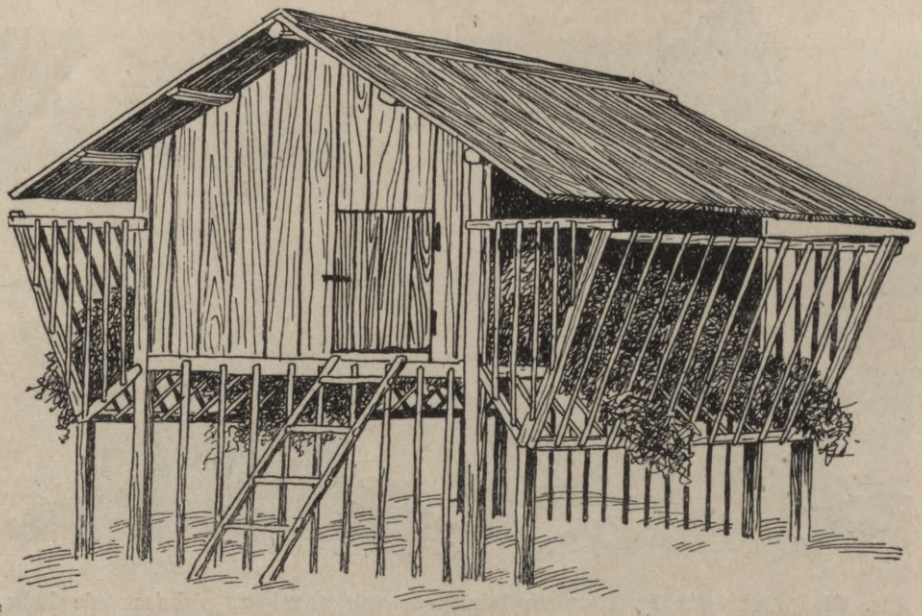

Att. 240. Staltradžu barotava, kuŗu var izmantot arī teļi. Teļi no galiem palien zem barotavas un ēd no redeļu otras puses, kur tos lielie netraucē. Redeļu apakšējā mala 70 cm virs zemes. Lai pieaugušie dzīvnieki nevarētu palīst zem barotavas, teļu stalli no galiem norobežojošie mieti iedzīti tā, lai starpas starp tiem būtu tikai 20 cm lielas. Ir labi, ja jumta malas pārsedz redeļu augšmalu par 1 m. Teļļu staļļa mazākie izmēri 5 × 6 m. Lai dzīvnieki nebaidītos no jauniem dēļiem un arī lai būvi pasargātu no lietus ūdens un sniega iedarbības, visus iebūvētos koku materiālus sausā laikā nokrāso ar cementa javu. To pagatavo, paniņām portlandcementu līdz eļļas krāsas biezumam piejaucot. Augsnei pieskaŗošās koku daļas jākonservē vismaz ap 0,5 m apakš zemes un līdz 0,2 m augstumam virs zemes. Briežu pieradināšanai pie jaunierīkotas barotavas tās tuvumā izliek pa klēpim dzīvniekiem patīkamas barības un arī redelēs pirmoreiz ieliktai barībai piejauc iesala asnus un āmuļu (vējslotu) zariņus.

Zem redelēm vēlams arvien izveidot no pāris dēļiem sasistu galdu, uz kuŗa izbirst izrautais siens, un tam blakus novietot arī kādu lēzenu silīti sakņaugu un spēkbarības izbarošanai.

lopu sāls (smalka saberzta netīrīta akmeņsāls) vai, vēl labāk, ar 15% netīrītas vārāmās sāls, 15% divbaziskā fosforskābā kalcija, nedaudz anīsa un fencheļa sēklas (pret elpošanas organu iekaisumiem), drusku miecētājvielu (pret caureju) un nedaudz arōmatisko vielu dzīvnieku pieradināšanai pie laizītavas. Kā šāda veida vielas lieto anīseļļu (ja nav jau pievienotas samaltas anīssēklas), fencheli (Foeniculum vulgare), „vijolīšu saknes" (Rhizoma Iridis) u. tml. Šādā veidā piepildītu sāls laizītavas kastīti ierok zemē, visbiežāk zvēru barošanas vai dzeŗamās vietas tuvumā. Katrā barošanas

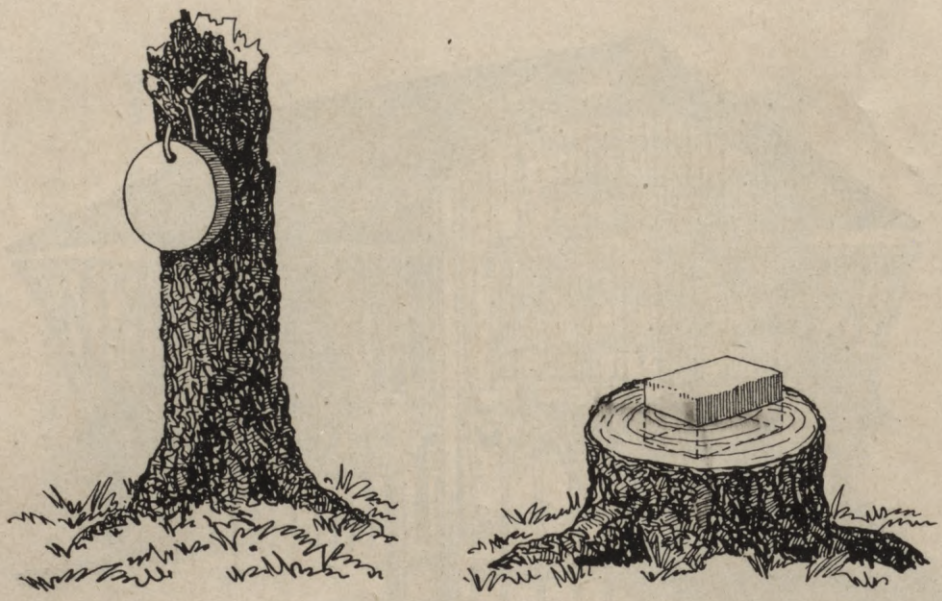

Att. 241. Gabalsāli medījumiem laizīšanai var pasniegt, piekarot pie koka, ieliekot celmā iekaltā dobumā vai iespraužot sāls gabalus zemē iespraustos iešķeltos mietiņos. Ar māliem sajauktu sāli ieliek celmos izkaltos dobumos vai arī īpašās kastītēs.

vietā ierok vismaz vienu sāls laizītavas kastīti. Ja līdzekļi atļauj, var arī pirkt jau attiecīgi sagatavotus akmeņus („Salzlecksteine", arī „Salzpfannensteine") laizīšanai, bet pietiek, ja zvēru teku tuvumā izliek kaut arī tikai ar sāli sajauktus mālus. Ja nav iespējams pagatavot kastītes, tad izcērt nelielus iedobumus vienā otrā celmā un tur ieliek sagatavoto maisījumu. Celmu dobumos var ielikt arī tīro sāli. Šauri urbumi uz celma dobumu dod iespēju izplūst sāls šķīdumam, un šāda sāls laizītava ir daudz labāka par zemē ierakto kastīti, ko dzīvnieki nereti piemin ar netīrumiem. Epidēmiju gadījumos zemē ieraktās sāls laizītavas viegli vien var kļūt par slimību izplatītājām, kādēļ arī celmu dobumos ieliktai, saslapinātai sālij vai pie koku zariem piekārtiem sāls akmeņiem vispār jādod priekšroka. Pie tam jāatceras, ka vārāmās sāls pasniegšana gan uzlabo dzīvnieku labsajūtu, saista dzīvniekus rajonos, kur tie agrāk neuzturējās [1]), bet tieši uz ragu attīstību tai nozīmes nav, atskaitot to, ka sāls veicina gremošanas procesu. Ja kopā ar sāli tiek pasniegts arī divbaziskais fosforskābais kalcijs (lopbarības kaļķis), tad šāda sāls laizītava jau ietekmē ragu un kaulu sistēmas at-

[1]) Arī brīvā dabā dzīvnieki uzmeklē vietas, kur augsne satur sāli, un pie tām ārzemēs nereti medī briežus un stirnas. Skat. arī *V. Pelcs* — Pasaules medniecības apjoms. „M. un M." 1934, 138. lp.

Att. 242. Dzeŗamo ūdeni meklējot, staltradži izkārpījuši šādu „dubļu vannu". Modernā medību saimniecībā rūpējas, lai medījumiem sausuma periodos arvienu būtu pieejams tīrs dzeŗamais ūdens, kas ievērojami uzlabo to labsajūtu un pasargā arī no slimībām. Vasarā medījumu dzirdīšanai izrok lēzenas bedres vietās, kur tuvu gruntsūdens līmenis, uz ko norāda apkārtnē augošie doņi (*Juncus*, vāc. Simsen), meldri (*Scirpus maritimus*, vāc. Meerbinse) visu veidu skābenes (*Rumex*, vāc. Ampfer), sūrenes (*Polygonum*, vāc. Knöterich), paķērsas (*Nasturitum*, vāc. Brunnenkresse), tauksaknes (*Sympthytum officinale*, vāc. Beinwell), madaras (*Galium palustre*, vāc. Sumpflabkraut) u. tml.

Fot. *V. Blankenburgs.*

tīstību arī tieši. Gatavus pirktos akmeņus gandrīz arvien piekaŗ pie kāda koka. Iespējams arī cietākus, lielākus sāls gabalus iespraust vidū ieplēstos, nozāģētu eglīšu stumbros. Vislabāk šim nolūkam der 5—10 cm resnas bezzarainas eglītes, kuŗu galotni nozāģē apm. 120 cm no zemes. Lietus ūdens sāli pamazām šķīdina, šķīdums tek gar stumbru uz leju, un tur stirnas to laiza. Staltbriežiem un raibiem briežiem („damiršiem") šādas sāls laizītavas nav ieteicams ierīkot, jo tie sāk sāļaino mizu grauzt un plēst, un šo nedarbu tad turpina plašākos apmēros arī pie citiem kokiem. Daži speciālisti pat domā, ka sāls laizītavas vairojot dzīvnieku slāpes un tā arī netieši mudinot tos uz mizu plēšanu. Aizrāda arī, ka parastā veida sāls laizītavas esot bez tiešas nozīmes no labāku ragu augšanas viedokļa buļļiem. Visi šie iebildumi tomēr, šķiet, nav sevišķi dibināti. Ir katrā ziņā pilnīgi pierādīts, ka sāls ievērojami

Att. 243. Jaunizraktos grāvjos sausuma periodos brieži bieži vien meklē ūdeni dzeršanai. Ja vieta muklāja, dzīvnieki dziļākā grāvī iestieg, nespēj vairs izrāpties un aiziet bojā. Attēlā redzamas bojā gājuša brieža atliekas. Lai tas nenotiktu, šādos gadījumos jāierīko medījumiem noderīgas dzirdīšanas vietas.

Briežu nov. fot. *V. Blankenburgs.*

uzlabo dzīvnieku ēstgribu un veicina arī mazāk vērtīgās barības labāku sagremošanu. Daudzkārt arī pārbaudīts, ka ar sāls laizītavu ierīkošanu iespējams briežus un stirnas piesaistīt noteiktai dzīves vietai. Kur izdevumiem nav izšķirēja loma, tur Lielvācijā ieteic lietot „Fack und Lehmann" ķīmiskās fabrikas (Leipzig-Mockau) pagatavotos „Wildsal-S-Lecksteine", bet ja dzīvniekiem reizē grib pasniegt arī kaļķi, tad „Wildsal-K-Lecksteine", un ja fosfora sāļus, tad „Wildsal-P-Lecksteine". Jaunākā laikā plaši lieto arī „Wigöwi" fabr. (Freiberg/Sa) kaļķa-sāls akmeņus, kas pagatavoti pēc prof. Dr. Neumeister'a norādījumiem. Ja pie zvēriem konstatēta viena vai otra parazītu epidēmija, tad Lielvācijā dažreiz ietei zvēriem izlikt vaļa sāļu akmeņus [pēc prof. Dr. Gräfin von Linden (in Bonn) receptes pagatavotus], kuŗi satur vaļa bichlorātu un ļoti der ne tikai aitu, zirgu, cūku un citu mājkustoņu zarnu parazītu apkaŗošanai, bet dodot arī labus panākumus pie stirnām, briežiem un pat mežcūkām.

Pavisam maz pie mums vēl gādāts par to, lai medījumiem visur un arvien būtu pieejams tīrs dzeŗamais ūdens. Sevišķi gadījumos,

kad zvērus ziemā baro ar sausu barību, it īpaši jārūpējas, lai viņiem būtu pieejams arī labs dzeramais ūdens. Ja tuvumā esošā upīte aizsalst, tad tanī jāizcērt ledus vai pat jāpiegādā ūdens, mucām pievedot. To lej silēs, kas ievietotas svaigos mēslos, lai ūdens tik ātri nesasaltu. Ja zvērus baro arī ar sakņaugiem (vai ar projektēto skābbarību), ūdens piegādes jautājums jau zaudē savu nozīmi, un tādēļ arī sakņaugu sagāde medījumu barošanai tiek atzīta par sevišķi vēlamu. Šalkones medību saimniecībā Dzelzsāmurā šai nolūkā audzēja kāļus, mazākā mērā arī kacenu kāpostus un topinamburus (Helianthus tuberosus).

Nobeidzot īso zvēru ziemas barošanas apskatu, vēlreiz jāuzsver tīrība, kas katrā ziņā ievērojama barošanas vietās, no kuŗām, kā jau aizrādīts, arvien jānoved arī mēsli. Tos ieteicams dezinficēt, ar samaltiem dedzinātiem kaļķiem apkaisot vai ar kaļķu pienu aplaistot. Ja izliktā barība netiek ātri apēsta un sāk pūt, tad tā no redelēm jāizņem un jāaizved projām.

Mūsu stingrajās ziemās jābaro arī m e ž a p u t n i: pirmajā kārtā laukirbes un fazāni, kur tie ieaudzēti. Fazānu barošanas paņēmieni jau agrāk aprakstīti, un tādēļ pakavēsimies tikai pie laukirbju barošanas. To barošanai vislabāk noderīgas visādu nezāļu sēklas, kuŗas kā atkritumus dabūjam, labību kuļot. Nezāļu sēklām vēl jāpievieno pelavas, nedaudz kāpostu lapu un pa reizei kāds runkulis. Barojot ar graudiem, pieņem, ka irbēm katru dienu jādod pa 1 l sīko kviešu vai 1,2 l miežu graudu uz katriem 20—30 putniem. Putnu barību ziemai iepriekš sagatavojot un medību saimniecības iepriekšējos budžetus sastādot, ieteic pieņemt, ka fazāniem un laukirbēm caurmērā par visu gadu vēlami vismaz šādi barības pasniegumi dienā:

	No 15. augusta līdz 15. oktōbrim	No 15. oktōbŗa līdz 15. martam	No 15. marta līdz 15. maijam
100 fazāniem . . .	1 kg kviešu vai citu graudu	3 kg kviešu vai citu graudu	1 kg kviešu vai citu graudu
100 laukirbēm . . .	—	1,5 kg sīko graudu vai nezāļu sēklu	0,5 kg sīko graudu vai kulšanas pabiru

Kā laukirbju, tā arī fazānu barošanas vietās ļoti vēlams izlikt arī zvirgzdus, rupju granti un pelnus.

Barošanas vieta jāizvēlas māju tuvumā, netālu no kāda rudzu lauka. Barība jānodrošina no apsnigšanas vai nu ar zemu, 4—5 m² lielu niedŗu, egļu zaru vai salmu nojumi, vai arī ar līču loču — slīpi saslietiem ērkšķainiem zariem, kas laukirbes aizsarga arī no vana-

giem un citiem plēsējiem. Barība jāizliek pēcpusdienās. Barošanas vietas jāiekārto ne vēlāk kā oktōbŗa mēnesī.

Medības barošanas vietu apkārtnē nedrīkst sarīkot. Barošanas vietas jāsarga no klejojošiem suņiem un no visa cita, kas attiecīgos medījumus tur varētu traucēt.

Barošanas apstākļus dažreiz var uzlabot arī, sniegu līdzenākajās un ogulāju mētrām bagātakajās vietās ar sniega arklu notīrot. Sniega notīrīšanai, kaut atsevišķās vietās, ir liela nozīme, īpaši atkalas laikā, kad sniegam cietāka garoza, jo tikai ar šādu palīdzību zvēri tiek viegli pie guļas uz zemes un tā necieš no sala.

Sniega arklus var izveidot ļoti dažādus, bet visbiežāk kā Austrumprūsijā, tā pie mums lieto no divām 50—80 cm platām planku sienām pagatavotus „arklus". Planku sienas priekšgalā savieno ar nedaudz grozāmām eņģēm zem 40—50° leņķa. Savienojuma vietai piestiprina dīseli vienu vai divu zirgu piejūgšanai. Malējo planku sienu gaŗums ap 120 cm. „Arkla" vidū ierīko dēļa sēdekli un dažreiz arī vēl nelielu platformu kāda akmens vai čuguna gabala novietošanai, lai, braucot pa sniegu, „arkls" arvien ietu, labi augsnei piespiedies. „Arkla" priekšgalu un planku apakšējās malas apsit ar skārdu. Tīrāmā ceļa nostādāmais platums svarīgs, lai varētu labāk piemēroties sniega dziļumam, bet it īpaši, ja, atkārtoti uzsniegot dziļākam sniegam, jābrauc vairāk reižu pa to pašu vietu. Otrreizējā braucienā tad notīrāmā ceļa platums būs jāsašaurina. To var panākt, vai nu sāndēļus zem mazāka leņķa nostādot, vai arī to gaŗumu „saīsinot", ja planku sienu gali veidoti no vairākiem, ar eņģēm un ķīļiem sastiprinātiem locekļiem. Ja sniegu nevar notīrīt un arī paši zvēri (sevišķi stirnas) nespēj sev atkasīt guļas vietas, tad jānocērt viens otrs skuju koks, uz kuŗa zariem tad arī stirnas varēs pārgulēt. Pretējā gadījumā atradīs daudz beigtu stirnu arī pie labiem barības apstākļiem, kā tas 1923. g. novērots Taurkalnes virsmežniecībā. Ar lāpstu notīrītās vietās stirnas arī guļ, bet tomēr, cik var vērot, ļoti nelabprāt, tikai bezizejas stāvoklī esot, turpretim nemaz nebaidās no gaŗajiem, ar sniega arklu notīrītajiem ceļiem. Notīrot ar sniega arklu nelielas ziemāju lauku platības, sagādājam arī ideālu barību laukirbēm un zaķiem.

Bez medījumu barošanas ziemā nereti jāgādā par viņu barošanās apstākļu uzlabošanu arī vasarā. Tas viegli iespējams, kultivējot attiecīgus augus, krūmājus un kokus, kuŗi vairāk barības dos zvēriem attiecīgā rajonā arī ziemā [1]). Ar kultūras pacelšanos šim

[1]) Skat. Doc. *A. Kalniņš* — Meža zvēru barošana. „M. un M." 1922. g., Nr. 4.

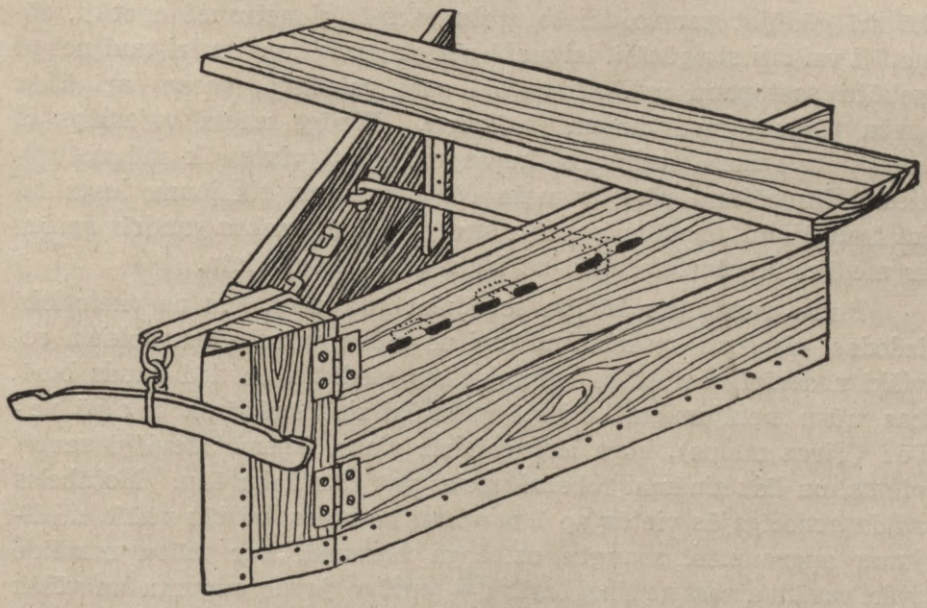

Att. 244. Sniega arklus var izveidot ļoti dažādus. No svara, lai „arkla" platums būtu rēgulējams vismaz 2—3 platumos, kam liela nozīme, ja pa vienu un to pašu vietu jābrauc pēc jaunuzkrituša sniega otrreiz. Arī vājāks zirgs dažreiz dziļākā sniegā nevar pavilkt pārāk platu arklu. Platumu var rēgulēt vai nu kā attēlā parādīts, vai mainot spārnu galu gaŗumu, vai citādi. Arkla priekšējo leņķi un sānplanku apakšējās malas jāapsit ar skārdu. Ja sniega arkla priekšgals pārāk griežas augsnē, to var izveidot nedaudz liektu.

jautājumam jāpievērš sevišķa uzmanība, jo labākās zemes arvien pāriet lauksaimniecībā, un mežs paliek tikai uz tādām (lielāko tiesu smilšainām) zemēm, uz kuŗām arī no kokiem aug vai vienīgi priede. Ja apskatīsim agrāk ievietoto tabulu par zvēru uzturas vietām, tad redzēsim, ka šādā mežā mīl tikai āpši savas alas rakt un vēl vanagi un pūces lizdas taisīt — pārējie medījumi tur uzturēties nevar, jo viņiem trūkst vajadzīgā uztura, un parasti arī nav ūdens ko nodzerties. Izrokot ūdens bedres vai arī ūdeni piegādājot pa padziļinātām upītēm vai speciāli šim nolūkam raktiem grāvjiem, saudzējot attiecīgu pamežu un vienā otrā vietā ieaudzējot barībai derīgos stādus [1]),

[1]) Ārzemēs pēdējā laikā sevišķi ieteic šai nolūkā, kur vien iespējams, sēt vai stādīt slotiņas (*Spartium Scoparium*, vāc. Ginster) un kazenes (*Rubus fruticosa*, vāc. Brombeere). Sevišķi daudz priekšrocību, liekas, ir slotiņām, kas bieži izaug pāri par 1 m gaŗas. Tās stāda pat bez zemes iepriekšējas sagatavošanas, un 1000 stādiņu agrāk maksāja ap 25,— RM. (Skat. „Die Grüne Post" 1929. g., Nr. 8, no 24. II, 7. lp.). Šo stādu labprāt apgrauž visi medījumi, ar zaķiem sākot un ar briežiem beidzot.

kā arī gādājot par to, lai šo mežu pārmērīgi netraucē ogotāji, sēņotāji vai citi staigātāji, lai mežā netiek ganīti lopi un lai tanī nekad nebūtu sastopami apkārtklejojoši suņi vai kaķi, varam arī šādu mežu padarīt medījumiem patīkamu. Pilnīgs miers vajadzīgs it sevišķi tais meža iecirkņos, kuŗos medījumi visvairāk mīl uzturēties. Traucējumi pārējās meža daļās neatstās tik ļaunu iespaidu kā traucējumi „medību iecirkņa sirdī". Pēdējo sekas gandrīz arvien ir medījumu pārvietošanās uz kādu citu dzīves vietu.

Pirms runāt par kādām sevišķām kultūrām, kas ne visur labi izdodas, vispirms apskatīsim, kuŗi no mūsu parastajiem kokiem sevišķi noderīgi no medību saimniecības viedokļa un dod daudz barības mūsu medījumiem. Pirmā vieta šai ziņā ierādāma mežābelei (Pirus malus), kuŗa aug gandrīz visur, izņemot sevišķi zemas vietas, un līdz zināmai robežai pacieš pat citu koku ēnu. Mežābeles stāda attiecīgajās vietās ap 1 m vienu no otras, lai tās vēlāk, medījumu apgrauztas, saaugtu dzīvžoga biezumā, kur mūsu mazākie zvēri varētu atrast ne tikai barību — garžīgo jauno augumu un vēlāk mežābolu veidā, bet arī paslēptuvi. Stādiņus ņem 2—4 gadus vecus, un lai pirmajā ziemā tos zaķi un stirnas galīgi nenograuztu un neizrautu no zemes, rudenī tos apmiglo ar kaļķa piena un lizola maisījumu tā, lai kociņi būtu pavisam balti. Vēlāk tas vairs nav vajadzīgs, jo ābelītes ļoti ātri aug un dod daudz atvašu, tā ka jāuzmana tikai, lai zvēri tās neizrautu no zemes, kamēr tās vēl nav nostiprinājušās. Stādīšanu vislabāk izdarīt pavasarī — aprīļa mēnesī. Neliela kūtsmēslu deva ļoti noderīga. Ieaudzēt ābeles mežā tieši no sēklām izdodas daudz grūtāk, jo sēklas uzlasa putni un peles un arī jaunos kociņus zvēri bieži samin un izrauj; dažreiz tomēr izdodas arī šāda ieaudzēšana mežā no sēklām.

Otra vieta katrā ziņā dodama ozoliem, kuŗu zīles un lapas, kā jau agrāk atzīmēts, sevišķi laba barība daudz medījumiem. Ozolu meži arvien ir bijuši sevišķi bagāti ar medījumiem, ja vien pēdējos tur tieši neiznīcina. Tādēļ ozolu kultivēšana Latvijā ir vēlama arī no medību saimniecības viedokļa. Ne mazāk vērtīgi kā barības sagādātāji medījumiem ir arī kastaņi un pīlādži.

Staltbriežu, stirnu, zaķu un bebru barību visvieglāk var sagādāt, kā jau aizrādīts, ātraudzīgās apses kultivējot un visu cērtamo apšu mizu medījumu barošanai izlietojot. Kaut nelielos apmēros, apses ieaudzējamas katrā medību saimniecībā. Vasarā priekš ciršanas tās ieteicams gredzenot [1]).

---

[1]) Par to skat. arī *A. Valbes* rakstu „Meža dzīves" 1930. g. Nr. 58.

Arī dažas vītolu un kārklu sugas satur daudz barības vielu, un šos kokus, kopā ar lazdām, būtu ieteicams stādīt plašākos apmēros gar dzelzceļiem un plašākās stigās arī visos skuju koku mežos, kas apdraudēti no ugunsgrēkiem, jo šādas aizaudzētas stigas, pēc daudziem novērojumiem, palīdz uguni ierobežot gandrīz tikpat labi kā tīras (ar notīrītu zemes virskārtu) stigas. Kārkli tomēr dos ne tikai barību medījumiem, bet arī, lielāki paauguši, žagaru malku. Attiecīgās kārklu sugas audzē arī plūstošu smilšu nostiprināšanai, pinumu darbiem, un to mizas noder par izejmateriālu miecētājvielu iegūšanai.

Meža rožu (Rosa canina, Rosa rugosa vai Rosa rubiginosa, L.) plašāka audzēšana ļoti ieteicama visur tur, kur jāgādā par labāku patvērumu putniem perēšanas laikā. Meža rozes aug ātri un labi gandrīz katrā zemē, un to nelieli laukumi medņu, rubeņu, laukirbju un fazānu perēšanas rajonā ir sevišķi ieteicami. Šādos laukumos per arī daudz dziedātāju putniņu, kas arī tādā kārtā tiek nodrošināti pret plēsējiem. Rožu sēklas vēlāk putniem noder par barību.

Arī kadiķi kā pamežs un nekultivēto zemju apstādījums no medību saimniecības viedokļa ļoti vēlami. Kadiķi dod labu paslēptuvi zaķiem, un arī dziedātāju putni tanīs labprāt taisa savus pērkļus.

Saskaņā ar Lielvācijas valsts medību likuma (RJG) § 33. katram, kam medību tiesības, jārūpējas arī par medījumu barošanu grūtību laikā. Ja tiek noskaidrots, ka kaitīgas vilcināšanās dēļ no tā puses, kam pienākums gādāt par medījumiem, pēdējie nonāk barības trūkumā, tad apriņķa medību lietu vadītājam ir tiesība likt medījumus barot vainīgā rēķinā un reizē ar to noliegt pārnadžu šķiras un arī sīko medījumu medības. Kaut gan, saskaņā ar likuma noteikumu, medību iecirkņa īpašniekam medījumi tātad obligāti jābaro vienīgi gaŗāka sala un dziļāka sniega gadījumos, viņš tomēr labi darīs, rūpējoties, lai medījumiem būtu pietiekami daudz labas barības, jo citādi staltbrieži, mežcūkas un arī stirnas darīs daudz zaudējumu kā mežam, tā apkārtējai lauksaimniecībai. Gādājot par medījumiem, tie tiks saistīti pie medību iecirkņa, un tas kļūs vērtīgāks. Priežu un egļu tīraudžu paplašināšanās, kā jau aizrādīts, arvien pamudina medījumus apgrauzt mizu un uzbrukt apkārtējiem laukiem. Audzēs tādēļ jācieš un pat mākslīgi jāaudzē jau uzskaitītie mīkstie lapu koki. Medījumu barībai noderīgie augi jākultivē, kur vien atrodama šim nolūkam kāda noderīga grāvmale,

retaine, laukumiņš, stigas mala, mazlietotu meža ceļu malas u. tml. Arī uz kultūrām izdarāms kāds sējums vai kazeņu, meža aveņu u. tml. stādījumi.

Lielvācijā lauces mežos un mežu kailcirsmes bieži apsēj ar ilggadīgām lupīnām, lucernu (bastardlucernu) un slotiņām (Spartium scoparium, Ginster). Tīrkultūrām uz 1 ha būtu vajadzīgs ap 10—12 kg lupīnu sēklu vai ap 10 kg slotiņu sēklu. Visvairāk tomēr ieteic sēt maisīti (tikai 2 paņēmienos) uz 1 ha ap 8 kg ilggadīgo lupīnu un 4 kg slotiņu sēklu. Ilggadīgās lupīnas dos labu barību jau otrā gadā, bet slotiņas sāk spēcīgāk augt, tikai sākot ar 4. gadu. Abu augu sēkla jāpotē ar piemērotām azotogena baktērijām, un mežu kultūras to vidū aug ievērojami labāk kā tai pašā augsnē bez šiem augšņu uzlabotājiem stādiem. Šo augu klātbūtē arī medījumi citiem stādiem vairs nepievērš uzmanību un tos neapgrauž. Jāņem vienīgi vērā, ka slotiņas no ievestām sēklām bieži vien sākumā cieš stingrākā salā un arī no vēlīnām salnām. Sēklas tādēļ vajadzētu vākt no Priekules apkārtnē pilnīgi aklimatizētiem stādiem.

Medību putnu un mazputnu barības apstākļu uzlabošanai un pērkļu vietu aizsardzībai literātūrā ieteic stādīt, atkarībā no apstākļiem, arī melno pliederi „plūškoku" (Sambucus nigra, Holunder), sarkano pliederi (S. racemosa), irbenes (Viburnum opulus, Gemeiner Schneeball), meža plūmi (Prunus spinosa, Schwarzdorn), bezvārdi (Ligustrum vulgare) un c.

Vislētāk barības apstākļu uzlabošanos medību iecirknī arvien sasniegs, sagatavojot lupīnu, kazeņu, aveņu, mežābēļu, meža bumbieru un tml. sēklu maisījumu, kuŗu, pa mežu ejot, tur kabatā un no kuŗa dažas sēklas ierušina (ar kādu kociņu atsegtā augsnē) piemērotos klajumiņos. Lai neciestu medījumu slēptuves un putnu lizdošanas vietas, Lielvācijas 1936. g. 18. apr. dabas aizsardzības likums aizliedz izdedzināt neizmantoto zemju un pļavu veco zāli, kā arī apgriezt, izraut vai dedzināt krūmājus un dzīvžogus starp 15. martu un 30. septembri.

Pirms runāt par plašākām speciālām kultūrām zvēru un putnu barībai, vēl jāuzsveŗ lielie uzlabojumi, kādus medījumu dzīvē gandrīz arvien dod mitrāko mežu nosusināšanas darbi. Tanīs parasti sāk pieņemties lapu koku audzes, un barības vielām bagātākās purvainās un dumbrainās augsnēs sāk augt dzīvnieku barībai derīgās saldās zāles. Sevišķi daudz medību saimniecības vajadzībām dod kultivēto pļavu ierīkošana. Baldones virsmežniecībā Dzelzsāmura šalkones medību saimniecībā ierīkotas kultivē-

Att. 245. Zaļie milzu lapu kāposti Dzelzsāmura novadā, „Šalkones" medību saimniecībā.

Fot. *V. Blankenburgs.*

tas pļavas ar piemērotu zelmeņa sastāvu (āboliņš, pļavu auzene, kamolzāle, pļavu skarene un timotiņš). Pļavas ierīkošana, neskaitot novadgrāvju rakšanu, pirmskaŗa apstākļos izmaksāja ap RM 90,— (Ls 180,—) par 1 ha, bet gadskārtējie mēslošanas izdevumi RM 17,— (Ls 35,—) par 1 ha. Iegūtais barības daudzums arī pie vidējas ražas pārsniedz 30 kvintālu no ha. Kultivētās pļavas dod sevišķi labas medījumu ganības pavasaŗos un, kopā ar dažām speciālām kultūrām, var gandrīz pilnīgi atturēt staltbriežus no uzbrukumiem mežam piegulošiem tīrumiem.

Ļoti labus panākumus dod arī parastā pļavu mēslošana un it īpaši to k a ļ ķ o š a n a. Kaļķošanas veidu un apmēru labprāt palīdzēs noteikt vietējie rajona agronomi vai citi agronomiskie darbinieki. Kaļķis mežu pļavās parasti ļoti svarīgs ne tikai, lai samazinātu augsnes skābumu un uzlabotu zelmeņa zāļu botanisko sastāvu — kaļķotās pļavās augs zāle ar lielāku kalcija sastāvu, kuŗam izcila nozīme dzīvnieku kaulu, arī briežu buļļu un stirnāžu ragu attīstībā. Kaļķis svarīgs arī kā tieša augu barības viela un kā augsnes īpašību uzlabotājs. To zemei dod kā:

1) dedzinātu kaļķi,
2) ogļskābo kaļķi, sasmalcinātu,
3) ģipsi,
4) merģeli vai
5) filtrpreskaļķi.

Ģipsi visvairāk lieto dābolu, ko savā zelmenī satur lielākais vairums pļavu, mēslošanai pavasarī. Uz smagām un vidējām zemēm liek dedzinātu kaļķi, uz vieglām zemēm samaltu ogļskābo kaļķi un merģeli. Parasti kaļķošanu izdara reizi pa 6—8 gadiem, dodot šādus daudzumus uz pūrvietu:

uz smagas	zemes	1000—2000	kg	dedzināta	kaļķa,
„ vidējas	„	500—1000	„	„	„
„ vieglas	„	300— 400	„	„	„
„ „	„	500— 800	„	ogļskābā	kaļķa.

Merģeļa daudzums atkarīgs no kaļķa satura. Uz pūrvietu vajadzētu tonnas (1000 kg):

Pie vieglas merģelēšanas	Pie stipras merģelēšanas	Ja merģelis satur kaļķa
20 ton.	40 ton.	10 %
10 „	20 „	20 %
7 „	13 „	30 %
5 „	10 „	40 %
4 „	8 „	50 %
3,5 „	7 „	60 %
3 „	3 „	70 %
2,4 „	2,5 „	80 %

Labākais laiks kaļķošanas materiālu izvešanai uz meža pļavām ziemas mēneši, kad labs ceļš un brīvākas darba rokas.

Izcils piemērs šai ziņā jau pieminētais Dzelzsāmurs: novadā uz 5700 ha lielas platības uzturas ap 80 staltbriežu, bet apkārtējai lauksaimniecībai nodarītie zaudējumi nekad nepārsniedz Ls 50,— gadā. Arī meža kultūru postījumi šai novadā pavisam niecīgi. No speciālām kultūrām medījumu barībai Dzelzsāmurā ar labiem panākumiem vēl audzē kacenu (zaļo milzu lapu) kāpostus (Brassica oleracea foliosa, vāc. Markstamm- vai Riesenkuhkol) un kāļus. Kāpostu kultūras Dzelzsāmurā pat neiežogo, jo vasarā medījumi tos gandrīz neaizkaŗ. Arī rudeņos tos nenovāc: medījumi tos, kopā ar

kāļiem, sāk noēst novembrī un pa šiem laukiem dzīvo līdz Ziemsvētkiem vai ilgāk, kamēr tie pilnīgi noēsti.

Lopbarībai agrāk vairāk audzēja tā saukto „Riesenkuhkohl", bet pēdējā laikā plašākos apmēros kultivē „Markstammkohl", kas aug kuplāks un dod vairāk zaļo lapu. Kuŗa pasuga noderīgāka meža zvēriem, vēl nav sīkāk noskaidrots. Audzējot kacenu kāpostus, pēc vietējo speciālistu norādījumiem tos izdevīgāk dēstīt no atsevišķi izaudzētiem stādiem. Sējot uz 1 ha vajadzīgs ap 5—6 kg sēklu, bet audzējot no dēsta tikai 400 g līdz visaugstākais 1 kg. Jaunos sējumus pastāvīgajā augšanas vietā bieži noēdot spradži. Kacenu kāpostus ieteic dēstīt jūnijā vai pat tikai jūlijā. Sēkla dēstam jāizsēj 6 nedēļas iepriekš. Jāstāda rindās: 50—60 cm viena rinda no otras un stāds no stāda ap 30—40 cm. Augsne labi jāmēslo, vislabāk dodot ap 250—300 kv kūtsmēslu uz ha, 1,5—2 kv 40% kalijsāls un 3 kv superfosfāta. Ieteicams audzēt saulainās vietās, tad izdodas iegūt kāpostu zaļās masas ap 480—600 kv. no ha.

Vakareiropā no speciālām kultūrām sevišķi ieteic zvēru un putnu barībai vēl audzēt arī J ā ņ u r u d z u s (kā divgadīgu kultūru), auzu, vīķu un zirņu m i s t r u, lupīnas[1]), āboliņu (sarkano, dzelteno vai balto), parastos griķus, Sachalinas griķus (Sachalin-Knöterich), kas labi noder stirnu barībai, jo aug ar gaļīgām lapām un līdz 1½ m augstu sulīgu kātu, saules puķes, t o p i n a m b u r u s (Helianthus tuberosus, L.)[2]), bastardlucernu, jau pieminētās slotiņas

---

[1]) Kā viengadīgo, tā ilggadīgo lupīnu sējumos arī laukirbes un fazāni ļoti labprāt taisa savus pērkļus, par ko skat. arī „Wild und Hund" 1927, 9. lp.

[2]) Par topinamburu kultūru sīkāk skat. „Zemkopis" 1927, 157. Carnikavas muižā plaši kultivēts arī priekš pasaules kaŗa.

Krievu valodā par šiem jautājumiem skat. *F. F. Tilļinger* — Kormovije ploščadi v ochotchozjaistve. Vsekochotsojuz. Moskva, 1930. un *Gr. Rachmaņin* — Orgaņizacija i eksploatacija ochotņičevo chozjaistva. Seļkolchozgiz 1932.

Topinamburs ir ilggadīgs augs, radniecisks saules puķēm. To sauc arī par „zemes bumbieri", un tas tīri labi padodas arī vidējās augsnēs, bet te gan aug tiem zemāki stublāji nekā treknākās, kur topinamburu stublāja gaŗums sasniedz 2 m (resnumā līdz 3 cm). Topinambura bumbuļi līdzīgi kartupeļiem, parasti sarkanvioletā krāsā, ar izspiestām, grumbuļainām acīm. Stāda tos vagās vai rūtīs apm. 35 × 60 cm attālumā. Vago tāpat kā kartupeļus, lai turētu tīrus no nezālēm. Katru pavasari dod virsmēslojumu. Lakstus var arī labi ieskābēt kopā ar purvu pļavu atālu un šo skābbarību tad jau ziemā pasniegt medījumiem. Mājkustoņi to ēd ļoti labprāt, un nav šaubu, ka arī medījumiem tā patiks. Ārpus iežogojumiem to lietojot, tomēr šāda barība pirmoreiz jāsagatavo mazākā apmērā un tikai, kad medījumi pie jaunās barības pieradināti, to sāk gatavot lielākā apmērā.

(Spartium scoparium), Sarothamnus scoparius, Malva meluca [1]) u. c., kuŗu diezgan pilnīgi apraksti atrodami grāmatās: Dr. E. Schäff „Wildfutter- und Remisenpflanzen und ihre Verwendung im Revier" un Viktor Schmidt „Wildäsungs- und Schutzpflanzen".

Pīļu un zosu barībai tiek ļoti ieteikts gar dūņainu ezeru un upju krastiem kultivēt Kanadas rīsus (Zizania aquatica) un arī Zizania palustris vai arī Glyceria fluitans, kuŗi, pēc atsevišķiem novērojumiem, labi padodoties pat Pēterpils rajonā. Šie sējumi nākot par labu zivkopībai. Latvijas mednieku biedrība kādreiz Babītes ezerā mēģināja audzēt Vapato pīļu kartupeļus (Wapato Duck Potato), dīķu sago (Sago Pond Plant), īpašas niedres (Bur. Reed), savvaļas rīsus (Giant Wild Rize), savvaļas seleriju (Wild Celery) un mošus zāli (Muskgras), bet par panākumiem sīkākas ziņas nav publicētas.

Aizrādāms pie šīs reizes, ka ne tikai medņi un rubeņi, bet pat meža pīles nereti vien apmeklē arī parastos auzu, mistru un c. sējumus meža vidū, kas domāti ziemas barībai pārnadžu šķiras medījumiem un zaķiem. Ja vien šos putnus atzīmēto izlidojumu laikā netraucē ne cilvēki, ne plēsēji, tad tie notiek noteiktā laikā katru rītu un katru pievakari, ja apkārtne ir kaut cik pārskatāma. Dziļā sniegā nekultu auzu izlikšana rubeņu un laukirbju barošanai sevišķi ieteicama.

Zaķu pievilināšanai noteiktam rajonam ieteic labākās augsnēs kopā ar citiem augiem sēt medījumu barības audzēšanas laukos arī pētersīļus. Aizrāda, ka fazāni par sevišķu gardumu uzskatot rudenī nobriedušas kaņepju sēklas. Visu sugu baloži sevišķi kāri uz zirņu graudiem utt.

Medījumu labā vēl ieteic, kur vien iespējams, censties mežos pavairot arī upeņu, avenāju, sērmūkšļu, meža rožu, pliedeŗu, paērkšķu (Weissdorn), cūceņu-kazeņu (Brombeere) un citu līdzīgu koku un krūmāju skaitu, kas visi uzlabo zvēru slēpšanās un uztura sagādāšanas apstākļus [2]). Brīvā dabā jau augošo iepriekš atzīmēto stādu,

[1]) Lucernai radniecīgā malva *(Malva verticillata L.* un *Malva meluca)* pie mums pat izmēģinājumu veidā maz kultivēta, jaunākā laikā tiek ieteikta audzēšanai medību saimniecībās. Stāds labi augot arī vājās smilts zemēs, kur pat lupīnas vairs neaug. Sēklas esot jāizsēj sastrādātā zemē no aprīļa vidus līdz maija vidum. Sēklu iestrādā ecējot un pievelot. Uz viena ha vajadzīgs līdz 10—12 kg sēklu. Ļoti vēlams kā virsmēslojums 1 centners Čīles salpetŗa. Stāda lapas ēd zaķi un truši. Sēklas eļļainas un laba barība meža putniem („Deutsche Jäger-Zeitung" 1933, 130).

[2]) Skat. arī: 1) *Hermann Schulze* — Der waidgerechte Jäger, 1935, un 2) *F. v. Raesfeld* — Die Hege in der freien Wildbahn. Zweite Auflage. Herausg. von *U. Scherping.*

krūmāju un koku pavairošana mežā neprasa nemaz tik sevišķi daudz pūļu, lai šo darbu nevarētu veikt ikkatrā mežniecībā. Ar to tad arī iesākams medību saimniecības pacelšanas darbs šai virzienā.

Lai labajos nodomos un teicamā darbā nebūtu jāpiedzīvo vilšanās, tad gan arvien, sevišķi medījumu barošanas laukus ierīkojot,

Att. 246. Topinamburs.

Att. 247. Lai ganu suņi nedzenātu medījumus, tiem pavasaros un vasaras sākumā jāpiesien pie kakla saites koka klamburi, kad tie iet ganos vai par nakti tiek atbrīvoti no saites.

vispirms labi jāapsveŗ, kuŗu augu kultivēšana pieejamā augsnē visieteicamāka. Ja šo jautājumu baidās izlemt pats medību saimniecības vadītājs, tad nav ko kautrēties griezties pēc padoma pie rajona agronoma vai kāda cita agronomiskās palīdzības darbinieka, kas tad arī palīdzēs noteikt vēlamāko augu seku, mēslojumu un apstrādāšanas ieteicamāko veidu. Parastākais šādu lauku apstrādāšanas veids būs šāds: rudenī lauku pietiekoši dziļi apaŗ un augsni iztīra no nezāļu un krūmāju saknēm. Ziemā uz lauka izved mēslus. Pa-

vasarī to vēlreiz apaŗ, noecē un tikai tā sagatavotā augsnē sēj. Mūsu parastās mežu augsnēs visbiežāk iespējams kultivēt Jāņu rudzus, lupīnas, kartupeļus, auzas, dažreiz arī pākšaugus saturošus mistrus, topinamburus, slotiņas (Ginster), lapu kāpostus, griķus un seradellu. Tomēr ar šo uzskaitījumu nebūt nav teikts, ka visus šos augus var kultivēt kaut kuŗā vietā: augsnes ķīmiskais sastāvs, tās skābuma pakāpe, gruntsūdeņu līmenis un citi apstākļi noteiks, kuŗa kultūra jāizvēlas katrā atsevišķā gadījumā.

Mūsu apstākļos pamats katrai kārtīgai medību saimniecībai līdztekus zvēru barošanai ir arī aizsardzība no malu medniekiem un dažreiz arī no viena otra plēsēja, kam kā cienīgi līdzbiedri jāpieskaita apkārtklejojošie suņi un kaķi. Ja no apkārtklejojošiem kaķiem vēl iespējams nejauši atrastus un nepietiekoši apslēptus putnu pērkļus (arī dziedātāju putnu pērkļus pie dzīvojamām mājām) aizsargāt, tos apliekot ar lupatām, kas piesūcinātas ar aptiekās pārdodamo „briežu raga eļļu", kuŗas smaku kaķi necieš, bet putni pret to nejūtīgi, tad pret apkārtklejojošiem suņiem arī šādu atrastu pērkļu aizsardzība tikpat kā neiespējama. Nav arī jāpiemirst, ka taisni apkārtklejojošie suņi ir vieni no galvenajiem trakuma sērgas izplatītājiem, kādēļ ar tiem jācīnās sevišķi nesaudzīgi. Arī apkārtklejojošie kaķi ļoti kaitīgi. Tos vislabāk izšaut un iznīcināt ar pietiekoši neganta suņa palīdzību agros rītos, kad tie, vairīdamies rasas, pa sausākiem ceļiem vai tekām dodas no meža uz māju. Suņi, kas neatrodas sava saimnieka uzraudzībā, un kaķi, kas tālāk par 200 m no mājām, saskaņā ar RJG, iznīcināmi. Noteikums neattiecas vienīgi uz militāru iestāžu, policijas, sanitāro iestāžu, neredzīgo pavadoņu un ganu suņiem, ja arī tie kādreiz aizgājuši kaut kur tālāk no sava vadītāja. Medību tiesību lietotājs var atļaut (ar rakstu) arī savam medību viesim apkārtklejojošo suņu un kaķu apšaušanas tiesības. Arī apkārtklejojošo suņu un kaķu īpašniekus var, saskaņā ar RJG § 60. nod. 2. pkt. 13., sodīt ar naudas sodu līdz RM 150 vai arī ar arestu.

Sevišķi noteikti medību aizsardzības lielo nozīmi pasvītro Lielvācijas valsts medību likums. (RJG). Saskaņā ar šā likuma § 40., m e d ī b u a i z s a r d z ī b ā ietilpst medījumu aizsardzība no malu medniekiem, plēsējiem un kaitīgiem zvēriem un putniem, kā arī, it sevišķi, no apkārtklejojošiem suņiem un kaķiem. Medību aizsardzībā ietilpst arī gādība par to, lai stingri tiktu ievēroti visi priekšraksti un rīkojumi, kas izdoti medību un medījumu aizsardzībai. Gādība par medību aizsardzību piekrīt policijas un citiem drošības dienesta darbiniekiem, visiem, kam ir medību tiesības,

Att. 248. Sevišķi ļauni vietējie „meža zagļi" 2 apkārtklejojoši suņi, bija centušies ķert stirnas pat dienā, kādā mežcūku mastošanas laikā. Pārdrošība šoreiz maksājusi dzīvību.

Dundagas virsmežsargus ar nošautiem „meža zagļiem" nofotografējis doc. *G. Fedders.*

un citām pilngadīgām personām, kam uzticēts medību aizsardzības uzdevums. Medību uzraugiem, medību aizsardzības dienestu pildot, jānēsā dienesta tērps un īpaša nozīme, bet medību tiesību īpašniekiem un nomniekiem, kas paši pilda medību uzraudzības uzdevumus, jānēsā noteikta nozīme pie cepures. Apriņķa medību vadītājs izdod apliecības, kas apstiprina tiesību nēsāt medību aizsardzības nozīmi, un šī apliecība, dienestu izpildot, jāņem arvien līdzi. Medību vadītājam tiesība prasīt, lai par 1000 ha lielākā medību iecirknī būtu medību uzraugs. Apstiprinātiem medību uzraugiem, dienestu savā rajonā izpildot, ir medību aizsardzības jautājumos policijas un drošības dienesta darbinieku tiesības un pienākumi.

Zem plēsīgo zvēru un putnu (Raubwild) jēdziena RJG saprot lapsas, meža kaķus, caunas veida plēsējus, vanagus, piekūnus. To ierobežošana un apkaŗošana tomēr nekad nedrīkst izvērsties par atsevišķo sugu iznīcināšanu (RJG § 4.). Plēsīgo putnu eksistenci nodrošina arī īpaši putnu aizsardzības noteikumi, kas minēti, plēsīgos putnus atsevišķi apskatot. Plēsīgo putnu aizsardzībā tagad nereti iet diezgan tālu, jo katram, kas nopietnāk iepazinies ar medību lietu, labi zināms, ka medījuma skaita samazināšanai gandrīz nekur nav par iemeslu plēsēji, bet parasti klimata svārstības, in-

tensīvāka zemes apstrādāšana, pastiprināta medījumu izšaušana, pārmaiņas mežsaimniecībā un citi līdzīgi faktori. Bez medību saimniecības interesēm jāņem vērā arī lauksaimniecības intereses un, dzīvniekus vērtējot, arvien jājautā, kāda tam nozīme vispārējā dabas saimniecībā. Katrs kārtīgs mednieks, visu to ievērojot, arī apsveic aizliegumu šaut retos plēsīgos putnus, tāpat kā aizliegumu šaut lapsu un sesku mātītes, kam bērni, no 16. III līdz 15. VI. Katram medniekam arī uzlikts par pienākumu sargāt medību putnu pērkļus no olu izņemšanas, medījumu mazuļus no neatļautas ķeršanas, gādāt par putnu perēšanas vietu apstādīšanu dzīvžogiem, putnu pērkļu un būrīšu izlikšanu utt., jo mednieks nekad nedrīkst būt dabas iznīcinātājs, bet gan sargātājs.

Sevišķi asi, kā jau aizrādīts, jācīnās ar apkārtklejojošiem suņiem, kaķiem, vārnām, žagatām.

Kaut gan malu medniecība pie mums pēdējos 10 gados gājusi stipri mazumā un sabiedrība malu medniekus arī vairs neuzskata par sevišķi drošsirdīgiem varoņiem, kuŗus atliek vienīgi apbrīnot, tomēr nepietiekoši apzinīgi ļaudis arī vēl tagad visur sastopami, un viņi arvien vēl medību saimniecībai nodara daudz ļauna. Mežziņiem, medību uzraugiem un visiem dabas mīļotājiem tādēļ arī vēl mūsdienās jāpieliek visas pūles, lai sabiedrībai noskaidrotu, ka malu mednieks ne ar ko neatšķiŗas no vienkārša zagļa un pie tam ir vēl tāds likuma pārkāpējs, kuŗam ļoti nežēlīgas dabas raksturs, jo viņš šauj stirnas, kad tām mazi kazlēni, arī grūsnus dzīvniekus, nesaudzē arī mūsu faunas lielākos retumus. Jau skolās, audzinot jaunatnē mīlestību uz dabu, iepazīstinot viņu ar mūsu dabas krāšņumu, skolotāja pienākums dot pirmos norādījumus, kā jāpalīdz dzīvniekiem un putniem lielākā salā ziemā, kas darāms putnu aizsardzības labā, kāda nozīme pareizi nostādītai medību saimniecībai, cik ētiski zema ir malu medniecība, it īpaši medījumu taupīšanas laikos. Jau vienīgi aiz ētiskiem motīviem noraidāma arī dažu mūsu dārzkopju prasība par zaķu šaušanu vasarā, kad pa lielai daļai nošauj grūsnus dzīvniekus vai arī mātes, kuŗu mazuļi pēc tam nobeidzas bada nāvē. Lauksaimniekiem jāizskaidro, kā viņi var savus dārzus pasargāt no zaķu apgrauzumiem. Jauno augļu kociņu apsiešanai rudeņos bez kādām formalitātēm mežu administrācijai jāizsniedz egļu vai kadiķu zari, reizē norādot, ka, apsienot ar tiem augļu kociņus, ne tikai iegūs drošību pret zaķu apgrauzumiem, bet arī nodrošinās tos lielā mērā pret izsalšanas briesmām.

Mežu administrācijai tomēr arvien jārēķinās arī ar malu med-

niecības iespēju, lai cik mierīga liktos apkārtne[1]). Cilpas, slazdi un pat bez liela trokšņa šāvējas bises citādi var nodarīt lielus zaudējumus, kuŗus nebūs viegli atsvērt. Labam medību saimniecības uzraugam bieži jābūt savā meža, pie kam meža apmeklējumi nedrīkst būt rēgulāri, bet tiem jānotiek visdažādākās stundās, parasto pusdienas laiku, vētrainu un nakts laiku neizslēdzot. Ja medību uzraugs nav tieši izgājis uz malu mednieku ķeršanu, tad īpaši neparastā laikā izdarītos meža apmeklējumos nemaz nav no cilvēkiem jāslēpjas. Nemaz nebūs slikti, ja ogotājas, sēņotājas, meža pļavu pļāvēji un meža strādnieki ar koku vēdējiem apkārtnē iznēsās ziņu, ka vietējā mežu administrācija „arvien" ir mežā un sevišķi rūpīgi sarga medījumus. Cita lieta, ja jau iziet tieši uz malu mednieku ķeršanu vai kad mežā dzirdēti aizdomīgi šāvieni, gājienos novērotas kādas aizdomīgas pēdas, par kuŗām medību uzraugs nav skaidrībā, kas tās atstājis, no kurienes un uz kurieni tās ved. Šādos gadījumos jau jāievēro iespējama maskēšanās, jācenšas atgriezt domājamā malu mednieka paredzamais atkāpšanās ceļš. Bīstamākus malu medniekus visvieglāk notvert, kad tie paši pienāk klāt. Pašam iespējami ilgāk jāpaliek paslēptuvē un, kad malu mednieks iznācis klajā vietā, tikai tad viņam jāuzsauc: „Bisi projām, rokas augšā!" Ja malu mednieks pavēli tūliņ neizpilda vai arī vēlāk nolaiž paceltās rokas, tad Lielvācijas likumi to atzīst par medību uzrauga apdraudējumu[2]) un ieroča lietošana no pēdējā

---

[1]) Skat. arī Dr. jur. *E. Anuschat* — Der Jagdschutzbeamte auf der Wilddiebsfährte. Neudamm. 1941.

[2]) Skat. arī *U. Scherping* und Dr. *A. Vollbach* — Das Reichsjagdgesetz. 6. Aufl. 1941. Saskaņā ar RJG § 40., neatļautās medībās notvertām vai ārpus atklāta ceļa uz medībām sagatavotām personām medību uzraugs var atņemt ieročus, medījumus, slazdus, medību suņus, medību seskus un noskaidrot to personību. Ja ir pamats bažīties, ka malu mednieks aizbēgs, vai ja rodas grūtības personības noskaidrošanai, tad, saskaņā ar sodu likuma (StPO) § 127., medību uzraugs vai medību iecirkņa īpašnieks var vainīgo arī pagaidām arestēt. Arestētais nekavējoties jānogādā pie tā iecirkņa tiesneša, kuŗā noticis arests. Ja arestētais neiet pie tiesneša ar labu, tad atļauts izlietot arī varu, lai viņu uz to piespiestu. Priekšmeti, kas noder kā vainas pierādījumi, var tikt konfiscēti vai pagaidu pārziņā pārņemti (StPo § 94.). Ja malu mednieks uz saucienu „bisi prom" vai „rokas augšā" savu ieroci nenomet, bet paceļ ieroci pret medību uzraugu vai tā pavadoni, tad apdraudētajam, kā jau atzīmēts, tiesība lietot savu ieroci. Viņu šai gadījumā no atbildības nodrošina StGB § 55., kuŗā teikts: „Nav sodāma rīcība, ja tā notikusi pašaizsardzības nolūkā. Pašaizsardzība ir tāda aizsardzība, kas nepieciešama, lai pasargātu sevi vai kādu citu no pašreizējā pretlikumīgā uzbrukuma." Pašaizsardzībai nepieciešamā pārkāpšana nav sodāma, ja tā notikusi „samulsumā, bailēs vai iztrūkstoties". Arī ja malu mednieks bēg ar ieroci

puses par rīcību pašaizsardzības nolūkā. Apturēto malu mednieku pārmeklē, vai pie viņa nav palikuši kādi ieroči, arvien no muguras puses, vai, pēc dažiem ieteikumiem, pat pavēlot viņam iepriekš nogulties uz vēdera. Pārmeklē ne tikai kabatas, bet arī zābaku stulmus un pārbauda aptaustot, vai ieroči nav paslēpti aiz uzvalku apakšdrēbes. Ja malu mednieks nepazīstama persona, tad izbēgšanas apgrūtināšanai pa ceļam līdz policijai viņam dažas instrukcijas ieteic svarīgāku pārkāpumu gadījumos noņemt bikšturus un bikšu siksnu, lai tas varētu iet vienīgi, rokām bikses saturot, un viņa skriešanas iespēja būtu apgrūtināta. Ja malu mednieki vairāki, tad tiem nedrīkst atļaut sarunāties un viņi nopratināmi katrs atsevišķi. Vispār pie malu mednieku ķeršanas Lielvācijā ieteic, kad vien iespējams, pieaicināt arī kriminál- vai ārējās policijas pārstāvjus.

Lai malu mednieki pie saviem nedarbiem nekad nevarētu justies drošībā, par to arvien sevišķi jārūpējas mežu administrācijai. Nedz tirgus, nedz svētku sarīkojumu gadījumos nekad mežs nedrīkst palikt pilnīgi bez uzraudzības. Medību uzraugam pie tam nebūt nevajag visu laiku skraidīt pa mežu apkārt: sēdot labi maskētās vietās ar plašu redzes lauku un uzmanīgi apkārtni novērojot, būs parasti daudz vairāk līdzēts. Netiks arī medījumi tik daudz traucēti. Tas sevišķi svarīgi pavasaros, jauno atnešanās un putnu perēšanas laikā, kā arī ziemā, kad medījumi cieš vislielāko badu un salasās barošanās vietās. Šai laikā tie jāsarga kā no div-, tā arī no četrkājainiem ienaidniekiem, pie kam pēdējo starpā mūsu apstākļos vislielāko ļaunumu nodara apkārtklejojošie suņi un kaķi [1]).

---

rokā, ir atļauts uz viņu šaut, ja ir pamats baidīties, ka viņš no tuvākās paslēptuves var sākt apšaudīt savu vajātāju. Nedrīkst turpretim malu medniekam šaut, ja viņš, piemēram, apdraud vienīgi sekotāja suni, bet ne pašu sekotāju. Nekad nevajag skriet pakaļ malu medniekam, bet gan jāievēro visi apstākļi, kam kāda nozīme vainīgā personības noskaidrošanā, jāsavāc un jāuzglabā viss, kas varētu noderēt kā lietišķie pierādījumi (izšautas čaulītes, kādi papīra gabaliņi, ēdiena atliekas u. tml.).

Ja malu mednieks savu ieroci nometis, tad tas vislabāk tūliņ jānogādā pie tuvākā policista. Jārīkojas pie tam ļoti uzmanīgi. Nekad arī nevajag viņu vest gar kādu biezokni. Visu laiku jāseko, lai tas iet 5 soļus pa priekšu, pa pašu ceļa vidu.

Vispār tikai tiesa var norīkot malu mednieka dzīvokļa kratīšanu. Bet ja ir pamats baidīties, ka lietišķie pierādījumi tiks nobēdzināti, tad arī apstiprinātie medību uzraugi var izdarīt dzīvokļu pārmeklēšanu.

[1]) Skat. arī Dr. *A. Hüssener* — Streunende und wildernde Hunde und Katzen. 1941.

Ja pēc jautājuma sīkākas noskaidrošanas izrādās, ka medījumus apdraud veselas malu mednieku bandas, tad mežu administrācijai jāizstrādā saskaņots to apkarošanas plāns, un medību uzraugiem jādzīvo un arī pa mežu jāstaigā vislabāk divatā. Ja atrod vietu, kur kāds medījums nošauts, tad mitrā laikā vai sniegā atstātās malu mednieku pēdas rūpīgi jāizmērī, jānozīmē vai jānofotografē. Dažreiz no tām vēlams pat pagatavot ģipša nospiedumus, ja uz zoles redzams kāds raksturīgs ielāps, nagla vai tml. Sekojot pa pēdām, jācenšas atrast malu mednieka dzīves vieta. Vajadzības gadījumā jāizsauc policijas suņi vai, vēl labāk, attiecīgai pēdu izsekošanai jāapmāca kāds pašas meža administrācijas suns.

Ja jākeras pie pēdu fotografēšanas, tad nav jāpiemirst, kā cilvēku, tā arī zvēru pēdas fotografēt vislabāk rītos vai pievakarē pie zema saules stāvokļa, jo tad garākās ēnas dod labāko reljefu. Pēdu atliešana ģipsī tomēr dod vispareizāko ainu un arī nav grūti izdarāma. Apkārt atlejamai raksturīgākai pēdai novieto 2—4 cm platas skārda sloksnītes vai sanaglotu plānu dēlīšu (arī saplākšņu) atlējuma ārējo formu. Tā jāiespiež nedaudz augsnē, lai nepaliktu spraugas, pa kurām varētu izplūst ielietā ģipša java. Pēdējo pagatavo pašķidru, lai tā iespējami labi aizpildītu visus kājas nospieduma nelīdzenumus, un uz 2 daļām ģipša pulvera ņem vismaz 1 daļu ūdens. Šo javu lej ne tieši pēdā, lai tā neizskalotu nospiedumu, bet gan uz kādas skaidiņas, ko tur nedaudz virs augsnes līmeņa. Ar javu piepilda visu nospiedumu un vēl kādu centimetru no ārējās formas. Pēc minūtēm 15 ģipsis jau tik tālu sacietējis, ka nolējumu var kopā ar ārējo formu no pēdas nocelt, noskalot pielipušās augsnes daliņas un, uzmanīgi iesaiņotu, nogādāt mājās galīgai sacietēšanai. Ja nolējums jāpagatavo irdenā pamatnē, piemēram, jūrmalas vai upmales smiltīs redzamām pēdām, tad T. Strautzels („M. un M." 1940, Nr. 2, 51.—53. lp.) ieteic pēdā tieši iekaisīt ģipša pulveri tā, lai katrs mazākais iedobumiņš ar to būtu piepildīts. Ja vien pamats atļauj, tad beigās iekaisīto pulveri vēl viegli no augšas piespiež. Beigās iebeŗ ģipša pulveri apm. centimetru biezā kārtā arī ap kājas nospiedumu apliktā veidnī un tad to uzmanīgi sāk aplaistīt ar ūdeni. Vislabāk to dara ar smidzinātāja palīdzību, kādu lieto istabas puķu apraisināšanai. Ūdens šai gadījumā jāņem krietni vairāk nekā javu gatavojot, jo daļa iesūcas augsnē, nepaguvusi ar ģipsi saistīties.

Ja gribētu ģipsī iegūt tādu pašu iespiedumu, kāds bija augsnē, tad no aprakstītā veidā iegūtā kājas apakšdaļas atveida jāgatavo

vēl otrs nolējums. Kad pirmais lējums (pēdas „negātīvs") pilnīgi sacietējis, to vairākas reizes nokrāso ar kādu eļļu, vazelīnu vai petrolejā izkausētu parafīnu (sveci) un ieliek atpakaļ agrākā veidnī, ar atlējuma pusi uz augšu. Pēc tam no augšas uzlej atkal šķidro ģipša javu tā, lai pirmais atlējums būtu pilnīgi pārsegts, ļauj tai sacietēt un pēc tam noņem. Ja ar eļļu, vazelīnu vai parafīna šķīdumu būs notrieptas arī veidņa malas un ja pirmajā atlējumā nebūs tādu iedobumu, kuŗu apakšējā daļa platāka par augšējo, tad otru lējumu no pirmā varēs viegli noņemt bez kādiem bojājumiem. No šā viedokļa nevēlamos dobumiņus (pirms otrā lējuma javas iepildīšanas formā) aizpilda ar vasku, maizes mīklu vai tml. pildījumu. T. Strautzels augstāk pieminētā rakstā pareizi aprāda, ka šādi kāju nospiedumi mūzejos būtu novietojami blakus izstādītiem dzīvniekiem [1]).

Gandrīz arvien malu medniecības apkaŗošanā labus panākumus dod neatļauti šauto medījumu uzpircēju uzmeklēšana un izskaušana. Pēdējie šai gadījumā vēl ļaunāki par pašiem zagļiem, un arī viņu darbībai jāveltī vislielākā ievērība [2]). Stingri jāuzrauga tuvākās dzelzceļu stacijas.

Ļoti daudz prasmes vajadzīgs arī, lai noķertu kādu cilpu licēju, kur tāds parādījies. Par laimi pie mums tādu nav daudz, bet kur tie parādās, tur jāpieliek visas pūles, lai vainīgo notvertu. Lai laikus ievērotu draudīgās briesmas, arvien vajag rūpīgi sekot jaunaudžu malām, medījumu galvenajām tekām u. c. vietām, kur varētu būt izdevīgi likt cilpas. Aizdomīgām pēdām šādās vietās arvien rūpīgi jāizseko un jāpārliecinās, vai nav izliktas cilpas, šie dzīvnieku mocīšanas un slepkavošanas rīki. To atrašanas gadījumā aplam būtu nolasīt vienīgi izliktās cilpas. Pareizāk kādā no tām pašam ielikt jau nošautu medījumu vai neizņemt cilpā ielīdušo jau beigto un gaidīt, nepārtraukti dienām un naktīm, kamēr ieradīsies cilpas licējs un ņems savu laupījumu laukā. Šādā brīdī saņemtais vairs nevarēs savu vainu noliegt un saņems pelnīto sodu. Parasti arī rūpīgi izdarīta mājas kratīšana kā pie malu mednieku („brakoņjēru") iegūto medījumu uzpircēja, tā arī pie cilpu licēja dos vēl vēlamos papildu pierādījumus. Tikai šī mājas

---

[1]) Pilnīga medījumu kāju nospiedumu kollekcija redzama Zahlendorfer Institut für Jägerkunde mūzejā. Tā pagatavota, nospiedumus ar tikko šauta dzīvnieka vai putna kāju cementa javā vai ģipsī izdarot. Skat. arī Dr. Ströse — Jagdkundliche Anschauungsstücke. Neudamm, 1933, 16.—17 lp.

[2]) Skat. arī *Edgar Freiherr von Rotberg* — Der Jagdaufseher. Neudamm, 1910.

kratīšana jāizdara ļoti rūpīgi. Jāpārmeklē visas gultas, arī ja kādā guļ kāds „slimnieks"; kartupeļu grēdas pagrabā, sālītās gaļas mucas, akas, siens un salmi pajumtēs vai šķūņos; nav jāpiemirst, ka pat zemē ieraktas kastes vai pagrīdēs ierīkotas noliktavas tiek šais gadījumos izmantotas nolaupītā paslēpšanai. Ja kratītājiem līdzi kāds suns, tad sevišķi rūpīgi jāizpētī vietas, kur suns sāk pēkšņi šķaudīties: sienā vai citur ierīkotas paslēptuves tuvumā veiklie mežu zagļi nereti izkaisa samaltu piparu vai kādu insektu pulveri, lai suns nesaostu nošauto medījumu ādu vai gaļas smaku un no bīstamās vietas ātrāk taisītos projām. Arī uz mežu ejot, veiklākie cilpu licēji savus nāves un dzīvnieku mocīšanas ieročus nekad nenes kādā ogotāju vai sēņotāju grozā, bet tos nereti vien aptin ap kailu miesu un cenšas savus gājienus uz mežu iekārtot iespējami nemanāmi.

Medību uzraugiem vispār jābūt ļoti veikliem un apķērīgiem, lai viņi spētu savu uzdevumu veikt. Pie tam viņiem arvien jārīkojas tā, lai nekādā gadījumā nesanāktu naidā ar turienes iedzīvotājiem, kuŗi nereti vien par medību saimniecību nemaz nejūsmo un ļoti viegli var nostāties malu mednieku pusē, pēc kam jau medību uzraugam būs pavisam grūts stāvoklis. Medību lietai naidīgi noskaņotie apkārtējie iedzīvotāji var viegli nodarīt medniecībai vairāk ļauna nekā visveiklākie malu mednieki. Medību uzraugs tādēļ nedrīkst būt iedomīgs un ar savu uzpūtību vai nedibinātām prasībām apgrūtināt apkārtējos iedzīvotājus un pat pagasta pašvaldību. Ir liela, piemēram, starpība, vai apkārtnes tumšākie elementi no medību uzrauga baidās, jeb visi apkārtējie iedzīvotāji viņu neieredz. Pēdējā gadījumā viņš nav spējīgs kārtīgi savus uzdevumus veikt, un, ja attieksmes nevar grozīt, atliek vienīgi mainīt darba vietu. Atbalsts no pašvaldības amata personām un no sabiedrības puses parasti dod vairāk nekā paša vislielākā centība. Korrekta vietējo vajadzību likumīga apmierināšana un godīgums parasti jau vieni paši izveido vislabākās attieksmes mežu administrācijas un turienes iedzīvotāju starpā. Piemēroti priekšlasījumi par dabas aizsardzību, par medību saimniecības nozīmi un analogi skolas norādījumi jaunatnei būs arī vērtīgi paliglīdzekļi, no kuŗu izmantošanas nekad nevajag atteikties. Malu medniecības apkaŗošanas jautājumi jākārto arvien, atceroties, ka tautas dvēsele noskaņota mūsu mežu iemītniekiem draudzīgi, kas nepārprotami redzams, piemēram, no sekojošas tautas dziesmas:

„Rubenīti, teterīti,
Glabā savu līgaviņu;

Es redzēju strēlnieciņu
Būdiņā ielienot."

Arī mūsu tautas ticējumos atrodam daudz tādu, kuŗi nepārprotami norāda, ka ir bijusi noteikta vēlēšanās pamudināt arī neapzinīgākos izturēties saudzīgi pret dzīvo dabu un tās krāšņākiem pārstāvjiem. Piemēram, retāk kļūstošo dzērvju aizsardzībai ticis izplatīts apgalvojums, ka „Dzērves gaļu nevajagot ēst, tad esot grūti mirt" (6796). Vai arī: „Starks (gandrs, svētelis) ir neaiztiekams svēts putns. Kuŗas mājas starks apdzīvo, tur mierīga dzīve laulāto starpā. Kas starkam lizdu taisa, tam viņš katru pavasari atnes jaunu laimi..." (28723), vai „Kad atrod zīlīti pagalam, tad notiks kāda nelaime" [1]) (35838) utt.

Tātad nevajag tikai dabisko tautas noskaņojumu sagandēt, un malu medniecības apkaŗošanas darbs varēs noritēt ar vispārēju atbalstu.

Augstākā administrācija mežsargu un medību uzraugu medību aizsardzības dienesta pildīšanu pārbauda, gan kontrolējot zvēru skaitīšanas datus, gan arī revidējot un salīdzinot mežā kritušo šāvienu žurnālu. Daži mežziņi, negaidīti ieradušies kādā apgaitā, kur daudz zvēru, arvien izšauj kādu šāvienu un tad gaida, vai attiecīgais mežsargs vai medību uzraugs arī drīzumā ieradīsies šāviena vietas tuvumā un vai, labas dzirdamības laikā, šāviens būs arī atzīmēts kaimiņu apgaitu mežsargu žurnālos.

Uz aizdomīgā šāviena vietu medību uzraugam jāiet ar šaušanai sagatavotu ieroci rokās, izmantojot katru iespēju virzīties uz priekšu ātri, bet nemanīti. Par dzirdēto šāvienu iepriekš jāinformē pa tālruni kaimiņu uzraugi vai mežsargi un uz malu mednieku ķeršanu vispār, ja vien iespējams, nekad nav jādodas vienam pašam. Ļoti labi, ja ir līdzi labs tālskatis, šautene vai trīsstobru bise, revolveris un arī svešas personas apturēšanai apmācīts suns. Nemācītu suni līdzi ņemt ir drīzāk par ļaunu nekā par labu. Virzoties uz priekšu, iespējami mazāk jāizmanto ceļi un stigas, jo tiem visvairāk sekos arī malu mednieki. Apšaudīšanās gadījumā ar malu medniekiem arvien labi jāapsveŗ, kā cīņai vislabāk izmantot vietas reljefu, uz kuŗu pusi malu mednieki var bēgt utt. Tūliņ jādod arī

[1]) Lai nelaime nenotiktu, tad acīm redzot jārūpējas, lai beigtu zīlīti nekad neatrastu: tā ziemā jāpabaro un „Ja zīlīte lido pie loga, tad nevajagot dzīt projām..." (35759.—35760.), bet lielākā salā to varētu uzņemt arī istabā sasildīties.

kaimiņu medību uzraugiem iepriekš norunātais signāls par iesākušos cīņu (vairāki revolveŗa šāvieni no vietas vai kāds cits).

Arī dzīvu meža zvēru un putnu ķeršana vai to mazuļu pievākšana ir aizliegta, un meža administrācijai jāsūdz arī katrs un jāuzstāda civīlprasība par zaudējumu atlīdzību katram, kas ķeŗ vai kādam piegādā dzīvus medījumus, bez īpašas augstāko uzraudzības iestāžu atļaujas.

Pret visiem šiem medību saimniecības bīstamākiem ienaidniekiem iespēju cīnīties dod it visi jaunākā laikā lietpratēju vadībā izstrādātie medību likumi. Sīkāki paskaidrojumi visos atzīmētos jautājumos būtu lieki, jo katrs no mums zina, kādā stāvoklī nokļūst medību saimniecība, ja kaut uz īsu laiku tiek atmesta tās parastā apsardzība: franču revolūcija, vācu revolūcija, 1905. gads Latvijā, lielais pasaules kaŗš un citi piemēri rāda, ka arī tautu kultūrālais līmenis vēl tālu nav sasniedzis to pakāpi, pie kuŗas būs nevajadzīgi stingrie likumi un ar tiem savienotie sodi. Francijas „brīvības" medību laukā noveda pie tā, ka turienes parastie lielākie medījumi ir truši un strazdi. Pasaules kaŗš ar pazīstamo Belovežas mūža mežu kaŗaspēka izdarīto okupāciju un malu mednieku brīvā rīcībā pārējos laikos noveda pie tā, ka 1914. gadā bijušo 700 sūbru, 59 aļņu, 6778 briežu, 1488 ēršķu, 1488 mežcūku un 4966 stirnu vietā 1917. (pārtikas grūtību) gadā bija vairs tikai 129 sūbri, 412 brieži, 195 ēršķi, 989 stirnas un 714 mežcūkas [1]). Vēl vēlāk sūbra vairs mežā nebija neviena, un pārējo zvēru skaits bija kopsummā noslīdējis līdz dažiem simtiem desmitu tūkstošu vietā. Šādus postījumus medību saimniecībā nevar nodarīt ne barības trūkums, ne plēsēji dzīvnieki, ne pat epidēmijas, un tādēļ acīm redzama ir tā lielā nozīme, kāda piemīt mūsu dzīvās dabas krāšņumu apzinīgai aizsardzībai. Pie šā darba vajadzētu piedalīties un par to interesēties ne tikai medniekiem un mežniecību personālam, bet arī visplašākām sabiedrības aprindām, kuŗas taču pierāda savu cieņu un interesi pret mūsu augu valsti. Vai tad mūsu dzīvā daba, mūsu mežu iemītnieki — zvēri un putni, bez kuŗu klātbūtes visa daba izliktos vienmuļīga, izmirusi, — pelna mazāku ievērību? Vai medījumi nav augstāki dabas veidojumi, kuŗiem veltījama lielāka vērība nekā, teiksim, mežaizsardzībai, kuŗu neviens nemēģina apstrīdēt un kuŗas noteikumu pārkāpēju sabiedrība pielīdzina vienkāršam zaglim?

---

[1]) Sīkāk par visu to rakstīts grāmatā Dr. *G. Escherich* — Der alte Jäger. 1934, 121., 126., 152. u. c. lp.

Šai jautājumā vēl ir acīm redzamas pretrunas. Mūsu sabiedriskās domas ļoti saudzīgais malu medniecības pārkāpumu vērtējuma vēsturiskais pamatojums acīm redzot ir tautas tieksmju pārmērīga ierobežošana agrākos laikos. Nespēdami pārvarēt iedzimto medību prieku, ko iekaļotāji un toreiz valdītājas aprindas domāja tikai sev atļautu, latvieši pamazām aizmirsa stingrās senču medījumu saudzēšanas paražas — kuŗu dēļ mūsu meži senatnē bijuši sevišķi bagāti visdažādākiem zvēriem — un sāka medīt slepeni, kur un kad vien varēja. Katru, kas to liedza, tauta uzskatīja par savu naidnieku, un dažiem vēl liekas nesaprotams, kādēļ tagad atkal atgriežamies it kā pie „vecās kārtības" medījumu aizsardzības ziņā. Šo nepareizo ieskatu ātrākai izskaušanai jāpieliek visas pūles un medījumu saudzēšanas uzskatu ziņā mums jāatgriežas pie tiem laikiem, kad visa tauta gādāja, lai tās meži būtu vērtīgi un skaisti. Jāgādā, lai mūsu meži arī tagad būtu bagāti zvēriem un putniem, kuŗus likumīgā veidā kārtīgi medījot, var gūt ne tikai prieku un veselību, bet arī daudz saimniecisku vērtību. Pēc vispār atzīta ieskata, kas jo konkrēti izteikts Lielvācijas jaunajā medību likumā, medniekam tagad katrā ziņā jābūt medījumu apzinīgam kopējam un tam uzticētas dabas bagātību glabātājam. Tādēļ arī pirmo reizi medību apliecību saņemot, jātur īpašs pārbaudījums medniecībā, bet nākamā mednieka piederībai pie vienas vai otras šķiras nepiekrīt nekāda loma. Lielvācijas pašreizējā mednieku saimē tādēļ arī redzam [1]) 52.831 zemnieku, 27.935 lauksaimniecību citu kārtu īpašniekus, 15.117 strādnieku, 18.909 amatniekus, 65.805 brīvo profesiju darbiniekus un 30.072 dažādus ierēdņus (agrāk medību tiesības baudīja pāri par 60.000 ierēdņu). Atzīmētā principa stingra ievērošana nodrošina mednieku saimes apzinīgu rīcību mežā, un tas arī ir galvenais pamats pareizas medību saimniecības izveidošanā.

Jau samērā vieglāk veicams uzdevums katrā kārtīgā medību saimniecībā ir šīs saimniecības apkopšana — jaunas medījumu sugas ievedot, vājos, slimos un vaislai nederīgos medījumus atšaujot, par zvēru asins uzlabošanu un tamlīdzīgām lietām gādājot.

Medījumu atšaušana kopšanas nolūkā

ir svarīga katrai medību saimniecībai, bet it īpaši gadījumos, kad medījumu skaits medību iecirknī jau sasniedzis pieļaujamo normu

---

[1]) Skat. „Das Reich" 1942. g. Nr. 19. Oberstjägermeister *Ulrich Scherping* — Die gebändigte Jagd, un tā paša autora — Ausrichtung der Deutschen Jägerschaft. „Wild u. Hund" 1942, Nr. 11/12, 42. lp.

un tālāk jārūpējas vienīgi par medījumu sugas uzlabošanu, par to, lai iecirknī būtu vienīgi spēcīgi, daiļi un veselīgi medījumi tādā skaitā, cik to panes apgabala kultūras līmenis (RJG § 37.). Iznīcināmi tātad visi slimie medījumi un ar sliktām iedzimtības pazīmēm, bet saudzējami visi veselīgie un spēcīgie, ar labām iedzimtības pazīmēm.

Lai varētu noteikt atšaujamo medījumu skaitu, katrā medību iecirknī rūpīgi jāizdara medību saimniecības vadītājam noteiktā dienā medījumu skaitīšana, ziemas beigās noteiktais vēlreiz jāpārbauda (vislabāk marta mēnesī), nosakot ne tikai to kopskaitu, bet arī sadalījumu pēc dzimumiem un vecuma. Tā kā aļņu un staltradžu buļļu skaits mežniecību lielā daļā ir daudz mazāks par govju skaitu, tad arī pēdējās atšaujamas pirmā kārtā, cenšoties sasniegt vismaz proporciju 1 : 2 vai, pēc jaunākiem norādījumiem, 1 : 1. Ja govju skaits pārmērīgi liels, tad tas pasliktina medījumu veselības stāvokli, un arī buļļu ragi neiegūst vēlamo krāšņumu. Govis un stirnu kazas atšaujot, pirmā kārtā jāšauj: 1) slimie un agrāk sašautie eksemplāri; 2) otrā gada teles, tekošā gada telītes un kaziņas, kuŗas augumā mazākas par normālo lielumu; 3) ālavas govis un kazas, kaut gan tādas ir retums; 4) vajadzības gadījumā arī mazāka auguma vecās govis un kazas, kas vēlu atnesušās, un kazas, kuŗām bijis tikai viens kazlēns. Ja tiek šauta govs ar vienu telīti vai kaza ar vienu kazlēnu, tad, protams, vispirms jānošauj teļš vai kazlēns un tikai pēc tam māte. Tā kā vienā reizē to grūti veikt, tad ieteic briežu govju un teļu medību pirmajās nedēļās šaut vienīgi vāji attīstītos teļus, bet beigas nedēļās jau vienīgi govis, kuŗām nav teļu. Katrā gadījumā jāsaudzē vecā govs — bara barvede un arī vecās liela auguma stirnu kazas ar kazlēniem, jo to nozīme veselīgu un spēcīgu pēcnācēju izaudzēšanā ārkārtīgi liela.

Vēl uzmanīgāk jārīkojas, atšaujot aļņu un staltbriežu buļļus un stirnāžus. Cenzdamies vēl priekš nārstu laika iestāšanās nošaut skaistākos buļļus un bukus, neapzinīgie mednieki ir ļoti sekmējuši šo medījumu deģenerāciju. Par pamata likumu jāpieņem, ka labākie buļļi un stirnāži iespējami jāsaudzē. Iedalījums „medījamos" un „mazajos" ir aplams. Kopšanas atšaušanai var būt runa vienīgi par atšaujamiem buļļiem (āžiem), kas vaislai mazvērtīgi, un par vaislas buļļiem (āžiem), kas saudzējami sugas izkopšanai. Lielvācijā pieņemtais buļļu un āžu sadalījums šķirās jau apskatīts, attiecīgās sugas aprakstot. Sekojot buļļu sadalījumam a un b grupās, var teikt, ka I b un II b buļļi un āži arvien atšaujami pirms

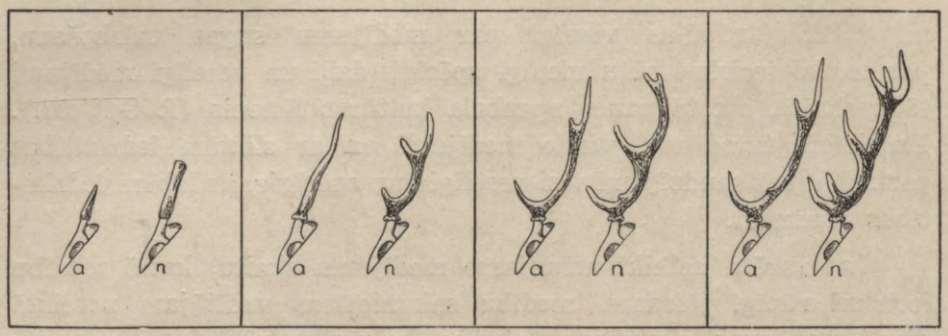

Att. 249. Pusotrgadīgu (no kreisās pirmie), divarpusgadīgu, trīsarpusgadīgu un 4½ g. vai vecāku atšaujamo (a) un saudzējamo — „nākotnes" (n) staltradžu ragi. Blakus nolikti, tie nekad nerada šaubas, kuŗa buļļa iedzimtās īpašības labākas, un kļūdas mednieki visbiežāk pielaiž, nepareizi novērtējot buļļu vecumu. Šinī attēlā ar burtu „n" apzīmēto ragu nesēji būtu pēc Lielvācijas staltradžu klasifikācijas jāieskaita II a grupā, pārējie II b grupā.

pārošanās laika iestāšanās. Atšaušanai atļautie a grupas pārstāvji medījami vienīgi, kad riesta laiks beidzies.

No staltbriežu buļļiem katrā ziņā atšaujami: 1) slimie un sašautie. Vienīgi pie labi veidotiem, jauniem eksemplāriem jāapsveŗ, vai tie vēl nevar izveseļoties; 2) tolie buļļi, kuŗiem nemaz nav ragu vai kuŗiem tikai redzamas nelielas ragu pazīmes resp. īsi ragu kronīši, jo tolums iedzimst; 3) pieauguši buļļi, kuŗu ragiem nav žuburu un par kuŗiem nav šaubu, ka šādi vienžubura ragi izauguši vai nu iedzimtības ceļā, vai arī tādēļ, ka briedim lauzti ragu kronīši; 4) brieži-slepkavas ar durkļa veida, maz žuburotiem ragiem, kas ar katru gadu kļūst neglītāki, bet dod iespēju bullim sakropļot nārsta laikā daudz vaislai derīgu buļļu; 5) buļļi ar spirāles veida ragiem, kādi ir auniem, vai citādi anormāliem ragiem, kas var būt no iedzimtības, kaulu mīkstuma, ragu kronīšu slimības vai kaula plēves iekaisuma.

Tālāk jau var atšaut buļļus, kuŗi bojā cilti: 1) kuŗu ragi arvien ar nelielu žuburu skaitu („mūžīgie sešnieki vai astoņnieki"); 2) buļļi, kuŗu ragi kļūst mazāk krāšņi (uz ragu galiem to masa kļūst acīm redzami mazāka), bet it sevišķi, kuŗu ragiem niecīgs acu žuburu gaŗums, neliels ragu attālums, neglīta ragu forma, žuburi kāpņu veida vai tml.; 3) buļļi ar vairāk nekā 2 ragiem vai citādi nevēlamu izveidošanās tieksmi, piem., viens rags resnāks par otru, maz žuburu, ragi aug tuvu viens otram, vājš ragu pērļojums utt.; 4) 2½ g. veci bullēni ar vienžuburu ragiem („špīseri"), kuŗu radziņi puļķveidīgi — īsi, tievi; arī paši buļļi neliela auguma un nenormāli vēlu maina spalvas krāsu.

Att. 250. Daži pieaugušu staltradžu (I b) nevēlamākie ragu veidi: ar šādiem ragiem apveltītie buļļi atšaujami pie pirmās iespējas. Augšā 1. pa kreisi — buļļu „slepkavas" raksturīgi ragi, ar kuŗiem tas bieži saduŗ citus buļļus [1]).

Nevajag šaut: 1) „nākotnes buļļus", kuŗi vēl jauni, ragi tiem gan tievi, bet pietiekoši gaŗi un normāli veidoti. Jauno briežu ragi uz galiem ar lielāku masu un ar to viegli atšķiŗami no vecajiem buļļiem ar atpakaļgājušiem ragiem; 2) buļļus, kuŗu ragu gali „apdeguši" („appuvuši"), ja tie citādi atstāj patīkamu iespaidu, jo tā parasti pārejoša parādība, norāda uz iedzimtu īpašību augt lieliem ragiem, un nākamā gadā šādam bullim būs, cik paredzams, sevišķi krāšņi ragi; 3) buļļus, kuŗu ragiem augoņa veida bumbuļi, jo arī tā ir pārejoša parādība un parasti sekas no asiņu izplūduma, kas radies, ragus pārsedzēju ādu saspiežot; 4) buļļus ar nārsta laika cīņās nolauztiem ragu

[1]) Skat. arī *Karl Lotze* — Das Ansprechen des Hirsches. 1942.

Att. 251. *A. Valdmaņa* Baldones virsm. aurošanas laikā šauts staltradžu bullis. Gandrīz visi šinī virsmežniecībā atšaujamie pieaugušie briežu staltradžu buļļi pieskaitāmi I a grupai.

žuburiem vai galiem; 5) veselīgos buļļus ar žuburainiem, liela apkārtmēra, glīti veidotiem ragiem, kamēr tie atrodas spēka briedumā un tos nevar uzskatīt par pārmērīgi veciem. Par buļļu vecumu vajag spriest ne tikai no to ragiem, bet gan no visas dzīvnieka figūras. Jauna buļļa ķermenis tievāks, kājas liekas ļoti gaņas, mugura pilnīgi taisna, tievais kakls paceļas uz augšu, skrienot purns ar pieri gandrīz līmeniskā līnijā. Pieaugušiem buļļiem ievērojami resnāks kakls un arī viss ķermenis. Veciem buļļiem masīvi priekšpleci, rumpis pie pakaļkājām liekas šaurāks, raksturīgas arī kuplās kakla krēpes, ļoti spēcīgais kakls, kas kopā ar krēpēm gandrīz sasniedz rumpja resnumu, parasti zemu noliektā galva, kas liekas vairāk resna nekā gaņa. Arī nedaudz nokāries vēders (Hängebauch) parasti ir lielāka vecuma pazīme, tomēr var arī būt iedzimta īpašība, kas tad parādās jau buļļa 6.—8. mūža gadā.

Arī raibos briežus un stirnas atšaujot, visumā jāievēro tie paši principi, un atšaušana arvien izdarāma ar izvēli.

No stirnāžiem pirmajā kārtā atšaujami: 1) slimie un sašautie; 2) āži, vecāki par 1 gadu, kuŗu ragiem nemaz nav kronīšu, vai kuŗu kronīši nepārsniedz zirņa grauda lieluma „podziņu", uz kuŗas aug zīmuļa resnuma puļķu veida radziņi; 3) sugu bojātāji āži, kuŗu ragi aug tuvu viens otram, tie ļoti tievi vai dažāda resnuma, maz

Att. 252. Jo briežu staltradžu bullis vecāks (apakšā), jo tam lielākas pakakles krēpes, rumpis taisnstūraināks, kosa redzamāk izveidota, krūšu kurvis plašāks, un galvu tas nes vairāk uz leju noliektu (kakls vairāk horizontāls). Augoša, jauna buļļa (augšā) galva šaurāka, krēpes nelielas, mugura taisna, ķermeņa formas ieapaļākas. Vidējā attēlā redzams ap 7 līdz 8 g. vecs bullis. Vairāk uz leju nokāries vēders var kā iedzimta īpašība parādīties jau ap buļļa 7—8 dzīves gadu; kā vecuma pazīme tas parādās krietni vēlāk.

pērļoti, neglīti izlocīti vai citādi atstāj nepatīkamu iespaidu; 4) āži ar spirāles veida vai auna ragiem; 5) ar pārūkas veida ragiem, kas rodas, nomesto ragu vietu pārsedzējai ādiņai vai raga kaulam slimīgi augot, kā ievainojuma sekas vai visbiežāk, ja dzimumorgani ievainoti. Vasarā mīkstajā puķu kāpostu veida izaugumā, kas nav pārvērties par kaulu, dažādas mušas dēj savas oliņas, un attīstījušos kāpuru grauzumu rezultātā stirnāzis parasti nobeidzas; 6) vecāki buki ar durkļa veida ragiem, ja, īpaši nārsta laikā, tie saduŗ daudz citu āžu; 7) stirnāži ar vienu vai vairāk nekā diviem ragiem. RJG atļauj vajadzības gadījumā šaut arī kazlēnus. Šaujami, protams, vienīgi slimie, vēlu atnesušies, nesamērīgi maza auguma, kuŗi nākamā ziemā vai no plēsēju uzbrukumiem tā kā tā aizies bojā.

Visi augšā uzskaitītie āži, kas vaislai nederīgi, iespējami atšaujami vēl līdz nārsta laikam. Arī Lielvācijas medību saimniecības atšaušanas plānos stirnāžus vairs nedala medījamos un nepieaugušos, bet gan spēcīgos (vaislai derīgos) un vājos. Protams, ka pirmajā kārtā jāšauj vienīgi vaislai nederīgie un pārāk vecie āži. Ja ir atļauts šaut arī kādu spēcīgu, vaislai derīgu āzi, tad tas šaujams vienīgi pēc nārsta laika. Visi stirnāži, kam izredzes nākotnē izveidoties par labiem cilts tēviem, protams, saudzējami. Sevišķi uzmanīgi atšaušana rēgulējama pēc bargām ziemām, kad laika apstākļi var būt ienesuši nevēlamas pārmaiņas stirnu sastāvā. Pēc šādām ziemām jāsaudzē arī āži ar atsalušiem ragiem. Arī āži, kuŗu ragi vai to žuburi nolauzti nārsta cīņu laikā, nav šaujami, ja tiem nav nekādu citu trūkumu.

Lai izvairītos no kļūdām, jaunākiem medniekiem nopietni jāstudē ragu kollekcijas mūzejos un izstādēs; katru nošauto āzi apskatot, jālūdz vecākie mednieki dot vispusīgu novērtējumu tā noderībai vaislai, jāpārzina augšējie noteikumi un, pirmā kārtā, jāiemācās ātri noteikt redzētā āža vecumu. Daudzi vecās paaudzes mednieki apgalvo, ka vecāka āža spalvas krāsa esot tumšāka, galva sirmāka, spalvas krāsu tie mainot vēlāk, un jūnija mēneša sākumā vismaz kakla spalva vēl esot pelēka. Tomēr šīs pazīmes ļoti nenoteiktas un nav arī drošas, jo tām par iemeslu var būt dažādi blakusapstākļi, piemēram, spalvas krāsas maiņas laiku var ievērojami ietekmēt kāda slimība u. tml. Drošāka pazīme jau ir veca āža resnais un šķietami īsais kakls, platā piere, spēcīgākais un resnākais ķermenis. Iznākot uz pļavas un pat medībās ar dzinējiem, tūliņ ievērojama vecāka āža lielā uzmanība, kas redzama katrā viņa kustībā, biezokni atstājot, pastāvīgais nemiers, kas atkal ne-

Att. 253. Augošu (augšējā rindā) un jau pieaugušu (apakšējā rindā stirnāžu ragi, kas norāda uz to nesēju labām iedzimtām īpašībām. Atsevišķo ragu nelieli defekti var būt ar pārejošu raksturu, kas kāda nejauša gadījuma radīti. Vienīgi ja tie āzim novērojami vairākus gadus no vietas, to izcelšanās — iedzimtība, un āzis atšaujams.

Labu iedzimto īpašību gadu vecam āzītim īleņveida radziņiem jau vajag būt apm. ausu gaŗumā. Sevišķi spēcīgiem buciņiem jau 13. mēn. vecumā var dažkārt novērot īsti skaistus divžuburu ragus, ļoti retos gadījumos pat trīšžuburu. Ragu masai labu iedzimto īpašību jauniem āžiem tendence koncentrēties ragu galos, un tie bieži vien atstāj strupu ragu iespaidu. Katrā ziņā atšaujami 13—14 mēn. veci āži, kaut arī spēcīgi pieauguši, ja to pogveida radziņi tikai ap 1—2 cm gaŗi. Tikai nevienāds spēcīgu īleņveida radziņu gaŗums vēl nedod iemesla to nesēju atšaut. Saudzējami arī gadu vecie āži, kas vēl jūlija pirmajā pusē nav ragādu notīrījuši, ja vien radziņi aug masīvi. Ja ragāda vēl nav notīrīta augustā, tad āzis slimīgs un atšaujams. Labu iedzimto īpašību āži, kas pilni 2 g. veci, jau jūnija sākumā pilnīgi sarkanā krāsā (vecākiem vismaz gurni vēl pelēki), to ragu apkārtmērs liels, ragu smailes ieapaļas, neasas, kroniša apkārtmērs pārsniedz 10 cm [1]).

Vecāku labu iedzimto īpašību āžu ragiem jābūt masīviem, cēlas formas, pērļotiem — tikai tad to nesējus var ieskaitīt I a grupā.

---

[1]) Skat. arī *Bruns, Sartorius, Karl Lotze* — Das Ansprechen des Rehwildes. 1942.

pārprotami visu laiku redzams, kamēr āzis atrodas klajākā vietā, vai arī, kad tam pamats domāt, ka tuvumā ir cilvēki. Nekad vecāks āzis neēd uz pļavas ilgāku laiku mierīgi, bet gandrīz vai katru acumirkli paceļ galvu, klausās un vēro apkārtni. Sekojot stirnām biežāk ar tālskati, arī jaunais mednieks ātri vien pieradīs pazīt veco āzi no tā vispārējās stājas un uzvešanās.

Saskaņā ar RJG § 37., it visos medību iecirkņos pārnadžu šķiras medījumu (izņemot mežcūku) atšaušana var notikt vienīgi, ievērojot apriņķa medību vadītāja (Kreisjägermeister) apstiprinātu atšaušanas plānu, kas tiek apstiprināts pēc katriem 3 gadiem no jauna atsevišķi katrai medījumu sugai un dzimumam. Līdz atšaušanas plāna apstiprināšanai pārnadžu medījumu šaušana nav pieļaujama. Atšaušanas plānu projekti jāsastāda medību iecirkņu īpašniekiem vai iecirkņa medību pārzinim un jāiesniedz apriņķa medību vadītājam ne vēlāk par attiecīgā gada 31. martu. Par katru medījumu, kas nošauts saskaņā ar apstiprināto atšaušanas plānu, jāpaziņo 3 dienu laikā pēc noteiktas formas apriņķa medību vadītājam.

Ja atšaušanas plāna projektu apriņķa medību vadītājam neiesniedz arī pēc atgādinājuma, tad viņš var to noteikt pats pēc saviem ieskatiem. Ja pēc plāna apstiprināšanas izrādītos, ka iepriekšējās skaitīšanas dati nav bijuši precīzi vai izcēlušās epidēmijas, nākusi kāda sevišķi barga ziema u. tml., tad apriņķa medību vadītājs var atšaujamo medījumu normas 2. un 3. gadam arī grozīt. Noteiktās atšaušanas normas arī iespējami jāpilda. Pārkāpt tās drīkst vienīgi ar apriņķa medību vadītāja rakstītu atļauju.

Z a ķ u atšaušanas normas nosakot, jāgādā, lai medību rajonā būtu tik daudz zaķu, cik tas medību iecirkņa apstākļos iespējams. Kaut kāda izlases atšaušana šai gadījumā, protams, parastos apstākļos nav iespējama un, saskaņā ar RJG § 4., noliegta vienīgi to pārmērīga šaušana. Arī zaķiem bagātos rajonos jāseko, lai, medību sezonai beidzoties, pāri būtu palikusi vismaz 1/6 no tā zaķu skaita, kāds iecirknī bijis medību sezonas sākumā. Ļoti vēlams, lai medību iecirknī arvien būtu kāds saudzēšanas rajons, kur nemaz netiek medīts.

P u t n u m e d ī b ā s medņu mātes pēc RJG nemaz nav brīv šaut. Rubesnīcas pie mums atļauts šaut vienīgi no 1. IX līdz 31. X, un mednieki tās cenšas saudzēt arī šai laikā. Arī fazānu medībās galveno tiesu jāšauj vienīgi gaiļi. Laukirbju medībās vecās mātes nekad nevajag šaut, kamēr vien tās iespējams atšķirt. Lielākās ķetes nekad nevajag izšaut visas, un pie mātes arvien jāatstāj

Att. 254. Piedzīvojis mednieks stirnāža vecumu drošāk kā pēc tā ragiem nosaka pēc viņa rumpja formas un gājiena. Apm. gada vecumā (augšējais attēls) āža ķermenis vēl strups, kakls tievs un šķiet garš, galva maziņa, lēcieni elastīgi un āzis lec it kā spēlējoties. Vecs āzis (apakšā) galvu nes samērā zemu, ragu priekšējie žuburi paliek īsāki, kakls resnāks un šķiet īss, piere plata, ķermenis masīvs. Barojoties bieži paceļ galvu un vēro apkārtni, kurpretim jaunie āži ēd samērā mierīgi. Vidū attēlots apm. divgadīgs āzis, kuŗa formas visproporcionālākas. Jūnija sākumā tas parasti jau arvien ieguvis vasaras sarkano spalvu.

arī 6—8 jaunās irbītes. Mazās ķetes un vēlu izperētos jaunos putnus var izšaut arī visus. Atšaujamo putnu kopskaits arvien jānosaka atkarībā no medību iecirkņa vispārējiem apstākļiem. Jaunais mednieks lai nekad nešauj izceltā laukirbju pūlī uz labu laimi, bet arvien, mērķējot kādam atsevišķam putnam. Tikai tad būs iespējams saudzēt veco māti, un arī medību rezultāti būs ievērojami izdevīgāki.

Att. 255. Viens no ievestiem ziemeļbriežiem, kuŗus Mežu dep. bez panākumiem mēģināja ieaudzēt arī Kurzemē.

V. Rīdzenieka uzņ.

Medījumu ievešana no citurienes asins uzlabošanas nolūkā tagad vienprātīgi atzīta par derīgu vienīgi tad, kad dzīvniekus tur iežogojumos, vai arī, kad tie attiecīgā rajonā mākslīgi ieaudzēti, piemēram, fazānu dārzus ierīkojot. Staltbriežu, aļņu, stirnu vai zaķu i e v e š a n a parastajās medību saimniecībās būs nepieciešama tikai izņēmuma gadījumos. Ievestos eksemplārus sākumā arvien tur iežogojumos un tikai, kad tie pieraduši pie apkārtnes un izrādījušies pinīgi veseli, tos var palaist brīvā. Sevišķi nopietni šais gadījumos jāapsveŗ jautājums par ievedamo eksemplāru izvēli. Ievedamiem dzīvniekiem jānāk no klimatiski bargāka rajona kā to nākamā dzīves vietā. Ievedamiem dzīvniekiem jābūt pilnīgi veseliem, un tie arī nedrīkst būt pie cilvēka iepriekš pieradināti. Praktiska nozīme Vakareiropā ir jautājumam par zaķu, fazānu un laukirbju pārvietošanu sugas uzlabošanas nolūkā. No zaķiem pie tam parasti ieved mātītes vai arī mātītes tikai ar nelielu tēviņu skaitu (attie-

cībā kā 4:1). Visi sugas uzlabošanas nolūkā brīvā palaistie dzīvnieki tiek ausīs numurēti ar Institut für Jagdkunde (Berlin-Wannsee, Stahnsdorfer Damm) izsniegtiem numuriem, bet putni gredzenoti (par to skat. VO. über die wissenschaftliche Vogelberingung vom 17. März 1937, RGBl. S. 331).

Svešzemju medījumu ievešanu Lielvācijas medību likums vispār noliedz, un grūti pateikt, vai, piemēram, būtu iespējams iegūt formālu atļauju palaist Dundagas vai kādā citā rajonā sudrablapsas nolūkā pacelt šī rajona lapsu ādiņu vertību. Attiecīgs ierosinājums pie mums radās jau 1938. g., kad Somijas ziemeļu un austrumu daļas mežos pēc valdības priekšlikuma palaida 165 Aļaskas sudrablapsas, lai rastos krustojumi ar vietējām, sarkanām, lapsām. Pēc Dr. Mäki ziņojumiem iekš „Finska Lantmannabladet", pasākums veidojoties sekmīgi un visā rajonā esot gaidāms liels krustlapsu pieaugums, kas vairošot somu mednieku ienākumus, jo krustlapsu ādiņu cena ir 3—4 reizes augstāka par parasto lapsu ādiņu cenu. Tur, kur šāda veida pasākumi veikti lietpratīgi, tie nereti devuši arī labus panākumus[1]). Apsverot tml. priekšlikumus, tomēr arvien jāatceras, kā šādu darbu veikšanai arvien vajadzīgas plašākas zināšanas, kuŗas nav iespējams ietilpināt šai grāmatā; dažreiz ir nepieciešama pat darbinieku, kas šo darbu veic, praktiska apmācība.

Lielākā nozīme no atzīmētiem darbiem kultūrālā medību saimniecībā piekrīt slimo, nespēcīgo un vaislai nederīgo eksemplāru izšaušanai. Tur, kur plēsēji iznīcināti un ar barošanu un citādu zvēru kopšanu ziemā arī novērsta dabiskā izlase medījumu starpā, dzīvi paliek arī nespēcīgie eksemplāri, kas gan pavairo zvēru kopskaitu, bet viegli vien var būt par iemeslu sugas izviršanai. Šo medību saimniecības izkopšanu ar šautenes palīdzību var, zināms, attiecināt tikai uz mūsu lielākiem zvēriem: aļņiem, staltbriežiem un arī uz stirnām; šos medījumus brīvā dabā apskatot, var vieglāk pareizi novērtēt. Pie sīkākajiem medījumiem to piemērot nav iespējams, un jāapmierinās ar nošaujamo eksemplāru skaita rēgulēšanu. Visumā šim darbam liela nozīme — lai aļņi un staltradži nekļūtu mazāki, lai nepavairotos tie, kam nenormāli vai pat neglīti ragi, un lai neizplatītos epidēmijas medījumu starpā. Bet pie šā

---

[1]) Skat. arī Dr. *Fritz Schmidt* (Forschungsstätte Deutsches Wild, Werbellinsee) — Zur Kenntnis des Schwarzfuchses und seines genetischen Verhaltens bei der Kreuzung mit einheimischen Rotfüchsen. „Wild u. Hund" 1942, 389.—391. lp.

kopšanas darba var ķerties tikai pats medību saimniecības vadītājs un arī tikai tad, ja viņš attiecīgos jautājumos ir tiešām lietpratējs šī vārda vispilnīgākā nozīmē un ja plēsēji un bargā ziema „izlasi" jau neizdara par daudz stingri.

Medību suņi un to audzēšana

Mednieks, kas nav medījis ar suņa palīdzību, ir baudījis tikai pusi no medību priekiem. Medību suns ne tikai medniekam palīdz medījumu uzmeklēt. Vēl daudz lielāka tā nozīme sašauta medījuma atrašanā. Sevišķu baudu suns medniekam sagādā ar savu saprātu, pašaizliedzību un dziļo pieķeršanos savam saimniekam. To, protams, varēs izbaudīt vienīgi tad, ja mednieks ar suni apiesies pareizi. Suņus vajag mīlēt, tā māca arī latvju tautas senie ticējumi, kuŗos, starp citu, atrodam arī šādu brīdinājumu: „Ja sunim ar kāju speŗ, tad kājā augoņi metas" (prof. P. Šmits — Latviešu tautas ticējumi, IV d. 29247). Tie arī it pareizi norāda, kā jārīkojas, lai suni ātrāk pie sevis pieradinātu: „Lai suni pie sevis pieradinātu, tad jāliek azotē maize, pēc laiciņa tā jāizņem un jāiedod sunim, tad suns neatstās maizes devēju" (29123).

Priekšzīmīgas medības nemaz nav domājamas bez laba medību suņa, un tādēļ arī Lielvācijas valsts medību likums prasa, lai katrā medību iecirknī, kas lielāks par 500 ha, tiktu turēts viens derīgs medību suns, bet ja iecirknis lielāks par 2500 ha, tad jātur speciāls suns, kas labi tur sašauta medījuma asins pēdas [1]).

---

[1]) Vācu valodā šādu suni sauc — Schweisshund. Pārējā vācu mednieku terminoloģija, runājot par medību suņiem, šāda: ausis — Behang, kājas — Läufe, aste — Rute, mute — Fang, oža — Nase, lūpas — Lefzen, suņu būda — Zwinger, kuce — Hündin, suns — Rüde, kucēni — Welpen (kucēnu kopējo saimi sauc par — Wurf), vecumu nosaka ne pēc gadiem, bet pēc „Feldern" (Hund steht im 3. Feld), suni piesiet pie auklas sauc — anleinen, suņa apmācītājs — Dresseur, apmācība bez medījuma — Stubendressur, apmācība dabā ar medījumiem — Abführung im Gelände, suns aptur pārnadžu šķiras medījumu — Hund hetzt das Schalenwild zu Stande (verbellt das gestellte

Par atzītiem medību suņiem uzskata vienīgi pārbaudījumu izturējušos, pie kam pārbaudījuma laikā medību suns jāvada pašam tā īpašniekam.

Medību suņu sugu skaits ir ļoti liels. Atkarībā no uzdevumiem viņus iedala:

I Asinspēdu dzinējos, kas droši tur medījuma pēdas un, pie saites turēti, bez kļūdām mednieku pieved klāt sašautam

Att. 256. Seters (priekšplānā) un pointers darbā.

Pēc *Viktor*'a *Schmidt*'a — Handbuch für den deutschen Waidmann. Verlag Carl Fromme in Wien. 1939, 163. lpp.

medījumam — uzrāda pēdējo. Ja vajadzīgs, šie suņi, vaļā palaisti, arī aptur ievainoto medījumu un to rej tik ilgi, kamēr pienākušais mednieks ievainoto medījumu nošauj. Pazīstamākās sugas: a) Hanoveras (briežu sarkanā krāsā, vidēja lieluma) un b) Bavārijas kalnu asinspēdu dzinēji (mazāki par iepriekš minētiem). Asinspēdu dzīšanai var apmācīt arī āpšus un pat putnu suņus.

II Putnu suņi (Vorstehhunde) tiek izmantoti visvairāk putnu medībām, bet var būt arī mednieka universālpalīgi (Gebrauchshunde), un pēdējā gadījumā no tiem prasa, lai viņi: a) ātrā skrējienā metodiski un sapratīgi (ātri nepagurstot) nomeklētu rajonu, kur mednieks meklē medību putnus. Putnu suns pie tam nedrīkst no mednieka aiziet par tālu un nedrīkst atrastos putnus iz-

Wild), ja putnu suns putnu medībās nepievērš vērību zaķim, tad par to saka, ka viņš ir — hasenrein, meklē pret vēju — holt sich Wind, rāda medījumu — er zieht an.

traucēt, tiem pārāk tuvu pieejot; b) sunim pie putniem stingri jāstāv un tie medniekam „jārāda". Ja mednieks suni neredz vai kāda cita iemesla dēļ negrib uzmeklētiem putniem pašreiz tuvoties un sauc suni pie sevis ,tad tam tūliņ jāklausa, bet tomēr jāmēģina mednieks pie atrastajiem putniem aizvest; c) putnu suņiem pēc pavēles medniekam jāpienes (jāaportē) katrs uz sauszemes vai virs ūdens

Att. 257. Seteru māte ar meitu.

Fot. *V. Rīdzenieks.*

nošauts medījums. Labākais suņa pārbaudījums šī uzdevuma veikšanā — likt pienest pāris dienas pēc nošaušanas pastāvējušu žagatu, nošautu lapsu vai smilšu maisiņu zaķa smagumā. Lai būtu drošība, ka suns nesto medījumu nesakošļās, tam pēc pavēles nesaplēšot jāpienes vistas ola. Lai suns nepierastu olas ēst, apmācības sākumā no olas izpūš tās dabisko saturu un tā vietā iepilda sinepju mīklu, pēc kam olas galos izdurtos caurumiņus aizlīmē; d) pēc mednieka rīkojuma suns noķeŗ un pienes arī sašautu medījumu (verlorenbringen); e) pie siksnas ejot (Riemenarbeit) vai brīvi skrienot sunim mednieks jāpieved nošautam pārnadžu šķiras medījumam (Totverweiser) un pie beigtā medījuma jārej (Totverbeller); f) sašautu medījumu (stirnu) dzenot, tas jāaptur, aiz kakla jānorauj zemē un jānokož un g) jābūt niknam uz katru četrkājaino plēsēju. Sunim tie ne tikai jāaptur, bet arī, ja iespēja, jānokož (Raubzeugwürger). Suņus, kas visus šos uzdevums veic, tad arī sauc par medību universālsuņiem (vispārīgiem medību su-

ņiem — Gebrauchshunde). Tie ļoti vērtīgi visos gadījumos, kad mednieks nevar turēt vairāk nekā vienu medību suni un viņam iespēja pārmaiņus medīt gan putnus, gan arī zaķus, stirnas, lapsas vai briežus[1]). Šo suņu galvenās sugas:

1. Īsspalvainie vācu putnu suņi (Deutsch-Kurzhaar) vidēja auguma (60—65 cm), galva vidēja lieluma, purns — gaŗš, acis — tumšas, ausis — vidēja gaŗuma, spalva — rupja un bieza, krāsa — brūna, gaiši vai tumši brūna, tīģeŗa veida, arī balta ar lielākiem brūniem plankumiem. Sevišķi noderīgi medībām uz lauka. No ārzemju sugām pie šī veida suņiem jāpieskaita visu pasugu pointeri.

Att. 258. Par labāko angļu seteru kādā no suņu izstādēm Helsinkos atzīta Cressidas Nerissa (īp. E. Fabricius).

2. Gaŗspalvainie vācu putnu suņi (Deutsch-Langhaar) vidēja auguma, cietu, viegli viļņotu, bet ne sprogainu spalvu, 3—5 cm gaŗu, kas pie ausu ārējām malām sevišķi gaŗa, krāsa brūna, aste vidēja gaŗuma, ko suns nes taisni vai nedaudz uz augšu. Sakarā ar cieto un gaŗo spalvu sevišķi noderīgi ūdens medībām un darbam mežā.

Pie gaŗspalvainajiem putnu suņiem pieskaita arī lielos melnbaltos Minsterlendas (grosse schwarzweisse Münsterländer — Blauschimmel, Schwarschimmel oder Schwarz-weiss geplattet) un mazos Minsterlendas (kleine Münsterländer-Heidewachtel) balti brūnā vai brūni plankumainā krāsā. No ārzemju suņu sugām pie šīs katēgorijas jāpieskaita angļu-, skotu- un gordonseteri. Tie tomēr daudz straujāka un ietiepīgāka rakstura, kādēļ grūtāk apmācāmi. Gadu pēc pirmās dresūras pabeigšanas tā vēlreiz parasti jāatkārto.

Adatspalvainie (asspalvainie) vācu putnu suņi (Deutsch-Drahthaar, Stichelhaar, Pudelpointer, Griffon). Izplatītākie vācu asspalvainie (Deutsch-Drahthaar). Vidēja lieluma, spalva ļoti cieta, vidēji gaŗa, stiepļu veida, labi pieguloša, krietna,

[1]) Skat. *Fr. Lühr*'a *(Fr. Lühr)* un *L. C. Prēna (L. C. Prehn)* rakstus „M. un M." 1929. g. Nr. 5., 6. un 8. par jautājumu „Kādi suņi vajadzīgi latvju medniecībai?"

Att. 259. Laimīgā āpšsuņu māte.

V. Laveniekova uzņ.
No Mežu dep. archīva.

bet ne pārāk gaŗą bārda. Šī suga ļoti noderīga visām medībām. Suņi ir daudz vieglāk dresējami nekā seteri, bet izturības ziņā stipri pārspēj pointerus un labi palīgi arī ūdensmedībās, kuŗām pointeri reti kad der.

III Kvekši medījumu uzcelšanai (okšķerētāji suņi — Stöberhunde). To uzdevums atrast medījumu arī visbiezākā pamežā vai niedrājā. Mazākus nošautus medījumus viņi arī pienes medniekam un labi meklē sašautos. No to sugām atzīmējami: 1) brūnie kvekši (Wachtelhund), 35—45 cm augsti, viegli viļņotu, spīdīgu, cietu spalvu un gaŗāku spalvu kušķi asteles galā, krāsa — tumši brūna, arī ar baltām zīmītēm, un 2) spanieli (Cokker- und Springer-Spaniel), 30—35 cm augsti, biezu, gaŗu spalvu kā seteriem.

IV Āpšsuņi[1]), kuŗu uzdevums izdzīt no alām lapsas, atrast un apturēt alās āpšus, ja tos vēlētos izrakt. Šie suņi labi noder arī medījumu uzcelšanai, dzīšanai uz mazākiem attālumiem un sašauto medījumu meklēšanai. Pazīstami lielie un mazie āpšsuņi (takši — Dachshunde, Teckel) ar īso, gaŗo vai aso (drahthaarige)

---

[1]) Skat. arī *A. Rode* — Dzinēju suņi un takši. „Medn. un Makšķ." 1940, Nr. 11, 409.—412. lp.

Att. 260. Pie mums pēdējā laikā vairāk izplatītās „bīgļu" pasugas dzinējsuņi tika lielākā skaitā audzēti Bēnes un Smiltenes apkārtnē.

spalvu. Lieto šim nolūkam arī terjeru (Terrier) un foksterjeru (Foxterrier) sugas suņus.

V D z i n ē j s u ņ i (Jagende Jagdhunde, Bracken) var būt lielāka vai mazāka auguma. Tie medījumus dzen ar balsi un parasti ar lielāku līkumu, atkal atgriež atpakaļ uz vietu, kur tie izcelti, un kur uz kādas zināmas zvēru tekas tos arī gaida mednieks. Šis medību veids ar lielāko sugu dzinējsuņiem (Bracken) visvairāk izplatīts kalnainos apgabalos. Par 1000 ha mazākos medību iecirkņos saskaņā ar Lielvācijas valsts medību likuma § 35. pkt. 17., medības ar dzinējsuņiem pielaižamas vienīgi ar īpašu medību inspekcijas atļauju.

Pie dzinējsuņiem pieskaita arī speciāli mežcūku dzīšanai apmācītus suņus — cūku dzinējus (Saufinder), kas, mežā palaisti, tur pastāvīgi uzmeklē mežcūkas un tās dzen, pēdas nezaudējot. Šī suņa īpašība var būt arī iedzimta, bet šie suņi tomēr nav nekāda noteikta suga.

Pie mums pēdējos gados bija izplatīti angļu dzinējsuņi (beagles), kuŗu spalvas krāsa diezgan dažāda — trīskrāsaina, augstums līdz 38—40 cm, bet Elizabetes bīgļiem tikai ap 30 cm. Retāk jau redzēja pie mums ap 38—56 cm augstos (pie pleciem mērītos) Holšteinas, Hanoveras un Vestfāles dzinējsuņus ar gludi

piegulošo spalvu sarkanā, brūnā vai dzeltenā ar baltu krāsā. Maz izplatīti šeit arī Kostromas dzinējsuņi (augstums 52—62 cm). Izzuduši arī agrāk slavenie Kurzemes dzinējsuņi: neliela auguma, melni, sarkaniem plankumiem vai tumši brūni ar gaiši dzelteniem plankumiem. Spalvas krāsa tiem vispār nenoteikta, tikai baltu plankumu klātbūte arvien norāda, ka suga vairs nav tīra. Radusies šī suga, krustojot rietumu un austrumu dzinējsuņu sugas. Oža parasti augšējā, un sevišķi labi tie dzen arī katrs suns par sevi [1]). No šīs sugas suņiem mūsu apstākļiem šķiet ļoti piemērots agrāk šeit plaši pazīstamais zema auguma dzinējsuns — „Dachsbracke", kas, krustojoties ar parastiem lauku suņiem, dod suņus ar viduvējām īpašībām starp okšķerētājiem (kvekšiem) un dzinējsuņiem. Pie mums šos suņus ļoti bieži sauc par kvekšiem (dažreiz arī par dzinējtakšiem), kaut gan, liekas, kvekšu nosaukumu labāk lietot okšķerētāju suņu apzīmēšanai. Šo tīras sugas suņu spalva īsa, krāsa — melna vai brūna, purns, kāju iekšpuse, krūtis, astes apakšējā daļa — dzelteni. Augstums 32—40 cm, ķermenis gaŗāks par parasto.

Att. 261. Sarkanbrūnais dzinējsuns, kas labi tur arī asinspēdas.

Dzinējsuņus nereti krusto ar lielākiem āpšu suņiem (takšiem) un iegūst dzinējtakšus (āpšu dzinējsuņus — Dachsbracke), kas mazāka auguma un īsākām kājām nekā parastajiem dzinējsuņiem. No dzinējsuņa pie mums prasa: 1) labu ošanas spēju, 2) izturību, 3) iedzimtu saprātu pēdu uzmeklēšanā un ieturēšanā dzīšanas laikā,

[1]) Par tiem skat. arī *L. P. Sabaņejev* — Ochotņičij kaļendaŗ. Vtoroje izdaņije, priloženije pervoje, 67., 68. lp. un *Rud. Kalniņš* — Medības ar dzinēju suņiem. „Medn. un Makšķ." 1932, 253.—256. lp.

4) nošautu medījumu suns nedrīkst plēst, bet tam pie viņa jārej, 5) arī pie saites vestam dzinējsunim noteikti jāseko ievainota medījuma pēdām un 6) tam jābūt pietiekoši paklausīgam.

Pērkot jaunu medību suni, vispirms jāizlemj, kādas sugas to izvēlēties. Sugas izvēle, protams, būs pilnā mērā atkarīga no medību iecirkņa rakstura, kur sunim būs jādarbojas. Jāizvēlas arvien tām medībām noderīgākā suņu suga, kuŗas attiecīgā medību iecirknī galvenās. Suni pērkot, tomēr nepietiek ievērot vienīgi tā ciltsrakstus. Ļoti svarīga ir arī veselīga, suņa sugai piemērota ķermeņa uzbūve un tā novērojamās garīgās īpašības. Ja pērk kucēnus, tad sevišķi ieteicams pārbaudīt to ožas un orientēšanās spējas. Pēc Dr. Erika E. Becker'a no somu valodas (prof. Dr. A. Kalniņa redakcijā) tulkotās grāmatas — Putnu suns[1]) — norādījumiem, tas izdarāms šādi: Vispirms katram kucēnam, ārā vai istabā, iedod svaigas gaļas vai siera gabaliņu. Tad velk pie aukliņas piesietu gaļas vai siera gabaliņu krustām šķērsām istabai vai, vēl labāk, kādā pagalma daļā un pēc tam tos izkaisa turpat tuvumā. Pa visu šo laiku kucēnus tur iesāņus. Pēc tam tos palaiž vaļā un vēro, kā tie izturēsies, uzmeklējot tiem nezināmā vietā noliktos gardos kumosus. Viens no kucēniem varbūt ošņās, purnu pie zemes piebāzis, gaļas gabala pēdas, gandrīz uz vietas stāvot. Otrs, pēdas saodis, skraida šurp un turp, tomēr arī bez kādas sistēmas. Bet trešais no pārbaudāmo skaita varbūt, purnu gaisā pacēlis, seko pēdām vai arī šādā stāvoklī skrien līku loču, mēģinot tā sameklēt paslēptos gardumus. Šim pēdējam arī redzamas īpašības, kuŗas mēs vēlāk gribam redzēt pieaugušā sunī, un tas arī jāņem audzināšanai no izvēlei pieejamā kucēnu metiena. Laba oža un saprāts ir svarīgākās suņu īpašības, kuŗām, tos iegādājoties, jāveltī vislielākā uzmanība. Ja nav iespējams jaunu medību suni izmeklēt, vadoties no personīgiem novērojumiem, tad tas jāpērk ar kādas sevišķi drošas organizācijas starpniecību. Kucēnus izdevīgi iegādāties, kad tie sasnieguši 1½—2 mēnešu vecumu.

Lielvācijā medību universālsuņa audzēšanā vislielākie nopelni „Fachschaft Jagdgebrauchshundverband" (Berlin — Wannsee, Stahnsdorfer Damm). Pēc īpašas programmas šī savienība rudeņos arī pārbauda suņu noderību medībās un tos suņus, kas pārbaudījumu izturējuši, ieved grāmatā „Deutsches Gebrauchshundstammbuch" (DGStB). Darbojas Lielvācijā arī atsevišķo medību suņu sugu biedrības, kā, piemēram, Fachschaft Deutsch-Kurz-

[1]) „Zelta Grauda" 1935. g. izdevums.

haar, Fachschaft Deutsch-Drahthaar, Fachschaft Deutsch-Langhaar u. c., kuŗas arī ir izpalīdzīgas mednieku saimei it visos ar medību suņu audzēšanu saistītos jautājumos. Iesācējam ļoti noderīga arī piemērota literātūra[1]).

Sevišķa vērība jāveltī suņa barībai. Nepareizi barots suns maz izturīgs medībās un viegli saslimst. Pareizas barības normas nosakāmas atkarībā no suņa vecuma un no tā auguma lieluma. Kucēni līdz 4. mēnesim jābaro ar pienu, bet ja kucei piena trūkst, tad pie papildu barības tos sāk pieradināt jau sākot ar 3. nedēļu. Vēlāk piens paliek tikai kā piedeva un klāt nāk gaļas barība: sākumā smalki sakapāta, vēlāk lielākos gabalos vārīta gaļa un teļu kauli ko grauzt, lai labāk attīstītos žokļu kauli. No pārējās barības kucēniem der miltu zupas, īpaši auzu tumes, un arī rupja maize. Nekad nav jādod kartupeļi, vircoti, ieskābuši vai stipri sālīti ēdieni. Ja kucēniem un jauniem suņiem nedod pietiekoši daudz kaulu grauzt, tad barībai vēlams piedot kādu kaļķi vai fosforskābo kaļķi saturošu lopbarības preparātu. Jaunie suņi barojami rēgulāri 3 reizes dienā, pieaugušie — 1—2 reizes dienā. Pieaugušiem suņiem laba barība ir gaļa (noder arī zirgu gaļa), gaļas atkritumi, auzu miltu putras, īpašu fabriku ražotie suņu biskvīti, rīss u. c. Barības suņiem nekad nevajag izlikt vairāk, kā tie vienā paņēmienā apēd. Vēl labāk tos barot pēc normām, kas noteiktas atkarībā no dzīvnieka svara. Barības atliekas tūliņ jāaizvāc un jāseko, lai barības trauki un dzeŗamā ūdens trauki arvien būtu tīri. Dzeŗamam ūdenim arvien jābūt suņa rīcībā. Nekad nedrīkst kucēnus celt aiz kājām gaisā, jo to kauli vēl vāji, un viegli var notikt nelaimes gadījumi.

Labākā suņu turēšana — aizvēja vietā ierīkotā iežogojumā, kur suns var atrast arī ēnu un kur atrodas arī laba suņu būda. Suņu turēšana istabā nav vēlama, jo tad tie tiek pārāk izlutināti. Tikai visaukstākā ziemas laikā īsspalvaino sugu suņus vēlams turēt kādā kūtī vai citā slēgtā telpā, bet ne ārā. Suņu būda rēgulāri (vismaz par 2 nedēļām reizi) un pamatīgi jātīra. Pa laikam tā arī dezinficējama, ar kreolīnu vai sōdas ūdeni būdas iekšpusi izmazgājot un guļas vietas pakaišus tai pašā reizē apmainot. Kā pakaišus ieteic lietot sausas paparžu lapas, salmus vai koku vilnu. Liela priekšrocība papardēm, jo tanīs neieviešas blusas.

---

[1]) Skat. 1) *Hegendorf* — Der Gebrauchshund, seine Erziehung und Dressur. Sechste Aufl.; 2) *E. von Otto* — Jedermanns Hundebuch. Pflege, Erziehung und Dressur des Haushundes. Vierte Aufl.; 3) *H. Eisenhardt* — Der Waldgebrauchshund und seine Führung.

Liela vērība jāveltī arī suņu ādas kopšanai, it sevišķi rūpējoties par dzīvnieku aizsardzību no blusu, utu un citu parazītu uzbrukumiem. Labs līdzeklis šo kaitīgo parazītu iznīcināšanai ir aptiekās dabūjamie līdzekļi „Cuprex", „Malix" (Behringwerke, Leverkusen), „Pudrix" (apt. Sachse, Delmenhorst) u. c. Suņa spalvas iztīrīšanai lieto arī ne pārāk cietu suku. Jābrīdina tomēr no pārāk biežas suņu mazgāšanas remdenā ūdenī, jo ar to suni pārāk izlutina. Arī spalvas izsukāšana nav atkārtojama pārāk bieži.

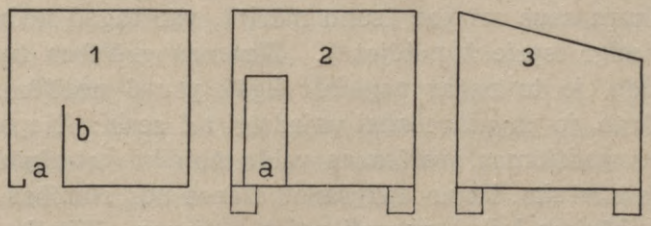

Att. 262. Suņu būda pēc *V. Schmidt*'a zīm.: 1 — plāns, 2 — skats no priekšas un 3 — sānskats. Ja būdu taisa putnu sunim, tad katras būdas malas garums 1 m un arī būdas priekšējās sienas augstums 1 m.

Pēc *Viktor*'a *Schmidt*'a — Handbuch für den deutschen Waidmann. Verlag Carl Fromme in Wien 1939, 202. lpp.

Sevišķi svarīgi, lai medību suņiem, bet it sevišķi to kucēniem, dotu arvien pietiekošu iespēju izskrieties. Arī pieaugušus suņus nav vēlams turēt cauras dienas piesietus. Šādos apstākļos dzīvojot, suņu kājas kļūtu stīvas un skrējiens smags. Lai to novērstu, medību suņu kucēni jau iespējami agri jāsāk ņemt līdzi pastaigas gājienos — ziemā kaut kurā dienas laikā, bet vasarā vislabāk rītos un vakaros, kad nav pārmērīgi karsts. Lai šais pastaigas gājienos nerastos nepatikšanas kucēnu nedisciplīnētības dēļ, tie jau laikus jāpieradina ne tikai pie tīrības, bet arī klausīt svilpei resp. pavēlei „šurp", pavēlei gulēt („guli") un iet medniekam „pie kājas". Uzskats, ka kucēnus jaunākus par 10—11 mēnešiem nevajadzētu apmācīt, ir aplams. Mazos kucēnus gan nevajag ar mācībām nogurdināt, bet mājas mācību liela daļa ar tiem iesākāma jo agrāk, jo labāk. Mācības jāiesāk, izņemot programmu, sākumā it kā spēlējoties, bet tomēr ar nepieciešamo nopietnību. Vienīgi vasaras karstajās pusdienas stundās ne tikai jāatturas no mācībām, bet arī no garākām pastaigām ar kucēniem. Šis norādījums jāņem vērā arī pie pieaugušiem suņiem. Karstajās pusdienas stundās arī laukirbju un rubeņu medības arvien jāpārtrauc un jāgādā, lai sunim šai laikā būtu pieejams tīrs dzeramais ūdens.

Kā kucēnu, tā pieaugušo medību suņu slimību gadījumos arvien nekavējoties jāgriežas pie veterinārārsta. Tā kā visas ļaunākās suņu slimības ir lipīgas, ļoti vēlams suņus iespējami sargāt no sastapšanās ar citiem. Jaunie medību suņi vislabāk audzējami uz laukiem un sevišķi rūpīgi jākopj starp 8. un 14. mēnesi, kad tie visbiežāk saslimst ar lipīgām slimībām. Šai vecumā slapjdraņķī, aukstākā laikā samirkuši kucēni, ienākot no āra telpās, tūliņ jānoslauka un jāsarga no saaukstēšanās. Nav arī pieļaujams, ka tos gulda caurvējā. Pret bīstamāko suņu slimību, tā saukto suņu sērgu („šnēbi", kuŗu sauc arī par „suņu mēri"), var tagad nodrošināties, suņus attiecīgi iepriekš potējot[1]). Zināmas grūtības tomēr rada potes sagāde, jo to nevar uzglabāt ilgāk par 6 nedēļām. Tā arī diezgan dārga, jo pagatavošanai vajadzīgi arī seski. Nepotēto suņu saslimšanas gadījumos ārstēšanas veidu noteiks veterinārārsts, un šeit tikai atzīmēsim, ka no aplipšanas dienas līdz slimības uzliesmošanai (inkubācijas laiks) parasti paiet 4 dienas. Slimība sākas ar drudzi, pie kam temperātūra ceļas līdz 40,6° C[2]). Pēc pāris dienām temperātūra nokrītas līdz normālai, bet drīz ceļas atkal un pieturas dažkārt pat 3 nedēļas. No deguna parādās šķidri tecējumi, kas vēlāk var kļūt arī strutaini. Iekaist arī acu gļotāda. Var iestāties arī bronchu iekaisums, vemšana, caureja (izkārnījumi stipri smirdīgi, dažreiz ar asiņu piejaukumu), ēstgribas trūkums, krampji, vātis vai ēdes veida izsitumi. Visi dzīvnieka izdalījumi slimošanas laikā ļoti lipīgi, bet izveseļojušies suņi kļūst pret slimību neuzņēmīgi uz visu mūžu. Sērgu nosakot, vienīgi jāuzmanās, lai to nesajauktu ar izplatīto askaridu infekciju (cērmju), kuŗai ļoti līdzīgas ārējās slimības pazīmes.

Pie suņu dresūras jāķeŗas ļoti uzmanīgi. Ja nav paša pieredzējumu un iespējas novērot, kā suņus apmāca lietpratējs, tad vispirms jāiepazīstas ar dresūras teōriju. Sīkumos pie tās še nepakavēsimies, bet kā uz vispārēju likumību, kas jāievēro, dzīvniekus apmācot, varētu norādīt, ka visā apmācības gaitā, ja dzīvnieks izdara kaut ko labu, tad tas par to tūliņ jāuzslavē vai pat jāapbalvo, lai viņam rastos apziņa, ka to un to darīt ir patīkami. Tāpat arī otrādi, lai, piemēram, suns nepierastu kāpt uz dīvāna gulēt, viņu var nopērt (gan ne vairāk kā pāris sitieniem), bet tikai brīdī, kad tas kāpj uz tā. Sunim radīsies apziņa par sakarību: „uz dīvāna

---

[1]) Skat. vet.-ārsts *G. Ādminis* — Suņu sērga (šnēbe). „M. un M.", 1938, Nr. 3, 95.—96. lp.

[2]) Suņu normālā temperātūra: līdz gada vecumam — 38,5—39° C un vecākiem — 38—38,5° C.

kāpt nav izdevīgi, rada sāpes". Ja turpretim suni peŗ ienākušais saimnieks, kad tas jau uz dīvāna kādu laiku gulējis, tad sakarība rodas citāda: „uz dīvāna gulēt patīkami, bet slikti ir, kad to redz saimnieks, tādēļ no dīvāna jāpazūd, tiklīdz saimnieka soļi tuvojas istabai". Vienu par visām reizēm tādēļ jāiegaumē, ka vēlākam dresējamā dzīvnieka sodam gandrīz nekad nav ne mazākās nozīmes[1]), un dzīvnieku audzinātājam arvien labi jāpārdomā, kā panākt, lai dzīvnieks viņu pilnīgi saprastu. Pie sava saimnieka pieradušam medību sunim arvien ir noteikta vēlēšanās darīt savam pavēlniekam tikai patīkamu, bet ne katru reizi tas izprot, ko īsti no viņa vēlas. Nav arī jāpiemirst, ka, lai atcerētos, ko nozīmē viena vai otra pavēle, tā jāatkārto, atkarībā no suņa vai cita dzīvnieka inteliģences pakāpes, ļoti daudz reižu, pie kam vienā dienā atkārtojumu skaits atmiņas vingrināšanai nedrīkst pārsniegt zināmu robežu. Tikai pēc tam dzīvnieks sāks šo pavēli atcerēties un tad arī to saistīs ar noteiktu savu darbību. Visām prasībām, ko apmācības laikā sunim uzstāda, jābūt skaidrām un sapratīgām. To izpildīšana jāpanāk mierīgi, bez kādas nervozēšanas vai kaut kādas rīcības, kuŗu suns varētu izprast kā viņa apmānīšanu vai nedibinātas pārestības nodarīšanu.

Putnu suņu kucēnu apmācība arvien jāiesāk ar tā pieradināšanu pie tīrības. Inteliģenti kucēni jau 3 mēnešu vecumā prot prasīties ārā. Bet ir arī tādi, kuŗus pie tīrības var pieradināt tikai pēc ilgākas apmācības, pie kam pērieni tikai reti kad dod labus panākumus. Tālāk kucēnu pieradina neaizkart ēdienu pēc pavēles „neaizkart" („tubo") un sākt ēst tikai pēc atļaujas „ēd" („piļ"). Reiz lietot sāktās pavēles nekad pēc tam nevajag mainīt — tas arvien ļoti ievērojami traucē apmācības gaitu.

Kad kucēns jau nedaudz paaudzis, to sāk mācīt iet pie saites un medniekam pie kājas. Šo apmācību iesākot, jābūt uzmanīgiem, īpaši gaŗspalvainos putnu suņus dresējot. Pirmajā šīs apmācības reizē suns var mēģināt no saites atbrīvoties, pat savam saimniekam iekožot. Ja tas viņam izdotos, tad dresūras turpmākie panākumi ļoti apšaubāmi, un šādu suni dresēt varbūt vēl izdosies kādai citai personai, bet ne neveiksmīgajam iesācējam. Kad suns jau labi iet pie saites, to var sākt mācīt klausīt svilpei vai saucieniem „šurp" vai „pie kājas". Pēc tam to pieradina pēc pavēles gulēt („guli" vai „daun"), sargāt nolikto mantu, meklēt pazaudēto mantu („meklē pazaudēto"; vācu pavēle: „Such verloren") utt. Kad visas šīs

[1]) Skat. arī Dr. *E. E. Becker*'s — Putnu suns (tulkots no somu valodas prof. *A. Kalniņa* redakcijā). „Zelta Grauda" izd.

iepriekšējās zinības suns labi piesavinājies, var pāriet uz grūtākiem uzdevumiem, piemēram, apmācību nest atsevišķus priekšmetus un pienest nošauto medījumu, ko suns nedrīkst veikt vienīgi spēlējoties, bet tas viņam jādara pēc pavēles „nes" („aport"), pat visnepatīkamākos apstākļos. Apmācības technika apskatīta jau pieminētajās rokas grāmatās.

Tikai ja suņa pirmmācība būs veikta sapratīgi un pilnīgi, būs sekmes, arī suni laukā un mežā, tieši medībās, tālāk skolojot. Piemēram, putnu medībās labam putnu sunim putni pareizi jāmeklē,

Att. 263. Putnu sunim vispirms māca turēt zobos un nest šāda veida no cieta koka izgrieztu nesamo.

cieti pie tiem jāstāv, atrastie putni medniekam noteikti jārāda, priekš un pēc šāviena mierīgi un pareizi jāuzvedas un nošautais putns medniekam uz pavēli pareizi jāpadod. Medniekam ar suni arvien jāapietas nosvērti, mierīgi, bez kliegšanas, pat, varētu teikt, maigi, bet ar lielu noteiktību, nekad nepieļaujot apsvērti doto pavēļu neizpildīšanu. Putnus meklējot, suns nedrīkst „lipt pie mednieka", bet nedrīkst arī aizskriet tālāk par 100—200 m, kad jau zūd sakars starp medneku un suni. Līku loču veida slaidā skrējienā viņam ar augšējo osmi kārtīgi jānomeklē rajons bez kādas ilgas ošņāšanas vienā vietā. Sevišķi ļauni, ja suns mīņājas uz putnu piestaigājieniem. Ar augšējo osmi — galvu vienmēr augšā turot — sunim jāiet virzienā, kur smaka stiprāka, un stāvējiens jātaisa tikai tieši „uz putnu", bet ne uz tā, kaut arī pilnīgi svaigām („karstām"), pēdām. Tukšs stāvējiens ir liels putnu suņa trūkums, un viņš no tā katrā ziņā jāatradina. Suņa darbs jārēgulē ne tikai svilpieniem, sunim bez kavēšanās jāklausa arī mednieka rokas mājienam, jo medniekam pašam arvien jāpaliek par medību gaitas noteicēju. Ja suns jau stāv, norādot uz putnu klātbūti, mednieks nedrīkst sākt nervōzi skriet pie suņa, viņam jātuvojas mierīgā, lēnā gaitā, ar savu personīgo mieru arī suni nomierinot. Šinīs reizēs neviens arī lai nepiemirst kaut īsu brīdi pavērot savu medību biedru, lai paskatās, kā šai laikā kvēlo „rādītāja" putnu suņa acīs citādi neredzama

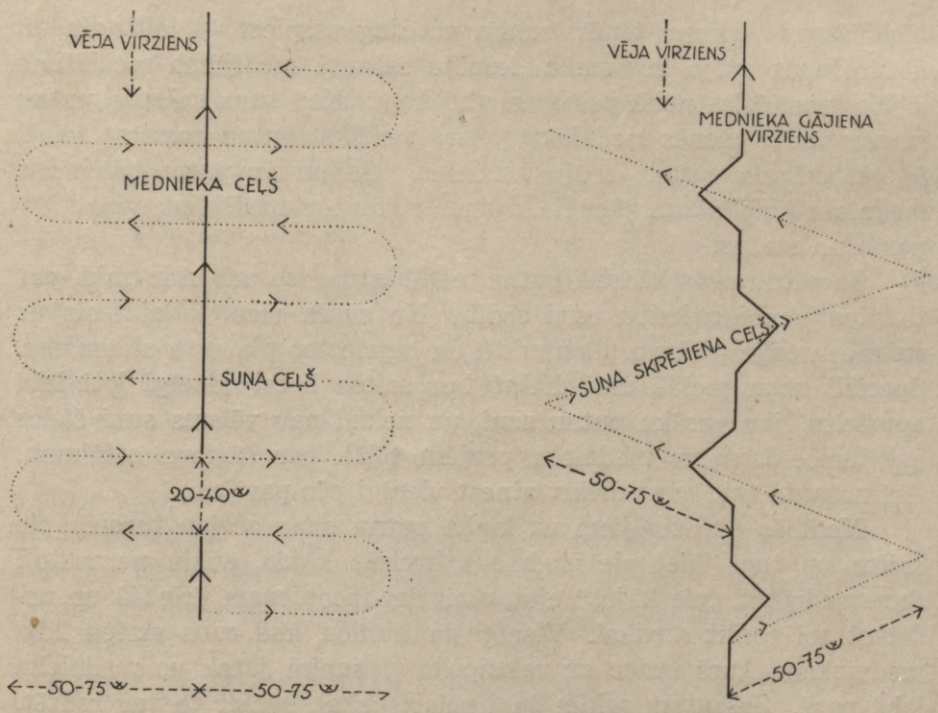

Att. 264. Divas labākās schēmas, kā jāpārvietojas medībās, ar putnu suni rubeņus, laukirbes vai citus putnus meklējot.

liesma, kā sīki drebuļi krata viņa spraigi savilkto ķermeni, cik dziļi elpo viņa krūtis, cik kāri nāsis ievelk āra gaisu, cik strauji pukst šais apstākļos arī putnu suņa sirds, kas medību augstāko sasprindzinājuma brīdi pārdzīvo tik dziļi, kā cilvēki parasti nemaz to neiedomājas. Savā egoismā cilvēks pārāk bieži domā, ka tikai viņam vienam ir jūtas, ka tikai ar viņu visiem jārēķinās — atveŗot acis un uzmanīgāk dabu vērojot, katrs bieži nāks pie citas atziņas. Sāks vairāk cienīt savu apkārtni, vairāk mīlēt dabu, kļūs arī labāks pēc sava rakstura, iegūs tiesību saukties par īstu mednieku, jo tikai pilnīgi dabā iekļāvies un ievērojami ierobežojis savas egoisma jūtas, viņš par tādu var kļūt.

Suns, protams, nekādā gadījumā nedrīkst lekt uzmeklētā putnu barā, kaut arī mednieks viņam pienācis klāt. Arī pēc putnu izcelšanas un mednieka šāviena nav pieļaujami kaut kādi suņa izlēcieni, nemaz jau nerunājot par pakaļdzīšanos. Daudz mednieku iemāca savus putnu suņus, putniem spārnos ceļoties, nogulties (pavēle „guli"), lai pasvītrotu, ka šāviens suņa darbību nedrīkst ietekmēt. Arī nošauto putnu suns drīkst pienest vienīgi pēc pavēles. Sašautam putnam jāseko medniekam kopā ar suni pavisam mierīgi.

Meklēšanas virzienu tomēr sunim nevajag uzspiest — labā oža un novērošanas spēja dos sunim iespēju sašautā medījuma meklēšanā labāk orientēties nekā pašam medniekam. Kad suns sašauto putnu atradis un to pienes medniekam, viņš nedrīkst putnu nosviest zemē, jo vēl dzīvais putns varētu aizskriet. Sunim ar putnu jāatsēžas mednieka priekšā un jāgaida, kamēr mednieks medījumu viņam izņems no mutes.

Ja putnu suns kādreiz putnu medībās padzen arī kādu zaķi, par to viņu nevajag katru reizi sodīt. No svara vienīgi, lai suns uz svilpienu zaķa dzīšanu pārtrauktu un atgrieztos pie sava saimnieka. Speciāli zaķu meklēšanai drīkst bez saites lietot vienīgi ļoti labi apmācītu, jau vecāku putnu suni, un nekad nav vēlams suni šādos gadījumos laist no mednieka projām tālāk par šāviena attālumu. Arī nošauto zaķi suns drīkst atnest vienīgi pēc pavēles.

Medībās ar dzinējiem uz lauka putnu suns arvien turams pie saites un tam jāiet pie mednieka kreisās kājas, auklu neraustot. Suns nedrīkst, „pie kājas" ejot, steigties medniekam priekšā un nedrīkst arī palikt atpakaļ. Vienīgi gadījumos, kad suns skrien līdzi medniekam, kurš brauc ar velosipedu [1]), sunim jātek no mednieka labā pusē. Sašautam zaķim suni nelaiž pakaļ, kamēr to var redzēt, jo tad tas viegli pierod palaisties nevis uz savu degunu, bet uz savu redzi un kļūs par sliktu sašauto vai tālāk kritušo zaķu meklētāju (Verlorenbringer). Arī medībās mežā ar dzinējiem, traucēšanu, piezagšanos vai „uz gaidi" putnu suns parasti jātur pie saites un no tās jāatbrīvo vienīgi kāda speciāla, noteikta uzdevumi veikšanai. Stāvot „uz numura" medībās ar dzinējiem, mednieks savu „universālsuni" novieto aizmugurē gulus. Tā pēc pavēles „guli" („daun") gulošais stāvoklis (pat galvu uz augšu no zemes neceļot) sunim jāpatur arī tad, kad tuvojas kāds medījums. Smilkstēšana vai kāda nemiera izrādīšana šai gadījumā būtu suņa rupja kļūda, no kuras tas spēs atturēties vienīgi tad, ja arī pats mednieks ieturēs vajadzīgo mieru. Masta dzīšanas laikā sunim nekad nedrīkst likt nošauto medījumu pienest vai meklēt. Nošautā vai sašautā medījuma meklēšana iesākama vienīgi pēc tam, kad masts jau izdzīts. Tad suni palaiž uz asinspēdām brīvu no saites ar pavēli: „Meklē nošauto", „aport" („Suchverloren, apport!"). Pusdienas laikā sunim jāgul pie mednieka mantām un bises arī tad, ja viņš savu saimnieku pašreiz neredz. Mantu apsargāšanu katram sunim iemāca jau dresūras „istabas apmācības" laikā, ar viena vai otra speciālā literātūrā minētā

[1]) Mednieks, ar velosipedu braucot, suni nemoka tikai tad, ja brauciens nav pārāk tāls un ja nebrauc ļoti ātri. Sunim jābūt pilnīgi veselam.

paņēmiena palīdzību. Ed. Endziņš māca sunim atrast nozaudētās lietas šādi[1]): „Suni aizved klusā un vientuļā vietā, ko var labi pārredzēt. Še sunim liek aportēt (atnest) dažādus priekšmetus, kuŗus viņa saimnieks pastāvīgi nes pie sevis un kuŗiem ir saimnieka īpatnēja smaka (cimdi, cepure, naudas maks utt.). Tā, ejot ar suni pastaigāties, suņa saimnieks ļauj nokrist vai arī nomet kādu priekšmetu, kuŗu suns jau vairāk reižu aportējis. Priekšmeta nomešanai vai nozaudēšanai jānotiek tā, ka suns to redz. Pēc kāda gabaliņa noiešanas, piepeši apstājas, meklē pa kabatām un izturas tā, it kā būtu ko nozaudējis. Tad apgriežas apkārt, rāda sunim uz savām pēdām un saka „pazudis — aport!"

No sākuma jāiet sunim līdzi un nozaudētā lieta jāpalīdz uzmeklēt, bet vēlāk paliek gaidot, kamēr suns pats atnāk atpakaļ un atnes nozaudēto lietu."

Medījumu uzcelšanai lieto vienīgi vecākus „universālsuņus" un arī ne pārāk bieži. Izcelto medījumu suns dzen balsī un uz saucienu vai svilpienu tūliņ pārtrauc tā dzīšanu un atgriežas pie sava saimnieka.

Arī medībās „uz gaidi" „universālsuns" ļoti noderīgs sašautā pārnadžu šķiras vai cita medījuma meklēšanai. Sašauto medījumu šais gadījumos nemeklē uzreiz, bet tikai pēc mazākais 1½ stundas. Tad suni pieved pie nesamaitātām asinspēdām un, pie saites turot, ar pavēli: „Meklē sašauto (Such verwundt!) sāk iespējami mierīgā gaitā sekot ceļu rādītājam sunim, izvairoties no iedomātu suņu „kļūdu" labošanas. Pieejot pie kāda biezokņa, vislabāk to vispirms apiet apkārt, lai konstatētu, vai medījums vēl iekšā. Ja sašauta stirna, kas, tuvāk pieejot, vēl streipuļo uz priekšu, tad suni palaiž vaļā no saites, lai tas stirnu aptur vai pat nokož. Daži mednieki laiž suņus vaļā jau pēc pirmās atrastās nošautā medījuma guļas vietas. Ja medījums vēl dzīvs, suns to aptur un rej (Totverbeller), līdz kamēr pienāk mednieks un dzīvnieku piešauj; ja medījums jau beigts, suns atgriežas pie mednieka un aizved viņu pie kritušā dzīvnieka (Totverweiser).

Briedi vai mežcūku meklēt bez saites universālsunim var atļaut vienīgi tad, ja ir pavisam noteikta pārliecība, ka medījums jau beigts vai vismaz nāvīgi ievainots. Vieglāk ievainotu spēcīgāku medījumu jau pareizāk meklēt, suni pie saites vedot un priekšā uz galvenām tekām dažus medniekus nostādot.

---

[1]) Skat. *Ed. Endziņš* — Suņu audzinātāju un dresētāju rokas grāmata un arī „Medn. un Makšķ. gada grāmata", 1929. g., 96. lp.

Dižzvēru medību rajonos nepieciešams sašauto medījumu meklēšanai speciāls medību suns (Schweisshund), kas labi tur asinspēdas. No tāda jau var prasīt vairāk nekā no putna suņa, kaut arī tas apmācīts par universālsuni.

Ūdensputnu medībām vislabāk der suņi, kam jau iedzimta tieksme daudz peldēt un kas sevišķi izturīgi. Garspalvainie suņi šīm medībām parasti vispiemērotākie. Meklējot ūdensputnus, gar grāvjiem vai šaurām upītēm ejot, sunim jāiet aiz mednieka. Niedrājos vai citādi aizaugušos ūdeņos sunim, medījumu meklējot, jādod iespējami lielāka brīvība. Arī sašautos ūdensputnus meklējot, nedrīkst suni nekādi ierobežot. Aportētais ūdensputns sunim arī katrā ziņā jātur mutē, kamēr mednieks to paņem. Pēc ūdensputnu medībām katrā ziņā jāļauj sunim brīvi izskrieties un sasilt. Mājās pārejot, aukstākā laikā suni norīvē ar kādu drēbi un novieto gulēt siltās telpās.

Pērkot jau apmācītus medību suņus, tie katrā ziņā iepriekš jāpārbauda arī medībās. Dzinējsuņu pārbaudi var izdarīt vienīgi rudenī, sākot ar septembŗa mēnesi. Jaunus suņus, kas medībās iet pirmo rudeni, pārbauda apmēram 4 stundu ilgā darbā, ja tas turpinās bez pārtraukuma, un 6 stundas, ja dienas vidū taisīta atpūta. Pārbaudot par 2 g. vecākus dzinējsuņus, tiem jau liek vienā dienā strādāt 8 stundas bez pārtraukuma vai apm. 10 stundu, ja bijis pusdienas pārtraukums. Par darbu pie tam skaitās kā medījumu dzīšana, tā arī meklēšana, bet par atpūtu tas laiks, kad dzinējsuņi savākti kopā un noguldīti vai vispār atrodas pie medniekiem. Arī dzinējsuņi jāpieradina pie zināmas paklausības un sevišķi jārūpējas, lai kaut kā neciestu to oža, vai nu karstus vai vircotus ēdienus pasniedzot, vai arī ilgāku laiku tos pilsētu asajās smakās turot. Visus suņu defektus un kļūdas tad arī mēģina noskaidrot pārbaudījumu laikā, par kuŗiem sīkāki norādījumi atrodami speciālā literātūrā. Vienīgi solidu organizāciju izdarīta pārbaude var atbrīvot suņu pircēju no to pārbaudes personīgi.

Medību suņu audzēšana un dresūra gan nav viegls darbs, tomēr medību saimniecības uzraugiem un mežsargiem var sagādāt it labu blakusienākumu, ja vien to dara lietpratīgi. Šī darba pamata noteikumi arī jāzina katram kārtīgam medniekam, lai viņš savā medību praksē nesabojātu pareizi audzinātus un lietpratīgi apmācītus medību suņus.

Atsevišķām personām derētu pie mums arī iepazīties ar m e d ī b u p i e k ū n u audzēšanu un apmācību. Lielvācijā nodibinā-

tais „Deutscher Falkenorden“ [1]) pieliek daudz pūļu šī senā medību veida atjaunošanai, un tas nav bez panākumiem, īpaši kopš tā laika, kad par šo medību veidu iestājās arī Reichsjägerhof Hermann Göring [2]).

Medību veidi un to technika

Medības ar dzinējiem

Medības ar dzinējiem pie mums parasti pazīstamas vienīgi kā tā sauktās mastošanas medības. Tās raksturojamas šādi: gaŗāka rinda tuvāk vai tālāk cits no cita ejošu cilvēku dzen medījumus no attiecīga meža vai lauka gabala uz mednieku pusi, kas parasti stāv iespējami paslēpušies, un, ja vien iespējams, ne tālāk par 100 soļiem viens no otra, lai nebūtu kārdinājuma šaut uz medījumu, kas skrej cauri mednieku līnijai, no pārliecīgi liela atstatuma. Rajonos, kur uzturas tikai zaķi, medības var vienā gadā sarīkot 3—4 reizes vienā un tai pašā vietā, bet kur mājo arī brieži, mežcūkas un stirnas, tur gan tās nekad nevajadzētu rīkot tanī pašā vietā vairāk par 1—2 reizēm gadā. Šie medījumi tik labi un ātri atceras traucējumus un šaušanas vietas, ka, biežāk traucēti, vairs nebūs izdzenami parastajos virzienos un beigās pat pārvietosies uz citu rajonu.

Parasti ņem 2—3 dzinējus uz katru mednieku, bet salā, cirkstošā sniegā, lapu koku mežos ziemā un retos skuju koku mežos pilnīgi pietiek ar 2 dzinējiem uz katru mednieku; biezokņos un sevišķi mežcūkas dzenot (mežcūkas ļoti grūti izdzīt), dzinēju skaitu pavairo līdz 3—4 uz katru mednieku, lai dzinēji, arī pa biezumiem iedami, viens otru varētu redzēt un starpas nebūtu lielākas par 20—40 soļiem. Vairāk dzinēju vajadzīgs rudenī, kad līst lietus, un ziemā dziļākā, bet it īpaši mīkstā sniegā. Īpaši zaķus tad grūti izcelt, un tie arī stipri cenšas izlauzties caur dzinēju līniju atpakaļ.

Ar dzinējiem nav ieteicams medīt aļņus un staltradžus, jo: 1) viņus ļoti grūti uzdzīt uz mednieku līnijas, un 2) tā kā šai gadījumā viņi iet caur mednieku līniju ar ļoti lielu ātrumu, tad itin bieži atgadās, ka šos skaistos un retos dzīvniekus sašauj un tie vēlāk nobeidzas. Ja briežus negrib šaut „uz gaides“ vai nārsta laikā ar piezagšanos un „uz svilpes“, tad tos vislabāk medīt

---

[1]) Düsseldorf, Kurfürstenstr. 12.

[2]) Reichsjägerhof Hermann Göring, Braunschweig-Riddagshausen.

ar lēnu traucēšanu [1]), t. i., attiecīgie mednieki nostājas uz galvenajām tekām un 1—2 labi meža pazinēji ieiet mastā un, līku loču staigādami, cenšas, lai briedis tos pamanītu un nepārbiedēts lēnām pēc „iekustināšanas" uzceltos no guļas vietas un pa savu parasto teku bez lielas steigas atstātu mastu. Arī vilku medības ar tā saukto „pskoviču" palīdzību dibinās uz šī paša principa. „Pskoviči" parasti medī arteļiem, kuŗos ieiet 6—10 mednieku. Dzinēju parasti 3, un tie ar piemērotu trokšņošanu un pareizu gājienu pa mastu spēj zvēru uzdzīt gandrīz pēc izvēles kaut kuŗam no medniekiem.

Medībās ar dzinējiem var medīt visus parastos medījumus. Lai tās būtu sekmīgas, pirms to sarīkošanas arvien jāsastāda pārdomāts medību plāns, kas atkarājas galveno tiesu no tā: 1) kādus zvērus medī un 2) kuŗā gada laikā un kādos laika apstākļos notiek medības. Medījumu suga iespaido ne tikai dzīšanas veidu, bet arī izvēlēto mastu lielumu. Lieli masti der tikai dižzvēru, bet it sevišķi lapsu un vilku medībās, jo tos viegli dzīt uz priekšu un mazā meža gabalā gandrīz nav iespējams ielenkt. Visiem pārējiem medījumiem masti jāizvēlas iespējami mazāki, jo, piemēram, zaķus un arī stirnas gandrīz nav iespējams lielāku gabalu padzīt, lai tie neizsistos vai nu atpakaļ caur dzinēju līniju, vai arī sāņus — no masta laukā. Arī mednieku un dzinēju skaits šai gadījumā var būt svarīgs, bet kā normu mūsu parastajās medībās varētu pieņemt — ka masta lielums nedrīkst pārsniegt pusi no kvadrātkilometra [2]). Tikai tur, kur galvenais medījums ir lapsas un vilki, vai arī atkalas laikā un pie stipri čirkstoša sniega — mastu var ņemt arī ap 1 km² lielu. Mūsu lielie mežu kvartāli bieži vien neatļauj šīs normas ieturēt, jo mastus grūti sadalīt, bet, kur vien iespējams, tur tas jādara. Ja, apstākļu spiests, medību vadītājs izvēlas lielākus mastus, tad nopietni jāapsveŗ, kur mednieki — uz galvenajām zvēru tekām — jānostāda flangos vai pat aizmugurē.

Ja mežcūku un citās medībās, kur dzenami lielāki masti, grib medību dienā izdzīt iespējami vairāk mastu, tad dzinēju skaitu dubulto un kamēr viena maiņa mastu dzen, otrā jau novietojas nākamā masta dzīšanai. Medniekus uz jaunām nostādīšanas vietām

---

[1]) Skat. arī *K. Kūlis* — Mastošanas medību rīkošana uz dižzvēru. „Meža dzīve" 1937, 5543.—5549. un 5589.—5592. lp.

[2]) Ja mednieku daudz, tad viņus labāk nestādīt tuvāk vienu pie otra (uz 40—50 soļiem), lai katrs no tiem šauj tikai uz vienu pusi, nevis tādēļ pārmērīgi palielināt masta lielumu, „lai visus varētu ērti nostādīt" — jo, kaut arī „ērti nostādītiem", viņiem tomēr nevarēs nekā lāgā uzdzīt virsū, sevišķi, ja runā par zaķu medībām.

aizved braukšus. Šādi rīkojoties, Belovežas mežos vēl pēdējos gadu desmitos atsevišķa masta izdzīšanai nodarbināti ap 700 dzinēju. Medību plānu sastādot, arī pirms mazākām medībām arvien jau iepriekš labi jāapsveŗ, kādā kārtībā mastus dzīs un kā dzinējus un medniekus visērtāk pārvietot uz nākošo mastu, lai nebūtu liekas staigāšanas un lai medījumi netiktu iztraucēti no vēl nedzītā masta.

Arī medību laikam liela nozīme, pareizu medību plānu izstrādājot. Pirmā loma piekrīt vējam, jo no vispārējā apskata mēs jau zinām, cik laba zvēra oža, un, pats par sevi saprotams, ka pret vēju medījumu tikai reti kad izdosies piedzīt mednieku tuvumā. Novērojot vēja virzienu, nav jāpiemirst, ka augsta meža malā vējš arvien pārsviežas, kā tas redzams pievienotā zīmējumā, un vēl diezgan tālu no mežmales gaisa strāvai var būt pretējs virziens nekā vispār. Šādos gadījumos medniekam jāstāv vai nu vismaz soļu 50 mežā iekšā, vai arī apmēram tikpat tālu ārpus meža, ja tur ir kur paslēpties un ja ir izredzes medījumus izdzīt uz klajuma.

Ja vēja virziens prasītu medījumu dzīšanu uz tādu pusi, kur medījumi labprāt neiet un kur nav medījumu taku, tad ar vēja virzienu var arī nerēķināties: ātrākā skrējienā medījums var pienākt medniekam pa šāvienam, arī skrienot pret vēju, kā to visbiežāk var novērot pie staltradžiem briežiem un mežcūkām, kuŗi ar ožas palīdzību no mednieka prot droši izvairīties, vienīgi lēnā gaitā pārvietojoties. Masta vēja pusē ieteicams medniekiem stāvēt uz paaugstinājumiem, pat uz malkas grēdām vai augstākiem celmiem. Mednieka apkārtnei jābūt pietiekoši pārredzamai, lai viņš tuvojošos zvēru varētu jau laikus ievērot.

Medības iesāk, ja vien nav kādu sevišķu pretēju motīvu, no meža malas un virzās uz masīva vidu, zināms, ievērojot vispārējās zvēru paražas — uz kuŗu pusi tie iztraucēti visbiežāk dodas. Ja nav kādu sevišķu iebildumu, tad ieteicams labākos mastus ņemt arvien pirmos, jo medību sākumā kā mednieki, tā dzinēji centīgāki un uzmanīgāki, tādēļ sekmes arvien labākas nekā pēcpusdienās, kad arī zvēru izdzīšana uz mednieku līnijas (pēc plkst. 14—15) grūtāka, jo šai laikā zvēri dažreiz jau uzcēlušies no guļas vietām. Pazīstot zvēru slēptuves (guļas vietas) un zinot viņu galvenās tekas, nebūs grūti iedalīt mastus. Jauns darbinieks rajonā ar medību vadību varēs sekmīgi tikt galā vienīgi tad, ja būs sastādīta sīka rajona medību karte, uz kuŗas atzīmētas medījumu galvenās slēptuves, takas, vēlamākais mastu iedalījums, izdevīgākie dzīšanas virzieni un galvenās mednieku stāvēšanas vietas. Pēc katrām medībām šai kartē

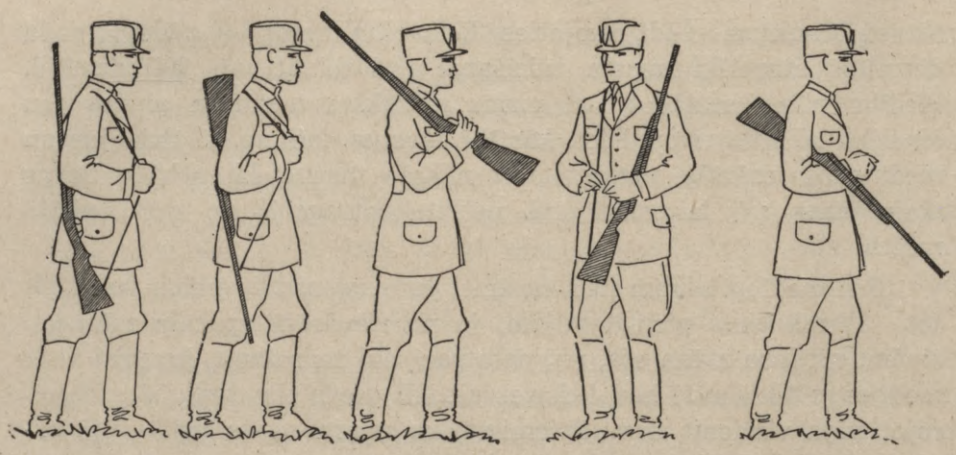

Att. 265. Tā bisi nes apzinīgs mednieks: stobru gals arvien uz augšu vai uz leju, nekad ne pārējo mednieku vai dzinēju virzienā.

izdarāmi papildinājumi uz gūto novērojumu pamata. Skicēm no šīs kartes jābūt arī mednieku nostādītāja un dzinēju vadītāju rīcībā.

Pie mastu kārtības noteikšanas jāievēro, lai medniekiem un arī dzinējiem nebūtu jānostaigā lieli gabali, pārvietojoties no viena masta uz otru. Jau iepriekš visiem jābūt informētiem, uz kuŗu pusi jādodas pēc tam, kad masts izņemts. Labai kārtībai medībās vispār ļoti liela nozīme, un tā jāievēro ne tikai dzinējiem, bet arī medniekiem bez ierunām jāpadodas medību vadītāja norādījumiem. Galvenos vispārējas dabas noteikumus lielākās medībās vislabāk nodrukāt medību uzaicinājumā vai medību rajona kartes otrā pusē. Medībās ar dzinējiem sevišķi jāievēro sekojoši nosacījumi: 1) pārejot no viena masta uz otru, ierocis jāizlādē. Pēc kritiena vai līšanas pa meža biezokni ar piesnigušiem kokiem, pirms pielādēt bisi, jāapskatās, vai stobrā nav palikusi zeme vai sniegs, kas jāiztīra, lai pie nākamā šāviena nepārsprāgtu stobrs. Pēc bises pielādēšanas tā jānodrošina un bezgaiļa bisei aizsargs jāatbrīvo vienīgi, šaušanai gatavojoties un bisi pie vaiga liekot. Pa laikam jāpārbauda arī bises siksnu: ja tā nebūs pareizi piestiprināta un pielādēta bise nokritīs zemē, tad ļoti bieži var iet vaļā šāviens; 2) ierādīto vietu mednieks drīkst atstāt vienīgi pēc tam, kad medību vadītājs ir devis attiecīgu signālu, ka dzīšana nobeigta; 3) „uz numura" stāvot, mednieks nedrīkst kustēties un smēķēt, jo ar tādu rīcību viņš atbaida medījumus arī no saviem kaimiņiem. Nedrīkst šaut medījumu, kuŗš atrodas tuvāk pie kaimiņa, izņemot gadījumus, ja par to notikusi jau iepriekš īpaša vienošanās; 4) aļņus, briežus, mežcūkas un stirnas atļauts šaut vienīgi ar lodi. Pielādētas patronas

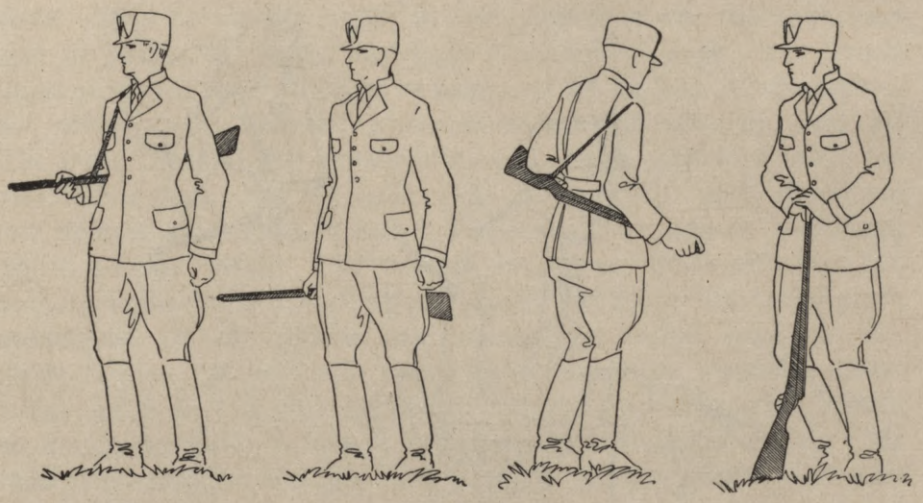

Att. 266. Arī tad, kad bise tukša, apzinīgs mednieks to nekad nedrīkst tā turēt, kā tas redzams šinī attēlā, jo no sliktiem paradumiem grūti atradināties un kādreiz kāda patrona bisē arī var piemirsties.

Attēlā pa labi — šādā skaistā pozē gan drīkst vēl atspiesties uz sava spieķīša (seno laiku kaŗavadoņus tā tēlo atspiedušos uz saviem zobeniem), bet ne uz šautenes stobra!

No labās puses otro parādīto „ērto" bises nēsāšanas paņēmienu pie mums tik ļoti iecienījuši daži vecākās paaudzes mežsargi un lauku mednieki, ka esot pat zināms kāds gadījums, kur šīs pozes cienītājam viens pirksts jau nošauts (ar kreisās rokas piedurkni sprūdu nospiežot), bet tagad viņš turpinot stobra galā iebāzt nākošo. Patiešām „rakstura" izrādīšana nevietā!

Attēlos pa kreisi parādīti apzinīgu mednieku apkaunojoši bises nēsāšanas veidi, jo tie apdraud apkārtni un nav pieļaujami, kaut vai vainīgais nezin cik noteikti būtu pārliecināts, ka bise tukša.

vai lādiņa sastāvdaļas pērkot, arvien labi jāuzmanās, lai iegūtu bisei noderīgu izmēru čaulītes, pulveri un lodes. Niķeļa, vaŗa čaules vai svina lodes piemērotas katra cita tipa stobru vītnēm. Vītnēm un stobru kvalitātei jāpiemēro arī lodes gaŗums un tās svars; 5) ar skrotīm medījumam vispār nedrīkst šaut tālāk par 50 soļiem. Tikai ar sevišķi labu ieroci gaŗāmskrejošam medījumam var šaut nedaudz tālāk. Šaujot ar lodi, pat ar tālskaša palīdzību, augstākais pielaižamais šāviena attālums — līdz 200 soļu. Zaķus, vecos rubeņus un pīles rudenī nedrīkst šaut ar skrotīm, smalkākām par 3 mm, lapsas ar skrotīm, smalkākām par 3½ mm, mežzosis un pieaugušus medņu gaiļus ar skrotīm, smalkākām par 4 mm, jaunos rubeņus, irbes, pīles vasarā un baložus ar skrotīm, smalkākām par 2½ mm. Nekad pie tam nedrīkst piemirst, ka medības un šaušana dzīvam medījumam nav vieta, kur izmēģināt, cik labi šauj bise.

Att. 267. Arī ragavās braucot, šādi turēta bise bīstama ne tikai iepakaļ ejošam zirgam. Daudzi nopietnāki nelaimes gadījumi un bises laides kakliņa pārlaušana ir bijuši sekas neapdomīgai rīcībai.

Kaut arī bise tukša, tā jātur arvien tā, it kā tā būtu pielādēta.

Arī vingrināšanās šaušanas mākslas pamatos izdarāma, šaujot nedzīvam mērķim. Ja tuvumā nav modernas šautuves, tad var šaut no kādas nogāzes ritinātai ripai, gaisā sviestam sprungulim vai tml. mērķim. Lai nenāktu priekšā nelaimes gadījumi un mednieku ētikas pārkāpumi, medībās jāšauj vienīgi skaidri saskatītiem medījumiem, bet ne visam, kas kaut kur mežā kustas; 6) nekad nedrīkst šaut medījumam, kas pašreiz atrodas mednieku līnijā. Pār šo līniju nedrīkst arī tēmēt medījumam; 7) mastā medījumam nedrīkst vairs šaut, ja dzinēji pienākuši tuvāk par apm. 150 soļiem, bet kailsala laikā un uz klajuma, ja tie tuvāk par 200 soļiem. Uz ūdens nedrīkst šaut putnu citu mednieku virzienā, ja tie atrodas tuvāk par 300 soļiem; 8) sevišķa uzmanība jāievēro, šaujot ar lodi. Mastā ar spēcīgāku lodi vispār nav vēlams šaut un nekad nav jāaizmirst, ka lode, pret cietu zemi, akmeņiem vai kokiem atsitoties, var arī mainīt savu virzienu. Sevišķa uzmanība jāievēro ziemā, salā šaujot, jo tad arī neliels apledojis zariņš var lodi no-

virzīt sāņus pat ar 30° leņķi; 9) bisi pielādējot vai izlādējot, pārejot no masta uz mastu un vispār medniekiem kopā esot, ierocis jānes un arvien jātur ar vai nu uz augšu vai arī uz leju vērstu stobru, bet nekad stobrs nedrīkst atrasties horizontālā stāvoklī, kaut arī bise būtu izlādēta; 10) pārvietojoties no viena masta uz otru, nedrīkst trokšņot. Medību laikā nedz medniekiem, nedz dzinējiem nav vēlama alkoholisko dzērienu lietošana; 11) nošautu medījumu drīkst pievākt vienīgi, kad dzīšana beigusies. Izņēmums var būt nošauta lapsa, kuŗu parasti atļauj paņemt arī nekavējoties tūliņ pēc nošaušanas, un 12) sašautu medījumu drīkst meklēt tikai pēc dzīšanas beigām; ja sašautais zvērs iegājis kādā no turpmāk dzenamiem mastiem, tad viņa meklēšanu medību vadītājs uzdod kādam no dzinējiem, kuŗš to izdara tad, kad dzen attiecīgo mastu. Par sašautiem medījumiem pēc katra masta arvien jāpaziņo medību vadītājam.

Lai sašauto medījumu būtu iespējami mazāk, par to jārūpējas, cik vien tas iespējams, katram apzinīgam medniekam. Šo prasību ievērojot, vispār nemēdz šaut medījumam no priekšas, jo mērķis tad vismazāks, un, piemēram, dižzvēriem šaujot, lode no plecu kaula viegli noslīd, iekšējos organus neskaŗot. Arī šāviens tieši nopakaļ dižzvēram skaitās barbarisks, jo medījums šai gadījumā gan bieži vien tiek nāvīgi ievainots, bet parasti vēl ilgi mokās, kamēr nobeidzas. Šo šāvienu pieļauj vienīgi jau smagi ievainotam zvēram.

Arī no izdevīga stāvokļa medījumam šaujot, labi jāievēro, kur medījums atrodas šāviena brīdī un kādas ir šāviena sekas: kā pēc šāviena izturas medījums, vai nav novērojamas kādas pazīmes, kas norāda, kur šāviens medījumu trāpījis. No šī faktora pareiza novērtējuma, kā tālāk redzēsim, nereti vien atkarājas, vai medījumu izdosies rokā dabūt, vai arī tas kaut kur aizies bojā neatrasts, varbūt tikai pēc ilgākas mocīšanās.

Par šāviena rezultātiem medījumam mednieks var spriest no vairākām pazīmēm. Pirmo norādījumu uzmanīgam medniekam ar labu dzirdi dažreiz jau dod izšautās lodes troksnis. Ja lode medījumu nav skārusi, tā kaut kur tālāk atsitas pret kādu koku, celmu vai zaru un, skaļi spindzēdama, dod rikošetu. Ja lode trāpījusi dzīvnieka ķermeni, dzirdams dobjš plunkšķis. Ja lode atsitas pret kādu lielāku kaulu, dzirdams ass klakšķis [1]). Vējainā laikā šīs atšķirības nekad nav sadzirdamas, un bieži vien nav sadzirda-

[1]) Skat. *K. Līvs* — Medījumu ievainojumu noteikšana. „M. un M." 1938, Nr. 8, 296.—300. lp.

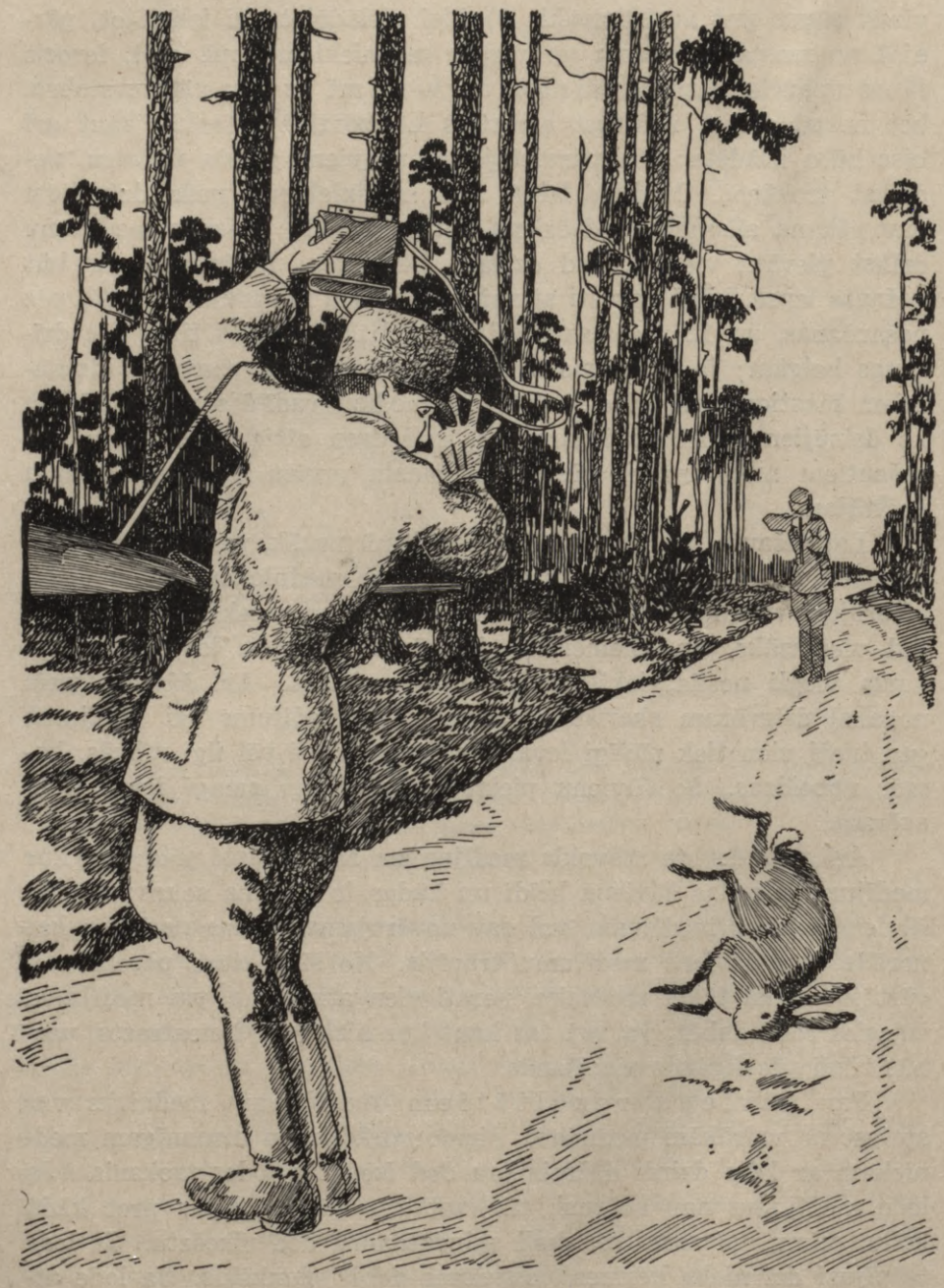

Att. 268. Apzinīgs mednieks nekad nešauj medījumu mednieku līnijā. Arī medījumam tēmējot, bisi nekad „nevelk cauri mednieku līnijai", lai satraukumā pasprukušais šāviens neievainotu kaimiņu. Šaut tuvumā novietota kaimiņ-mednieka virzienā ir negodīgi, un par šādu pārkāpumu mednieku Lielvācijā stingri soda arī gadījumos, kad nelaime nav notikusi. Par visiem Lielvācijā

Att. 269. Klusa traģēdija, kuŗu visbiežāk rada neapzinīgu mednieku pārāk tāla šaušana.

Pēc *K. Visotska* zīm.

mas arī bezvēja laikā. Norādījumus trāpījuma novērtēšanai vērīgam medniekam tomēr arvien dod veids, kā dzīvnieks reaģē uz šāvienu.

1) Ja zvērs pēc šāviena krīt kūleniski un paliek gulot, tad tam parasti trāpīts smadzenēs, sirdī vai mugurkaulā.

2) Ja medījums gan pakrīt, bet sāk spārdīties un it kā atžirgt, tad tas parasti norāda, ka vai nu viegli ķerta galva (arī ragi), vai skrambāts mugurkauls vai tā atzarojums, un medījums var arī aiziet, ja nesaņems tūliņ otru, nāvīgu, šāvienu.

3) Ja medījums taisa augstu lēcienu un tad aizskrien no redzes aploka, tad tas ļoti bieži trāpīts priekšplecā un tam var būt aizķerta arī sirds. Ja redzamas gaiši sarkanas, putojošas asinis, tad tas norāda, ka ķertas plaušas un zvērs nebūs spējīgs tālu aiziet.

---

notikušajiem nelaimes gadījumiem jāziņo: 1) triju dienu laikā Kreisjägermeister'am un 2) Jagdhaftpflichtversicherungsstelle für die deutschen Jäger, Berlin W. 9, Bellevuestr. 14. Ja nelaimē vainojams ierocis vai munīcija, tad bise līdz ar lietotām patronām un izpildītu anketu jānosūta Deutsche Versuchsanstalt für Handfeuerwaffen, Berlin-Wannsee, Stahnsdorfer Damm. Izpildāmo anketu formulāri saņemami medniecības jautājumus kārtojošās iestādēs.

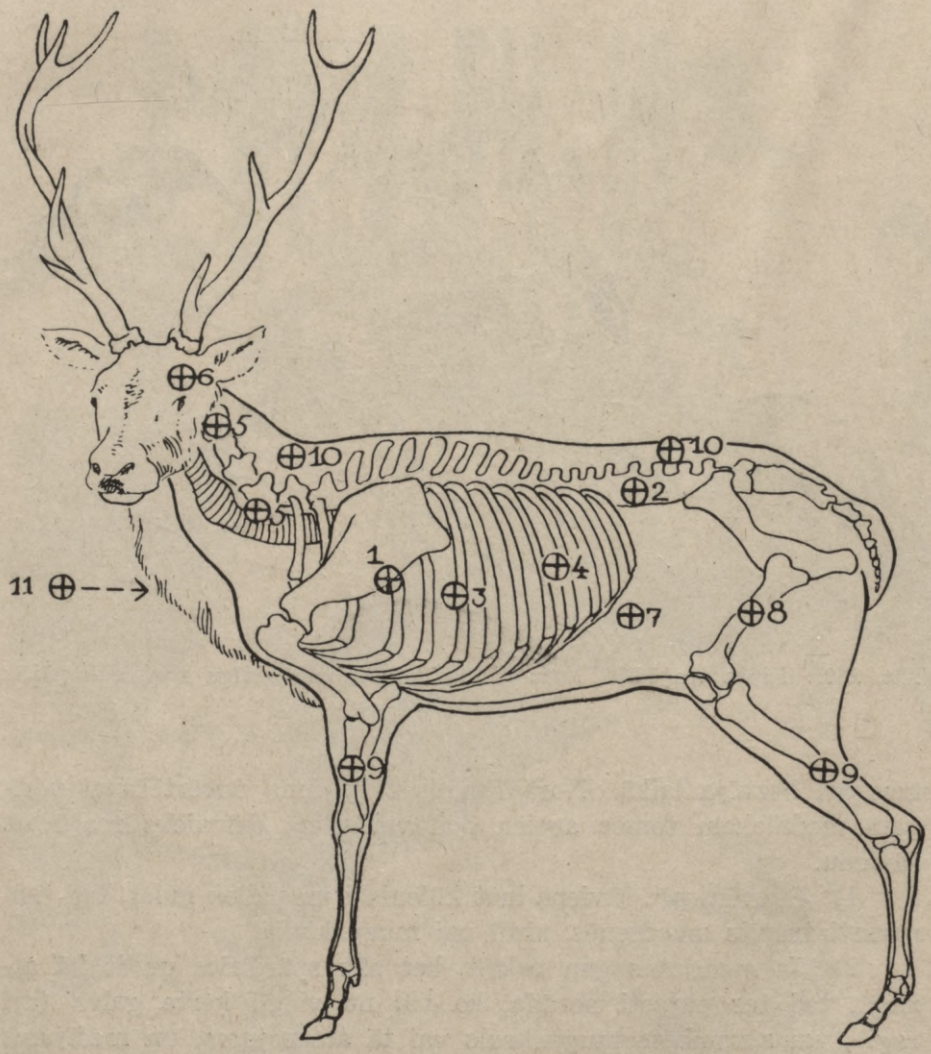

Att. 270. Trāpījuma nāvīgums, ja briedim šauts ar irstošo lodi, būs apm. šāds:

1. Priekšplecā — ja ar lodi vai tās šķembām skarta sirds vai mugurkauls, tad zvērs sabrūk uz vietas, citādi krīt uz priekšu, uzlec atkal kājās, taisa vienu lielu lēcienu un skrien 100—200 m, kamēr krūšu kurvis pieplūst asinīm. Tad sabrūk un ir beigts, paliekot gulot parasti uz tās puses, kur lode iegājusi ķermenī.
2. Mugurkaulā — medījums sabrūk un ir uz vietas beigts.
3. Krūšu dobumā — pēc šāda trāpījuma zvērs parasti izsit pakaļkājas gaisā un skrējienā pa reizei apstājas, skaļi asinis izklepojot. Pēc apm. 200 m pa lielākai daļai sabrūk beigts.
4. Aknās, liesā vai nierēs — atkarībā no irstošās lodes iedarbības zvērs vēl noskrien līdz 500 m un nobeidzas, ja netiek piešauts, tikai 20—60 min. laikā.
5. Kakla skriemeļos — zvērs sabrūk uz vietas un ir tūliņ beigts.

4) Ja medījums pēc šāviena izsviež abas pakaļkājas gaisā un aiziet salīcis, tad tam trāpīts kuņģī. Šais gadījumos tas jāsāk meklēt ne ātrāk kā pēc 3—4 stundām.

5) Ja medījums paklūp, bet atkal pieceļas un aiziet uz 3 kājām klibojot, tad tam trāpīts gurnā vai kājā. Ja uz tā pēdām tūliņ uzlaiž suni, tam izdodas zvēru parasti apturēt, kamēr tas vēl nav iemanījies veiklāk noturēties vienīgi uz 3 kājām. Šai gadījumā mednieks var suņa riešanas vietai piezagties un medījumu piešaut.

6) Ja zvērs (vai arī putns) pēc šāviena sāk savādi griezties uz vietas un neskrien tūliņ projām, tad tam parasti bojāta redze. Tāpat kā visos citos gadījumos, kad trāpījums šaubīgs, arī šai reizē nevajag skopoties ar otru šāvienu, ja vien tas iespējams.

Tomēr arī gadījumos, kad šādu vai tml. zīmju nav un zvērs it kā aizgājis sveikā, kārtīga mednieka pienākums labi izpētīt šaušanas vietu, vai spalvas, vilna, kāju nospiedumi vai asinis nenorāda, ka medījums tomēr sašauts un vēl rūpīgi jāmeklē. Viens no pamata pienākumiem medniekam ir nerīkoties vieglprātīgi ar šāvieniem un katrā ziņā sameklēt ikvienu sašautu zvēru (vai putnu), sekojot, cik iespējams, arī šķietami pūdelētiem. Lai droši atrastu vietu, kur medījums atradies šāviena brīdī, mednieks vis-

---

6. Galvā — šāviens nav apzinīga mednieka cienīgs un pieļaujams tikai atsevišķos gadījumos. Atļauts medījumu piešaušanai, jo ja lode skaŗ smadzenes, zvērs ir uz vietas beigts. Ja veselam dzīvniekam lode trāpa galvā, tas parasti saslienas uz pakaļkājām un dažreiz arī pārmet kūleni, bet nereti pēc tam (pēc dažām sekundēm vai pat minūtēm) uzlec kājās un, ja netiek piešauts, aiziet tā, ka mednieks to vairs neatrod.
7. Kuņģī vai zarnās — mežonīgs, mednieka necienīgs šāviens. Zvērs pie šāda trāpījuma parasti saraujas, izsit pakaļkājas gaisā un aizskrien ar izliektu muguru. Pēc neliela gabala nogulstas, bet, cilvēkam tuvojoties, skrien atkal tālāk. Aiziet ap 1 km vai tālāk, beidzot apgulstas un nobeidzas pēc vienas vai vairākām dienām.
8. Stilbu kaulos — mednieka necienīgs šāviens, jo dzīvnieku smagi sakropļo, bet tas vēl var ilgi vārgt. Pēc šāviena zvērs saklūp uz pakaļējās daļas, bet atkal pieceļas un aizskrien. Spēcīga asiņošana pēc ½ km bieži izbeidzas.
9. Kājās — dzīvnieks saklūp uz sašautās kājas pusi, atkal saslienas un aizskrien īsākiem lēcieniem, sašauto kāju saudzējot. Šāviena vietā kaulu drumslas. Apzinīga mednieka necienīgs šāviens.
10. Mīkstumos — dzīvnieks nekad nekrīt šāviena vietas tuvumā, ja nav ķerts mugurkauls. Ja lode dzīvnieka ķermeni tikai skārusi, tad tas arvien izveseļojas. Nepieļaujams šāviens.
11. Šāviens no priekšas — pieļaujams vienīgi izcilam šāvējam, jo mērķis mazs. Ja lode skaŗ sirdi, sekas kā 1. trāpījuma gadījumā.

pirms atzīmē savu atrašanās vietu, visbiežāk ar kādu nolauztu zariņu, kuŗam blakus zemē noliek otru, kas ar augošo galu norāda šāviena virzienā. Ejot uz piešaudes vietu, nomet zemē vēl pa vadzariņam. Vietu, kur medījums atradās šaušanas momentā, atzīmē, kā 307. un 308. att. parādīts. Sargās piešaudes vietu samīdīt un nobradāt, īpaši saudzējot medījuma pēdas. Asinis meklējot, velk pa sūnām, zāli vai mētrām baltu mutautiņu. Asiņu zīmes vērtējot, nav jāpiemirst, ka pat nāvīgi trāpījumi ne vienmēr dod manāmas asinspēdas. Iešaudes caurumu var aizsprostot tauki, audi, vai arī to noslēdz āda: asinis noplūst uz iekšu, un, ja lode nav gājusi cauri, medījums var nokrist arī beigts, iepriekš asinspēdas neuzrādījis. Kā puslīdz drošu zīmi tam, ka trāpīti dzīvnieka galvenie organi, uzskata to, ja šāviena vietā nav nemaz asiņu vai arī to maz, bet vēlāk asiņu vairums pieaug. Turpretim, ja sākumā asiņu daudz, bet vēlāk to kļūst mazāk un tās gaiši sarkanā krāsā, tad jāpieņem, ka šāviens trāpījis muskuļos. Gaiši sarkanas, putojošas, asinis blakus pēdām vai arī pie krūmu vai koku zariem un lapām norāda uz to, ka trāpītas plaušas. Tumši sarkanas asinis uz pēdām un blakus tām norāda, ka bojāti lielāki vai mazāki asinsvadi, bet kuŗā tieši ķermeņa daļā, par to jāspriež pēc citām pazīmēm. Ja asiņu krāsa ļoti tumša, brūngana, dažreiz it kā „putraimaina", tad tā ir zīme, ka trāpītas aknas. Aknu un liesas trāpījuma gadījumos dzīvnieks skrien ar parasti kūkumā saliektu muguru un jau pēc pāris simts soļiem nogulstas, lai drīz vien paceltos no jauna.

Gaišas iedzeltenas krāsas asinis, kuŗām piejaukta nesagremota barība vai arī manāma kuņģa vai zarnu satura īpatnējā smaka, norāda uz trāpījumu kuņģī vai zarnās.

Papildu norādījumus par to, vai medījums ievainots vai aizgājis sveikā, dod arī dzīvnieka kāju nagu izrāvumi augsnē tūliņ pēc šāviena (ievainotam dzīvniekam augsnes izrāvumi ar nagiem parasti dziļāki), lodes atgrieztās spalviņas vai izrautie kaulu gabaliņi. Kaulu drumslas parasti norāda, ka trāpīts kājās. Gaŗa spalva blakus pēdām norāda, ka lode vai nu nogājusi gar ādu, vai arī spalva nāk no dzīvnieka kakla vai žokļiem. Ļoti īsa spalva var nākt no kājām, bet tā var arī būt atgriezumi, lodei dzīvnieka ķermenī ieurbjoties. Arī spalvas krāsai jāpievērš uzmanība, un dzeltenas vai baltas krāsas spalva pie briežiem staltradžiem parasti norāda uz sliktu trāpījumu. Medījumu nedaudz skārušie šāvieni visbiežāk atstāj visvairāk spalvu un arī ādas gabaliņus.

Sašautie medījumi, izņemot teļus, parasti atdalās no bara. Tie pie tam neiet taisni vien projām, bet ļoti bieži nogriežas lokveidā

uz to pusi, no kuŗas tam iešauts. Sašauts zvērs visbiežāk mēdz meklēt biezokņus, kur paslēpties. Tomēr nereti tie nokrīt arī pilnīgi klajās vietās, un, sašauto medījumu meklējot, aprobežoties vienīgi ar biezokņu pārmeklēšanu nav dibināti. Sašauto medījumu parasti nav ieteicams sākt meklēt priekš 1—3 stundām, vienīgi acīm redzamu kāju bojājumu gadījumos tiem steidzas piekļūt no jauna pa šāvienam nekavējoties. Sašauto medījumu meklēšanai nepieciešami asinspēdām droši sekojoši suņi. Par tādiem var apmācīt arī vācu asspalvainos putnu suņus, takšus un spāniēļus, bet vislabāk šai vajadzībai noder Hanoveras asinspēdu dzinēji (der hannoversche Schweisshund) un Bavārijas kalnu asinspēdu dzinēji (der bayrische Gebirgsschweisshund, mazāks par pirmo minēto).

Suņa darbs būs viegls, ja medījumam trāpīts sirdī, plaušās, aknās vai liesā, jo tad zvērs tikai reti kad spēj aiziet tālāk par 100—500 m. Pie trāpījuma galvas vai mugurkaula smadzenēs tas, protams, arvien paliek uz vietas. Vēdera ievainojumi gan parasti nāvīgi, bet medījumu tikai reti kad izdodas atrast. Tas šai gadījumā var dzīvot vēl ilgāku laiku. Ļoti nepatīkami arī kāju un purna ievainojumi. Pēdējā gadījumā dzīvnieki nereti nobeidzas no bada un slāpēm, kādēļ galvā dižmedījumiem nekad nešauj. Patumšas un biezas asinis, sajauktas ar siekalām un kaulu drumslām, norāda uz kļūmīgo purna vai kāju ievainojumu. Pēc tā konstatēšanas jāpieliek visas pūles, lai zvēru vēlreiz uzdzītu medniekiem, kas izbeigtu dzīvnieka mokas.

Līdzīgi kā pie zvēriem, arī pie putniem svarīgi ievērot trāpījumu pazīmes tūliņ pēc šāviena, jo tas arvien ievērojami atvieglos aizšautā sameklēšanu. Piemēram, ja redzam, ka putns krīt kūleniski ar nesasprindzinātu („vaļēju") kaklu, tad tā ir zīme, ka putns jau beigts un paliks, kur kritis. Ja turpretim putns krīt kūleniski, bet tā kakls sasprindzināts, tad jādomā, ka putns ķerts vienīgi spārnā. Ja putns pēc šāviena ceļas stāvus gaisā, tad tas parasti norāda, ka ķertas plaušas vai smadzenes. Pēdējā gadījumā celšanās uz augšu slīpāka, un putns arī nekrīt tik vertikāli lejā kā pirmajā gadījumā, bet pēc kritiena dažreiz mēģina vēl lidot. Ja putns turpina lidojumu, bet tūplis nokāries, tad trāpīts vēderā vai zarnās. Arī uz leju nokārušās kājas norāda uz ievainojumu vēderā. Lidojums arī šai gadījumā nedrošs. Putns mēģina nolaisties kādā paslēptuvē, kur ielīdis arī parasti mirst. Ja putns izstiepj tikai vienu kāju un vai nu to vēlāk ierauj atpakaļ vai arī tā paliek karājoties, tad ievainota ciska vai arī atšauta viena kāja. Putns var vēl labi paslēpties. Ja, pretēji pieņemtajam, šauts putnu

barā, nevienam atsevišķi netēmējot un arī neievērojot nekādas trāpījuma zīmes pie atsevišķiem putniem, tad jāzina, ka ļoti bieži tie putni, kas atdalās no pārējiem, ir ievainoti un meklējami ar putnu suni pirmie.

Lai medniekus atturētu no vieglprātīgiem, īpaši pārāk tāliem vai arī nepiemērota rupjuma skrotīm šāvieniem, medību biedrības arvien noliek soda naudas par pūdelēšanu. Kārtīgam medniekam lai tomēr arvien viņa sirdsapziņa būtu bargākais soģis un lai viņš nekad nepiemirst, ka arī medījumi ir dzīvas radības, pret kuŗām jāizturas cilvēcīgi: nekad nav attaisnojama rīcība, ar kuŗu medījumam var sagādāt liekas mokas.

Bez šiem un līdzīgas dabas noteikumiem, kas tagad atzīti visā kultūrālā mednieku pasaulē, vēl liela vērība veltījama arī medību ētikai [1]). Nekad nebūtu jāpiemirst, ka nav izdevīgi kāda „nelaimīga" zaķa vai pat lapsas dēļ sanākt naidā ar savu labāko draugu. Tādēļ arī nekad nevajag šaut medījumu kaimiņam „no deguna", bet ja vairāki mednieki šāvuši vienam un tam pašam medījumam, tad nevajag vienam un otram censties to iegūt sev, bet gan ļaut piederības strīdu (ja tāds rastos) izlemt medību vadītājam.

Ja kādam no medniekiem ir līdzi suns, tad dzīšanas laikā to nekādā gadījumā nedrīkst laist vaļā vai nu pakaļ sašautajam medījumam, vai arī ļaut pienest klāt nošauto medījumu. Suni laist pakaļ sašautam medījumam drīkst tikai ar medību vadītāja ziņu, bet nošautā medījuma klātpienešana atļaujama tikai pēc dzīšanas beigām.

Ja grib vērst mednieku uzmanību uz kādu ievērotu medījumu, tad parasti Vakareiropā lieto šādus saucienus:

brieža gadījumā — „tajo",
mežcūku — „vallo",
zaķu — „harro",
putnu — „tiro",
pārējo medījumu — „varto".

Ar šiem saucieniem tomēr jābūt uzmanīgiem, lai ar tiem neizdarītu „lāča pakalpojumu" un neaizdzītu medījumu atpakaļ, cauri dzinēju līnijai. Tos dzinēju medībās parasti lieto vienīgi dzinēji vai flangos stāvošie mednieki.

Lai nobeigtu apskatu par mednieka izturēšanos medībās ar dzinējiem, vēl sakāmi daži vārdi par mednieku nostādīšanu „uz numu-

[1]) Skat. arī *I. Saraps* — Par mednieka ētiku un medījumu pārdošanu. „M. un M." 1938, Nr. 8, 294.—296. lp.

Att. 271. Kraukļi mielojas pie staltradža, kas kritis no šāviena, bet neatrasts. Zūras nov. 8. X. 38. fot. *V. Blankenburgs.*

riem". Lai neviens nejustos apvainots, arvien vislabāk izlozēt — kādā kārtībā medniekiem jāstāv, pie kam izvilktie numuri paliek spēkā visu dienu, tikai katrā no nākošiem mastiem pirmajā vietā stāv cits numurs. Pieņemsim, ka pavisam 12 mednieku. Pirmajā mastā viņi tad tiktu nostādīti izvilkto numuru kārtībā, otrā — pirmais stāvētu vai nu 2., vai 3. numurs [1]), skatoties pēc tā, cik ātri medību dalībnieki vēlas pārvietoties no stāvēšanas flangā uz stāvēšanu vairāk pret masta vidu; pirmais vai otrais numurs šai gadījumā stāvēs jau kā pēdējie. Trešajā mastā, ja pārvietošanās notiktu par diviem numuriem, mednieku kārtība jau būtu: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 1, 2, 3 un 4, ceturtajā mastā: 7, 8, 9, 10, 11, 12, 1, 2, 3, 4, 5 un 6 utt. Ja medībās piedalās arī personas, kuŗas uzskata par „nepatīkamiem kaimiņiem", kas vai nu arvien cenšas ielīst dziļāk mastā, vai arī nestāv mierīgi „uz numura", smēķē, šauj medījumam uz mednieku līnijas, pēc nostādīšanas „uz numura" arvien darina

[1]) Dažreiz arī 11. vai 10. Kā pēdējie šai gadījumā stāvētu 10. resp. 9. numurs un, piemēram, pirmā gadījumā visa mednieku rindas kārtība būtu: 11, 12, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 un 10.

sev šaušanas stidziņas u. tml., tad iespējams pēc pirmā izlozējuma tālākos mastos medniekus grupēt arī tā, lai katra mednieka kaimiņi arvien mainītos. Piemēram, pēc šādas schēmas:

pirmajā mastā — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 un 12
otrā „ — 2, 4, 6, 8, 10, 12, 1, 3, 5, 7, 9 un 11
trešajā „ — 3, 6, 9, 12, 2, 5, 8, 11, 1, 4, 7 un 10
ceturtajā „ — 4, 8, 12, 3, 7, 11, 2, 6, 10, 1, 5 un 9

vai kāds tml. Vēl vienkāršāk, protams, ir izlozēt mednieku novietošanas kārtību katram mastam atsevišķi, kā to K. Melders ieteic „Medn. un Makšķ." 1932, 251.—253. lp.

Ja mednieku daudz, tad ļoti vēlams, īpaši staltbriežu un mežcūku medībās, daļu mednieku nostādīt uz galvenajām tekām („vekseļiem") masta flangos un pat dzinēju aizmugurē. Pie mednieku nostādīšanas arvien arī jāievēro, lai viņi būtu iespējami labi maskēti un lai medījums tos tik viegli nevarētu ievērot, kā arī nepamanīts varētu pienākt pie mednieka tīri klāt un lai būtu zināms brīvs lauks šaušanai.

Maskētu stāvokli vislabāk sasniegt, nostādot mednieku aiz kāda cera, kas viņu aizsedz apmēram līdz krūtīm. Ja nekādu krūmāju tuvumā nav, tad var nostādīt mednieku pie kāda koka (ja gaidāma lapsa vai vilks, tad mednieks stāv aiz koka, citādi ar muguru pie koka piespiedies — uz masta pusi no koka rēķinot), kur viņu zvērs tik viegli neieraudzīs, ja vien mednieks nesakustēsies un medījumu neaizbaidīs, pirms tas nebūs pienācis pa šāvienam; bet ja arī noderīga koka tuvumā nav, tad lielākās medībās vajadzētu tādās vietās ierīkot sevišķus aizsargu segumus no puslokā zemē iespraustiem zariem vai ar sūnām maskētiem zaru pinumiem[1]). Seguma augstums no 1—1½ m, lai tam pāri varētu brīvi šaut. Nekādā gadījumā medniekus nedrīkst nostādīt mežā uz klajuma, jo tur gandrīz nekad zvērs laukā nenāks. Ja kādam iekrīt stāvēt klajuma malā, tad labāk viņu nostādīt 40—50 soļu mastā iekšā.

Lai mednieks labāk varētu redzēt zvēra tuvošanos arī biezoknī, ir labi, ja no viņa atrašanās vietas ir jau agrāk iztīrītas 2—3 stidziņas (vislabāk, viena taisni biezoknī iekšā un divas slīpi — katra uz savu pusi, tā sauktās — „vārnu kājas"), apmēram 40—60 soļu garas un ne vairāk kā vienu soli platas. Šaut uz šīm stidziņām izdosies tikai reti, bet mednieks vismaz redzēs medījuma tuvošanos

[1]) Daži ieteic izrakt zemē 0,6 m dziļu un 0,9 m platu bedri. Zemi pie rakšanas sviež uz masta pusi un vēlāk maskē ar sūnām. Šādas reiz ierīkotas paslēptuves paliek uz visiem laikiem. Ir redzēti arī gadījumi, kad mednieku stāvēšanas vietās taisa zemes uzbērumus, lai apkārtne būtu labāk pārredzama.

Att. 272. Lai tuvojošos medījumu varētu labāk saskatīt, ir labi, ja mednieku nostādīšanas vietās biezokņos iepriekš izcērt ap 40—50 soļu gaŗas, šauras stidziņas („vārnu kājas"), kā attēlā parādīts. Medniekus biezokņos nav vēlams novietot tālāk par 100 soļu vienu no otra.

un varēs attiecīgi sagatavoties. Stidziņas nevar taisīt platākas, jo tad bailīgākie medījumi, kā lapsas un mežcūkas, no tām sargāsies.

Ja masts ietveŗ gaŗas, neaizaugušas cirsmas un dzīšana notiek tām šķērsām pāri, tad, medniekus nostādot, jāatceras arī, ka zvēri gareniski pa klajām cirsmām nekad nepārvietojas. Šādos gadījumos nereti būs lietderīgi medniekus nostādīt flangos, „kulīšu" galos. Mežcūku medībās, īpaši pievakarē dzītos mastos, arvien vēlams pāris mednieku nostādīt tieši masta vidū kādā spraugā starp biezokņiem uz kāda celiņa, kas šķērso mastu, pie kādas aizaugušas cirsmas, zvēru taku krustojumos vai tml. vietās. Masta vidū apšaudīts cūku bars kļūs kustīgāks un vieglāk ies no masta laukā, reizē sadaloties vairākās daļās.

Labākais mednieku galvenās līnijas nostādīšanas veids arvien ir pie masta vai pat mazliet [1]) mastā iekšā. Pie šāda nostādīšanas veida visretāk atgadās, ka mednieki viens otru sašauj un medniekiem visbiežāk izdodas tikt pie šaušanas. Pašiem medniekiem sevišķi uzmanīgiem jābūt tai gadījumā, ja viņi stāv mastā iekšā, jo tad nereti viņi viens otru neredz un tādēļ pēc nostāšanās vispirms vajag labi orientēties par kaimiņu atrašanās vietu, vai nu sasvilpjoties, vai citādi kā bez lieka trokšņa sazinoties. Tāda pati uzmanība jāievēro visiem medniekiem, kuŗi stāv pie masta stūŗiem.

Nav vēlams, ka mednieku izvadāšana „uz numuriem" notiek

[1]) No 20—50 soļu.

273. Baltie virsvalki ziemas medībās ļoti noderīgi, un tie arī nemaz netraucē, pārvietojoties uz nākamo mastu.

Pēc *V. Rīdzenieka* fotogr.

pa to pašu līniju, kur viņiem vēlāk būs jāstāv. Ja vien iespējams, tas jādara pa kādu sāņu celiņu, no kuŗa jau katrs klusām tiek pievests savai vietai un tur paliek nekustīgi stāvot. Nekāda „zaru tīrīšana" vai cita kāda trokšņa taisīšana, kaut arī šaušanas laukuma atbrīvošanai un labākai pārredzēšanai, pēc nostādīšanas „uz numura" vairs nav pieļaujama: mednieks var gan pavirzīties uz vienu vai otru pusi, ja vieta nav jau iepriekš, ilgāku laiku pirms medībām, attiecīgi sagatavota, bet veikt šo darbu pēdējā brīdī nav vairs ieteicams, jo tad varbūt beigās būs gan „laba vieta", bet rūpīgais mednieks var būt drošs, ka neredzēs neviena no dzirdīgajiem medījumiem. Nav arī pieļaujama sarunāšanās ar kaimiņiem, ēšana, smēķēšana, staigāšana vai vingrošana sasildīšanās nolūkā vai kaut kāda trokšņošana.

Medniekiem, kuŗi visu laiku paraduši smēķēt un kuŗiem, uz masta stāvot un smēķēšanu pēkšņi pārtraucot, bieži uznāk klepus, ieteicams no tā pasargāties, sūkājot kādu cukura gabaliņu vai cietu konfekti. Īpaši vilku un lapsu medībās klepošana nelaikā var mednieku viegli novest konfliktā ar kaimiņiem vai pat ar medību vadītāju.

Ja medniekiem stāvvietas ierāda, izvadājot tikai pa gabalu, tad

Att. 274. Dzinējiem jāiet taisnā rindā. Pirmajam dzinējam rokā pie mums bieži lietotā klabuŗa veids.

pārpratumu novēršanai vietā, kur medniekam jāstāv, jau iepriekš vai nu iesprauž uz kociņa uzrakstītu numuru, pie kam to sprauž zemē, ar augšgalu slīpi uz to pusi, uz kuŗu medniekam jāiet pēc masta, vai arī zemē vertikāli iesprauž apdarinātu zariņu, kam at-

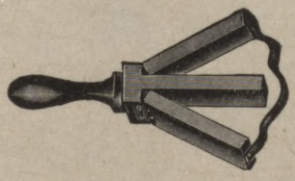

Att. 275. Dzinēju klaburis.

Pēc *Viktor*'a *Schmidt*'a — Handbuch für den deutschen Waidmann — Verlag Carl Fromme in Wien. 1939, 122. lp.

stāti tikai augšējie 2 sānzariņi („Standbruch"), un blakus noliek otru, rokas gaŗumā, zariņu, ar augšgalu uz to pusi, uz kuŗu jāiet pēc masta. Šim pēdējam zariņam vismaz augšpusi, noņemot ar nazi mizu, nodrāž baltu vai, biežāk, to pilnīgi nomizo („Hauptbruch").

Flangos nostādītie mednieki ar medību vadītāja ziņu var pievienoties dzinējiem, kad pēdējie nonākuši līdz mednieka numuram. Ar dzinējiem ejošie mednieki iet ap 30—40 soļu pa priekšu dzinēju līnijai. Viņiem ir sevišķi labas izredzes zaķu medībās.

Att. 276. Skaista lapsa ir katram patīkams medījums. Tā kā lapsas gādā par vārgo un slimo sīkmedījumu iznīcināšanu, tās nekad nevajag pārmērīgi vajāt.

Mežsargs kreisajā rokā tur pie mums parastās formas „numurus", kuŗus iesprauž mednieka novietošanas vietā ar augšgalu slīpi uz to pusi, uz kuŗu mednieka jāiet pēc masta. Lielvācijā jaunākā laikā mednieku nostādīšanas vietu parasti apzīmē ar lauztiem zariņiem (skat. 309. att.).

Ja stidziņa, uz kuŗas vienīgi iespējams medniekus nostādīt, ļoti šaura, tad vislabāk medniekus novietot tikai 40—60 soļu attālumā vienu no otra, lai tie šauj katrs tikai uz vienu (vislabāk kreiso) pusi. Ja mednieku ir maz un viņus nav iespējams nostādīt arī gar masta malām, bet masts ir gaŗš un zvēri bieži sitas no tā laukā uz sāniem, tad ļoti labi gar flangiem novilkt karodziņus, kuŗus vai nu izkaŗ uz koku zariem, kā tas turpmāk sīkāk aprakstīts, vai, vēl labāk, ja karodziņu auklu tur dzinēji un to laiku pa laikam sakustina.

Kas zīmējas uz dzinējiem, tad arī viņu uzvešanās un rīcība ne mazāk svarīga kā pašu mednieku izturēšanās. Arī dzinējiem jātuvojas mastam iespējami klusāk; lai nebūtu strīdu un juku ar izstāšanos, arī dzinējus vislabāk sadalīt pēc numuriem [1]), kuŗus viņi ievēro visu laiku. Sevišķa vērība, zināms, jāveltī pašai dzīšanai. Dzinējus vada vislabāk mežu pazinēji mežsargi, no kuŗiem divi iet dzinēju līniju galos, bet vismaz viens pa vidu. Atkāpties no šā noteikuma var tikai tad, ja ir lielāks skaits tādu dzinēju, kas medībās piedalās bieži un arī sīki pazīst attiecīgo mežu.

Dzinēju līnija pēc attiecīga signāla virzās uz priekšu lēnām bez kādas steigas un ieturot vislielāko kārtību, lai viņi paliktu uz taisnas līnijas [2]) un nesaietu vairāki kopā un tā nerastos neaizsargātas vietas, caur kuŗām zvēri var viegli izlauzties atpakaļ. Liels troksnis arvien ir kaitīgs, pat dzinēju savstarpēja sarunāšanās nav vēlama. Vispareizākais ir, ja viņi iet klusi, tikai retumis iesvilpjoties, ar kādu kociņu pie kokiem piesitot vai ar īpašu klabuŗu nolielu troksni taisot. Pēc katriem 50 soļiem dzinēju vadītāji uzsauc — „apstāties!", un visa līnija paliek uz brīdi stāvot. Šo momentu nekādi nevar paciest pat sevišķi „cieti" guļošais zaķis, un katrs zvērs tad liekas projām uz mednieka pusi. Tāpat dzinēju līnija apturama arvien tad, ja iesākusies kāda nekārtība, un tikai pēc tam, kad dzinēji ieņēmuši savas pareizās vietas, līnija virzāma atkal tālāk uz priekšu. Ja mednieku līnijā iesāk biežāk šaut, kā arī uz mastu beigām, dzinēji virzās pavisam lēnām uz priekšu. Vispār jāuzsveŗ, ka pārāk ātra dzinēju uz priekšu iešana ir pati rupjākā

---

[1]) Ja visiem dzinējiem izdala klabuŗus, tad katram dzinējam skaitās tas numurs, kas uzrakstīts uz klabuŗa. Dzinēji nostājas arvien, sākot no pirmā numura līdz pēdējam.

[2]) Pēc dažiem novērojumiem nav ļauni, ja dzinēji sākumā iet nedaudz ieliektā līnijā („tīklveida līnijā"), pie kuŗas flangi nedaudz pavirzījušies uz priekšu. Tikai kādus simt soļus no mednieku dzinēju līnijai arī šais gadījumos jāizlīdzinās un dzinējiem pie mednieku arvien jāiznāk vienā reizē.

kļūda, kuŗu visbiežāk taisa medībās ar dzinējiem, cenšoties izņemt vienā dienā iespējami lielāku mastu skaitu.

Ja mednieku maz, tad arī flangos nostāda dzinējus, kuŗi tur visu laiku pastaigājas un paklepo, vai arī flangus nosedz ar karodziņiem, kas piestiprināti pie mietiņiem vai auklas.

Att. 277. Ja nav pie rokas mednieku taures, signālus var dot arī ar bises stobru palīdzību.

Att. 278. Šāviens lapsai, kas tek virzienā uz mednieku.

Šaujot lapsai vai zaķim tieši no priekšas, nekad nevajag šaut tālāk par 30 m, jo mērķis pārāk mazs. Sprūdu nospiežot, stobru virzienam jābūt tieši apakš medījuma priekškājām, bet pie ļoti ātra skrējiena vēl kādu gabalu zemāk.

Att. 279. Tā jātēmē gaŗām lecošam zaķim. Priekšā tēmēšanas mērs atkarājas no zaķa skrējiena ātruma un šāviena attāluma. Kā parastākos priekšā tēmējumus uzdod (ātri skrienošam zaķim): līdz 25 m — ½ zaķa gaŗuma, 25—35 m — 1 zaķa gaŗumu un pāri par 35 m — 1½ zaķa gaŗuma. Nekādā gadījumā arī zaķim nedrīkst pat ar vislabāko bisi šaut tālāk par 50 m.

Att. 280. Tā jātēmē no mednieka projām skrienošam zaķim. Ja zaķis skrien pilnā gaitā vai arī ar mērenu ātrumu, bet tālāk par apm. 25 m, tad šāviena raidīšanas brīdī tas „jāapsedz ar stobriem", t. i., jātēmē pāri zaķa galvai.

Staltbriežu un mežcūku medībās, kā arī pie maza dzinēju skaita labs mastošanas veids, ja pēc dzinēju nostādīšanas un signāla par dzīšanas sākumu mastā ieiet vispirms vienīgi 2—3 dzinēji (varbūt arī mednieki ar bisēm), tā sauktie „eži", kuŗiem labi jāpazīst mežs. Viņi klusu izlodā galvenās zvēru paslēptuves un tā cenšas zvērus „izkustināt". Visi pārējie dzinēji sākumā paliek uz līnijas, kur viņi nostādīti, aiziet viens līdz otram un atkal atgriežas uz savu vietu, savā starpā sarunājoties un tikai mēreni trokšņojot. Mastā iekšā viņi neiet. Ja „ežiem" neizdodas dižzvērus, atkarībā no masta lieluma un ziemā arī no sniega dziļuma, 20—45 minūtēs no masta izdzīt, tad tie atgriežas pie pārējiem dzinējiem, un pēc jauna signāla iesākas dzīšana parastā veidā. Dažreiz „eži" ņem līdzi arī kādu mazāku sunīti, bet tam jābūt tā apmācītam, lai tas nekad neietu pāri stigai no masta laukā.

Vēl pirms medību sākuma to vadītājam arī jāparedz, pa kādu ceļu dzinējiem jātuvojas mastam vai jāpārvietojas no viena masta uz otru. Īpaši „skaļā laikā" nav vēlams, ja dzinēji ict tieši gar dzenamā masta malu. Viņiem jācenšas pārvietoties pa kādu citu stigu vai taku. Ja gar mastu iet satiksmes ceļš, tad pa to var droši iet, jo no trokšņa uz satiksmes ceļa medījumi nebaidās — viņi pie tā jau pieraduši. Arī gar mežu izstrādāšanas vietām var iet bez lielākas uzmanības. Nav vēlams dzinēju skaitā pieņemt pārāk daudz sieviešu un bērnu, kuŗi mīl izlaipot pa retākām un sausākām vietām un viegli nomaldās no vēlamā virziena, dažās vietās sanākot lielākās grupās un atstājot starp tām tukšas spraugas, pa kuŗām medījumi aiziet atpakaļ. Nav arī jāpiemirst, ka medījumi nav

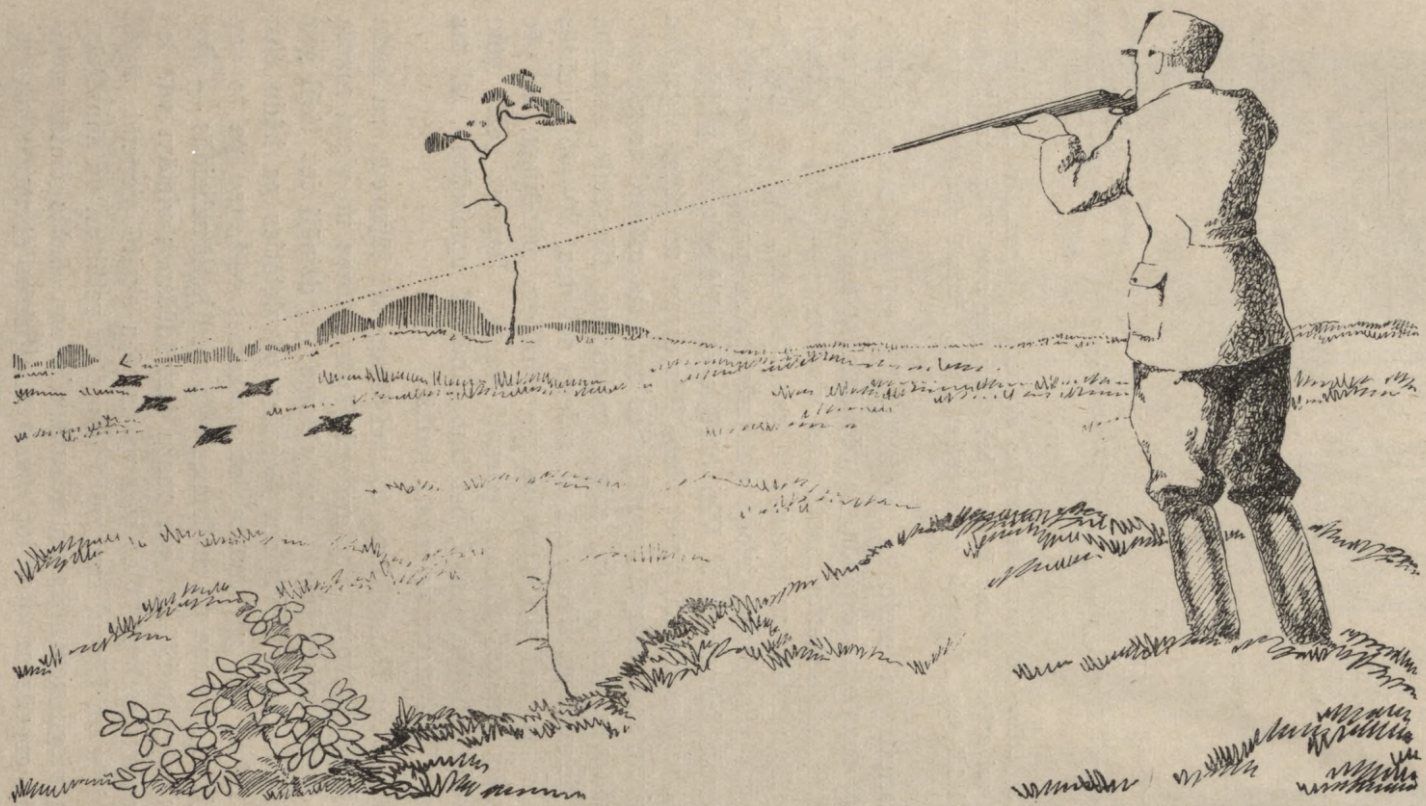

Att. 281. Tā jātēmē no mednieka projām lidojošām laukirbēm. Šis šāviens grūtāks tādēļ, ka jāšauj ātri, jo putni ātri aizlido tālāk par apm. 40 m no mednieka, kad to nošaušana vairs nav iespējama. Šaujot putniem, kas virzās arī sāņus, jātēmē attiecīgi nedaudz priekšā. Ja putni ceļas arī uz augšu — jātēmē augstāk, putnus šaušanas brīdī ar stobriem aizsedzot.

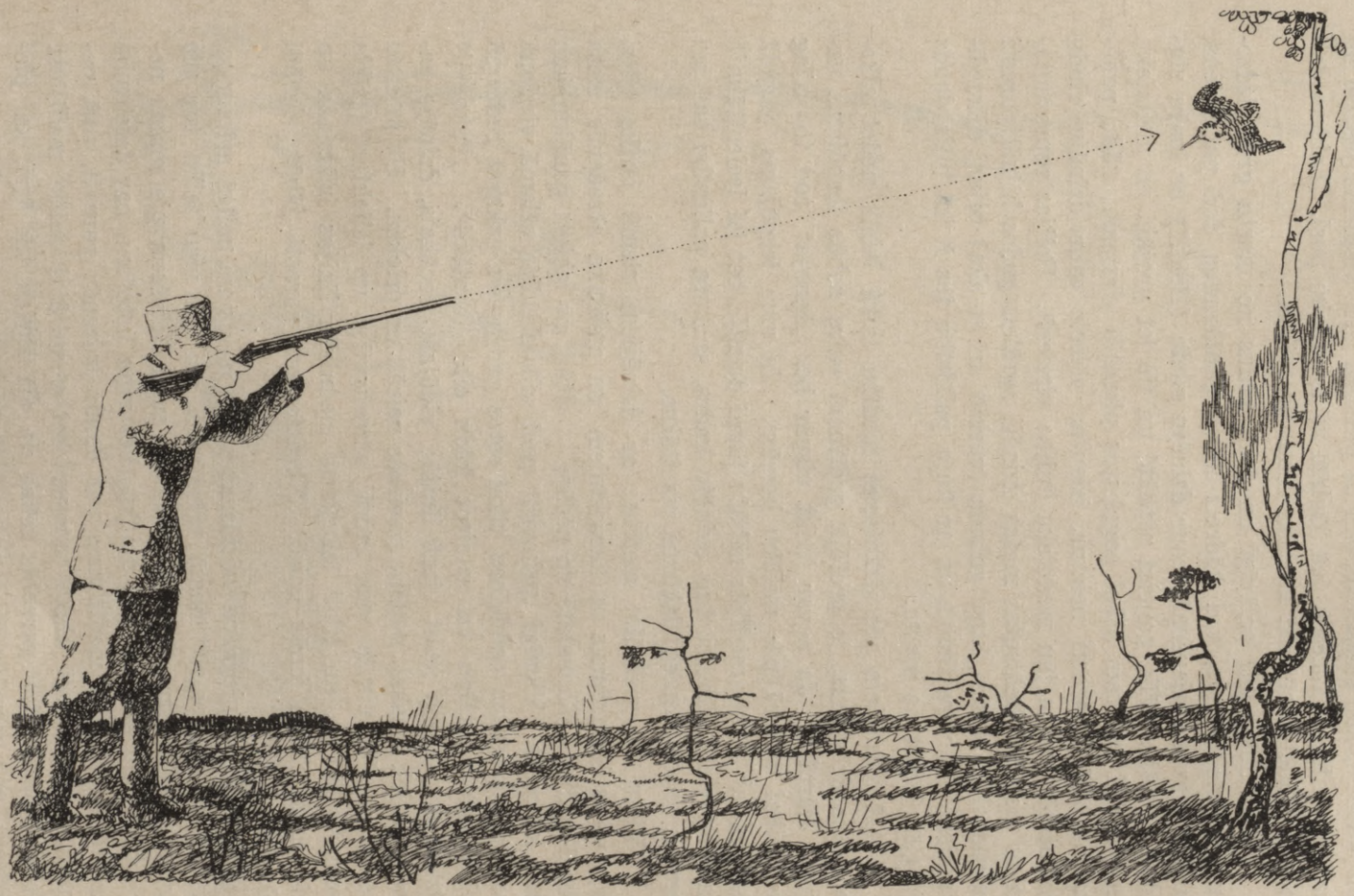

Att. 282. Tā jātēmē tieši uz mednieku lidojošai slokai.

mājkustoņi, kas viegli dzenami uz priekšu. Tie vispirms jāuzceļ un tad, sapratīgi traucējot, jau jāvirza uz mednieku pusi. Labiem dzinējiem tādēļ jābūt arī medību lietas pratējiem.

Ja dzinēji ļoti paļāvīgi un dzen kādus no masta grūti izdzenamus medījumus, tad kādreiz labus panākumus dod paņēmiens, kad pēc zvēru izlaušanās caur dzinēju rindu („ķēdi") ar īpašu signālu dzinējus tūliņ pagriež atpakaļ un tie iet projām no mednieku līnijas, lai pēc tam atkal pagrieztos pirmajā virzienā. Šādu paņēmienu zvēri parasti neiztur, izlaužas vēlreiz caur dzinēju rindu un atstāj mastu jau mednieku līnijas virzienā. Polijas reprezentācijas medībās Belovežas mežos dzinēji agrākos gados bijuši parasti apgādāti ar lāpām, kuŗu gaisma (varbūt arī smaka) bijusi dižmedījumiem ļoti nepatīkama un ar kuŗu palīdzību tos it kā bijis daudz vieglāk izdzīt no masta.

Arī dzinējiem pie uzkošanas medību laikā labāk nedot alkoholiskos dzērienus, jo pretējā gadījumā vairs nebūs iespējams uzturēt kārtību. Ja nevar iztikt vispār bez „šņabja", tad to vajag dot tikai vakarā pēc medību beigām. Ja vien iespējams, jāgādā par to, lai katrās medībās nebūtu jauni dzinēji, bet lai iecienītākajā medību vietā būtu zināms dzinēju kadrs, ar kuŗa palīdzību tad arī arvien varēs sasniegt labākus rezultātus.

Vilku un mežcūku medības ar dzinējiem ziemā jārīko tikai pēc vilku ielenkšanas ar karodziņiem un mežcūku atrašanās vieta medību dienā jākonstatē no pēdām — citādi uz labiem panākumiem nav ko cerēt. Vienīgi „pskoviči" prot vilkus izdzīt vēlamā virzienā arī bez karodziņu palīdzības, tikai retos gadījumos uzkaŗot redzamā vietā savas drēbes vai iztaisot kādu citu „biedēkli". „Pskoviči" dzīšanas sākumā neiet vienā līnijā: vidējais, vecākais, dzinējs parasti paliek iepakaļ, malējie pavirzās vairāk uz priekšu. Uz priekšu tātad dzinēji virzās visu laiku, atrazdamies uz ieliektas („tīkla veida") līnijas, un tikai īsi pirms mednieku līnijas izlīdzinās un pie medniekiem iznāk reizē. Kliedzieniem parasti jābūt vienādi skaļiem.

Medījumu vieglākai izdzīšanai nereti vien ņem palīgā arī suņus, kuŗus vai nu palaiž mastā brīvi vaļā, vai arī visu laiku tur pie saites. Lielo, ātri skrienošo dzinēju suņu lietošana pie mums noliegta stirnu saudzēšanas nolūkā; bet viņu lietošana nav ieteicama arī tādēļ, ka viņi medījumus par daudz izdzenā: parasti, vaļā palaisti, iztraucē arī blaku mastus, bet suņu ātri dzītie medījumi daudz vājāk ietur parastās tekas un arī skrien tik ātri, ka, piemēram, par stirnāžu šaušanu ar lodi nevar nemaz runa būt.

Att. 283. Tā jāšauj pīlei, kas mednieku pārlido no priekšas. Putns ar stobriem šinī gadījumā jāapsedz, un šāviens viegls vienīgi medniekiem, kas šauj, turot abas acis vaļā.

Kur runa ir par medījumu izdzīšanu no lielāka biezokņa, tur suņu palīdzība ļoti vēlama, sevišķi, ja dzinēju skaits nav sevišķi liels. Šim nolūkam vislabāk noder lielie takši, kuŗi no mazatnes jau pieradināti klausīt raga skaņai un vajadzības gadījumā bez lielākām pūlēm ļaujas saņemties pie saites. Ārzemēs šim nolūkam bieži lieto arī terjeru sugas suņus.

Ja dzinējsuns seko medījumam, kas, šauts vai nešauts, izgājis laukā no masta un pagājis gaŗām vienam no medniekiem, pēdējā pienākums uz medījuma pēdām suni apturēt un saņemt pie saites, lai tas netraucētu blaku mastus.

Arī ar karodziņiem apliktu zvēru uzdzīšanai medniekiem izdevīgi lietot dzinējsuni (zaķu suni, „kurtu"), šai gadījumā viņu visu laiku turot gaŗākā saitē.

Mežcūku dzīšanai arī lieto sevišķus cūku dzinējus (Saufinder) suņus, kuŗi nedrīkst pievērst ne mazākās uzmanības citiem medījumiem. Šie vidējā lieluma ļoti veiklie suņi ne tikai ātri atrod mežcūkas, bet atsevišķus eksemplārus pat viegli aptur, un tos tad nereti nošauj piesteigušies mednieki, jo, tiklīdz ko cūka grib skriet projām, kāds no suņiem viņu tūdaļ ķeŗ aiz pakaļkājām. Pa cūku pēdām skrienot, šie suņi nekad nerej, bet tiklīdz kādu cūku apturējuši — sāk skaļi riet. Ja cūku dzen tikai viens suns, tad, tam ierejoties, var palaist vaļā arī citus suņus, kuŗi palīdzēs vai nu atsevišķo eksemplāru noturēt uz vietas, vai, ja darīšana ar veselu cūku baru, viņu saskaldīs vairāk daļās, un vairāki mednieki tiks pie šāviena.

Ārzemēs bieži rīko arī **dzinējmedības laukos.** Pie mums līdz šim tās nebij iespējamas, jo trūka plašāku lauku medību objektu. Šādas medības nebūt nav nevēlamas, jo, vēlā rudenī sarīkotas, tās nekādu ļaunumu lauksaimniecībai nenodara, bet zaķus ātrāk sadzen krūmājos un mežos. Arī šī veida dzinējmedības pazīstamas dažādos izveidojumos, no kuŗiem pazīstamākais tā sauktā katla veida dzīšana („Kessel" — arī Kreisjagd). Mednieki un dzinēji sapulcējas vienā vietā, kaut kuŗā (vislabāk aizvēja pusē) nākamā „masta" malā. Mednieki pārmaiņus ar 1—3 dzinējiem pēc tam, kad izlozējot vai citādi noteikta mednieku kārtība, iet pa labi un pa kreisi no sapulcēšanās vietas, ap iepriekš dzīšanai nozīmētu plašāku laukų (var būt arī retāku krūmāju) apgabalu. Tiklīdz ko pirmie izgājušie sastopas un riņķis ap dzenamo lauku platību noslēdzies, mednieku un dzinēju savstarpējie attālumi kaut cik izlīdzinājušies, visi apstājas un pēc dotā signāla sāk iet uz apņemtās platības vidu. Ielenkuma loks kļūst arvien šaurāks un ciešāks, bet

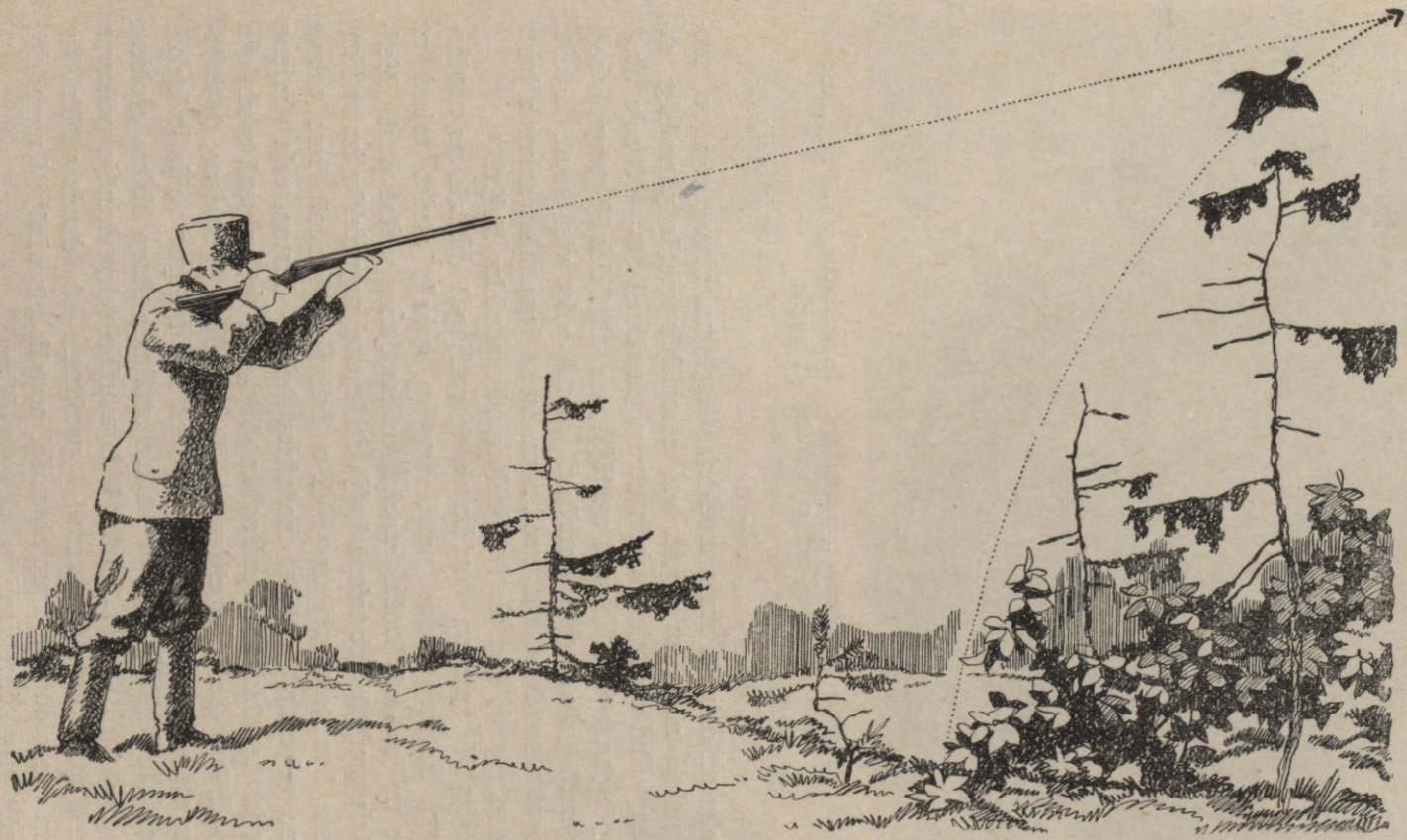

Att. 284. Tā jāšauj rubenim, kas ceļas. Jātēmē augstāk un putns jāaizsedz ar stobriem. Šāviens viegls, ja bise šauj augstāk vai mednieks tēmē, turot vaļā abas acis.

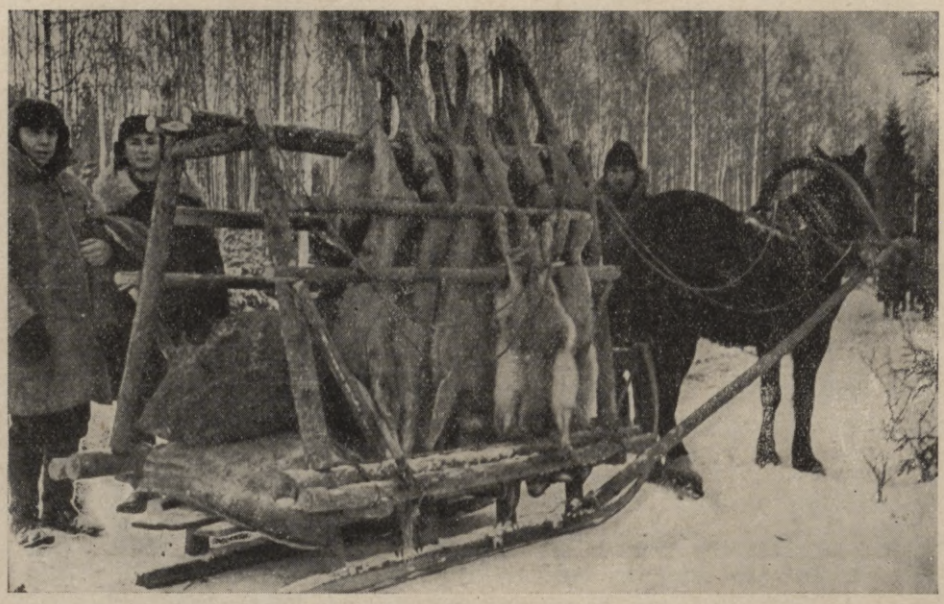

Att. 285. Ragavas medījumu transportam. Ja stirnāžiem vēl ragi, tad tie novietojami ar galvām uz augšu.

V. Laveniekova uzņ.

mednieku un dzinēju rinda izveidojas iespējami riņķveidīga un, protams, nekad nedrīkst sajukt vai atsevišķās vietās pārmērīgi sablīvēties. Kad mednieki viens otram pienākuši 80—100 soļu attālumā, pēc jauna signāla viņi apstājas, un tikai dzinēji turpina ceļu uz apņemtā gabala vidu, kamēr tā centrā saiet visi kopā. Pēc šī otrā signāla no dzinējiem izceltos un laukā izlauzušos zaķus atļauts šaut vienīgi tad, kad tie izgājuši cauri mednieku līnijai.

Taisnā lauku dzīšana (Streifjagd) dibinās uz novērojumu, ka izceltais zaķis nemīl gaŗāku gabalu skriet taisni uz priekšu un jau drīz laužas atpakaļ uz izcelšanas vietas pusi. Mednieki šais medībās iet taisnā līnijā ar krietni uz priekšu izvirzītiem flangiem, kas pagriezti uz priekšu dzīšanas virzienā, zem taisna leņķa no galvenās (vidējās) mednieku līnijas. Flangu ceļa virzienu dažreiz jau iepriekš nosprauž salmu vīšķiem. Arī galvenā mednieku līnija nedrīkst pārāk izlocīties, un tā pa laikam jāiztaisno, ja vajadzīgs, apstājoties. Labākās vietas pie šāda dzīšanas veida ir leņķos un mednieku līnijas vidū. Vēlamais attālums starp blakus ejošiem medniekiem ap 100 soļu. Lietot šādu medību veidu dzinēju trūkuma gadījumā mežā nav ieteicams — panākumi būs daudz vājāki, un ja mednieku vidū būs kaut atsevišķi mazāk pieredzējuši mednieki, tad pārāk viegli iespējami nelaimes gadījumi.

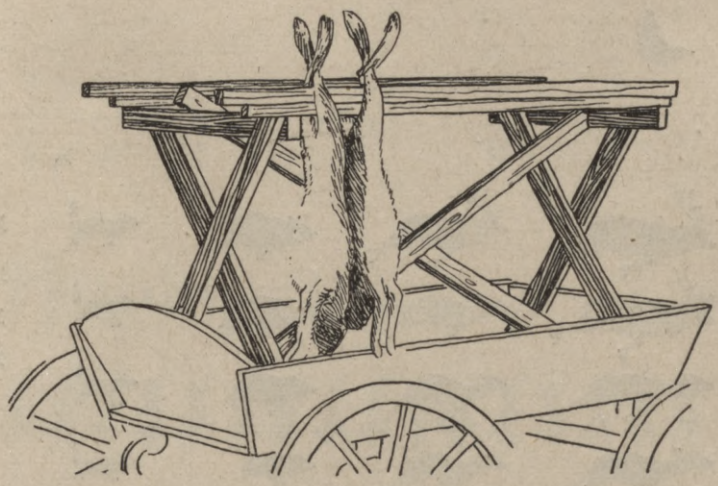

Att. 286. Medījumu transportratos vēlams ierīkot attēlā parādītā vai kāda cita veida rāmjus, uz kuŗu kokiem var pakārt nošautos zaķus un citus medījumus, lai tie nenovārtās.

Dzinējmedībās medniekiem daudz jāstaigā, un tādēļ ļoti svarīgi arī ievērot dažus pamata noteikumus par pareizu soļošanu.

Lai nepārpūlētu sirds darbību, soļošanas sākuma temps nedrīkst būt pārāk straujš [1]). Tikai pakāpeniski sirds un plaušas jāpieradina intensīvākam darbam. Soļošana jāizdara vaļīgām kustībām, bez kāda sevišķa muskuļu sasprindzinājuma. Soli sākot, kāja jāliek uz zemes papriekš ar papēdi, bet ne ar pirkstgaliem. Solim turpinoties, pārejot atbalsta brīdim, notiek pārvietošanās visai pēdai, kam seko atgrūšanās no pirkstgaliem. Pēdu ārējās malas vairāk spējīgas uztvert ķermeņa svaru, tādēļ pēdas jāliek vairāk uz to ārējām malām. Ja soļojam ātrāk, tad soļu gaŗums jāņem drīzāk mazāks nekā lielāks, jo, lielos soļus liekot, tiek samazināta ceļu liekšanās, un jāpatērē vairāk muskuļu spēka ķermeņa cilāšanai. Bez tam pie gaŗiem soļiem no spraigās pēdu liekšanas uz augšu rodas noguruma sāpes kāju priekšējos muskuļos.

Arī roku kustībām liela nozīme pie pareizas soļošanas. Rokas kustināmas vienīgi plecu locītavās, bet elkonī tām jābūt visu laiku ieliektām ar vienādu leņķi. Roku kustības ir pretējas kāju kustībām un, izejot uz priekšu pretējo pušu rokai un kājai, ķermenis nedaudz pagriežas. Ir labi, ja roku kustības ir diezgan plašas, vēziena veida. Jāelpo dziļi un vienīgi caur degunu. Jāizvairās no visām liekām kustībām, pie kuŗām jāpieskaita kustības ar galvu,

[1]) Skat. arī *Elfrīda Karlsons* — Kaut kas par soļošanu medībās. „Medn. un Makšķ." 1929, Nr. 8, 225.—227. lp.

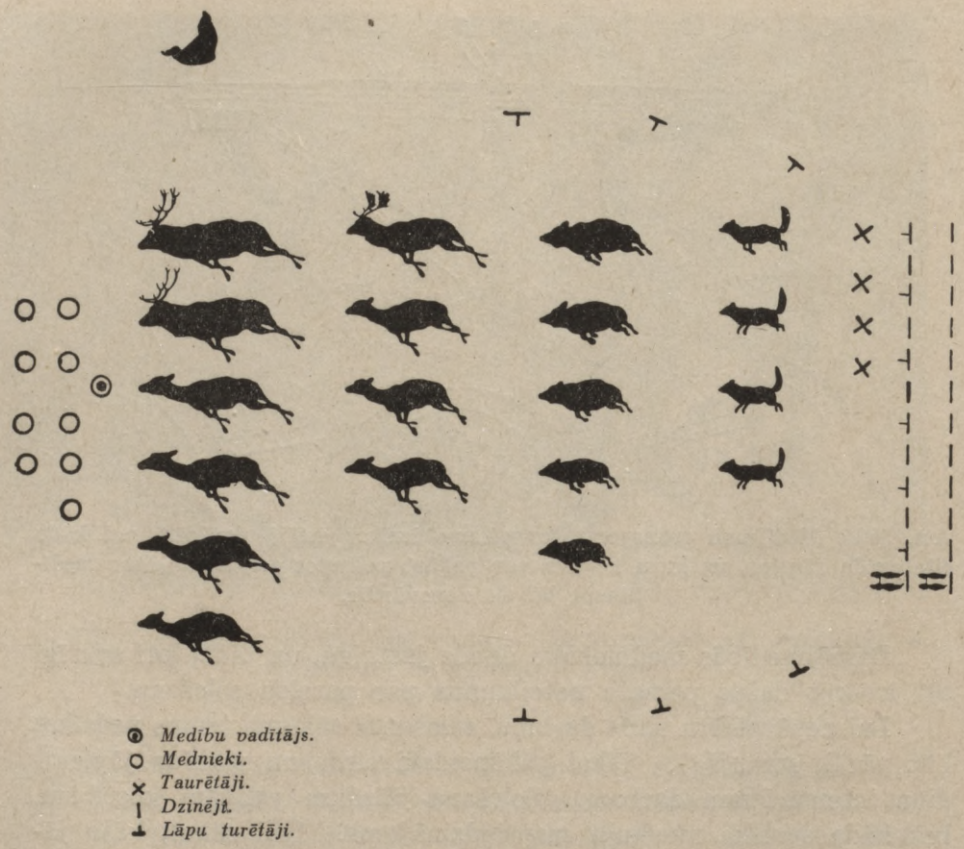

Att. 287. Dižmedījumu skate.

Pēc *W. Frevert*'a — Jagdliches Brauchtum un *H. Schultze*'s — Der waidgerechte Jäger. Verlag P. Parey in Berlin, 1942, 70. lp.

elkoņu locītavā, liekšanās viduklī, uz sāniem un citas, kas nav absolūti nepieciešamas soļošanai. Tikai tad nebūs grūti nosoļot pat diezgan ātrā tempā lielus attālumus. Pēc gaŗākas, grūtas soļošanas nav ieteicams tūliņ apsēsties. Vēlams kaut mazliet nosoļot lēnākā tempā vai pat lēni pamīņāties uz vietas, lai organisms nonāktu pakāpeniskā atslābuma stāvoklī. Lecot pār grāvi, svarīgi, lai nolēciens būtu elastīgs, ko panāk, kāju locītavas atsperīgi saliecot („ielaižoties locītavās"). Tā izvairās no smadzeņu un iekšējo organu ļoti nevēlama spēcīgāka satricinājuma, kas mazinās koncentrēšanās spējas, kuŗas nepieciešamas šaujot. Nav arī jāpiemirst, ka tāllēciens pār platāku grāvi arvien savienojams ar lēcienu augstumā: no lēciena augstuma atkarājas arī lēciena tālums. Lēcienu ļoti atvieglo kaut neliels ieskrējiens. Pēdējam solim jābūt drusku mazākam, lai ar to iegūtu spēcīgāku atspērienu un lai kāju noliktu

Att. 288. Tā medījumi jānovieto medību noslēguma skatē, kad šauti kā dižmedījumi, tā arī sīkmedījumi.

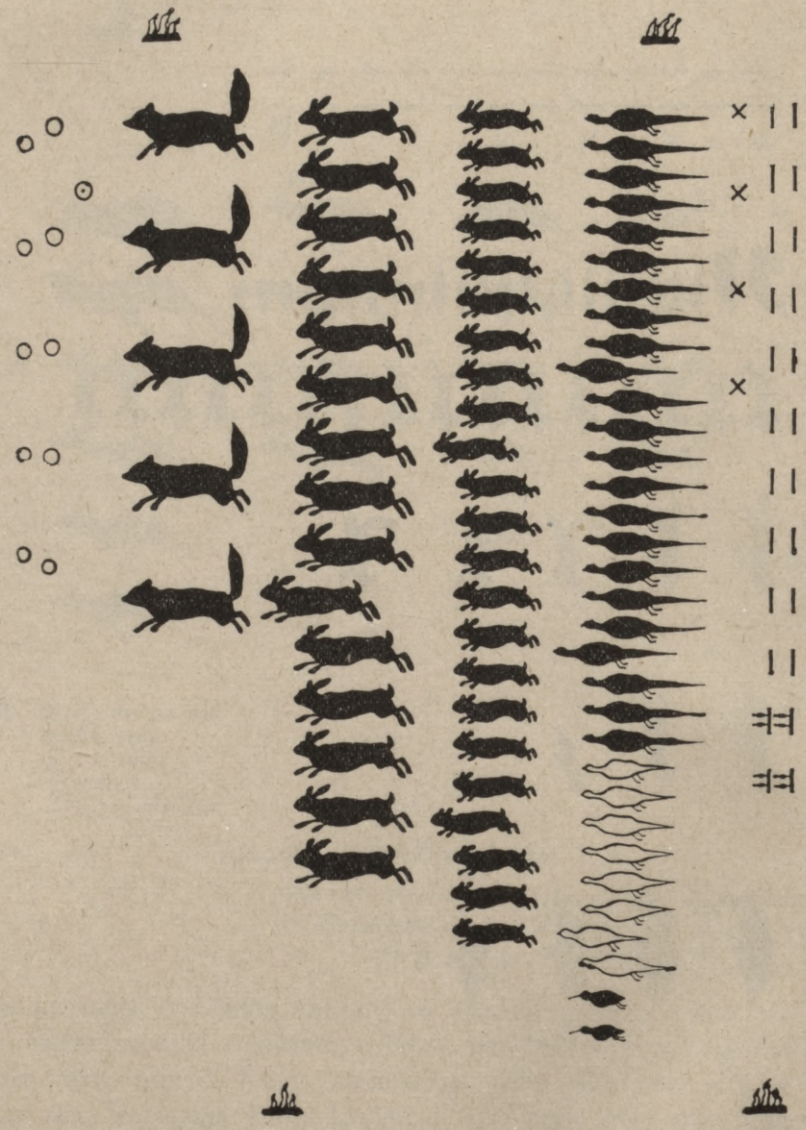

Att. 289. Sīkmedījumu skate.

Pēc *W. Frevert*'a — Jagdliches Brauchtum un *H. Schultze*'s — Der waidgerechte Jäger. Verlag P. Parey in Berlin, 1942, 71. lp.

atspērienam pieļaujamā vietā. Atsperšanās izdarāma ar spēcīgāko kāju (parasti labo). Ar vienu kāju atspeŗoties pret grāvja malu, otru kāju, iepriekš saliecot ceļa locītavā, spēcīgi izsviest uz augšu un uz priekšu. Pēc atgrūdiena iepakaļējo ātri pievienot priekšējai, saraujot abas ar ceļiem pie krūtīm. Auguma augšdaļa un galva jāpadod lēcienā uz priekšu. Pēc tam, kad lēciens gaisā sasniedzis

Att. 290. Šādas medījumu skates, medības noslēdzot, agrāk rīkotas Belovežas mežos. Tagad Lielvācijā tās rīko vienīgi saskaņā ar *W. Frevert*'a grāmatā — Jagdliches Brauchtum, Berlin, 1940, dotajiem norādījumiem.

savu augstāko punktu un ķermenis jau sāk laisties uz zemi, abas kājas jāizstiepj uz priekšu.

Dzinēju medību noslēgumā arvien sarīko m e d ī j u m u s k a t i. Ja šauti dižmedījumi, tad pirmajā rindā novieto aļņus un staltbriežus (medījumi sakrauti uz labiem sāniem, labajā pusē buļļi, sākot ar lielākiem). Otrā rindā novieto ēršķus, 3. — mežcūkas, 4. — stirnas un pēdējā — plēsējus, no tiem lapsas labajā pusē ar uz augšu saliektām astēm [1]). Vismaz uz buļļiem un kuiļiem, kas nošauti saskaņā ar medību ētikas prasībām, uzliek kā pēdējā pagodinājuma zīmi nolauztu egļu vai ozolu zariņu apm. pusrokas gaŗumā, ar lūzuma vietu uz galvas pusi (vāciski šo zariņu sauc — „Inbesitznahmebruch", jo to mednieks uzliek arī medījumam mežā, ja nevar to uzreiz līdzi paņemt. Govij zariņu uzliek ar auguma galu uz galvas pusi). Novietojot sīkmedījumus, 1. rindā arvien liek lapsas un c. plēsējus, 2. — zaķus, 3. — meža trušus, 4. — fazānus un no tiem kreisajā pusē pārējos putnus. Katrs 10. sīkmedījums (no labās puses skaitot) tiek par pusgaŗumu pavilkts uz priekšu. Ja vienā rindā tikai nedaudz medījumu, tad tai pašā turpina likt nākamās rindas medījumus, tikai plēsējiem (lapsām) nekad nepievieno citus. Vairāk par 100 medījumu vienā rindā nekad neliek. Medījumu galvas pusē nostājas medību saimnieks un aiz viņa mednieki divās rindās. Aiz medījumiem taurētāji (labajā pusē) un aiz viņiem dzinēji divās rindās. Pēdējo kreisajā pusē medībās piedalījušos suņu vadītāji kopā ar saviem suņiem. Malās, ja skate notiek jau tumsā, stāv

[1]) Skat. *W. Frevert* — Jagdliches Brauchtum. Herausgegeben im Auftrage des Reichsbundes „Deutsche Jägerschaft".

Att. 291. Tā rīko medījumu skati Ungārijā zaķu medību noslēgumā.

lāpu turētāji vai arī deg iekurtie sārti. Medību saimnieks vai vadītājs dod pārskatu par pabeigtām medībām, uzslavē izcilākos mednieku apzinības izpausmes gadījumus notikušajās medībās un aizrāda arī uz pielaistajām kļūdām, pamācot jaunākos medniekus pareizi rīkoties, pareizi lietot mednieku valodu utt. Šīs uzrunas noslēgumā taurētāji atskaņo tādā kārtībā, kā nokrauti atsevišķie iegūtie medījumi, tiem veltītos signālus. Noslēgumā nāk „Medības beigušās" un „Halali" signāli. Kamēr taurētāji atskaņo signālus, mednieki stāv ar sveicienam paceltu roku, bet dzinēji „miera" stāvoklī.

Visas šīs senās mednieku paražas tagad sevišķi stingri atjauno vācu mednieku saime, ienesot ar to medniecībā daudz romantikas. Arī agrāk tās netrūka gan mednieku „māņticībās" [1]), gan kopējos azaidos, kur mednieku dziesmām, jautriem medību nostāstiem, jautrām mednieku tiesām par notikušajās medībās pielaistiem pārkāpumiem un visādām citām asprātībām arvien tika ierādīta goda vieta.

Medības ar karodziņiem

Karodziņu lietošana zvēru atbaidīšanai ir vietā, kā jau atzīmēts, arī parastajās medībās ar dzinējiem, ja mednieku skaits nav liels; bet ir iespējami arī daži īpatnēji medību veidi — piemēram, tikai vienam medniekam ar vienu dzinēju.

---

[1]) To izcilākie piemēri „laimīgie un nelaimīgie numuri", laimīgās nedēļas dienas, laimīgās patronas, svārki u. tml. Sevišķi labas izredzes medībās gaidot, ja uz tām dodoties sastop jaunu meiču, kuŗa pārlec pār medību bisi, arī pa ceļam sastapts krauklis, suns, skursteņslaucis nesot laimi! Visiem šiem ticējumiem gadu simteņu ilga vēsture, un būtu ļoti interesanti, ja kāds tos arī pie mums rūpīgi sakopotu.

Karodziņi var būt ļoti dažādi: pie nelieliem, iespējami viegliem un tieviem, nomizotiem, ap 1 m gariem koka mietiņiem piesietas drēbju lupatas, pie pietiekoši stipras auklas piesietas krāsainas drēbes sloksnes, visizdevīgāk trīsstūrainas sarkanas krāsas lupatas, vai arī pie auklas piesietas zosu vai citu lielāku putnu spārnu spalvas, vai pat plānas koka skaidas.

Att. 292. Karodziņu ērtai pārvadāšanai un izlikšanai bezsniega laikā Lielvācijā lieto arī attēlā parādītā *Oberländer*'a modeļa (D.R.G.M. Nr. 243621) divričus.

Ja lieto auklu ar koka skaidām, tad pēdējās ņem ap 15 cm platas un 30 cm garas un piestiprina pie iepriekš ūdenī izvārītas (lai nesavijas) auklas ap 30—70 cm attālumā vienu no otras. Vēlams skaidas pēc tam iemērkt sarkanā krāsā, lai medījumi tās vairāk ievērotu, jo dabā spilgti sarkana krāsa reti gadās, un tāpēc medījumi to ātri ievēro un no tās baidās. Pirms lietošanas daži ieteic auklu un skaidas aptraipīt vēl ar kādu smirdīgu vielu: krezolu, petroleju, lizolu, darvu, naftalīna šķīdumu kādā eļļā, linu eļļas un sēra savārījumu, Asa foetida šķīdumu vai tml., bet sevišķas vajadzības to darīt nav, izņemot gadījumus, ja karodziņus lieto mežcūku medībām, jo pēdējās savas vājās redzes dēļ tos citādi maz

Att. 293. Karodziņus arvien ieteicams izlikt no dzenamā masta (att. labā pusē) aiz stigas vai ceļa, lai medījums tiem nevarētu, tos neievērojis, pārāk tuvu pienākt. Kur nav zaru ko uzkārt — jāiedzen mietiņi.

ievēro. Sevišķi ieteicama karodziņu auklas un lupatu mērcēšana krezolā, kas tās arī konservē.

Piesienot pie auklas spalvas, pēdējās piestiprina arvien pa 2—4 kopā, ap 25 cm vienu pušķīti no otra. Visbiežāk tomēr lieto sarkanas drēbes karodziņus, kas gan iznāk drusku dārgāki, bet ir arī vislabākie. Aukla jānovāra ūdenī un drēbju lupatas pie tās jāpiešuj, atstājot apm. ¾ m atstatuma starp tām. Lupatu lielums — ja vien to apstākļi atļauj — ½ × 1 m, bet var iztikt arī ar 12—15 cm platām un 30—35 cm garām lupatām no vislētākās drēbes. Piemēram, Krievijā bieži redz, ka pie auklas piesien sarkana „kumača" sloksnes tikai 1½ verš. (ap 7 cm) platas un 8 verš. (ap 36 cm) gaŗas. Drēbes strēmeles vai nu ar mezglu piesien, vai, vēl labāk, pie auklas piešuj, atstājot starp blaku sloksnēm ap ½ arš. (ap 36 cm) lielu starpu.

Masta aplikšanai lietojamā aukla sastāv no apmēram 100 soļu gariem gabaliem, kuŗus pēc karodziņu piestiprināšanas sasien vienu ar otru.

Vislabākie panākumi [1]) karodziņiem ir vilku medībās. Ja ka-

[1]) Skat. arī *K. Kirsteins* — Medības ar karodziņiem. „M. un M." 1923. g., Nr. 3, un *R. Šīmanis* — Lapsu medīšana. — 1922. g., Nr. 6.

Att. 294. Kā karodziņi ļoti labi noder pie auklas piesietas skārda sloksnes vai izkrāsotas finieŗu skaidas. Lai no tām bītos arī zaķi un mežcūkas, finieŗskaidas ieteic pirms medībām pamērcēt jēlkrezola (akmeņogļu darvas destillācijas produkta) šķīdumā, denaturētā spirtā.

rodziņi pareizi aplikti [1]), vilki lielāku biezokni neatstāj vairāk dienas (atsevišķos gadījumos visilgākais — man personīgi no medībām Krievijā zināmais laiks — 6 dienas). Labi panākumi karodziņiem ir vēl lapsu medībās. Lapsas arī dažreiz turas ielenktas pat ilgāk par 24 st. Karodziņi der arī briežiem un pat stirnām. Maz no karodziņiem baidās zaķi, bet vismazāk mežcūkas, kuŗu medībās var lietot vienīgi ar stipri smirdīgām vielām notraipītus karodziņus, bet arī tad ne vienmēr ar panākumiem. Arī zaķiem krezola smaka ļoti nepatīk.

Zvērus ielencot un apliekot ar karodziņiem, vispirms jāievēro vislielākā uzmanība, netaisot ne mazāko troksnīti. Aplikšana izdarāma iespējami lielākā platībā, lai ielenktie medījumi neatrastos tādā stāvoklī, ka, vienas karodziņu līnijas izbiedēti, tie nekavējoties uzskrietu virsū otrai, jo tādā gadījumā viņi daudz ātrāk izlaužas laukā, un tad visas pūles vējā. Šī paša iemesla dēļ, apliekot karodziņus, nav pieļaujami asi leņķi. Pati aplikšana iesākama no tās

---

[1]) Auklu uzkaŗ uz zariem apm. 70 cm (1 arš.) virs sniega virsas. Drēbju strēmeļu apakšējie gali nedrīkst atrasties augstāk kā 18—36 cm virs zemes vai sniega.

Att. 295. „Karodziņiem" noder arī pie auklas piesietas un izkrāsotas putnu spalvas, īpaši, ja aukla, pie kuŗas tās piesietas, izmērcēta kādā piemērotā smirdvielā.

puses, no kuŗas, domājams, medījums atrodas vistālāk un no kuŗas cilvēku smaku viņam nenes virsū vējš. Vēja puse apliekama arvien pēdējā.

Ja karodziņi piestiprināti pie atsevišķiem mietiņiem, tad pēdējos iesprauž zemē, ejot pa pļaviņām, stigām un ceļiem, arvien, ja vien iespējams, mazliet nost no apliekamā biezokņa [1]) — lai ielenktais medījums tos jau laikus ieraudzītu. Nedrošākās, biezākās vietās karodziņus sprauž tuvāk vienu pie otra (½—1½ m atstatumā), retākās vietās tālāk (1—4 m vienu no otra), tomēr nekad nav jāpiemirst, ka jo biežāk karodziņi sasprausti, jo labāk.

Ja karodziņi piešūti pie auklas, tad nopietni jāpārdomā, kādā augstumā pēdējo pakārt uz zariem un cik gaŗus pagatavot mietiņus, uz kuŗiem auklu uzkārt tur, kur tā jāvelk pa klajumu [2]), kur nav ne krūmu, ne koku. Atbildi uz šo jautājumu var dot tikai tad, ja zina, kāds medījums tiks ar karodziņiem aplikts. Kā vispārēja norma var noderēt norādījums, ka karodziņiem jāatrodas ielencamā medījuma acu augstumā. No šī norādījuma jau redzams, ka gadījumā, ja runā par, teiksim, lapsu un briežu medībām, — kas sagaidāmi vienā mastā, — tad ar vienu karodziņu rindu nepietiks, bet būs jāvelk divas — apakšējā aukla 60—80 cm no zemes un augšējā ap 1½—2½ m no zemes.

---

[1]) Ja iespējams, ap 20—25 soļiem no biezokņa vai meža malas.

[2]) Aukla jāuzkaŗ pēc katriem 15 soļiem.

Pēc tam, kad medījums laimīgi aplikts, vislabāk nekavējoties sarīkot medības, kuŗām vajadzīgi nedaudz dzinēji (var iztikt pat ar vienu pašu) un arī mednieku skaits nav nemaz vēlams sevišķi liels (arī var būt tikai 1—2). Ja mednieks ir tikai viens, tad tai pusē, uz kuŗu, cik paredzams, medījumu visvieglāk izdzīt un kur mednieks atrastos labvēlīgos apstākļos vēja ziņā (lai vējš nenestu

Att. 296. Viena no medniecības skates kollekcijām. Lejas stūrī pa labi redzami ļoti praktiski klabuŗi: pie koka lāpstiņas piesiets bumbulītis.

Fot. *V. Rīdzenieks.*

mednieka smaku zvēram, kas tuvojas, virsū) — izliktos karodziņus noņem 100—120 soļu gaŗā gabalā. Ja mednieku vairāk, tad viņi nostājas 50—70 soļu viens no otra un karodziņus noņem vienā vai vairākās vietās (attiecīgā platībā), kuŗas sarga mednieki. Karodziņu noņemšana un mednieku nostādīšana izdarāma iespējami klusi. Pēc tam dzinēji, neaiztiekot atstātos karodziņus, ieiet no medniekiem pretējās puses mastā un pavisam klusām, tikai retumis pie kokiem piesitot, sāk staigāt pa mastu, lēnām virzoties uz mednieku pusi. Tiklīdz ko apliktie zvēri mana traucējumu un tiek izcelti no guļas vietas, viņi sāk meklēt izeju no karodziņiem apliktā rajona. Šai laikā sevišķi jāievēro, lai medījumi netiktu pārliecīgi pārbiedēti, bet lai viņi mierīgā garā pagūtu uzmeklēt no karodziņiem brīvo vietu un tā uzietu virsū medniekiem. Pēdējiem

visu laiku jāstāv sevišķi mierīgi, jo, stiprāk iztraucēts, mednieku pamanījis, medījums, vairs ne ar ko nerēķinādamies, izskries no karodziņu līnijas laukā. Ja ar karodziņiem ielenkti vilki, tad uz to izejas pēdām, ja tās nesakrīt ar mednieku stāvvietu, kur karodziņi noņemti, parasti nostāda dzinēju, kuŗam tomēr jāstāv klusu („Schweiger") un tikai uzmanīgi un ne pārāk skaļi vilki jāpatraucē, lai tie labāk ietu mednieku virzienā, kādā tos dzen pārējie dzinēji („Schreier") [1].

Ja dzinēji ievēro, ka ielenktais medījums atrodas viņiem aiz muguras, tie atgriežas uz karodziņu līniju, no kuŗas tie iesāka dzīšanu, un pēc tam pavisam lēnām dodas atkal mastā iekšā.

Pēc visām medībām, kuŗās piedalījušies vairāki mednieki, vēlams sastādīt rakstiskus medību pārskatus. Jau agrāk daudzas medību biedrības kopoja diezgan rūpīgu statistiku un sīkus pārskatus par sarīkotām medībām. Lai šie pārskati būtu vienveida un lai tos varētu izmantot arī plašākām atziņām [2], būtu ļoti vēlams, lai pēc katrām medībām viens šāda pārskata eksemplārs tiktu iesniegts vietējai mežu administrācijai, no kuŗas tos vajadzības gadījumā varētu saņemt arī Mežu departamenta medību inspekcija. Pārskati varētu būt šādas formas:

[1]) Par vilku medībām gan ar karodziņiem, gan bez tiem skat. arī *K. K-is* — Vilku medības Latgalē. „M. u. M." 1939, 63.—66. un 102.—104. lp.

[2]) Mednieku organizācijām un grupām, kā arī atsevišķiem medniekiem — medību tiesību nomniekiem, vajag arvien izrādīt iespējami plašāku ierosmi medību saimniecības celšanas jautājumos. Medību pārskatu rūpīga sastādīšana prasa tikai nelielu darbu un tomēr dod vērtīgu materiālu vairāku medniecības jautājumu noskaidrošanai. Sīkāk par šiem jautājumiem skat. arī *M. Lūkina, B. Krieviņa* un *V. Malcenieka* aicinājumā mednieku organizācijām, kas iespiests „M. u. M." 1933. g., 408.—409. lp.

.....

(Mednieku biedrības vai privātmedību)

Medību pārskats

Medības sarīkotas ..... virsmežniecības

..... mežos ..... apgaitā

194.... g. „.....“ .....

Laika apstākļi medībās (uz iespiestiem formulāriem lieko svītrot):

1. Gaisa temperātūra: a) medības plkst. „....“ sākot, apm. „....“ ^{0}C.

   b) dienā, vidēji, apm. „.....“ ^{0}C.

2. Saulains, mākoņains, priekšpusdienā, pēcpusdienā.

3. Lietus sāk līt „.....“ ..... plkst. „.....“ un medību dienā līst priekšpusdienā, pēcpusdienā, spēcīgs, neliels.

4. Sniegs: priekšpusdienā, pēcpusdienā, putenis.

5. Vējš: dienvidu, rītu, vakaru, ziemeļu, mainīgs, stiprs, vidējs, lēns.

6. Mēness: jauns, augošs, pilns, vecs.

7. Dažādas piezīmes par laika apstākļiem: .....

.....

.....

.....

Izmedīti kopskaitā „.....“ masti (kvartāli №.....

Mednieku saraksts (Rakstot uzvārdu un pilnu vārdu)	Nošauts																	
	Aļņu		Briežu staltradžu		Medņu gaiļu	Stirnu		Mežcūku	Lapsu	Zaķu			Rubeņu		Balto rubeņu	Mežirbju	Laukirbju	Sloku
	buļļu	govju un teļu	buļļu	govju un teļu		āžu	kazu un kazlēnu			peļēko	baltо	raibo	gaiļu	māšu				
1.																		
2.																		
3.																		
4.																		
5.																		
6.																		
7.																		
8.																		
9.																		
10.																		
11.																		
12.																		
13.																		
14.																		
15.																		
16. Mežu administrācijas „.....“ personas																		
Kopskaitā . . .																		

Medību izdevumi:

„.....“ dzinēju vadītājiem á RM „.....“ kopā RM „.....“
„.....“ dzinējiem . . . . „ „ „.....“ „ „ „.....“
Mednieku nostādītājam . . . . . „ „.....“
Par „.....“ pajūgiem . . à RM „.....“ kopā „ „.....“
Par „.....“ suņiem . . . „ „ „.....“ „ „ „.....“
Uzturs un produkti . . . . . „ „.....“
Naktsmājas . . . . . „ „.....“
Dažādi izdevumi . . . . . „ „.....“

Kopā RM „.....“

Par satiksmes līdzekļiem līdz medību vietai . . . . „ „.....“

Pavisam kopā RM „.....“

.....), piedaloties „.....“ dzinējiem un „.....“ dzinējsuņiem.

m e d ī j u m u											Izšauts šāvienu ar skrotīm	Izšauts šāvienu ar lodi	No medību vadītāja		Piezīmes (Šeit katrā ziņā jāatzīmē, ja atrasts kāds nobeidzies medījums, cilpas vai novērotas kādas malu mednieku citas rīcības pazīmes)
Pīļu	Āpšu	Caunu	Vanagu	Vārnu	Žagatu	Sīļu							Izteikta atzinība par medn. cienīgu izdarību	Izteikta piezīme par pieļautām kļūdām	

Mežsarga paraksts:.....

Medību izdevumu uz katru medību dalībnieku iznāk RM „.....“

Medību vadītāja paraksts:

.....

Medības ar suni

Medījumu meklēšana ar putnu suni ir ļoti interesanta. To var darīt ne tikai putnu medībās, bet arī rudenī, zaķus uz tīruma meklējot. Tā kā rudens medībās, kā jau atzīmēts, visvairāk nošauj zaķu mātes, kuŗas vajadzētu sevišķi taupīt, tad arī par šo medību veidu sīkāk nerunāšu.

Putnu medības būs interesantas un dos labus panākumus, ja mednieka rīcībā ir pietiekoši labs suns, kas: 1) pilnīgi klausa savam saimniekam un padodas katram viņa norādījumam; 2) saož tik labi, ka, arī ātri skrienot un galvu gaisā turot, nekad nepaskrej putniem gaŗām un tos nekad nejauši neiztraucē; 3) tuvāk pie putniem piegājis, tiem neiet viens pats virsū un tos neiztraucē, bet gaida savu saimnieku un tuvojas tikai pēc pavēles, un 4) labi nes klāt nošautos putnus arī no lielāka atstatuma, nemaz viņus nesakošļājot[1]).

Putnu meklēšana var iesākties ap plkst. 7 no rīta, tiklīdz pārlieku lielā rasa nogājusi, un, izņemot pusdienas karstāko laiku, var turpināties cauru dienu. Saŭsu dienu karstākajā laikā arī suns ar labu degunu saož vāji, un tādēļ šai laikā labāk taisīt nelielu pārtraukumu.

Meklēšanas virziens arvien visizdevīgāks, sevišķi klajā purvā, pret vēju ejot vai vismaz iešķērsām vējam virzoties. Izņēmums ir tikai bekasu medības, kuŗus labāk meklēt pa vējam, jo viņi, arī pa vējam ejot, pielaiž suni ļoti tuvu; bet izceltus tos tad daudz vieglāk šaut, jo bekasi mīl lidot arvien pret vēju. Ja tos iztraucē mednieks, kas tuvojas pa vējam, — bekasi taisa ap mednieku pusriņķi. Tai laikā nav grūti trāpīt arī šim citādi grūti šaujamam medījumam.

Medniekam, medījot ar putnu suni, šaušanas brīdī jācenšas atrasties arvien tādā stāvoklī, lai saule nespīdētu acīs. Ja pēdējo noteikumu var ievērot, stāvot tā, lai putnu saime („ķete") atrastos starp suni un mednieku, tad stāvoklis uzskatāms par ideālu, sevišķi pie laukirbēm, kuŗas, šādā stāvoklī gaisā celdamās, uzreiz izklīst. Pēc tam viņas viegli medīt, ceļot pa vienai. Tāpat kā arvien, arī šais medībās jāšauj, uzmanīgi tēmējot, bet ne uz labu laimi, kas bieži vien ir ļoti ļauna. Tādēļ tikko minētajam pamata noteikumam (lai saule nespīd acīs) jāpievērš sevišķa vērība. Pat

---

[1]) Sīkākus norādījumus skat.: 1) *Oberländer* — Dressur und Führung des Gebrauchshundes, 1926; 2) *Hegendorf* — Der Gebrauchshund. 1933. un 3) *H. Eiserhardt* II — Der Waldgebrauchshund.

visātrāk skrienošo bekasu ir izredzes nošaut tikai tēmējot, kaut arī pavisam īsu brīdi; jo no tā momenta, kad bekass ar savu „aeč, aeč" kliedzienu paceļas gaisā, līdz tam laikam, kamēr skrotis vairs viņu nevar aizsniegt, paiet tikai dažas sekundes.

Šaujot skrienošu medījumu, jāņem vērā arī tā pārvietošanās ātrums. Zinot arī skrošu lidojuma ātrumu, būs iespējams noteikt, par cik medījumam jātēmē priekšā. Lai gūtu labas sekmes, medniekam katrā ziņā jāattīsta spējas pareizi noteikt skrienošā medījuma attālumu un tā pārvietošanās ātrumu. Tāpēc ļoti noderīgi pastaigājoties, ar zirgu vai laivu braucot, arvien vingrināties acumēra izkopšanā, attālumus gan uz klaja lauka, gan uz ūdens, gan mežā nosakot. Skrienoša zaķa un lapsas vidējo ātrumu pieņem 8—10 m sekundē, lauku irbju, rubeņu un pīļu lidojuma vidējo ātrumu rēķina 12—17 m sekundē, bet, lidojot pa vējam, tas var būt arī krietni lielāks. Ja šauj ar 3½ mm skrotīm, tad ieteic rēķināties ar nepieciešamību tēmēt priekšā:

Medījuma attālums m	Vidējais skrošu lidojuma ātrums m/s	Skrošu lidojuma laiks līdz medījumam sek.	Medījumam jātēmē priekšā cm, ja tas pārvietojas ar ātrumu:		
			5 m/s	10 m/s	15 m/s
25	320	0,078	39 cm	78 cm	117 cm
35	295	0,119	59 cm	119 cm	178 cm
45	270	0,167	84 cm	167 cm	250 cm

Zinot skrošu un medījumu skrējiena vai lidojuma ātrumus, varam arī katrā citā gadījumā viegli noteikt, cik tālu jātēmē priekšā.

Nav pamata apstrīdēt nepieciešamību tēmēt priekšā, un mūsu dažu mednieku neveiksmes putnu medībās visbiežāk izskaidrojamas ar nepietiekošu priekšā tēmēšanu, kuŗas rezultātā tad arī aizšauj putnam gar asti. Šaujot lidojošam mērķim, svarīgs arī skrošu kūļa kaisījums (izkliede) dziļumā. Izmēģinājumos pierādījies, ka skrošu kūlis dziļumā izstiepjas resp. dod izklaidi, kas līdzinās 8 līdz 10% no attāluma līdz mērķim. Tātad uz 35 m attāluma skrošu kūļa dziļums būs 2,8—3,5 m. Pēdējās skrotis vairāk zaudējušas no sava ātruma un arī to caursišanas spējas mazākas. Lai šāviens būtu „nāvīgs", jācenšas medījumam trāpīt ar skrošu kūļa pirmajām un ne ar pēdējām skrotīm. Arī no šī viedokļa priekšā tēmēšanai sava nozīme. Kas attiecas uz pašu tēmēšanas techniku, tad, šaujot ātri lidojošam putnam vai strauji skrienošam medījumam

uz „piesviedienu", daži mednieki ieteic tēmēt, paturot vaļā abas acis. Ja skats papriekš tiekot koncentrēts uz mērķi un, to no pēdējā neatraujot, piesviežot bisi pie vaiga, tad arī, abas acis vaļā paturot, uz īsu brīdi esot iespējams viegli dabūt kopā vienā līnijā mērķi, graudu un apmēram pusi no šautenes sliedes (vizieri). Neliela vingrināšanās, atļaujot šo paņēmienu izlietot katram, sevišķi svarīga tiem medniekiem, kuŗi ar labo aci redz vājāk nekā ar kreiso. Tādu esot krietni daudz [1]).

Kā medībās ar putnu suni, tāpat arī medībās ar dzinējsuņiem (kvekšiem) panākumi būs atkarīgi ne tikai no suņa, kā to bieži vien mēģina iztulkot neveiksmju gadījumos, bet arī no mednieka prasmes izvēlēties medību vietu, pareizi nostāties, zvēru gaidot, un arī no viņa prasmes pareizi un veikli tēmēt un šaut. Sevišķi svarīgi zināt medījumu tekas, pa kuŗām tie pārvietojas no viena biezokņa uz otru vai arī riņķo, suņa dzīti, kaut kur pašā biezoknī. Svešā mežā tās jāuzmeklē vienīgi, sekojot zvēru pēdām, kuŗas vasarā kādreiz saredzamas tikai pēc kādas saburzītas lapas, nolauztas smilgas vai uz tekas samīdītiem nobirušiem nokaltušiem zariņiem. Ziemā, sniegā, vietas izvēle nav grūta, jo zvēru pēdas un to iecienītās tekas labi saredzamas.

Medībās ar dzinējsuņiem [2]) arī jāievēro visi tie paši noteikumi, kas medniekam tika norādīti, runājot par medībām ar dzinējiem. Sevišķi svarīgi ir, zvērus gaidot, stāvēt maskēti, mierīgi un klusi. Vēja virzienam arī šais medībās liela nozīme, un daži mednieki pat neiet uz īsto zvēru teku, kamēr suņi medījumu dzen biezokņa tai pusē, no kuŗas, pa šo teku nākot, zvērs iet pret vēju un varētu viegli mednieku saost. Tikai kad medījums aizdzīts uz biezokņa otru malu, mednieks ieņem paredzēto vietu uz galvenās tekas un gaida, kamēr to suņi atdzīs atpakaļ. Kamēr suņi ar medījumu tālu, šais medībās var arī nolauzt kādu zariņu, kas traucē skatu vai šaušanu. Tomēr daudz staigāt apkārt un mežu piepēdot arī šai gadījumā nav vēlams. Nekad nav izdevīgi stāvēt aiz resnāka koka. Cenšoties saskatīt medījuma tuvošanos, mednieks arvien sakustēsies, un zvērs viņu ieraudzīs. Labāk jau stāvēt koka priekšā, ar muguru pret to atspiežoties. Ja mednieks apģērbts drēbēs, kuŗu krāsa maz atšķiŗas no koku mizas krāsas, un daudz negrozīs galvu, tad arī medījums to nevarēs saskatīt un pienāks pa šāvienam.

---

[1]) Skat. *Conrad Freiherr v. Wallbrunn* — Halt beide Augen auf! „Die grüne Post", 1930, Nr. 3, 7. lp.

[2]) Skat. arī *J. Kalniņš* — No praktikas. „Medn. un Makšķ." 1927, Nr. 5, 145.—146. lp.

Krūmājā jāstāv tādā vietā, lai kāds mazāks krūms aizsedz melnās ādas zābakus, bet lai tam pāri var ērti redzēt medījuma tuvošanos. Aizmugurē jau jābūt kādam lielākam krūmam, jo uz tumša fona zvērs cilvēku grūtāk ierauga nekā uz gaiša. Ne uz drēbēm, ne pie ieroča nedrīkst būt nekādu spīdīgu vai citādi spilgtu izrotājumu. Tā kā šaut ir vieglāk uz kreiso pusi, tad nekad nevajag nostāties tieši uz zvēra tekas, bet arvien labajā pusē no tās. Tad, ieroci šaušanai paceļot, zvērs metīsies uz kreiso pusi, un medniekam būs ērti šaut. Tiklīdz, kaut tālumā, ierauga medījumu, vajag sastingt tai stāvoklī, kādā mednieks atradies, un arī tēmēt zvēram tikai tad, kad tas jau pienācis pa šāvienam. Šaušana suņu dzītam medījumam arvien grūta, jo tēmēšanai maz laika. Garām šaušana, savukārt, sevišķi nepatīkama, jo zvērs pēc šāviena aiziet tālu projām taisnā līnijā un aizved līdzi arī dzinējsuņus. Sevišķi svarīgi šais medībās, lai bise „labi piegulētu" un būtu ērta šaušana „uz piesviedienu". Jāievēro arī noteikums, ka, ja nav pārliecības, ka medījums kritīs, tad labāk to palaist garām bez šāviena. Jāizvairās šaut medījumu no priekšas, bet labāk to darīt arvien no sāniem.

Ja suņi, padzinuši medījumu netālu no šāviena vietas, apklust, tad ātri jāsteidzas pie tiem, jo tas parasti nozīmē, ka viņi medījumu noķēruši. Ja mednieks nepiesteigsies drīzumā, mazāk apmācīti suņi var saplēst zvēra ādu un zaķi pat apēst. Suņus no zvēra aizdzen, uzmanīgi sitot pa purnu ar nolauztu zaru (nekādā gadījumā ar bises stobru vai spalu).

Visvieglāk ar dzinējsuņiem medīt zaķus. To medībās nav vajadzīga tik liela uzmanība kā lapsu vai stirnu medībās, un mednieki var būt arī mazāk disciplīnēti. Šais medībās labi panākumi stipri atkarīgi no pareizi izvēlētas, medību laikam piemērotākās medību vietas. Daudz grūtākas ar dzinējsuņiem jau lapsu medības. Ja lapsu atkārtoti dzen suņi vai šauj, tad tā, parasti daudz neriņķodama, tūlīt aiziet tālu projām vai pat dodas uz tuvākām alām. Lapsas ar suņiem medījot, bet bieži vien arī cita veida medībās, ļoti izdevīgi lapsu gaidīt kādu lielāku alu tuvumā, kaut arī medību vieta atrastos 5—6 km attālumā. Ja tomēr lapsa maz traucēta un arī cilvēku nemana, tad, īpaši stipri vējainā laikā un vēlo rudeņu pelēkajās dienās, lapsas dzīšanas sākumā taisa nelielus riņķus un ilgi neiet projām no izcelšanas vietas. Šādā laikā sliktāk dzirdamas suņu balsis, un lapsa bieži apstājas, lai paklausītos, kur tie atrodas, bet pēc katras apstāšanās viņa parasti maina skrējiena virzienu. Neveiklāki mednieki lapsu medībās ļoti nevēlami. Arī saodusi cilvēka pēdas, lapsa visbiežāk tūliņ iet no tās vietas

tālāk projām. Gaidīšanas vietas maiņa tādēļ lapsu medībās arvien diezgan nepatīkama lieta. Katrā ziņā pirmo riņķi pēc izcelšanas lapsa arvien taisa gar mežmali, un tur arī medniekam tā jāgaida. Ja mednieks ieies dziļāk mežā, lapsa uzdursies uz tā pēdām un tūliņ aizies projām. Tikai ziemas laikā arī pirmais riņķis ir drusku dziļāk mežā, jo gar mežmali parasti dziļāks sniegs, un pēc lapu nobiršanas mežmale jau pārāk klaja.

Lapsa ar vilku visuzmanīgāk arvien vēro, kas notiek zemes tuvumā, tādēļ arī, lapsu gaidot, arvien jāslēpjas aiz kāda krūma vai cita kāda maskējuma, apmēram līdz krūšu augstumam. Medības rudenī iesāk 1—2 stundas pēc saules lēkta, kad rasa apžuvusi vai sarma nogājusi. Ziemas sākumā lapsa tūliņ pēc izcelšanas iet laukā uz tīrumiem, un tādēļ tā iepriekš jāielenc, medniekiem jāieņem vietas uz galvenajām tekām un tikai tad mežā jālaiž dzinējsuņi.

Stirnu, tāpat kā lapsu medībās, vislabāk medīt tikai ar vienu dzinējsuni, tad zvēri taisa mazākus un vienmērīgākus riņķus. Ja suņu vairāk, tad vismaz vienu vajag paturēt pie saites: ja pārējie aizies tālu ar kādu klejotāju stirnāzi, tad laiž vaļā arī pēdējo suni un, pārējo atgriešanos gaidot, nav jāstāv bezdarbībā. Izceltas stirnas parasti taisnā līnijā aiziet 4—5 km, bet dažreiz arī krietni tālāk. Medības nekad nav jāsāk rītos pārāk agri, jo no guļas vietas suņu izceltās stirnas ilgāk riņķo izcelšanas vietā. Viena suņa dzītas stirnas arī mazāk steidzīgi dodas projām no izcelšanas vietas.

Ar suņa palīdzību var medīt vēlā rudenī arī mežcūkas, bet šīm medībām vajadzīgs sevišķi apmācīts suns, ar kuŗa palīdzību tad arī nereti vien izdodas piezagties pa šāvienam „katlā" gulošam mežcūku baram, vai arī šāds suns izdzen cūkas no masta uz gaidītājiem medniekiem.

Medījot ar suni, tāpat kā medībās „uz gaidi" un ar piezagšanos medījumam, nereti vien medniekam vienam pašam jāklejo arī pa nepazīstamu mežu. Šādos gadījumos arvien iepriekš jāiepazīstas ar meža plānu un lielākas orientēšanās dēļ līdzi jāņem kompass. To lietojot, kļūdu novēršanai tas jātur tālāk no bises un citiem metalla priekšmetiem. Ja kompasa nav, tad debess puses naktī visvieglāk noteikt pēc ziemeļzvaigznes, bet dienā pēc saules ar kabatas pulksteņa palīdzību. Pulksteni noliek horizontāli uz kāda celma vai zemes. Virs tā vidus (virs rādītāju ass) tur vertikālā stāvoklī kādu smilgu vai tievāku zariņu un pulksteni pagriež tā, lai ar smilgas mesto ēnu sakristu uz pulksteņa plāksnes tā uz-

rakstītā stunda, ko dabūjam, pašreizējo pulksteņa (pēc 24 stundu skaita diennaktī) rādīto stundu skaitu dalot uz pusēm [1]). Pēc tam, kad līmeniskā plāksnē novietotais pulkstenis pagriezts, tā „XII" rādīs uz dienvidiem, bet „VI" uz ziemeļiem. Debess puses mežā var noteikt arī apmākušās dienās, jo, piemēram, ar sūnu visvairāk apaugusi koku un akmeņu ziemeļu puse, skudru pūžņi arvien novietoti pie koku dienvidpuses, atsevišķi augošu koku ziemeļu pusē mazāk zaru utt.

Medības „uz gaidi"

Šo medību principi jau īsumā vairākkārt apskatīti pie atsevišķo medījumu apraksta, bet nebūs lieki vēl pakavēties pie to sarīkošanas technikas.

Medības „uz gaidi" (slēptuvmedības) var rīkot gandrīz uz visiem medījumiem. Šo medību priekšrocība ir tā, ka: 1) netiek traucēti citi medījumi, 2) var novērot medījumu dzīvi visos sīkumos un 3) zvēri viegli ierauga kustošos priekšmetus, bet mierīgi sēdošu mednieku, ja viņš vēl drusku maskēts, tikai reti laikā pamana. Ja novērošanas punkts vēl ierīkots kokā, vismaz 5 m no zemes, tad medījums cilvēku nevar arī saost pat pie samērā labvēlīga vēja, un tādēļ šo medību veidu daudzi ļoti cienī.

Lai izvēlētos gaides vietu, vispirms jāizdibina attiecīgā medījuma dzīves veids un jānoskaidro viņa tekas un barošanās vietas, kuŗu tuvumā arī visbiežāk notiek pati medījuma gaidīšana. Paslēptuvi, ja vien to atļauj šaušanas apstākļi un ja nav citu sevišķu iebildumu, ierīko 20—50 soļu no zvēra tekas vai paredzamās viņa ierašanās vietas tā, lai šaušana iznāktu uz kreiso pusi. Ja gaide notiek bez iepriekšējas sagatavošanas, tad labākā paslēptuve ir krūmi, aiz kuŗiem mednieks vai nu stāv, vai sēž un novēro apkārtni. Ja krūmu nav, tad uz ātru roku ierīko kādu apkārtējai dabai piemērotu, maz manāmu segumu vai nu no koku zariem, vai arī no sapītiem kociņiem, kuŗus maskē sūnām. Maskētājus aizsegus gatavo arī pārvietojamus. Sevišķi ērts ir no četriem 1 m platiem un 1,40 m augstiem, viegliem, apaļiem kociņiem vai latiņām pagatavots aizsegs. Ietvaru pārvelk ar retu stiepļu režģi, un, ietvarus stūŗos ar aukliņām sasienot un pie stieplēm sūnas vai skuju zariņus piesienot, dabūjam labi maskētu režģi — „širmi". Vienu ietvaru izlieto kā paveŗamas durvis. Pārvietojot katrā padusē paņem pa

[1]) Piemēram, plkst. 4. dienā ar smilgas mesto ēnu jāsakrīt 16:2, t. i., uz plāksnes uzrakstītam „VIII".

ietvaram un divos gājienos maskētāju dekorāciju ērti pārnes uz citu vietu. Paslēptuvi ieteicams nenovietot tuvāk par 50 soļiem no biezokņa, no zvēru tekas pavēja pusē. Jaunākā laikā maskēšanas nolūkā lieto arī ērti līdzi nēsājamus apsegus no veciem tīkliem, kuŗu aceknī iepīts purvu siens vai apkārtnei piemērota sūna. Vēl labāk, ja vien iespējams, iekāpt kādā no tuvumā esošiem kokiem un tur novietoties uz kāda 4—5 m augsta zara, bet tas pa spēkam tikai jaunākam medniekam. Patīkamākās šī veida medības tomēr arvien būs no paaugstinātā, maskētā vietā speciāli ierīkota sēdekļa („kanceles"), kas var būt pārvietojams — metalla vai koka (kā zīmējumā redzams), vai arī stacionārs. Slēptuvmedību paaugstinātam sēdeklim jābūt ērtam, lai varētu klusām piecelties, jo nekustoties būs grūti nosēdēt. Visai ietaisei jābūt tādai, lai mednieks varētu klusām un ērti apgriezties, ja gadījumā zvērs tuvotos no muguras puses. Lieks materiālu un darba patēriņš dažu ērtību izveidošanai arvien atmaksāsies. Slēptuvsēdekli („kanceli") ierīkojot, nekad nevajag piemirst, ka vieglāk pagriezties uz kreiso pusi, tādēļ arī „kanceles" sēdekli parasti rīko pret iedomāto šaušanas vietu par 90 gradiem uz labo pusi pagrieztu. „Kanceles" augstums parasti 4—5 m virs zemes. Medījumam šaujot, arvien jāatceras, ka, šaujot no augšas uz leju, ļoti bieži šāviens aiziet par augstu. Vācu medniekiem ir šāds ļoti pareizs tēmēšanas likums: „bergauf halt' drauf, bergunter halt' drunter!"

Visvienkāršāko „kanceli", kuŗa nedursies acīs un no kuŗas tādēļ ne tikai zvēri nebīsies, bet kuŗu arī malu mednieki tik viegli neatradīs, iespējams ierīkot vienā kokā. Sēdeklim ierīko nelielu dēlīti, pie diviem viena augstuma zariem pienaglojot. Ērtākai kokā uzkāpšanai, ar 8—15 cm gaŗām koka tapām piesit vai stieplēm piesien nelielus klucīšus pie koka stumbra ap 30—50 cm vienu virs otra (vienu pa kreisi, otru pa labi). Pa tiem tad kā pa kāpnēm viegli katrs tiek savā vietā. Kur nav jābaidās, ka sēdekli varētu izlietot arī malu mednieki, tur to var ierīkot vēl ērtāk starp trim kokiem. Sēdeklis jāierīko tā, lai vējā, kokiem lokoties, tas nečīkstētu, lai, pie tā pieejot, netiktu traucēti tuvumā esošie medījumi. Vispār vietas ieņemšanai uz pagatavotā, paaugstināti novietotā sēdekļa liela nozīme: tas jāizdara klusām un, ja vien iespējams, tā, lai medījums nebūtu spiests iet pāri tikko vietu ieņemušā mednieka pēdām. Sevišķi rasā šī noteikuma neievērošanai var būt kļūmīgas sekas, un labāk arvien taisīt lielāku līkumu, nekā atkāpties no šī norādījuma. Tāpat nedrīkst atstāt pie „kanceles" zemē ne savu spieķi, ne arī sunī. Arī paaugstinātajā slēptuvē — „kancelē" sē-

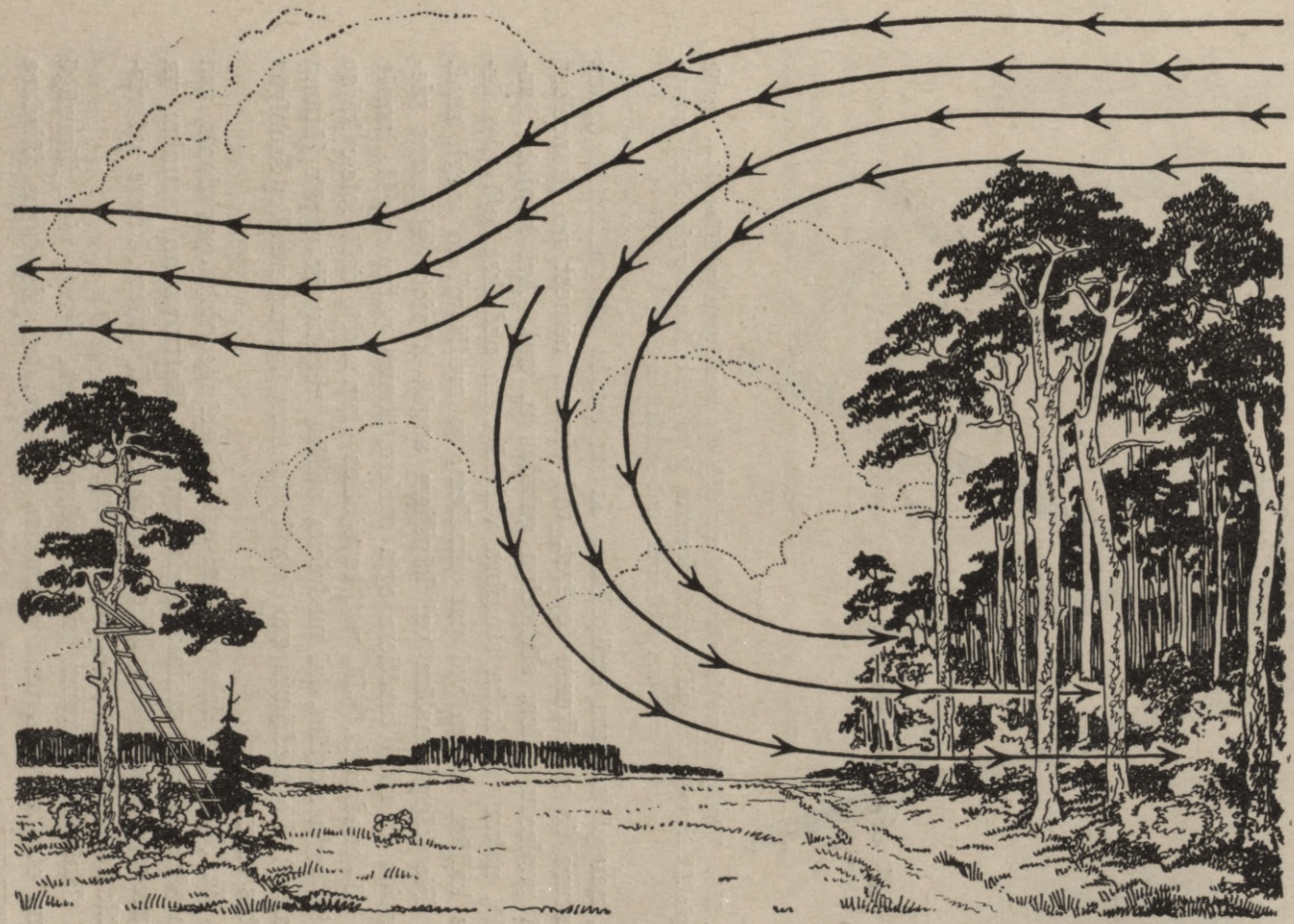

Att. 297. Mežmalē vējš pārsviežas un var nereti pūst arī pretējā virzienā. Paslēptuve no meža iznākušo medījumu gaidīšanai jāierīko kādu gabalu no mežmales projām, ne zemāk kā 5—7 m virs zemes. Speciālu medījumu novērošanas punktu augstums virs zemes ap 10 m.

Att. 298. Vienkārša veida pārvietojams sēdeklis medījumu gaidīšanai — agrāk bij plašāk izplatīts, tagad gandrīz atmests, jo to grūti izveidot pietiekoši augstu un arī sēdēšana tanī samērā neērta.

žot, nav pieļaujama smēķēšana. Ja nu tomēr nav pietiekoši daudz rakstura šo noteikumu ievērot, tad vismaz nemest no „kanceles" lejā papirosu galus, sērkociņu gabalus u. tml. Arī kāpjot „kancelē", nekur pie koka stumbra vai kāpnēm nedrīkst lejā pieskārties kailām rokām vai pat cimdiem, jo medījumi to viegli saož.

Pie kāpņu malām vai kāpšļiem augšā kāpjot, ieteicams pieskarties ar rokā turētiem egļu zariem, kuŗus patur augšā, kamēr tur sēž mednieks. Jā, pat tuvojoties „kancelei", daži ieteic kājas apsiet egļu skujām, lai mednieka pēdām nebūtu tik pārāk jūtama smaka [1]), ko medījumi saodīs vēl stundām ilgi un nenāks šaubīgās vietas tuvumā.

Ja „kancele" liela un tanī uzkāpj arī mednieka pavadonis, tad tam jānovietojas mednieka aizmugurē. Jāatturas no sarunām un jāaprobežojas ar visnepieciešamākiem aizrādījumiem, kuŗus arī vislabāk dot ar zīmēm, bet ne vārdiem.

Šaušanas laukuma labākai pārredzēšanai nereti vien jānozāģē viens otrs zars tuvumā esošajiem kokiem, bet šis darbs jāizdara

[1]) Sausā laikā cilvēku pēdu smaku iznīcina arī, tās no lejkannas ar ūdeni nolaistot. Cilvēka smaku pie cimdiem mazina to ieberzēšana ar skujām, vērmeļu vai ievu lapām.

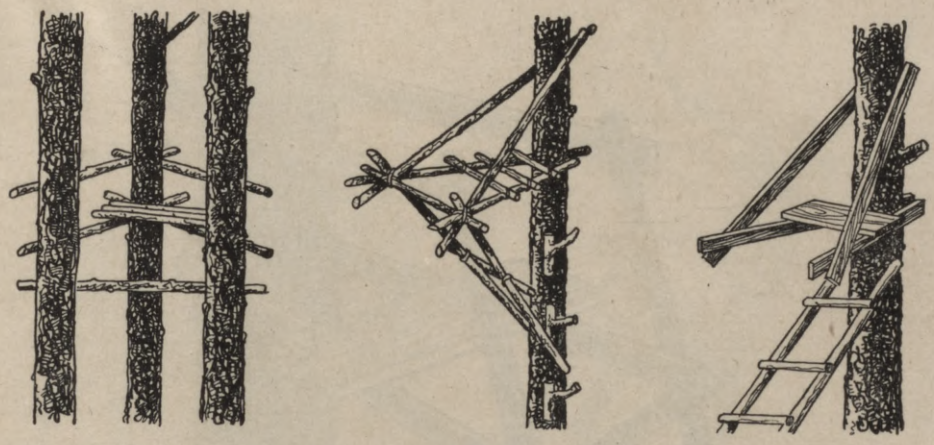

Att. 299. Kokos paslēpti ierīkotos sēdekļus medījumu gaidīšanai, to teku, barošanās vai dzeršanas vietu tuvumā veido ļoti dažādi. Svarīgi, lai tie būtu ne zemāk kā 4—6 m virs zemes un lai tanīs būtu ērta sēdēšana. Visvienkāršākie šādu sēdekļu izveidojumi: pa kreisi — starp 3 tuvu vienam no otra augošiem kokiem, pa labi — pie viena koka. Ja nav jābaidās, ka sēdekļus („kanceles") izmantos malu mednieki, tad, pie malkas kokiem, iekāpšanai var kāpšļus pienaglot, kā vidējā attēlā parādīts.

reizē ar „kanceles" ierīkošanu, katrā ziņā tādā laikā, kad attiecīgā rajonā medījumu nav, lai viņus pārliecīgi netraucētu. Šo darbu nedrīkst darīt medību dienā vai, „vēl ļaunāk, sēdekli ieņemot, jo, „kancelē" atrodoties, jāizturas iespējami klusāk un jāizvairās no liekām kustībām. Ja medījumu gaida zemē, tad smēķēšana nav pieļaujama nekādā gadījumā, bet ja „kancelē", kas atrodas ne mazāk par 4—6 m no zemes, tad uzmanīga smēķēšana vājākiem raksturiem nav katēgoriski noliedzama, ja vien mednieks neizlaiž veselus „dūmu blāķus", kuŗus gan arī medījums parasti nesaodīs, bet vienkārši ieraudzīs. Lai nebūtu jāatgaiņājas no odiem, ieteicams cepurei pievienot zaļa marlija plīvuru, caur ko var labi redzēt, un rokās uzvilkt platus (lai nesvīst rokas) gumijas cimdus. Var no odiem aizsargāties ar dažādu aptiekās pērkamu smaržvielu palīdzību, bet personīgi nav bijis izdevības novērot to labos panākumus. Par vislabākiem šīs katēgorijas līdzekļiem uzskatāmi: 1) spirta uzlējums uz Persijas insektu pulveŗa un 2) vazelīna eļļā (Oleum Vaselini flavum) līdz piesātināšanai šķīdināts naftalīns (Naphthalinum) [1]), ar kuŗiem tad katras 2 stundas no jauna jāiezież seja,

[1]) Līdzīgs iespaids it kā esot aptiekās pērkamai Unguentum Naphthalini, kas sastāv no 2 d. naftalīna, 1 d. olīveļļas un 7 d. cūku tauku. Nav tomēr jāpiemirst, ka naftalīns uzsūcas caur ādu organismā un ilgstoša šādu ziežu lietošana var radīt saindēšanos.

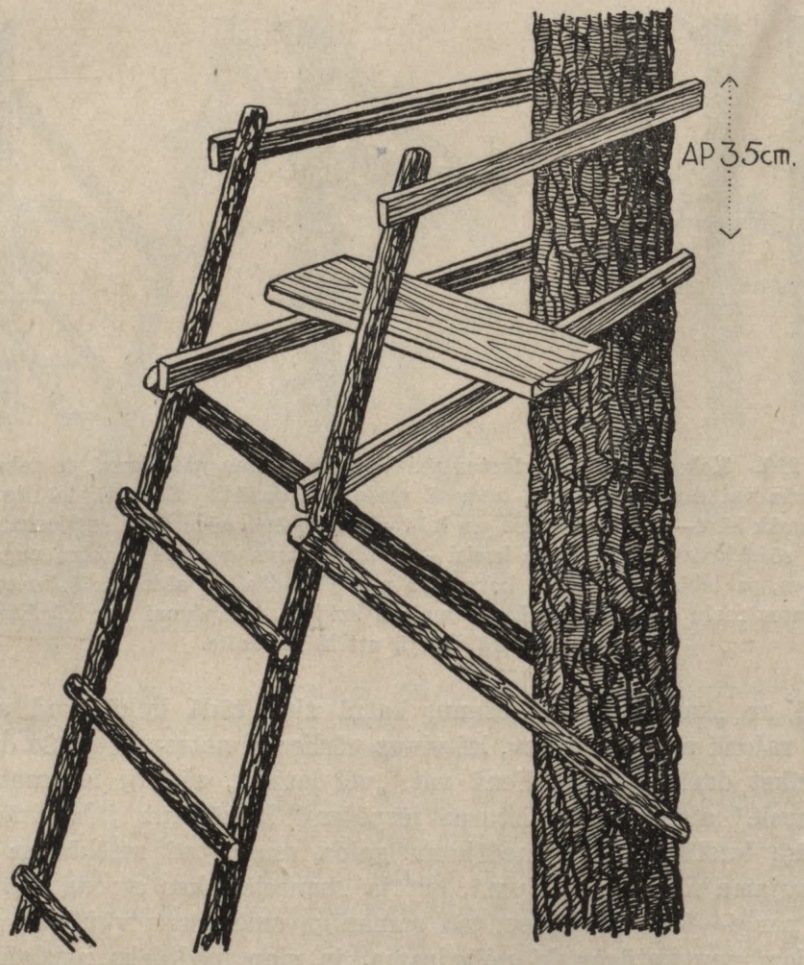

Att. 300. Ērta „kancele", kuŗu uz mežu var nogādāt sagatavotā veidā, kur to atliks vienīgi pie koka pienaglot vai piesiet. Uz augšējiem līmeniskiem kokiem mednieks var sev priekšā novietot bisi un pats uz tiem atspiesties elkoņiem, sēžot it kā atzveltņu krēslā. Kāju uzlikšanai noder augšējais kāpņu pakāpiens. Kāpņu augstums vismaz 4—6 m, lai medījumi „kancelē" sēdošo mednieku tik viegli nesaostu. Ja taisa stacionārus medījumu novērošanas punktus, tad tiem nosedz ar nemizotiem zariem vai citā veidā arī sēdvietas sānmalas un pašu novērošanas punktu ceļ vismaz 8—10 m virs zemes.

kakls un rokas, lai odus atbaidītu. Šo līdzekļu lietošana nav patīkama, un to aso smaku var viegli saost arī medījums, tādēļ ieteicamāk lietot zaļa marlija sejas aizsegu, kas nokarājas no cepures malām līdz pleciem. Rokas no odu dzēlumiem var pasargāt ar aizsargu krāsas impregnēta auduma cimdiem.

Ja medību rajonā ir vairākas „kanceles" un vietu ieņēmušais mednieks redz, ka zvēri vairāk turas kāda cita slēptuvmedību sē-

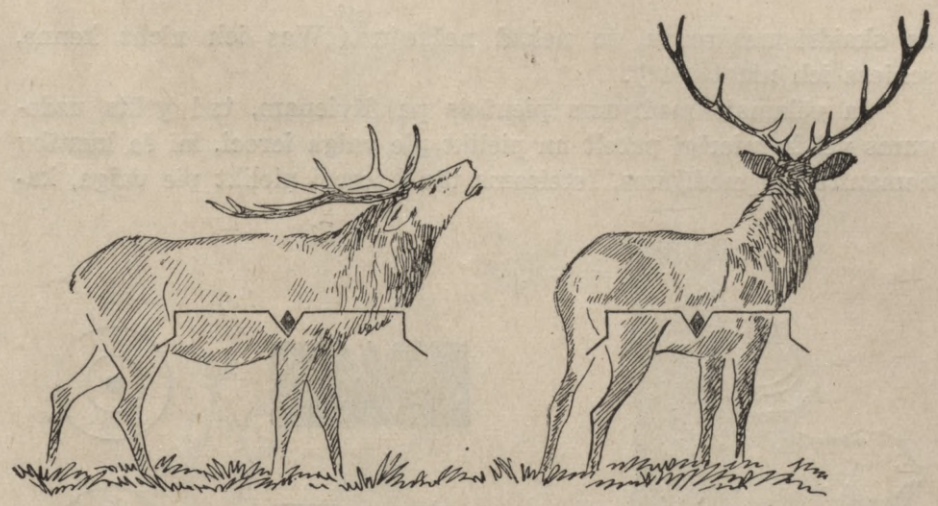

Att. 301. Tā jātēmē stāvošam briedim.

dekļa tuvumā, tad tomēr vietu mainīt tai pašā medību cēlienā nav pieļaujams, un šāda maiņa nekad nedos panākumus. Izdevīgākā „kancele" jāieņem otrā dienā.

No „kanceles" vai paslēptuves arvien jāaiziet klusām, kaut arī neviens medījums tuvumā nav manāms. Ja tuvojas kāds medījums, tad vispirms jācenšas pēc tā auguma, ragu formas un gājiena noteikt, cik tas vecs un vai tā šaušana atļauta saskaņā ar medību ētikas un medību saimniecības īpašnieka norādījumiem vai ne. Nekad nedrīkst piemirst mednieka augstāko likumu: ko

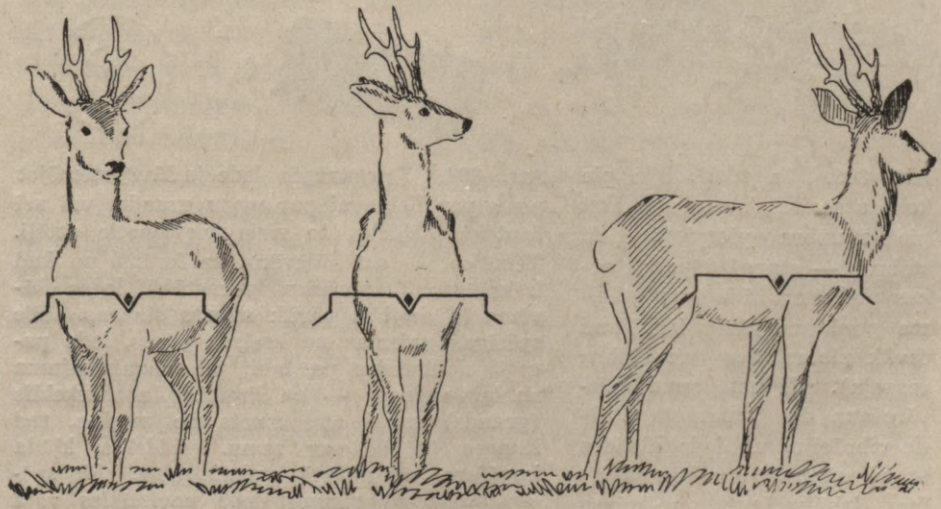

Att. 302. Tā jātēmē stāvošam stirnāzim.

es skaidri nesaredzu, to nekad nešauju („Was ich nicht kenne, schiess ich nicht tot").

Ja vēlamais medījums pienācis pa šāvienam, tad grūts uzdevums vēl ir mierīgi pacelt un pielikt pie vaiga ieroci, lai šo kustību nemanītu arī medījums. Ieteicams tādēļ ieroci pielikt pie vaiga, ka-

Att. 303. Ja tēmē, bisi pie koka atspiežot, nekad nedrīkst pie stumbra piespiest tieši stobrus — starpā jāpaliek rokas pirkstam. Pie tam atbalsta punktam jābūt iespējami tuvāk pie mēlītes (pie stobru resgaļa). Šī noteikuma neievērošana dos neparastu stobru vibrāciju, un lode aizlidos stipri sāņus. Drošam šāvējam labāk šaut no brīvas rokas.

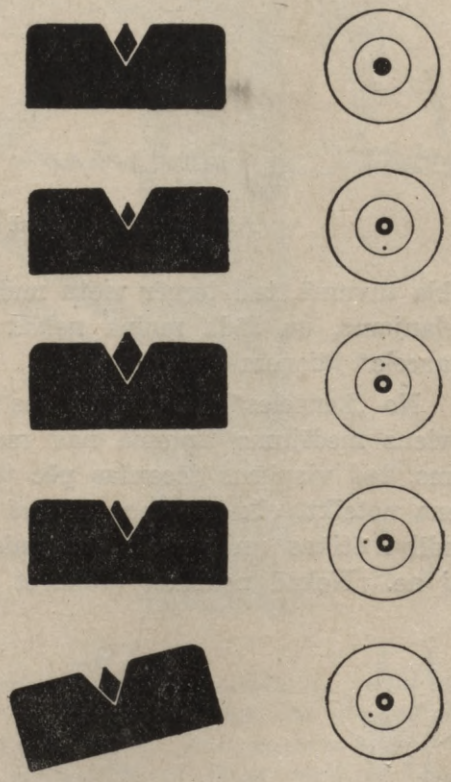

Att. 304. Kur trāpīs lode, ja šāvējs tēmējot ņems par lielu vai par mazu graudu vai arī šauteni sašķiebs, to rāda pievienotie attēli. Tēmējot vēl arī jāievēro, ka krēslā un kad laiks stipri apmācies parastākā lodes šāviena kļūda būs pārāk augsts šāviens. Pie spēcīgas gaismas no kreisās puses, lode parasti novirzīsies pa labi, pie apgaismojuma no labās puses — pa kreisi. Ja mērķeklis (grauds) spoži apgaismots no augšas, tad šāviens trāpīs par zemu. Līdzīga kļūda iespējama arī aukstā, smagā gaisā. Pie spēcīga vēja no sāniem, lode novirzīsies vēja virzienā.

Att. 305. Tā Lielvācijā dižmedījumu pareizi nošāvušam medniekam pasniedz kā atzinības zīmi lauzto zariņu.

mēr medījums vēl tikai tuvojas, kad viņš atrodas aiz kāda krūma vai arī skatās uz otru pusi. Pirms šāviena vēl labi jāievēro medījuma atrašanās vieta, lai vēlāk būtu vieglāk pārbaudīt šāviena rezultātus un, ja, piemēram, šauts ar lodi, lai no asins krāsas, no lodes nogrieztām spalvām un citām pazīmēm varētu taisīt noteiktākus secinājumus par to, cik smagi ievainots medījums, ja viņš nepaliek uz vietas. Arī tam, kā šautais medījums taisa savu pirmo lēcienu, ir liela nozīme, un no tā var spriest, kurā vietā viņu trāpījusi lode. Pievienotos zīmējumos redzams, kur jātēmē mūsu lielākajiem medījumiem, lai viņi paliktu uz vietas gulot [1]).

Arī pēc šāviena medniekam mierīgi jāpaliek savā paslēptuvē. Tikai tad, ja apm. pusstundas laikā nav pienācis klāt neviens no meža administrācijas, atļauts pieiet vietai, kur medījums stāvēja

[1]) Sīkākus norādījumus šai jautājumā var atrast: *F. Raesfeld* — Das deutsche Waidwerk un *Emil Regeners* — Jagdmethoden und Fanggeheimnisse.

Att. 306. Arī nošautu briežu govi mednieks pārņem savā rīcībā, uzliekot tai lauzto zariņu ar auguma galu uz galvas pusi.

šāviena brīdī, lai izpētītu šāviena rezultātus. Nekādā gadījumā nav atļauts sākt medījumam pa pēdām kaut kur tālāk sekot: tuvumā apgūlies, sašautais medījums, ja to iztraucēs, aizies tālu un pazudīs. Vēlēšanās „kaut drusku pameklēt" šādās reizēs katrā ziņā jāapspiež un vakarā šauta medījuma meklēšana jāsāk tikai otrā rītā, bet no rīta šautam — ap pusdienas laiku, bet nekādā gadījumā ātrāk par 2 stundām pēc šāviena.

Vēl varētu pakavēties sīkāk arī pie citiem medību veidiem, piemēram, ziemā piebraucot uz lauka gulošiem zaķiem, braukšus tos sīkmežos ielencot, ar piezagšanos pie medījuma, kas guļ vai barojas [1]), ar svilpes palīdzību [2]) (vislabāk nārsta laikā imitējot mātes balsi), vārnu un citu plēsēju medīšana ar ūpja palīdzību, ar medībām apmācītu piekūnu palīdzību (pie kam mednieki parasti jāšus), ar nāvīgu zāļu palīdzību (to lietošana pie mums pilnīgi noliegta, neatkarīgi no zvēru kaitīguma), ar slazdu palīdzību (skat. vairākus rakstus „Mednieka un Makšķernieka" 1922.—40. g.), kuŗu lietošanu arī mūsu medību likums atļāva tikai vilku, lapsu, sesku, zebiekstu un sīku grauzēju iznīcināšanai apdzīvotās vietās, ja ķeŗamie rīki uzstādīti tā, ka nevar kaitēt citiem kustoņiem un cilvēkiem. Tagad medījumu ķeršana ar slazdiem pilnīgi noliegta.

Ir vēl arī citi vispārpazīstami medību veidi, bet tiem mūsu apstākļos mazāka nozīme, un daži no tiem arī jau minēti, atsevišķos

---

[1]) Lai būtu panākumi, labi jāzina medījumu dzīves veids. Jāvirzās arvien taisni pret vēju vai vismaz iešķībi. Apģērba krāsai jābūt piemērotai apkārtējai dabai. Svešā mežā pavadoņiem arvien jāiet labs gabals aiz mednieka, lai viņu netraucētu.

[2]) Skat. arī *Kuno Grotthuss* — Saukt un sauktam tikt... „Medn. un Makšķ." 1939, 173.—177. lp.

Att. 307. Tā lauzto zariņu valodā apzīmē medījuma atrašanās vietu šāviena brīdī: pēdu virzienā nolikts zariņš ar lauzto galu uz to pusi, uz kuŗu aizskrējis briedis (tātad šauts bullim). Vietā, kur medījums atradies šāviena brīdī, iesprausts pusrokas gaŗumā nemizots zars (vāc. „Anschussbruch"). Ceļu uz šo vietu norāda vadzari (vāc. „Leitbruch"), kuŗi arī pusrokas gaŗumā, bet kuŗiem starp sānzariem ar nazi noplēsta miza, lai tos labāk varētu uz zemes saskatīt.

medījumus apskatot. Pakavēsimies tādēļ vēl vienīgi pie dažām senlaiku paražām, kuŗas saistās ar medībām, un kuŗas tagad visvairāk atjauno Lielvācijā. Daļa no tām dažādos variantos arī pie mums jau pazīstama. Piemēram, kad atrasts nošautais dižmedījums, medību vadītājs vai mednieka pavadonis (ja medīts tikai dienā), pēc Vakareiropas paražas, pasniedz medniekam tradicionālo īsta mednieka atzinības zīmi — krustveida nolauztu ozola, priežu, egļu vai alkšņu zariņu [1]). Zariņu parasti nedaudz notriepj ar nošautā medījuma asinīm, un medniekam Lielvācijā to pasniedz uz mednieka dūča asmens vai arī uz pasniedzēja cepures uzliktu. Mednieks šo medību dienai paredzēto goda zīmi jau pats piesprauž pie savas cepures labajā pusē. Vairāk par diviem atzinības zariņiem pie cepures nekad nenēsā.

---

[1]) Vietām ir paraža goda zariņu pasniegt vienīgi šaušanai atļautu aļņu, staltradžu un ēršķu buļļu, mežkuiļu, stirnāžu vai medņu gaiļu šāvējam. Citur to sniedz arī izcilāku pārējo medījumu, kā lapsas un rubeņu gaiļa, šāvējam.

Tradicionālo lauzto zariņu Lielvācijā saņem katrs apzinīgs mednieks no agrākiem līdzgaitniekiem arī savā pēdējā gaitā, kad pavadītāji pēdējā goda parādīšanai lauzto egļu zariņu uzliek uz aizgājušā mednieka šķirsta.

Att. 308. Tā lauzto zariņu valodā mednieki apzīmē vietu, kur stāvējusi staltradžu govs šaušanas brīdī. Aiz skrējiena virzienā noliktā zariņa („Fährtenbruch" — ar auguma galu skrējiena virzienā) 2 īsākie zariņi rāda katrs ar savu griezto galu uz savu pusi, kas nozīmē, ka mednieks nav ievērojis, vai šautā govs vēlāk aizgājusi pa labi vai kreisi.

Priekšplānā labajā stūrī redzami 2 vadzari („Leitbruch"), kuŗiem starp sānzariem ar nazi noņemta miza (lai tos labāk varētu saskatīt) un kas no kāda viegli atrodama punkta rāda ceļu uz šāviena vietu.

Ja mednieki lauzto zariņu pieliek pie cepures savās vai kādās vispārējās sanāksmēs kā dekorāciju vai savstarpējās pazīšanas zīmi, tad zariņu arvien piesprauž pie cepures kreisās puses. Kādu medību līdzgaitnieku uz mūža dusu izvadot, šos sēru gājiena laikā pie cepures piespraustos zariņus pavadītāji beigās samet aizgājēja kapā.

Nolauztam egļu vai citu atzīmētu koku zariņam (vāc. „Bruchzeichen") mednieku starpā ir daudzējāda nozīme. Mednieku sazināšanās „lauzto zariņu valodā" ir ļoti sena paraža. Daļa tagad atjaunojamo lauzto zariņu zīmju redzama vēl XV un XVI gs. kokgriezumos. Paraža piestiprināt lauzto zariņu pie asinspēdu dzinējsuņa kakla saites, ja tas palīdzējis medījumu atrast vai pievārēt, jau tūkstošgadu veca. Tikai jaunākā laikā daudzas šīs paražas cilvēki bija gandrīz pilnīgi piemirsuši, un tās arī tika

Att. 309. Ar lauztiem zariņiem Lielvācijā arī apzīmē mednieka stāvvietu medībās mežā. Labi organizētās dzinējmedībās visas mednieku nostādīšanas vietas ar zariņiem apzīmētas jau iepriekš. Stāvvietas precīzai iezīmēšanai lieto 2 zariņus: vienu iesprauž zemē (vāc. „Standplatzbruch") pēc tam, kad tam nodarināti apakšējie zari (mizu nenoņemot), un otru (parasto „Hauptbruch" — apm. rokas gaŗumā, kuŗam ar nazi nokasīta starp sānzariņiem miza) noliek uz zemes guļus, ar auguma galu tanī virzienā, kādā medniekam būs jāiet pēc masta izdzīšanas. Ja abus zariņus noliek cieši blakus, tad tas nozīmē, ka mednieks var stāvēt, kuŗā pusē no zariņiem pats vēlas. Parasti tomēr zemē gulošo zariņu noliek kādu metru no zemē iespraustā projām, un tad medniekam jāstāv noteikti starp abiem zariņiem ar krūtīm pret zemē iesprausto un ar muguru pret zemē gulus nolikto.

Pie mums līdz šim parasti uz dēlīša uzrakstītu „numuru" iesprauda zemē ar augšējo galu noliektu virzienā, uz kuŗu pusi medniekam jāiet pēc masta. Medniekam jāstāv numura dēlīša tanī pusē, kuŗā atrodas numura apzīmējums.

lietotas dažādā nozīmē. Tagad tās saskaņotas[1]), un pareizu lauzto zariņu valodas lietošanu Lielvācijā uzskata par apzinīgas mednieciības ārējo simbolu. Tai arī praktiska nozīme, un lauzto zariņu valoda jāprot visiem jaunajiem medniekiem, kas liek pārbaudījumu, lai iegūtu pirmo medību apliecību. Vecajai mednieku paaudzei Lielvācijā pieņemtās zīmes atgādina dažādās sanāksmēs un citos gadījumos, kad vien iespējama to demonstrēšana. Lielvācijā pirmais sāka tās propagandēt Liperts (Lippert) savā grāmatā „Vom Schuss an", to turpināja V. Frēverts (W. Frevert) savā grāmatā „Die gerechte Führung des Hannoverschen Schweisshundes", un tagad par to rūpējas viss „Reichsbund Deutscher Jä-

[1]) Skat. Oberforstmeister *Walter Frevert* — Jagdliches Brauchtum. Berlin, Verlagsbuchhandlung Paul Parey, 1942.

gerschaft", kuŗa uzdevumā V. Frēverts arī publicējis savu sākumā minēto grāmatu.

Sazināšanās zariņus no koka lauž, nevis griež, un tikai īpaši norādītos gadījumos tos sagatavo, lietojot arī mednieku nazi. Agrāk Viduseiropā sazinājās vienīgi ar ozolu un priežu zariņiem, tagad, kā jau atzīmēts, šim nolūkam atļauts lietot arī egles un alkšņu zariņus.

Att. 310. Medniekiem ar lauztiem zariņiem sazinoties, ar šādu zariņu sakrustojumu dod norādījumu, ka šeit jāgaida. Zariņi (vāc. „Wartebruch") apm. rokas gaŗuma, nemizoti. Lai tas, kam šis norādījums domāts, zīmi drošāk ievērotu, tās tuvumā kādā kokā nereti iekaŗ rokas gaŗumā mizotu zariņu („Hauptbruch"). Trīs blakus noliktas „gaidīšanas zīmes" nozīmē, ka šeit nolikta sapulcēšanās vieta.

Att. 311. Ar 3 blakus noliktiem sakrustotiem rokas gaŗuma nemizotiem zariņiem apzīmē mednieku sapulcēšanās vietu.

Sevišķi liela praktiska nozīme lauzto zariņu zīmēm tais gadījumos, kad, piemēram, vakarā gaidot, vai aurošanas laikā šautais medījums nepaliek uz vietas un šī vieta kaut kā jāiezīmē tā, lai to rītā mežsargs atrastu, arī medniekam klāt neesot. Arī pašam, īpaši svešā mežā, šāviena vietu nemaz nav tik viegli atrast. Lai visas šādas grūtības novērstu, tad vietā, kur medījums stāvējis šaušanas brīdī, pēc pieņemtās tradicijas, mednieks par zīmi atstāj zemē vertikāli iespraustu, pusrokas gaŗumā lauztu zariņu („Anschussbruch"). Ja augsnē redzamas aizgājušā medījuma pēdas, tad tām blakus noliek gulus otru tāda paša gaŗuma zariņu („Fährten-

Att. 312. Ja mednieks velti izgaidījies vai citu iemeslu dēļ atstājis vietu, kur tam ar 2 sakrustotiem zariņiem bija dots norādījums gaidīt, tad viņš par zīmi, ka šeit bijis, zariņam nolauž apakšējos sānzarus un noliek tos tāpat sakrustotus, bet ar auguma galiem virzienā, uz kuŗu pusi aizgājis.

bruch"). Ja šauts kādam vīriešu kārtas medījumam (bullim, kuilim, stirnāzim), tad bēgšanas virzienā noliek zariņa lūzuma vietas ar nazi noasinātu galu, bet ja aizgājis kāds sieviešu kārtas šauts medījums, tad aizejošo pēdu virzienā noliek zariņa auguma galu un zariņu pie tam vēl liek uz zemes ar apakšpusi uz augšu. Ja mednieka redzes aplokā šautais medījums tālāk pagājis, pagriezies pa labi vai pa kreisi, tad šķērsām medījuma pēdām, tūliņ aiz pēdu virzienā novietotā zariņa, noliek vēl vienu īsāku zariņu. Ja grib pasvītrot, ka virziens, kādā aizgājis šautais medījums, nezināms, tad aiz zariņa, kas nolikts pēdu virzienā, novieto tam šķērsām 2 mazākus zariņus, katru ar lauzto galu uz savu pusi. Šīm pēdējām zīmēm sevišķa nozīme, ja šaušanas vietā šāviena brīdī atradies lielāks medījumu bars, piemēram, 2 staltradžu buļļi ar vairākām govīm: pēc šāviena bars sadalījies un govis ar veselo bulli aizgājušas pa labi, bet šautais bullis, teiksim, pa kreisi; šķērsām pēdām noliktais īsākais zariņš tad arī ar lūzuma vietu rādīs uz kreiso pusi. Šaušanas vietas apzīmēšanai un arī pēdu virzienu norādītājus zariņus nemizo, tiem vienīgi lūzuma vietas noasina ar nazi.

Lai otrā rītā vēl vieglāk būtu atrast vakarā šautā medījuma šaušanas vietu, tad, to pēc iezīmēšanas atstājot, iet uz kādu viegli atrodamu vietu, kādu stigu krustojumu, tiltiņu, izcilāku koku vai citu tml. un gājiena virzienā nomet vairākus ceļa rādītājus zariņus

(„Leitbrüche"). Tos arī ņem pusrokas gaŗumā, mizotus un zemē met ar auguma galu uz šaušanas vietas pusi. Zariņu attālums tāds, lai no viena nomestā zariņa nākamo varētu saredzēt. Ceļa rādītāju zariņu rindu parasti nobeidz viegli atrodama punkta tuvumā ar brīdinājuma zaru („Hauptbruch"), kas nozīmē, ka te uzmanīgi jāvēro apkārtne, jo te kaut kas noticis. Šādu norādījumu devējs zars ir apm. rokas gaŗumā, mizots, un ja apkārtne mazāk pārskatāma, bet tuvumā aug kāds piemērots koks vai atrodas kāda sēta, tad to piekaŗ pie koka vai sētas. Dažkārt zara ērtākai piekāršanai to savieno loka veidā. Šāds sējums tomēr raksturīgs speciālam brīdinājuma zaram („Warnbruch"). To parasti ņem vēl gaŗāku, nodarina tā sānzarus un pilnīgi nomizo gandrīz līdz pašai galotnītei, sasien cilpas veidā un tad piekaŗ redzamā vietā. Šāds brīdinājuma zars jau norāda, ka pa šo ceļu ejošam jāuzmanās: laipa, pār kuŗu jāiet, var būt aizlauzta, ceļa turpinājumā var būt novietoti kādi maskēti slazdi, ceļš pienācis vietai, kur iespējama sastapšanās ar malu medniekiem, jāšķērso ceļš, pa kuŗu var šaut uz tā nostādīts mednieks u. tml.

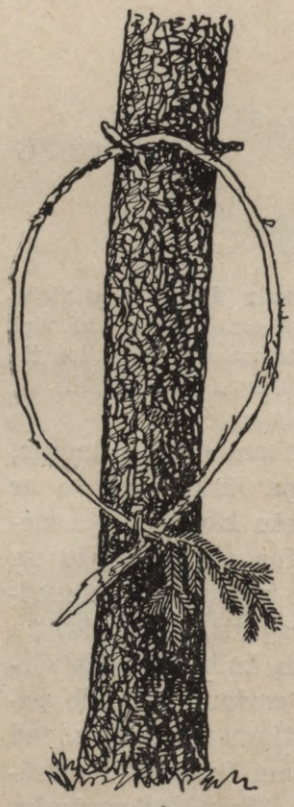

Att. 313. Tas ir mednieku signāls „uzmanīties, draud briesmas."

Ja mednieks atradis šauto pārnadžu šķiras medījumu un spiests (piem., pēc zirga ejot) to uz laiku atstāt mežā, tad mednieks medījumu nogulda uz labajiem sāniem un uzliek uz tā nolauztu zariņu „Inbesitznahmebruch"), kas šoreiz ir ne tikai mednieka pēdējais sveiciens dižmedījumam, bet arī norāda, ka tas nošauts legāli, saskaņā ar apzinīga mednieka ētikas prasībām. Zariņu uzliek vīriešu kārtas medījumam ar lauzto galu, bet sieviešu kārtas — ar auguma galu uz galvas pusi. Bez tam vēl aļņu, staltradžu un ēršķu buļļiem, tāpat arī meža kuilim un nošautam stirnāzim ieliek nelielu zariņu mutē, ko sauc par „pēdējo kumosu" („letzter Bissen").

Arī mednieka stāvvietu dzinēju medībās nereti vien apzīmē ar zemē vertikāli iespraustu zariņu, kam apakšējie sānzari nodarināti („Standplatzbruch"). Blakus tam zemē nomet rokas gaŗuma zaru

ar augšpusē apgrieztu mizu (var būt arī pilnīgi mizots), kas ar savu augšanas galu norāda, kādā virzienā medniekiem jāiet pēc masta izdzīšanas. 2 krusteniski nolikti zariņi norāda, ka šeit jāgaida („Wartebruch"). Ja tas, kam bija jāgaida, to nedara, tad viņš zemē noliktos zariņus nodarina un novieto atpakaļ tāpat krusteniski, pie kam augšanas gali norāda, kādā virzienā mednieks aizgājis. Trīs blakus nolikti gaidīšanas norādījumam sakrustotie zariņi apzīmē sapulcēšanās vietu.

Dažreiz mednieki sazinās arī ar dažādām mizā iegrieztām zīmēm vai, piemēram, kalnos noliekot dūres lieluma akmeņus (vāc. tos sauc par „Tauben" — „baložiem") vietās, kur no galvenā ceļa soļu 40—50 attālumā sākas kāda mednieku teka, vai kur tuvumā kāds medījumu krustceļš. Dabas pazinējs viegli atšķir speciāli nolikto akmeni no citiem visapkārt dabiski gulošajiem un izliktajās zīmēs viegli orientējas. Pārējām zīmēm tomēr samērā mazāka nozīme, un tādēļ pie to apskata sīkāk nepakavēsimies.

Nošauto medījumu apkopšana, medību trofēju uzglabāšana un novērtēšana

Svarīgas medību saimniecībā ir arī rūpes par to, lai nošautie medījumi nesabojātos un lai to gaļu arvien pilnīgi varētu izmantot mājsaimniecībā. Arī šai ziņā zināmi panākumi gulstas jau uz pašu mednieku. Nošautie medījumi — aļņi, staltbrieži, stirnas, mežcūkas jāuzšķērž (jāizvēdina) tūliņ pēc to nošaušanas. Siltākā laikā, ja tie kaut vienu nakti gulējuši neuzšķērsti, to ķermeņos jau iesākas sadalīšanās procesi, attīstās indīgas olbaltumvielas u. tml. No nošautā dzīvnieka ķermeņa tūliņ jāizņem ne tikai kuņģis ar zarnām, bet arī plaušas, nieres un sirds, kuŗos sadalīšanās procesi iesākas sevišķi ātri [1]). Pie šī darba stingri jāievēro vecais mednieku likums — nošauto dzīvnieku apstrādāt sausā veidā, t. i., nelietojot ūdeni mazgāšanai vai saslapināšanai. Nekādā gadījumā iekšās nedrīkst, kaut tikai transporta laikā, likt zāli vai lapu koku zarus. Arī egļu vai paegļu zaru ielikšanu lielāku medījumu dobumos vislabāk pieļaut vienīgi pēc tam, kad gaļa jau pilnīgi atdzesēta. Vienīgi pa ceļam no meža līdz mājai varētu tos ielikt, bet tur atkal tūliņ izņemt. Mājās pārvestu medījumu uzkaŗ kādā labi vēdināmā, aukstā telpā, piem., priekštelpā, bēniņos, aukstā pagrabā (ļoti nevēlama novietošana mitros pagrabos) vai šķūnī (kur caurvējš).

[1]) Skat. *H. Bruttans* — Zvēru izvēdināšana. „M. un M." 1927, 231.—233.

Pārgrieztā vēdera dobuma malas atstutē zariņiem, lai iekšas plēves ātrāk iežūtu un rastos zināma „aizsargplēve" pret baktēriju un gaisa iedarbību. Ja iekšās redzamas kādas šāviena stipri saplēstas gaļas daļas, tad arī tās jāizgriež. Ja bijis saplēsts kuņģis vai zarnas, tad dažreiz apstākļi spiež iekšas arī mazgāt. Šādos gadījumos to varētu darīt, mazgāšanai vārītu sālsūdeni lietojot. Nevārītu ūdeni lietot nekad nedrīkst un, ja nav pieejams vārīts ūdens, tad jāapmierinās ar dzīvnieka iekšu iespējami rūpīgu izslaucīšanu ar sūnu vai skuju zaru palīdzību. Pēc nošautā medījuma iekšu mazgāšanas, kaut arī ar vārītu sālsūdeni, tās iespējami ātri jāizžāvē.

Ja paredzēts medījumu uzglabāt ilgāku laiku, tad ieteic brūču vietās un iekšās iekaisīt koka ogļu pulveri, kas pasargot gaļu no mušu uzbrukumiem. Lai gaļa kļūtu mīkstāka un garšīgāka, tai jāļauj dažas dienas „gatavoties", kamēr dzīvnieks vēl nav nodīrāts resp. putns noplucināts. Gaļas nogatavošanās laiku pieņem:

Zaķiem	vasarā	2—3	dienas,	ziemā	6—10	dienu
Stirnām un briežiem . .	„	3—4	„	„	6—10	„
Mežcūkām	„	3—4	„	„	8—10	„
Medņiem, rubeņiem, lauku un mežirbēm	„	4	„	„	8	dienas

Pareizi sagatavota medījumu gaļa ir garšīga un arī vērtīga barība. Tā satur daudz olbaltumvielu un samērā maz taukvielu, kādēļ viegli sagremojama.

Sīkāk par nošauto stirnu izvēdināšanas paņēmieniem Mežu departamenta 1939. g. izdotajā „Mednieku rokas grāmatiņā" norādīts, ka šī darba veikšanai stirna vai stirnāzis jānoliek uz muguras. Āža ragus ieduŗ zemē. Pārgriež kakla ādu no balsenes līdz kakla kumbram, uzmeklē balss un ēdamo rīkli un to pārgriež virs balsenes. Ar nazi atdala ēdamo no balss rīkles, nokasa balss rīkles plēves un sasien ēdamo rīkli mezglā, lai kuņģa saturs neplūstu laukā. Pēc tam gareniski pārgriež pakaļkāju ādu, pāršķeļ pautu maisiņu, izņem dzimumorganu oliņas, iebīdot zem ādas divus pirkstus, pārgriež vēdera ādiņu līdz krūšu kaulam. Ar labo roku sameklē ēdamo rīkli un izvelk to caur krūšu diafragmu. Pēc tam kļūst iespējama kuņģa un sīko zarnu izgāšana. Lai izņemtu resno zarnu un pūsli, vēlreiz jāķeŗas pie naža un jāpārgriež atslēgas kauls tā paaugstinājumā — krimslī. Izgāžot kuņģi un pūsli, jāsargās, lai no dzimumorganu maksts neizplūstu urīnvielas, kas bojā ar tām notrieptās gaļas garšu.

Kad vēdera dobums atbrīvots, sāk atgriezt diafragmu tais vietās, kur tā pieaugusi ribām, un, iebāžot roku krūšu kurvī, saņem balss rīkli. Reizē ar balss rīkli izņem arī sirdi un plaušas. Lai izlietu krūšu kurvī sakrājušās asinis, stirnu apgāž uz vēdera vai paceļ aiz galvas un tur, kamēr asinis iztek. Atlikušās asinis rūpīgi jāizslauka ar sausu zāli. Vēdera dobumu piepilda skujām. Visātrāk bojājas medījuma aknas un nieres, tādēļ šos gardumus ieteicams iesaiņot pergamenta papīrā un novietot medību somā.

Meža kuiļiem urīnvada izejas („pindzeles") apkārtnē atrodas zemādas dziedzeŗi, kas izdala smirdīgu šķidrumu. Minētie dziedzeŗi izgriežami reizē ar vēdera uzšķēršanu. Jārīkojas šādi: pieaugušam kuilim ap „pindzeli" jāizgriež āda, atkarībā no kuiļa vecuma, apm. kafijas apakštases lielumā, jāatdala apakšaudi un tad šie dziedzeŗi reizē ar penisu jāatdala no citiem iekšējiem organiem un jāatvelk aiz tūpļa. Šādi izsargāsimies arī no gaļas aptašķīšanas ar urīnvielām.

Tālākais darbs jau pareiza medījuma nodīrāšana. K. Kūlis šai jautājumā dod šādus norādījumus [1]):

Ādu dīrājot, to parasti pārgriež no krūšu kurvja līdz zodam un pa kāju pakaļpusi šķērsām ķermenim līdz vidus griezienam. Ādu pārgriežot, ieteicams naža asmeni turēt uz augšu, t. i., griezt ādu ne no virsas, bet no apakšas.

Ādas nodīrāšana mežcūkai ir diezgan grūts uzdevums. Gandrīz vai katrs gabaliņš ādas ir jāatgriež ar nazi, jo cūkai āda ir ar stingriem taukiem cieši saaugusi ar gaļu. Bez tam lielākiem kuiļiem āda uz pleciem tik bieza, ka to gandrīz nevar atlocīt no rumpja. Ādas novilkšanu parasti iesāk pie pakaļkājām [2]), rūpējoties par to, lai pie ādas nepaliktu klāt tauki un gaļas plēves (paslēpenēs un pie kakla sākuma), bet arī lai, audus atgriežot, netiktu pārgriezta pati āda. Pēdējais saprotamu iemeslu dēļ sevišķi svarīgi tad, ja vēlams likt ādu izstrādāt lietādā, — apaviem, cimdiem utt. Lietādu izgatavošanai vislabāk noder zvēru ādas, kamēr tām ir vēl vasaras spalva. Zvērādas ar ziemas spalvu parasti pārstrādā paklājos un kažokādās.

Rupjāku medījumu nodīrāto ādu lietderīgi noklāt uz grīdas, ar spalvu uz apakšu, un gaļas pusi tūliņ krietni apkaisīt ar sali. No

---

[1]) Skat. *K. Kūlis* — Medījumu apkopšana un sagatavošana, kā arī *H. Bruttan'a* rakstus „Medn. un Makšķ." 1937. g. 7. un 8. nr.

[2]) Lapsām, caunām, ūdriem un vāverēm ādu pārgriež tikai pie pakaļkājām un tad nomauc kā zeķi līdz purna galam. Ādu pēc tam izžāvē piebāztu vai uzvilktu uz spīlēm, kā tālāk sīkāk norādīts.

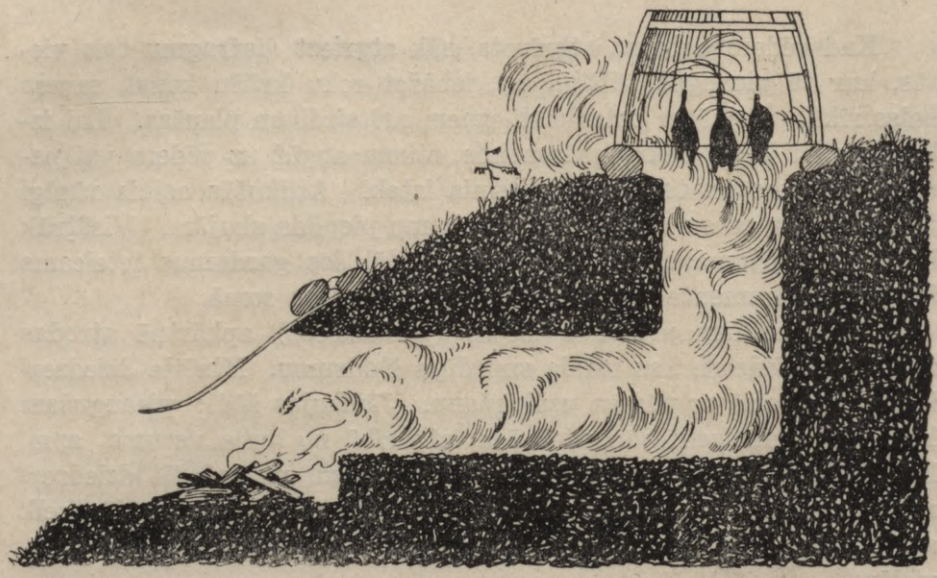

Att. 314. Vienkāršs paņēmiens medību putnu žāvēšanai, lai tos varētu ilgāk uzglabāt.

šķidruma, kas atrodas ādā, sāls izkūst, un āda 24—48 stundu laikā izsālās. Pēc tam ādu var nodot pārstrādāšanai vai arī pārkārt pār kārti izžāvēšanai. Nekādā ziņā nedrīkst neizsālījušos ādu satīt un turēt siltā vietā, — āda sakarsīs un kļūs nederīga, jo tai noies vilna.

Ja ādu vēlams pārstrādāt paklājā, tad pie sāls piejauc sasmalcinātu alūnu. Jēlā ādā alūns iedarbojas ātrāk, tūliņ iesākas miecēšanas norise, un āda labāk konservējas.

Karstākā laikā ieteicams izvēdināt arī nošautās mežpīles, laukirbes un rubeņus (bet ne slokas), ko izdara ar koka kāsīša palīdzību. Atzarojumu nogriež žāklī apm. 1,5—2 cm gaŗumā. Turot šādi pagatavotu „āķi" rokā pie gaŗā zara žubura, īso ievada tūpļa caurumā un, lēni grozot, cenšas aizķert kādu zarnas līkumu. Kad asais kāsītis aizķēries, to izvelk reizē ar zarnu. Pēc tam ar pirkstu palīdzību, bez vēdera uzšķēršanas, viegli var izvilkt visas putnu zarnas.

Kā briežu, tā arī stirnu aknas, mājās pārnestas, tūliņ sagriež gabalos un ievieto vārītā ūdenī, kam piejaukts etiķis. Ja aknas ceps ne vēlāk kā 6—10 stundu pēc medījuma nošaušanas, tās būs ļoti garšīgas. Pēc 24 stundām tās parasti jau bojātas.

Visu medījumu gaļu pirms cepšanas rūpīgi apmazgā vārītā ūdenī un ieliek pa nakti etiķūdenī vai, vēl labāk, rūgušpienā, vai pa-

niņās. Mežcūku gaļa, etiķūdenī vai pienā mērcēta, zaudē savu pārāk aso, mazāk patīkamo piegaršu.

Lai nebojātos nomedīto putnu gaļa, nav ieteicams tos arī medību laikā nēsāt sev līdzi kādā slēgtā somā. Tie ērti jāpakaļ pie siksniņām putnu nešanai, kādas parasti piestiprinātas pie katras mednieka somas vai atsevišķi pie jostas. Ja nošautos fazānus pārvadā medījumu ratos, tad tos sasien aiz kakla pa diviem kopā un pārkaļ pār ratos iestiprināto kārtīti. Nošautos putnus, cik ātri vien iespējams, novieto mājās kādā aukstā pieliekamā telpā. Visiem tirgū laižamiem nošautiem medījumiem pamata noteikums, ka tie iespējami labi atvēsināmi un nododami iespējami tīrā izskatā.

Arvien pilnīgi jāizmanto arī nošauto medījumu ādas un tauki. Sevišķi daudz taukvielu var dot nošautie āpši, kuŗu mums tagad savairojies pārmērīgi daudz. Rūpīgi savācami arī tauki no nošauto medījumu ādām, kam līdz šim netika nemaz veltīta pienācīgā uzmanība. Tā Rīgas muitas bij. revidents J. Kirvels novērojis, ka eksportējamās vietējo medījumu ādas satur daudz neattīrītu tauku. Viņš tos ieteic savākt jau pašiem medniekiem, nokasot ar īpašas karotes malu no jēlādām. Savāktie tauki konservējami un uzglabājami koka traukos. Kad to sakrājies vairāk, tos var izlietot ziepju vārīšanai vai nodot rūpniecībai. Arī nošauto plēsēju rumpji (vilku, lapsu) katrā ziņā arvien jāizlieto ziepju vārīšanai. Daudz lielāku ievērību pelna arī medījumu ādu izmantošana. Tā sauktās zamšādas var pagatavot arī no briežu un stirnu ādām. Tās, kā to norāda J. Kirvels, iespējams arī Rīgā izmantot kā cimdu, tā arī bērnu un sieviešu apavu pagatavošanai. Zamšāda labi aiztur arī vēju, un ziemeļzemēs to bieži lieto kā starpoderi vestēm, svārkiem un mēteļiem, ko nēsā aukstākā laikā. Arī „mednieku zeķes" ziemai var gatavot no kaķu, suņu, lūšu, vilku vai jaunu kazlēnu ādiņām ar spalvu uz iekšu. Ja zeķe gaŗa un virs zābaku stulma atlokāma, tad tā izskatās kā skaista zābaku garnitūra. Arī tā sauktos „mokasīnu" un „ičegu" zābakus ziemeļzemēs taisa no stirnu, briežu, vilku un suņu ādām, ar spalvu uz iekšu. Šādu zābaku pēdu apšuj ar tūbu un apakšā piestiprina pastalādu. Izgrezno šādus zābakus ar virsū uzšūtām vāverīšu ādām. Zamšādas atkritumus izmanto auto aizsargstiklu, logu, kristallstiklu un dārgmetallu (zeltlietu) spodrināšanai, jo tās neatstāj uz tīrāmā priekšmeta nekādas svītras. No kaķu ādām gatavo arī augstvērtīgāku nekā no trušu ādām „kotikādu" imitāciju.

Medījumu ādiņu tālāko apstrādāšanu gandrīz arvien nodod attiecīgiem speciālistiem, bet, piemēram, zvērādu miecēšanu

var viegli izdarīt arī mājās. „Medn. un Makšķ." 1929. g. gada grāmata (108.—109. lp.) to ieteic darīt šādi:

Kā svaigas, tā arī ieskābētas ādiņas vispirms jāizmērcē vismaz 6—12 stundu, kamēr atlobās gaļas kārtas. No pārmērīgas mērcēšanas tomēr jāsargās, jo tad ādas ieskābst, sāk sadalīties un noiet vilna. Ja ādiņas nomauktas bez pārgriezuma uz vēdera, tad tās izgriež ar vilnu uz iekšpusi un uzmauc uz dēļa, lai ādiņa labi izstieptos. Ar neasu nazi labi nokasa gaļaino tauku slāni, ja labi neatlec — pamērcē vēl stundu — otru. Tīri nokasīta ādiņa tiek uzmaukta uz platāka dēļa, bet ja ādiņa noņemta ar pārgriezumu uz vēdera, to izstiepj uz galda ar vilnu uz leju un ādiņas malas piestiprina ar nagliņām.

No gaļas atliekām notīrītu ādiņu ieberzē ar 2—3 daļām salpetŗa un sāls (līdzīgās daļās) vai alūna un sāls, kas izkausēti 5—10 daļās verdoša ūdens. Atšķaidījumam jābūt siltam, bet ne karstam.

Šī operācija ilgst 3—5 minūtes, skatoties pēc ādiņas biezuma un lieluma. Šādu ieberzēšanu izdara vismaz 2—3 reizes dienā, pie kam ādiņa visu laiku atrodas horizontālā stāvoklī uz galda izstiepta. Kad šis maisījums jau pietiekoši iesūcies ādas porās, dēli ar uzstiepto ādiņu noliek izkalst, bet ne karstā telpā. Kad ādiņa izkaltīs, kļūs balta un uz tās būs redzama izkristallizējusies sāls, to atsvabina no naglām un uzmanīgi sāk izstiept un berzēt, lai padarītu to mīkstu.

Lai ādiņa būtu mīksta, no ādas puses to iezież ar vazelīnu, bet lai vilna spīdētu un būtu cēla, to ietrin ar sausām, labi iesildītām smiltīm, pēc tam tās atkal rūpīgi izpurina.

Ādiņas var miecēt (mērcēt) arī formalīna (1:10) vai sērskābā aluminija (2:10) atšķaidījumā.

Rūpīgi nodīrātas sīku zvēru ādiņas var arī nemērcēt, bet izstiept uz galda, piestiprināt malas ar nagliņām, nokasīt gaļas kārtu un ieziest ar sāls-alūna vai formalīna atšķaidījumu, bet kad izkaltīs — uzšļircināt ūdens un glicerīna atšķaidījumu, kas padarīs ādiņu mīkstu un elastīgu.

Šādi pagatavotas ādiņas uzglabājamas sausā un vēsā telpā, saliktas ar vilnas pusi kopā un iekaisītas ar naftalīnu vai kamparu. Var iekaisīt arī tabaku, bet baltās ādiņas no tā iedzeltē. Labākai uzglabāšanai tās var ieziest no ādas puses ar petroleju, kas pasargās no kodēm un ādas grauzējiem.

Mednieka darbs ir arī nošauto medījumu

ragu preparēšana.

Briežu, iršu un stirnu ragu apstrādāšana ir gandrīz līdzīga.

Pirms stirnu ragus zāģē, nodīrā ādu no galvaskausa. Ragi jāzāģē tā, lai zāģa ceļš ietu pāri galvaskausa paaugstinājumam (tai vietā, kur kakla muskuļi pieauguši galvaskausam) drusku zem pusacs, — ar aprēķinu, lai zāģis izietu 2—3 mm zem deguna kaula gala. Pēc tam izņem smadzenes un galvaskausa kaula daļu iegremdē ūdenī līdz ragu kronim. Ja ūdenī liks arī ragus, tad to krāsa izbalēs. Kad no kaula un plēves izsūktas asins daļas, tad apm. pēc 3—4 dienām var ķerties pie galvaskausa novārīšanas. Jāvāra (iegremdējot tikai līdz ragu kronim) bez kādām ķīmikālijām tīrā ūdenī. Stirnu ragu vārīšana ilgst apm. stundu, bet briežu un iršu ilgāk. Vārīšana jāpārtrauc, kolīdz galvaskausa plēve virs pieres kaula sāk sprēgāt. Pēc tam galvaskausu atdzesē aukstā ūdenī, jo citādi kauls iegūst iedzeltenu krāsu un arī lipīgā plēve pielīp kaulam un to grūti atdalīt. Tiklīdz kauls atdzesināts, ar naža palīdzību noplēš plēvi. Kad kauls apžuvis, ieteicams noberzt ar smilšpapīru, un tas kļūst tīrs un balts. Galvaskausa kauli, kas iegūti stirnu pārošanās vai iršu aurošanas laikā, būs gaišāki, baltāki nekā tie, kas medīti ragu mešanas laikā. Baltākas galvaskausu kaulu krāsas iegūšanai var kaulu (ne ragus) apklāt ar ūdeņraža pārskābē saslapinātu vati un vēlāk vēl saulē balināt. Ragus nekad nevajag mēģināt mākslīgi krāsot.

Lai medību trofēju skatēs arvien varētu droši noteikt nošauto medījumu vecumu, kopā ar ragiem līdzi jāsagatavo un jāuzglabā arī katra medījuma vienas puses (parasti labās) apakšžoklis ar tā zobiem.

Pārliecīgi ilga vārīšana, kā arī ķīmikāliju lietošana veicina kaulu krimšļu saēšanu, kauli kļūst trauslāki, bet pirmā kārtā zaudē svaru, ko svarīgi saglabāt izcilām vai rekorda trofējām. Ragus parasti piestiprina tumši brūniem dēlīšiem, bet dēlīša krāsu var mainīt, pieskaņojot to mēbeļu un istabas sienu krāsai, kur paredzēts ragus piestiprināt. Trofēju izstādēm jāglabā arī brieža vai āža apakšžokļa viena puse.

Iegūto trofēju novērtēšanā parasti lieto Vācijā izveidoto punktu sistēmu (skat. VO.d. Rjm. 5840 no 25. XI 1938). Punktu skaitu nosaka pēc sekojošās schēmas:

Aļņa ragiem

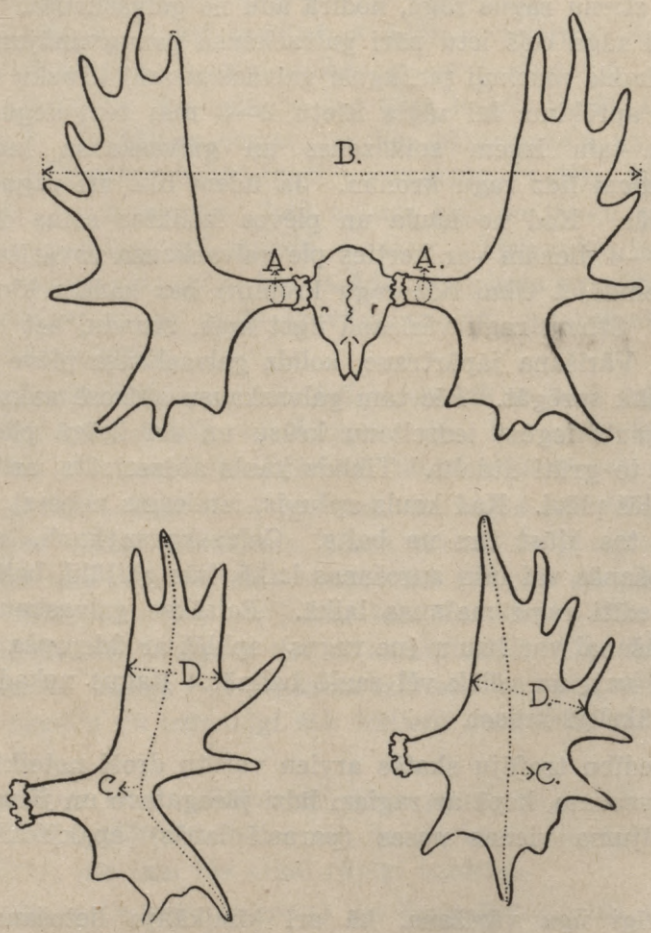

Att. 315. Aļņa (platradža) ragu novērtēšanai vajadzīgos mērus nosaka saskaņā ar šo attēlu:

A — ragu apkārtmērs cm;
B — lielākais atstatums starp abiem pēdējiem žuburiem cm;
C — vidējais ragu garums, mērīts gar abām ārējām malām, cm;
D — abu lāpstu lielākais platums cm.

(Visi izmēri ar noteiktību līdz 1 mm.)

1) Abu ragu zaru (Stangen) apkārtmērs [1]) centimetros . . . . . ×1 = pktu skaitam
2) Lielākais atstatums starp abiem pēdējiem žuburiem centimetros . . . ×0,5 = „ „

[1]) Mērīts 4 cm virs kroniša.

3) Vidējais ragu zaru gaŗums, mērīts gar abām zaru ārējām malām, centimetros . . . . . ×1 = pktu skaitam
4) Abu lāpstu lielākais platums centimetros (jāmērī no ārpuses, lāpstas izliekumam sekojot) . . . . . ×2 = „ „
5) Visu žuburu kopējais vidējais gaŗums, ja tas pārsniedz 5 cm — centimetros [2]) . . . . . ×1 = „ „
6) Žuburu skaits pāri 10 [3]) . . . . . ×1 = „ „
7) Ragu spēcīgums un blīvums pēc tiesnešu brīva ieskata (0—15 punktus) + 1—15 pk. = „ „
8) Kvalitātes atvilkums par žuburu gaŗumu vai sevišķu nevienmērīgumu (1—5 punkti) [4]) . . . . . ×1— 5 „ = „ „
9) Kvalitātes atvilkums par lāpstu nesamērīgumu (1—3 punkti) [5]) . . . . ×1— 3 „ = „ „

Staltbrieža ragiem

(Visi mēri ar noteiktību līdz 1 mm. Jāmērī ar cieši piespiestu plāna tērauda 0,5 cm platu lentmēru. Svaru nosaka līdz 0,01 kg. Punktus 0,05—0,09 noapaļo līdz 0,1 punktam.)

1) Abu ragu zaru (Stangen) vidējais gaŗums, centimetros . . . . . ×0,5 = pktu skaitam
2) Abu acu žuburu vidējais gaŗums centimetros [1]) . . . . . ×0,25 = „ „
3) Abu vidējo žuburu vidējais gaŗums centimetros . . . . . ×0,25 = „ „

---

[2]) Tomēr nekad nedrīkst pieskaitīt vairāk par 15 punktiem, t. i., ja žuburu vidējais gaŗums būtu 4,9 cm, tad — 0 pktu, ja 10 cm = 10 punktu, bet ja 16 cm vai vairāk, tad tomēr tikai 15 punktu.

[3]) Ja bullim būtu, piemēram, tā sauktie nevienādie 16 žuburu ragi, bet abiem ragiem kopā patiesībā ir tikai 15 žuburu, tad pieskaitīs tikai 5 punktus, bet ne 6.

[4]) Piemēram, vienam ragam tikai 4 žuburi, bet katrs pāri par 30 cm gaŗš! Šādā gadījumā būtu netaisni, ja neizdarītu punktu atvilkumu.

[5]) Šis atvilkums jāpiemēro, ja vienā pusē lāpsta plata, bet otrā pavisam šaura.

[1]) Mērī no kroniša apakšējās malas līdz žubura galiņam. Lai pārāk augstu izaugušiem acu žuburiem neiznāktu priekšrocība, tad izliekumam virs kroniša ar lentmēru neseko un to pārsedz taisnā līnijā.

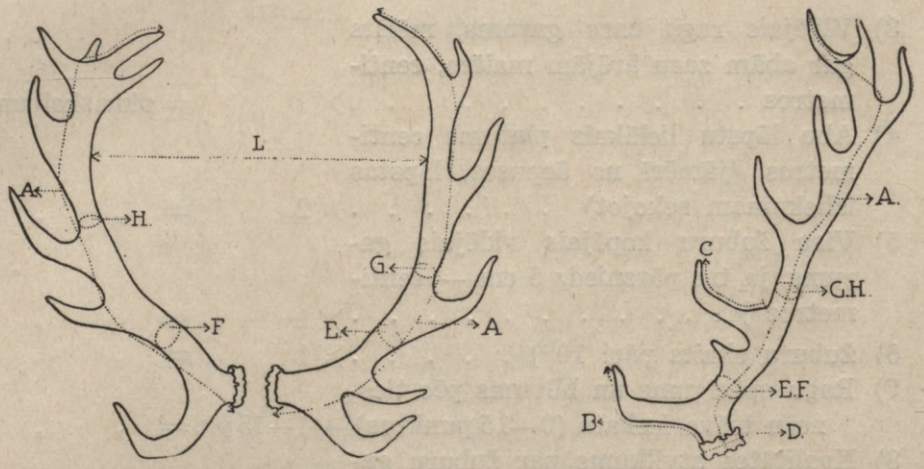

Att. 316. Brieža staltradža ragu novērtēšanai vajadzīgos mērus iegūst, ragus mērījot saskaņā ar šī attēla norādījumiem:

A — abu ragu vidējais gaŗums cm;
B — abu acu žuburu vidējais gaŗums cm;
C — abu vidējo žuburu vidējais gaŗums cm;
D — abu kronīšu vidējais apkārtmērs cm;
E — labā raga apkārtmērs starp acu un vidus žuburu, nerēķinoties ar palīgžuburu (Eisprosse) un mērījot ragu tievākā vietā, cm;
F — kreisā raga apkārtmērs (tāpat kā labā), mērīts cm;
G — labā raga apkārtmērs starp vidus žuburu un kroni („krēslu"), mērīts, nerēķinoties ar vilku žuburu un mērījot tievākā vietā, cm, un
H — kreisā raga apkārtmērs (mērīts tāpat kā labā) cm.

Visus mērījumus izdara ar apm. 5 mm platu tērauda mērlentu. Mērī precīzi līdz 0,1 cm. Pie aprēķināšanas 0,05—0,09 punktus noapaļo uz 0,1 punktu. Svērumus izdara līdz 0,01 kg precīzi.

4) Abu kronīšu vidējais apkārtmērs centimetros [2]) . . . . . ×1 = pktu skaitam
5) Labā raga apakšējais apkārtmērs starp acu un vidus žuburu, nerēķinoties ar palīgžuburu (Eissprosse), mērījot ragu tievākā vietā centimetros ×1 = „ „
6) Kreisā raga apakšējais apkārtmērs (tāpat kā labā), mērīts centimetros ×1 = „ „
7) Labā raga augšējais apkārtmērs starp vidus žuburu un vainagu (krēslu, kroni), mērīts tievākā vietā centimetros. Ja raga zaram (Stange) ir arī vilku žuburs, tad ņem vidējo no

[2]) Event. ieliekumiem ar lentmēru neseko.

mērījumiem starp vidus žuburu un vilku žuburu un vilku žuburu un vainagu (krēslu, kroni) . . . . . × 1 = pktu skaitam

8) Kreisā raga augšējais apkārtmērs (mērīts tāpat kā labā) centimetros × 1 = „ „

9) Izkaltušu ragu svars kilogramos (skatoties pēc galvaskausa lieluma [3]), samazināts līdz 0,7 kg) . . . . . × 2 = „ „

10) Tiešais žuburu skaits [4]) . . . . . × 1 = „ „

11) Punkti par skaistumu:
a) krāsa . . . . . + 0—2 pk. = „ „
b) pērļojums . . . . . + 0—2 „ = „ „
c) palīgžuburs . . . . . + 0—2 „ = „ „

12) Ragu izvēzums (ragu atstatums):
a) mazāk nekā 60% par vidējo ragu gaŗumu . . . . . 0 „ = „ „
b) līdz 65% no vid. ragu gaŗuma . $^1/_2$ „ = „ „
c) līdz 70% no vid. ragu gaŗuma . . 1 „ = „ „
d) līdz 75% no vid. ragu gaŗuma . . $1^1/_2$ „ = „ „
e) līdz 80% no vid. ragu gaŗuma . . $2^1/_2$ „ = „ „
f) pāri 80% vidējā ragu gaŗuma . . + 3 „ = „ „

13) Ragu smailes . . . . . + 0—2 „ = „ „

14) Vainags (krēsls) [5]) . . . . . + 0—2 „ = „ „

15) Kvalitātes atvilkumi par samēra trūkumiem, deformācijām un pārmērīgu vai nepietiekamu ragu atstatumu . . — 1—3 „ = „ „

Staltbrieža ragu novērtējums konkrētos gadījumos praksē aprakstāms šādi:

Nomedīts ..... gadā ..... datumā .....
virsmežniecībā ..... novadā, ... kvartālā.
Nomedīts ..... ar ..... sistēmas šauteni
..... kal. ..... lodi (sist.) ..... m attālumā, trāpījums ..... (sirdī, plecā utt.).

[3]) Ja svērts vairāk kā deguna kaulu (Nasenbein) līdzieskaitot, tad liekais svars pēc acumēra jāatskaita. Atskaitījums tomēr nevar būt lielāks par 0,7 kg.

[4]) Ja žuburu skaits 11, 13 vai 15, tad atļauts vērtēt arī puspunktos. Žuburu skaitu nosakot, pieņemts, ka žuburus, kas īsāki par 2 cm, līdzi neskaita. Nolauztos žuburus skaita līdzi, bet par tiem var atskaitīt kļūdu punktus.

[5]) Katram ragam atsevišķi vērtējams un vidusskaitlis pieskaitāms.

Apzīmējumi	Izmēri	Konstante	Punkti
1. Abu ragu zaru vidējais garums cm: labais 103,5 cm, kreisais 105,5 cm .	104,5	0,5	52,25
2. Abu acu žuburu vidējais garums cm: labais 38,6 cm, kreisais 40,3 cm . .	39,45	0,25	9,86
3. Abu vidējo žuburu vidējais garums cm: labais 35,0 cm, kreisais 37,0 cm	36,00	0,25	8,00
4. Abu kronīšu vidējais apkārtmērs cm: labais 24,0 cm, kreisais 24,2 cm . .	24,10	1,0	24,10
5. Labā raga apkārtmērs starp acu un vidus žubura centimetros (tievākā vietā)	16,80	1,0	16,80
6. Kreisā raga apkārtmērs starp acu un vidus žuburu centimetros (tievākā vietā)	16,90	1,0	16,90
7. Labā raga apkārtmērs starp vidējo žuburu un kroni (krēslu) cm . . .	15,90	1,0	15,90
8. Kreisā raga apkārtmērs starp vidējo žuburu un kroni (krēslu) cm . . .	16,10	1,0	16,10
9. Izkaltušu ragu svars (sveŗ pilnās kg desmitdaļas, nepilnās noapaļojot attiecīgi uz augšu vai leju)	8,67	2,0	17,34
10. Tiešais žuburu skaits	13,00	1,0	13,00
11. Punkti par skaistumu:			
a) krāsa gaiši dzeltena 0 p., brūni — 1 p., tumši brūni, melngani — 2 p.	—	0—2	1,00
b) pērļojums	—	0—2	1,75
c) palīgžuburs (neviena — 0, viens — 1, abi izveidoti — 2 p.) . . .	—	0—2	2,00
12. Ragu izvērsums (izliekums) vai platums (pārsniedz 80%)	86,2	0—3	3,00
13. Ragu smailes	—	0—2	1,80
14. Vainags	—	0—2	1,50
Punktu kopskaits . . .			201,30
15. Kvalitātes atvilkumi par samēra trūkumiem, deformācijām un pārmērīgu vai nepietiekamu ragu atstatumu (par vilka žubura iztrūkumu labajā raga zarā).			
Atvilkumi	—	1—3	1,00
Galīgais punktu kopskaits			200,30

Ragu novērtēšanu izdarīja .....

19... g. ..../.... datumā.

(paraksts)

Stirnāža ragiem

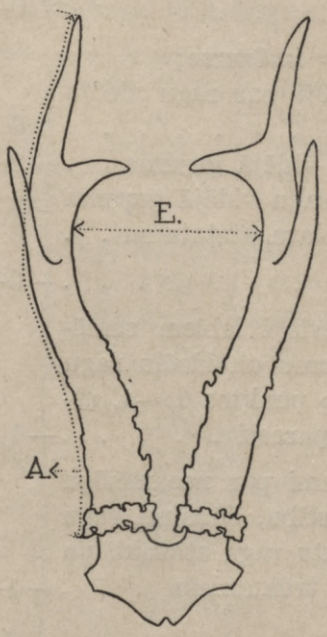

Att. 317. Stirnāžu ragus novērtēšanai mērī saskaņā ar šo attēlu:

A — abu ragu vidējais gaŗums cm un
E — ragu atstatums.

(Mēru noteiktība līdz 1 mm, 1 g resp. 1 cm³)

1. Abu ragu zaru vidējais gaŗums centimetros . . . . . ×0,5 = pktu skaitam
2. Izkaltušu ragu svars kopā ar degunkaulu (Nasenbein) . . . . . ×0,1 = „ „
   (Ja svērti ar visu galvaskausu tikai bez apakšžokļiem, tad svaru samazina par 90 g)
3. Ragu tilpums kubikcentimetros, bez galvaskausa un ieradžiem (stulmiem) ×0,3 = „ „
4. Skaistuma punkti:
   a) krāsa [1]) . . . . . —0—4 pkt. = „ „

[1]) Balti vai mākslīgi krāsoti . . . . . 0 punktu
Dzelteni vai gaiši brūni . . . . . 1 „
Brūni . . . . . 2 „
Tumši brūni, bez spīduma . . . . . 3 „
Tumši vai gandrīz melni, ar spīdumu . . . . . 4 „

b) pērļojums [2])	—0—4	„	=pktu skaitam	
c) kronīši [3])	—0—4	„	= „	„
5. Ragu stāvoklis — izvēzums:				
a) mazāk nekā 30% par ragu vidējo gaļumu	0	„	= „	„
b) 30—40% ragu vidējā gaļuma . .	—2	„	= „	„
c) pāri par 40% ragu vidējā gaļuma	—4	„	= „	„
d) ar nedabiski platu atstatumu . .	0	„	= „	„
6. Žuburu smailes [4])	—0—2	„	= „	„
7. Pielikums par sevišķi labiem samēriem, labu noaugumu un ideālu ragu formu līdz 3% no punktos 1.—4. atrastā skaitļa — parasti	—1—5	„	= „	„
8. Kvalitātes atvilkumi par nesamērīgu ragu žuburu attīstību, šūnainu ragu masu, sevišķi sliktu ragu stāvokli un citiem skaistuma trūkumiem . . .	—1—5	„	= „	„

---

[2]) Gludi, gandrīz bez pērļojuma	0	„
Neliels pērļojums: atsevišķi izkaisītas pērles	1	„
Vidēji pērļoti (nelielas pērles lielākā skaitā)	2	„
Labi pērļoti (mazas un lielākas pērles visās ragu pusēs)	3	„
Ļoti labi pērļoti: bagātīgs pērļojums visās ragu daļās .	4	„
[3]) Zemi un šauri	0	„
Lentes veida, platāki, nedaudz pērļoti	1	„
Labi, paaugsti, vainaga veida	2	„
Spēcīgi, vainaga veida, plati un augsti	3	„
Ļoti spēcīgi, vainaga veida, ļoti plati un ļoti augsti . .	4	„
[4]) Neasas, trauslas	0	„
Neasas, bez spīduma	1	„
Asas un spožas (balti polētas)	2	„

Par žuburu smaiļu izveidojumu vēl pieskaita vai atskaita punktus arī šādos gadījumos:

Ja žuburu smailes niecīgas, vai to nemaz nav, tad ieskaita	2 kļūdu punktus
Vienpusīgas vai niecīgas smailes	1 kļūdu punktu
Normālas smailes	0 punktu
Labas smailes	1 piedevas punkts
Ļoti labas smailes	2 piedevas punkti

Pēdējā medniecības skatē Rīgā 1940. g. augstākās godalgas ieguvušo stirnu ragu novērtējumi bija šādi [1]):

	Labākie izstādē un arī Zemgalē	Otrie izstādē un pirmie Vidzemē	Trešie izstādē un otrie Zemgalē
1. Abu ragu zaru vidējais gaŗums cm	23,3—11,65 p.	23,4—11,70 p.	27,2—13,60 p.
2. Svars gramos	413—41,30 p.	441—44,10 p.	375—37,50 p.
3. Tilpums kub. cm . .	200—60,00 p.	195—58,50 p.	188—56,40 p.
4. Ragu atstātums cm . .	11— 4,00 p.	11— 4,00 p.	13,5— 4,00 p.
5. Skaistuma punkti:			
a) krāsa (0—4) .	4,00 p.	4,00 p.	3,50 p.
b) pērļojums (0—4)	2,00 p.	3,00 p.	2,50 p.
c) kroņi (0—4) .	3,75 p.	3,50 p.	3,00 p.
6. Smailes (0—2)	2,00 p.	1,00 p.	1,20 p.
7. Pielikums par formu (1—5)	4,75 p.	—	2,60 p.
8. Atvilkums par nesamērīgu attīstību utt. (1—5)	—	1,00 p.	—
Punktu kopskaits . .	133,45	128,80	123,70

Mežkuiļa ilkņiem

1. Abu apakšilkņu vidējais gaŗums, mērīts pa ārējo loku (centimetros ar noteiktību līdz 1 mm) [2])	× 1	= pktu skaitam
2. Abu apakšilkņu vidējais platums (caurmērs mērīts ar cirkuli platākā vietā) iekšējā šķautnē (milimetros ar noteiktību līdz 0,01 mm) [3]) . . .	× 3	= „ „
3. Abu augšējo ilkņu vidējais apkārtmērs resnākā vietā centimetros ar noteiktību līdz 1 mm	× 2	= „ „

[1]) Skat. arī „M. un M." 1940, Nr. 9, 320. lp.

[2]) Ja viens ilknis bojāts, tad tam pie novērtēšanas mērī vienīgi faktiski pāri palikušo gaŗumu.

[3]) Nenormālības formā līdzi nemērī.

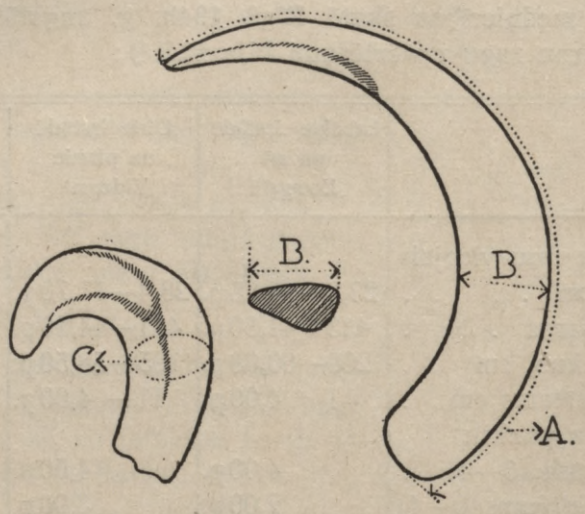

Att. 318. Mežkuiļu ilkņus novērtēšanai mērī saskaņā ar šo attēlu:

A — abu apakšilkņu vidējais gaŗums, mērīts pa ārējo loku (cm ar noteiktību līdz 0,1 cm);

B — abu apakšilkņu vidējais platums, mērīts platākā vietā m/m ar noteiktību līdz 0,1 mm, un

C — abu augšējo ilkņu vidējais apkārtmērs resnākā vietā cm ar noteiktību līdz 0,1 cm.

4. Kvalitātes atvilkumi vai pielikumi katrs līdz 5 punktiem . . . . . — 5 pk. = pktu skaitam
5. Kvalitātes atvilkumi par nevienādību un c. līdz 10 punktiem. Tomēr bojātu ilkni uzskata par nevienādu.

Starpt. izst. Berlīnē I godalgas piesprieda visiem 130 p. sasniegušiem (augst. pkt. skaits — 151, bet pie mums — 136).

Pārējo medījumu trofēju novērtēšanai mūsu apstākļos jau mazāka nozīme. Tomēr vēl varētu atzīmēt, ka **vilku** ādas medību skatēs jaunākā laikā vērtē pēc formulas:

$$\frac{a \cdot b}{100} + c.$$

Tanī **a** apzīmē ādas gaŗumu no degungala līdz astei, **b** — ādas platumu šaurākā vietā un **c** pieņem līdz 25% no $\frac{a \cdot b}{100}$, pie kam no šā skaitļa līdz 10% var skaitīt par ādas vienmērīgu pelēku, dzeltenu vai melnu krāsu, līdz 10% par ādas vienādību (spalvas biezuma un citā ziņā) un līdz 5% par „krāgas platumu".

Lūšu ādas vērtē pēc formulas: $\frac{a(b_1+b_2)}{200}+c$. Tanī **a** apzīmē ādas gaŗumu no deguna gala līdz astes galam, b_1 — ādas platumu šaurākā vietā, b_2 — platumu no izplēstu priekšķāju vienas kājas nadziņu galiem līdz otras kājas nadziņu galiem un **c** — līdz 25% no $\frac{a(b_1+b_2)}{200}$, pie kam 5% no šā skaitļa dos par plankumiem, ja āda būs sudraba baltumā ar vienmērīgi sadalītiem tumšiem plankumiem kā tīģerim, 5% par ausu galu un pazoda matu kušķu skaistumu, 5% par spalvas gaŗumu, ieskaitot vienmērību, un 10% par „vaigu bārdu".

Sevišķi rūpīgi medniekam jāapietas ar nošauto kažokādu zvēru, zaķu, trušu un citu medījumu, tāpat arī ar nošauto apkārtklejojošo suņu un kaķu ādām, kuŗām kopsummā liela tautsaimnieciska vērtība. Ādas jānoņem šai gadījumā sevišķi lietpratīgi. Ja zvēru dīrā kādu laiku pēc šaušanas, kad dzīvniekā jau sākušas attīstīties gāzes un tas uzpūsts, tad vispirms to iznes laukā un izspaida, lai izdzītu iekšā sakrājušās gāzes. Ar to sasniegta dīrāšanas laikā nepatīkamās smakas mazināšanās [1]).

Dīrāšanu iesāk, kā jau agrāk aizrādīts, ādu priekšķājām no iekšpuses uzgriežot līdz krūtīm, pēc kam priekšķājas izdīrā līdz locītavām un nogriež. Pie tam arvien jāievēro, ka katrai plēsēju ādai jāatstāj klāt nebojāti kāju nagi un pēdas. Tad pāriet uz pakaļķāju izdīrāšanu. Tām, tāpat kā priekšķājām, ādu no iekšpuses uzgriež līdz rumpim (kloākai). Arī aste no iekšpuses jāuzgriež apm. četrās piektdaļās no tās gaŗuma. Tā izdīrājama sevišķi uzmanīgi, lai to kaut kā nesabojātu, jo, īpaši pie lapsādām aste ir viens no galveniem tās greznumiem. Kad pakaļķājas, aste un tūplis atdīrāti, pakaļķājas sasien ar stipru saiti un zvēru uzkaŗ uz āķa vai koka zara, lai varētu ērtāk turpināt nešķērstas ādas plēšanu. To dara ar sažņaugtas dūres īkšķi vai arī rokā sažņaugtu naža spalu. Ja ādai iet līdzi tauki vai muskulātūra, tad tie uzmanīgi ar asu nazi jāatsvabina no ādas tā, lai tanī nepaliktu svītras no naža griezieniem. Galvas atdīrāšana jau izdarāma ar naža palīdzību. Ausis izdīrā un atgriež kopā ar kaulu, lai tās paliktu nebojātā veidā pie ādas karājoties. Arī deguna gala ragādiņu nedrīkst bojāt, un tā jāizdīrā tā, lai deguna gals ar nāsīm un lūpām pa-

[1]) Ja medījumu tūliņ nedīrā, tad visā drīzumā pēc tā nošaušanas medījumam uzmanīgi pārgriež vienā vietā kuņģa ādu un griezuma caurumiņā iesprauž dažus zariņus, lai attīstījušās gāzes varētu viegli izplūst laukā. Jāuzmanās, lai nepārgrieztu zarnas.

liktu pie ādas, gan ar iespējami mazākām galvas muskulātūras atliekām. Kad āda novilkta, tanī aizšuj ar smalku diegu no šaušanas radušos caurumus, tās iekšpusi ieberž ar pelniem, sāli vai alūnu un pēc tam uzmauc un izspīlē uz 2 slaidiem dēļa ķīļiem, lēnām stiepjot (galvas āda iepriekš pienaglota pie dēļa[1]) un ar trešā ķīļa palīdzību spīlējot. Rudenī šautu dzīvnieku ādiņām vilna retāka un spīlēšana nav forsējama, ziemas „akota" ādas var spīlēt vairāk, neriskējot paretināt vilnu. Kad sasniegts vēlamais ādas lielums un gaŗums, to īsām nagliņām pienaglo pie dēļiem, lai žūstot tā nesarautos īsāka[1]). Arī aste un kājas labi jāizpleš un jāpienaglo, lai žūstot nesavilktos krokās. Pēc tam ādu žāvē brīvi gaisā pakārtu kādos labi vēdināmos bēniņos vai citā vietā mērenā siltumā, bet ne saulē un arī ne pie krāsns vai tml. vietā, kur temperātūra jau būtu par augstu. Kad āda (pēc apm. 2 nedēļām) izžuvusi, to noņem no spīļu dēļiem, apgriež vilnas pusi atkal uz āru, ādu labi izpurina un pēc tam ar suku (ne metalla un bez asām šķautnēm) rūpīgi izsukā. Ja ādas tūlīt nedod miecēšanai vai nepārdod, tad tās jānovieto uzglabāšanai kādā kastē, iekaisot pa starpām naftalīna vai kampara maisījumu vai kādu citu līdzekli pret kodēm. Ja ādiņas girb mājās arī miecēt, tad bez iepriekš dotajiem vispārējas dabas norādījumiem var noderēt arī vēl sekojoši A. Kaijas padomi par trušu ādiņu miecēšanu[2]): „1. Novilkto trušu ādiņu uzliek uz spīlēm un ieberzē ar sāli un alūna pulveri. Tad ļauj tai dažas dienas žūt un, kad ādiņa vēl pusžuvusi, to pārgriež vēderpusē pušu un apziež ar auzu miltu biezputru apm. 1,0—1,5 cm biezā kārtā. Tad saliek divas ādiņas ar ieziesto pusi kopā un noliek, lai stāv apmēram 6—7 dienas, pēc kam ziešanu atkārto. Pēc apmēram 12—14 dienām apziesto kārtu noņem, ādiņu ieberzē ar krītu un berž ar pūmeku (bimšteinu). Tā dara tik ilgi, kamēr ādiņa ir mīksta, un tad tā ir izmiecēta.

2. Ja ādiņas ir vairākas un tās pilnīgi izžāvētas, tad papriekš tās apmēram 12 stundu izmērcē ūdenī. Pēc tam ādiņas jēlo pusi apziež ar sāls un alūna kausējumu. Kausējuma sastāvs: 100 g alūna un 50 g sāls. Ar šo kausējumu ādiņas jāziež divreiz dienā 4—5 dienas. Pēc tam ādiņas jēlo pusi apziež ar auzu miltu putru, tad izžāvē un berž, līdz tā kļūst mīksta.

---

[1]) Apstrādājot trušu ādiņas, tās pie ādas spīlēm nepienaglo. Skat. arī *A. Kaija* — Trušu ādiņu apstrādāšana. „Mana Māja" 1942. g., Nr. 3.

[2]) Skat. *A. Kaija* — Trušu ādiņu apstrādāšana. „Mana Māja", 1942. g., Nr. 3, 66. lp.

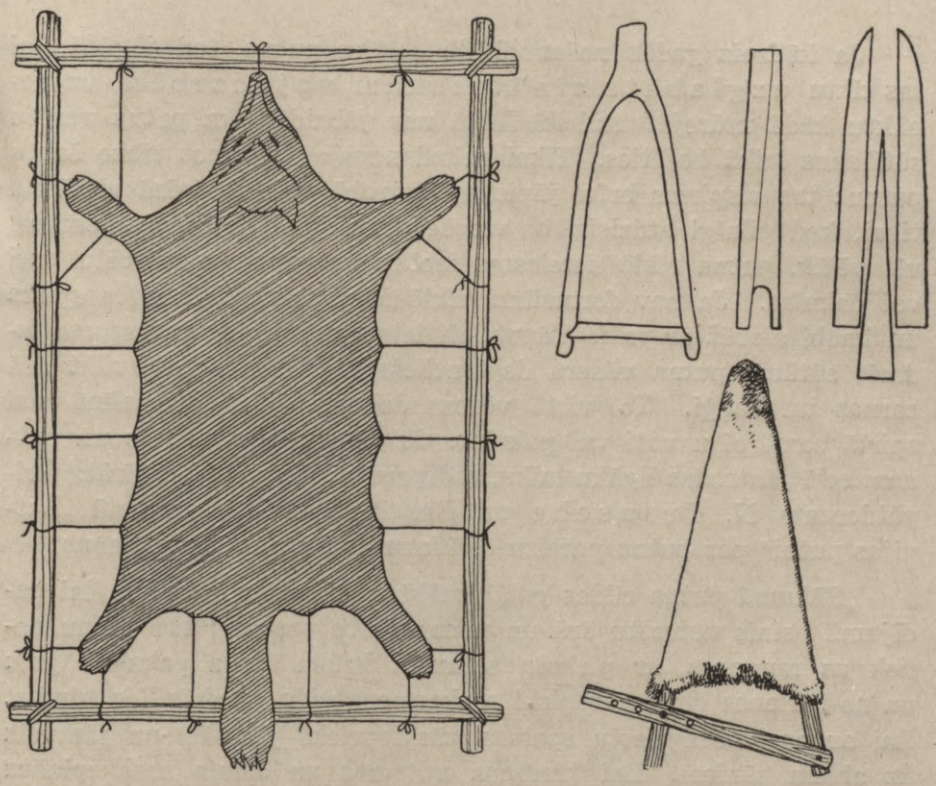

Att. 319. Vienkāršs rāmis (pa kreisi) lielāku zvēru ādu žāvēšanai un dažāda veida spīļkoki mazāku kažokādu zvēru ādiņu žāvēšanai (pa labi).

3. Lielākam vairumam ādiņu var lietot šādu paņēmienu: novārītā ūdenī iejauc apmēram 4 kg auzu miltu un 0,8 kg sāls. Šo ūdeni, kas ieliets mucā un domāts apmēram 100 ādiņām, atstāj mucā vienu diennakti. Šai ūdenī pēc tam ieliek ādiņas, ja tās svaigas — uz 24 stundām, bet ja izžāvētas — tad uz divām diennaktīm. Pēc tam ādiņas no šķidruma izņem, izstaipa, iezież ar trānu, labi izberž un liek žūt. Kad ādiņas izžuvušas, tās aptriej ar ūdeni un liek atpakaļ tukšā mucā, iekaisot pa starpām auzu miltus. Kad šis darbs padarīts, ādiņas min ar kājām, kamēr tās kļūst mīkstas. Tad ādiņas ņem no mucas ārā, vēlreiz izberž un labi izpurina, un ādiņa ir gatava."

Āpšus uzšķērž un dīrā līdzīgi kā mājas dzīvniekus. Žāvēšanai to ādu uzliek uz platāka dēļa ar vilnu pie koka, labi izpleš kā gaļumā, tā platumā un arī pienaglo, lai tā žūstot nesaraujas. No ādas pēc tam nokasa atlikušos taukus, ieberzē ādu ar pelniem vai alūnu un tālāk rīkojas, kā augstāk atzīmēts, runājot par dārgādu apstrādāšanu.

Ja kādreiz gadās nošaut kādu retāku putnu, tad jāgādā, lai tas tiktu uzglabāts zinātniskām vajadzībām un nonāktu kādā mūzejā. Aukstā laikā nav jābaidās, ka putns varētu sūtīšanas laikā bojāties. Tikai nekad nevajag iesaiņot tikko šautu putnu: tas vispirms brīvi jāpiekaŗ pagrabā vai citā vēsā vietā un tikai, kad pilnīgi atdzisis, to var iesaiņot. Lai bojāšanās iestātos vēl vēlāk, putna rīklē ieteicams iebāzt formalīnā samērcētu vati vai pakulas. Ja nav formalīna, rīklē ielej dažas tējkarotes spirta un knābi aizbāž ar vati. Tāpat ļoti ieteicams pirms transporta izdarīt sūtāmā putna vēdera daļā nelielu iegriezumu un izvilkt ārā zarnas un kuņģi. To vietā vēdera dobumā iebāž formalīnā vai spirtā samērcētu vati vai pakulas. Ja tomēr laiks siltāks un putnam ceļā jāatrodas ilgāku laiku, tad pareizākais putnu nodīrāt. Privātdocents N. Transehe un Dr. R. Sināts grāmatā „Latvijas putni" par putnu pareizu dīrāšanu dod šādus norādījumus:

„Sākumā putna rīkles galā knābī iebāž vates gabaliņu, lai gadījumā asinis netecētu ārā un nenotraipītu spalvas; tad putnu noliek uz muguras, ar pirkstu satausta krūšu kaula pakaļējo galu un no turienes griež gareniski pa ķermeņa vidu gandrīz līdz tūplim. Lai ar nazi nesagrieztu spalvas, tās iepriekš jāatšķiŗ un jāatvelk uz abiem sāniem. Lai ķermeņa mitrums un asinis nesaķepinātu putna spalvas, der dīrājot putna atdalīto ķermeni un ādu apkaisīt ar kādu sausu pulveri, vislabāk kartupeļu miltiem; ja tādu nav pie rokas, var ņemt arī sausus pelnus vai smalkas sausas smiltis. Krūts daļā izdarīt griezienu nav grūti, bet vedera daļā jāuzmanās, lai, pārāk dziļi griežot, nepārgrieztu vēdera plēves. Pēc tam ar pirkstu nagiem atbīda gar griezuma vietu ādiņu sāņus, cenšas to saņemt un atdalīt tālāk nost no gaļas [1]); tas viegli izdodas, rīkojoties vienīgi ar pirkstu galiem, bez naža. Tādā veidā nobīda ādu no ķermeņa abās pusēs, līdz kamēr labi atdalās augšstilba daļa. Tad ar vienu roku saņem pašu kāju pie stulma un to bīda uz ķermeņa iekšpusi, tādā veidā atdalot ādu arī no apakšstilba. Tad stilba locītavā pārgriež kāju, no apakšstilba nodala lielāko muskuļu vairumu un, paņemot kāju pie stulma, to atvelk atkal atpakaļ. Pēc tam, kad abas kājas tādā veidā apstrādātas, turpina ādas atdalīšanu abos ķermeņa sānos, līdz kamēr mugurpusē pirksti saiet kopā. Tādā veidā ādu atdala gandrīz līdz astes pamatam un tad tur ķermeni nogriež; iesācējam tomēr jāuzmanās, lai atstātu labāk vairāk nekā par maz gaļas un kaulu klāt, t. i., lai nenogrieztu par tuvu astei un astes

[1]) Par to skat. arī *K. Grigulis* un *V. Lamsters* — Lai krājam trofējas. „M. un M." 1933. g., 297. un 1934. g., 11. un 37. lp.

spalvas nezaudētu savu pamatu, pie kuŗa pieaugušas. Tā visu laiku strādājot, neaizmirst svaigi atpreparētas vietas apkaisīt ar pulveri. Pēc tam atdala ādu ap visu ķermeni tālāk uz galvas pusi, kas izdarāms gandrīz pilnīgi bez naža. Tādā veidā nonāk līdz spārnu pamatam. Spārnu kaulus pārgriež pie pašiem pleciem. Mazākiem putniem, apm. līdz kovārņa lielumam, spārnu muskulātūra nav sevišķi jāizņem, bet jau vārnas lieluma putniem spārnu apakšpusē (iekšpusē) gar kaulu jāizdara grieziens un, cik var, jāizņem lielākie muskuļi. Tad putna ķermeni izdīrā no kakla. Tikai nedaudziem putniem (pūcēm, pīlēm, dzeņiem) galva tik liela, ka grūti vai pavisam neiespējams pārvilkt galvai kakla ādu. Tādā gadījumā kakla priekšpusē vai parasti gan sānos izdara papildu griezienu, lai dabūtu ārā arī galvaskausu. Citiem putniem kakla āda samērā viegli, bet tomēr uzmanīgi jāpārvelk galvai pāri un jāatdala līdz knābja pamatam; sevišķi jāuzmanās, lai nepārgrieztu acu plakstiņus. Tad nogriež kaklu pie paša galvaskausa, tāpat apkaisa ar kartupeļu miltiem un atmauc ādu pāri galvai atpakaļ. Beigās ādiņā izņemtā ķermeņa vietā iebāž nedaudz vates, pakulu, nogludina spalvas un iesaiņo nosūtīšanai. Tādā stāvoklī ādiņu var uzglabāt pat nedēļām, jo preparātoru netraucē, ja ādiņa pilnīgi iekalst. Tomēr ilgāku laiku, sevišķi vasarā, to nav ieteicams turēt, jo var iemesties kodes, kamēr ādiņa nav speciāli saindēta [1]). Tomēr arī preparātoram grūti tālāk apstrādāt putnu izbāšanai nepareizi nodīrātu ādiņu; tādēļ, ja tas vien iespējams, labāk nosūtīt pašu putnu."

Atzīmējams pie tam, ka glītus kollekciju eksemplārus (arī glītas trofējas) būs iespējams iegūt, ja mednieks jau iepriekš to iegūšanai gatavojies. Šai gadījumā, piemēram, ieteicams lietot iespējami smalkas skrotis, jo pēdējās daudz mazāk bojā spalvas nekā rupjās. Krītot putns parasti zaudē dažas spalvas (sevišķi medņi). Tāpēc ieteicams tās salasīt un vēlāk kopā ar putnu nodot preparātoram, kas tad spalvas viegli ielīmē vajadzīgajā vietā. Ja putns tikai ievainots, tas nonāvējams sekojošā veidā [2]). Putns jāsaķer ar abām rokām no augšas aiz un zem spārniem, ātri un iespējami stipri jāsaspiež viņa sāni, kur atrodas plaušas, pa daļai sirds; tādā veidā putns jātur, kamēr iestājas nāve, kas notiek ļoti ātri. Šādā veidā nonāvējot, putns nedabū asiņot un nezaudē spalvas. Pēc nošaušanas ieteicams tūliņ aizbāzt ar vati iešaušanas un izšaušanas

[1]) Kas sīkāk interesējas par šo jautājumu, var izlasīt *L. Āboliņa* „Bioloģiskās kollekcijas", šī derīgā grāmatiņa iznākusi A. Gulbja apgādā.

[2]) Skat. *H. Staaks* — Kas jāzina medniekiem par zvēru un putnu preparēšanu. „Medn. un Makšķ." gada grāmata 1932, 73.—77. lp.

vietas: vati iebāž arī knābī un deguna caurumos. Ja nav vates vai papīra pie rokas, var lietot sūnas. Ieliekot putnu medības somā, ieteicams ietīt viņu papīrā, sevišķi tai gadījumā, ja somā atrodas vairāki medījumi. Atnākot mājās, pirms ilgākas turēšanas vai sūtīšanas ieteicams plēsīgiem putniem izspiest no guzas ierīto barību, tad iebērt knābī krietni daudz smalkas sāls, arī novadzarnā un deguna caurumos. Pēc tam minētās vietas rūpīgi aizbāž ar vati vai pakulām; pēdējās var arī samērcēt spirtā. Tad putns labi jāizdzisina. Tālāk sūtot viegli jāiesaiņo, jo stipra saspiešana kaitīga.

Kollekciju savākšanai ieteicams izlietot to laiku, kad putni pilnās „kāzu" spalvās; spalvu maiņas laikā nav ieteicams šaut putnus preparēšanai.

Zvēri pie mums Latvijā vispār tiek retāk preparēti nekā putni. Visbiežāk preparē tikai zvēru galvas. Šeit lielā daļa mednieku pielaiž to kļūdu, ka nogriež galvu (sevišķi stirnām) tūliņ aiz ausīm. Tāda galva nekad nebūs skaista, bet būs pat nedabīga. Visskaistākais preparāts iznāk ar gaŗu kaklu. Preparēšanas darbs gan maksā mazliet dārgāk, bet trofēja būs pilnvērtīga.

Nošautam stirnāzim atgriež ādu riņķī ap kaklu pie pleciem; tad augšā, taisnā līnijā ap kaklu līdz ausīm (ne zem rīkles) — atgriež ādu. Atgriezto ādu tādā veidā atvelk līdz pakausim; šeit galvu ar atvilkto kakla ādu nogriež no ķermeņa. Sūtot tālāk, āda un pakausis (nogriešanas vietā), mute un deguncaurumi labi jāieberzē ar sāli vai vēl labāk ar sāls un alūna maisījumu (2 daļas alūna, 1 daļa sāls).

Šādā veidā ieteicams apieties arī ar visu citu zvēru galvām. Ja kāds nemācētu atvilkt ādu no kakla, tad labāk nogriezt visu kaklu ar galvu, cik gaŗu to vēlas, un tādu nodot preparātoram. Pie zvēriem notriepšanai ar asinīm nav nozīmes, jo asinis viegli var izmazgāt, bet šeit galvenais tas, lai nesagrieztu un nesaplēstu ādu un spalvu. Griežot ādu, nazis jāvelk vienmēr no apakšas uz augšu un, cik iespējams, taisnās līnijās, lai neceltos robi.

Medību piederumi un to lietošana

Par šo nodaļu vien varētu sarakstīt vairāk atsevišķu grāmatu, še pakavēsimies tikai pie praksē vissvarīgākajiem jautājumiem.

Iesākot ar mednieka apģērbu, jāsaka, ka tam parastos medību apstākļos jābūt iespējami mazāk spilgtam un piemērotam aizsardzībai pret lietu un salu. Uzvalks nekad nedrīkst mednieku traucēt viņa kustībās. Svārku vai krekla piedurknēm jābūt pietiekami pla-

tām, ar aprocēm. Tai pusē, no kuŗas mednieks šauj, nedrīkst būt kabatu. Apģērbam plecos nedrīkst būt lielu kroku, jo tās var traucēt bises piespiešanu plecam, pastiprinot atsitiena iespaidu. Kabatām jābūt pietiekošā skaitā, pietiekoši lielām un aizpogājamām — vēlams šūt tuvāk jostas vietai.

Plecam, no kuŗa šauj, uzšuj zamšādu (var būt vatēta), lai mazinātu bises atsitiena iespaidu. Plānu zamžādu vēlams uzšūt arī uz pavasaŗos un rudeņos medību laikā nēsājamo bikšu dibena un ceļiem (uzšuvuma veids kā jātnieku biksēm), lai arī vēsā un mitrā laikā nebūtu mežā jābaidās atsēsties uz slapja celma vai pat uz zemes. Apkakle var būt ne visai augsta — stāva

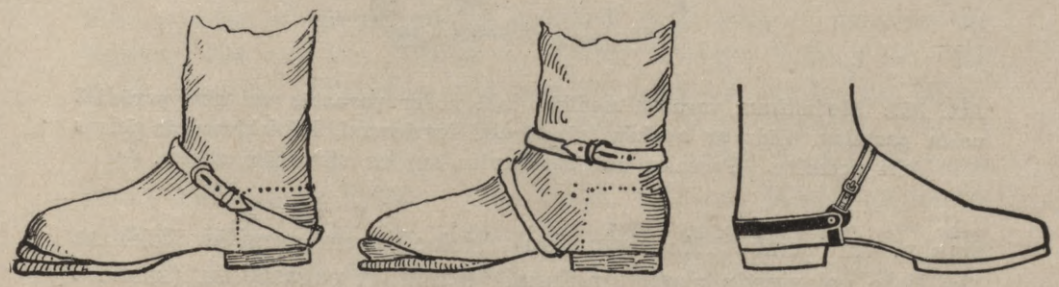

Att. 320. Staigāšanas atvieglošanai, īpaši lielāku izmēru zābakus nēsājot, tos ieteicams pie kājas piesprādzēt ar 1 vai 2 siksniņām, kā attēlā pa kreisi parādīts. Attēla labā pusē Lielvācijas armijā izplatīts siksnu veids.

vai neliela atliekta. Medībās, kur vairāk jāstaigā, apģērbs nedrīkst būt par siltu, jo tad ejot mednieks sasvīst un vēlāk stāvot vieglāk var saaukstēties un dabūt kādu plaušu slimību. Arī gumijas un impregnētas drēbes uzvalkus nevar ieteikt, jo tie aiztur ķermeņa izgarojumus: cilvēks ātrāk svīst un viegli dabū reumatismu. Šī paša iemesla dēļ nevar ieteikt nēsāt amerikāņu gaŗos gumijas ūdenszābakus, izņemot gadījumus, kad medniekam ilgāku laiku nekustoties jāstāv aukstā ūdenī. Labākais kāju apavs mūsu apstākļos ir ādas ūdenszābaki, kas nedrīkst „čīkstēt" un kas attiecīgi jāieziež, lai tie nelaistu ūdeni cauri, jo tādu ādu, kas arī bez attiecīgas ieziešanas nelaistu ūdeni cauri, pie mums nevar dabūt. Zābakus pagatavojot, zole vairākkārt jāmērcē vārītā karstā linejļā. Purns no ātras noberšanās pret aso zāli jāaizsarga ar nelielu divkāršas ādas uzšuvumu un drusku platāku nekā parastajiem zābakiem zoles malu. Ja medniekam tikai viens ūdenszābaku pāris, tad zābaki jātaisa vaļīgi, lai brīvi varētu uzvilkt 2 pāŗus biezu vilnas zeķu. Lai zābaki uz kājas necilātos, no papēža vai zoles ap kāju apliek savelkamu siksnu. Vēlamais stulmu gaŗums ap 15 cm virs ceļiem, un,

sākot ar šādu stulmu gaŗumu, vajadzīga arī vēl otra apm. 2 cm plata ādas siksna, ar ko apņem stulmus zem ceļa. Papēži vēlami zemi, uz zoles sist vēl otru puszoli nav vēlams, bet zoļāda jāņem vislabākā. Visiem šuvumiem jābūt iekšpusē un nekādi ādas cauršuvumi gatavā zābakā nedrīkst būt redzami. Jauni zābaki pirms lietošanas jāzież [1]) ar zivju trāna un ricīneļļas maisījumu (2:1) tik ilgi, kamēr eļļa parādās ādas iekšpusē, tad jāļauj lēnā siltumā ziedei iežūt. Pēc tam zābakus iezież ar zivju trāna (kam nepatīk

Att. 321. Medniekam vasaras medībās labi noder parastās vai att. parādītā veida pastalas. Līdz ar apakšu trīsstūŗaini iegriezumi, lai iekļuvušais ūdens ātri notecētu. Pastalas medībās arvien auj uz vilnainām zeķēm.

smaka, var ņemt tīrīto zivju eļļu), ricīneļļas un gumijas šķīduma (ko lieto velosipedu riepu līmēšanai) uzmanīgi pagatavotu (sasildot jāsargās no uguns: vislabāk sasildīt pudelē, ko ieliek karstā ūdenī) maisījumu (4:2:1). Ar šo pēdējo vai citu kādu [2]) speciālu ūdenszābaku ziedi (piemēram, mūsu mednieku ļoti iecienīto zābakziedi ar āpšu taukiem) zābaki jāiezież vislabāk katru reizi pēc to lietošanas, kad tie pilnīgi izžuvuši. Ar ziedi arvien jāiezież arī zābaku zole un papēdis (kas mednieku zābakiem nekad nedrīkst būt augsts).

Ziemā vislabākie ir tūbas zābaki, kuŗus vai nu apšuj (līdz stilbam) ar ādu vai, vēl labāk, nēsā iemauktus attiecīga platuma ādas zābakos. Šādus, no ādas zābaka viegli izvelkamus tūbas zābakus pēc samirkšanas viegli izkaltēt, kam liela nozīme zābaku valkāšanā. Tūba, ja iespējams, jāņem baltā krāsā, lai zābaki sniegā būtu mazāk redzami. Arī virs mednieka apģērba ziemu sniegā vislabāk

---

[1]) Mūsu vecās paaudzes mednieki zābaku ieziešanai arvien lieto zaķu kāju, kam izlauzti nadziņi.

[2]) Ūdenszābaku ādu padara nemirkstamu arī ziede, ko iegūst, uz lēnas uguns 150 g vasku, 150 g sveķu un 200 g aitu tauku kopā ar ½ l vārītas lineļļas savārot. Jaunus zābakus pirmo reizi ar šādu ziedi ietriepjot, vēlams ziedi lietot, kamēr tā vēl karsta. Daži mednieki zābaku ziedi vāra arī, ņemot 0,25 daļas vasku, 1 daļu aitu tauku, 1 d. bērza deguta un krāsai nedaudz kvēpu. Labus rezultātus dod arī zābaku ādas ietriepšana ar karstu vasku un aitu tauku savārījumu.

valkāt baltas drēbes apmetamo vai arī koši baltu putekļu mēteli [1]), kuŗā mednieku neviens medījums nepamanīs nelaikā, kaut arī mednieks stāvētu klajumā. Labākā cepure — mednieku platmale vai arī parastā piemērotas krāsas cepure ar nagu.

Ja mednieks tērpu nejauši notriepj asinīm, tad šādus traipus no drēbēm tīra, mazgājot ar remdenu vai pat aukstu ūdeni, kam piejaukts nedaudz amonjaka. Mazgāšanu turpina, kamēr plankums kļūst gaiši brūns. Iekaltušu asinstraipu mazgāšanai lieto arī boraka šķīdinājumu. Pēc tam traipu mazgā ar karstu ūdeni. Var arī to mēģināt balināt ar ūdeņraža pārskābi, bet pēdējā nereti iedarbojas arī uz auduma krāsu. Medību bises eļļas vai tauku plankumus mazgā ar ziepju ūdeni un atliekas šķīdina ar chlōroglekli (CCl_4 — tvaiki nāvīgi, un tos nedrīkst ilgāk ieelpot), benzolu vai benzīnu, kas gan ļoti jāsarga no uguns. Pēdējie šķīdina arī ratu ziedes traipus. Plankums pēc tam jāmazgā ar ziepēm un ūdeni. Ratu ziedes traipu notīrīšanai vislabāk noder sērogleklis, bet tā tvaiki nāvīgi un tas arī ļoti viegli aizdegas, kādēļ praksē šai vajadzībai tiek mazāk lietots. Zāļu traipu tīrīšanai jālieto atšķaidīts ožamais spirts. Var tos parasti izmazgāt arī ar spirtu. Sviedru traipus var iztīrīt ar sāls ūdeni, pēc tam izskalojot etiķa ūdenī. Sveķu traipus vispirms nokasa un pēc tam ar karstu gludekli gludina caur susināmo papīru.

Pazīstamas arī vēl šādas receptes traipu izņemšanai no drēbēm:

1. Stearīna traipus izņem, tos pārklājot ar susināmo papīru un gludinot ar karstu gludināmo dzelzi. Pēc tam, ja vajadzīgs, ar benzīnu noberž traipaino vietu.

2. Lietus ūdens, kuŗā sōda atšķaidīta, izņem tauku traipus no visām vilnas drēbēm, ja tās tikai iespējams mazgāt.

3. Rūsas traipus iemērc karstā citronu sulā, izskalo ar aukstu ūdeni un izliek veļu laukā. Pēc īsa brīža pazudīs rūsas plankumi no veļas. Rūsas traipus ieteic saslapināt ar alvas chlōrida šķīdumu un pēc tam mazgāt aukstā ūdenī. Var lietot arī skābeņu skābi, apkaisot saslapinātos traipus ar skābeņu skābes pulveri.

4. Darvas traipi jāieberzē ar olas dzeltenumu vai nesālītu sviestu. Pēc tam traipus berzē ar benzīnu un izmazgā. Ja traipi nav ilgi iestāvējušies, tos var iztīrīt ar terpentīnu.

5. Ķiršu ogu traipus iztīra ar sēra tvaikiem. Traipu

---

[1]) Šādā mētelī šo rindiņu autors varēja uzstādīt savu pēckaŗa „rekordu" zaķu medībās Elējas mežniecībā 1922. g. 3. decembrī, kad vienā dienā izdevās nošaut 16 zaķu un 1 rubeni.

saslapina un tad zem tā tur degošu sēra pavedienu tā, lai sēra tvaiki varētu ievilkties traipā. No tā traips pazūd, bet traipa vieta nokrāsojas dzeltena. To savukārt iznīcina, drēbi mazgājot. Šis paņēmiens noderīgs baltām drēbēm. Melleņu traipus no raiba auduma izņem, tos amonjaka ūdenī samērcējot.

6. Jōda traipus no drēbēm iztīra, ieberzējot traipainās vietas ar ožamo spirtu.

7. Tauku traipus, kamēr tie vēl svaigi, no vilnas drēbes vajag ar vati lēni noslaucīt. Pēc tam traipainā vieta jāberž ar vati tik ilgi, kamēr traips pazūd. Ar benzīnu arī var labi iztīrīt traipus. Šai nolūkā ar benzīnu saslapina linu lupatiņu un tad ar to berzē traipaino vietu. Vēl noderīgāks traipu iztīrīšanai ir ēteris.

8. Sveķu un eļļas traipus no krāsotām drēbēm izņem ar tīrīto terpentīnu. Neiestāvējušos eļļas krāsas un sveķu traipus izņem arī ar benzīnu. No nekrāsotām drēbēm šos traipus iztīra ar ziepju spirtu. Pirms benzīna lietošanas der traipus atmīkstināt ar nesālītu sviestu.

9. Tintes traipus appilina ar karstu citrona sulu. Pēc kāda laika drēbi izmazgā. No kokvilnas un vilnas drēbēm tintes traipus iztīra, ieberzējot traipu vietas ar glicerīnu un pēc tam izmazgājot siltā ziepju ūdenī.

10. Mitruma traipus izdzen ar balināšanu. Šos traipus tīra arī, apziežot tos ar sviestu un pēc dažām minūtēm ar saslapinātu potašu. Pēc 3 stundām drēbi izmazgā karstā ūdenī ar ziepēm.

11. Zāles traipus, ja tie nav iestāvējušies, izmazgā ar ūdeni un ziepēm. Iestāvējušos traipus izņem, iemērcot drēbi skābā pienā un pēc tam mazgājot saldā pienā. No krāsotiem audumiem zāles traipu izņemšanai ieteic tos mazgāt ar atšķaidītu amonjaka vai arī ar alvas chlōrida šķīdumu. Pēc tam drēbe tūliņ jāskalo tīrā ūdenī. Dažreiz tos izdodas ērti izmazgāt ar spirtu (pēc tam jāizmazgā ar ziepju ūdeni).

12. Kafijas traipus, kamēr tie svaigi, mazgā aukstā ūdenī. Kafijas traipu iztīrīšanai tos labi izmērcē ūdenī, tad notriepj ar glicerīnu un beidzot izskalo ar siltu ūdeni. Kakao plankumus no veļas viegli izskalo aukstā ūdenī. Ziepju un silta ūdens lietošana kaitīga.

13. Liķieŗa, vīna un alus traipus ieteic saslapināt ar ūdeni un viegli ieberzēt. Ja ar to nepietiek, traipus berž ar atšķaidītu sālsskābi un tūliņ pēc tam ar amonjaka šķīdumu. Pēc tam drēbes skalo tīrā ūdenī. Liķieŗa traipus baltā audumā ieteic mazgāt ar atšķaidītu sērskābi, bet pēdējā spēcīgi iedarbojas arī uz audu-

miem. Kā augļu, tā vīna traipu izņemšanai no baltas drānas jaunākā laikā tādēļ visbiežāk ieteic tos saslapināt ar citrona sulu, tad izmazgāt un beidzot „balināšanas ūdenī" samērcēt un saulē izžāvēt. „Balināšanas ūdeni" iegūst, 15 l ūdens 100 ccm tīra terpentīna un spirta maisījuma (proporcijā 3:2) piejaucot. Terpentīnam ir saules gaismā un tīrā gaisā spēcīgas balināšanas spējas, un šis līdzeklis arī nebojā audumus, kā tas vērojams, chlōrkaļķi lietojot.

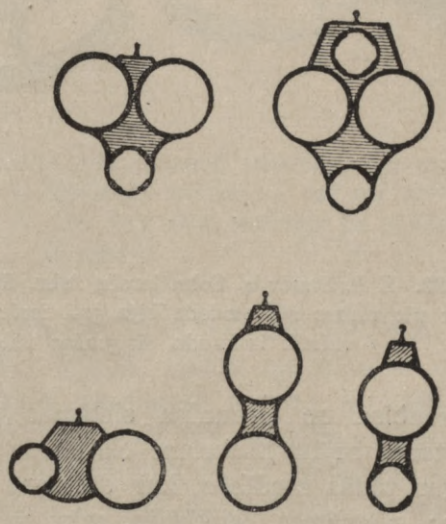

Att. 322. Stobru novietnes trīsstobrenei (augšā pa kreisi), četrstobru bisei (augšā pa labi; ir tomēr pazīstami modeļi, kuŗos abi ložu stobri novietoti apakšā), skrošu-ložu sāniskajai bisei (apakšā pa kreisi), skrošu stobru vertikālās novietnes bisei (apakšā vidū) un skrošu-ložu vertikālajai bisei (apakšā pa labi).

Daudz grūtāk jau dot norādījumus attiecībā uz medību ieroču izvēli. Vispirms, runājot par ieroču sistēmu, jāsaka, ka par universālieroci mūsu apstākļos var uzskatīt tikai trīsstobreni [1]). Vācijas ieroču meistari pēdējos gados laida tirdzniecībā savu „Einheitsdrilling des Reichsverbandes deutscher Büchsenmacher". Šo ieroci pagatavo pazīstamā Greifelt u. Co. firma Suhl'ā, un ar savu samērā lēto cenu (normāli 275 RM) tas kļuvis pieejams visplašākām mednieku aprindām. Iztikt, zināms, var arī ar divstobreni [2]), pie kam bezgaiļu bisei, ar kuŗu var vajadzības gadījumā ātrāk izšaut, — arvien dodama priekšroka. Nepareizas ir domas, it kā, bezgaiļu šauteni lietojot, vieglāk atgadās nelaimes gadījumi. Statistika rāda, ka šis uzskats nav pareizs, un lielāka uzmanība vajadzīga tikai pirmajā laikā, pārejot no gaiļu uz bezgaiļu šauteni.

Automatiskās, vairāk reižu šaujamās bises (no kuŗām vēl arvien par izcili labām uzskatāmas vācu Teschner u. Co, zviedru

[1]) Svarā parasti no 3—3,4 kg.

[2]) Parastais svars 12 kal. bisēm 2,9—3 kg, 16 kal. — 2,7—2,9 kg.

Att. 323. I. P. Sauer u. Sohn ieroču fabr. Suhl'ā gaiļu medību bise (Mod. II). Agrāk pie mums šis modelis bija ļoti iecienīts, bet jaunākā laikā to arvien vairāk izskauda šīs pašas fabrikas bezgaiļu bises.

Sjögrenbise un Brauniņa sistēmas piecreizšaujamā, ko izgatavo pazīstamā beļģu „Fabrique Nationale d'armes de guerre") ļoti noderīgas tādās medībās, kur darīšana tikai ar vienas sugas medījumu: piemēram, laukirbju, zaķu vai pīļu medībās. Šādās reizēs jāšauj tikai ar viena numura skrotīm un arī faktiski bieži vien iespējams izšaut vairāk nekā divus šāvienus no vietas. Lai mechanisms pareizi strādātu, automatiskās šautenes jādod biežāk tīrīt attiecīgam speciālistam. Tās nevar šaut ar otrreiz lādētām čaulītēm. Ziemā nedrīkst mechanismu pārāk ieeļļot, jo salā sabiezējušā eļļa var radīt traucējumus mechanisma darbībā.

Medņu, rubeņu un zosu pavasaŗa medībās, tāpat arī vasaras medībās „uz gaidi" ļoti noderīgas ir divstobru kombinētās ložskrošu šautenes [1]) ar tālskati. Šīs šautenes pazīstamas divos veidos: vienam — skrošu un ložu stobri atrodas blakus (Büchsflinte), otram tie novietoti viens uz otra (Bockbüchsflinte). Par labāko jāatzīst pēdējā konstrukcija; tikai šautenes aizslēgam jābūt sevišķi izturīgam, vislabāk pilnīgi simmetriskam ar diviem āķiem un diviem aizslēga ķīļiem, pēc Kerstena aizslēga parauga. Tālskašu pievienošana nekad nedrīkst pamudināt uz pārāk tālu šaušanu, tālskašiem vienīgi jāuzlabo šaušanas precīzitāte.

---

[1]) Svarā parasti no 2,7—2,8 kg.

Att. 325. I. P. Sauer u. Sohn ieroču fabr. bezgaiļu divstobru bise mod. XIV. To iespējams pasūtināt arī ar speciāltērauda (trīsriņķu) vai pat nerūsoša tērauda stobriem, kal. 12, 16 vai 20. No VIII mod. atšķiras ar labāku izstrādājumu.

Medību bisēm, lai tās būtu div-, trīs- vai četrstobrenes, arvien ir šādas galvenās pamatdaļas: stobri, gultne un laide ar savienotāju. Virs stobru priekšgala novietots grauds (tēmēklis, arī „zikte"), zem stobriem piestiprināta siksnas sprādze. Stobru resgalis novietojas laidei piestiprinātā gultnē, un savienotājs noder stobru drošākai sastiprināšanai ar gultni un laidi. Starp laides kakliņu un stobru resgaļa griezumu redzami gaiļi; zem laides kakliņa priekšējās daļas novietoti parasti 2 sprūda kāši (zobi, sauktas arī „mēlītes), kuŗas no nejaušas pieskaršanās sarga mēlītes osa. Laides augšējo malu sauc par laides virsmalu, kas pakaļdaļā nobeidzas ar tā saukto laides pēdu. Laides pakaļgala vidējo daļu sauc par l. pakausi un apakšējo, aso leņķi, par laides pirkstgalu.

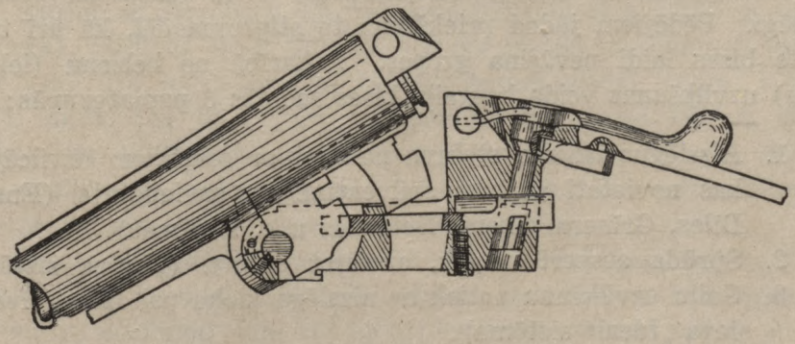

Att. 326. Viens no izturīgākiem medību šauteņu aizslēgu veidiem, kuŗu savās bisēs vajadzības gadījumā lieto I. P. Sauer u. Sohn medību ieroču fabrika Suhl'ā.

Att. 327. Katra mežu darbinieka un mednieka ideāls ir bezgaiļu trīsstobru medību bise ar „Krupp-Nirosta" stobriem. Attēlā redzama I. P. Sauer u. Sohn trīsstobrene mod. XXV A. Ložu stobrus firma gatavo arī 9,3 × 74 R u. c. patronām, kas noderīgas visās dižmedījumu medībās.

Gaiļu bisēm aizslēgs parasti sastāv no šādām daļām: aizslēga dēļa, sprūda atsperes, laktiņas (pie kuŗas kvadrātiņā piestiprināts belzenis un ko iedarbina sprūda atspere), sprūda zoba (kāša) ar nolaižamo atsperi un gaili. Sprūda atspere parasti pievienota laktiņai ar starplocekli — tā saukto ķēdīti.

Bezgaiļu bisēm aizslēgi komplicētāki, bet visumā tomēr līdzīgi gaiļu šauteņu aizslēgiem. Galvenā atšķirība tā, ka bezgaiļu bises gailis atrodas aizslēga dēļa iekšpusē. Pēc aizslēgu uzbūves bezgaiļu bises sadalās 2 pamatgrupās. Vienām aizslēgi pašā gultnē — kārbas sistēma, citām (pilns aizslēgs) visas nolaižamās ierīces daļas novietotas uz atsevišķām plāksnēm — tā saucamie Holandes aizslēgi. Pēdējiem jādod priekšroka to stipruma dēļ, kā arī tādēļ, ka te bises laidi nevājina gropes. Atkarībā no belzeņu (iekšējo gaiļu) uzvilkšanas veida bezgaiļu bises sadalās 3 pamatgrupās:

1. Aizslēgus uzvelk, stobrus nolaižot ar sevišķiem uzvilcējiem, kas novietoti gultnes spilventiņā un savienotājā (Ensona, Dīles, Grīnera, Skota, Holandes u. c. sistēmas).
2. Sprūda atsperi uzvelk, aizveŗot stobru (Perdes sistēma).
3. Gaiļu uzvilkšana notiek ar aizslēga kloķa palīdzību (Ivaševčeva „Ideal" sistēma).

Dažām bisēm gaiļa uzvilkšanai ierīkots speciāls kloķis sānos. Praktiskie mednieki uzskata, ka visu solidāko firmu lietotie aiz-

slēgi pilnīgi noderīgi, un tādēļ katrs mednieks, jaunu bisi pērkot, priekšroku dod pierastākajam aizslēga veidam.

No šautenēm pazīstamākās — Mauzera un Vinčestera sistēmas medību šautenes. Labu šauteņu aizslēgu konstrukciju daudz, un ar to aprakstiem var iepazīties speciālā literātūrā. Uz visām solidāko firmu konstrukcijām var pilnīgi paļauties un par to izvēli no izturības viedokļa nav iemesla galvu lauzīt. Jāizvēlas katram parocīgākā. Grūtāka jau ir ložu stobru kalibra izvēle, pie tam šis jautājums vienādi svarīgs kā pie trijstobreņu, tā arī pie šauteņu iegādāšanās. Šai ziņā valda ļoti dažādi uzskati. Iztikt vienīgi ar lodēm, kuŗas var šaut no skrošu stobriem, tomēr nav iespējams. Tas sevišķi labi redzams no datiem, kas sakopoti Mežu dep. 1939. g. izdotajā mednieku rokas grāmatiņā par labākajām lodēm skrošu stobriem — Brenekes (Brennecke) un Štendebacha (Stendebach). Šo ložu lietošanai jāievēro šādi norādījumi:

Brenekes lodes patronā lādējot, ņem skrošu lādiņu pulveŗa maksimālās normas. Pulverim uzliek darvoto plāksnīti, virs kuŗas uzlaiž Brenekes lodi bez sevišķa prapja, pēc tam čaulīti aizgriež. Štendebacha lodēm jāliek virsū vēl arī prapis.

Pirms medībām katra bise jāpiešauj ar minētām lodēm. Skrošu divstobrenēm šaušanai ar lodi pieņemtas šādas izkliedes normas:

Šaušanas attālums	Izcili labi	Ļoti labi	Labi	Apmierinoši
35 m	7 cm	10 cm	17 cm	24 cm
50 „	10 „	15 „	25 „	35 „

Šaujot ar Brenekes 12. kal. oriģinālpatronām (2,75 g speciālpulveŗa), minētās lodes sākuma ātrums ir 466 m sekundē, bet, ņemot vērā šīs lodes niecīgo šķērsgriezuma slodzi (apm. 0,123 g uz 1 mm²), jau tā samērā nelielais ātrums, lodei lidojot, strauji krīt. Pēc 50 metru nolidošanas tas ir tikai 330 m sekundē ($V_{50} = 330$ m/s), bet uz 100 m $V_{100} = 256$ m/s. Pēc 100 m Brenekes lode noslīd apm. 25 cm zem tēmēšanas punkta.

12. kal. Brenekes lodes dzīvais spēks izlidošanas brīdī no stobra ir apm. 300 metrkilogrami, 50 metru distancē — 183 m/kg, bet 100 metru attālumā tikai 118 m/kg; lodes caursišanas spējas 50 metros 0,679 m/kg, bet 100 metru distancē tikai 0,438 m/kg uz 1 mm².

No aprādītā redzam, ka Brenekes lodes ātrums un reizē ar to arī dzīvais spēks uz 50 m distanci krītas jau par 35%. Medniecības

Vācijas medību ieroču pārbaudes zīmes:

1) Pirmā pārbaude

2) Otrā pārbaude

3) Lodes stobrs (ja apakš zīmes burts „E", tad tas nozīmē, kā lodes stobrs gatavots sevišķi spēcīgiem lādiņiem [1]) — „Expreßbüchsenlauf")

4) Skrošu stobrs

5) Skrošu stobrs ar čoku

6) Var šaut ar bezdūmu pulveri

7) Pārbaude pēc reparātūras

8) Zīme par ārzemēm domāto ieroču pārbaudi, kas padoti vienreizējai pārbaudei

9) Pirmās pārbaudes zīmes:

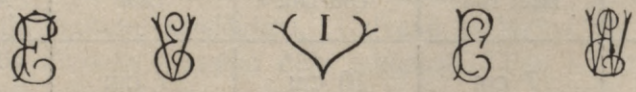

a) b) c) d) e)

a) Ferlachā; b) Vīnē; c) Budapeštā; d) Prāgā un e) Veipertā.

10) Otrās pārbaudes zīmes:

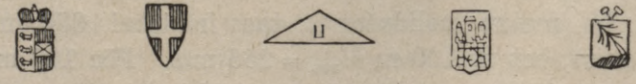

a) b) c) d) e)

a) Ferlachā; b) Vīnē; c) Budapeštā; d) Prāgā un e) Veipertā.

---

[1]) Ja uz stobra uzsists atsevišķs burts „S", tad tas nozīmē, ka no stobra jāšauj ar smailajām čaullodēm („Mantel-Spitzgeschoß) vai līdzīgām, kuŗu kalibrs par $^1/_{10}$ mm lielāks.

11) Trešās piešaudes resp. apskates zīmes:

a) b) c) d) e)

a) Ferlachā; b) Vīnē; c) Budapeštā; d) Prāgā un e) Veipertā.

12) Zīmes, kas norāda, ka bise piešauta ar bezdūmu pulveri;

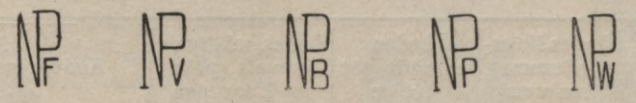

a) b) c) d) e)

a) Ferlachā; b) Vīnē; c) Budapeštā; d) Prāgā un e) Veipertā.

Francijas medību ieroču pārbaudes zīmes:

Parīzē:

1) Pirmā pārbaude

2) Otrā pārbaude

3) Pastiprināta pārbaude

St. Etjenā:

1) Pirmā pārbaude

2) Otrā pārbaude (Blakus zīmei ar burtiem: „St. Etienne")

3) Pastiprināta pārbaude

Beļģijas medību ieroču pārbaudes zīmes:

1) Pirmā pārbaude

2) Otrā pārbaude

3) Var šaut ar bezdūmu pulveri

5) Var šaut ar E. C. bezdūmu pulveri

4) Lodes stobrs

Att. 328. Pirms medību bises laiž pārdošanā, visās valstīs pārbauda stobru izturību. Pārbaudes rezultātus atzīmē uz stobru apakšas (pret patrontelpu) ar attēlā parādītām zīmēm.

praksē nodibinājies uzskats, ka apm. stirnas lieluma dzīvnieki labi krīt, ja lodes trāpīšanas enerģija ir ap 150 m/kg, bet dižmedījumiem, piem., briedim, irsim vai prāvam meža kuilim, nepieciešami vismaz 300 m/kg.

Pieminēto iemeslu dēļ Brenekes lode dod drošus panākumus samērā īsās šaušanas distancēs (25—50—60 m), bet tālākiem mērķiem nepieciešamas vītņu stobru čaullodes, kas uzrādītas nākamajā tabulā. Nodalījumā — patronas tips — pirmais skaitlis apzīmē lodes caurmēru milimetros, otrs — čaulītes gaŗumu milimetros. Piem., 8 mm × 57 mm.

Patronas tips	Lodes šķērsgriezuma laukums kv. mm	Lodes enerģija pēc 100 m E_{100} = m/kg	Lodes relātīvais dzīvais spēks uz 1 kv. mm RE_{100} = m kg	Kādam medījumam derīga
5,6×35 . .	24,62	18— 39	0,731—1,584	sīkiem medījumiem
6,5×52 . .	33,17	104 – 127	3,735 - 3,828	medījum. līdz stirnai
6,5×54 Mauser .	—	167	—	stirnām
6,5×54 M.-Sch. .	—	167	—	stirnām
6,5×58 . .	33,17	116—251	3,497 – 7,567	stirnām un jauniem dižzvēriem
7×64 (65 R)	38,47	153—361	3,977—9,383	universālai lietošanai
7×72 . .	38,47	127— 204	3,301—5,302	stirnām
8×57 . .	50,24	120 – 322	2,388 – 6,409	universālai lietošanai
8×60 . .	—	200—250	—	stirnām
8×64 (65 R)	50,24	292 – 372	5,812 – 7,404	dižzvēriem
8×72 . .	50,24	197—230	3,921—4,578	stirnām
9,3×62 . .	67,89	336—496	4,949 – 7,305	dižzvēriem
9,3×72 . .	67,89	100—217	1,472 – 3,197	stirnām (tagad ražo arvien mazāk)
9,3×74 R .	67,89	323—454	4,757 – 6,687	dižzvēriem

No tabulā atzīmētām vītņu stobru patronām agrāk visbiežāk lietoja 9,3 × 72 normālpatronu. Tai var ielikt līdz 2,6 g bezdūmu pulveŗa R5 un vaŗa mēteļa čaullodi. Tagad šo patronu atzīst par derīgu vienīgi stirnu medībām, bet arī šim nolūkam to ieteic arvien mazāk, jo tā nemaz neder šaušanai uz kaut cik lielāku attā'umu. Brieža vai lielākas mežcūkas nošaušanai šai lodei visumā pārāk mazs dzīvais spēks, un dižzvērs kritīs vienīgi, sevišķi pre-

cīzi no liela attāluma trāpīts. Lai stāvokli labotu, mednieki, kuŗu trīsstobru bises piemērotas šai patronai, cenšas neatļauti palielināt patronas lādiņu, un rezultātā biežie šādu šauteņu stobru uzpūtumi vai pat pārsprāgumi. Vairums praktisko mednieku tais domās, ka dižzvēru medībām vajadzīga bise, kuŗas vītņu stobra kalibrs svārstās no 8—9,3 mm[1]) un lodes dzīvais spēks vismaz div-

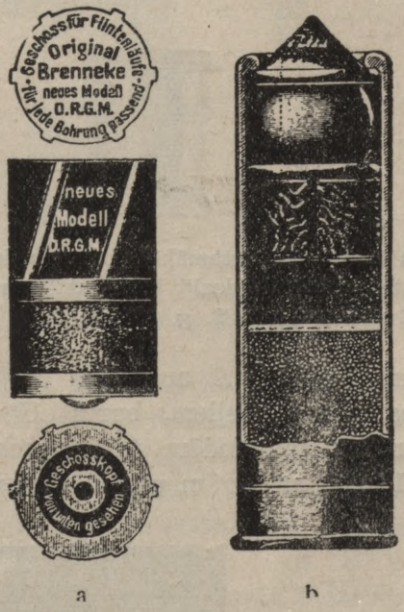

a b

Att. 329. Pa labi — ar parasto apaļo lodi lādētas patronas šķērsgriezums (b), pa kreisi (a) — Brenekes lode, ar kuŗu tagad visbiežāk šauj no skrošu stobriem. Apaļo ložu izklaide pārāk liela, un tās tagad vairs tikpat kā nelieto. Arī šinī attēlā parādīto Brenekes lodes izveidojumu tagad aizstājis jaunāks 1930./32. g. modelis, kuŗam priekšgalā smaile, kas samazina gaisa pretestību lodei un dod tās lidojumam slīpāku trajektoriju. Jaunlaiku Brenekes un Štendebacha ložu izklaide, šaujot no skrošu divstobrenēm uz 35 m, pie labām bisēm nepārsniedz 7—10 cm, bet šaujot uz 50 m — 10—15 cm.

reiz lielāks nekā šai patronai, kā tas arī jau iepriekšējā tabula aizrādīts.

Speciālā literātūrā un īpaši medību žurnālos nereti vien ieteikts arī dižzvēru medībās lietot 7 mm vai pat 6,5 mm lodes, tomēr šos ieteikumus diezgan grūti pieņemt, jo pie nedaudz mazāk precīziem trāpījumiem ievainotais dižzvērs aizies arvien ļoti tālu un būs grūti atrodams. Augstākās iedarbības patronu lielāko medījumu medībām kolōnijās tagad ražo 8 × 68 S. Citai patronai pagatavotas bises nav iespējams pārtaisīt šīs patronas lietošanai, un šai patronai piemērotas bises jāražo speciāli.

---

[1]) Amerikāņu kal. (mērī collu simtās daļās) . . . 32—8,1 mm;
" " . . . 35—8,9 "
" " . . . 38—9,6 "
Angļu kal. (mērī collu tūkstošdaļās) . . . . 303—7,6 "
" " . . . . 360—9,1 "
" " . . . . 380—9,6 "

Saskaņā ar Lielvācijas „VO. vom 1. Oktober 1941, RGBl. S. 621", tagad vītņu stobrus ražo vienīgi patronām 5,6×35 R; 6,5×58 R; 6,5×57; 7×57 R; 7×64; 8×57 IS; 8×57 IRS; 9,3×62 un 9,3×74 R. Patronas atvāžamo stobru šautenēm tiek ražotas ar apmali („ranti")

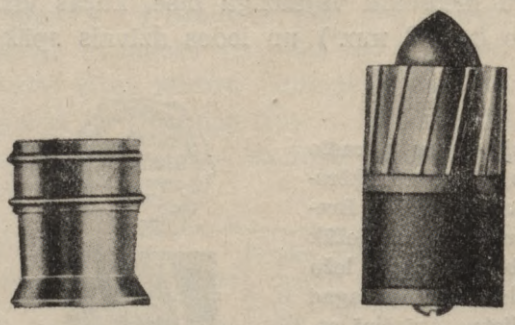

Att. 330. Pazīstamākās lodes šaušanai no skrošu stobriem ir: pa kreisi — štendebacha „Ideal" lode (attēlā redzams 1942. g. modelis) un pa labi — Brenekes 1930./32. g. modeļa lode, kuŗu mūsu mednieki visvairāk iecienījuši.

un tās apzīmē ar burtu **R.** Burts „**I**" tiek pievienots militāro patronu modeļiem, burts „**S**" patronām, no kuŗām var šaut ar smailu galu lodēm (Spitzgeschoss), kuŗu kalibrs par 1/10 mm lielāks un ar kuŗām var šaut vienīgi no īpaša urbuma stobriem.

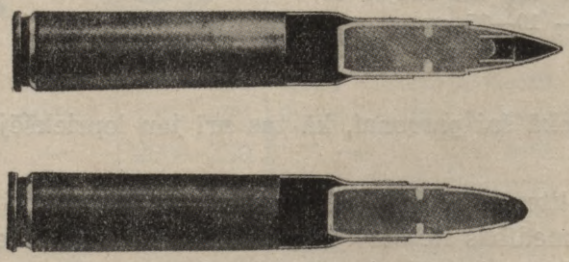

Att. 331. Viena no dižzvēru šaušanai piemērotām patronām 8×60 Magnum. „Rheinisch-Westfälische Sprengstoff-Aktien-Gesellschaft, Nürnberg", tais liek abu attēlā parādīto veidu „H-apvalka (mēteļa)" lodes ar rievi. Augšā — „H-Mantelgeschoss mit Kupferhohlspitze und Scharfrand", apakšā — „H-Mantelgeschoss mit Bleispitze und Scharfrand".

Visieteicamākās un jaunākā laikā visvairāk lietotās vītņu stobru čaullodes ir **RWS** — Nürnberg'ā pagatavotās „H-Mantelgeschoss", kuŗas gatavo ar svina galu, vaļēju iedobtu galu un ar plānu vaŗa skārdu segtu iedobtu galu. **DWM** — Karlsruhē ražo „Starkmantelgeschoss", kuŗas čaula lodes priekšgalā ļoti vāja, bet pakaļgalā spēcīga. Lode medījuma ķermenī tāpat kā pirmā dod

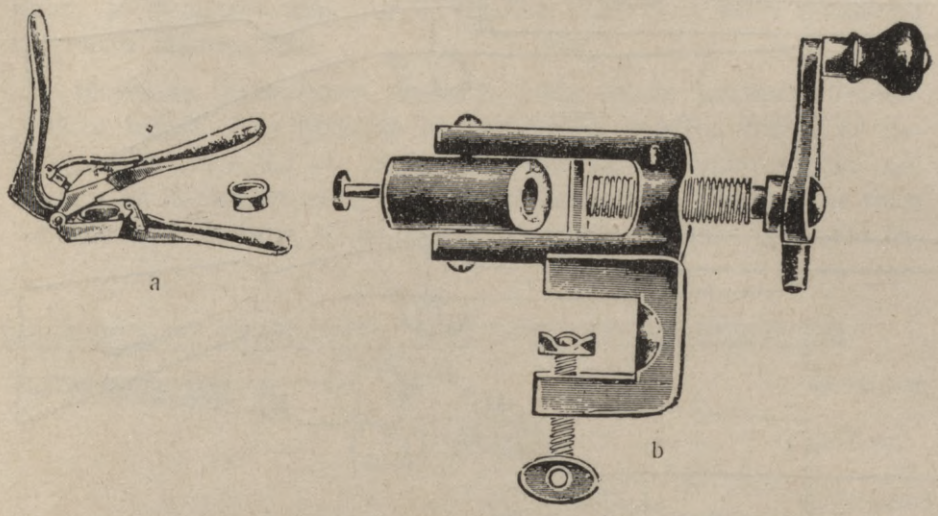

Att. 332. Ložu patronu ielādēšanas piederumi: *a* — A. Kinda pistonu vilcējs un *b* — A. Kinda vienkāršs čaulīšu kalibrēšanas aparāts.

daudz šķembu, un reizē arī lodes kodola daļa iziet ķermenim cauri, nodrošinot asinspēdas. Lodes ar rievu pie tam nodrošina medījuma ķermeņa ieurbšanās pusē arī spalvu atgriezumus, pēc kuŗiem var droši noteikt, kuŗā vietā tieši medījumam trāpīts. No vaŗa čaullodēm mazāk spēcīgām patronām sevišķi iecienītas tā sauktās Funka lodes (Funksches Kupfermantelgeschoss). Arī Breneke ir izveidojis vītņu stobru čaullodi ar rievu, kuŗas iedarbība visumā līdzīga augstāk pieminētai „H-mēteļa" lodei.

Pašreizējos kaŗa laika apstākļos mednieki jābrīdina no mēģinājumiem aizstāt grūti iegūstamās, tikko pieminētās speciālās lodes ar saviem „jaunizgudrojumiem". Ir, piemēram, dzirdēti gadījumi, kad agrāk lietoto augstvērtīgo „H-mēteļa" vai tml. ložu trūkuma dēļ nolūkā pavairot pilnapvalka ložu nāvīgumu, daži mednieki novīlē, nokniebj vai ar knaibļu palīdzību paši iespiež rievu pilnapvalka ložu priekšgalā. Tas tomēr bīstami, jo pilnapvalka ložu dibens nav segts ar apvalku un, ja priekšgala apvalks nogriezts vai pārkniebts, tad pulveŗa gāzes var svina serdi izgrūzt no apvalka laukā un pēdējais var pat palikt stobrā. Mednieks to var arī nemanīt, un pie nākamā šāviena stobra plīšana neizbēgama. Pēdējā viegli iespējama arī pie čoka sašaurinājuma skrošu stobriem, šaujot ar cietākiem renkuļiem. Ja no pēdējo lietošanas negrib atteikties, tad, lai izvairītos no iespējas renkuļiem savstarpēji sašķelties, patronas ar tiem šķiet labāk lādēt tā, kā attiecīgā attēlā parādīts, t. i., lai katras nākamās rindas renkuļi gulētu tieši virs apakšējās

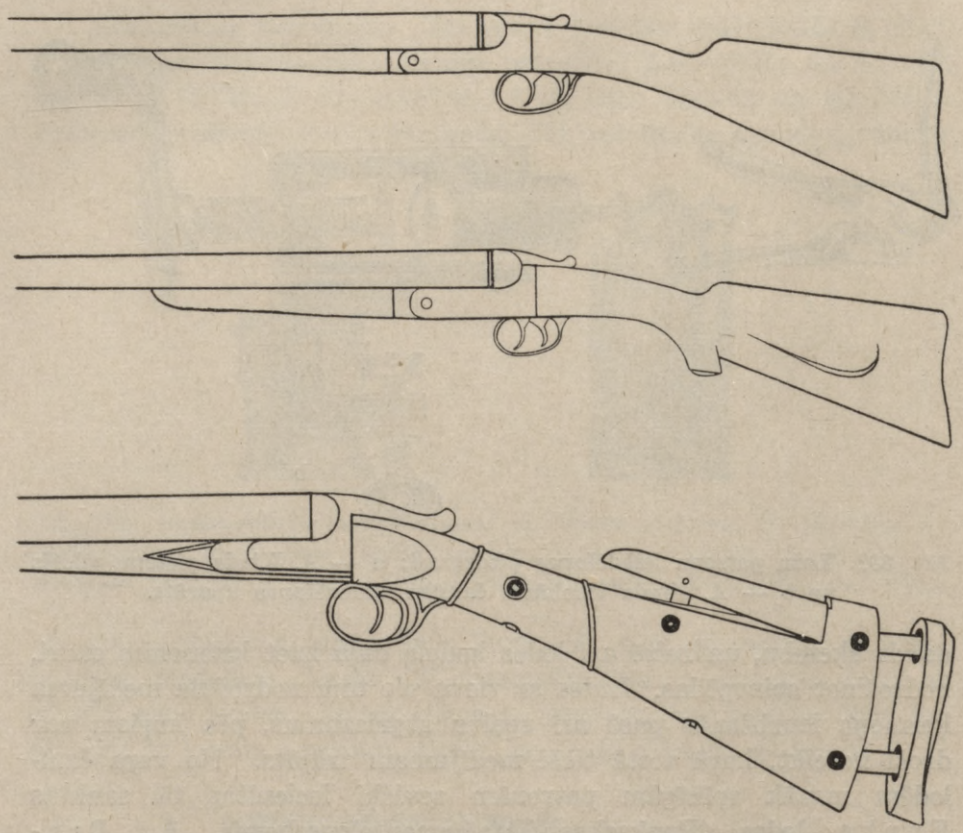

Att. 333. Vācu (vidū), angļu un pārveidojama medību šauteņu laide. Pēdējā nepieciešama izmēģinājumu iestādēs, lai noteiktu, kādu izmēru laide medniekam vispiemērotāka.

rindas renkuļiem, bet ne starpās starp tiem, kā tas notiek, lādējot ar parastajām patronām.

Skrošu stobru (gludstobru) caurmēru apzīmē ar „kalibriem". kalibra jēdziens radies tādā kārtā, ka skaitīja, cik tādu ložu, kuŗu caurmērs precīzi līdzinās attiecīgā stobra caurmēram, iet vienā mārciņā. Piemēram, par 12. kalibru tad arī apzīmē tāda resnuma stobru, kuŗa resnuma 12 lodes iet 1 mārciņā. Parastākie skrošu šauteņu kalibri ir **12** (18,6 mm), **16** (16,8 mm) un, nedaudz retāks, vēl arī **20** (14,8 mm), ko biežāk iegādājas sievietes un jaunatne (ārzemēs dažreiz lieto arī 24. un pat 28. kalibra bises).

Lai šautenēm būtu glītāks izskats un lai parastā tērauda stobri nerūsētu, tos no ārpuses oksidē („brunierē") [1]. Parasti stobrus krāso melnā krāsā, bet teōrētiski gan liekas, ka labāka būtu brūna

[1]) Skat. *Meysahn* — Chem.-Ztg. 1926, 693.

krāsa, jo tā mazāk atšķirtos no medību apkārtnes, zvēri mednieku tik viegli neieraudzītu.

Īpatnējas ir šaušanas sacīkstēs māla baložu šaušanai lietotās „baložu bises". Tās atšķiras no parastajām medību bisēm ar lielāku svaru (virs 3,2 — parasti 3,3—3,5 kg), blīvāku skrošu nobirumu un lielāku izturību. Tās parasti izgatavo 12. kalibra ar čoku urbumu abos stobros — lai abi šāvieni būtu blīvāki. Šīs bises ta-

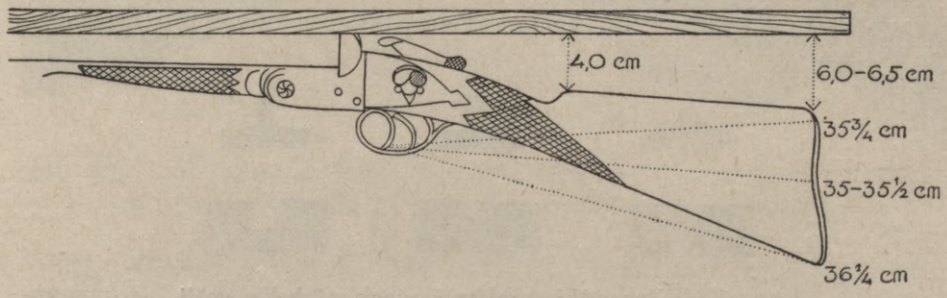

Att. 334. Lielvācijas medību ieroču fabrikas šauteņu laides visbiežāk ražo ar attēlā aizēnotiem izmēriem. Uz pasūtījumu gatavotām bisēm laides veido saskaņā ar pasūtītāja norādījumiem vai rēķinoties ar pircēja uzdotiem bises lietotāja ķermeņa izmēriem: plecu platumu, roku garumu, kakla garumu, sejas platumu u. c.

gad visbiežāk arī lieto ar vienu virs otra novietotiem stobriem, jo pāri vienam stobram tēmējot esot ātrāka un ērtāka šaušana. Pa daļai tas tā arī būs, tomēr nav jāpiemirst, ka šāds stobru novietojums prasa izturīgāku aizslēga konstrukciju un sevišķi labi piemērotu šautenes laidi, jo katra tēmēšanas kļūda, arī tāda, kas rodas no bises nelielas sašķiebšanās, pie šāda stobru novietojuma izpaudīsies daudz straujāk.

Medību šauteni iegādājoties, sevišķa vērība arvien jāveltī šautenes spalam, jo tikai pie vaiga labi pieguloša šautene dos iespēju šaut ātri un ar iespējami mazāku „pūdeli". Pie mums izplatītākie vācu tipa spali (ar vaigu spala labajā pusē un pistoles veida izvirzumu spala apakšējā daļā) vai arī pilnīgi gludie, tā sauktie angļu tipa spali — kuŗu mērus pie abiem tipiem noteic sakarā ar šautenes lietotāja krūšu platumu, roku garumu, kakla garumu un citām īpašībām, — ir vispār abi noderīgi. Tomēr, neatkarīgi no spala tipa, jāievēro attiecīgo lietpratēju norādījums, ka, jaunu šauteni pasūtinot, jānoņem vēl rūpīgāk mērs, nekā jaunu uzvalku šu-

jot. Ja kāds jau ilgāku laiku pieradis pie zināma spala veida[1]) un ar saviem šaušanas panākumiem apmierināts, tad to mainīt nevajag, un jauna šautene jāpērk ar tādu pašu spalu. Nav tomēr jāpiemirst, ka nereti vien vāji panākumi šaušanā atkarājas vienīgi no tā, ka šautenes spals nav piemērots lietotāja auguma īpašībām. „Mednieka rokas grāmatiņa" (Mežu dep. 1939. g. izd.) dod šādus norādījumus par medību bises spala izvēli:

„Atkarībā no ieroča īpašnieka ķermeņa izmēriem, medību bises spals jāpielaiko šādos virzienos: 1) spala slīpe, t. i., atstatums starp spala augšējo malu un pagarināto stobru sliedi; 2) spala ga-

Att. 335. Parastākie medību šauteņu mērķekļu veidi.

ņums, t. i., atstatums no priekšējās mēlītes līdz spala pakausim; 3) spala sāniskais izliekums. Spals slīpes ziņā atbilst, ja, pieliekot bisi vaigam, labi redzams grauds un apmēram puse no sliedes. Ja sliedi nemaz neredzam, tad spals ir par līku, ja, turpretim, līdz ar graudu redzama visa sliede ar stobra virsu, tad spals ir par taisnu. Pirmajā gadījumā šāviens ies par zemu, otrā — par augstu. Šaušana ar taisnu spalu ir izdevīgāka, jo lielākā daļa „pūdeļu" uz putniem, kas ceļas spārnos, ir par zemu raidīti šāvieni. Minēto kļūdu mazināšanai ieteicams medību bises ar taisnu spalu vai arī tādas, kas šauj augstāk. Ir pietiekami, ja šāviena centrs, šaujot uz 35 metriem, ir 8—10 centimetru virs mērķa centra.

Parocīgākais spala gaņums[2]) ir puse no rokas gaņuma (no paduses līdz rādāmā pirksta galam), atskaitot 1 cm. Piem., ja rokas gaņums ir 76 cm, tad spala gaņumam jābūt 37 cm, ja rokas gaņums ir 80 cm, tad spala gaņumam jābūt 38 cm. Lai pārbaudītu, vai medniekam laides gaņums piemērots, praktiķi ieteic saliekt labo roku taisnā leņķī un pielikt tai laides pakauša grie-

[1]) Par abiem minētiem spala veidiem valda ieskats, kā vācu spals nodrošina stingru bises saturēšanu, bet it kā kavējot ātru otrā šāviena raidīšanu. Medību praksē tomēr nekāda sevišķa starpība nav novērojama, un vienīgi sporta šāvēji dod priekšroku gludajiem spaliem.

[2]) Skat. arī Inž.-arch. *H. Blaus* — Šaušanas māksla ar skrošu bisi. 1935, 12. lp.

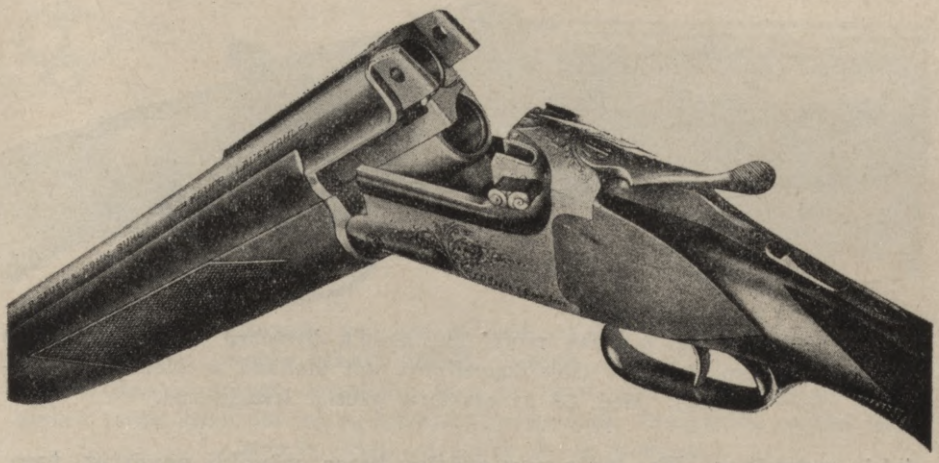

Att. 336. I. P. Sauer u. Sohn ieroču fabr. divstobru bise šaušanas sacīkstēm ar vienu virs otra novietotiem stobriem. 1933. g. modelis.

zumu, pie kam rokas rādītāja pirksts jāuzliek uz priekšējās nospiežamās mēlītes. Pirkstam jāskaŗ mēlīte ar galu tā, lai mēlītes nospiešana nebūtu apgrūtināta. Ja pirksts ieiet dziļi mēlītes osā, tad laide par īsu, bet ja pirksts nesniedz mēlīti, tad laide par gaŗu. Pilnīgi precīzi laides izmērus mednieka augumam var pieskaņot, piemēram, pēc Semperta un Krīghofa (Suhl) patentēta mērīšanas paņēmiena. Rezultātus vēl praksē nereti pārbauda ar speciāli izmēģinājumiem konstruētu pārstatāmu laižu palīdzību.

Lētajām bisēm nav sāniskā spala izliekuma. Šāvējiem ar platiem pleciem un pilnīgiem vaigiem labāk noderēs bise ar lielāku izliekumu (6—8 mm), slaidiem, sīka auguma medniekiem pietiekams ir 4—6 mm izliekums.

Ja iegādātā medību bise pilnīgi atbilst mednieka ķermenim un mednieks ar to sasniedz ļoti labus rezultātus, tad tas tomēr nenozīmē, ka pircējs ar bisi būs apmierināts visu mūžu. Kā jauno, tā arī vecāko mednieku ķermenis ar gadiem ievērojami pārveidojas, un bises īpašnieks pēc kāda laika ar savu ieroci vairs nav apmierināts. Pa lielākai daļai tad domā, ka bise nolietota, bet, ja vien tā labi kopta, tad tas parasti nebūs pareizi: tikai bises laide vairs nebūs piemērota mednieka ķermenim, un viņš ar to sācis mazāk precīzi tēmēt. Ja šādu bisi nopirks mednieks, kam laide piemērota, viņš ar ieroci būs ļoti apmierināts. Šī iemesla dēļ arī nav nosodāma kādu laiku lietotas bises pārdošana un nav arī teikts, ka lietota bise katru reizi būs mazāk noderīga medībās par jauno. Lielāko fabriku vai pazīstamo ieroču meistaru pagatavotās bises var arī lietotas droši pirkt, ja vien tās piemērotas augumam un

Att. 337. I. P. Sauer u. Sohn ieroču fabr. Suhl'ā divstobru bise ar vienu virs otra novietotiem stobriem (Bockdoppelflinte mit Holland u. Holland Seitenschloss). Mod. 33 ar ežektoru, greznā izveidojumā.

labi uzglabātas. Kas pats nav spējīgs bises stāvokli novērtēt, tam, lietotu ieroci pērkot, jāpieaicina lietpratējs un bise iepriekš labi jāpārbauda. Lai redzētu, vai stobri nav ierūsējuši, tie jāizslauka sausi, jo stiprāk ieeļļotos stobros rūsas plankumi nav manāmi. Vērība jāveltī arī tam, vai aizslēgs nav izļodzīts, vai patrontelpas caurmērs nav palielinājies un čaulītes pēc šāviena nepārplīst, vai stobros nav kāds uzpūtums, vai bise no sākuma bijusi piešauta ar bezdūmu pulveri utt. Sevišķi vietā iegādāties lietotu bisi iesācējam-medniekam, vienalga, vai tas būtu jauneklis, vai kāda vecāka persona, kam radusies tieksme tuvoties dabai un kļūt par mednieku. Galīgas prasības, kādu ieroci mednieks vēlēsies lietot, viņam izveidosies tikai praksē, arī prasības par bises šautspējām sākumā nevar būt pārmērīgas, bet lietotu pirktu bisi pēc kāda laika arvien varēs pārdot tālāk ar mazākiem zaudējumiem nekā jaunu.

Lietotu bisi, pēc kāda sludinājuma mednieku žurnālā, pērkot, jābūt uzmanīgam. Ja nevar vienoties par iepriekšēju pārbaudi, tad pārbaude jāuztic kādai no ieroču izmēģinājumu stacijām. Pretējā gadījumā var notikt ļoti nepatīkami pārsteigumi. Turēt, pirkt un pārdot armijas tipa ieročus visās valstīs aizliegts.

Varētu atzīmēt, ka bises pārdošana ne arvien ir nepieciešama arī tais gadījumos, kad bise nav piemērota mednieka augumam un, kā mēdz teikt, „labi nekrīt pie vaiga". Ja par iemeslu tam laides garums, tad to labs ieroču meistars var viegli novērst, laides garumu saīsinot. Ja laide par īsu, to var lietot ar uzmaucamu „kapi" (vāc. — Schaftkappe), un tā būs garāka. Viegli var arī palielināt laides slīpi. Bet ja laide izliekta par daudz vai arī tai nepiemērots sāniskais izliekums, tad to labot jau grūti un tad patiešām to labāk pārdot un pašam pirkt jaunu.

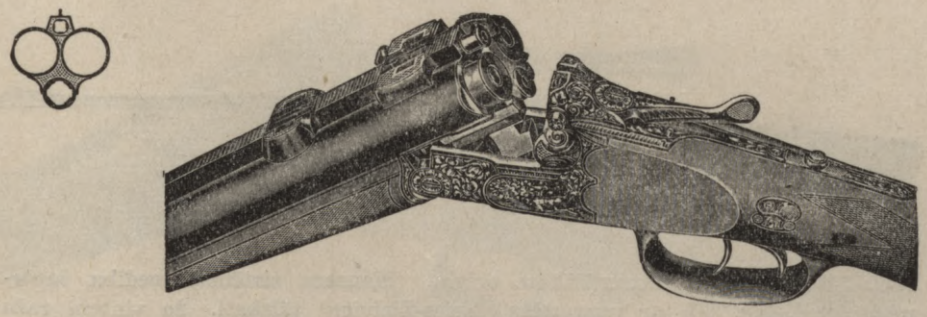

Att. 338. No vieglmetalla var ērti gatavot arī četrstobru bises. „Hubertus" (Imman-Meffert - ieroču fabrika Suhl'ā) ražotā sveŗ tikai 6 mārciņas un pēc būtības ir parastā trīsstobru bise ar virsū pievienotu mazkalibra ložu stobru putnu medībām un vingrinājumiem šaušanā. Mazkalibra stobru iespējams novietot arī apakš skrošu stobriem.

Šeit vietā atzīmēt arī, ka bises laides gaŗums patiesībā ziemā, kad mednieks biezāk saģērbies, vēlams cits nekā vasarā pie plāna apģērba. Daži praktiķi tādēļ izvēlas bises laides gaŗumu, kas piemērots ziemas tērpam, un vasarā to pēc vajadzības pagarina ar uzliekamās „kapes" palīdzību. Pēdējā tomēr dažreiz it kā traucē, un šķiet, ka vairums mednieku rīkojas pareizi, iztikdami bez tās.

Stobrus gatavo no vienkārša, speciāla un nerūsoša tērauda [1]). Par vienu no vislabākiem uzskata „Krupp-Nirosta-Stahl". Šis tērauds satur daudz chrōma un nebojājas pat no slāpēkļskābes iedarbības [2]), un laboratorijas trauki, kas pagatavoti no Krupp — V 2 A — tērauda (satur ap 18% chrōma, 8% niķeļa un 0,03—0,2% oglekļa), tagad aizstāj pat agrāk nepieciešamos platīna traukus. Arī „Krupp-inerso" stobru tēraudam ir ļoti labas techniskās īpašības, un tas cieš no rūsas daudz mazāk nekā parastais [3]). Žēl vienīgi, ka nerūsošo tēraudu samērā grūtāk apstrādāt un no tā vēl negatavo šauteņu aizslēgu daļas. Tās jaunākā laikā sāk mēģināt ražot no izturīgākiem „duraluminija" veidiem.

---

[1]) Viena vai otra veida parastā tērauda stobri ir arī tā sauktajām „vieglā tērauda" vai „duraluminija bisēm". Kā *I. P. Sauer u. Sohn* ieroču fabr. (Suhl) „Leicht-Stahldreiläufer Modell 1930 L", tā arī šīs pašas fabr. attiecīgais 1932 L modelis [arī „Reebo-Dural-Drilling", kuŗu pagatavojis ieroču meistars Johans Jēkabs Rēbs Bonnā (Johann Jakob Reeb, Bonn)] ir tikai ap 2,8 kg smagi, pārējās konstrukcijas rēķinā to apm. 60 cm gaŗie stobri vieni paši sveŗ ap 1,5 kg un pagatavoti no Krupa (Krupp) tērauda.

[2]) „Krupp-Nirosta" tēraudu Fried. Krupa fabrika atļāvusi lietot vienīgi I. P. Sauera un dēla ieroču fabrikai Suhl'ā.

[3]) Skat. arī Prof. A. Kalniņš — Mūsu medību apstākļiem piemērotas šautenes. „Atpūta", Nr. 579, 21. lp.

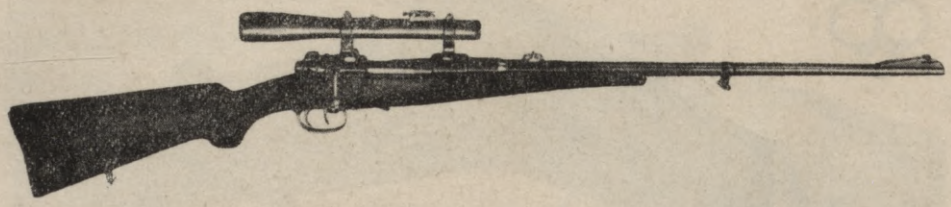

Att. 339. Viena no iecienītākām origin. Mauzera sistēmas medību šautenēm (mod. Nr. 60) ar uzmontētu „Zeiss-Zielvier" tālskati. Šo vinteni ražo 7 mm, 8 mm, 9 mm, 9,3 mm un 10,75 mm patronām. Šautenes kopējais garums 1140 mm.

Stobrus gatavo cilindriski, bet, lai sasniegtu labāku blīvumu, tos urbj kōniski sašaurinātiem galiem (pusčoks un čoks). Dārgākām bisēm labais stobrs mēdz būt ar pusčoku, kreisais ar čoku. Sašaurinātās stobra daļas garums ir 2—3 cm, bet sašaurinājuma lielums: 12. kalibram 0,1—1,0 mm, 16. kal. 0,07—0,85 mm. Stobriem jābūt pietiekoši bieziem (pie 12. kal. parasti ne vieglākiem par 1,5 kg) un no ideāli vienāda sastāva, elastīga tērauda, tikai tad bise dos vienmērīgus šāvienus kā biezības, tā skrošu sagrupējuma ziņā.

Ieroču fabrikas pārbauda stobrus, pirms ieročus laiž pārdošanā. Stobra izturības pārbaudes rezultātus atzīmē uz stobru apakšas pret patrontelpu ar 548. un 549. lp. parādītām zīmēm.

Patronu telpas un čaulīšu garumi ir 65 un 70 mm. No stobriem, kam 65 mm gara patrontelpa, nedrīkst šaut ar 70 mm čaulītēm. Lai saudzētu bisi, nekad arī nevajag lietot uzpūstas čaulītes, jo, tādas lietojot, ļoti cieš bises aizslēgs. Abu šo iemeslu dēļ arī ieteicams, cik iespējams, izvairīties lietot palienētas patronas, ja tās nav patronu fabriku oriģinālādējumi.

Bezdūmu pulvera normas: 12. kal. ieročiem — „Rottweil" un „Olympia" 2,1—2,5 grami, „Walsrode" — 2,0—2,2 g; 16. kal. ierocim „Rottweil" un „Olympia" 1,7—1,8 g, „Walsrode" 1,6—1,8 g, bet 20. kal. ieročiem „Rottweil" un „Olympia" 1,5—1,6 g, „Walsrode" 1,55—1,65 g, atkarībā no ieroču konstrukcijas. Skrošu caursišanas spēja galveno tiesu atkarīga no pulvera lādiņa lieluma, gaisa temperātūras un mitruma. Aukstā laikā skrošu ātrums var samazināties līdz 15%, un reizē ar to slīd to caursišanas spēja. Tāpēc ziemas laikā lieto mazliet spēcīgākus šāvienus (iespējamības robežās) un arī par ¼—½ mm rupjākas skrotis.

„Rottweil" pulveri nedrīkst saspiest, un tādēļ, lādējot ar

Att. 340. I. P. Sauer u. Sohn bezgaiļu divstobru ložu šautene medībām uz lielākiem dižmedījumiem (kolōniju medībās sastopamos līdzieskaitot) Mod. XXXV.

to patronas, starp prapi un pulveri jāatstāj gaisa slānis (kā zīm. 347. parādīts). Ja minētajam pulverim uzspiež prapi, tad tas pilnīgi nesadeg.

„Olympia" un „Walsrode" pulveri pieļauj saspiešanu, kaut gan no tiem var rasties paaugstināts gāzes spiediens, kas dod nepatīkamu atsitienu.

Skrotīm vajag būt vienmērīgām, apaļām, labi polētām un pietiekami cietām. Skrotis agrāk apzīmēja ar numuriem. Latvijā bija pieņemta Lielvācijas numerācija no 1—12. Skrošu diametra starpība starp katru numuru ir ¼ mm. Sākot no 4½ mm un resnākas skrotis sauc par renkuļiem. Tos apzīmē ar nullēm, piem., 4,50 mm apzīmē ar Nr. 0, 4, 75 mm ar Nr. 00 (2 nulles) utt. Jaunākā laikā tomēr skrošu apzīmēšanai lieto vienīgi to caurmēru milimetros. Pēdējo katram viegli noteikt, salocītā papīra renītē 10 skrošu graudiņus cieši blakus novietojot: cik cm gaŗa būs skrošu rinda, tik mm būs katras atsevišķās skrots caurmērs. Lai nebūtu pārpratumu, Lielvācijā tagad pieņemts patronas, kuŗās iepildītas 2½ mm resnas skrotis (laukirbju medībām), noslēgt ar zaļas krāsas papes aizbāzni, patronas ar 3 mm skrotīm (pīļu medībām) ar zilas, ar 3½ mm skrotīm (zaķu medībām) ar sarkanas un ar 4 mm skrotīm (zosu un lapsu medībām) ar dzeltenas krāsas papes aizbāžņiem. Lignose - A.-G. fabrika arī čaulīšu ārējo krāsu fabrikas pildītām patronām ņem tādu pašu, kāda tikko atzīmēta aizbāžņiem.

Atkarībā no bises konstrukcijas un piešaudes rezultātiem 12. kalibra ieroču patronās pilda 32—36 g skrošu, 16. kal. 27—30 g, bet

20. kal. 23—26 g skrošu. Pildot patronas, bezdūmu pulveris rūpīgi jānosveŗ, bet dūmu pulveŗa[1]) devas var ņemt ar mērījamo kausiņu. Lietojot dūmu pulveri, parastākās normas šādas:

					Melnā pulveŗa g	Skrošu g
Kalibrs	4	(caurmērs	26,7	mm)	8—9	45—50
„	8	„	21,8	„	7	40
„	10	„	20,0	„	6	36
„	**12**	„	18,6	„	**5½—6**	**33**
„	14	„	17,8	„	5—5½	30
„	**16**	„	16,8	„	**4½—5**	**28**
„	**20**	„	15,6	„	**3¾—4**	**24**
„	24	„	14,7	„	3½	22
„	28	„	13,9	„	3	18
„	32	„	13,3	„	2¼	15

t. i., skrošu patronā pilda (pēc svara) apm. sešas reizes vairāk par ņemtā melnā pulveŗa normu. Ja skrošu patronā liek apaļo Brenekes vai citu kādu lodi, tad mūsu mednieki arvien lieto melno pulveri un, ļoti bieži, kam labākas bises, pulveŗa normu palielina vasarā par 10%, ziemā pat par 20%, salīdzinot ar skrošu patronām

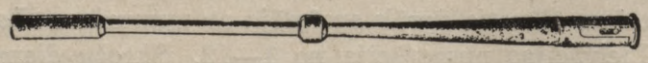

Att. 341. Skrošu stobrā viegli ieliekams vītņu stobrs, ar kuŗa palīdzību arī no parastās medību bises var šaut ar mazāka kalibra lodi.

pieņemtajām normām. Liekot patronā tā sauktos „renkuļus", pulveŗa lādiņu gan nepavairo, bet, lai samazinātu to izklaidi un pavairotu caursišanas spēku, renkuļus iepriekš apviļā talka pulverī vai arī ļoti viegli ieeļļo ar parasto ieroču eļļu vai vazelīnu. Ļoti uzmanīgi jāseko tam, lai katras augšējās rindas renkulis atrastos

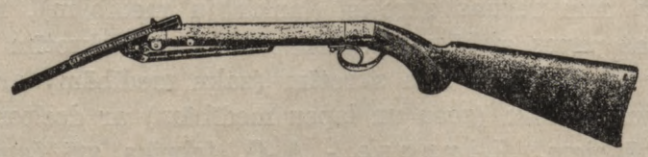

Att. 342. Ar saspiestu gaisu šaujoša bise (kal. 4½ mm); ļoti ieteicama vingrinājumiem šaušanas mākslā.

[1]) Satur ap 75% kalija salpetŗa, 15% ogles pulveŗa un 10% sēra. Bezdūmu pulveris ir nitroglicerīna vai nitrocellulōzas pulveris.

tieši virs apakšējā, bet ne apakšējās rindas renkuļu starpā. Lai to sasniegtu, pie 7 renkuļiem rindā vidējo renkuļu vietā ieliek stingri satīta papīra cilindrīti četru ieliekamo renkuļu rindu augstumā. Renkuļu svars nu būs mazāks un to caursišanas spējas lielākas pie samazinātas izklaides. Att. 347. parādīts, kā šādu pašu rezultātu sasniedz, ja patronā liek renkuļus, kuŗus iespējams tikai 4 blakus novietot.

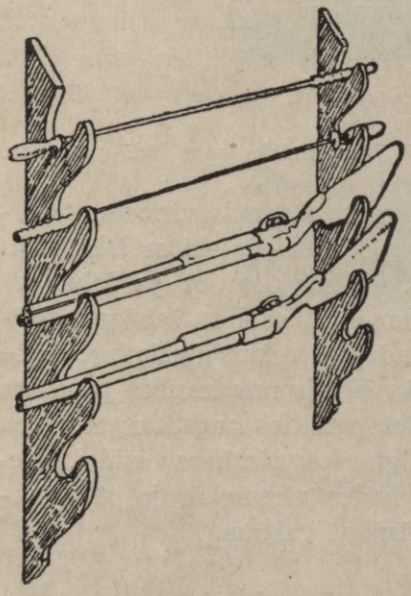

Att. 343. Medību bises un to piederumus var glabāt ne tikai greznos, speciāli veidotos skapjos vertikālā stāvoklī, tos iespējams praktiski glabāt arī uz 2 pie sienas vai kaut kuŗa skapja dibenpusē piestiprinātiem dēļiem. Izzāģējumu apakšpuse ne tikai nogludināma ar smilšpapīru, bet, vēl labāk, izliekama ar samta vai tūbas strēmelītēm, lai nenoberztos stobru brunierējums. Literātūrā uz šādu šauteņu turētāju praktiskumu norādījis K. Wieland's Berlīnē. Ja istabā, kur medību ieročus šādā veidā glabā, nekad neiet bērni vai personas, kas tos varētu neatļauti aizkart, tad pret šādu glabāšanas veidu nekādi sevišķi iebildumi nav ceļami.

Patronā vispirms iepilda pulveri, virs kuŗa novieto darvotu kartona plāksnīti, kas aizsarga pulveri no saskaršanās ar prapja taukvielām. Minētajai plāksnītei uzspiež aizbāzni, virs kuŗa novieto kartona ripiņu, kam jānovērš skrošu iespiešanās prapī. Tad uzpilda skrotis un virs skrotīm novieto 1,0—1,2 mm biezu kartonu vai celuloīda ripiņu. Biezāka ripiņa veicina skrošu izkliedi. Vēl lielākā mērā to panāk, sadalot skrošu lādiņu ar ieliktām kartona plāksnītēm 4 daļās (šķērsgriezumā krustveida sadalījums), vai arī sadalot skrotis 3—4 daļās ar parastā veidā starpā ielikto plāksnīšu palīdzību.

Pēc tam ieloka un aizgriež čaules galu. Īstais pulveŗa un skrošu devas samērs, iepriekš uzrādīto normu robežās, jāatrod pašam medniekam, izdarot ieroča pārbaudi, jo šie samēri atkarājas no katra ieroča stobru iekšējās formas un gaŗuma. Pēdējā laikā ieroču fabrikas bisēm dod līdzi piešaudes apliecības, bet ar visu to ieroča īpašniekam ieteicams pašam piešaut savu bisi. Bisi piešauj 25 m attālumā un kā normālmērķi lieto 75 cm papīra apli.

Precīzai šaušanai ar medību bisi, to piešaujot, un arī šaušanas sacīkstēs, svarīga arī pareiza šāvēja stāja. Šāvējam visizdevīgāk stāvēt pusapgriezienā ar kreiso plecu šaušanas virzienā. Kreisā kāja stingri balstās uz zemes ar pirkstgaliem mazliet pa labi no šaušanas virziena. Labā kāja atlikta 15—30 cm atpakaļ. Labās kājas pēda atrodas vismaz zem 45° leņķa attiecībā pret

Att. 344. Mēriņš melnā pulvera mērīšanai, ja mednieks pats lādē patronas.

kreiso, bet parasti zem taisna leņķa pret šaušanas virzienu. Ķermeņa svars pārnests uz kreiso kāju, un daži mednieki ar labo kāju zemei pieskaras vienīgi pirkstgaliem. Vienīgi šaujot pa labi, arī labās kājas papēdi ciešāk piespiež zemei. Bise līdz šaušanas brīdim jātur rokā stingri, bet nesasprindzinot rokas muskuļus. Bise jāpieliek plecam krūšu labajā pusē (ja šāvējs nav kreilis) pa īsāko ceļu. Laides pakausis pie tam nedrīkst pacelties augstāk par plecu līniju. Šāvējs pieliec galvu un ar vaigu cieši pieskaras laidei. Nekad tomēr nedrīkst vaigu piespiest laides virsmalai, jo tādā gadījumā bises atsitiens dos sāpīgu belzienu vaigam.

Att. 345. Prapju ielikšanas ierīce. Ar to pašu no vecas čaulītes var izspiest laukā kapseles un to vietā ielikt jaunas.

Kad bise pielikta vaigam, kreisajai rokai jābūt mazliet saliektai, bet labajai elkonī paceltai uz augšu, lai elkonis tomēr atrastos mazliet zemāk par ausi. Gaiļa nospiešanu izdara ar rādītāja pirksta galu. Pirkstu pie tam nedrīkst dziļi ielikt osā, lai novērstu tā sasišanu šāviena brīdī. Sprūda (mēlītes) nospiešanai jānotiek ar īsu, bet ne pārāk strauju — rāviena veida — kustību, lai bise nenovirzītos no tēmēšanas līnijas. Bises sprūds (mēlīte) jāierēgulē atkarībā no šāvēja temperamenta: vājiem un nervōziem ieteicams lietot viegli nospiežamu, spēcīgiem, ar labiem nervien, šāvējiem — samērā cietu mēlīti, kas izslēdzas ar 2,5—3 kg lielu slodzi. Par viegli nospiežamu sprūdu uzskata tādu, kas izslēdzas ar 1,3—1,5 kg

lielu slodzi. Divstobru bisēm pakaļējai mēlītei arvien jābūt cietākai par priekšējo, lai tā neizslēgtos no pirmā šāviena satricinājuma.

Kā mērķī, tā arī visātrāk skrienošam medījumam šaujot, arvien vajag apzinīgi tēmēt. Tikai pēc ilgas prakses sāk izdoties arī šāvieni „uz piesviedienu" — pēc virzienjūtas. Kā bises pievaigošanā, tā arī tēmēšanā jaunam medniekam vajag mājās vingrināties, arvien nostājoties pareizā šaušanas stāvoklī. Pievaigošanas mēģinājumos bises spalam arvien vienlīdzīgi jāskaŗ plecs un vaigs un tēmējošai acij vajag atrasties tieši tēmēšanas (stobru sliedes) līnijā. Tēmēšanas mēģinājumos jāiegaumē kāds priekšmets un jāiedomājas, ka tas kustas. Ātri pievaigojot, tēmē priekšmeta iedomātās

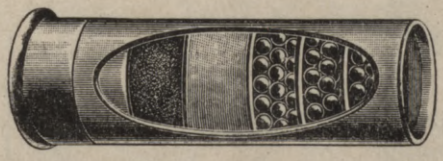

Att. 346. Patrona, kuŗā skrošu pildījums ar starpplāksnītēm sadalīts vairākās daļās, lai skrošu kaisījums būtu lielāks. Derīga medībās uz jauniem putniem.

kustības virzienā [1]) un tanī brīdī, kad liekas, ka tēmējuma virziens pareizs, nospiež sprūdu, bises kustību neapturot. Liela priekšrocība ir tēmējot turēt vaļā abas acis, jo tad plašāks redzes lauks. Ja abas acis vienlīdz stipras vai ja labā stiprāka, tad pierast šādai tēmēšanai ļoti viegli [2]). Tikai tēmēšanas sākumā skats jākoncentrē uz mērķi un pēc tam jau jācenšas skata virzienā iedabūt arī tēmēkli, kas pie pareiza pievaigojuma tūliņ dos precīzu tēmējumu. Pirms medību sezonas atklāšanas un pirms šaušanas sacīkstēm šādi pievaigošanas un tēmēšanas vingrinājumi biežāk jāatkārto un, kad vien iespējams, jānoslēdz ar vingrinājumiem šaušanā. Noderīga šim nolūkam šaušana asfalta šķīvīšiem, gaisā sviestiem akmeņiem un arī pa zemi ritinātām koka ripām. Kā akmeņi, tā arī koka ripas arvien jāmet resp. jāritina dažādos virzienos no medņieka.

---

[1]) Skat. arī Inž.-arch. *H. Blaus* — Šaušanas māksla ar skrošu bisi. 1935.

[2]) Vai labā acs kā parasts stiprāka, to katrs var viegli noskaidrot, turot izstieptā rokā gredzenu un caur to (ar aizmiegtu kreiso aci) uz kādu priekšmetu skatoties. Ja, nemainot rokas stāvokli, atveŗ kreiso aci un ievēroto priekšmetu redz tāpat kā agrāk gredzena vidū, tad labā acs stiprāka un tēmēšana, abām acīm vaļā esot, viegli iespējama.

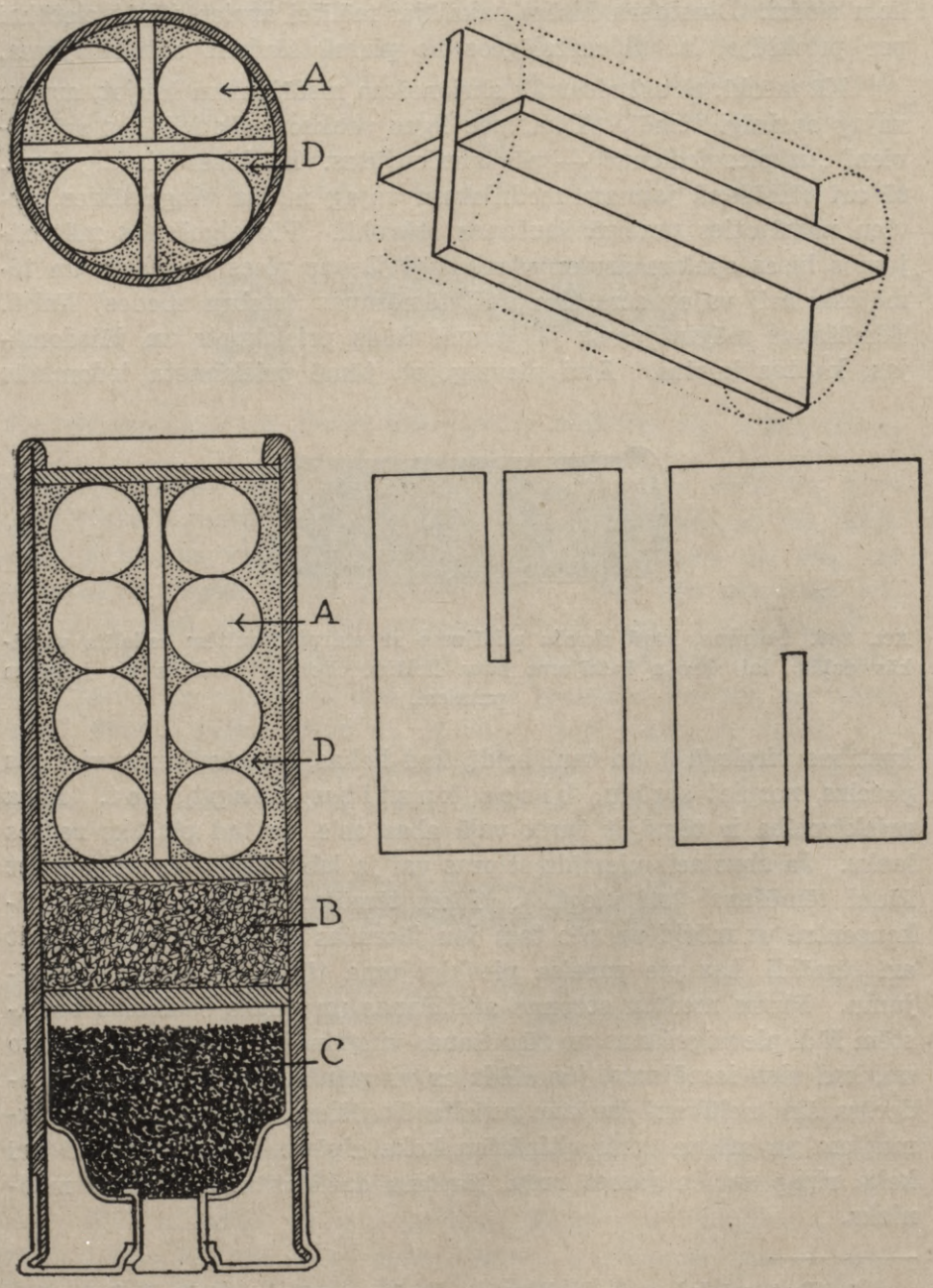

Att. 347. Tā jālādē patrona ar renkuļiem (A), lai tie stāvētu precīzi viens virs otra un lai savstarpējā ķīlēšanās neveicinātu renkuļu izklaidi. Renkuļus satur no vecām spēļu kārtīm vai cita kartona pagatavots krusts (pagatavošana redzama attēla augšdaļā labajā pusē). Attēla labajā pusē apakšā parādīts, kā patronā jālādē mazākie renkuļi (A), kas vienā rindā blakus no-

Tikai tad, kad mednieks jau guvis zināmu veiklību šaušanā, viņš varēs pats pienācīgi piešaut savu bisi. Sākumā jālūdz šo darbu veikt kādam pieredzējušam medniekam, vai arī bises piešaušana jāuztic kādai ieroču pārbaudes stacijai. Katrs Lielvācijas mednieks ir „Deutsche Jägerschaft" biedrs un var savu ieroču pārbaudei ar ļoti atvieglotiem noteikumiem izmantot izcili labi nostādīto „Deutsche Versuchsanstalt für Handfeuerwaffen e. V. in Wannsee" (dzelzceļu un pasta stacija „Berlin-Wannsee"). Bises rūpīga piešaušana nemaz nav tik vienkārša, kā tas no sākuma izliekas. Vispirms jau jāņem vērā, ka visi šāvieni nav vienādi, un tādēļ katra stobra piešaudei rūpīgi jāielādē vismaz 3—5 patronas (saskaitot skrotis). Skrošu bises piešauj ar 3. n-ra (3,5 mm) skrotīm.

Novērojumi Lielvācijā, ZASV un Igaunijā rādot, ka katra bise dodot samērā vienmērīgāku skrošu sadalījumu, ja šauts ar patronu, kuŗā iepildītas niķelētas skrotis, kas nemaz šāviena laikā nedeformējas. Liela starpība vērojama arī, lietojot parastās un tā sauktās cietās skrotis. Arī šim apstāklim tādēļ veltījama pienācīga vērība, bisi piešaujot, un tabulā atzīmētie skrošu lādiņi (pēc skrošu skaita) derēs vienīgi izplatītākā tipa skrotīm.

Ja 75 cm caurmēra aplī uz 35 m attāluma trāpa 75% un vairāk no ielādētā skrošu skaita, tad bise uzskatāma par izcili labu, 65—75% — par labu, 55—65% — par apmierinošu. Trāpījumu procentu izrēķina, 75 cm caurmēra aplī iešauto skrošu skaitu reizinot ar simtu, bet iznākumu dalot ar patronā ielādēto skrošu skaitu.

Piemēram, 12. kal. patronā ielādēts 140 gab. skrošu, bet aplī iešautas 88 skrotis.

$$\text{Trāpījuma } \% \; X = \frac{88}{140} : \frac{X}{100}; \; 140\,X = 88 \times 100; \; X = \frac{8800}{140} = 62{,}8\%$$

Žurnālā „Mednieks un Makšķernieks" plkv.-ltn. M. Lūkins vairākos rakstos par šaušanas techniku sīki apskatīja Wannsee'ā,

---

vietojas 7 gab. Vidējo renkuļu vietā ieliek lādiņa augstuma gaŗumā satītu papīra vīstoklīti (E), gar malām sērkociņu skaliņus (F) tai pašā gaŗumā.

Ja grib, lai renkuļu caursišanas spēja būtu sevišķi liela, tad tos pirms ielikšanas patronā ieeļļo ar parasto ieroču eļļu vai arī starpas starp tiem piepilda ar talku vai kartupeļu miltiem (D) un patronā ieliek vienu rindu renkuļu mazāk. Nav zināms, vai šis patronu lādēšanas veids pārbaudīts zinātniski, praksē tas, liekas, dod labus panākumus.

Attēla augšējā labajā stūrī parādītā veida kartona krusts, ielikts skrošu lādiņā, sekmē skrošu izklaidi.

Skrošu tabula vidējiem lādiņiem.

Skrošu rupjums ∅ mm	Vācu agrāk. №	Angļu №	Beļģij. №	Austr. №	20 kal. lādiņš		16 kal. lādiņš		12 kal. lādiņš	
					g.	skr. sk.	g.	skr. sk.	g.	skr. sk.
5	4/0	AAA	—	1	24	32	30	41	35	48
4 3/4	3/0	AA	6/0	2	24	38	30	47	35	55
4 1/2	2/0	A	5/0	4	24	43	30	54	35	63
4 1/4	0	BBB	4/0	5	24	50	30	63	35	74
4	1	BB	3/0	6	24	62	30	77	35	91
3 3/4	2	B	2/0	7	24	78	30	93	35	113
3 1/2	3	2	2	8	24	96	30	120	35	140
3 1/4	4	3	3	9	24	116	30	145	35	169
3	5	4	4	10	24	149	30	186	35	217
2 3/4	6	5 1/2	6	11	24	192	30	238	35	278
2 1/2	7	6 1/2	7	12	24	248	30	311	35	364
2 1/4	8	8	8	14	24	336	30	420	35	490
2	9	9	9	15	24	520	30	650	35	758
1 3/4	10	11	11	—	24	760	30	950	35	1108
1 1/2	11	D	—	—	24	1200	30	1500	35	1750
1 1/4	12	—	—	—	24	2040	30	2550	35	2975

Piezīme: Par 5 mm rupjākas skrotis sauc jau par renkuļiem un apzīmē: 5¼ mm rupjus ar 5/0 un 5½ mm rupjus ar 6/0. Uz vēlēšanos renkuļus var dabūt arī vēl rupjākus, pie kam 6 mm rupjus apzīmē ar VI, 6½ mm — ar V, 7 mm — ar IV, 8 mm — ar III, 9 mm — ar II un 10 mm — ar I. No renkuļiem visbiežāk lieto III un IV Nr., kuŗi 16 kal. patronā iet: III Nr. — trīs vienā rindā blakus un IV Nr. — četri vienā rindā.

Lielvācijā, izveidotās ieroču izmēģināšanas un to šautspēju pārbaudīšanas stacijas piešaudes paņēmienus. Tā priekšrocība, ka ieroča novērtēšana dibināta tikai uz skaitļiem un nav atkarīga no piešāvēja subjektīvās noskaņas[1]). M. Lūkins to apraksta šādi:

„Wannsee'as piešaudēm un bises šautspēju noteikšanai pamatā stāv tā saucamā 100-lauku mērķa plāksne. Majors Tīls (Thiel) izvēlējās šo plāksni ar 75 cm diametru un 35 m piešaudes atstatumu. Šī plāksne ir sadalīta 5 koncentriskos nodalījumos un katrs nodalījums 20 laukos, šāds iedalījums bija vajadzīgs skrošu graudu blīvuma un seguma noteikšanai. Sākumā iešauto graudu skaitu vērtēja attiecībā pret stobra izejas sašaurinājuma

[1]) Skat. „M. un M." 1931. g., 69. lp.

(čoka) stiprumu, jo parasti stiprāks čoks dod arī lielāku iešauto graudu skaitu. Sākot ar 1901. g. turpretim sāka aprēķināt piešaudē sasniegto blīvumu pret iešauto graudu skaitu, jo medniekam gan vienīgi šis apstāklis svarīgs, bet nevis tie techniskie paņēmieni, ar kādiem fabrikants sasniedz viņam nodotā pasūtījumā norādītās bises šautspējas.

Kā jau minēts, 100-lauku mērķa plāksne ir sadalīta 5 koncentriskos nodalījumos — ripā A un riņķos B, C, D un E, pie tam ar tādu aprēķinu, ka ripas A kvadrātūra ir 2,5 reizes mazāka par

Att. 348. 100-lauku mērķa plāksne, kādu medību bises piešaušanai lieto ieroču izmēģināšanas stacija Berlin-Wannsee [1]). Ārējā riņķa caurmērs 75 cm.

riņķa E kvadrātūru; tā kā katrs no minētiem 5 nodalījumiem savukārt ir iedalīts 20 laukos, tad riņķa E lauki ir 2,5 reizes lielāki par ripas A laukiem. Šāds iedalījums dod iespēju noteikt skrošu grauda blīvumu, ja vienāds graudu skaits ir sedzis ripas A un riņķa E laukus, tad ripa A, t. i., centrs, būs segta 2,5 reizes blīvāk, jo tik daudz reižu tās lauku platība ir mazāka par riņķa E lauku platību.

Lai noteiktu vienmērību starp šāvieniem, tad piešaudi izdara serijās pa 5 šāvieniem un konstatē starpību starp augstāko un zemāko iešauto graudu skaitu; jo mazāka šī starpība, jo vienmērīgāki, saprotams, ir šāvieni.

Sekojošā tabulā ir sakopoti caurmēra rezultāti, kas iegūti labu ieroču piešaudēs.

---

[1]) Skat. *M. Lūkina* aprakstu „M. un M." 1931. g., 69.—73. lp.

E/A (graudu skaits)	Blīvums	3½ mm skrotis		2½ mm skrotis	
		Izšautie graudi	Segtie lauki	Izšautie graudi	Segtie lauki
		Kalibrs 12/70			
5,51— 6,50	1 : 1,5	81— 87	54—59	228—248	89—91
7,51— 8,50	1 : 2,0	92— 97	59—63	260—274	91—93
9,51—10,50	1 : 2,5	99—103	61—65	284—294	94—95
11,51—12,50	1 : 3,0	103—106	63—66	297—306	94—96
13,51—14,50	1 : 3,5	105—108	64—67	303—312	94—96
		Kalibrs 12/65			
5,51— 6,50	1 : 1,5	81— 87	55—59	221—236	88—92
7,51— 8,50	1 : 2,0	92— 97	59—63	246—258	91—93
9,51—10,50	1 : 2,5	99—103	61—65	263—273	92—94
11,51—12,50	1 : 3,0	103—106	63—66	272—281	93—94
13,51—14,50	1 : 3,5	104—107	64—66	278—286	93—95
		Kalibrs 16			
5,51— 6,50	1 : 1,5	69—74	47—53	177—194	82—87
7,51— 8,50	1 : 2,0	78—81	53—56	205—216	86—90
9,51—10,50	1 : 2,5	83—85	55—58	218—227	89—91
11,51—12,50	1 : 3,0	85—88	57—59	225—231	88—91
13,51—14,50	1 : 3,5	86—88	57—59	225—231	88—91
		Kalibrs 20			
5,51— 6,50	1 : 1,5	50—56	38—43	92—112	59—68
7,51— 8,50	1 : 2,0	59—65	42—47	130—160	73—80
9,51—10,50	1 : 2,5	67—73	46—52	176—193	82—86
11,51—12,50	1 : 3,0	72—77	50—54	185—200	83—88
13,51—14,50	1 : 3,5	73—77	50—54	185—200	83—88

Par labu caurmēra sasniegumu vienmērības ziņā uzskata: 12. kal., 2½ mm skrotis — 26 līdz 33 graudi, 3½ mm skrotis — 14 līdz 17 graudi; 16. kal., 2½ mm skrotis — 26 līdz 35 graudi, 3½ mm skrotis — 13 līdz 16 graudi.

Skrošu pirmatnējais ātrums ir 300—360 m sekundē [1]). Uz 35 m distanci minētais ātrums samazinās apmēram par 50%. Rupjākas skrotis zaudē mazāk, bet sevišķi smalkas vairāk no sava pirmatnējā ātruma un reizē ar to dzīvā spēka vai caursišanas spēju.

[1]) Melnajam dūmu pulverim visbiežāk 260 m/sek., „Rottweiler'a" un „Haslocher'a" bezdūmu pulverim ap 360 m/sek.

Pieaugot šaušanas attālumam, strauji aug skrošu kūļa izkliede plašumā un dziļumā. Tā, piem., ļoti labas bises uz 50 m 75 cm caurmēra aplī dod 30—35% trāpījumu, bet uz 70 m tikai 15—16%.

Vislabākās bises skrošu šāviena kaut cik drošāka darbība izbeidzas ar 50 m (70—75 soļi), bet ar vidēju bisi tālāk par 45 m nekad nedrīkst šaut, jo šis atstatums jāuzskata par maksimumu šaušanai ar skrotīm. Lielvācijas jauno mednieku apmācības kursos tiek norādīts, ka ar skrotīm medījumam nekad nevajag šaut tā-

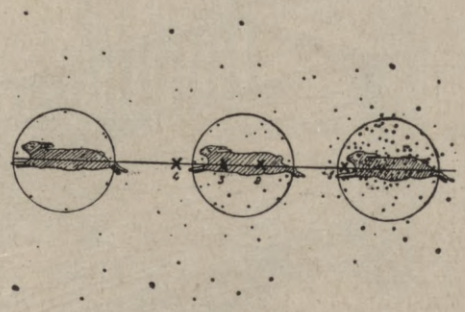

Att. 349. Skrošu kūļa izkliede plašumā un dziļumā ar attālumu strauji pieaug: ja 35 m attālumā ar visaugstākās kvalitātes bisi un 3½ mm skrotīm zaķi vēl trāpa attēla labajā pusē parādītais skrošu skaits, tad uz apm. divreiz lielāka attāluma jau redzam (attēla kreisajā pusē) rādīto ainu. Tādēļ normāli nevienam medījumam ar skrotīm nevajag šaut tālāk par 50 soļiem, un ļoti strīdīgs ir jautājums, vai arī ar visaugstvērtīgāko bisi drīkst šaut zaķim līdz 50 m un laukirbēm līdz 40 m, kā tas dažreiz tiek atzīmēts medniecības literātūrā un kā tas arī pie mums līdz šim bija pieņemts.

lāk par 50 soļiem un ar lodi: stirnām atļauj šaut līdz 100 m un briežiem līdz 150 m attālumam. Šaušana uz lielākiem attālumiem gandrīz arvien beidzas ar dzīvnieku ievainojumiem un kropļošanu, un tāpēc neviens krietns mednieks to nedrīkst darīt.

Šāviena izkliedi var drusku samazināt, lietojot šautenes ar garņiem stobriem, speciāliem urbumiem arī sevišķus koncentrātorus vai arī, skrotis pirms iebēršanas patronā talka pulverī apvalstot. Arī dažu speciālu aizbāžņu (piem., „Bourré Gabel, B-té S.G.D.G., Cartoucheri. Paris") lietošana[1]) samazina skrošu izklaidi (streijošanu) par 2—10%. Lielāka praktiska nozīme jau ir (sevišķi medījot jaunus putnus) skrošu mākslīgas izklaides pavairošanai, ko visvieglāk panākt, patronas lādējot, skrotis čaulītē, kā jau aizrādīts, pa daļām iebeļot (skrotis sadala 3—5 vienlīdzīgās daļās) un šīs atsevišķās

[1]) Skat. *K. Kūlis* — Daži novērojumi šaušanas praksē. „Meža Dzīve" 1931. 2385.

daļas ar plāniem aizbāžņiem atdalot. Arī pulveris iespaido šāviena izklaidi, un, visumā novērtējot, jāsaka, ka bezdūmu pulveris mazāk veicina skrošu izklaidēšanu. Vispār, bezdūmu pulvera priekšrocības ir tik lielas, ka jau tagad katram, kurš kārtīgi tīra savu ieroci un kura šautene piešauta ieroču fabrikās arī ar bezdūmu pulveri, ietei-

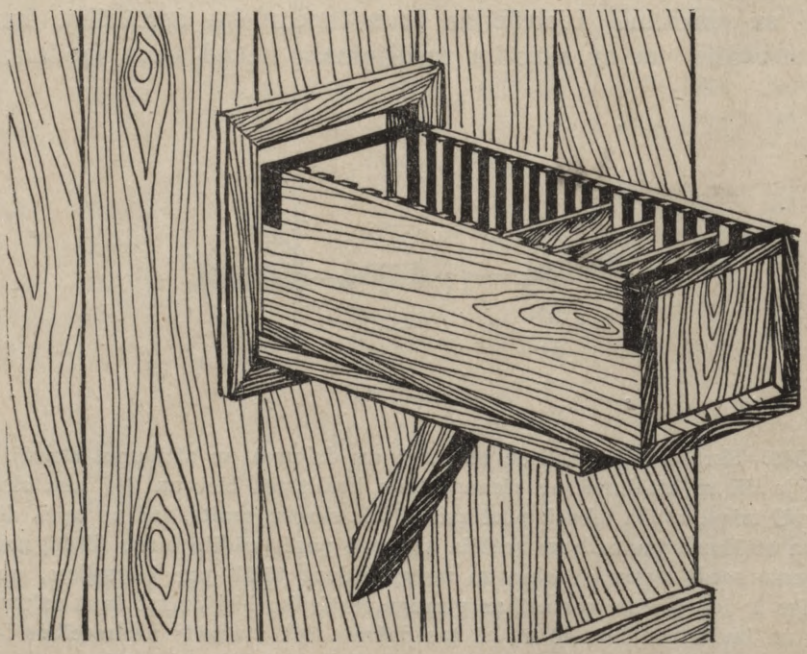

Att. 350. Vienkārša ierīce skrošu caursišanas spēju noteikšanai, bisi piešaujot.

cams atmest dūmu pulvera lietošanu. Nav tikai jāpiemirst, ka bezdūmu pulveri nedrīkst ņemt ar mēru, bet tas katram šāvienam jānosver, ja gribam, lai šāvieni būtu vienādi un lai neatgadītos nepatīkamas nejaušības, stobru pārsprāgšanu ieskaitot.

Vērība veltījama arī skrošu caursišanas spējai, kam 35 m attstatumā vajag būt tādai, lai 3½ mm skrotis izietu cauri apmēram divdesmitpiecām 1 mm biezām papes lapām.

Savas bises šaušanas „asuma" salīdzināšanai ar kādu zināmu, labi šaujošu bisi var izmantot K. Kūļa norādījumus [1]):

„Skrošu „nāvīgumu" var relātīvi un praksē pilnīgi pietiekoši noteikt šādā kārtā. Pagatavo no koka statīvu, līdzīgu tādam, kādu lieto fotografēšanas plašu uzstādīšanai, tās mazgājot vai žāvējot.

---

[1]) Skat. viņa rakstu — Skrošu „nāvīgums" un medību bises piešaušana, „Medn. un Makšķ. gada grāmata" 1929. g. 61.—73. lp.

Līdzteku brusiņās iegriezumus vajag iztaisīt 1 cm attālumā, apmēram 30 gabalu. Tad jāiegādājas plāns, vienkāršs balts kartons (piemēram, tāds, kādu lieto dažu iesaiņojamo kastīšu pagatavošanai), kas jāsagriež apm. 25—35 cm lielos kvadrātos. Šos kartona gabalus saliek līdztekus, vienu aiz otra, augšminētos statīva izgriezumos. Pēc tam uz šādu kartonu saini izšauj no kādas labi pazīstamas, teicami un „nāvīgi", t. i., spēcīgi šaujošas šautenes ar šai šautenei piemērotu patronu. Tagad jānoskaita, cik kartonus skrotis caursitušas, un tad tos pašus kartonus apgriež uz otru pusi un atliek atpakaļ katru savā bijušajā vietā. Pēc tam šauj tai pašā kartonu sainī ar izmēģinājamo šauteni, — saprotams, no tāda paša attāluma un lietojot tāda paša rupjuma skrotis. Ja ar visizdevīgāko lādēšanas kombināciju būs caursists tāds pats vai vēl lielāks kartonu skaits, tad var būt pilnīgi drošs, ka šautene arī šaus ļoti „asi".

Ja izmēģināmais šāviens dotu stipri mazāku caursisto kartonu skaitu (tikai 85% vai vēl mazāk), tad vai nu jāpalielina pulvera vairums, vai jāsamazina skrošu svars, ņemot no jau izmēģinātiem lādēšanas paņēmieniem attiecīgas visizdevīgākās kombinācijas. Iepriekš gan ieteicams pirmo izmēģinājumu „uz asumu" atkārtot vēl dažas reizes, jo var gadīties, ka pirmais šāviens kaut kādu apstākļu dēļ ir bijis neizdevīgs."

Arī skrošu vienmērīgs sadalījums ļoti vēlams [1]).

Tomēr nekad nevajag piemirst, ka ar labi un asi šaujošu bisi vien nepietiek, lai medījumu nošautu: medniekam arī jāprot pietiekoši veikli šaut. Lai mednieks mazāk šautu gaŗām („pūdelētu") un lai medījumiem nenodarītu ļaunu, tos sašaujot, katram apzinīgam medniekam vajag, ne tikai medību gaitas iesākot, bet arī vēlāk, pa laikam vingrināties šaušanas technikā un attālumu novērtēšanā, lai nekad medījumam nešautu pārāk tālu. Attāluma novērtēšanā katrs var vingrināties gan pastaigājoties, gan dienesta gaitās ejot, attālumu līdz priekšā stāvošiem punktiem novērtējot un pēc tam to soļiem pārbaudot. Šaušanā var vingrināties kā gaisā mestiem priekšmetiem, tā arī pa zemi laistai ripai šaujot, pie kam sviedējam, vislabāk, jāpaslēpjas aiz kādas ēkas stūŗa vai arī aiz kāda koka. Jauniem medniekiem vislabākā vingrināšanās šaušanā tomēr iznāk,

---

[1]) Sīkākus norādījumus skat. *„Versuchsanstalt Halensee* — Einschiessen von Flinten für den Schrotschuss", kā arī tās pašas iestādes izdevumā — „Bestellung von Schrotflinten". Arī *„Versuchsstation der „Deutschen Jägerzeitung" Neumannswald bei Neudamm"* izdevumā — „Das Einschiessen von Jagdgewehren" lasītājs atradīs daudz interesantu norādījumu.

vārnas ar dzīvu vai izbāztu ūpi no būdām medījot. Šeit var arī praksē pārbaudīt vēl arvien „strīdīgo" jautājumu par to, cik daudz priekšā jātēmē ātri gaŗām lidojošam putnam un cik pareizi ir norādījumi, kuŗus sniedz arī šīs grāmatas ilustrācijas par pareizu tēmēšanu.

Cik liels ir vajadzīgs priekšā tēmējums, tas, protams, atkarājas arī no skrošu rupjuma, attāluma, medījumu lidojuma ātruma u. c. faktoriem [1]).

Parastākie norādījumi šai ziņā redzami sekojošā tabulā:

Attālums m	Skrošu vidējais lidojuma ātrums m/sek.	Lidojuma laiks sek.	Ja medījums pārvietojas ar ātrumu: 5 m/sek.	10 m/sek.	15 m/sek.
			tad tam jātēmē priekšā cm		
Ja patronā lādētas 3½ mm skrotis:					
25	$V_{12,5} = 320$	0,078	39	78	117
35	$V_{17,5} = 295$	0,119	59	119	178
45	$V_{22,5} = 270$	0,167	84	167	250
Ja patronā lādētas 2½ mm skrotis:					
25	$V_{12,5} = 300$	0,083	41	83	125
35	$V_{17,5} = 270$	0,131	65	131	196
45	$V_{22,5} = 245$	0,184	92	184	276

Ja patronā ielādētas cietās skrotis un spēcīgāks pulveris, tad skrošu lidojuma ātrumi var būt arī lielāki un nepieciešamā priekšā tēmējuma apmērs samazināsies. Piemēram, ja zaķis skrien mednieka gaŗām 35 m attālumā ar ātrumu 10 m/sek. un skrošu lidojuma vidējais ātrums V17,5 = 350 m/sek., tad skrotis attālumu no mednieka līdz zaķim nolidos $\frac{1}{10}$ sek. Šai laikā zaķis paguvis pārvietoties uz priekšu par 1 m, tādēļ arī šādos apstākļos zaķim jātēmē tikai 1 m priekšā un ne pari par 1 m, kā tas parādīts augšējā tabulā. Šī priekšā tēmēšanas norma gan uzskatāma par teorētisku, jo, to nosakot aprakstītā veidā, mēs pieņemam, ka skrotis atstāj stobra galu tai momentā, kad tēmē 1 m zaķim priekšā. Patiesībā pēc momenta, kad mednieks izšķiŗas medījumam šaut, vēl paiet zināms laiks, kamēr viņš iedarbina bises aizslēgu, attīstās šāviens un skrotis aizlido līdz stobra galam. Šis laika sprīdis ir īss (0,02—0,08 sek.) un lielā mērā atkarīgs arī no mednieka nervu

[1]) Skat. arī *M. Schmuderer-Maretsch* — Anleitung zum Flintenschiessen. 1930. un Dr. *Konrad Eilers* — Die Vorhaltemasse auf flüchtiges Wild bei Schrot- und Kugelschuss. „Deutsche Jagd". 1942, Nr. 27/28, 103.—104. lp.

reaģēšanas ātruma, tomēr priekšā tēmēšanas normu (ja šaušanas brīdī mednieks pārtrauc bises līdzvilkšanu medījumam) tas parasti palielina iepriekš aprakstītā gadījumā par 20—80 cm. Ja ātri skrienošus medījumus nošauj arī mednieki, kas priekšā tēmēšanu bez kāda pamata neatzīst, tad vienīgi tādēļ, ka skrošu izklaide 50 m attālumā jau var sasniegt ap 4 m un malējās skrotis dažreiz medījumu vēl trāpa, arī augšminēto noteikumu neievērojot, īpaši ja mednieks šauj, bisi medījumam visu laiku līdzi velkot (to šaušanas brīdī neapturot).

Tāpat priekšā jātēmē arī, medījumam ar Brenekes vai citu lodi no gludstobriem šaujot. Šaujot ar lodi no vītstobriem līdz attālumam ap 35 m, priekšā nav gandrīz nemaz jātēmē, ja vien sprūdu mednieks nospiež, šauteni medījumam līdzi velkot un arī šaušanas brīdī to neapturot. Arī šaujot ar lodi uz 50 m, priekšā tēmējums vajadzīgs ļoti niecīgs, jo modernas medību šautenes vītņu ložu ātrums V25 = 800 m/sek. un 50 m attālumu šīs lodes nolido apm. 1/16 sek. Šai laikā mežkuilis parasti noskrien ne vairāk par 30—50 cm. Priekšā tēmējums, bisi arī šaušanas brīdī līdzvelkot, praksē nav vajadzīgs lielāks par 20—40 cm, t. i., kuilim jātēmē starp purnu un priekšplecu.

Šaujot ar lodi, medniekam arvien jāatceras, ka šāviens parasti aiziet par augstu, ja ir silts gaiss, apmācies un ja jāšauj krēslā. Aukstā gaisā, sniegā un pie spilgta apgaismojuma visbiežāk šauj par zemu un tādēļ jātēmē nedaudz augstāk. Ja mērķeklis tiek spilgti apgaismots no vieniem sāniem, tad lode aizies uz otru pusi, t. i., pie spēcīgas gaismas no kreisās puses, lode aizies pa labi un otrādi. Spēcīgs sānvējš novirza lodi vēja virzienā.

Līdztekus ar vingrināšanos šaušanas mākslā jaunam medniekam jāiepazīstas arī ar medību bises kopšanas pamata nosacījumiem. Nekad nav jāpiemirst, ka medību bises mūža ilgums atkarājas no pareizas ieroču lietošanas un kopšanas. Pats par sevi saprotams, ka šaušanai jālieto atbilstoši lādiņi. Tāpat jāizvairās no vecu, uzpūstu vai nepareizi pielādētu čaulīšu spiešanas patrontelpā. Ja vien līdzekļi atļauj, vislabāk lietot vienīgi vienreizšaujamās, labi pildītās patronas. Bise jāsarga no kritieniem vai triecieniem pret cietiem priekšmetiem. Arī aizšautie medījumi vai nepaklausīgs suns nekad nav sitami ar bisi. Jārūpējas, lai bises aizslēgā nekad neiekļūtu smiltis. Liekot vējainā laikā smilšainā vietā patronas stobrā, arvien iepriekš no aizslēga daļām jānopūš nogulsnējušās smiltis. Bisi nekad nevajag likt gulus uz zemes. Ja nav, kur to uzkārt vai piesliet, tad tā jāliek zemē uz noliktas medību

somas vai novilkta mēteļa. Braucot laivā, zem noliktās bises jāpaliek niedres vai siens. Medību starpbrīžos ziemā bisi labāk atstāt ārpus istabas, bet ja to tomēr nes siltā istabā, tad to vēlams ietīt kādā segā, lai tā nenosvīst.

Pārvadājot ierocis jāizjauc un jāievieto cietā makstī. Nedrīkst noslēgt bisi, to strauji aizcērtot ar stobra sviedienu uz augšu. Tas bojā aizslēgus un laidi. Mednieki, kas trokšņaini aizcērt savus ieročus, bieži knakšķina atsperes vai gaiļus, ar šādu rīcību ievērojami saīsina savas bises kalpošanas laiku.

Bīstamākais parasto medību ieroču ienaidnieks ir rūsa, t. i., tērauda sastāvdaļu un gaisa skābekļa savienojums. Tīrot ielaisto rūsu, reizē ar to no sava ieroča aizvācam arī metalla daļiņas, stobrs iegūst rievainas sienas, vairs nešauj tik labi kā sākumā, un tādēļ katrs ierocis, cik vien iespējams, jāsarga no rūsas. Liela nozīme rūsas apkaŗošanai ir jaunākā laikā izveidoto micīšu (pistonu) lietošanai, kuŗas nemaz nerada rūsu. Tādas („rostfreie Zündung") tagad ražo RWS, Nirnbergā, ar nosaukumu „Sinoxid", un DWM, Karlsruhē, ar nosaukumu „Nicorro". Turpmāk katram mednieka, kas vēlētos savas šautenes mūžu iespējami pagarināt, vajadzētu lietot vienīgi šā tipa micītes. Ieroču metalla daļu ierūsēšanu ilgākā laikā var radīt arī mitrs gaiss un citi faktori. Tādēļ, arī šā tipa „micītes" lietojot, nedrīkstam piemirst, ka labākais rūsas aizkavētājs arvien ir eļļa. Katru ieroci varam aizsargāt no rūsēšanas ar sapratīgu tīrīšanu un eļļošanu.

Lētākā, tomēr ne labākā, eļļa būs benzīnā šķīdināts šķidrais parafīns, ko aptiekās pagatavos pēc receptes:

Rp.:

Paraffin. liq. opt.
Benzin. pur. opt. āā 50,0

M.D.S ieroču eļļa. Ugunsnedroša.

Sadegušā pulveŗa atliekas (ogle un pelni) pielīp stobru iekšsienām, bet skrotis no lielās berzes (400—500 atmosfairu spiediens) aizsvino stobrus un jo sevišķi čokus. Tādēļ katra krietna mednieka pienākums ir izrēķināt ikvienā ieroču lietošanas gaitā (medības, sporta šaušanas utt.) arī laiku un enerģiju bises iztīrīšanai. Ierocis jāiztīra un pamatīgi jāieeļļo tūliņ pēc medībām, jo vēlāk šo darbu bieži aizmirstam. Ja pieradināsim sevi pie šādas kārtības, tad bises tīrīšanas darbs liksies arvien vieglāks. Katra stobru ierū-

sēšana ievērojami pasliktina bises šaušanu un nekādā gadījumā nav pieļaujama.

Dūmu pulvera nogulsnējumus stobriem pietiekami labi var izskalot ar remdenu ūdeni. Beigās stobrus izmazgā ar karstu ūdeni, ar tīrām lupatām izslauka pilnīgi sausus un ieeļļo. Stobrus atbrīvo no pulvera atliekām arī ar pakulām vai lupatām, kas aptītas slau-

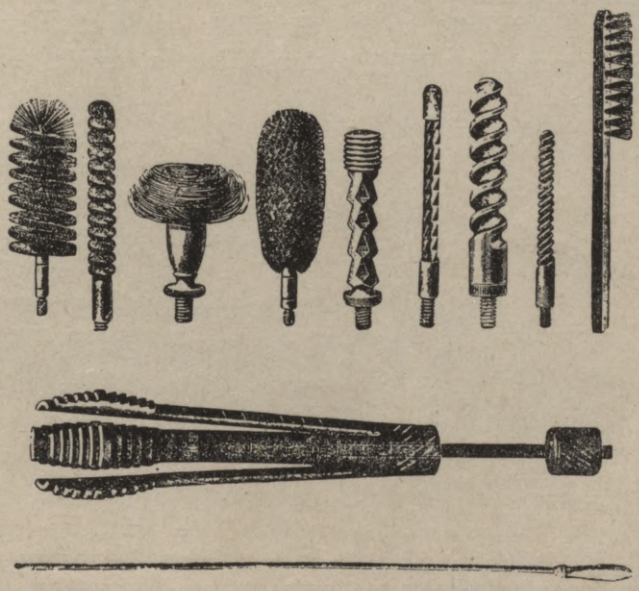

Att. 35. Dažādi šauteņu un skrošu bises stobru tīrīšanas piederumi.

ķim, bet stobru kanāļu atbrīvošanai no svina jālieto misiņa sukas. Tērauda suku lietošana nevēlama, jo saskrāpē stobru sienas. Vienīgi tērauda stiepļu spirāles veida tīrāmie, kā liekas, stobrus tikpat kā nebojā.

Vēl lielāka uzmanība veltījama vītņu ložu stobru tīrīšanai un uzturēšanai, jo tīrīšanu un eļļošanu šai gadījumā parasti vēlams pat atkārtot vairāk dienu no vietas. Tas jādara tāpēc, ka šaujot pulvera gāzes pie liela spiediena iespiežas stobra sienās un tikai lēnām izdalās atpakaļ. Ja tīrīšanu neatkārto, tad šai gadījumā pat zem eļļas ļoti bieži rodas rūsa un stobra bojāšanās. Rūsas bedrītes un plankumi stobrā saista mitrumu, kas sekmē rūsas tālāku attīstīšanos, uzkrāj sadegušā pulvera atliekas bedrīšu malās, skrambā lodes apvalku un sekmē metalla noguluma rašanos stobros. Šautene arī sāk sliktāk šaut, un lodes lidojumam vairs nebūs agrākās precīzitātes [1]). Ja grib aprobežoties ar vienreizēju vītņu stobru tīrīšanu,

[1]) Skat arī „Medn. un Makšķ.", 1940. g., 91.—93. lp.

tad labākais paņēmiens — skalošana ar karstu ūdeni. Vītņu stobrus šai gadījumā tīra 3—4 reizes, tais no patrontelpas gala pa ½ litram karsta ūdens ielejot. Pēc katra ūdens ielējiena izbīda cauri lupatiņu slauķi. Beigās stobrus izslauka ar sausu lupatiņu un, kamēr tie silti, ieeļļo.

Kad stobra iekšiene kļūst pilnīgi spoža, tad slauķim uztin tīru lupatiņu, samērcē to eļļā un vairāk reižu izvelk caur stobru. Pēc tam ar sausu lupatiņu rūpīgi noslauka ieroča ārējās metalla daļas

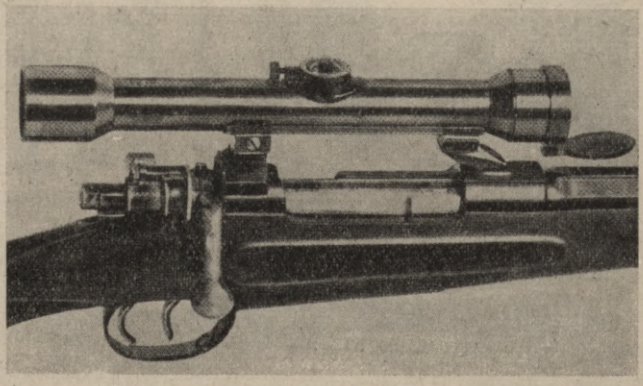

Att. 352. C. Zeiss'a (Jena) tālskatis ar 4-reizīgu palielinājumu (Zielvier mit Patentklemme); tas nodrošināts pret putekļiem un mitrumu, kā arī pret iztricināšanos, pat vislielākos lādiņus lietojot.

un ieeļļo. Eļļai jābūt tādai, kas neitrālizē vielas, kuŗas lielāko tiesu radušās, micītei (pistonam) sadegot. Vislabāk lietot speciālās eļļas, piem., „Ballistol", „Borreithöl", „Gecoöl". Ja tās kādreiz nav dabūjamas, tad katrs var pagatavot pats vai palūgt kādā aptiekā pagatavot labu ieroču eļļu pēc šādas receptes: natrija hidroksidu (ziepju zāles) šķīdina 50 ccm metīlalkoholā (koka spirtā) līdz piesātināšanai. Šo šķīdumu sajauc ar četrreiz lielāku vairumu vazelīneļļas vai, ja tās nav, kādas labākas mašīneļļas. Ja eļļa par šķidru, tai piejauc nedaudz parastā vazelīna. Ja tā par biezu, atšķaidīšanai lieto vai nu solāreļļu (pironaftu), vai arī sevišķi tīru petroleju. Pagatavotā ieročeļļa jāglabā stiklenē ar pieslīpētu aizbāzni, bet ja tādas pudelītes nav, tad ilgākai glabāšanai parasto korķa aizbāzni aizlej ar parafīnu. Bises stobru slaucīšana arvien izdarāma no resgaļa, jo tīrīšana caur stobru tievgali bojā čokus.

Pēc lietainām medībām jāeļļo arī bises spals. Labākā ir speciāla eļļa, bet ļoti labi var iztikt ar parasto karstu lineļļu. Ja spals

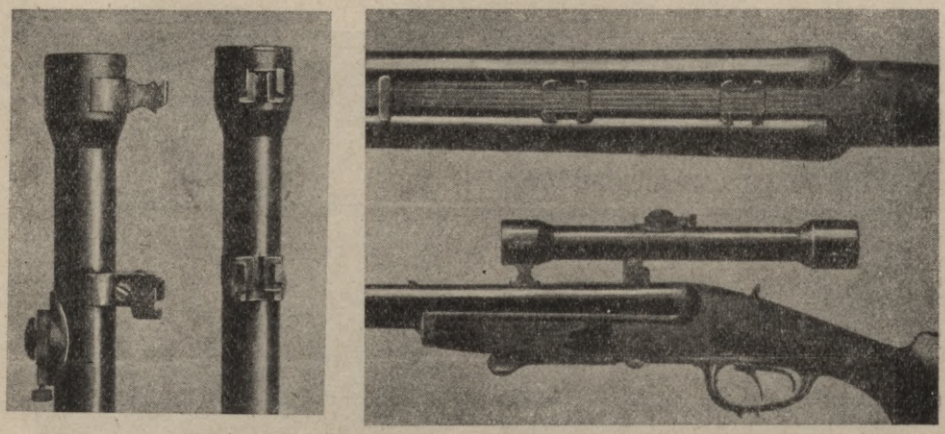

Att. 353. Tālskaša montējums uz W. Collath bisēm (G. Teschner u. Co., Wilhelm Collath Söhne, Gewehr-, Geschoss- und Patronen-Fabriken, Frankfurt-Oder) sevišķi pakļāvīgs. Tālskaša piestiprināšanas veids attēlā redzams dažādās projekcijās.

mircis lietus ūdenī vairāk stundu, tad pēc atgriešanās mājvietā nedrīkst to likt pie karstas krāsns vai ierēm, lai nesaplaisā.

Medību bises arvien jāglabā tā, lai nejaušs interesents to nevarētu aizkart. Glabāšana slēgtos skapjos šai ziņā arvien pareizākā. Ja piemērotu noslēdzamu skapju nav, tad sevišķi jāuzmanās, lai ieroci nekad neatstātu pielādētu, un šais gadījumos jāievēro arī prasība, ka ieslēgtas arvien jātur vismaz visas pielādētās patronas un arī pārējā munīcija.

Par citiem medību piederumiem, kā saliekamiem sēdekļiem, tālskašiem, mugursomām (Rucksack), termosiem, patronsomām, pie ūdens putnu medībām ļoti noderīgajām saliekamajām brezenta laivām, ziemas medībās derīgajiem roku sildītājiem („mufēm") u. tml., bez kuŗiem iespējams arī iztikt, var teikt tikai tikdaudz, ka parasti šie piederumi ir jo labāki, jo dārgāki, un atkarībā no līdzekļiem, kuŗus grib ziedot viena vai otra atzīmētā piederuma iegādāšanai, arī būs jāizvēlas attiecīgs paraugs. Noderīgāki tālskaši ir ar 6—8-reizīgu palielinājumu un gaismas spēju no 25—50 (piezīmējams pie tam, ka augstāko gaismas spēju no 35—50 pilnā mērā izmanto vienīgi jaunāko — zem 40. g. vecuma — mednieku acis); mugursomām jābūt ar sevišķu gumijas izklājumu, lai somā esošais nesalītu un tanī ieliktā medījuma asinis neaptraipītu apģērbu; termosi labāk uzglabā ielietās tējas vai cita dzeŗamā temperātūru, ja tie lielāki (piem., ar 1 l tilpumu), un saliekamie sēdekļi visērtāki, ja to kājas izvelkamas, kā to redzam, piemēram, pie dažiem aluminija sēdēkļiem-spieķiem.

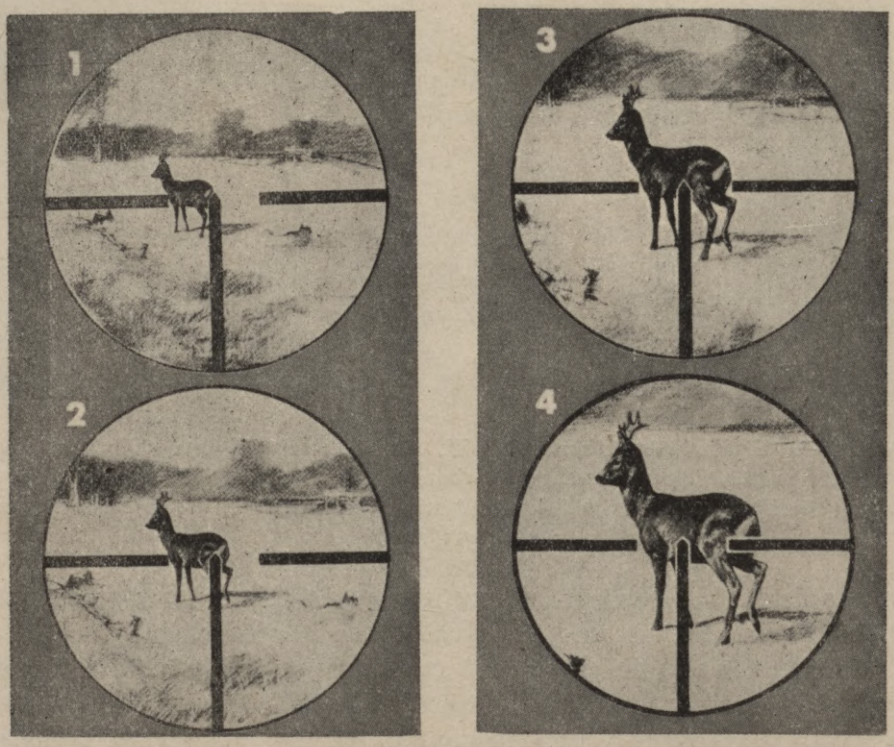

Att. 354. *C. Zeiss*'a un c. tālskaši medību šautenēm labi noder arī attāluma mērīšanai: 1) stirnāzis šādā lielumā izskatās 200 m attālumā, bet staltradžu bullis šādā gaŗumā būs 400 m attālumā; 2) stirnāzis 150 m (staltradzis 300 m); 3) stirnāzis 100 m (staltradzis 200 m) un 4) stirnāzis 75 m (staltradzis 150 m) attālumā.

Ja mednieks vai mežu darbinieks ir arī dabas mīļotājs un atmiņai vai zinātniskos nolūkos gribētu fotografēt vienu otru dzīvnieku brīvā dabā, tad attiecībā uz mednieka foto aparātu nepietiks ar prasību, lai aparāts būtu iespējami neliels, ērti līdznēsājams, izturīgs, ar objektīva gaismas spēju ne mazāku par 3,5. Šāds aparāts gan būs pilnīgi pietiekošs medību līdzgaitnieku, nošauto medījumu un skaistāku novēroto dabas ainavu, koku u. tml. fotografēšanai. Dzīvnieku fotografēšanai brīvā dabā tomēr vismaz vajadzīgs aparātam piemērots teleobjektīvs, lai novērojamā dzīvnieka vai putna noderīgus uzņēmumus varētu iegūt arī no lielāka attāluma.

Dzīvnieku fotografēšanai jaunākā laikā izveidoti arī daudzi speciāli aparāti. Lai tie būtu ērti lietošanai, tiem jābūt viegliem. Asuma iestādīšanas ierīcei jābūt precīzai un viegli norīkojamai. Svarīga arī iespēja ātri un bez trokšņa izdarīt atkārtotus

uzņēmumus [1]). Vislielākā nozīme tomēr tam, lai objektīva fokusa gaŗums būtu iespējami gaŗāks (mazkamerām vismaz 10—15 cm) un lai dzīvniekus varētu fotografēt arī no lielāka attāluma. Leikas (Leica) vai Kontaksa (Contax) teleobjektīvi dod jau šai ziņā pla-

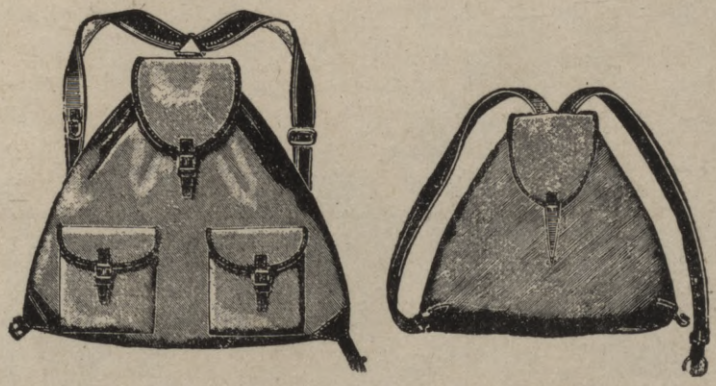

Att. 355. Visieteicamākās mugursomas ar vairākām kabatām un iekšpusē ar gumiju izklātas (pa kreisi).

šas iespējas un tiek arī visbiežāk lietoti. Strādājot ar parastajiem šaurfilmu aparātiem, jārūpējas vienīgi, lai darbu netraucētu aparātu spožās daļas, kuŗas medījumi visvieglāk ierauga. Spožo daļu nokrāsošana ar kādu aizsargkrāsu un piezagšanās dzīvniekam, ejot pa saulei, šai nolūkā ļoti svarīga. Dzīvnieks pret gaismu redz

Att. 356. Mednieku uzroči („mufes") ļoti noderīgi medībās lielākā salā.

daudz sliktāk, bet mednieks, no gaismas ejot, ierauga medījumu daudz ātrāk. Attēls iznāks visglītāks, ja uzņēmumu izdarīs nedaudz iesāņus gaismai.

---

[1]) Sīkāk par visiem šiem jautājumiem skat. arī mūsu labākā brīvdabas dzīvnieku fotografa *V. Blankenburga* rakstā — Daži padomi fotomednieciem. „M. u. M." 1940, Nr. 4, 125.—127. un 151.—154. lp., kā arī 1939, 166.—171. lp.

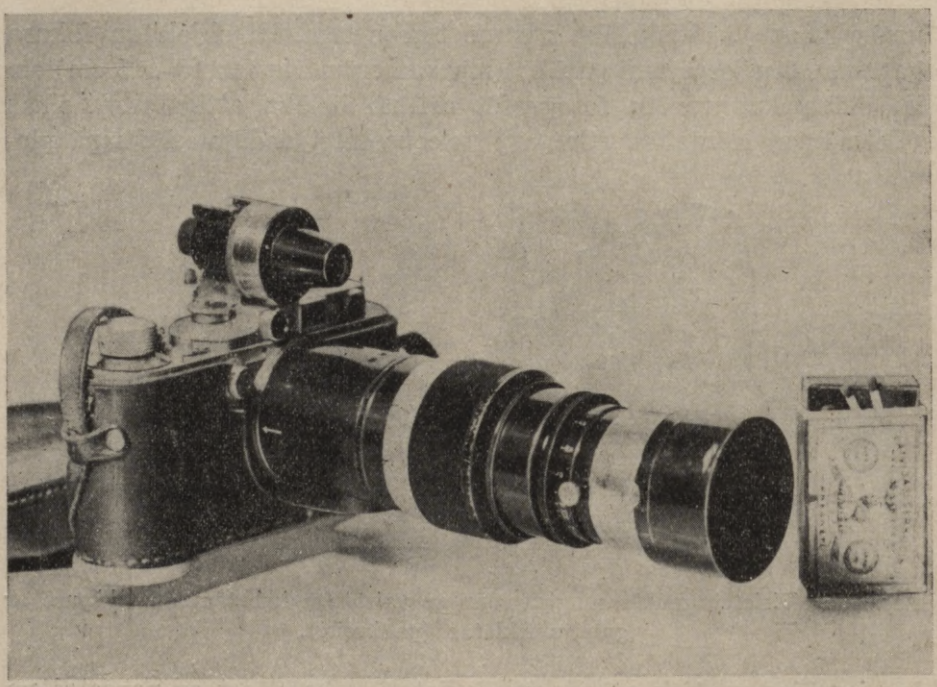

Att. 357. Šai grāmatā ievietoto dzīvnieku brīvdabas fotografiju lielākā daļa izdarīta ar „Leikas" fotokameru ar teleobjektīvu „Hektor".

V. Blankenburga uzņ.

Tā kā skaistākie uzņēmumi iznāks, dzīvniekiem iespējami tuvu piezogoties, tad svarīgi arī tiem tuvoties, arvien pret vēju ejot. Lai gaita būtu klusāka, tad vēlamas gumijas vai tūbas pazoles. Papēžu un zoļu malas jānoapaļo, lai samazinātos zariņu lūšana zem kājām. Apģērbam jāizvēlas apkārtnei piemērota aizsargkrāsa, un gandrīz arvien izdevīgi fotomedībās līdzi ņemt uz viegla ietvaŗa uzstieptu vecu tīklu, pie kuŗa acekņa priekšpusē maskēšanas nolūkā piesieta sausa purva zāle, apkārtnē sastopamas sūnas vai tml. Tērpa audumam jābūt mīkstam (vislabāk vilnas), nečaukstošam. Zābakus nedrīkst ietriept ar kādu asas smakas ziedi un pirms fotomedībām nedrīkst pat mazgāties ar parfimētām ziepēm. Ja dzīvnieks mednieku nevarēs saost un sadzirdēt, tad, lēni uz priekšu virzoties, brīžos, kad medījums pārtraucis apkārtnes novērošanu, tam gandrīz arvien izdosies piezagties pietiekoši tuvu, lai arī ar vidēja labuma fotoaparātu gūtu apmierinošus uzņēmumus[1]). Pa klaju

[1]) *V. Blankenburgs* uzskata, ka sekmīgi „fotošāvieni iespējami: uz lapsām ne tālāk par 10 m, stirnām 15—20 m un briežiem 30—40 m, bet filmējot apm. divtik tālu.

vietu virzoties un šos noteikumus ievērojot, reti kad izdosies stundas laikā tuvoties medījumam vairāk nekā par 150—200 m. Ja tie nav novietojušies uz ilgāku palikšanu vienā vietā, tad jāpadomā labāk, vai nevar kaut kur tā novietoties, lai medījumi paši pienāktu fotografa tuvumā. Sevišķi viegli tas sasniedzams, putnus to lizdu tuvumā fotografējot. Lai kādu paņēmienu arī lietotu, dzīvnieki uz negātīva arvien iznāks mazi, un tikai prāvs palielinājums dos vēlamo attēlu. Uzņēmumiem tādēļ arvien jālieto smalkgraudainas filmas un, ja vien atļauj apgaismošanas apstākļi — jāizmanto dabisko krāsu filmu, kuŗu var palielināt gandrīz neierobežoti.

Ieteicamā literātūra.

1. *Waidwerk der Welt.* Herausgegehen 1938 vom Reichsbund „Deutsche Jägerschaft". Verlag Paul Parey.
2. *Jahrbuch der Deutschen Jägerschaft.* 1935/36—1939/40.
3. Žurnāli:
   Mednieks un Makšķernieks, 1922—1940,
   Die Baltischen Waidmannsblätter, 1901—1904,
   Neue Baltische Waidmannsblätter, 1905—1914,
   Wild und Hund, Verlag Paul Parey, Berlin SW 11,
   Deutsche Jagd, Verlag I. Neumann, Neudamm,
   Der Deutsche Jäger, Verlag F. C. Mayer, München,
   Deutsches Waidwerk, Verlag Richter u. Springer, Wien, XV/101.
4. *F. v. Raesfeld* — Das deutsche Waidwerk. Vierte Auflage herausg. von E. Graf Sylva-Tarouca.
5. *F. v. Raesfeld* — Die Hege in der freien Wildbahn. Zweite Auflage, herausg. von Ulrich Scherping.
6. *F. v. Raesfeld* — Die hohe Jagd. Fünfte Auflage, herausg. von Oberst C. Alberti, Dr. K. Eilers und a.
7. *Diezels Niederjagd.* Vierzehnte Auflage, herausg. von E. Kluge.
8. *F. v. Raesfeld* — Das Rotwild. Dritte Auflage.
9. *F. v. Raesfeld* — Das Rehwild. Dritte Auflage.
10. *F. v. Lucanus* — Deutschlands Vogelwelt.
11. Privātdoc. *N. Transehe* un D. *R. Sināts* — Latvijas putni. 1936.
12. *L. P. Sabaņejev* — Ochotņičij kaļendaŗ.
13. *D. K. Solovjov* — Osnovi ochotovedeņija. 1922.
14. *K. Grevē* — Säugetiere Kur-, Liv- und Estlands. Riga, 1909.
15. *K. Brandt* — Fährten- und Spurenkunde. 5. Aufl.
16. *K. Eilers* — Handbuch der praktischen Schußwaffenkunde und Schießkunst. Vierte Auflage.
17. *R. Wild-Quisner* — Die Kunst des Schießens mit der Büchse.
18. *Hegendorf* — Der Gebrauchshund, seine Erziehung und Dressur. 5. Auflage.
19. Dr. *Eriks E. Becker*'s — Putnu suns, tā audzināšana, kopšana un sagatavošana medībām. Rīgā, 1935.

20. *H. Schulze* — Der waidgerechte Jäger. 1935.
21. *Karl Snethlage* — Das Schwarzwild.
22. *E. Graf Sylva-Tarouca* — Kein Heger — kein Jäger. 2. Auflage.
23. *W. Frevert* — Jagdliches Brauchtum. Herausgegeben im Auftrage des Reichsbundes „Deutsche Jägerschaft". 1942.
24. *R. Holze* — Neuzeitliche Fasanenzucht. 2. Auflage.
25. *M. Herberg* — Äsung und Deckung im Jagdrevier.
26. *W. Bieger* — Die formelmäßige Bewertung unserer Jagdtrophäen. 2. Auflage.
27. *H. Kuhlmann* — Das Niederjagd-Revier.
28. *Franz Vogt* — Neue Wege der Hege. 1937.
29. *G. Graf zu Münster* — Die Geheimnisse der Blattkunst. 1923.
30. *G. Graf zu Münster* — Der Hirschruf.
31. V. Kulbachs — Sudrablapsu un citu kažokzvēru audzēšana. Rīgā 1937.
32. Inž.-arch. *H. Blaus* — Šaušanas māksla ar skrošu bisi. Rīgā, 1935.
33. *F. Vidrižnieks* — Medības Vidzemē senāk un tagad. 1931.
34. *J. N. Žitkova* — Kormļeņije pušnich zveŗei, razvedjennich v ņevoļe. 1932.
35. *Max Lincke* — Der Wildschaden in Wald un Feld und die Mittel zu seiner Verminderung. Neudamm und Berlin, 1938.
36. *B. R. Hilf* und *F. W. Rörig* — Wald- und Waidwerk in Geschichte und Gegenwart. Potsdam, 1938.
37. Dr. *A. Berger* — Die Jagd aller Völker im Wandel der Zeit.
38. *P. Bērziņš* — Mednieka rokas grāmatiņa. Mežu dep. izd. Rīgā, 1939.
39. *N. Zemītis* — Medniecība. Doc. *K. Meldera* redakcijā. Mežu dep. izd. 1928.
40. *H. Frieling* — Exkursionsbuch zum Bestimmen der Vögel in freier Natur. 1933.
41. Dr. *G. Mitzschke* und Dr. *K. Schäfer* — Das Reichsjagdgesetz vom 3. Juli 1934.
42. *Viktor Schmidt* — Handbuch für den deutschen Waidmann. Wien 1939.
43. *Viktor Schmidt* — Wildäsungs- und Schutzpflanzen.
44. *F. C. Keller* — Der waidgerechte Jäger Österreichs.
45. *H. Schischka* — Fährten, Spuren, Schuss- und andere Zeichen.
46. *Scherping-Vollbach* — Das Deutsche Reichsjagdgesetz.
47. Dr. *J. Krembs* — Die Krankheiten des Wildes und ihre Bekämpfung.
48. *F. Bromée* — Das Elchwild. 1940.
49. Dr. jur. *E. Anuschat* — Der Jagdschutzbeamte auf der Wilddiebsfährte. 1939.
50. *K. Andreas* — Zucht und Behandlung des Schweißhundes. 1940.
51. Dr. *A. Hüssener* — Streunende und wildernde Hunde und Katzen. 1941.
52. *S. Kačioni* — God ochotņika. 1935.
53. H. *H. Esserhardt* — Der Waldgebrauchshund.
54. *S. Schmincke* — Schußbuch für deutsche Jäger.
55. *A. Bischof* — Die Kunst des Waidmanns das Wild zu locken. 1940.
56. *Hans Bruns* — Äsungs- u. Revierverbesserung, die Grundlage erfolgreicher Wildhege. 1938.
57. *H. Jacob* — So blasen die Jäger. 2. Auflage.
58. Kleines Jagdlexikon.
59. *W. Hochgreve* — Die Lock- oder Reizjagd. 1939.

60. *Brehms Tierleben.* Herausgegeben von Prof. Dr. O. zur Strassen. 1921.
61. *Eugen Teuwsen* — Fährten und Spuren. 1936.
62. Dr. *H. Gasow* — Vogelschutz. 1936.
63. Dr. *K. Glasewald* — Vogelschutz und Vogelhege. 1937.
64. *O. V. v. Watzdorf* — 12 Monate im Niederwild-Revier. 1939.
65. *O. V. v. Watzdorf* — Winke aus der Praxis für den Fasanenheger. 1939.
66. *M. Schmuderer-Maretsch* — Anleitung zum Flintenschiessen. 1930.
67. *Alb. Preuß* — Jagdwaffen. 1930.
68. Prof. Dr. *Eidmann* — Untersuchungen am Gebiss des Rothirsches und anderer einheimischer Cerviden.
69. Dr. *Heuell* — Rotwildschäden.
70. *E. Schäff* — Jagdtierkunde. 1907.
71. Dr. *A. Ströse* — Neudammer Jäger-Lehrbuch.
72. Dr. *E. Zeh* — Deutsche Waidgerechtigkeit.
73. *E. v. Dombrowski* — Deutsche Waidmannssprache.
74. *Karl Lotze* — Das Ansprechen des Hirsches. 1942.
75. *H. Bruns, O. Sartorius, K. Lotze* — Das Ansprechen des Rehwildes. 1942.
76. Dr. *H. Marpmann* — Tabelle der Waidmannssprache. 1942.
77. Dr. *A. Vollbach* — Die jagdrechtliche Praxis in Frage und Antwort.
78. Dr. *Richard Blase* — Die Jägerprüfung in Frage und Antwort. Neudamm 1942.

1. pielikums.

Lielvācijas valsts medību likumdošanas pamati

Medību lietas Lielvācijā kārto 1934. gada 3. jūlijā izdotais valsts medību likums (RJG), dažas sodu likumu nodaļas (StGB) un noteikumi par tiesāšanas kārtību. Lielvācijas valsts medību likums dibināts uz diviem pamatprincipiem: medībām jānorit saskaņā ar apzinīgu mednieku ētiku un medniekam medījumi arī jākopj. Likuma piemērošanu dzīvē rēgulē 1935. gada 27. martā izdotie noteikumi (RGBl. I, 431. lp.) ar to vēlākiem papildinājumiem [1]).

Kam tiesība medīt?

Saskaņā ar RJG 1. § medību tiesības ir pilnvara vajāt dzīvniekus, kuŗus atļauts medīt, tos ķert, nogalināt, iznīcināt to plēsīgo putnu pērkļus, kas nav saudzējami, un piesavināties arī kritušos medījumus, to nomestos ragus un medījamo putnu olas. Saskaņā ar medību likuma piemērošanas noteikumiem, katram, kas iegūst dzīvu vai nobeigušos medījumu rajonā, kur viņam nav medību tiesību, pēdējais nekavējoties, bet ne vēlāk kā 24 stundu laikā jānodod vai par to jāpaziņo vietējai policijai. Policijai medījums nekavējoties jānodod tam, kam bija tiesības to medīt, bet ja tas nav iespējams, tad izlietošanai labdarīgiem mērķiem. Medību tiesību izlietošanu sīkāk nosaka un ierobežo RJG. Medību tiesības neatņemami saistītas ar tiesībām uz zemi, uz kuŗas medījums dzīvo un barojas. Medību tiesības pieder uz privātās zemes tās īpašniekam (§ 3).

Tā kā atsevišķo zemes īpašnieku īpašumi nereti pārāk mazi, lai uz tiem medību tiesības izmantotu mednieciski pareizi (waidgerecht), tad arī noteikts, ka medību tiesības var izmantot pri-

---

[1]) Sīkāk skat.: 1) Dr. *G. Mitzschke* und Dr. *K. Schäfer* — Das Reichsjagdgesetz vom 3. Juli 1934; 2) *Hermann Schulze* — Der waidgerechte Jäger, 1942; 3) *Ulrich Scherping* und Dr. *A. Vollbach* — Das Reichsjagdgesetz. 1941 un 4) Dr. jur. *Erich Anuschat* — Der Jagdschutzbeamte auf der Wilddiebsfährte. 1939.

vātos vai sabiedriskos medību iecirkņos (§ 5). Tos atļauts arī noapaļot (§ 6). Saskaņā ar RJG § 8 privātos medību iecirkņos jāietilpst vismaz 75 ha lauksaimniecībai, mežsaimniecībai vai zivkopībai izmantojamas platības. Privāto medību iecirkņu mazāko apmēru noteiktos rajonos var palielināt līdz 150 ha (kalnāju rajonos pat līdz 500 ha). Jaundibinātiem privātiem medību iecirkņiem jābūt vismaz 125 ha lieliem. Sabiedrisko medību iecirkņu kopplatībai jābūt vismaz 150 ha. Atsevišķos rajonos šo minimālo platību var vēl palielināt līdz 300 ha. Kalnos un priekškalnu daļās iespējams sabiedrisko medību iecirkņu zemāko platību palielināt līdz 500 ha vai arī pazemināt līdz 75 ha. Kā notiek īpašumu savienošana medību iecirkņos vai to sadalīšana, nosaka 6. §. Nodibinātā sabiedriskā medību iecirkņa sadalīšana vai vairāku iecirkņu apvienošana ir atļauta (9. §). Jaundibinātie sabiedrisko medību iecirkņi nedrīkst būt mazāki par 250 ha, bet ja tiek dalīts jau esošs sabiedrisko medību iecirknis, tad katrs jaundibinātais nedrīkst būt mazāks par 500 ha un dalīšanai jābūt, mednieciski vērtējot, — dibinātai.

Saskaņā ar RJG 3. nodaļu, medību tiesību izmantošanu var iznomāt trešām personām, ja tām Lielvācijā 3 g. bijusi medību biļete un ja tās ir vācu mednieku apvienības „Deutsche Jägerschaft" biedri. Īsākais medību tiesību nomas laiks sīko medījumu medību iecirkņos 9 gadi, bet dižzvēru medību iecirkņos — 12 gadi. Tālāk iznomāšana un apakšnomnieki pieļaujami vienīgi ar apriņķa mednieciības vadītāja (Kreisjägermeister) piekrišanu (§ 13.).

Medību tiesību ieguvējs var izsniegt trešai personai (medību viesim) bezmaksas vai samaksātu (apakšnomnieka) medību atļauju, bet apriņķa medību inspektoram ir tiesība celt ierunas (§ 14). Medību tiesības var izmantot sabiedriskos vai arī iznomātos privātos medību iecirkņos līdz 500 ha lielumam tikai 2 personas un uz katriem nākošiem pilniem 250 ha vēl viena persona. Medību tiesību izmantošana saistīta ar (ar fotografiju apgādātas) medību biļetes izņemšanu, kas derīga visā valstī. Var tikt izsniegtas gada, dienas un medību biļetes jaunatnei. Dienas biļetes der 5 dienām, kas seko cita citai, un vienai un tai pašai personai to var izrakstīt tikai 3 reizes gadā. Ar jaunatnes medību atļauju var medīt vienīgi audzinātāja vai viņa pilnvarotas uzraudzības personas pavadībā. Lai jaunieši kļūtu par apzinīgiem medniekiem, apriņķu mednieciības vadītāji vai viņu nozīmētas personas sarīko īpašus jauno mednieku sagatavošanas kursus. Kā teorētiskā, tā praktiskā apmācība šais kursos bez maksas, un pēc to nobeigšanas jaunais

mednieks var turēt pārbaudījumu, lai iegūtu pirmo medību biļeti. Pārbaudījuma laiku nosaka apriņķa medniecības vadītājs, un 14 dienu iepriekš pārbaudāmam jāiemaksā RM 10,— liela nodeva un jāiesniedz lūgums, uzdodot uzvārdu, vārdu, kārtu, adresi, dzimšanas vietu un laiku, reizē atzīmējot, vai izcelšanās āriska. Lūgumam jāpievieno arī policijas apliecība par uzvešanos (Polizeiliches Führungszeugnis).

Medniecības pārbaudījumu notur pa daļai istabā, pa daļai brīvā dabā, un pārbaudāmam jāpārzina: 1) apiešanās ar ieročiem un noteikumi, kuŗu ievērošana medībās pasarga no nelaimes gadījumiem; 2) galveno vietējo medījumu un plēsīgo zvēru un putnu pazīšanas zīmes; 3) medījumu kopšanas un dabas aizsardzības galvenie noteikumi; 4) medību likumu un noteikumu galvenie norādījumi līdz ar apzinīgas medniecības tradiciju prasībām; 5) medību suņu audzēšanas un apmācības pamata nosacījumi un 6) medījumu apkopšanas un pareizas izvērtēšanas nosacījumi. Tiem, kas pārbaudījumu neiztur, to atkārtošana atļauta tikai vienu reizi.

Saskaņā ar RJG 23. un 24. §§, medību biļetes pieaugušiem nav izsniedzamas vai var tikt liegtas, ja, pēc līdzšinējās dzīves spriežot, nevar sagaidīt, ka attiecīgā persona medī medniecisku pareizi. Ja fakti, kuŗus ievērojot, medību biļete nebūtu izsniedzama, atklājas tikai pēc izsniegšanas, tad biļeti var izziņot par nederīgu un atņemt.

Saskaņā ar RJG 23. § medību biļete nav izsniedzama:

1) personām, kas jaunākas par 14 gadiem;
2) personām ar ierobežotām tiesībām (kas atrodas aizbildnībā);
3) personām, kas fizisku vai garīgu trūkumu dēļ nav spējīgas paļāvīgi rīkoties ar ieročiem;
4) personām, par kuŗām, spriežot pēc to līdzšinējās izturēšanās, pastāv bažas, ka tās varētu rīkoties ar ieročiem vieglprātīgi vai arī varētu apdraudēt sabiedrisko drošību;
5) personām, kuŗām medību apliecība atņemta, tās atņemšanas laikā (§ 58., nodalījums 2., § 62., nodalījums 2.);
6) personām, kas ar spēkā stājušos spriedumu sodītas ar pārmācības namu, atrodas policijas uzraudzībā vai kam ierobežotas pilsoņu tiesības, ja no soda izciešanas, atlaišanas vai noilguma, policijas uzraudzības vai pilsoņu tiesību ierobežošanas laika nav pagājuši desmit gadi;
7) personām, kam trūkst pietiekama mednieka atbildības apdrošinājuma (Jagdhaftpflichtversicherung).

Saskaņā ar 24. § medību apliecību var neizsniegt:

1) personām, kas jaunākas par 18 gadiem;
2) personām, kas par noziegumu, tīša prāta pārkāpumu pret līdzpilsoņu miesu un dzīvību, par zādzību, blēdību, mantas bēdzināšanu vai krāpšanu, pārkāpumiem saskaņā ar sodu likumu 117. līdz 119. vai 292. līdz 294. §§, par nolaidīgi izdarītu pārkāpumu ar šaujamiem ieročiem līdzpilsoņu miesai un dzīvībai, vai arī par likuma par šaujamiem ieročiem un municiju pārkāpšanu ar spēkā stājušos spriedumu sodītas ar brīvības atņemšanu vai naudas sodu;
3) personām, kas likumīgi sodītas par medību apliecības vai medību atļaujas viltošanu;
4) personām, kas pēdējo 5 gadu laikā ar spēkā stājušos spriedumu sodītas par zādzībām mežā vai laukos, par pastāvošo medību vai dzīvnieku aizsardzības noteikumu pārkāpšanu, vai arī par dzīvnieku mocīšanu;
5) personām, kas atrodas pagaidu aizbildnībā;
6) personām, kas pastāvīgi nedzīvo Vācijā;
7) personām, kam nav Vācijas pavalstniecības;
8) personām, kas varētu kaitēt vācu mednieku cieņai;
9) personām, pret kurām ievadīta goda tiesa vai tiesas process un kurām notiesāšanas gadījumā medību biļete nebūtu izsniedzama vai arī to varētu neizsniegt.

Lūgumus medību atļauju saņemšanai jāiesniedz uz noteikta formulāra attiecīgam Kreisjägermeister'am (apriņķa medniecības vadītājam). Kā pamatojumi jāpievieno: 1) kādas apdrošināšanas sabiedrības apliecība, ka lūguma iesniedzējs apdrošināts pret medību atbildību vismaz par 150.000 RM par personām nodarītiem zaudējumiem un par 15.000 RM pret materiāliem zaudējumiem; 2) pierādījums par piederību pie vācu mednieku apvienības (Deutsche Jägerschaft"), vai nu iesniedzot līdzšinējo medību biļeti vai apliecību, no kuras redzams, ka nekas netraucē iestāšanos šai apvienībā; 3) pēdējās medību biļetes numurs un izdevēja iestāde vai arī medniecības pārbaudījumu komisijas apliecība; 4) pierādījums, ka pasūtināts viens no medību žurnāliem, kas ievieto arī visas oficiālās vācu mednieku apvienības ziņas („Wild und Hund", „Deutsche Jagd", „Deutscher Jäger", „Deutsches Waidwerk"). Personām, kas dzīvo kopā, pietiek ar viena no minētiem žurnāliem pasūtīšanu; 5) pēdējā laikā uzņemta fotografija, kādas lieto pasēm.

Par medību apliecības izsniegšanu jāmaksā nodeva. Iekšzemes medību gada apliecība maksā RM 50,—, dienas biļete RM 6,—,

vanagmedību gada atļauja RM 6,—, medību gada apliecība ārzemniekiem RM 300,—, dienas biļete ārzemniekam RM 60,—, medību gada biļete jaunatnei RM 25,—. Medību vadītājiem, mežu darbiniekiem, arodmedniekiem (Berufsjäger), medību uzraugiem un personām ar atzītu mežzinātnisku vai medniecisku izglītību medību apliecības var izsniegt par brīvu vai arī par pazeminātu maksu. Reizē ar medību apliecības nodevu iekasē arī samaksu par obligātorisko sabiedrisko medību apdrošināšanu. Par medību apliecības duplikāta pagatavošanu jāmaksā RM 1,—. Medību gads Lielvācijā skaitās no 1. aprīļa, un, lai biļeti varētu pilnīgi izmantot, to ieteicams arī šai laikā arvien apmainīt. Ja jaunās medību biļetes iegūšana nenovēlojas vairāk par 3 mēnešiem un ja mednieks visu laiku turpina abonēt vienu no „Deutsche Jägerschaft" oficiāliem izdevumiem, tad tūliņ pēc 1. aprīļa mednieks vēl nezaudē savas „Deutsche Jägerschaft" biedra tiesības. Tomēr līdz jaunās medību biļetes izpirkšanai mednieks vairs nav apdrošināts, nevar arī izmantot savas biedra tiesības iekš „Versuchsanstalt für Handfeuerwaffen e. V. in Wannsee".

Kā jāmedī?

Zīmējoties uz medību paņēmieniem, RJG ievadā teikts: „Medību tiesību izlietošana var notikt vienīgi saskaņā ar vācu kārtīgu medību izdarību (ētikas) pamatprincipiem."

Kad mednieks medī medniecisķi pareizi? Ja viņš nelieto paņēmienus, kuŗi RJG 35. § noliegti, jo viņa mednieka ētika neļauj šādus pārkāpumus ņemt uz savas sirdsapziņas.

RJG 35. §. Lietišķie noliegumi.

Noliegts:

1. Skrošu, renkuļu un šāviens ar sakapātu svinu, kā arī sašauta dzīvnieka nobeigšanas šāviens (Fangschuss) šķeltnadžu šķiras dzīvniekiem un roņiem.
2. Šaut šķeltnadžu šķiras dzīvniekiem ar patronām, kuŗu čaulas īsākas par 40 mm, un ar mazkalibra sānkapseļu patronām (Randfeuerpatronen).
3. Medības ar karodziņiem 300 m platā joslā gar medību iecirkņa robežu, zvārguļmedības tīrumos (Abklingeln) un ar dzinējiem mēnesnīcas gaismā. Medības ar dzinējiem šo noteikumu jēdzienā ir medības, kuŗās vairāk nekā 4 med-

nieki vai kuŗās piedalās vairāk nekā 4 personas medījumu iztraucēšanai.

4. Putnus medīt nakts laikā. Par nakts laiku skaitās laiks vienu stundu pēc saules rieta līdz 1 stundai priekš saules lēkta. Šis aizliegums neattiecas uz zosu, pīļu, sloku, medņu un rubeņu gaiļu medībām, kā arī uz zivju gārņu, zivju ērgļu, kaiju un dūkuŗu (Taucher) medīšanu mākslīgos zivju dīķos.
5. Lietot mākslīgas gaismas avotus visāda veida medījumu ķeršanai vai šaušanai, tāpat kā ķert vai nakts laikā vākt beigtos vai slimos putnus pie bākām vai signālugunīm.
6. Noteikt, maksāt vai saņemt atlīdzību par plēsīgo putnu nošaušanu vai ķeršanu.
7. Bez Kreisjägermeister'a (apriņķa medību vadītāja) atļaujas izlietot vai ierīkot ierīces mežcūku ķeršanai vai citas zvēru ķeŗamās ierīces vai bedres.
8. Bez Kreisjägermeister'a atļaujas ķert mežpīles tīkliem (Kojen, Entenfangen).
9. Izlikt cilpas vai kaut kuŗa veida šķīvjslazdus medījumu ķeršanai.
10. Lietot uz stabiem, kokiem, citiem paaugstinātiem priekšmetiem vai zemes pauguriem uzstādītus slazdus vai paššāvējus (Selbstschüsse). Šis aizliegums neattiecas uz ķeršanu mākslīgos zivju dīķos.
11. Šaut šķeltnadžus barības trūkuma laikā līdz 200 m attālumam no barošanas ierīcēm.
12. Lietot vai piedāvāt pirkšanai putnu ķeŗamās ierīces, kas tos ievaino, bet tūlīt nenogalina.
13. Medīt no lidmašīnām.
14. Medīt roņus ar tīkliem vai tos vajājot rīdībmedībās (Hetzjagd).
15. Medības ar dzinējiem vai dzinējsuņiem un piedalīšanās tanīs likumīgās svētku dienās un svētdienās vietējā galvenā dievkalpojuma laikā, cik tālu ar to tieši tiek traucēts dievkalpojums.
16. Medījumus noindēt.
17. Medības ar dzinējsuņiem medību iecirkņos, kas mazāki par 1000 ha.

RJG 36. §. Vietējie aizliegumi.

1. Nav brīv medīt vietās, kur medības traucētu sabiedrisko mieru, kārtību vai drošību vai arī apdraudētu cilvēku dzīvību.
2. Medības valsts aizsardzības būvju vai lidlauku rajonos un to apkārtnē var tikt speciāli ierobežotas.
3. Medības dabas aizsardzības, koku aizsardzības un medījumu aizsardzības rajonos, zvēru dārzos un iežogotos medību iecirkņos rēgulē speciāli noteikumi.

Mednieciski pareiza stāja redzama it sevišķi no tā, kā mednieks izturas pret ievainoto medījumu. Sekošana ievainotam pārnadžu šķiras medījumam svešā medību iecirknī tomēr, saskaņā ar RJG 31. §, pieļaujama vienīgi, īpaši par to vienojoties ar speciālu rakstveida atļauju. Cik tālu šāda atļauja iet, tas likumdevēju neinteresē. Bet ja kāds seko medījumam pāri robežai bez šādas atļaujas, citiem vārdiem, medī rajonā, kurā viņam nav tiesību medīt, tad viņš izdara noziegumu pret sodu likuma (StGB) 292. §. Viņam jārēķinās ar tiesas procesa pēcspēli par neatļautu medīšanu, kas savienota ar medību apliecības atņemšanu, kopā ar naudas sodu vai arestu. Pārkāpums ir jau vēlēšanās medījumu piesavināties, jo pēc valsts tiesas (Reichsgericht) lēmuma par medīšanu uzskata katru rīcību, ar kuru medījumu uzmeklē, tam seko, to dzenā, cik tālu darītājam ir nolūks medījumu nomedīt.

Neatļautas medības (medību noteikumu pārkāpums) ir, protams, arī katra sekošana medījumam pretēji rakstveida vienošanās noteikumiem. Ja principā vienošanās par atļauju sekot sašautam medījumam rakstveidā noslēgta, bet nav paredzēti sīkāki noteikumi, tad šaubu gadījumiem RJG 31. § nosaka, ka, gadījumā, ja sašautais šķeltnadžu medījums nokrīt vēl redzamā attālumā, tad nošāvējam tiesība, par to iepriekš medību īpašniekam nepaziņojot, bez ieroča pāriet pār robežu izvēdināt un apkopt kritušo medījumu. Aiznest to tomēr nav brīv. Par notikušo nekavējoties jāpaziņo medību īpašniekam vai viņa pilnvarniekam un, ja nav notikusi citāda vienošanās, tad galvas trofēja paliek šāvējam, bet gaļa tam, kam medību tiesības uz zemes, kur medījums kritis. Ja sašautais medījums redzamības lokā nekrīt, tad jāatzīmē šaušanas vieta un vieta, kur medījums gājis pāri robežai, un jāziņo medību īpašniekam. Noteikta arī meklēšanas gaita un rīcība parastākos iespējamos apstākļos. Nelikumīgi medī katrs: 1) kas medījumu ar suņu vai dzinēju palīdzību pārdzen no sveša medību iecirkņa, lai to nošautu

savā iecirknī (vai mednieks tiek arī pie šāviena, nav svarīgi); 2) kas piesavinās medību putnus, kuŗi gan šauti gaisā virs paša medību iecirkņa, bet nokrituši otrā pusē robežai.

Medību līdzdalībnieki, kas cieš sava medību drauga neatļautu rīcību, var arī tikt saukti pie atbildības par noziegumu pret StGB 292. § vai arī par nozieguma sekmēšanu saskaņā ar StGB 257. §.

Ja medību nomnieks zinājis par sava medību viesa nelikumīgo rīcību medībās un paņēmis sev nelikumīgi iegūto medījumu, tad viņu var sodīt par zagtā slēpšanu ar cietuma sodu (StGB 259. §).

Katram medniekam arī svarīgs StGB 368. § 10. pkt. Tas skan: „Kuŗu ārpus atklāta, vispārīgai lietošanai nozīmēta ceļa sastop svešā medību iecirknī medībām sagatavotu, bez tā atļaujas, kam pieder medību tiesības, vai bez cita pilnvarojuma, tas, kaut arī nemedītu, sodāms ar naudas sodu līdz 150 RM vai ar arestu līdz 14 dienām." Pretēji jēdzienam par medību noziegumu, par kuŗu runā 292. §, šai gadījumā ir runa vienīgi par medību pārkāpumu. Lietas sastāvam un faktiskajam pierādījumam šai gadījumā pietiek, ka mednieku atrod svešā medību iecirknī medībām sagatavotu. Mednieks pārkāpj 368. § 10. pkt. arī tad, ja viņš novietojas kaimiņa medību iecirknī tieši pie pašas robežas (Schonungsrand), lai šautu medījumiem, kas atrodas viņa paša medību iecirknī.

Lai ierobežotu pārkāpumu skaitu pret StGB 368. §, RJG 28. § nosaka, ka persona, kam medību tiesības, var iet arī, sagatavojusies medībām, pa ceļu svešā medību iecirknī, kas nav atklāts vispārējai satiksmei (Jägernotweg), ja nav vispārēja satiksmes ceļa uz viņa medību iecirkni, vai ja citādi tur varētu nokļūt vienīgi, ejot ar līkumu. Tikai šai gadījumā medību šautene nedrīkst būt pielādēta un tā jānes makstī ielikta vai arī ar pārsietu atslēgu. Suņi jāved pie saites.

Medījumu kopšanas pienākums un sodi

Uz medījumu kopšanas pienākumu medību tiesību lietotājam norāda RJG ievads un 4. §. Likums nosaka medījumu taupāmos laikus (RJG 38. §), rīcību medījumu epidēmiju gadījumos (32. §), medījumu barošanas principus (33. §), atšaušanas izveidošanu (37. §) un medību aizsardzību (39 un 40. §).

Protams, ka medību tiesību izlietotāja pienākums medījot ievērot zemes īpašnieka intereses un sevišķi saudzēt apsētos laukus un nepļautās pļavas. Lai izvairītos no medību zaudējumiem, RJG 48. § noliedz medības ar dzinējiem un putnu suni laukos, kuŗos nenovākta briestošā labība vai tabaka. Medības ar

putnu suni arī šādos laukos atļautas, ja var notikt bez zaudējumu nodarīšanas lauku apsaimniekotājam. Medību tiesību īpašnieks atbild par katru zaudējumu, kas celtos no nepareizas medīšanas.

Prasības par medījumu vai medību nodarītiem zaudējumiem jāpieteic vietējai policijai 3 dienu laikā pēc tam, kad cietušais par tiem dabūjis zināt vai varēja dabūt zināt.

Valsts medību likums it dabiski rēķinājies ar to, ka ne visi, kam medību tiesības, pilnīgi apzināsies medību ētiku prasības un pienācīgi kops viņiem uzticētos medījumus. Tādēļ RJG X nodaļa runā par medību lietu pārvaldi, kas izveidota tā, lai arī mazāk apzinīgie mednieki tiktu audzināti apzinīgas vācu mednieku izdarības (ētikas) garā, bet, ja viņi pareizā pieejā medībām nevar iekļauties, tad tos no mednieku vidus izslēdz.

Medību gada biļetes īpašnieki tiek ieskaitīti valsts mednieku savienībā „Deutsche Jägerschaft". Saskaņā ar RJG 56. § tās uzdevums izaudzēt savus biedrus par godprātīgiem medniekiem. Savienības darbību pārrauga valsts medību vadītājs (Reichsjägermeister). Visa valsts sadalīta atsevišķos medību novados (Jagdgaue) ar atsevišķiem medību vadītājiem.

RJG XI nodaļa jau nosaka sodus:

1. Naudas sods līdz 150 RM vai arests paredzēti par pārkāpumiem, kas uzskaitīti RJG 60. § 2. pktā:

1. Kas medī kā medību viesis bez medību tiesību īpašnieka klātbūtes vai kuŗam nav klāt rakstveida medību atļaujas.
2. Kas medī 15. § 2. pkt. paredzētā gadījumā (medību tiesību aizliegums uz laiku, kamēr noskaidrosies tiesību strīds par medību nomas līguma anullēšanu), kaut gan apriņķa medību vadītājs to noliedzis.
3. Kas medī, neturot klāt derīgu medību apliecību vai pēc pieprasījumu to neuzrādot.
4. Kas ar jaunatnes medību apliecību medī bez audzinātāja vai tā pilnvarotas personas pavadības.
5. Kas, lietojot mednieku ceļu (Jägernotweg), nav izlādējis bisi un nenes to makstī ieliktu vai ar pārsietu atslēgu vai arī neved šai laikā suņus pie saites.
6. Kas nekavējoties nepaziņo kaimiņu medību iecirkņa īpašniekam vai tā pārstāvim, ka pār robežu pārgājis ievainots šķeltnadžu šķiras medījums.
7. Kas, kā medību tiesību īpašnieks, nekavējoties nepaziņo Kreisjägermeister'am (apriņķa medību vadītājam) par kā-

das medījumu sērgas parādīšanos vai arī nepilda Kreisjägermeister'a norādījumus izcēlušās sērgas apkaŗošanai.

8. Kas medī neatļautā veidā (35. §).
9. Kas medī vietās, kur medības traucē sabiedrisko mieru, kārtību un drošību, apdraud cilvēku dzīvību vai citādi medī pretēji vietējiem aizliegumiem (36. § 2. un 3. nodalījums).
10. Kas pirms medījumu atšaušanas normu apstiprināšanas vai pretēji tām nošauj šķeltnadžu šķiras vai citus medījumus, kuŗus atļauts šaut vienīgi saskaņā ar atšaušanas plānu.
11. Kas neraksta ar priekšrakstu noteikto atšauto medījumu listi vai arī raksta to nepilnīgi, vai tanī ieraksta nepareizus datus, vai listi pēc pieprasījuma nenodod apriņķa medību vadītājam.
12. Kas medību aizsardzības dienestam pilnvarotai personai sniedz nepareizas ziņas par sevi vai, neraugoties uz pieprasījumu, nesniedz nekādas.
13. Kas atļauj suņiem vai kaķiem bez uzraudzības klejot pa medību iecirkni.
14. Kas palaiž brīvā vai kopj medījumus pretēji aizliegumam (43. § 2.—4 pkt.).
15. Kas pretēji 48. § noteikumiem nodara medību zaudējumus.
16. Kas pārkāpj noteikumus par tirdzniecību ar medījumiem.

2. Cietums, naudas sods vai arests par medījumu taupāmo laiku pārkāpšanu vai arī par pretdarbību (saskaņā ar 37. § 4. nod.) izdotam aizliegumam šaut noteiktas medījumu katēgorijas, kuŗu pastāvēšana liekas apdraudēta.

3. Noķerto vai nošauto medījumu konfiskācija un cietums, arests vai naudas sods tiek uzlikti saskaņā ar 60. § 1. vai 2. nod. 8. un 10. pkt.

4. Medību biļetes atņemšana uz noteiktu laiku vai vispār, ja tiesas izmeklēšanā un procesa laikā atklāti pierādījies, ka apsūdzētais nav cienīgs nodarboties ar medībām.

Vācu mednieku saime tomēr nav mierā aprobežoties vienīgi ar to medību un medījumu aizsardzību, kādu dod tiesu iestādes. Tā grib arī pati uzstāties pret visiem likumu pārkāpējiem un šai nolūkā pie Gaujägermeister'iem (novadu medību vadītājiem) ir nodibinātas mednieku goda tiesas (Jägerehrengerichte), kuŗas arī uzstājas pret tiem mednieku saimes locekļiem, kas neprot mednieka godu pienācīgi augstu turēt un nerīkojas ar kārtīgu medību izda-

rību pamatprincipiem. Lai atvieglotu goda tiesu darbu, ir noteikts, ka „tiesu iestāžu pienākums visos gadījumos, kur notikusi spēkā stājusies notiesāšana pēc RJG 60. § vai arī pēc StGB 117. līdz 119., 292. līdz 294., 366. §§ 1. pkt. vai arī 368. § 10. un 11. pkt., tūliņ pēc sprieduma spēkā stāšanās tiesu aktis nodot Kreisjägermeister'am (apriņķa medību vadītājam), lai izlemtu jautājumu par goda tiesa ievadīšanu".

Goda tiesas spriedumus smagākos gadījumos apstiprina valsts medību vadītājs (Reichsjägermeister), pārējos novada medību vadītājs (Gaujägermeister). Goda tiesa var sodīt ar naudas sodu līdz 150 RM vai arī līdz medību gada nomas apmēram, vai, ja pārkāpti soda likuma paragrafi, kuŗos tas paredzēts, arī ar medību biļetes atņemšanu uz noteiktu laiku vai vispār.

Nemednieciskai vai pretlikumīgai medību tiesību izmantošanai, saskaņā ar RJG 20. §, var sekot arī medību nomas līguma uzteikšana no iznomātāja puses. Ja medību nomnieku izslēdz no vācu mednieku apvienības „Deutsche Jägerschaft" vai arī viņam atņem medību biļeti, tad, saskaņā ar RJG 19. §, medību nomas līgums ir anullēts automatiski.

Apskatot par medību pārkāpumiem paredzētos sodus, vēl atzīmējams, ka StGB 117. § runā par pretošanos meža darbiniekiem vai tiem pielīdzinātiem citiem darbiniekiem, kam uzdota gādība par medību aizsardzību; 118. § runā par pretošanos ar savienotu miesas bojājumu, 119. § par kollektīvu pretošanos, 293. § uzskaita iemeslus soda pastiprināšanai medību pārkāpumu gadījumos un par tādiem atzīst: medības ar cilpām, tīkliem, lamatām vai tml. ierīcēm, neatļautas medības naktī, medījumu taupāmo laiku pārkāpšanu un arī kollektīvi veiktus medību pārkāpumus. 294. § runā par sistēmatiski atkārtotiem (profesionāliem) medību pārkāpumiem.

Vācu mednieciem arvien tiek uzsvērts, ka viņi vislabāk no medību pārkāpumiem varēs izvairīties, ja tie ne tikai zinās medību un sodu likumu noteikumus, bet arvien rīkosies, uzklausot arī savu īsta mednieka sirdsapziņu.

2. pielikums.

Rīkojums par medīšanu Austrumzemē

1941. g. 18. oktōbrī [1])

Austrumzemē drīkst medīt tikai saskaņā ar vispār atzītiem vācu apzinīgu medību pamatprincipiem. Tā kā medījamie dzīvnieki visā Austrumzemē stipri cietuši pēdējās divās ļoti bargajās ziemās, tāpat no bezizlases atšaušanas boļševiku valdīšanas laikā, malu medniecības un kaŗa darbības, tad tagad medījamie dzīvnieki jāsaudzē un jānovērš to pārmērīga izskaušana.

Medību tiesības nokārtos vēl ar galīgiem noteikumiem.

1. §

Medīšanai Austrumzemē piemērojami attiecīgie 1. pielikumā sniegtie Vācijas 1943. g. 3. jūlija medību likuma noteikumi, ciktāl nav citādi paredzēts sekojošos noteikumos.

2. §

Vadītāja medību iestāde Austrumzemē ir reichskomisārs, augstākās iestādes — ģenerālkomisāri, zemākās — novadkomisāri. Augstākie medību lietu kārtotāji ģenerālapgabalos ir ģenerālkomisāri, novados — novadkomisāri.

3. §

(1) Medīttiesības ir tikai personām ar derīgu:

a) vācu gada medību apliecību,
b) Austrumzemes gada medību apliecību,
c) dienas medību apliecību vai
d) aizmugures kaŗaspēka pavēlnieka izdotu armijas medību apliecību tekošam medību gadam (1941. g. 1. apr. līdz 1942. g. 31. martam).

---

[1]) Rīkojumu tulkojumi neoficiāli. Domstarpību gadījumos arvien noteicējs ir teksts vācu valodā, kas pievienots arī šīs grāmatas kopsavilkumam vācu valodā (atsevišķs izdevums).

(2) Dienas medību apliecība dod tiesību medīt tikai sīkmedījumus, izņemot stirnas.
(3) Austrumzemes gada un dienas medību apliecības pēc pieprasījuma izsniedz zemākās medību iestādes.
(4) Austrumzemes gada medību apliecības var izsniegt tikai personām:
a) kas var pierādīt, ka tām arī agrāk bijusi gada medību apliecība,
b) kas izturējušas medniekiem noteikto pārbaudījumu.

4. §

Vietējos medīšanas noteikumus izdod augstākās medību iestādes, dodot zemākajām medību iestādēm vajadzīgos norādījumus par nosacīto un atļauto atšaudi, kā arī medīšanas veidu un apmēriem.

5. §

(1) Austrumzemē piemērojami 2. pielikumā noteiktie saudzēšanas laiki.
(2) Vadītāja medību iestāde tos var grozīt.

6. §

Aizliegts medīt:
a) patvaļīgi,
b) ar kaŗa ieročiem,
c) lāčus, lūšus, aļņus un staltradžus bez reichskomisāra personīgas atļaujas,
d) mežcūkas ar ķeŗamām ierīcēm bez augstākās medību iestādes atļaujas.

7. §

(1) Šā rīkojuma un tā pielikuma noteikumu pārkāpšana sodāma ar cietumu un naudas sodu, bet vieglākos nodarījumu gadījumos ar vienu no šiem sodiem.
(2) Smagie pārkāpumi, sevišķi, ja nodarījums noticis naktī, saudzēšanas laikā, pretēji mednieku paražām, sadarbojoties vairākām personām, peļņas vai paraduma dēļ, sodāmi ar cietumu uz laiku ne mazāku par trim mēnešiem.

8. §

Vajadzīgos izpildnoteikumus izdod Austrumzemes reichskomisārs.

9. §

Rīkojums stājas spēkā izsludināšanas dienā.

Rīgā, 1941. g. 25. oktōbrī.

Der Reichskommissar für das Ostland
Lohse.

(Izsl. Austrumzemes reichskomisāra Verkündungsblatt Nr. 8, 1941. g. 30. okt.)

1. pielikums.

Izvilkums no Vācijas 1934. g. 3. jūlija medību likuma (RGBl. I, 54. lpp.), 1938. g. 23. aprīļa grozījumu (RGBl. I, 410) redakcijā:

1. §

Medību tiesību būtība

(1) Medību tiesības vienīgās atļauj vajāt, ķert, nogalināt un iegūt medījamos dzīvniekus.
(2) Medību tiesības atļauj iegūt arī nobeigušos (beigtus) medījumus, kritušos medījamos dzīvniekus un nomestos ragus, tāpat izņemt medījamo putnu olas un izpostīt kaitīgo putnu lizdas.
(3) Medību tiesības pakļautas šā likuma ierobežojumiem.

2. §

Medījamie dzīvnieki

(1) Medījamiem dzīvniekiem (medījumiem) pieskaitāmi:
a) sūbrs (sumbrs), alnis, briedis staltradzis, ēršķis (raibais briedis, saukts arī „dambriedis"), sikabriedis, kalnu kaza, muflons, stirna, ģemze (kalnu gacele), mežcūka, murkšķis, zaķis, Alpu zaķis, meža trusis, bebrs, roņi, ūdrs, āpsis, lapsa, mežkaķis, caunas, sesks (medījamie zvēri);
b) mednis, rubenis, raķelis, mežirbe, baltais rubenis, klinširbe, meža tītars, laukirbe, paipala, fazāns, baloži, meža strazdi (pelēkais strazds), sloka, siga, kuitala, grieze, dzērve, dienas- un nakts plēsējputni, gulbji, zosis, pīles un visi pārējie purvu un ūdens putni (medījamie putni).

(2) Ar papildrīkojumiem var izsludināt par medījamiem arī vēl citus dzīvniekus.

(3) Dižmedījumiem šā likuma izpratnē pieskaitāmi: sūbrs (sumbrs), alnis, briedis staltradzis, ēršķis (raibais briedis, saukts arī „dambriedis"), sikabriedis, kalnu kaza, muflons, ģemze, mežcūka un mednis. Visi pārējie medījamie dzīvnieki pieskaitāmi sīkmedījumiem.

4. §

Medību izdarība

Medībām jānorit pēc vispār atzītiem vācu apzinīgu medību izdarību pamatprincipiem. Medījamo dzīvnieku saudzēšana ir katra mednieka pienākums un tiesības. Aizliegts medījamos dzīvniekus pārmērīgi izšaut vai kādu sugu izskaust.

22. §

Vispārīgie noteikumi

(1) Medīšanas laikā katram medniekam jātur klāt sava medību apliecība ar ģīmetni, kas pēc policijas un drošības dienesta amatpersonu, tāpat pēc medību sardzes pieprasījuma jāuzrāda.

(2) Medību apliecību, kas var būt gada medību apliecība visam medību gadam (no 1. aprīļa līdz 31. martam) vai dienas medību apliecība piecām tekošām dienām, izsniedz zemākās pašvaldības iestādes.

(3) Medību apliecība derīga visā valsts territorijā.

(4) Medību apliecību izsniedzot pirmreizēji, var pieprasīt, lai pieprasītājs būtu izturējis medniekiem noteikto pārbaudījumu.

23. §

Kam neizsniedz medību apliecību

Medību apliecību neizsniedz:

1. personām, kas jaunākas par 14 gadiem;
2. personām, kas atrodas aizbildnībā;
3. personām, kas fizisku vai garīgu trūkumu dēļ nav spējīgas paļāvīgi rīkoties ar ieročiem;
4. personām, kuŗu līdzšinējā izturēšanās rada bažas, ka tās varētu neuzmanīgi lietot ieročus (-ci) vai apdraudēt sabiedrisko drošību;

5. personām, kam atņemta medību apliecība, tās atņemšanas laikā (58. § 2. daļa, 62. § 2. daļa);
6. personām, kas ar spēkā stājušos tiesas spriedumu sodītas ar pārmācības namu, atradušās policijas uzraudzībā vai kam atņemtas pilsoņa goda tiesības, ja no soda izciešanas, atlaišanas vai noilguma vai no tā brīža, līdz kuŗam ilgusi policijas uzraudzība vai pilsoņa goda tiesību zaudēšana, nav pagājuši desmit gadi;
7. personām, kam trūkst pietiekama mednieka atbildības apdrošinājuma.

24. §

Kam var neizsniegt medību apliecību

Medību apliecību var neizsniegt:
1. personām, kas jaunākas par 18 gadiem;
2. personām, kas ar spēkā stājušos tiesas spriedumu sodītas ar brīvības atņemšanu vai naudas sodu par smagiem nodarījumiem vai tīšu noziegumu pret miesu un dzīvību, par zādzību, piesavināšanos, zagtas mantas pirkšanu, krāpšanu vai par Sodu likumgrāmatas 117.—119. vai 292.—294. §§ pārkāpšanu, vai par noziegumiem pret miesu un dzīvību, neuzmanīgi rīkojoties ar ieroci, vai arī likuma par ieročiem un municiju pārkāpšanu;
3. personām, kas ar tiesas spriedumu sodītas par medību apliecības vai medīšanas atļaujas viltošanu;
4. personām, kas pēdējos piecos gados ar tiesas spriedumu sodītas par mež- vai lauksaimniecības ražojumu zādzību, par pastāvošo medību un dzīvnieku aizsardzības noteikumu pārkāpšanu vai par dzīvnieku mocīšanu;
5. personām, kas atrodas pagaidu aizbildnībā;
6. personām, kam Vācijā nav pastāvīgas dzīves vietas;
7. personām, kam nav Vācijas pavalstniecības;
8. personām, kas varētu kaitēt vācu mednieku cieņai;
9. personām, pret kuŗām tiesas ceļā ievadīta civīl- vai kriminālliета par tik, par cik spriedums var liegt vai aizliedz izsniegt medību apliecību.

26. §

Medību apliecības atņemšana

Ja pēc medību apliecības izsniegšanas atklājušies vai radušies apstākļi, kas aizliedz apliecību izdot vai pieļauj to neizsniegt, tad

apliecības izsniedzējai iestādei ir 23. § un 25. § 2. daļā paredzētos gadījumos pienākums un 24. § un 25. § paredzētos gadījumos tiesības izsludināt apliecību par nederīgu un to atņemt. Samaksātās medību apliecības nodevas neatmaksā.

27. §

Medību apliecības nodevas

(1) Medību apliecību saņemot, jāmaksā valstij nodeva (-s).

(2) Jēgermeistariem, meždarbiniekiem, arodmedniekiem, medību uzraugiem un personām, kas izglītojas mežkopībā vai medniecībā, medību apliecības var izsniegt bez vai pret pazeminātām nodevām.

30. §

Sašauti šķeltnadži

Ja sašauts šķeltnadzis pāriet kaimiņa medību iecirknī, tad medniekam pēc iespējas redzami jāiezīmē kā šaušanas, tā pāriešanas vieta. Bez tam šī pāriešana nekavējoties jāpieteic atţiecīgā medību iecirkņa medīttiesīgai personai vai tās vietniekam. Pēcmeklēšanu var izdarīt sašāvējs pats vai uzticēt to piemērotai personai.

35. §

Lietišķie aizliegumi

(1) Aizliegts:

1. šaut šķeltnadžus [sūbri, alni, staltradzi, ēršķi („dambriedi"), sikabriedi, klinšu kazu, muflonu, stirnu, ģemzi un mežcūku] un roņus ar skrotīm, renkuļiem un kapātu svinu, kaut arī pieveikšanas šāvienā;
2. šaut šķeltnadžus ar mazkalibra sānkapseļu patronām vai patronām, kuŗu čaulītes īsākas par 40 milimetriem;
3. sarīkot un piedalīties karodziņu medībās 300 metru platā joslā gar iecirkņa robežām, tāpat zvārguļmedībās tīrumos un dzinējmedībās mēness gaismā; dzinējmedības šo noteikumu izpratnē ir katras medības, kuŗās piedalās vairāk nekā 4 šāvēji vai 4 dzinēji;
4. izlikt nakts slazdus putniem. Nakts laiks skaitās no vienas stundas pēc saulrieta līdz vienai stundai priekš saullēkta. Nakts medību noliegums neattiecas uz zosu, pīļu, slokas, medņa un rubeņa gaiļu medībām, tāpat uz zivērgļu, kaiju un dūkuŗu medībām zivdīķos;

5. lietot mākslīgos spīdekļus, ķeŗot vai nogalinot medījamos dzīvniekus, tāpat ķert putnus naktī vai piegūt beigtus un slimus putnus pie bākām vai starmešiem;
6. noteikt, maksāt vai saņemt atlīdzību par plēsējputnu nošaušanu vai noķeršanu; minētais neattiecas uz medību vai zvejas tiesīgu personu norādījumiem saviem palīgiem;
7. ierīkot vai izlietot mežcūku ķeŗamās vai zvēru bedres bez kreisjēgermeistera atļaujas;
8. ķert pīles pīļu ķertuvēs (kojās) bez kreisjēgermeistera atļaujas;
9. uzstādīt jebkāda veida cilpas vai šķīvjslazdus, kuŗos varētu iekļūt medījamie dzīvnieki;
10. lietot stabos, kokos, augstos priekšmetos vai zemes izciļņos ierīkotus ķeŗamos rīkus vai paššāvējus; minētais neattiecas uz ķeršanu zivdīķos;
11. šaut šķeltnadžus barības trūkuma laikā barotavu 200 m apkaimē;
12. lietot vai tirgoties ar tādiem putnu ķeŗamiem rīkiem, kas tos ievaino, bet tūlīt nenogalina;
13. medīt no gaisa satiksmes līdzekļiem;
14. medīt roņus rīdībmedībās vai tīkliem;
15. sarīkot un piedalīties rīdībās vai dzinējmedībās dievvārdu laikā likumīgās svinamās un svētku dienās, ciktāl tas tieši traucē dievkalpojumu;
16. noindēt medījamos dzīvniekus;
17. medīt ar dzinējsuņiem medību iecirkņos, kas mazāki par 1000 hektariem.

(2) Iepriekšminētos aizliegumus var paplašināt vai sašaurināt.

36. §

Vietējie aizliegumi

(1) Aizliegts medīt vietās, kur medības traucē sabiedrisko mieru, kārtību un drošību vai apdraud cilvēku dzīvību.

(2) Medīšanu valsts aizsardzības ierīkojumu un lidostu apstādījumos un to apkārtnē var pakļaut sevišķiem ierobežojumiem.

(3) Medīšana dabas pieminekļos, mežu un medījumu aizsargnovados, medību parkos un aizžogojumos pakļauta atsevišķiem noteikumiem.

38. §

Medību un saudzēšanas laiki

(1) Ievērojot apzinīgu medību izdarību pamatprincipus un zemes kultūru prasības, medījamiem dzīvniekiem nosakāmi laiki, kad tie medījami (medību laiki). Pārējā laikā medījamie dzīvnieki jāsaudzē (saudzēšanas laiki).

(2) Medījamie dzīvnieki, kuŗiem medību laiki nav nosacīti, saudzējami visu gadu.

(3) Saudzēšanas laikus var atcelt, ja medījamie dzīvnieki kaitē zemes kultūrām (medījamie dzīvnieki bez saudzēšanas laika).

39. §

Medību sardze. Medību uzraudzības personas

(1) Medību uzraudzība iecirknī piekrīt kā policijas un drošības dienesta ierēdņiem, tā ikvienai medīttiesīgai personai, kuŗai ir medību apliecība, tāpat medību uzraugiem, kas apstiprināti saskaņā ar 4. punktu.

(2) Medību uzraudzības nolūkā medīttiesīga persona ar kreisjēgermeistera piekrišanu var norīkot par medību uzraugiem pilngadīgas, uzticamas personas. Vairākas medīttiesīgas personas ar kreisjēgermeistera piekrišanu var norīkot kaimiņiecirkņiem vienu kopīgu medību uzraugu.

(3) Medību uzraugs ir jānorīko pēc kreisjēgermeistera pieprasījuma; šāds pieprasījums ir pieļaujams tikai tad, ja pretējā gadījumā vairāk nekā 1000 ha liels iecirknis paliktu bez pienācīgas uzraudzības, tāpat ja to pieļauj šā pienākuma nesēja saimnieciskie apstākļi.

(4) Medību uzraugus apstiprina zemāka pārvaldības iestāde. Uzraugu apstiprina, ja nav nekādu šaubu par tā personību un uzticamību. Apstiprinātajiem uzraugiem jāizsniedz apliecība, kas tiem jānēsā klāt un, izpildot dienesta pienākumus, jāuzrāda pēc pieprasījuma kā personas apliecība.

(5) Medību uzraudzības lietās apstiprinātajiem medību uzraugiem sava dienesta iecirkņa robežās ir policijas un drošības dienesta ierēdņu tiesības un pienākumi, un viņi ir valsts dienesta palīgierēdņi. Viņu tiesības tuvāk nokārtotas īpašos dienesta noteikumos; medību uzraugi padoti kreisjēgermeisteram.

(6) Veicot medību sardzes pienākumus, medību uzraugiem jāvalkā dienesta cepure un nozīmes.

(7) Veicot medību aizsardzības pienākumus, medīttiesīgajām personām savā iecirknī jānēsā reichsjēgermeistera noteiktā medību sardzes nozīme. Medību sardzes nozīmi nēsāt drīkst tikai ar kreisjēgermeistera rakstveida atļauju, kas dienesta gaitās jātur klāt un pēc pieprasījuma jāuzrāda.

(8) Ieceļot arodmednieku, piemērojami attiecīgie 2. un 4. punkta noteikumi. Apstiprinot arodmednieku, var pieprasīt no viņa, saskaņā ar 4. punktu, apliecību par medniekiem noteiktā pārbaudījuma sekmīgu izturēšanu.

40. §

Medību sardzes (m. uzraudzības personu) tiesības

(1) Medību uzraudzība aptveŗ medījamo dzīvnieku aizsardzību pret malu medniecību, plēsējdzīvniekiem un neatļautiem medīšanas rīkiem, bet jo sevišķi pret apkārtklejotājiem suņiem un kaķiem, tāpat arī gādību par medījamiem dzīvniekiem un medīšanai izdoto noteikumu ievērošanu.

(2) Medību uzraudzības personām ir šādas sevišķas tiesības:

1. aizturēt personas, kas medī nelikumīgi, pārkāpj medību tiesību noteikumus vai sastaptas medību apbruņojumā ārpus publiskai lietošanai paredzētiem ceļiem, atņemt viņām noķertos un piegūtos medījamos dzīvniekus, šaujamos un citus ieročus, medību un ķeŗamos rīkus, suņus un medību seskus un noskaidrot viņu personību;
2. nogalināt suņus, kas sastapti medību iecirknī bez saimnieka pavadības, un kaķus, kas sastapti vairāk nekā 200 metru attālumā no tuvākās apdzīvotās vietas. Minētais attiecas arī uz slazdos noķertiem suņiem un kaķiem, bet neattiecas uz ganu, medību un aklo suņiem, tāpat armijas, sanitāru, sakardienesta un policijas suņiem, ja tie kā tādi pazīstami (uzzīmējami) un atrodas norīkojumā vai, dienesta iemeslu dēļ, pagaidām neatrodas rīkotāja tiešā vadībā.

(3) Apkārtklejotāju suņu un kaķu izšaušanu medīttiesīga persona var uzticēt arī medību viesim. Dotās tiesības jāap-

stiprina ar rakstu, un šis apliecinājums medību viesim medījot jātur klāt.

(4) Par medību iecirknī nogalinātu suni vai kaķi tā īpašnieks var pieprasīt zaudējumu atlīdzību tikai tādā gadījumā, ja viņš var pierādīt, ka tas noticis nelikumīgi.

2. pielikums

pie rīkojuma par medīšanu Austrumzemē.

Saudzēšanas laiki (tagad mainīti: skat. sek. rīkojumu).

(1) Saudzējami:

1.	Aļņu (briežu platradžu) buļļi . .	no	1.	10.	līdz	31.	8.
2.	Aļņu govis un teļi	„	1.	11.	„	30.	9.
3.	Staltradžu („iršu") buļļi	„	1.	2.	„	31.	7.
4.	Ēršķu (dambriežu) buļļi . . .	„	1.	2.	„	31.	8.
5.	Staltbriežu un ēršķu govis un teļi	„	1.	2.	„	15.	9.
6.	Stirnāži	„	16.	10.	„	31.	5.
7.	Stirnu kazas un kazlēni	„	1.	1.	„	15.	9.
8.	Zaķi	„	16.	1.	„	30.	9.
9.	Āpši	„	16.	1.	„	31.	7.
10.	Caunas	„	1.	2.	„	30.	11.
11.	Meduņa, rubeņa un raķeļa gaiļi .	„	16.	5.	„	31.	3.
12.	Mežirbes un baltie rubeņi . . .	„	1.	12.	„	31.	8.
13.	Laukirbes	„	1.	12.	„	24.	8.
14.	Fazāni	„	16.	1.	„	30.	9.
15.	Lauku baloži	„	16.	4.	„	31.	7.
16.	Slokas	„	1.	5.	„	31.	8.
17.	Mērkaziņas, ķikuti, vistilbes un kuitalas	„	1.	3.	„	31.	7.
18.	Zozis, izņemot Sāmsalas pīles . .	„	1.	4.	„	15.	7.
19.	Pīles, izņemot spilviniekus un lielgalvjus	„	1.	1.	„	15.	7.
20.	Klijāni, bikšainie klijāni, gauras un kaijas	„	1.	4.	„	31.	8.

(2) Saudzēšanas laika nav:

1. mežtrušiem;
2. mežcūkām, lapsām, seskiem, tomēr aizliegts nogalināt šo sugu mazuļu mātes laikā no 16. marta līdz 15. jūnijam;

3. laučiem, niedrāju lijām, zvirbuļniekiem (zvirbuļu vanagiem), vistiniekiem (vistu vanagiem), zivkārņiem un cekuldūkuŗiem.

(3) Visi neminētie medījamie dzīvnieki saudzējami visu gadu.

Izpildnoteikumi

pie rīkojuma par medīšanu Austrumzemē

1941. g. 28. oktōbrī

Pie 3. §: Medību apliecībām lietojamas 1 un 2. pielikuma veidlapas. Dienas medību apliecību derīgums ierobežots ar 5 tekošām dienām. Par gada medību apliecību ņemama nodeva RM 15,— (par tekošo medību gadu RM 8,—), par dienas medību apliecību — RM 3,—.

Izsniegtās gada un dienas medību apliecības ierakstāmas sarakstā ar atsevišķām tekošām numerācijām. Ienākušās nodevas ik pusgadu saskaitāmas un nosūtāmas augstākai medību iestādei.

Agrāko gada medību apliecību īpašnieku sarakstam jāpievieno vecās apliecības vai tās aizstājējas, ko apliecinājusi izsniedzēja iestāde.

Pie 4. §: Augstākā medību iestāde nosprauž medību iecirkņus, noteicot tiem tekošā medību gada stirnu, medņa un rubeņa gaiļu atšaudes apmērus. Augstākā medību iestāde var noliegt medīšanu atsevišķos iecirkņos vai tos rezervēt mednieku kopām (armijas augstāko štabu, augstāko civīliestāžu, virsnieku medniekapvienību u. c. locekļiem).

Brīvajiem un nerezervētajiem medību iecirkņiem noteicams augstākais pielaižamais medītāju-mednieku skaits.

Savrupēji medījot, bez medību apliecības vajadzīga arī medīšanas atļauja, ko pēc augstākās medību iestādes tuvāka rīkojuma izsniedz zemākā medību iestāde. Medīšanas atļaujā ierakstāms piešķirtais medību iecirknis, kā arī nošaušanai atļautais stirnu (sadalot medījamos un atšaujamos stirnāžos un stirnu kazās), medņa un rubeņa gaiļu skaits. Medīšanas atļauja izgatavojama pēc 3. pielikuma veidlapas parauga.

Medīšanas atļauja nav vajadzīga reichskomisāram, ģenerālkomisāriem, novadkomisāriem un meždarbiniekiem, tāpat viņu personīgā klātbūtē medījošiem viesiem. Medīšanas atļauju izrakstīšanu mednieku kopu locekļiem augstākā medību iestāde var uzticēt kopas vadītājam, norādot kopatšaudes skaitu.

Izsniegtās medīšanas atļaujas ierakstāmas sarakstā tekošā numerācijā.

Pie 6. §: Reichskomisāra personīgā atļauja lāča, lūša, brieža vai irša medībām ir rakstveida. Reichskomisāra viesiem, ja tie medī viņa personīgā vai viņa pilnvarotu personu pavadībā, rakstveida atļauja nav vajadzīga.

Par šādas atļaujas izrakstīšanu ziņo augstākai medību iestādei, kas noteic medību iecirkni un dod vajadzīgos rīkojumus vietējiem meždarbiniekiem.

Der Reichskommissar für das Ostland

In Vertretung:

Fründt.

Gada medību apliecība.

Austrumzemei Nr. .....

(Derīga tikai Austrumzemē)

..... (kam)

Arods ..... dzimis 19 . . . g.

.....

Adrese .....

Derīga no ..... līdz

..... 19 . . . g.

Dienesta zīmogs

Novada komisārs

.....

Medību apliecības nodeva RM 15,— apmērā samaksāta/beznodevas.

Ievērībai!

1. Medīšanas laikā katram medniekam jātur klāt medību apliecība.
2. Savrupējās medībās bez medību apliecības nepieciešama arī medīšanas atļauja. Pēc pieprasījuma tās jāuzrāda medību uzraudzības personām.
3. Lāču, lūšu, tāpat briežu un iršu medībām vajadzīga reichskomisāra personīga atļauja.
4. Aizliegts medīt ar kaŗa ieročiem.
5. Ja mednieks kopējās medībās pārkāpj dzinējmedību pamatnoteikumus, neuzmanīgi apejoties ar ieroci, tad šāda rīcība var būt iemesls medību apliecības atņemšanai.

Medīšanas atļauja Nr. .....

..... kungam,

19... g. ..... izdotās medību apliecības Nr..... īpašniekam, ir tiesības .....

..... (kur) ..... medību iecirknī medīt mežcūkas un sīkmedījumus.

Bez tam viņš drīkst nošaut:

.... medījamos stirnāžus,

.... atšaujamos stirnāžus,

.... stirnas kazas,

.... medņa gaiļus,

.... rubeņa gaiļus.

Stingri jāievēro otrā pusē minētie noteikumi.

19... g. .....

..... novadkomisārs

Beznodevas!

Dienas medību apliecība.

Austrumzemei Nr. .....

(Derīga tikai Austrumzemē)

..... (kam)

Arods ..... dzimis

19... g. .....

Adrese .....

Derīga no ..... līdz

..... 19... g.

Dienesta zīmogs

Novadkomisārs

.....

Medību apliecības nodeva RM 3,— apmērā samaksāta.

Ievērībai!

1. Medīšanas atļauja derīga tikai kopā ar medību apliecību. Medīšanas laikā tās jātur klāt un pēc pieprasījuma jāuzrāda medību uzraudzības personām.
2. Katram medniekam pirms medībām personīgi jāsazinās ar turienes piekritīgo virsmežzini vai mežzini un labi jāiepazīst medību iecirkņa robežas.
3. Kopējas medības sarīko medību iestādes, mežniecības un mednieku kopas. Šādas medības sarīkot patvaļīgi šīs atļaujas īpašniekam aizliegts.
4. Medībās nošautie medījumi (Haarnutzwild) un zaķi jānodod piekritīgai mežniecībai, no kuŗas mednieki pēc noteiktām takses cenām var iegūt tos atpakaļ. Plēsējzvēri un medījamie putni paturami bez atlīdzības.
5. Stingri jāievēro medību izdarību likumība, it īpaši attieksmē uz sašautiem šķeltnadžiem un ikviena ievainota medījuma pēcmeklēšanu.

Ievērībai!

1. Medīšanas laikā katram medniekam jātur klāt medību apliecība.
2. Savrupējās medībās bez medību apliecības nepieciešama arī medīšanas atļauja. Pēc pieprasījuma tās jāuzrāda medību uzraudzības personām.
3. Šī medību apliecība dod tiesību medīt tikai sīkmedījumus (tomēr aizliegts medīt mežcūkas, stirnas un medņus!).
4. Ja mednieks kopējās medībās pārkāpj dzinējmedību pamatnoteikumus, neuzmanīgi apejoties ar ieroci, tad šāda rīcība var būt iemesls medību apliecības atņemšanai.

Noteikumi par medību laiku [1])

Pamatojoties uz 1941. g. 18. oktōbŗa noteikumu par medīšanu Austrumzemes reichskomisāra pārzināmā territorijā (VBl. RKO. 33. lpp.; ABl. GiR. 61. lpp.) 5. § 2. daļu un 8. §, noteicu sekojošo:

1. §

Tiek atcelti un ar šo noteikumu 2.—4. § aizstāti:

1. 1941. g. 18. oktōbŗa noteikumu par medīšanu Austrumzemes reichskomisāra pārzināmā territōrijā (VBl. RKO. 33. lpp.) 2. pielikums;
2. 1942. g. 7. februāŗa noteikumi par roņu un medņa, rubeņa un raķeļa gaiļu saudzējamo laiku (VBl. RKO. 24. lpp.; „Rīk. Vēstn." 61. lpp.).

2. §

Drīkst medīt:

1. Aļņu (briežu platradžu) buļļus — no 25. augusta līdz 15. novembrim.
2. Aļņu govis un teļus — no 1. okt. līdz 15. nov.
3. Staltradžu buļļus — no 1. aug. līdz 31. janv.
4. Dambriežu buļļus — no 1. sept. līdz 31. janv.
5. Staltradžu un dambriežu govis un teļus — no 16 sept. līdz 31. janvārim.
6. Stirnāžus — no 1. jūnija līdz 30. septembrim [2]).
7. Stirnas (kazas) un stirnēnus — no 1. okt. līdz 31. dec.
8. Zaķus — no 1. oktōbŗa līdz 15. janvārim.
9. Roņus — no 16. jūlija līdz 31. martam.
10. Lūšus — no 1. decembŗa līdz 31. martam.
11. Āpšus — no 16. jūlija līdz 15. decembrim.
12. Caunas — no 1. decembŗa līdz 31. janvārim.
13. Medņa, rubeņa un raķeļa gaiļus — no 1. aprīļa līdz 31. maijam.
14. Rubeņus un baltos rubeņus — no 1. sept. līdz 31. okt.
15. Laukirbes — no 1. septembŗa līdz 15. novembrim.
16. Mežirbes — no 1. septembŗa līdz 15. janvārim.
17. Fazānus — no 1. oktōbŗa līdz 15. janvārim.
18. Meža strazdus — no 1. jūlija līdz 30. novembrim.
19. Lauku baložus — no 1. augusta līdz 15. aprīlim.
20. Slokas — no 1. septembŗa līdz 30. aprīlim.

---

[1]) Skat. Rīkojumu Vēstnesis, 1942. g., Nr. 160.

[2]) Saskaņā ar 25. okt. 1941. g. rīkojumu stirnāžus 1943. g. var sākt medīt tikai 1. jūlijā.

21. Ķikutus, mērkaziņas, vistilbes un kuitalas — no 1. aug. līdz 15. janvārim.
22. Zosis un pīles — no 16. jūlija līdz 15. decembrim.
23. Zosis (izņemot mežzosis — Anser anser L. un Sāmsalas pīles), gugatņus, gauras un dūkuŗus; tāpat jūrā un tās piekrastē šādas pīļu sugas: švukšķus, baltačus, cekulpīles, raudavas, ķerras, melnpīles, kaupas un tumšpīles — no 16. jūlija līdz 15. maijam.
24. Klijānus, bikšainos klijānus un kaijas — no 1. aug. līdz 31. martam.

3. §

(1) Saudzējamā laika nav:
a) vilkiem;
b) mežtrušiem;
c) mežcūkām, lapsām, seskiem, tomēr šo sugu mazuļu mātes nedrīkst nogalināt laikā no 16. marta līdz 15. jūn.;
d) laučiem, niedrāju lijām, zvirbuļniekiem (zvirbuļu vanagiem), vistiniekiem (vistu vanagiem), zivgārņiem un cekuldūkuŗiem.

(2) Visi neminētie medījamie dzīvnieki saudzējami visu gadu.

(3) Medījamo putnu lizdas un perekļi saudzējami visu gadu. Tomēr medīttiesīgie drīkst postīt 1. daļas „d" punktā minēto putnu sugu perekļus un lizdas un vākt medījamo putnu olas izperināšanai. Kaiju olas drīkst vākt tikai līdz 15. jūnijam ieskaitot.

4. §

(1) Augstākās medību iestādes ir pilnvarotas, ja tas medījumu saudzēšanas nolūkā izrādās par vajadzīgu, saīsināt 2. § minēto medību laiku ne vairāk par 14 dienām katra gada medību laiku sākumā un beigās; bez tam viņas ir pilnvarotas paildzināt roņu un sloku medību laiku ne vairāk par 14 dienām katra gada medību laika beigās.

(2) Lai novērstu medījamo dzīvnieku nodarītus pārmērīgus postījumus vai arī citu svarīgu iemeslu dēļ, augstākās medību iestādes var pārejoši atcelt taupāmo laiku.

5. §

1941. g. 25. oktōbŗa noteikumi par stirnu saudzējamo laiku (VBl. RKO. 37. lpp.; ABl. GiR. 86. lpp.) un 1942. g. 16. maija no-

teikumi par stirnu medījamo laiku (VBl. RKO. 103. un 111. lpp.; „Rīk. Vēstn." 533. un 541. lpp.) paliek neskarti.

6. §

Šie noteikumi stājas spēkā 1942. g. 1. augustā.

Rīgā, 1942. g. 27. jūlijā.

Austrumzemes reichskomisārs
Lohse.

Medību iecirkņu nomniekiem un medniekiem

1) Mežu resora latviešu darbinieku medību tiesību izmantošana noteikta ar medību tiesību izmantošanas kārtību, kas redzama pievienotā pielikumā.

Lai latviešu mežu darbiniekiem tagad, kad stirnu atšaušana atļauta medību plāna robežās, dotu atkal iespēju šaut savu „deputātstirnu", izdots sekojošs papildinājums pie medību tiesību izmantošanas kārtības.

Papildinājums II c nodalījumam: „Virsmežzinim ir tiesība nošaut vienu atšaujamo stirnāzi un vienu stirnu kazu, mežzinim — vienu atšaujamo stirnāzi v a i stirnu kazu."

Gadījumā, ja darbiniekam virsmežniecībai nozīmētā medību iecirkņa robežās nav iespējams nošaut savu deputātstirnu, viņi to var atšaut arī virsmežniecības iznomātos medību objektos — savā mežniecībā, protams, pēc iepriekšējas sazināšanās ar medību tiesību nomnieku.

Tā kā Latvijā līdz šim kopšanas atšaude bija maz pazīstama, tad jēdziens „atšaujamais stirnāzis" (Abschussbock) jāpaskaidro tuvāk.

Atskaitot slimos un nīkuļojošos stirnāžus, kuŗi noteikti jāatšauj, par atšaujamiem stirnāžiem uzskatāmi tādi, kas vāja ragu veidojuma dēļ vaislai nav atstājami. Tādi ir:

Stirnāži ar puļķveidīgiem ragiem katrā vecumā (Knopfspiesser);

Divgadīgie stirnāži ar īsiem durkļveidīgiem ragiem (špīseri);

Trīsgadīgi un vecāki stirnāži, ja tiem nav normāli seššuburaini ragi, sevišķi ar vājām žuburu „smailēm", ar īsiem, tieviem ragiem un uzkrītoši nevienmērīgiem ragiem; vienā pusē seššuburnieks, otrā pusē — durklis (špīsers), viens rags gaŗš, otrs īss utt.;

Trīsgadīgi un vecāki stirnāži ar neparasti šauru, saspiestu ragu stāvokli vai greiziem ragiem.

Šī īsā „atšaujamo stirnāžu" definīcija kā papildinājums pie latviešu mežu darbinieku medību tiesību izmantošanas kārtības noder par atbalstu visiem medniekiem stirnāžu novērtēšanā.

2) Lai kāpinātu mežsargu interesi ne tikai medījumu kopšanā, bet arī medījumu uzturēšanās vietu novērošanā un noteikšanā, kā arī izpalīdzībā medniekiem, ieteicams, lai katrs mednieks, kas nošauj stirnu, maksātu attiecīgam mežsargam zināmu atlīdzību; tā noteicama visā Latvijā sekojoša:

par katru nošautu stirnāzi . . . . . RM 10,— un
par katru nošautu stirnu kazu . . . „ 5,—.

3) Malu medniecība izplatās diezgan plašos apmēros. Mežu darbiniekiem vieniem nav pa spēkam apkaŗot šo ļaunumu, it sevišķi, kamēr viņu apbruņojums ir tik trūcīgs kā līdz šim.

Latviešu mežu darbinieku apgāde ar ieročiem ir jau ievadīta un arī turpmāk tiks darīts viss iespējamais. Neatkarīgi no tā, katram medību tiesību izmantotājam visiem spēkiem jāpalīdz malu mednieku apkaŗošanā un viņu neģēlīgās darbības ierobežošanā.

Neraugoties uz personīgo pienākumu pildīšanu medniecības aizsardzībā, kas veicama katram medniekam (nomniekam), it sevišķi mežziņiem un mežsargiem jārūpējas par to, lai medniecības aizsardzības noteikumi tiktu pilnīgi reālizēti. Katrā ziņā ieteicama personīga sazināšanās ar pagastu vecākiem, kuŗu pagastu robežās atrodas medību iecirkņi, un ar attiecīgiem turienes policijas priekšniekiem, jo pašreizējos grūtos satiksmes apstākļos darīšana vienīgi ar vietējiem malu medniekiem, kas vietējām iestādēm labi pazīstami.

Personīga sazināšanās ar amatpersonām uz vietas ir ļoti svarīga medniecības aizsardzībā un ir ikkatra mednieka pienākums.

4) Bez šās individuālās medniecības aizsardzības medību objektos ir nepieciešama un tiks izdarīta vispārēja kontrole, un katram, kas pārvadā šķeltnadžu medījumu, būs jāpierāda tā likumīgā iegūšana.

Šā iemesla dēļ katram, kas automašīnā, ratos vai tml. ved šķeltnadžu medījumu, nepieciešama turienes mežziņa vai, izņēmuma gadījumā, mežsarga apliecība, ka medījums nošauts medību iecirknī Nr.....

Šis apliecinājums kopā ar apliecību par medību tiesībām tai pašā iecirknī, ko nomniekam vai medību tiesību lietotājam

izsniedzis Mežu departaments un kas katram medniekam jānēsā klāt, dod viņam tiesību medījuma pārvadāšanai.

Amatpersonām, kas kontrolē ceļus un satiksmes līdzekļus, nav tiesības pieprasīt citas apliecības, kamēr medījums kā pārtika vēl nav normēts.

5) Atšaušanas kontroles nolūkā ievedams ziņojums par nošautiem medījumiem.

Mednieka pienākums ir par katru nošautu medījumu nekavējoties rakstveidā ziņot attiecīgam virsmežzinim ar atzīmi, kas īsti nošauts — Ib — stirnāzis, IIb — stirnāzis vai stirnu kaza.

Tā kā pasta darbība pašreiz norit visai lēni, ieteicams atšauto medījumu pieteikumu izdarīt uz vietas, ar mežsarga vai mežziņa starpniecību nododot ziņojumu tālāk virsmežzinim.

Rīgā, 1942. g. 3. jūlijā.

Uzdevumā

Freiherr von **Fürstenberg,**
Forstmeister.

Par tulkojuma pareizību:

K. Brauns,
Medību referents.

Piezīme: Atkārtoti jāpasvītro, ka saskaņā ar vācu mednieku ieražām šķeltnadžus atļauts šaut vienīgi ar lodi.

Noteikumi par suņu nodokli [1])

1942. g. 15. jūlijā

Saskaņā ar 1942. g. 24. aprīļa Noteikumu par tiesību noteikšanu Austrumzemes Reichskomisāriātā (VBl. RMOst. 17. lpp.) 1. § un 1941. g. 18. oktōbŗa Noteikumu par nodokļu lietu kārtošanu Austrumzemē (VBl. RKO. 41. lpp.) 7. §, saziņā ar Austrumzemes Reichskomisāru noteicu:

1. §

Nodokļu maksāšanas pienākums

(1) Suņu turētāji Latvijas ģenerālapgabalā maksā suņu nodokli par suņiem, kas vecāki par 3 mēnešiem.

[1]) Skat. Amtsblatt des Generalkommissars in Riga. 1942, Nr. 16.

(2) Šaubu gadījumos par suņa turētāju atzīstams saimniecībā — saimniecības pārvaldītājs, bet saimnieciskā uzņēmumā — tā vadītājs.

2. §

Nodokļa likme

Suņu nodoklis ir pašvaldības nodoklis. Pašvaldības to uzliek par kalendāra gadu. Nodokļa likme ir RM 20,— gadā par katru suni.

3. §

Atsvabinājumi no nodokļa

(1) No nodokļa atsvabināti dienesta suņi, kas pieder:
a) vācu bruņotiem spēkiem, ieskaitot ieroču ᛋᛋ-vienības, un policijai;
b) vācu un vietējai civilpārvaldei.

(2) Uz lūguma pamata atbrīvo:
a) muitas ierēdņu dienesta suņus;
b) dienesta suņus, kuŗus tur oficiāli sargi un ieslodzījuma vietu personāls;
c) mežniecību ierēdņu un medību uzraugu dienesta suņus mežu un medību aizsardzībai nepieciešamā skaitā;
d) ganu suņus vajadzīgā skaitā;
e) suņus, kuŗus tur zinātniski institūti vienīgi zinātniskiem nolūkiem;
f) suņus, kas nepieciešami aklu, kurlu un pilnīgi nevarīgu personu aizsardzībai un palīdzībai;
g) sanitāros suņus, kas pieder Vācu Sarkanā Krusta vai līdzīgu vietējo organizāciju sanitārām kolonnām.

4. §

Nodokļa pazemināšana

(1) Uz lūguma pamata nodokli var pazemināt uz RM 10,— gadā par katru suni:
1. par suņiem, kas nepieciešami ēku apsargāšanai, kuŗas atrodas vairāk nekā 200 metru atstatumā no tuvākās apdzīvotās ēkas;
2. par suņiem, kas nepieciešami preču krājumu un iekšējo ūdensceļu kuģu apsargāšanai;

3. par suņiem, kuŗus apsardzībai tur pieļautie apsargāšanas uzņēmumi vai atsevišķi sargi, kas ar apsargāšanu nodarbojas amatveidīgi;

4. par dresētiem suņiem, kas nepieciešami artistiem un arodnieciskiem cirka māksliniekiem viņu aroda darbā.

(2) Lauku saimniecībā nodoklis par pirmo suni ir RM 3,—.

(3) Uzticamiem suņu audzētājiem, kas var pierādīt, ka viņi tur vaislai tīrasiņu suņus, no tiem vismaz vienu vaislas kuci, var pēc viņu lūguma nodokli pazemināt uz RM 10,— gadā par katru suni. Audzētāju var pēc viņa lūguma atsvabināt no nodokļa par pašaudzētiem suņiem, kamēr tie vēl atrodas iesprostojumā, ja viņš pierāda, ka tie vēl nav 6 mēnešus veci.

(4) Uzticamām personām, kas aroda veidā tirgojas ar suņiem, jāmaksā par 3 suņiem nodoklis saskaņā ar 2. paragrafu. Pārējie suņi atbrīvoti no nodokļa, ja suņu tirgotājs pierāda, ka tie atrodas viņa īpašumā mazāk par 6 mēnešiem.

5. §

Apliecība par atsvabināšanu no nodokļa vai tā pazemināšanu

Par atsvabināšanu no nodokļa (3. § 2. daļa) vai tā pazemināšanu (4. §) izdod apliecību. Atsvabinājums vai pazeminājums ir spēkā tikai attiecībā uz apliecībā minēto personu un apliecības izdošanas laikā turēto suni. Tas zaudē spēku, ja suni vairs nemaz netur vai netur vairs vienīgi tam nolūkam, kuŗa dēļ notikusi atsvabināšana no nodokļa vai tā pazemināšana.

6. §

Maksāšanas termiņi

(1) Nodoklis par kalendāra gadu jāsamaksā uz priekšu divās līdzīgās daļās: 15. janvārī un 15. jūlijā. Nodokļa maksātājs var arī samaksāt nodokli uz priekšu par visu kalendāra gadu.

(2) Ja nodokļa maksāšanas pienākums rodas kalendāra pusgadā (no 1. janvāŗa līdz 30. jūnijam vai no 1. jūlija līdz 31. decembrim), tad par tekošo kalendāra pusgadu nodoklis jāsamaksā pilnā apmērā. Samaksātos nodokļus neatmaksā.

7. §

Pieteikšanas pienākums

(1) Personām, kas iegādājas suni vai kas ar suni pārnāk dzīvot citas pašvaldības robežās, suns jāpieteic vietējai pašvaldības iestādei 2 nedēļu laikā no tās dienas, kad suns iegādāts vai kad suņa īpašnieks ieradies jaunajā dzīves vietā. Jaunpiedzimuši suņi uzskatāmi par iegādātiem pēc 3 mēnešu vecuma sasniegšanas. Ja nevar pierādīt dzimšanas laiku, tad šaubu gadījumos suns uzskatāms par vecāku par 3 mēnešiem. Pieklīduši suņi uzskatāmi par iegādātiem, ja tie 2 nedēļu laikā nav nodoti īpašniekam vai pašvaldības vecākam.

(2) Iemaksājot nodokļa pirmo daļu vai izsniedzot apliecību par nodokļa atlaišanu vai pazemināšanu, nodokļu uzlicēja iestāde izsniedz par katru suni vienu nodokļa karuli. Atrodoties ārpus mājas vai iežogotas vietas, sunim jābūt klāt tai laikā derīgam nodokļa karulim.

8. §

Nodokļa ieskaitīšana

Kas iegādājas suni, kurš jau vienā Latvijas ģenerālapgabala pašvaldībā aplikts ar nodokli, vai kas pārnāk uz dzīvi ar tādu suni, vai kas suņa vietā, par kuru jau nodoklis samaksāts, iegādājas jaunu, var pieprasīt, nododot nodokļa kvīti un karuli, lai ieskaita par to pašu laiku maksājamā suņu nodoklī jau samaksāto nodokli.

9. §

Piedziņa, spaidu līdzekļi, sodi

(1) Suņus, par kuriem nodoklis nav samaksāts pilnā apmērā un kuri nav likvidēti suņu turētājam noteiktā laikā, pašvaldība var atņemt un pārdot vairāksolīšanā.

(2) Suņus, ko atrod ārpus mājas vai iežogotas vietas bez derīga nodokļa karuļa, var ķert pašvaldību vecāko pilnvarotās personas. Suņu īpašniekiem, ja viņi zināmi, jāpaziņo par suņu noķeršanu. Ja suņa turētājs nepieteicas nedēļas laikā vai nesamaksā pašvaldības iestādei ķeršanas nodevu RM 3,— un izdevumu atlīdzību RM 0,50 par katru suņa mitināšanas dienu, kā arī varbūtējo nokavēto suņu

nodokli, tad pašvaldība var suni atņemt un pārdot vairāksolīšanā vai nogalināt.

(3) Pārpalikums no vairāksolīšanā ienākušās summas pēc nodokļa parāda un citu izdevumu segšanas ir 3 mēnešus suņa turētāja rīcībā, pēc kam tas piekrīt pašvaldībai. Ja vairāksolīšanai nav panākumu, tad pašvaldība var rīkoties ar suni pēc saviem ieskatiem.

(4) Šo noteikumu pārkāpēji sodāmi ar naudas sodu līdz RM 100,—, ja saskaņā ar citiem pastāvošiem noteikumiem nav paredzēts smagāks sods.

10. §

Pārsūdzības kārtība

(1) Par suņu nodokļa uzlikšanu nodokļa maksātājs var iesniegt 2 nedēļu laikā sūdzību pašvaldības vecākam.

(2) Par pašvaldības vecākā lēmumu var iesniegt pārsūdzību 2 nedēļu laikā apriņķa vecākam (apriņķī neiekļautās pilsētās — Finanču ģenerāldirektoram). Lēmumi pārsūdzību lietās ir galīgi.

(3) Sūdzības iesniegšana neaptur maksāšanas pienākumu.

11. §

Pārejas noteikumi

(1) Visiem suņu turētājiem jāpieteic suņi pašvaldības iestādei publiskā uzaicinājumā norādītā laikā un kārtībā.

(2) Suņu nodoklis par 1942. g. jūlija-decembŗa mēnešiem nomaksājams pašvaldības kasē līdz 1942. g. 15. septembrim.

12. §

Spēkā stāšanās

Šie nodokļa noteikumi ir spēkā no 1942. g. 1. jūlija.

Rīgā, 1942. g. 15. jūlijā.

Der Generalkommissar in Riga
Dr. Drechsler.

Paziņojums par suņu pieteikšanu un suņu nodokļa samaksu Rīgas pilsētā [1])

Pamatojoties uz ģenerālkomisāra Rīgā 1942. g. 15. jūlija noteikumiem par suņu nodokli (ABl. GiR. 106 lpp.; „Rīkojumu Vēstneša" 813. lpp.), personas, kas Rīgā tur suņus vai pēc š. g. 1. jūlija ir tos turējušas, tiek uzaicinātas pieteikt tos Rīgas pilsētas Finanču pārvaldē līdz 1942. g. 15. septembrim un samaksāt par 1942. g. otro pusgadu maksājamo suņu nodokli saskaņā ar sekojošiem noteikumiem:

1. §

(1) Kas Rīgas pilsētas administrātīvās robežās tur par trim mēnešiem vecāku suni, tam jāmaksā suņu nodoklis.

(2) Šaubu gadījumos par suņa turētāju atzīstams saimniecībā — saimniecības pārvaldītājs, bet saimnieciskā uzņēmumā — tā vadītājs.

2. §

Suņu nodoklis par 1942. g. jūlija līdz decembŗa mēnešiem ir desmit reichsmarkas par katru suni.

3. §

(1) No nodokļa atsvabināti dienesta suņi, kas pieder:
   a) vācu bruņotiem spēkiem, ieskaitot ieroču ᛋᛋ vienības un policiju;
   b) vācu un vietējai civīlpārvaldei.

(2) Uz lūguma pamata atbrīvo:
   a) muitas ierēdņu dienesta suņus;
   b) dienesta suņus, kuŗus tur oficiāli norīkoti sargi un ieslodzījuma vietu personāls;
   c) mežniecību ierēdņu un medību uzraugu dienesta suņus mežu un medību aizsardzībai nepieciešamā skaitā;
   d) ganu suņus vajadzīgā skaitā;
   e) suņus, kuŗus tur zinātniski institūti vienīgi zinātniskiem nolūkiem;
   f) suņus, kas nepieciešami aklu, kurlu un pilnīgi nevarīgu personu aizsardzībai un palīdzībai;
   g) sanitāros suņus, kas pieder Vācu Sarkanā Krusta vai līdzīgu organizāciju sanitārām kolonnām.

---

[1]) Skat. Rīkojumu Vēstnesis 1942. g., Nr. 161.

4. §

(1) Uz lūguma pamata nodokli var pazemināt uz pusi par katru suni:
1. par suņiem, kas vajadzīgi tādu ēku apsargāšanai, kuŗas atrodas vairāk nekā 200 metru atstatumā no tuvākās apdzīvotās ēkas;
2. par suņiem, kas vajadzīgi preču krājumu un iekšējo ūdensceļu kuģu apsargāšanai;
3. par suņiem, kuŗus apsardzībai tur pieļautie apsargāšanas uzņēmumi vai atsevišķi sargi, kas ar apsargāšanu nodarbojas amatveidīgi;
4. par dresētiem suņiem, kas nepieciešami artistiem un arodnieciskiem cirka māksliniekiem viņu aroda darbā.

(2) Lauku saimniecībā nodoklis par pirmo suni par maija līdz decembŗa mēnešiem ir 1,50 reichsmarkas.

(3) Uzticamiem suņu audzētājiem, kas var pierādīt, ka viņi tur vaislai tīrasiņu suņus, no tiem vismaz vienu vaislas kuci, var pēc viņu lūguma nodokli par 1942. g. jūlija līdz decembŗa mēnešiem pazemināt uz 5 reichsmarkām. Audzētāju var pēc viņa lūguma atsvabināt no nodokļa par pašaudzētiem suņiem, kamēr tie vēl atrodas iesprostojumā, ja viņš pierāda, ka tie vēl nav 6 mēnešus veci.

(4) Uzticamām personām, kas aroda veidā tirgojas ar suņiem, jāmaksā par 3 suņiem nodoklis saskaņā ar 2. §. Pārējie suņi atbrīvoti no nodokļa, ja suņu tirgotājs pierāda, ka tie atrodas viņa īpašumā mazāk par 6 mēnešiem.

5. §

(1) Lūgumi par atsvabināšanu no nodokļa vai tā pazemināšanu iesniedzami Rīgas pilsētas Finanču pārvaldei.

(2) Par atsvabināšanu no nodokļa (3. § 2. daļa) vai tā pazemināšanu (4. §) izdod apliecību. Atsvabinājums vai pazeminājums ir spēkā tikai attiecībā uz apliecībā minēto personu un apliecības izdošanas laikā turēto suni. Tas zaudē spēku, ja suni vairs nemaz netur vai netur vienīgi tam nolūkam, kuŗa dēļ notikusi atsvabināšana no nodokļa vai tā pazemināšana.

6. §

(1) Nodoklis par laiku no 1. jūlija līdz 31. decembrim jāsamaksā uz priekšu.

(2) Ja nodokļa maksāšanas pienākums rodas kalendāra pusgadā (no 1942. g. 1. jūlija līdz 31. decembrim), tad par tekošo kalendāra pusgadu nodoklis jāsamaksā pilnā apmērā. Samaksātos nodokļus neatmaksā.

7. §

(1) Personām, kas suni iegādājas vai ar suni pārnāk dzīvot Rīgas pilsētas robežās, 2 nedēļu laikā pēc iegādāšanas vai pārnākšanas dzīvot suns jāpieteic Rīgas pilsētas Finanču pārvaldē. Jaunpiedzimuši suņi uzskatāmi par iegādātiem pēc 3 mēnešu vecuma sasniegšanas. Ja dzimšanas laiku nevar pierādīt, tad šaubu gadījumos atzīstams, ka suns ir vecāks par 3 mēnešiem. Pieklīduši suņi uzskatāmi par iegādātiem, ja tie 2 nedēļu laikā nav nodoti īpašniekam vai pieteikti pilsētas veterinārai direkcijai Adolf'a Hitler'a (Brīvības) ielā 31, dz. 16 (ieeja no Baznīcas laukuma).

(2) Iemaksājot nodokļa summu vai izsniedzot apliecību par nodokļu atlaišanu, Rīgas pilsētas Finanču pārvalde izdod par katru suni vienu nodokļa karuli. Atrodoties ārpus mājas vai iežogotas vietas, sunim jābūt klāt derīgam karulim.

8. §

Kas iegādājas suni, kurš jau kādā Latvijas ģenerālapgabala pašvaldībā aplikts ar nodokli, vai ar tādu suni pārnāk dzīvot Rīgā, vai kas nogalināta suņa vietā, par kuru nodoklis jau samaksāts, iegādājas jaunu, var prasīt, nododot nodokļa kvīti un karuli, lai ieskaita jau samaksāto nodokli par to pašu laiku maksājamā nodoklī.

9. §

(1) Suņus, par kuriem nodokli nevar pilnā apmērā piedzīt un kuri suņa turētājam noteiktā laikā nav nogalināti, Rīgas pilsēta var atņemt un pārdot izsolē.

(2) Suņus, ko atrod ārpus mājas vai iežogotas vietas bez derīga nodokļa karuļa, var pilsētas lielvecākā uzdevumā saķert. Suņu turētājiem, ja viņi zināmi, jāpaziņo par suņa noķeršanu. Ja suņa turētājs nepieteicas nedēļas laikā vai neizpērk suni, samaksājot ķeršanas nodevu 3 RM un izdevumu atlīdzību 0,50 RM par katru suņa mitināšanas dienu, kā arī varbūtējo suņu nodokļa parādu, tad Rīgas pilsēta var suni atņemt, pārdot izsolē vai nogalināt.

(3) Pārpalikums no izsolē ienākušās summas, kas pārsniedz nodokļa parādu un lietas izdevumus, paliek 3 mēnešus suņa turētāja rīcībā, pēc kam tas piekrīt Rīgas pilsētai. Ja izsolei nav panākumu, tad pilsētas pārvalde var rīkoties ar suni pēc saviem ieskatiem.

(4) Šā paziņojuma noteikumu pārkāpēji sodāmi ar naudas sodu līdz 100 reichsmarkām, ja pēc citiem pastāvošiem noteikumiem nav paredzēts smagāks sods.

10. §

(1) Par suņa nodokļa uzlikšanu nodokļa maksātājs var 2 nedeļu laikā iesniegt sūdzību komisāriskajam lielvecākam.

(2) Sūdzības iesniegšana neaptur maksāšanas pienākumu.

11. §

(1) Visiem suņu turētājiem jāpieteic savi suņi saskaņā ar šā paziņojuma noteikumiem Rīgas pilsētas Finanču pārvaldē. Pieteicot suni, jāuzrāda suņa turētāja personu apliecība, uz kuŗa vārdu suns reģistrējams.

(2) Suņu nodoklis par 1942. g. jūlija līdz decembŗa mēnešiem jāsamaksā Rīgas pilsētas Finanču pārvaldei līdz 1942. g. 15. septembrim.

(3) Pieteikumus un iemaksas saņem Rīgas pilsētas Finanču pārvalde Ķēniņu ielā 5, 10. istabā, no plkst. 8 līdz 15,30, sestdienās no plkst. 8 līdz 12,30.

12. §

Ģenerālkomisāra Rīgā noteikumi par suņu nodokļa ņemšanu stājušies spēkā 1942. g. 1. jūlijā.

Rīgā, 1942. g. 14. augustā.

Rīgas pilsētas novada komisāra un komisāriskā lielvecākā uzdevumā

Grempler,
pilsētas Oberkämmerer's.

Paziņojums par neapstrādātu kažokādu preču maksimālām cenām[1])

Saskaņā ar 1941. g. 11. sept. vispārējā rīkojuma par cenu un algu nokārtošanu Austrumu apgabalā 3. § (Verkündungsblatt S. 7, „Tēvija" 1941. g. 66. num.) noteicu, ka Latvijas, Lietuvas un Igaunijas ģenerālapgabalos par neapstrādātām kažokādu precēm franko savākšanas vietā audzētājiem un ķērājiem maksājamās augstākās cenas drīkst būt šādas:

Sudrablapsas (audzētavu prece):

1. šķira RM 210,— galviņas (augstākā šķira) pilnīgi un trīsceturtdaļsudrabotas, ar izteiktu raksturu, 1. krāsas labākā kvalitāte.
2. „ „ 160,— vidēji spēcīgas, pilnīgi un trīsceturtdaļsudrabotas, pussudraboto labākā krāsa.
3. „ „ 140,— pilnīgi un trīsceturtdaļas viegli sudrabotas, vidēji pussudrabotas, 2. krāsa.
4. „ „ 110,— viegli pussudrabotas, vidēji ceturtdaļsudrabotas, 2. krāsa, smagās, melnās.
5. „ „ 90,— plānās ceturtdaļ-, pus-, trīsceturtdaļ -un pilnīgi sudrabotās, 3. krāsa.
6. „ „ 60,— tumšās un melnās, sliktas krāsas un plānās, visu šķiru.
7. „ „ 40,— stipri bojātas, kamarainas un niecīgas lapsas.

Viegli bojātas lapsādas taksējamas atbilstoši vērtībai. Par niecīgākām ādām, nekā minētas 7. šķirā, raugoties pēc derīguma, maksājamas RM 20,— līdz RM 5,—.

Zilās lapsas.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
RM 210,—	160,—	140,—	110,—	90,—	60,—	40,—

Nerči (audzētavu prece):

pirmšķirīgie ziemas . .	RM	60,—	50,—	40,—	30,—
pārejas laika	„	30,—	25,—	20,—	15,—
vidējā kvalitāte . . .	„	15,—	12,50	10,—	7,50

kamarainās un niecīgās apakšķiras vērtējamas sevišķi.

---

[1]) „Rīkojumu Vēstnesis", 9. nr., 1942. g. 11. febr. Kažokādu cenas Lielvācijā nosaka 27. VI. 1940, R 2603 un 29. XI. 1940, R 4795.

Nutria:

	80 cm un liel.	70 cm un liel.	64 cm un liel.	60 cm un liel.	50–60 cm
pirmšķ., ziemas . RM	43,—	36,—	28,—	20,—	12,—
pārejas laika . . „	21,50	18,—	14,—	10,—	6,—
vasaras . . . . „	10,75	9,—	7,—	5,—	3,—

Mēri saprotami no acu dobumiem līdz astei. Ādas nedrīkst būt pārstieptas. Niecīgas ādas un ādas, kas mazākas par 50 cm, šķirojamas pēc derīguma un izlietošanas mērķa.

Meža dzīvnieki:

	Par ādu RM			
	1.	2.	3.	4.
bebris	60,—	45,—	30,—	20,—
āpsis	4,80	3,60	2,40	1,80
vāveres, tumšās un sark. . .	0,75	0,60	0,30	0,15
ūdrs	32,—	24,—	16,—	8,—
lapsas, sarkanās	21,—	16,—	12,—	6,—
zaķi	0,40	0,30	0,20	0,10
sermuliņš, baltais	2,40	1,80	1,20	0,90
„ brūnais	0,65			
„ pelēku akotu . .	0,60			
sesks	7,20	5,40	3,60	2,70
trusis G (lieli)	1,50	1,20	0,70	
„ M (vidēji)	1,—	0,70	0,50	
„ K (mazi)	0,70	0,50	0,30	
atgriezumi 0,90 kilogramā.				
kaķi	2,—	1,50	1,—	0,50
lūsis	40,—	30,—	20,—	10,—
cauna, mežu	60,—	40,—	30,—	20,—
cauna, klinšu	30,—	20,—	15,—	10,—
kurmis	0,09	0,08	0,075	0,02

	Par ādu RM			
	1.	2.	3.	4.
nerči (meža)	40,—	30,—	20,—	10,—
ronis	7,—	6,—	4,—	2,—
vilki	10,—	7,50	5,—	2,50

Visām meža dzīvnieku ādām cenas kamarainām, vasaras un stipri bojātām nav uzdotas. Šīs ādas jānotaksē atbilstoši vērtībai.

Šis paziņojums stājas spēkā 1942. g. 2. februārī.

Rīgā, 1942. g. 2. februārī.

Austrumu apgabala reichskomisāra vietā

Fründt.

Takse medījumiem

Par nomedītiem medījumiem, kuŗus mednieks vēlas paturēt sev, Mežu departaments noteicis takses cenas ar savu 1943. gada 23. nov. apkārtrakstu 92/VII.

Galveno dienas plēsējputnu

Apzīmējumi: *t* — tēviņš, *m* — mātīte.

Nosaukums	Ķermeņa garums no knābja gala līdz astes galam cm	Ieplēstu spārnu platums cm	Astes garums salīdzinot ar spārnugarumu, putnam sakļautiem spārniem sēžot	Spalvas krāsa
1. Klinšu (brūndzeltenais) ērglis *(Aquila ch. chrysaëtos, L.* — Steinadler).	*t* 80 *m* 85—90	*t* 200 *m* 210—220	Līdzīgs vai nedaudz garāka	Jauniem putniem spalvojums melni brūns ar baltiem plankumiem, veciem — brūngansarkans. Galva un kakls dzelteni. Spalvas pie kājas stulma („bikses") sarkanbrūnas. Astes apakšējās segspalvas baltas. Knābis zilgans ar tumšu galu. Jauniem putniem spalva vispār nespodrāka. Acis dzeltenbrūnas vai oranždzeltenas.
2. Jūras ērglis *(Haliaeëtus albicilla, L.* — Seeadler).	*t* 80—85 *m* 85—94	*t* 225 *m* 245—250	Līdzīgs garums	Mugura pelēkbrūna, apakšpuse tumšbrūna, ķīļveidīgā aste balta, bet astes segspalvas brūnas, knābis gaišdzeltens ar baltu galu.
3. Zivērglis *(Pandion h. haliaëtus, L.* — Fischadler).	60—70	150—164	3—4 cm īsāka	Mugura, aste un spārni tumšbrūni, ķermeņa apakšpuse balta, tikai uz krūtīm nedaudz brūnu bultveidīgu plankumu, knābim melns gals. Acis dzeltenas.

[1]) Sastādīta pēc: 1) *N. Transehe* un *R. Sināts* — Latvijas putni, 1936; *Schulze* — Der waidgerechte Jäger, 1942; 4) Wild und Hund- Kalender; u. c. materiāliem. Plašāki materiāli saņemti arī no L. ornitoloģijas centrāles

noteikšanas tabula [1])

3. pielikums.

Kāju un pirkstu ar nagiem izskats	Kur sastopams, barība, lizda	Izskats lidojot
Kājas līdz pat pirkstiem apklātas gaiši brūnām spalvām. Pirksti dzelteni.	Barībai ķeŗ siltasiņu dzīvniekus no peles līdz kazlēna lielumam un putnus no mazputnu līdz dzērves lielumam. Caurceļotāji klinšu ērgļi sastopami pie mums visu gadu. Lizdas pie mums taisa vienīgi kokos, visbiežāk zarainās priedēs ar vētrās lauztu galotni. Lizda līdz 2 m caurmērā. No lizdas izņemti jaunie ērglēni viegli pieradināmi. Vietām tos, līdzīgi piekūniem, pat apmācot medībām. Kā faunas retumu medību likums aizliedz šaut.	Spārnu galu spalvas lidojot stipri izplēstas. Spārnu apakšpuses vidū stiepjas gaišs iegarens plankums.
Ar spalvām apklāta vienīgi stulmu (stilbu) augšējā daļa, pirksti dzelteni, nagi melni.	Vairāk pie mums redzams vienīgi kā caurceļotājs rudeņos un pavasaŗos, kad uzturas Lubānas, Engures, Burtnieku un c. lielāku ezeru apkārtnē. Lizdu parasti taisa kokos. Dēj 2 netīri baltas olas. Pārtiek lielāko tiesu no zivīm, bet noķeŗ arī pa ūdens un purvu putnam un arī pa zaķam. Saudzējams kā faunas retums.	Ievērojams ar savu lielumu. Lidojums liekas pasmags, jo locītavā nesaliekto plato spārnu vēzieni samērā lēni. Vecos putnus viegli pazīt no baltās ķīļveida astes un gaišākās galvas. Balss rupja un izklausās kā „krau, krau" vai arī „rra, rra".
Stulmi bez spalvām, pirksti pelēki zili.	Sastopams ūdeņiem bagātos rajonos. Pie mums lizdo ezeru rajonos. Lizdu taisa augstos kokos. Dēj 2—3 olas. Pārtiek gandrīz vienīgi no zivīm. Šaut nav atļauts.	Lidojums atgādina klinšu ērgli. Gaisā var viegli pazīt no baltās ķermeņa apakšpuses.

2) *Al. Grosse* — Latvijas mugurkaulaiņu noteicējs, 1935; 3) *Hermann* 5) *V. Lamsters* — Latvijas medības faunas noteicējs, „M. un M.", 1933.—1934. sekretāra *J. Pētersona*, ar kuŗu arī saskaņota terminoloģija.

Nosaukums	Ķermeņa garums no knābja gala līdz astes galam cm	Ieplēstu spārnu platums cm	Astes garums salīdzinot ar spārnu garumu, putnam sakļautiem spārniem sēžot	Spalvas krāsa
4. Dižais piekūns *(Falco p. peregrinus, Tunst. — Wanderfalke).*	35—52	85—120	Līdzīgs garums	Jaunie putni brūngani, vecajiem ķermeņa virspuse pelēkzila ar daudz tumšbrūniem gareniem plankumiem, apakšpuse balta ar iesarkanu vai iezilganu atsitumu un šaurām viļņveidīgām melnām šķērssvītrām, sāni iepelēki. No knābja kakta un no acs uz leju stiepjas melna svītra („bārda"). Zilganmelnais knābis stipri liekts, ar raksturīgu aso „zobu" sānos, acis tumšbrūnas.
5. Lauku piekūns *(Falco tinnunculus, L. —* Turmfalke).	30—37	70	2—3 cm garāka	*t* mugura brūni sarkana (rūsgana) ar melniem raibumiem, apakšpuse iedzeltenbalta ar brūniem vai melnganiem plankumiem, raksturīgais dzeltenās krāsas knābja zobiņš samērā neass. Galva pelnu pelēkumā. *m* un jauniem putniem galva iesarkani rūsgana ar tumši brūniem raibumiem, aste arī rūsgana ar melnām šķērssvītrām.

Kāju un pirkstu ar nagiem izskats	Kur sastopams, barība, lizda	Izskats lidojot
Stulmi bez spalvām, kājas iezaļganzilas, pirksti veciem putniem dzelteni, bet jauniem iezaļgani.	Bieži sastopams marta beigās — aprīļa sākumā un oktōbrī kā caurceļotājs. Lizdo pie mums reti. Lizdu taisa lielajos sūnu purvos uz kāda ciņa. Kā laupījumu ķeŗ visus putnus no cīruļa līdz mežpīles lielumam, bet tikai gaisā. Lizdas rajonā bieži ilgi sēž uz kādas nokaltušas priedītes. Lielpilsētās kādreiz uzturas (visbiežāk ziemas sākumā) baznīcas torņos, no kuŗiem izlido, lai medītu baložus. Saudzējams kā retums.	Spārni gaŗi, šauri un ļoti smaili, aste samērā īsa, lidojums ļoti straujš. Laupījumam uzbrūk gaisā no augšas, spārnus ķermenim piekļāvis.
Stulmi bez spalvām, pirksti dzelteni, nagi melni.	Ierodas pavasaŗos marta beigās vai aprīļa sākumā. Uz dienvidiem dodas septembrī vai oktōbrī. Lizdas taisa vidēja augstuma eglēs vai priedēs. Dēj 4—6 iedzeltenas vai iedzeltenrūsganas olas. Izmeklējot kuņģa saturu, atrasts, ka barībā 86% peļu, 10% vaboļu, sienāži u. c. kukaiņi un tikai 4% mazo putnēnu. Uzskatāms par derīgu putnu un saudzējams. Labi jāiegaumē atšķirība no kaitīgā zvirbuļu vanaga (zvirbuļnieka).	Barību meklē, lidinoties virs laukiem, kādēļ to sauc arī par „lauku vanadziņu", „dzelteno vanagu" vai „vēja vanagu". Pēdējais nosaukums acīm redzot radies sakarā ar raksturīgo plivināšanos, dažreiz minūtēm ilgi uz vienas vietas. Tādā kārtā viņš vēro laupījumu un, ieraudzījis kādu peli vai vaboli, spārnus piekļāvis, kā bulta šaujas lejā. Vasaras otrā pusē bieži sēž laukos uz āboliņa zārdiem vai kailiem labības žepeŗiem. Pavasaŗos, pārošanās laikā, bieži dzirdams stieptais „klī, klī, klīē" kliedziens.

Nosaukums	Ķermeņa gaŗums no knābja gala līdz astes galam cm	Ieplēstu spārnu platums cm	Astes gaŗums salidzinot ar spārnu gaŗumu, putnam sakļautiem spārniem sēžot	Spalvas krāsa
6. Bezdelīgu piekūns *(Falco s. subbuteo, L.* — Baum- o. Lerchenfalke)	28—35	75—78	Vienāda gaŗuma	Ķermeņa virspuse brūnganmelna ar pelēkzilu nokrāsu, krūtis baltas ar melnganbrūniem gareniskiem plankumiem, „bikšu" spalvas un tūplis gaiši rūsgansarkans (raksturīgi vecākiem tēviņiem). Knābis gaiši zilgans ar tumšāku galu.
7. *Purva piekūns (Falco columbarius regulus, Pall.* — Merlin- o. Zwergfalke)	27—32	60—70	2 cm gaŗāka	*t* ķermeņa virspuse zilganpelēka ar melnām svītriņām gar spalvu kātiem, aste šķērsām svītrota ar platāku melnu svītru gar galu. Pakakle balta. Ķermeņa apakšpuse rūsgandzeltena, ar brūniem gareniskiem plankumiņiem. Knābis gaiši zils. *m* un jauniem virspusē spalvas pelēkbrūnas ar rūsganiem raibumiem un tādām pašām spalvu maliņām, apakšdaļa gaiširūsgandzeltenīga ar brūniem gareniskiem plankumiem.

Kāju un pirkstu ar nagiem izskats	Kur sastopams, barība, lizda	Izskats lidojot
Kājas dzeltenas, bez spalvām, pirksti dzelteni ar ļoti gariem, tieviem nagiem.	Ierodas aprīļa beigās un jau septembrī ceļo uz dienvidiem. Uzturas mazākās audzēs. Lizdo vidēja augstuma kokos, bieži izlietojot vārnu lizdas. Dēj 3—4 olas. Laupījumu ķeŗ vai vienīgi gaisā un pārtiek no cīruļiem, bezdelīgām un c. putniem līdz irbes lielumam. Galvenā barība vaboles, spāres, ar kuŗām arī apgādā jaunos putnus. Saudzējams.	Ļoti veikls lidotājs. Aste šaura un paīsa, spārni slaidi. Tuvāk novērojot, var saskatīt balto pakakli un melno svītru zem tumšajām acīm.
Stulmi bez spalvām, pirksti dzelteni.	Vairāk redz tikai caurceļošanas laikā. Ziemās šeit uzturas vienīgi reti eksemplāri. Lizdo sūnu purvu rajonu kokos, visbiežāk izlietojot kādu vārnas lizdu. Šis mūsu vismazākais piekūns pārtiek lielāko tiesu no mazākiem putniem, kuŗus ķeŗ gaisā. Saudzējams.	Aste uz galu asāka. Bieži lidinās tuvu virs zemes. Mazākais vietējais piekūns. Izlidojums bezdelīgai līdzīgs.

Nosaukums	Ķermeņa garums no knābja gala līdz astes galam cm	Iepletstu spārnu platums cm	Astes garums salidzinot ar spārnu garumu, putnam sakļautiem spārniem sēžot	Spalvas krāsa
8. Klijāns *(Buteo b. buteo, L.* — Mäusebussard) un pie mums vairāk izplatītais *rūsganais klijāns (B. b. Zimmermannae, Ehmke,* — Falkenbussard).	50—60 50—60	120—140 120—140 vai nedaudz mazāks	1—2 cm gaŗāka 1—2 cm gaŗāka	Nokrāsa mainīga, biežāk tumši brūna ar gaišiem plankumiem. Spārnu un astes spalvu kāti balti. Krūtis gaišākas, baltganas ar šķērsplankumiem. Īsā aste drusku noapaļota ar 8—12 šķērssvītrām. Acis iedzeltenas, pelēkbaltas vai brūnas. Sastopams pie mums nelielā skaitā, gandrīz vienīgi Kurzemē un Zemgalē. Vidzemē un tālāk uz austrumiem jau sastopams rūsganais klijāns, kuŗa krāsa rūsganbrūna, visumā tumšāka nekā iepriekšējam. Tomēr, kur abas rases dzīvo blakus, tās savā starpā krustojas un grūti atšķiŗamas. Daži uzskata par *Buteo b. buteo, L.* raksturīgāko iezīmi tumšākas krāsas paplatu šķērsjoslu pār krūtīm.
9. Bikšainais klijāns *(Buteo l. lagopus, Leach.* — Rauhfußbussard).	51—65	120—140	Apm. 2 cm gaŗāka	Parasti ievērojami gaišāka nekā peļu klijānam, bet var būt arī ļoti līdzīga. Apakšpuse apklāta pelēkbaltiem raibumiem. Krūšu lejas daļā liels tumšs laukums. Aste pelēkbalta ar tumšāku joslu gar galu. Spārnu apakšpusē liels tumšbrūns laukums. Acis brūnas. Knābis zilganmelns.

Kāju un pirkstu ar nagiem izskats	Kur sastopams, barība, lizda	Izskats lidojot
Stulmi līdz vidum apklāti spalvām, pirksti dzelteni, nagi diezgan lieli, asi, bet ne sevišķi līki. Vidējais pirksts 3,4 līdz 3,8 cm garš.	Ierodas aprīļa sākumā un septembrī vai oktōbrī dodas uz dienvidiem. Mīl uzturēties jauktos vai skuju koku mežos, kur pa starpām iestiepjas tīrumi vai pļavas. Lizdu taisa ap koka vidu, pie stumbra, uz kāda resnāka zara. Dēj 3—4 zaļganbaltas olas ar iedzelteniem vai sarkanbrūniem plankumiem. Pārtiek galveno tiesu no pelēm, bet ķeŗ arī ciršļus, žurkas, vardes, čūskas un pat sliekas, sienāžus u. c. kukaiņus. Tikai reti noķeŗ kādu neuzmanīgu putnēnu vai zaķēnu. Izmeklējot kuņģa saturu nošautiem, atrasts, ka 66% barības sastāda peles un tikai 7,7% putnēni un zaķēni, kādēļ arī nav nekāda pamata šos putnus pieskaitīt kaitīgiem. Lielvācijas medību likums tos atļauj šaut no 1. VIII — 41. III.	Lidojot bieži skaļi kliedz „klī-ē, klī-ē". Raksturīga skaistā riņķošana gaisā. No vistu vanaga (ar kuŗu bieži sajauc) var lidojot atšķirt ne tikai no tumšākas krāsas, bet arī no pasmagā lidojuma, lielajiem spārniem un samērā īsās un platās astes. Bieži redz eksemplārus, kuŗu spārnu priekšējā malā iegareni tumšāki laukumi, kas labi atšķiŗas no pārējās gaišākās spārnu apakšpuses. Klijānu bieži redz sēžot kādā kokā izcirtuma vai meža malā vai arī uzmetušos pļavā uz kāda mieta vai siena kaudzes kārts. Rūsganais klijāns temperamentīgāks, slaidāks un nedaudz atgādina piekūnu.
Raksturīga pazīme, ka kāju stulmi līdz pat pirkstiem apklāti ar iedzeltēnām šķērssvītriņām raibumotām spalviņām, kas atrodas tikai stulmu priekšā un sānos. Pirksti dzelteni. Nagi melni.	Viduseiropā visbiežāk pārziemo pastāvīgā dzīves vietā. Pie mums kā lizdotājs novērots ļoti reti. Ziemeļu tundrās lizdu taisa zemē, bet vairāk uz dienvidiem kokos. Pārtiek visvairāk no pelēm. Izmeklējot kuņģu saturu, atrasts, ka 93% no barības peļu atliekas un tikai 3% medību putni (laukirbes u. c.) un zvēri (visbiežāk medībās sašautie zaķi). Pēdējos bikšainā klijāna kuņģī atrod vai vienīgi dziļa sniega ziemās. Lielvācijas valsts medību likums atļauj šaut no 1. VIII — 31. III.	Lidojums kā klijānam. Var pazīt no ievērojamā lieluma, pasmagā lidojuma un tumšā plankuma spārnu vidū pie locītavas, kas labi atšķiŗas no pārējās, gaišākās, apakšpuses. Izdevīgā apgaismojumā labi saskatāma arī pelēkbaltā aste ar tumšāku joslu gar galu.

Nosaukums	Ķermeņa garums no knābja gala līdz astes galam cm	Ieplēstu spārnu platums cm	Astes garums salīdzinot ar spārnu garumu, putnam saklautiem spārniem sēžot	Spalvas krāsa
10. Ķīķis *(Pernis d. apivorus, L.* — Wespenbussard).	50—56	120—125	4—5 cm gaŗāka	Mainīga kā klijānam. Ļoti raksturīga astes spalvu krāsa: starp 3—4 platākām tumšākām šķērsjoslām atrodas vairāk šaurāku gaišāku. Galvas virsa veciem putniem pelnu pelēkumā. Nagi un knābis pelēkmelni, dažreiz gandrīz melni. Deguna caurumi stipri iegareni, gandrīz plaisveidīgi.
11. Vistinieks (vistu vanags — *Accipiter g. gentilis, L.* — Hühnerhabicht)	50—65	95—105	10—18 cm gaŗāka	Ķermeņa virspuse zilganpelēka vai pelēki brūna, apakša balta, ar daudz melnganbrūnām viļņveidīgām šķērssvītriņām, pie kam jo vecāks putns, jo tās šaurākas. Pār noapaļoto asti stiepjas piecas (retāk 4 vai 6) tumšas šķērsjoslas. Pats astes gals baltgans. Mātīte ievērojami lielāka nekā tēviņš.

Kāju un pirkstu ar nagiem izskats	Kur sastopams, barība, lizda	Izskats lidojot
Stulmi līdz pusei apklāti spalvām, pirksti dzelteni.	Daudz retāks par peļu klijānu. Dzīvo tikai jauktos un lapu koku mežos. Ierodas maija sākumā un ap augusta vidu jau dodas uz dienvidiem. Lizdu bieži taisa kuplās eglēs. Pirms olu dēšanas virs lizdas bieži vien gaisā taisa visādus akrobatiskus lidojumus. Dēj 2—3 ieapaļas, iedzelteni-zaļganbaltas olas ar rūsganbrūniem raibumiem. Parastā barība lapsenes un to kāpuri, kamenes, dažādi kukaiņi, vardes un pat ogas. Tikai reti kad noķer kādu peli, putnēnu, čūsku vai ķirzaku. Bieži redzams staigājot līdzīgi vārnai pa pļavu un tur barību meklējot. Sevišķi labprāt uzmeklē un izkašā no augsnes kameņu un lapseņu pērkļus, kādēļ to sauc arī par „lapseņu klijānu". Pret bišu un lapseņu dzēlieniem ķīķis aizsargāts ar rupjām spalvām pie knābja pamata. Nekaitīgs un saudzējams.	Vispār līdzīgs klijānam. Laižoties viegli atšķiramas no tā samērā gaŗākās astes un tuvumā no melnās svītras gar spārnu pakaļējās malas apakšpusi.
Stulmi bez spalvām, pirksti veciem putniem dzelteni, jauniem netīri dzelteni. Nagi melni.	Vecākie vistu vanagi nometnieki un tikai bargākās ziemās dodas uz dienvidiem. Jaunie turpretim gājputni un septembrī vai oktōbrī dodas uz dienvidiem. Atpakaļ ierodas marta beigās vai aprīļa sākumā. Dzīvo ļoti slepeni, un samērā mazāk redzami kā citi vanagi. Lizdas visbiežāk taisa augstās kuplās eglēs, arī bērzos, apsēs vai ozolos. Lizda tuvu pie stumbra un balstās uz resnākiem zariem. Tāpat kā citi vanagi lizdu izgrezno zaļiem zariem. Dēj 2—4 iezaļganpelēkas vai gandrīz baltas olas. Pārtiek no putniem līdz rubeņa lielumam un no zīdītājiem līdz zaķa lielumam. Ļoti kaitīgs medību saimniecībai un šaujams visu gadu.	Lido ātri, un to var jau pa lielu gabalu pazīt no gaŗās astes un samērā īsajiem spārniem, kuŗu gali diezgan smaili. Lido zemu un gandrīz nekad neplivinās gaisā. Sēž parasti koku apakšējos zaros, stumbra tuvumā.

Nosaukums	Ķermeņa garums no knābja gala līdz astes galam cm	Ieplēstu spārnu platums cm	Astes garums salidzinot ar spārnu garumu, putnam sakļautiem spārniem sēžot	Spalvas krāsa
12. Zvirbuļnieks (zvirbuļu vanags — *Accipiter n. nisus, L.* — *Sperber*)	*t* 30—31 *m* 35—40	60—65 80	5—7 cm gaŗāka	*t* ķermeņa virspuse zilganpelēka, apakša baltgana, ar smalkām brūnām vai rūsganām viļņveidīgām šķērssvītriņām. *m* viļņveidīgās svītras nav tik labi izveidotas un krāsa vienādāka — pelēki brūna. Taisni nogrieztai astei virspuse brūna ar 5 melnganām šķērssvītrām. Gar pašu astes galiņu stiepjas šaura balta svītriņa. Knābis zilganmelns. Acis zelta dzeltenumā. Jauniem putniem virspuse pelēkbrūna, apakšpuse balta, pie rīkles iegareni brūni raibumiņi.
13. Lauku lija (*Circus c. cyaneus, L.* — Kornweihe).	40—48	100—110	3—4 cm gaŗāka	Veca *t* ķermeņa virspuse zilganpelēka, apakšpuse baltgana. Spārnu apakšpuse ar melnām svītrām. *m* un jauniem putniem virspuse brūna, ar gaišākiem plankumiem. Ļoti raksturīgs plīvurs ap acīm, kas jau atgādina pūču plīvuru un paiet arī zem knābja.

Kāju un pirkstu ar nagiem izskats	Kur sastopams, barība, lizda	Izskats lidojot
Stulmi neparasti gaŗi, bez spalvām. Pirksti ļoti gaŗi — dzelteni. Nagi melni.	Visur sastopams. Mīl jaunaudzes. Retāk sastopams lielos slēgtos mežos. Pieder pie gājputniem un ziemu pavada Viduseiropā. Ziemā sastopamie atlido no ziemeļaustrumiem. Lizdu taisa jaunākos skuju kokos netālu no mežmales. Izlieto bieži arī vecas vārnu lizdas. Ja lizdu taisa pats, tad egļu vai priežu vidējos zaros, nereti starp 2 tuvu augošiem kokiem. Dēj 3—6 olas. Pārtiek galveno tiesu no putniem līdz baloža lielumam. Pēc nošauto eksemplāru kuņģu satura spriežot 94% barības putni un tikai 6% peļu un dzīvnieku. Medību saimniecībai sevišķi kaitīga mātīte. Šaujams visu gadu.	Lidojums atgādina vistinieku. Bieži lido ļoti zemu. Nekad neplivinās gaisā uz vietas. Viegli pazīt no gaŗās astes un raibumotās pavēderes. Kliedziens izklausās kā ātri un skaļi atkārtots „gü, gü, gü, gü."
Stulmi bez spalvām, pirksti dzelteni.	Kā lizdotāja reta. Biežāk sastopama caurceļošanas laikā rudeņos un pavasaŗos. Ierodas aprīlī un uz dienvidiem dodas septembrī vai oktōbrī. Mīl uzturēties purvainās, krūmiem pieaugušās pļavās, zālainu upju un ezeru krastos. Lizdu taisa vai nu zemē, vai kādā biezā kārklu vai citā krūmā, kaut kur niedrājā vai lielā zālē. Dēj 4—7 iezaļganbaltas olas. Pārtiek no putniem, kuŗus ķeŗ uz zemes, rāpuļiem, kukaiņiem un mazākiem zīdītājiem. Pavasaŗos izēd putnu olas un apēd jaunos putnēnus. Kā retums saudzējama.	Lidojums zems, šūpojošs, atgādina kaijas lidojumu. Bieži krīt zemē ar uz augšu saceltiem spārniem. Spārni gaŗi un pašauri.

Nosaukums	Ķermeņa garums no knābja gala līdz astes galam cm	Ieplēstu spārnu platums cm	Astes garums salīdzinot ar spārnu garumu, putnam sakļautiem spārniem sēžot	Spalvas krāsa
14. Niedru lija (*Circus a. aeruginosus, L.* — Rohrweihe).	53—60	124—135	Vienāda garuma vai par apmēram 1 cm garāka	*t* ķermeņa virspuse brūni pelēka, apakšpuse rūsganā krāsā, spārnu virspuse tumši brūna, bet uz pleciem lielāks, gaišāks (pelēki zils) plankums. Aste pelnu pelēkumā. *m* galva gaišāka, jo galvas un pakakles spalvas vecākām mātītēm baltas. Acu plīvurs pakaklē pārtraukts.
15. Pļavu lija (*Circus pygargus, L.* — Wiesenweihe).	39—50	100—105	Vienāda garuma vai nedaudz garāka	Plīvurs ap acīm vairs nav tik raksturīgs, atšķiras vienīgi krāsas ziņā un zem knābja, pakaklē pārtraukts. Krāsa vispār atgādina lauku liju. Galva, kakls un ķermeņa virspuse veciem tēviņiem zilgan-pelēki, vidējā vecumā — brūni un gaiši rūsgani raibumoti. Spārnu gali melni; pār spārnu vidu stiepjas divas melnas vai melnbrūnas šķērssvītras.
16. Sarkanā klija (*Milvus m.milvus, L.* — Roter Milan oder Gabelweihe).	60—70	135—140	4—5 cm garāka, aste dziļi šķelta	Pamatkrāsa rūsgansarkana. Vecumā galva un kakls baltgani.

Kāju un pirkstu ar nagiem izskats	Kur sastopams, barība, lizda	Izskats lidojot
Stulmi bez spalvām, pirksti dzelteni.	Gājputns. Pie mums ierodas aprīlī un augustā-oktōbrī dodas uz dienvidiem. Mīl uzturēties purvainās, niedrājiem apaugušās krastmalēs, kur netrūkst arī kārklu un citu ceru. Lizdu taisa uz veciem niedŗu stublājiem vai kur citur stiebros vai niedrēs. Lizdas vietu nereti vien pavasaŗos nodod tēviņš, visādi izlidinādamies un gaisā rotaļādamies virs lizdas vietas. Izlaupa daudz putnu olu un cālēnu, ķeŗ arī ūdensputnus, zaķēnus, zivis, rāpuļus, kukaiņus u. c. Šim bīstamajam laupītāju putnam nav nekāda saudzēšanas laika.	Lidojums līdzīgs klijānam.
Stulmi bez spalvām, pirksti dzelteni.	Gājputns. Dzīves veids kā lauku lijai. Nav atļauts šaut.	Lidojums kā lauku lijai, tikai putns slaidāks un smailspārnaināks.
Stulmi līdz vidum apauguši spalvām. Pirksti dzelteni.	Gājputns. Biežāk sastopams Kurzemē. Dzīvo vienīgi līdzenumos. Lizdu taisa augstu, kādā skuju vai lapu kokā. Pārtiek no zivīm, mazākiem dzīvniekiem, kā, piem., pelēm, vardēm, ķirzakām, čūskām un noķeŗ kādreiz arī pa nelielam zaķēnam. Ķeŗ arī jaunus medību putnus. Kā retums saudzējama.	Lidojot siluetā var viegli pazīt no diezgan gaŗās, dziļi iešķeltās astes, kādas nav nevienam citam laupītāju putnam. Lizdas rajonā abi vecie putni gaisā bieži riņķo viens ap otru, bez mazākās spārnu plivināšanas.

Nosaukums	Ķermeņa gaŗums no knābja gala līdz astes galam cm	Ieplēstu spārnu platums cm	Astes gaŗums salidzinot ar spārnu gaŗumu, putnam sakļautiem spārniem sēžot	Spalvas krāsa
17. Melnā klija *(Milvus niger, Briss.* — Schwarzer Milan).	55—65	130	2—3 cm gaŗāka. Aste nedaudz šķelta	Ķermeņa virspuse melnganbrūna, apakšpuse rūsganbrūna ar melniem kāta plankumiem. Aste brūna, ar 7—8 šaurām tumši brūnām šķērssvītrām.

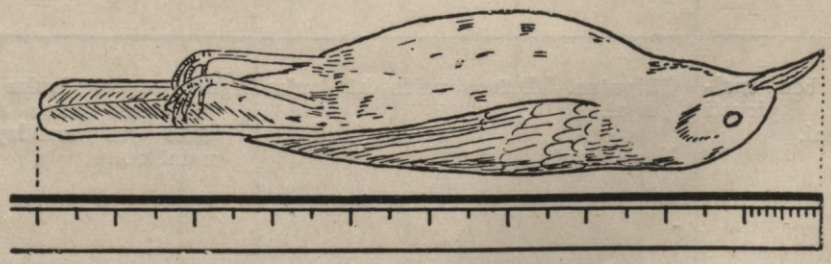

Att. 358. Putna gaŗuma mēri no knābja gala līdz astes galam, ķermeni un kaklu sevišķi neizstiepjot.

Pēc *N. Transehe's* un *R. Sināta* — Latvijas putni. Mežu dep. izd. 1936.

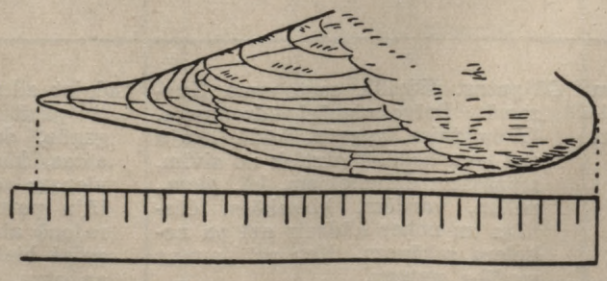

Att. 359. Spārnu gaŗumu mēri no salikta spārna līkuma līdz garākās lidspalvas galam.

Pēc *N. Transehe's* un *R. Sināta* — Latvijas putni. Mežu dep. izd. 1936.

Kāju un pirkstu ar nagiem izskats	Kur sastopams, barība, lizda	Izskats lidojot
Stulmi bez spalvām, pirksti dzelteni.	Visumā dzīves veids kā sarkanai klijai. Mīl ezeriem un upēm bagātus rajonus. Visvairāk pie mums sastopama Latgalē. Ierodas martā un uz dienvidiem dodas septembrī-oktōbrī. Lizdas atrod augstos kokos, galotnē vai tuvu pie galotnes, arvien tuvu pie stumbra. Izlieto arī citu putnu lizdas. Dēj 2—4 olas. Saudzējama.	Lidojumā kaut kas vidējs starp niedru liju un klijānu. Astes izgriezums nav liels, tomēr saskatāms, ar ko arī atšķiras no sarkanās klijas.

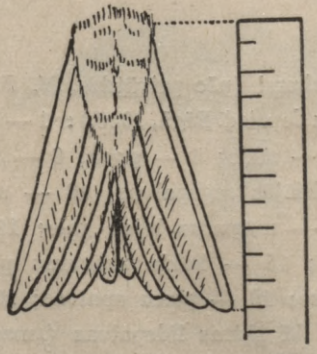

Att. 360. Astes gaŗumu mērī no astes spalvu saknēm līdz gaŗākās spalvas galam.

Pēc *N. Transehe*'s un *R. Sināta* — Latvijas putni Mežu dep. izd. 1936.

Att. 361. Putnu stulma („kājas") gaŗums ir attālums no apakšstilba un pēdas locītavas līdz vidējā pirksta pirmajai falangai.

Pēc *N. Transehe*'s un *R. Sināta* — Latvijas putni Mežu dep. izd. 1936.

Att. 362. Putnu ķermeņa daļu parastākie nosaukumi (pēc privātdoc. *N. Transehe*'s un Dr. *R. Sināta* — Latvijas putni, Mežu dep. izd. Rīgā, 1936.): 1 — bārdas svītra; 2 — ausu apkārtne; 3 — vaigi; 4 — rīkle; 5 — guza; 6 — krūtis; 7 — vēders; 8 — tūplis; 9 — astes apakšējās segspalvas; 10 — astes spalvas; 11 — astes virsējās segspalvas; 12 — muguras lejas gals; 13 — muguras lejas daļa; 14 — muguras augšdaļa; 15 — kakla muguras puse; 16 — pakausis; 17 — galvas virsa; 18 — piere; 19 — plecu spalvas; 20 — I šķiras lidspalvas („lielās" lidspalvas); 21 — II šķiras lidspalvas („mazās" lidspalvas); 22 — lielās spārnu segspalvas; 23 — mazās spārnu segspalvas; 24 — spārniņš; 25 — I šķiras lidspalvu segspalvas (roku segas); 26 — stulms; 27 — stilbs; 28 — I (pakaļējais) pirksts; 29 — II (iekšējais) pirksts; 30 — III (vidējais) pirksts; 31 — IV (ārējais) pirksts.

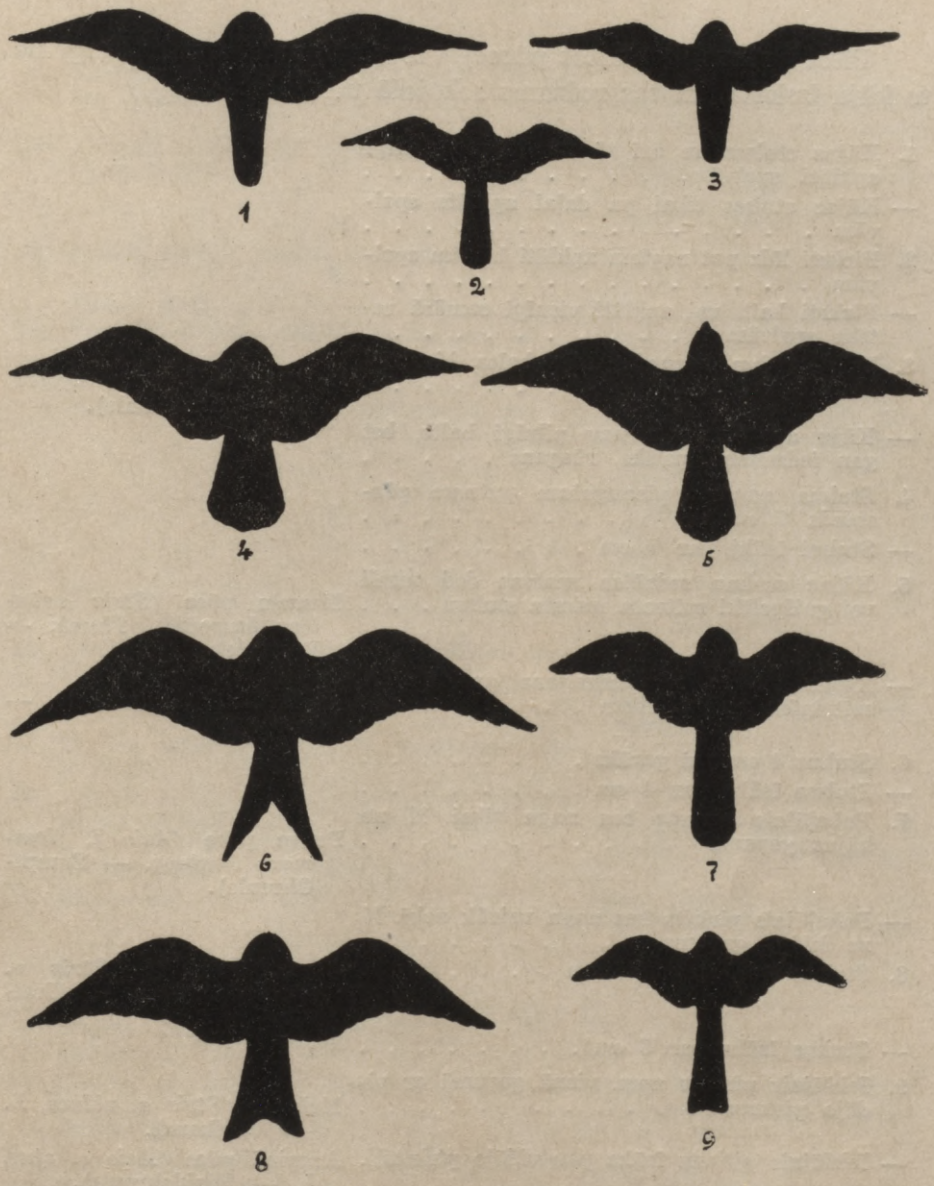

Att. 363. Parastāko plēsējputnu ēnu zīmējumi: 1 — dižais piekūns (*Falco p. peregrinus Tunst.*, Wanderfalke), 2 — lauku piekūns (*Falco t. tinnunculus L.*, Turmfalke), 3 — bezdelīgu piekūns (*Falco s. subbuteo L.*, Baumfalke), 4 — klijāns (*Buteo b. buteo L.*, Mäusebussard), 5 — ķīķis (*Pernis d. apivorus L.*, Wespenbussard), 6 — sarkanā klija (*Milvus m. milvus L.*, Roter Milan), 7 — vistinieks (*Accipiter g. gentilis L.*, Hühnerhabicht), 8 — melnā klija (*Milvus niger Briss.*, Schwarzbrauner Milan) un 9 — zvirbuļnieks (*Accipiter n. nisus L.*, Sperber).

Pēc *Viktor*'a *Schmidt*'a — Handbuch für den deutschen Waidmann. Verlag Carl Fromme in Wien. 1939, 82. lp.

Plēsējputnus (ieskaitot pūces) var viegli noteikt arī **vienīgi no to kāju izskata,** kā tas redzams sekojošā tabulā [1]):

1.	Kājas stulms un arī tā mugurpuse pilnīgi apklāti spalvām	2
—	Kājas stulms tikai pa daļai apklāts spalvām	14
2.	Pirksti līdz pat nagiem apklāti biezām spalvām	3
—	Pirksti kaili vai apklāti vienīgi samērā retām spalvām	12
3.	Kāju spalvu segums pilnīgi balts, biezs, it kā tūbveidīgs	Baltā pūce *(Nyctea nyctea, L.* — Schnee-Eule).
—	Kāju apspalvojums nav pilnīgi balts, bet gan iedzeltens, pelēks, rūsgans	4
4.	Stulma garums pieaugušam putnam pārsniedz 7 cm	5
—	Stulmi īsāki par 7 cm	6
5.	Kājas stulmu sedzējas spalvas dod tumši vai gaišpelēki svītrota izskata stulmu . . .	Ziemeļu pūce *(Strix nebulosa lapponica, Thunb.* — Barteule).
—	Kājas stulms rūsgandzeltens ar tumšām svītriņām un punktiem	Ūpis *(Bubo b. bubo, L.* — Uhu).
6.	Stulms 4 cm vai garāks	7
—	Stulms īsāks par 4 cm	10
7.	Pakaļējais pirksts bez naga tikai ¼ no kājas garuma	Purva pūce *(Asio f. flammeus Pontopp.* — Sumpf-Ohreule).
—	Pakaļējais pirksts bez naga vairāk nekā ¼ no kājas garuma	8
8.	Stulms garāks par 5 cm	Garastainā pūce *(Strix u. uralensis, Pall.* — Uralkauz).
—	Stulms īsāks par 5 cm	9
9.	Iekšējais pirksts apm. vienā garumā ar vidējo pirkstu	Mežpūce *(Strix a. abluco, L.* — Waldkauz).
—	Iekšējais pirksts īsāks par vidējo pirkstu .	Ausainā pūce *(Asio o. otus, L.* — Waldohreule).
10.	Kāja apm. 1,5 cm gara	Apodziņš *(Glaucidium p. passerinum, L.* — Sperlingskauz).
—	Kāja apm. 2,5—3 cm gara	11

---

[1]) Sastādīts pēc 1) Dr. *C. R. Hennicke*'s — Die Fänge der in Mitteleuropa vorkommenden Raubvögel. Dresden 1905, un 2) *N. Transehe*'s un *R. Sināta* — Latvijas putni. 1936.

Tabulā nav minēti tie plēsējputni, kuŗi pie mums novēroti tikai kā maldu viesi.

11. Vidējais pirksts ar nagu gaŗāks par kājas stulmu . . . . . Svītrainā pūce *(Surnia u. ulula,* L. — Sperbereule).

— Vidējais pirksts ar nagu tikpat gaŗš kā kājas stulms . . . . . Bikšainais apogs *(Aegolius t. tengmalmi, Gm.* — Rauhfußkauz).

12. Pirksti apklāti vienīgi paretām spalvām . Apogs *(Athene n. noctua, Scop.* — Steinkauz).

— Pirksti kaili 13

13. Pakaļējā pirksta nags 4 cm un gaŗāks . . Klinšu ērglis *(Aquila ch. chrysaëtos, L.* — Steinadler).

— Pakaļējā pirksta nags īsāks par 4 cm . . Mazais ērglis *(Aquila clanga, Pall.* — Schelladler un arī, *Aquila p. pomarina, Brehm.* — Schreiadler, kuŗš visumā mazāks par minēto un arī gaišākā krāsā. Biežāk pie mums sastopams pēdējais un atšķirt vienu no otra dažreiz ļoti grūti).

14. Stulms līdz pirkstiem apklāts spalvām, vienīgi muguras puse kaila . . . . . Bikšainais klijāns *(Buteo l. lagopus, Leach.* — Rauhfußbussard).

— Stulma segums ar spalvām nesniedzas līdz pirkstiem 15

15. Ārējais pirksts grozāms un to var izgriezt kā uz priekšu, tā arī atpakaļ . . . . . Zivērglis *(Pandion h. haliaëtus, L.* — Fischadler).

— Ārējais pirksts nav grozāms 16

16. Stulms īsāks par vidējo pirkstu . . . . . Dižais piekūns *(Falco p. peregrinus, Tunst.* — Wanderfalke).

— Stulms gaŗāks par vidējo pirkstu 17

17. Stulms divkārt gaŗāks par vidējo pirkstu . 18

— Stulms nav divkārt gaŗāks par vidējo pirkstu 20

18. Stulma gaŗums 8—9 cm . . . . . Niedŗu lija *(Circus a. aeruginosus, L.* — Rohrweihe).

— Stulma gaŗums 6—7 cm 19

19. Ārējā pirksta nags apm. 2 mm īsāks par iekšējā pirksta nagu . . . . . Pļavu lija *(Circus pygargus, L.* — Wiesenweihe).

— Ārējā pirksta nags 5—7 mm īsāks par iekšējā pirksta nagu . . . . . Lauku lija [*Circus c. cyaneus, L.* (Kornweihe) un arī gaŗastes lija *(Circus macrourus, Gm.* — Steppenweihe]. Abas sugas pie mums sastopamas reti — vairāk tikai caurceļošanas laikos rudeņos un pavasaŗos, pirmā tomēr redzama biežāk.

20. Stulmu priekšpusē lielas šķērsām ejošas plāksnes 21

— Stulma priekšpuse bez šķērsplāksnēm, lielākais pie pirkstu sākuma dažas plāksnes . 26

21. Stulma mugurpusē rinda šķērsplākšņu . . Klijāns *(Buteo b. buteo, L.* Mäusebussard) un rūsganais klijāns *(Buteo buteo Zimmermannae, Ehmke* — Falkenbussard). Pirmais vairāk sastopams Kurzemē un Zemgalē; pēdējais izplatīts vairāk Vidzemē. Dažreiz var atšķirt no gaišākās krāsas.

— Stulma mugurpuse bez šķērsplāksnēm, vai arī tanī redzamas vienīgi plāksnēm atbilstošas rievas 22

22. Stulms īsāks par 10 cm 23

— Stulms 10 cm vai garāks 25

23. Stulma plākšņu skaits apm 6—8 . . . . Sarkanā klija *(Milvus m. milvus, L.* — Roter Milan) un arī melnā klija *(Milvus niger, Briss.* — Schwarzbrauner Milan). Pēdējo biežāk sastop Vidzemē, īpaši Lubānas apkārtnē, pirmo vairāk Kurzemē.

— Stulma plākšņu vairāk par 8 24

24. Stulms 7—9 cm garš . . . . . Vistinieks *(Accipiter g. gentilis, L.* — Hühnerhabicht — vistu vanags).

— Stulms 5—6 cm garš . . . . . Zvirbuļnieks *(Accipiter n. nisus, L.* — Sperber — zvirbuļu vanags).

25. Stulma kailā daļa garāka vai tikpat gara kā vidējais pirksts bez naga . . . . . Čūsku ērglis *(Circaëtus gallicus, Gm.* — Schlangenadler).

— Stulma kailā daļa īsāka par vidējo pirkstu bez naga . . . . . Jūras ērglis *(Haliaeëtus albicilla, L.* — Seeadler).

26. Šķērsplāksnes tikai pie pirkstu galiem . . Ķīķis *(Pernis a. apivorus, L.* — Wespenbussard).

— Šķērsplāksnes atrodas gandrīz pa visu pirkstu virspusi 27

27. Vidējais pirksts vairāk nekā 1 cm īsāks par stulmu 28

— Vidējais pirksts tikai nedaudz īsāks par stulmu 29

28. Nagi melni . . . . . Lauku piekūns *(Falco t. tinnunculus, L.* — Turmfalk — dzeltenais vanadziņš).

— Nagi iedzelteni, kājas sarkanas . . . . . Kukaiņu piekūns *(Falco v. vespertinus, L.* — Rotfußfalk).

29. Ārējam pirkstam 12—15 šķērsplākšņu . . Bezdelīgu piekūns *(Falco s. subbuteo, L.* — Baumfalk).

— Ārējam pirkstam 7—10 šķērsplāksnes . . Purva piekūns *(Falco columbarius regulus, Pall.* — Merlinfalk — purva vanadziņš).

Lielvācijā oficiāli pieņemtie medību signāli[1])

1. **Modināšanai** (Das hohe Wecken).

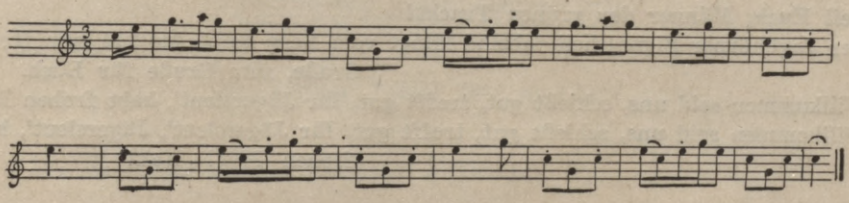

Wachet auf, Ihr Gesellen, schon grüßt uns der Morgensonne Pracht.
Hunde laut bellen, vorbei ist die Nacht!
Liebchen, zu minniglicher Lust hab ich nicht Zeit,
Hifthorn mit silberhellem Klang ruft zum Gejaid!

2. **Jādodas laukā** (Aufbruch zur Jagd).

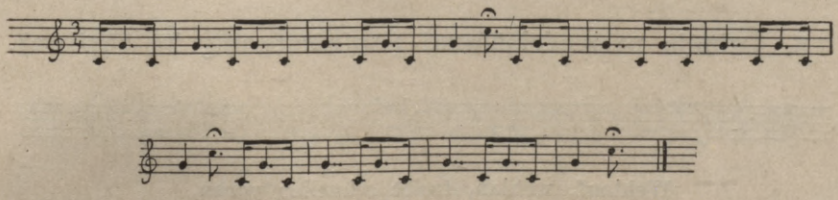

Frisch auf zur Jagd, vorbei die Nacht, laßt uns jetzt jagen!
Frisch auf zur Jagd, vorbei die Nacht, laßt uns jetzt jagen!
Frisch auf zur Jagd, vorbei die Nacht, laßt uns jetzt jagen!

---

[1]) Skat. pilnīgo sakopojumu *Walter Frevert* — Jagdliches Brauchtum. Herausgegeben im Auftrage des Reichsbundes Deutsche Jägerschaft. Verlag Paul Parey, Berlin 1942.

3. **Mednieku apsveikšana ierodoties** (Begrüßung).

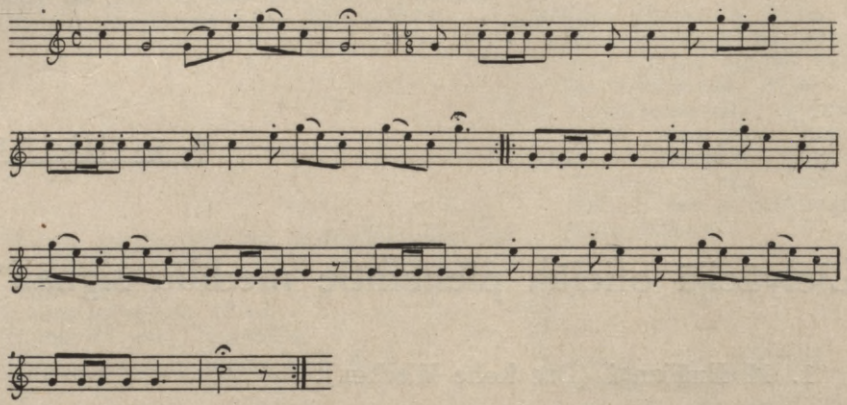

Heil Euch, Männer der grünen Tracht!
Der Jagdhörner Signal hell jubelnd klingt vom Berg herab ins Tal zum frohen Gruße, zum Gruße für Euch.
Willkommen seid uns, schießt gut, trefft gut, Ihr Jägersleut', habt frohen Mut.
Willkommen seid uns, schießt gut, trefft gut, Ihr Jägersleut', Jägersleut', habt frohen Mut! Heil!

4. **Lēnām dzīt** (Langsam treiben! Anblasen des Treibens).

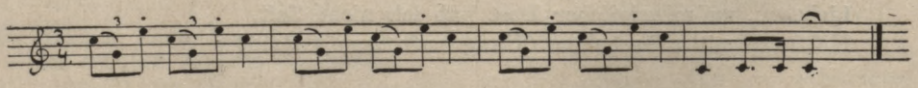

Fanget an, treibt jetzt voran!
Fanget an, treibt jetzt voran!
Fanget an, treibt jetzt voran! Treiber geht los!

5. **Dzinēju uzmundrināšanai** (Aufmunterung im Treiben).

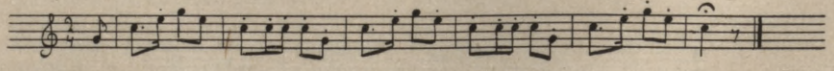

Wohlauf, wohlan, treibt schneller voran,
wohlauf, wohlan, treibt schneller voran,
wohlauf, wohlan, voran!

6. **Skaļi dzīt** (Laut treiben!).

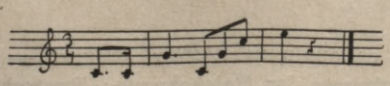

Macht mehr Krach, macht viel mehr Krach!

7. **Klusi dzīt** (Stumm treiben!).

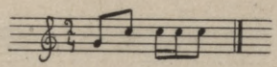

Treibt leise und still!

8. **Apstāties** (Halt!).

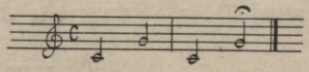

Halt an, halt an!

9. **Labais spārns** (Rechter Flügel).

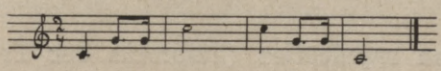

Am rechten Flügel, hört mal her!

10. **Kreisais spārns** (Linker Flügel).

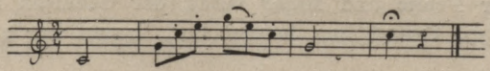

Horcht jetzt auf, Ihr Treiber zur Linken!

11. **Vidus** (Mitte).

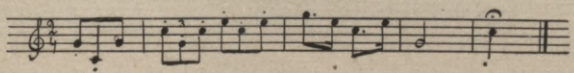

Mitte, die Mitte, die Mitte, hört her, Euch gilt mein Rufen!

12. **Vairs nešaut** (Aufhören zu schießen!).

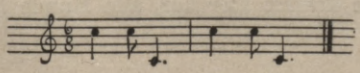

Hahn in Ruh, Hahn in Ruh!

13. **Kur esi tu?** (Hegeruf).

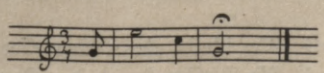

Wo bist Du denn?

14. **Esmu šeit** (Antwort).

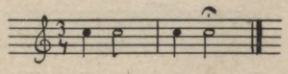

Bin hier, bin hier!

15. **Medniekiem sapulcēties** (Sammeln der Jäger).

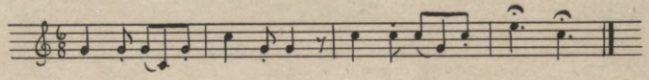

Jägersleute, versammelt Euch! Ich hab' Euch was zu sagen.

16. **Dzinējiem sapulcēties** (Sammeln der Treiber).

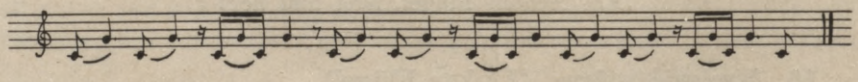

Der Treiber Franz und Meier Hans, der Schulzen Sepp und
Müllers Depp, kommt her, kommt her, kommt her zusammen!

17. **Suņu sasaukšana** (Hunderuf).

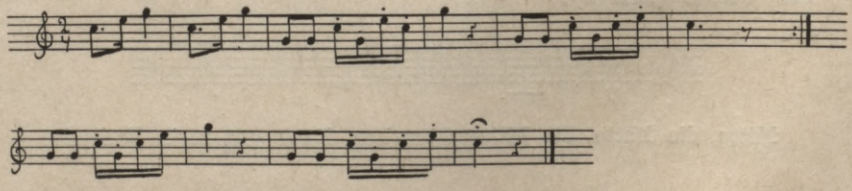

Hunde her, Hunde her! Alle Hunde kommt hier her, alle Hunde kommt hier
her! Alle Hunde kommt hier her, alle Hunde kommt hier her!

18. **Vedēji šurp** (Wagenruf).

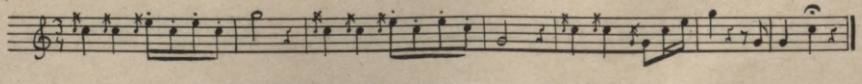

Johann, Johann! Wo bleibt denn das Gespann?
Johann, Johann! Wo bleibt denn das Gespann?
Johann, Johann, komm endlich heran, komm doch ran!

19. **Palīgā sauciens** (Notruf).

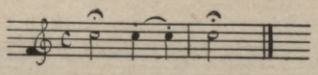

Helft, bin in Not!

Piezīme: Mednieku palīgā saucienu kā ar medību tauri, tā arī ar svilpi vai kliedzienu „Hopp" arvien dod pēc schēmas — . . —, gaŗi, īsi, īsi, gaŗi. Ja šo signālu dod ar šāvieniem, tad 3 sek. pēc atsevišķa šāviena noraida dubultšāvienu un pēc tālākām 3 sek. vēl vienu atsevišķu šāvienu.

20. **Pie ēdiena** (Zum Essen).

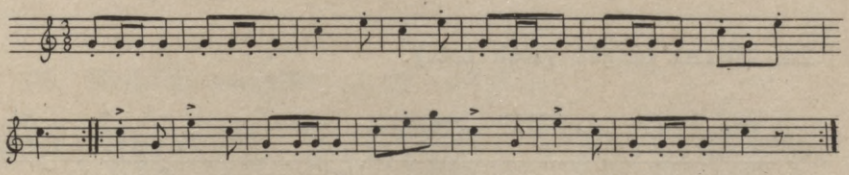

Kommt doch herbei, kommt doch herbei, Jäger, Treiber, kommt doch herbei, kommt doch herbei! Essen gibt's jetzt!

21. **Alnis beigts** (Elch tot!).

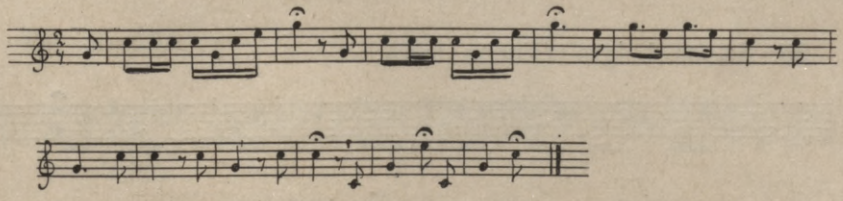

Der Elch mit den Schaufeln reich vereckt, er liegt in dem Schilf dahingestreckt.
Der Elch, der Elch ist tot!
Dir den Bruch vom Erlenbaum! Halali! Halali!

22. **Briedis staltradzis beigts** (Hirsch tot!).

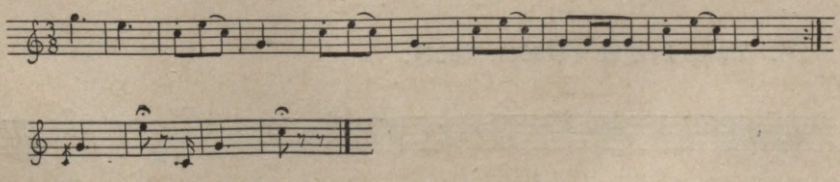

Hirsch tot!
Den edlen Hirsch im tiefen Tann nach hoher herrlicher Pirsch ich mir gewann.
Halali! Halali!

23. **Mežcūka beigta** (Sau tot!).

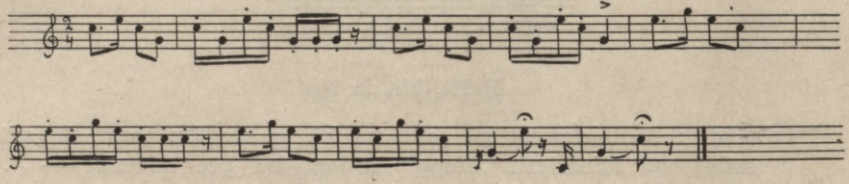

Gestern Abend schoß ich auf ein grobes Schwein,
gestern Abend schoß ich auf 'ne Sau.
Gestern Abend war mein Schatz mit mir allein,
gestern Abend zielt' ich ganz genau. Halali! Halali!

24. **Stirna beigta** (Reh tot!).

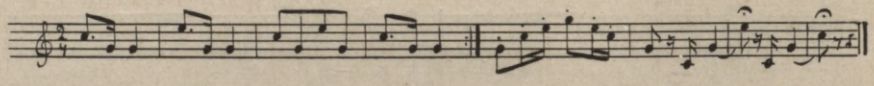

Bock ist tot, Bock ist tot! Einen Bock, den schieß ich gern, sechs Enden trägt sein Gehörn.
Halali! Halali!

25. **Lapsa beigta** (Fuchs tot!).

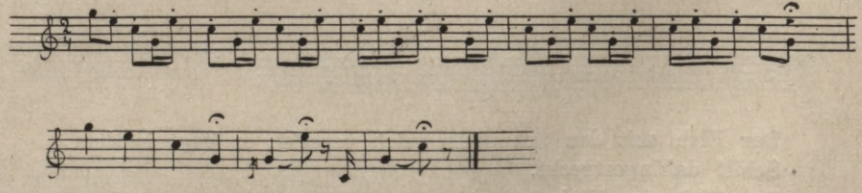

Füchslein rot, bist jetzt tot.
Frech und keck, liegst du heute auf der Streck'.
Alle List zwecklos ist, bist nun doch in's Garn gegangen.

26. **Zaķi beigti** (Hasen tot!).

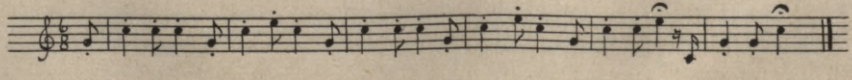

Der Has' ist tot, ist mausetot.
Er hat den ganzen Balg voll Schrot.
Der Has' ist tot! Der Has' ist tot!

27. **Putni beigti** (Flugwild tot!)

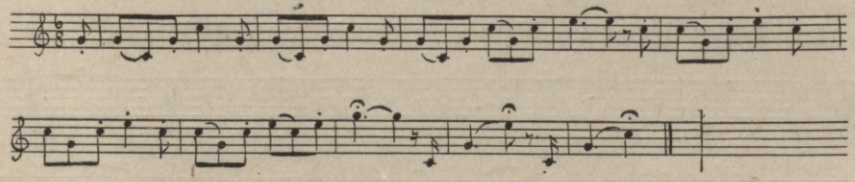

Das Flugwild schnell streicht,
der Schrotschuß erreicht Fasanen und Enten nicht leicht.
Das Flugwild schnell streicht,
der Schrotschuß erreicht Fasanen und Enten nicht leicht.
Halali! Halali!

28. **Medības beigušās** (Jagd vorbei!).

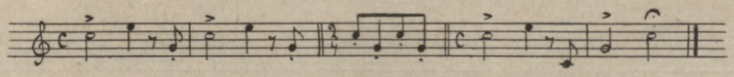

Jagd aus, die Jagd aus!
Das Jagen ist zu Ende, zu Ende!

29. **Halali!**

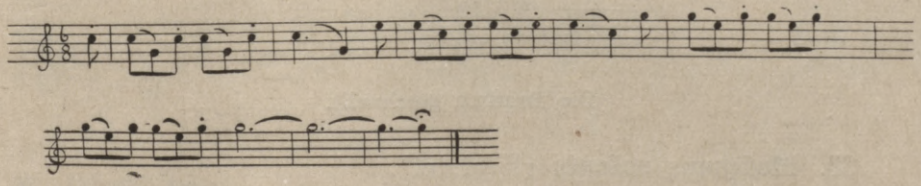

Wir grüßen das edele Waidwerk,
wir grüßen das edele Waidwerk,
wir grüßen das edele Waidwerk mit Horrido!

Signāli medībās ar dzinējsuņiem (Rīdību signāli).

(Brackenjagd-Signale.)

30. **Laiks doties medībās** (Aufbruch zur Jagd).

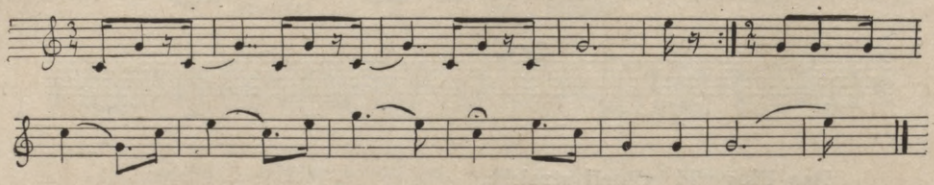

Frisch auf zur Jagd, vorbei die Nacht, es will jetzt tagen.
Den Halbmond blast, daß es schallt durch den grünen Wald.
Auf zum frohen Jagen!

31. **Mednieki nostādīti** (Es ist angestellt).

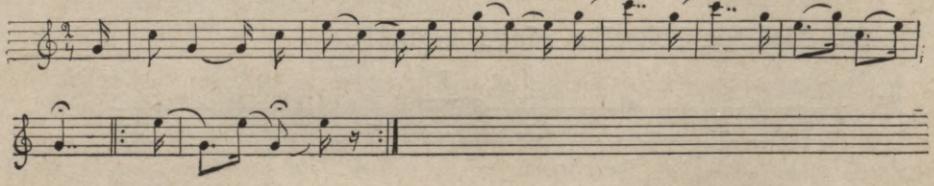

Die Schützen, sie stehen auf dem Wechsel auf Wacht,
habt acht, es ist jetzt angestellt.
Hört's in der Runde! Jäger und Hunde!

32. **Palaist suņus** (Hunde los!).

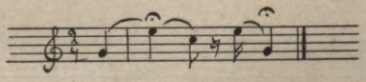

Die Bracken geschnallt.

33. **Medījums nošauts** (Wild tot).

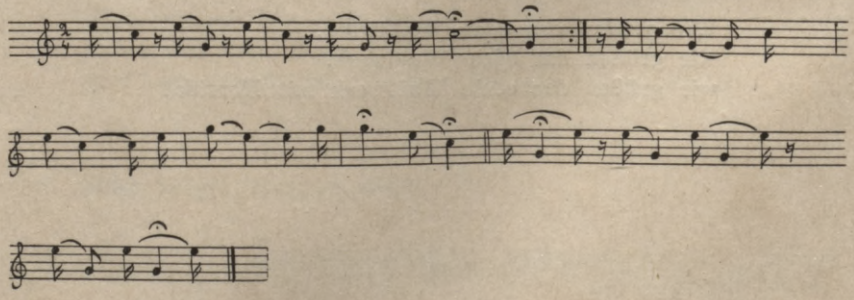

Das Wild ist tot von grobem Schrot zur Strecke.
Ihr Hunde „Flott" und „Hurtig" und der „Wacker",
Wild ist tot, ist tot, zur Strecke, hört's in der Runde Jäger und Hunde.

34. **Sapulcēties** (Sammeln).

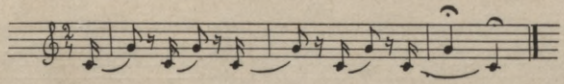

Die Jägerei kommt schnell herbei zusammen.

35. **Suņus pie saites** (Hunde aufkoppeln).

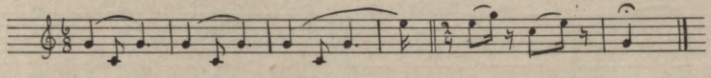

Koppelt auf, koppelt auf eure Bracken, aber schnell und fest!

Vietējos medību signālus izstrādāja mežkopju biedrība „Šalkone", un tos pieņēma arī L. M. B. Savienība. Signālu skaits daudz mazāks nekā Lielvācijā pieņemto [1]), un tie bija šādi:

1. Iesākt dzīt! **2. Kreisais spārns lēnak!** **3. Labais spārns**

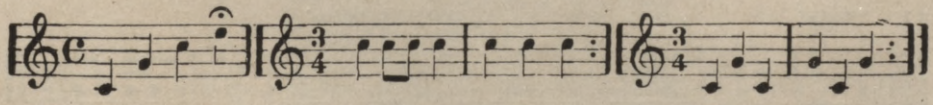

4. Apstaties! **5. Dzenot.**

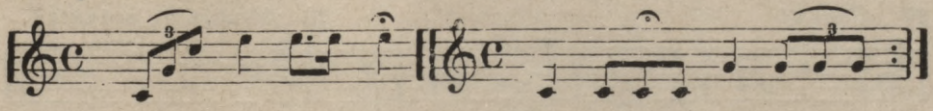

6 Dzinēji šurp!

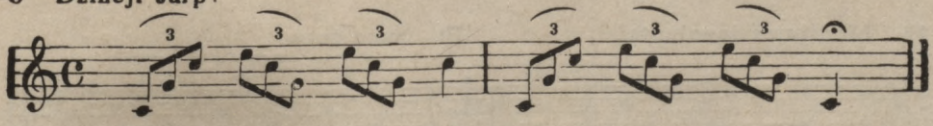

7. Pajūgus šurp! **8. Mednieki šurp!**

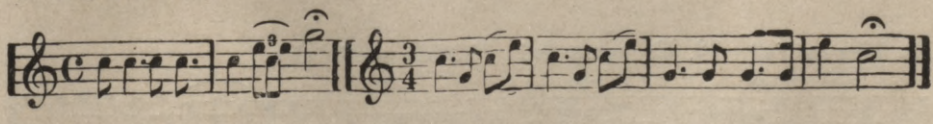

[1]) *W. Frevert* — Jagdliches Brauchtum. Berlin. 1942, kopskaitā uzdod 51 medību signālu.

9. Zaķis!

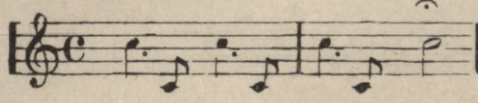

10 Lapsa!

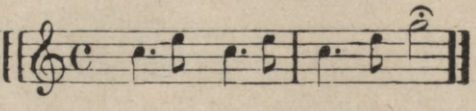

11 Stirna!

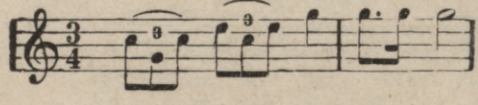

12 Putni!

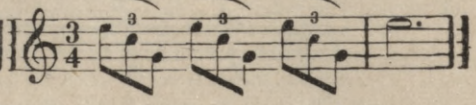

13. Mežcūka!

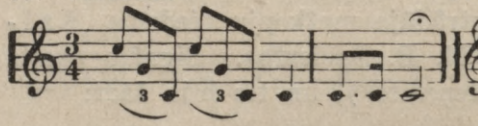

14 Vilks!

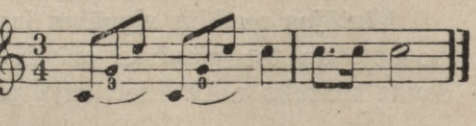

15. Lūsis!

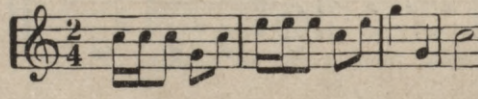

16. Briedis!

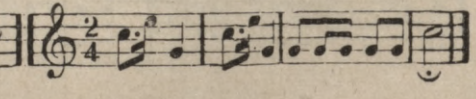

17 Cauna!

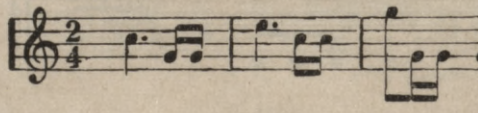

18 Medijums nošauts!

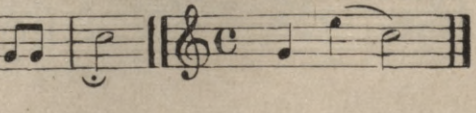

19. Medijums ievainots!

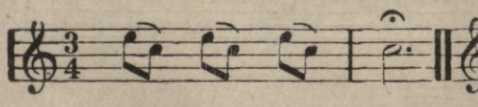

20. Suņi šurp!

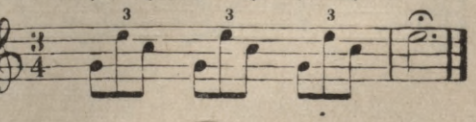

21. Kur esi tu? 22. Es esmu še! 23. Malu mednieks!

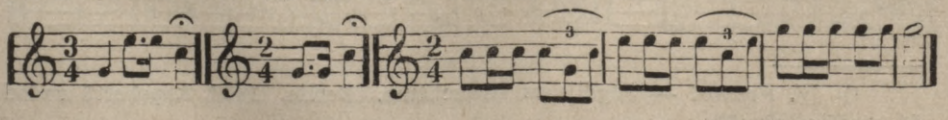

Medību signāli ir veca mednieku paraža, un agrāk valdīja ieskats, ka īsts mednieks nevar būt bez sava medību raga (taures). Kā no iepriekšējā redzams, tad medību signālu melōdijas ir ļoti vienkāršas, un tās var viegli iemācīties arī mazāk mūzikāls mednieks [1]), ja vien netrūkst kaut nelielas pacietības. Pielietotās pūles tomēr daudzkārtīgi atmaksājas, jo labi izpildīti medību signāli ievērojami vairo medību daiļumu. Medību signāliem ir arī liela praktiska nozīme, jo ar to palīdzību viegli iespējama medību vadība. Tagad tirgū sastopami arī nelieli medību ragi, kas sveŗ tikai ap 200—250 g un pat kabata ērti nēsājami.

[1]) Skat. *Jacob* — So blasen die Jäger. Verlag Parey.

Statistika, kas raksturo

Zvēru un putnu nosaukums un

Virsmežniecība	Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas		Zaķi		Lapsas
		buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas	pelēkie	baltie	
1. Ainažu	—	—	—	—	—	227	383	272	270	117
2. Aizputes	36	—	—	9	6	264	394	666	123	335
3. Alūksnes	—	1	—	—	—	205	326	485	461	144
4. Aizupes	—	—	—	6	13	41	59	—	—	—
5. Baldones	1	6	11	26	60	213	405	475	265	173
6. Balvu	—	—	—	—	—	117	228	303	265	108
7. Bauskas	—	11	13	2	2	279	520	1229	26	296
8. Bebrenes	—	24	29	—	—	237	392	1619	125	145
9. Bīriņu	—	—	—	—	—	127	204	361	107	137
10. Burtnieku	—	—	—	—	—	235	440	590	280	144
11. Cēsu	—	—	—	—	—	101	156	371	192	135
12. Cesvaines	—	—	—	—	—	269	465	374	293	69
13. Daudzevas	1	35	35	—	—	318	519	323	299	121
14. Daugavpils	—	—	—	—	—	105	226	507	90	105
15. Dundagas	65	8	10	3	3	269	413	223	106	233
16. Dzērbenes	—	—	—	—	—	100	163	279	333	113
17. Engures	29	11	17	—	—	242	450	396	223	224
18. Gaujienas	—	8	14	—	—	200	400	420	332	179
19. Grīvas	—	—	—	—	—	198	449	901	114	112
20. Gulbenes	2	—	—	—	—	148	253	393	262	140
21. Īles	24	3	5	22	39	249	396	636	71	241
22. Inčukalna	—	—	—	—	—	202	345	202	148	157
23. Jaunpils	14	—	—	7	7	175	270	605	108	224
24. Jēkabpils	—	—	—	—	—	232	444	462	309	132
25. Kalsnavas	—	—	—	—	—	216	375	592	403	159
26. Kandavas	109	4	5	—	—	186	264	526	128	157
27. Kārsavas	—	—	—	—	—	115	179	588	183	159
28. Kokneses	—	—	—	—	—	255	460	648	392	227
29. Krāslavas	—	—	—	—	—	120	279	496	180	122
30. Kuldīgas	—	15	22	25	17	238	383	510	164	200
31. Kursīšu	47	25	36	33	54	435	628	915	199	374
32. Lejas	—	—	—	—	—	256	475	316	314	119
33. Lielupes	35	9	15	1	—	270	440	445	195	200
34. Liepājas	55	—	—	—	—	257	411	628	54	283
35. Liepnas	—	—	—	—	—	38	73	162	309	99
36. Līvānu	—	3	5	—	—	177	286	632	163	180
37. Lubānas	—	1	—	—	—	51	96	167	143	40
38. Lutriņu	42	13	14	—	—	266	355	441	224	220
39. Madonas	—	—	—	—	—	120	199	279	386	132
40. Mazsalacas	—	—	—	—	—	256	407	567	500	208
41. Nītaures	—	—	—	—	—	114	206	520	286	152
42. Piltenes	22	—	—	36	80	150	270	250	80	140
43. Popes	40	5	8	15	20	320	560	400	170	290
44. Priekules	16	—	—	—	—	344	558	1000	70	349
45. Raiskuma	—	—	—	—	—	22	38	78	52	36
46. Rembates	2	—	—	—	—	303	520	534	280	192
47. Rendas	22	10	10	14	15	184	278	428	212	217
48. Rēzeknes	—	—	—	—	—	119	245	1145	159	179
49. Rucavas	82	—	—	—	—	351	530	450	100	262
50. Rušonu	2	—	—	—	—	105	234	592	168	121
51. Saldus	2	—	—	2	50	75	150	300	56	150
52. Saukas	—	14	13	—	—	182	335	406	161	110
53. Sēlpils	—	17	22	—	—	279	393	325	272	115

[1]) Pēc Mežu departamenta datiem, kas iespiesti žurn. „Medn. un Makšķ." 1940. g. № 8.

mūsu medību saimniecību[1])

5. pielikums.

skaits valsts mežos uz 1. IV 1940. g.

Āpši	Caunas	Lūši	Bebri	Ūdri	Vilki	Seski	Vāveres	Meduņi	Rubeņi		Mežirbes	Ūpji	Ērgļi
									pelēkie	baltie			
66	11	1	—	1	—	20	260	65	277	115	766	—	—
230	46	—	—	7	—	—	—	60	460	—	513	8	—
170	7	—	—	4	—	—	—	150	484	12	897	15	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
180	15	—	—	12	—	4	232	96	519	—	830	1	—
28	1	2	—	1	—	—	—	57	680	246	243	9	8
241	19	—	—	10	—	—	—	10	323	—	161	6	—
124	13	4	—	—	—	—	—	13	227	37	576	1	25
105	7	—		—	—	30	200	24	428	43	494	7	2
140	—	—	—	—	—	—	—	20	460	90	660	—	—
141	3	—	—	10	—	—	200	15	262	4	415	14	4
103	3	13	—	5	—	29	190	111	398	17	491	4	—
192	18	—	—	—	—	—	—	58	107	—	792	—	—
91	—	—	—	—	—	—	—	—	98	10	123	20	4
156	30	—	4	20	—	24	395	87	336	—	664	10	13
95	4	—	—	—	—	—	—	33	215	2	475	—	—
206	8	—	—	3	—	10	130	32	168	—	934	4	3
169	24	—	—	8	—	—	—	89	519	61	461	14	—
303	2	—	—	5	3	—	—	—	497	—	543	—	3
111	13	26	—	15	—	—	—	155	278	10	1430	12	14
384	46	—	—	1	—	1	238	—	212	—	616	6	—
81	1	—	—	2	—	—	—	59	298	6	207	—	2
319	33	—	—	10	—	25	162	—	227	—	642	—	—
125	17	5	—	2	—	—	—	60	450	65	737	6	—
117	4	—	—	4	6	—	—	97	667	50	643	—	—
187	6	—	—	—	—	—	—	23	188	6	672	—	2
78	2	—	—	6	7	—	—	26	616	89	446	8	4
217	27	—	—	6	—	—	—	100	899	2	971	—	—
135	—	—	—	—	—	—	—	—	344	—	519	9	—
200	9	—	—	1	—	10	66	65	238	—	748	—	—
235	85	—	—	1	—	—	—	—	482	—	831	—	—
127	4	—	—	—	—	—	—	149	399	2	613	12	—
265	10	—	—	—	—	—	—	85	380	55	535	10	—
179	19	—	—	8	—	30	175	20	311	19	523	4	—
28	11	17	—	—	—	7	90	73	270	61	357	8	5
64	2	—	—	—	—	—	—	44	698	197	617	2	5
28	—	3	—	1	—	—	—	80	262	68	340	8	9
131	36	—	—	14	—	—	—	75	321	—	608	—	—
104	4	—	—	14	—	—	—	117	412	21	528	6	—
107	8	—	—	—	—	—	—	83	411	63	675	6	—
161	11	—	—	—	—	—	—	58	352	22	879	2	—
120	17	—	—	8	—	40	200	85	250	—	475	13	—
115	20	—	2	12	—	14	40	200	450	—	700	20	2
344	63	—	—	8	—	8	50	—	108	—	434	—	—
40	—	—	—	—	—	4	80	12	42	—	88	4	—
146	10	—	—	—	—	—	—	55	443	55	734	4	—
124	35	—	—	6	—	—	—	128	421	—	801	4	2
140	—	—	—	—	—	—	—	20	763	68	386	2	—
189	33	—	—	6	—	—	—	69	166	72	324	15	—
68	—	—	—	8	—	—	—	—	450	—	306	—	—
143	13	—	—	—	—	—	132	—	172	—	325	—	—
101	8	—	—	—	—	—	—	85	177	6	596	—	—
108	22	—	—	5	—	—	—	106	525	35	814	9	—

Virsmežniecība	Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas		Zaķi		Lapsas
		buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas	pelēkie	baltie	
54. Skrundas	35	6	12	3	11	309	502	679	227	231
55. Slātes	2	4	4	—	—	202	430	570	220	165
56. Smiltenes	—	—	—	1	6	311	453	345	328	184
57. Stāmerienes	—	—	—	—	—	170	290	480	455	136
58. Strenču	—	19	34	—	—	467	733	472	301	195
59. Šlīteres	57	26	38	—	—	250	510	390	117	279
60. Sakas	48	—	—	15	35	230	373	296	73	158
61. Talsu	15	4	5	2	—	266	425	360	181	131
62. Taurkalna	—	37	56	1	3	303	478	318	257	179
63. Tukuma	2	2	2	—	—	132	189	231	125	118
64. Ugāles	72	15	23	164	402	406	808	557	233	320
65. Valdemārpils	15	—	—	—	—	169	334	238	110	212
66. Valmieras	—	—	—	—	—	193	287	424	149	186
67. Vecmoku	35	14	21	—	—	160	310	400	150	200
68. Vecmuižas	—	14	14	2	2	185	249	357	204	160
69. Vecsalacas	—	9	16	—	—	255	406	321	240	152
70. Ventspils	9	6	7	5	8	155	220	405	71	167
71. Viļaku	—	—	—	—	—	110	200	695	260	115
72. Viļēnu	—	—	—	—	—	227	363	669	210	137
73. Vircavas	—	—	—	20	45	340	550	1000	30	300
74. Zālītes	9	10	10	—	—	359	462	444	214	213
75. Zilupes	—	—	—	—	—	98	177	499	131	102
76. Mežu pētīšanas st. izmēģ. mežniec.	—	—	—	—	—	10	14	20	—	5
Kopā	947	389	546	410	876	15770	26546	35705	15091	13021

Ziņas par 1939./40. g. nošautiem

Virsmežniecība	Medībās nošauti							No malu medniekiem nošauti						
	Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas		Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas	
		buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas		buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas
1. Ainažu	—	—	—	—	—	52	60	—	—	—	—	—	1	—
2. Aizputes	10	—	—	—	—	79	108	—	—	—	—	—	—	—
3. Alūksnes	—	—	—	—	—	66	56	—	—	—	—	—	1	1
4. Aizupes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Baldones	1	—	—	2	8	59	77	—	—	—	—	—	—	1
6. Balvu	—	—	—	—	—	8	4	—	—	—	—	—	—	2
7. Bauskas	—	—	—	—	—	64	98	—	—	—	—	—	1	1
8. Bebrenes	—	—	—	—	—	24	50	—	—	1	—	—	1	—
9. Bīriņu	—	—	—	—	—	30	30	—	—	—	—	—	—	—
10. Burtnieku	—	—	—	—	—	25	26	—	—	—	—	—	—	—
11. Cēsu	—	—	—	—	—	14	25	—	—	—	—	—	—	—
12. Cesvaines	—	—	—	—	—	48	66	—	—	—	—	—	—	—
13. Cīravas	9	—	—	—	—	17	21	1	—	—	1	1	2	4
14. Daudzevas	—	—	9	—	—	78	137	—	—	—	—	—	—	—
15. Daugavpils	—	—	—	—	—	29	28	—	—	—	—	—	—	1
16. Dundagas	38	—	—	—	—	78	56	—	—	—	—	—	1	1
17. Dzērbenes	—	—	—	—	—	16	10	—	—	—	—	—	2	1
18. Engures	14	1	—	—	—	58	63	—	1	—	—	—	—	1
19. Gaujienas	—	1	—	—	—	56	101	—	—	—	—	—	—	—
20. Grīvas	1	—	—	—	—	56	98	—	—	—	—	—	—	—
21. Gulbenes	—	—	—	—	—	22	10	—	—	—	—	—	—	—
22. Īles	19	—	—	8	14	99	166	1	—	—	—	—	1	2

Apši	Caunas	Lūši	Bebri	Ūdri	Vilki	Seski	Vāveres	Meduņi	Rubeņi		Mežirbes	Ūpji	Ērgļi
									pelēkie	baltie			
166	55	—	—	—	—	3	50	—	291	—	543	—	—
50	11	3	—	3	—	10	300	10	450	156	88(	12	—
153	24	—	10	3	—	10	164	75	330	12	54[illegible]	10	—
90	7	9	—	—	—	—	106	130	612	52	1105	21	13
152	8	—	—	7	—	—	40	70	449	18	583	13	3
219	30	—	—	26	—	40	200	380	250	—	1000	24	8
84	16	—	—	—	—	—	—	5	68	—	243	—	—
92	11	—	5	3	—	4	237	37	166	—	451	—	—
226	12	—	—	5	—	—	—	154	322	—	744	3	—
88	2	—	—	2	—	10	30	18	205	6	40(	2	—
243	77	—	38	39	—	30	441	286	524	—	1236	2	—
162	13	—	—	10	—	—	100	110	471	—	86[illegible]	—	—
186	2	—	—	2	—	—	—	36	627	24	351	2	—
175	30	—	—	4	—	10	80	20	310	—	700	5	—
151	16	—	—	14	—	—	—	85	395	—	441	8	5
54	6	—	—	1	—	—	—	58	224	7	448	2	2
114	17	—	—	2	—	—	160	19	283	—	398	13	2
80	—	10	—	—	1	4	87	78	402	58	482	6	8
78	1	—	—	—	—	6	263	51	875	206	390	2	—
410	20	—	—	10	—	5	20	8	150	—	100	—	—
182	22	—	—	—	—	—	—	80	361	7	611	10	—
76	4	—	—	2	—	14	206	8	486	68	311	—	4
—	10	—	—	—	—	—	—	—	10	—	40	—	—
10992	1174	93	59	357	17	402	5324	4900	27401	2223	43023	418	156

un krītušiem zvēriem valsts mežos

Ziemas salā, no slimībām un citos apstākļos krituši							Kopā						
Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas		Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas	
	buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas		buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas
—	—	—	—	—	81	70	—	—	—	—	—	134	130
—	—	—	—	—	12	41	10	—	—	—	—	91	149
—	—	—	—	—	11	45	—	—	—	—	—	78	102
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	2	30	83	1	—	—	2	10	89	161
—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	8	12
—	1	—	—	—	52	87	—	1	—	—	—	117	186
—	—	—	—	—	56	111	—	—	1	—	—	81	161
—	—	—	—	—	17	30	—	—	—	—	—	47	60
—	—	—	—	—	30	56	—	—	—	—	—	55	82
—	—	—	—	—	24	29	—	—	—	—	—	38	54
—	—	—	—	—	47	51	—	—	—	—	—	95	117
—	—	—	—	—	27	55	10	—	—	1	1	46	80
—	—	—	—	—	109	195	—	—	9	—	—	187	332
—	—	—	—	—	14	15	—	—	—	—	—	43	44
6	—	—	—	—	—	182	44	—	—	—	—	79	239
—	—	—	—	—	33	57	—	—	—	—	—	51	68
1	—	1	—	—	58	166	15	2	1	—	—	116	230
—	—	—	—	—	34	70	—	1	—	—	—	90	171
—	—	—	—	—	41	100	1	—	—	—	—	97	198
—	—	—	—	—	14	5	—	—	—	—	—	36	15
—	—	—	2	2	61	96	20	—	—	10	16	161	264

Virsmežniecība	Medībās nošauti							No malu medniekiem nošauti						
	Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas		Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas	
		buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas		buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas
23. Inčukalna	—	—	—	—	—	74	86	—	—	—	—	—	4	—
24. Jaunpils	6	—	—	1	—	46	31	—	—	—	—	—	—	—
25. Jēkabpils	—	—	—	—	—	59	72	—	—	—	—	—	—	—
26. Kalsnavas	—	—	—	—	—	50	59	—	—	—	—	—	—	—
27. Kandavas	36	—	—	—	—	42	51	2	—	—	—	—	—	—
28. Kārsavas	—	—	—	—	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—
29. Kokneses	—	—	—	—	—	49	63	—	—	—	—	—	1	4
30. Krāslavas	—	—	—	—	—	30	16	—	—	—	—	—	2	—
31. Kuldīgas	4	2	1	1	—	60	45	—	—	—	—	—	3	1
32. Kursīšu	14	—	—	5	7	69	104	—	—	—	—	—	—	2
33. Lejas	—	—	—	—	—	66	30	—	—	—	—	—	1	1
34. Lielupes	15	—	—	—	—	80	118	—	—	—	—	—	4	—
35. Liepājas	8	—	—	—	—	52	90	—	—	—	—	—	5	3
36. Liepnas	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	1
37. Līvānu	—	—	—	—	—	17	19	—	—	—	—	—	1	2
38. Lubānas	—	—	—	—	—	10	8	—	—	—	—	—	—	—
39. Lutriņu	8	—	—	—	—	59	66	—	—	—	—	—	3	—
40. Madonas	—	—	—	—	—	25	39	—	—	—	—	—	1	—
41. Mazsalacas	—	—	—	—	—	55	90	—	—	—	—	—	—	—
42. Nītaures	—	—	—	—	—	15	17	—	—	—	—	—	—	—
43. Piltenes	40	—	—	9	19	86	80	—	—	—	—	—	1	1
44. Popes	21	—	—	2	2	76	84	—	—	—	—	—	2	—
45. Priekules	8	—	—	—	—	87	150	—	—	—	—	—	—	—
46. Raiskuma	—	—	—	—	—	4	5	—	—	—	—	—	—	—
47. Rembates	1	—	—	—	—	60	96	—	—	—	—	—	1	1
48. Rendas	13	—	—	—	—	23	36	—	—	—	—	—	—	—
49. Rēzeknes	—	—	—	—	—	18	14	—	—	—	—	—	1	—
50. Rucavas	24	—	—	—	—	57	97	—	—	—	—	—	3	3
51. Rušonu	—	—	—	—	—	23	26	—	—	—	—	—	—	—
52. Saldus	—	—	—	6	18	54	66	—	—	—	—	1	1	—
53. Saukas	—	—	—	—	—	36	85	—	—	—	—	—	—	—
54. Sēlpils	—	1	—	—	—	45	62	—	—	—	—	—	—	—
55. Skrundas	8	—	—	—	—	41	70	—	—	—	—	—	1	—
56. Slātes	—	—	—	—	—	28	26	—	—	—	—	—	1	1
57. Smiltenes	—	—	—	—	—	107	102	—	—	1	—	—	2	2
58. Stāmerienes	—	—	—	—	—	9	5	—	—	—	—	—	—	—
59. Strenču	—	3	1	—	—	188	321	—	—	—	—	—	—	1
60. Šlīteres	31	—	—	—	—	47	77	—	—	—	—	—	—	—
61. Talsu	8	—	—	—	—	55	107	—	—	—	—	—	—	2
62. Taurkalna	—	1	5	—	—	88	120	—	—	—	—	—	2	1
63. Tukuma	3	—	—	—	—	41	52	—	—	—	—	—	—	—
64. Ugāles	28	—	—	37	83	60	113	—	—	—	—	—	1	3
65. Valdemārpils	21	—	—	—	—	76	127	—	—	—	—	—	—	1
66. Valmieras	—	—	—	—	—	39	50	—	—	—	—	—	1	1
67. Vecmoku	—	—	1	—	—	43	67	—	—	—	—	—	—	—
68. Vecmuižas	—	—	—	—	—	44	14	—	—	—	—	—	—	—
69. Vecsalacas	—	—	—	—	—	83	112	—	—	—	—	—	—	2
70. Ventspils	3	—	—	1	—	46	41	—	—	—	—	—	1	—
71. Viļaku	—	—	—	—	—	5	4	—	—	—	—	—	—	—
72. Viļēnu	—	—	—	—	—	36	27	—	—	—	—	—	1	2
73. Vircavas	3	—	—	2	7	102	187	—	—	—	—	—	1	1
74. Zālītes	—	—	—	—	—	56	59	—	—	—	—	—	—	—
75. Zilupes	—	—	—	—	—	10	8	—	—	—	—	—	—	—
76. Mežu pēt. st. izm. s.	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
Kopā	403	9	17	74	158	3616	4827	4	1	2	1	2	55	51

Ziemas salā, no slimībām un citos apstākļos krituši							Kopā						
Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas		Mežcūkas	Aļņi		Staltradži		Stirnas	
	buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas		buļļi	govis	buļļi	govis	āži	kazas
—	—	—	—	—	72	153	—	—	—	—	—	150	239
—	—	—	—	—	27	59	6	—	—	1	—	73	90
—	—	—	—	—	47	66	—	—	—	—	—	106	139
—	—	—	—	—	21	50	—	—	—	—	—	71	110
5	—	—	—	—	38	62	43	—	—	—	—	80	113
—	—	—	—	—	10	11	—	—	—	—	—	15	12
—	—	—	—	—	17	34	—	—	—	—	—	67	101
—	—	—	—	—	22	45	—	—	—	—	—	54	61
—	—	1	—	—	51	70	4	2	2	1	—	114	116
—	—	—	1	1	44	116	14	—	—	6	8	113	222
—	—	—	—	—	45	48	—	—	—	—	—	112	79
1	1	—	—	—	96	142	16	1	—	—	—	180	260
1	—	—	—	—	26	43	9	—	—	—	—	83	136
—	—	—	—	—	10	13	—	—	—	—	—	12	15
—	—	—	—	—	15	29	—	—	—	—	—	33	50
1	—	—	—	—	4	13	1	—	—	—	—	14	21
2	—	—	—	—	65	105	10	—	—	—	—	127	171
—	—	—	—	—	4	18	—	—	—	—	—	30	57
—	—	—	—	—	79	151	—	—	—	—	—	134	241
—	—	—	—	—	15	27	—	—	—	—	—	30	45
4	—	—	—	14	76	144	44	—	—	9	33	163	225
2	—	—	—	—	28	133	23	—	—	2	2	106	217
—	—	—	—	—	45	83	8	—	—	—	—	132	233
—	—	—	—	—	5	8	—	—	—	—	—	9	13
—	—	—	—	—	63	82	1	—	—	—	—	124	179
4	—	—	—	—	40	59	17	—	—	—	—	63	95
—	—	—	—	—	7	14	—	—	—	—	—	26	28
5	—	—	—	—	57	61	29	—	—	—	—	117	161
—	—	—	—	—	13	30	—	—	—	—	—	36	56
—	—	—	—	4	14	42	—	—	—	6	23	69	108
—	—	—	—	—	21	77	—	—	—	—	—	57	162
—	—	—	—	—	9	30	—	1	—	—	—	54	92
—	—	—	—	—	31	58	8	—	—	—	—	73	128
—	—	—	—	—	8	11	—	—	—	—	—	37	38
—	—	—	—	—	62	90	—	—	1	—	—	171	194
—	—	—	—	—	4	6	—	—	—	—	—	13	11
—	—	—	—	—	154	264	—	—	—	—	—	154	509[1])
12	1	—	—	—	114	200	43	1	—	—	—	161	277
—	—	—	—	—	52	106	8	—	—	—	—	107	215
—	1	—	—	—	84	120	—	2	5	—	—	174	241
—	—	—	—	—	82	118	3	—	—	—	—	123	170
—	—	—	26	62	101	257	28	—	—	63	145	162	373
3	—	—	—	—	42	172	24	—	—	—	—	118	300
—	—	—	—	—	49	96	—	—	—	—	—	89	147
2	1	—	—	—	40	110	10	1	2	—	—	83	177
—	—	—	—	—	38	59	—	—	—	—	—	82	103
—	1	1	—	—	92	156	—	1	—	—	—	175	270
—	—	—	—	—	21	30	3	—	—	1	—	68	71
—	—	—	—	—	5	4	—	—	—	—	—	10	8
—	—	—	—	—	37	44	—	—	—	—	—	74	73
—	—	—	—	1	130	250	3	—	—	2	8	233	438
—	—	—	—	—	38	113	—	—	—	—	—	94	172
—	—	—	—	—	2	8	—	—	—	—	—	12	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
49	6	3	29	86	3129	5840	456	13	21	104	246	6506	10713

[1]) 77 kazlēni.

6. pielikums.

Mednieka kalendārs[1])

Janvāris

Ja vajadzīgs, jāpagarina ieroču turēšanas atļauja. Laiks ir auksts, un medniekam jāpadomā arī par nēsāšanai piemērotu ziemas tērpu. Tam jābūt siltam, pietiekoši porainam un vieglam. Smagi, biezi kažoki staigājot ļoti nogurdina un tajos arī grūti tēmēt. Silti saģērbies mednieks ejot viegli svīst, tādēļ arī linu krekli mazāk noderīgi[2]). Sevišķi ieteicami dažādie tīkliņa veida krekli (Netzwerk), kas atļauj brīvu gaisa cirkulāciju pie ādas. Virs krekla vēlams uzvilkt pār galvu velkamu adītu vilnas svīteri, kas pasarga no straujas atdzišanas. Tērpam jābūt ērtam, ne tikai, lai sažņaugtās vietās netraucētu asins riņķošanu, bet arī, lai labāk sildītu. Ja mēteļa[3]) drānas krāsa pārāk spilgta, tad virs tā vēlams medībās, kad uzsnidzis sniegs, nēsāt parasta balta audekla pārvalku. Tas arī pasargās drēbes no aptriepšanās vai saplēšanas un arī no saslapināšanas ar sniegu, kas birst no koku zariem uz mednieku. Zābaki vēlami arī ērti, lai kājās var vilkt 2 pāŗus vilnas zeķu. Sevišķi aukstā laikā apakšējo zeķu pāri ieteic lietot kamieļvilnas vai zīda. Kokvilnas un linu diegu zeķes medniekam neder, un visvien-

---

[1]) Sastādīts pēc dažādiem publicējumiem žurnālos „Die Baltischen Waidmannsblätter", „Neue Baltische Waidmannsblätter", „Mednieks un Makšķernieks" [īpaši *F. Vidrižnieka* (Dir. *B. Feddera* pseidonims), *Rūd. Kalniņa* un *J. Kalniņa* public.], „Wild- und Hund-Kalender", „Waldheil", Kalender für deutsche Forstmänner und Jäger, *L. P. Sabaņejeva* — „Ochotņičij kaļendaŗ" un personīgiem novērojumiem.

[2]) Par apģērba jautājumiem skat. arī: 1) Dr. med. *Walther Kroner* — Gustav Jägers Sendung. Stuttgart 1936.; 2) Dr. *J. Fischer* und Dr. med. *H. Emerson* — Lebe richtig. 1939. un arī 3) prof. Dr. med. *E. Fērmanis* — Higiēna, 1937. g. „Deutsche Jägerschaft" formas tērpi noteikti 22. III 1936. R. 1193.

[3]) Mēteļa gaŗums gandrīz līdz ceļiem. To taisa ar vatelīnu, 2 lielākām apakšējām un 2 aizpogājamām mazākām augšējām kabatām. Bez tam iegriež 2 slīpas kabatas, kuŗas noderīgas roku sildīšanai.

kāršākais visos gada laikos lietot biezas, nekrāsotas vilnas zeķes. Ja kājas svīst, tad ieteicams tās pēc medībām mazgāt aukstā ūdenī un no rītiem iekaisīt zeķēs un starp kāju pirkstiem maisījumu 2 d. salicīlskābes un 98 d. talka (salicīltalku — Pulvis salicylius cum Talco). Ja kājas kādreiz agrā pavasarī vai vēlā rudenī arī samirks, tad, lietojot vilnas zeķes, arvien būs vismazākais risks saaukstēties. Drošības dēļ šādos gadījumos tomēr vajag iespējami ātrāk noaut kājas, noberzēt tās ar spirtu, pēc tam tās krietni paberzēt ar kādu vilnas lupatiņu, uzvilkt sausas vilnas zeķes un turēt kājas kādu laiku silti sasegtas.

Ziemā, lai pasargātu kājas no salšanas, tās ieteic no rīta nedaudz ietriept ar vazelīnu vai zosu taukiem, aptīt divām kārtām papīra (var lietot pat laikrakstu drukas papīru), uzvilkt virs tā zeķes un zābakus. Tad kājas būšot no sala labi pasargātas. Drošākais un vienkāršākais šādos gadījumos tomēr valkāt tūba (filca) zābakus ar ne pārāk gaŗiem stulmiem. Ja nav zvērādas cepures un ja mednieka cepure maza un salā nedod iespēju apsegt ausis, tad nav par ļaunu ņemt līdzi bašliku, tikai iespējami gaišākas krāsas, vai arī uz galvas uzmaucamu adītu vilnas ķiveri. Pēdējā mazāk ierobežo dzirdi nekā bašliks. Labās rokas cimdam jābūt ar izadītu pirkstu rādītāja pirkstam, vai arī šo pirkstu atstāj kailu, lai būtu drošāka šaušana. Mednieka cimdus gatavo arī no siltas un vieglas zvēru ādas. Ļoti aukstā laikā lieto roksildi — „mufi". Ir ļoti patīkami, ja medībās paņemts līdz termoss ar karstu tēju vai kafiju. Šāvieni jālieto ar nedaudz pastiprinātu lādiņu.

Janvārī parasti iesākas staltbriežiem un stirnām visgrūtākais gada laiks. Tie jāsāk sistēmatiskāk un bagātāk nekā agrākos mēnešos barot ar apšu mizu un apšu zariem, labu sienu vai āboliņu, žāvētām koku lapām, burkāniem, ozolu zīlēm vai tml. barību. Jāievēro pie tam, ka staltbriežu un stirnu kuņģis prasa ne tikai pietiekošu daudzumu barības vielu, bet arī pietiekoši lielu barības tilpumu. Pārmērīgas spēkbarības devas tādēļ atnesīs vienīgi ļaunu. Tiklīdz uzsnieg dziļāks sniegs, jālaiž darbā arī sniega arkls, lai stirnas varētu gulēt uz zemes un lai medījumi barībai varētu izmantot ogulāju mētras. Visu veidu mežu kopšanas cirtes lapu koku un jauktās audzēs, tāpat arī galvenā mežu izmantošana šais audzēs, cik vien iespējams, organizējamas decembŗa-februāŗa mēnešos, lai tā sagādātu vairāk barības medījumiem. Nekad lai nepiemirstam, ka lapu koku zariņi un miza ir labākā medījumu barība ziemā. Purvu sienu var mēģināt izbarot pēc iepriekšējas sa-

laistīšanas ar dzelzs hidroksida vai sōdas šķīdumu [1]). Jāgādā, lai staltbriežu un stirnu barībā netrūktu arī fosforskābo un kaļķa sāļu. Ja nav iespējams dzīvniekiem pietiekošā vairumā pasniegt sulīgo barību, kas satur daudz veģetātīvā ūdens, tad tie jādzirda ar ūdeni. Ūdeni no sasalšanas pasarga nevis traukus apsildot, bet gan novietojot tos svaigos mēslos.

Medņi uzturas skuju koku mežos, riestu vietu tuvumā. Riestos jāizbeidz mežu darbi un koku materiālu izvešana. Jāpieved un riestu vietu rajonā čupiņām jāizber akmeņaina grants. Granti ieteicams izbērt uz stigām arī tur, kur vēlētos, lai nodibinātos jauni riesti.

Rubeņi dzīvo prāvākiem bariem lapu koku mežos. Dziļā (dziļākā par apm. 35 cm) irdenā sniegā tie, kad saule taisās rietēt, no augšas kā akmeņi iekrīt sniegā uz naktsguļu. Tikai otrā rītā ap plkst. 9—10 viņi lien no sniega laukā, kādu laiku pavārtās pa iegulēto bedrīti un tikai tad aizlido baroties. Kur tos nemaz netraucē, viņi 2—10 naktis pavada vienā un tai pašā izmeklētā guļas vietas rajonā, un tādēļ var pieņemt, ka neiztraucēti tie vakarā atgriezīsies uz naktsguļu ievērotās vietas apkārtnē. Tas tomēr notiek vienīgi tur, kur tos netraucē ne cilvēki, ne plēsēji. Pie mums tie nākamo nakti pārnakšņo ne tuvāk par 100—300 soļiem no iepriekšējās naktsguļas vietas. Ja dziļš sniegs, tad rēgulāri jābaro laukirbes ar nezāļu sēklām vai smalkākiem labības graudiem. Jāšauj vistinieki, kas sistēmatiski uzbrūk laukirbju pūlīšiem. Ja redzams, ka laukā irbes aiziet bojā, tad ar attiecīgu atļauju tās vēlams ieķert un turēt līdz pavasarim kādā neapkurināmā telpā.

Šai mēnesī mednieku lielā daļa mēneša pirmajā pusē vēl arvien visvairāk interesējas par zaķu medībām. Dziļākā sniegā un stingrākā salā pelēkie zaķi visbiežāk uzturas mežos, kur aug kārkli, virši, kadiķi un mežābeles. Seklā sniegā un atkusnī tie vairāk sastopami rudzu lauku tuvumā vai arī atklātā laukā pie kāda akmens, paegļu vai kāda cita krūma, celma, lielāka ciņa, sniega kupenā vai tml. vietā guļot. Baltie zaķi uzturas meža biezumos, jaunaudzēs, un tur graužot kārklu zarus un ēd apšu un citu lapu koku mizu un pumpurus. Medī tos ar dzinējiem, kvekšiem, un arī staigājot. Jāseko, lai zaķi nevarētu piekļūt jaunākiem augļu kokiem un stādu audzētavām. Ar barošanu mežmalēs tos iespējams turēt tālāk projām no apdzīvotām vietām. Pie tam jāievēro, ka arī zaķu barību nav vēlams likt uz zemes, jo tad no tās daudz iet zudumā,

---

[1]) Skat. prof. Dr. *A. Kalniņš* — Kā ceļama salmu barības vērtība. „Zemkopis" 1940, Nr. 15 un „Ekonomists" 1940, Nr. 15/16, 995.—996. lpp.

tiek samīņāta vai sniegā ieputināta. Barību nelielos vairumos pie tīrumos iedzītiem mietiem vai pie koku zariem piesienot, panāksim izliktās barības daudz pilnīgāku izlietošanu. Barība jāpiesien tā, lai zaķis to var sasniegt tikai, uz pakaļkājām paceļoties. Zaķu barības izlikšanai ļoti labi noder arī „sēņveidīgās" nojumes.

Vecākiem stirnāžiem mēneša beigās sāk ataugt ragi.

Vilkiem sākas pārošanās laiks (mēneša vidū vecām, mēneša otrā pusē vai februāŗa sākumā jaunākām mātēm), un tie daudz klejo apkārt. Tos medī ar karodziņiem un dzinējiem. Medī tos vēl ar traucēšanu (pēc pskoviču metodes) un arī ar sivēna kviecināšanu.

Lapsas turas sīkmežu mežmalē un iziet arī dienā peļu medībās uz pļavām un laukiem. Bieži guļ arī Engures, Liepājas u. c. lielāku ezeru niedrājos. Sliktā laikā un lielā salā dienu arvien uzturas alās. Iespējami gandrīz visi agrāk aprakstītie medību veidi. Sudrablapsu akots vairs nav tik skaists kā decembrī, un to nogalināšana vairs nav vēlama. Brīvdabas kažokādu zvēru iegūšanai janvāris parastākais laiks.

Vārnas un žagatas parādās pie apdzīvotām vietām, kur tās šauj pie izliktas barības. Ja to medību iecirknī sanācis pārāk daudz, tad ar attiecīgu atļauju tās iznīcina ar asiņu un dzeltenā fosfora mīklu.

Neaizsalstošu ūdeņu vietās var sastapt mežpīles. Kārtīgs mednieks tās tagad tomēr nešauj — drīzāk dziļāka sniega un lielāka sala laikā pabaro, kaut gan šīs pīles tikai reti kad ir vietējās, bet parasti šeit no ziemeļiem atlidojušās. Dabas mīļotājam interesanti novērot kādas 10 putnu sugas, kas pie mums ieradušās kā viesi no ziemeļiem [1]). No lielākiem šīs katēgorijas putniem atzīmējama baltā pūce (Nyctea nyctea L.), kas sasniedz gandrīz ūpja lielumu, un ziemeļos tai nav neviena pretinieka. Sevišķi skaista ir pie mums no Lapzemes ieradusies zīdaste, kuŗu sauc arī par paegļu irbi (Bombycilla garrula, L., vāc. — Seidenschwanz). Strazda lieluma putns pelēki-rozā krāsā ar spalvu cekuliņu galvā. Spārnu galos tam koši dzeltenas spalviņas ar koši sarkaniem plankumiem. Interesants arī tagad āliņģu malās redzamais krūšu putns (ūdens strazds, Cinclus c. cinclus, L., vāc. — Wasserstar). Biežāk redz to, zivtiņas ķeŗot, Ogres, Pērses un Amatas upes krastos. Interesantas vēl arī atlidojušās baltās sniedzes, ziemeļu svilpji, ziemeļu smiļģi, ziemas žubes, ķeģi, kādreiz pat kalnu ķeģi, trijpirkstu dzeņi u. c. viesi, kuŗu izskats un paražas nereti ievērojami atšķiŗas no mums pazīstamāko putnu paražām.

---

[1]) Skat. arī *J. Delle* — Dzimtenes putni. 1935, 74. lpp.

Februāris

Jāturpina medījumu barošana tāpat kā janvārī. Ja stirnas un staltbriežus baro ar sausu sienu, tad jāgādā vai nu par dzeramo ūdeni, vai arī par ūdeņainākas barības pasniegšanu (apšu miza, burkāni u. tml.). Kā pārnadžu šķiras medījumi, tā arī zaķi jābaro ar tiem sevišķi patīkamu barību rajonos, kur vēlams tos saistīt uz pastāvīgu dzīvi. Stirnām īpaši vēlams izbarot iespējami vairāk āmuļus (vējslotiņas, vāc. — Mistel), jo tās satur sevišķi daudz kaļķu un fosforskābes, kādēļ sekmē krāšņu ragu attīstību stirnāžiem, kā arī spēcīgu kazlēnu dzimšanu vēlākā laikā. Paši dzīvnieki šo lapu koku parazītu zariņus tā cienī, ka, ar āmuļu palīdzību, medījumus viegli pieradināt arī pie jaunām barošanas vietām vai pie medikamentu kastītēm. Zaķiem izliek apgrieztos augļu koku un arī mīksto lapu koku zarus. Zaķus cenšas saistīt vietās, kur biezāks pamežs un vairāk izredžu, ka pirmais metiens arī aukstākā laikā neies zudumā. Ja šādas vietas tuvumā kāds ziemāju lauks, tad vēlams tanī dažas vietas atbrīvot no sniega, jo arī labības asni stipri saista zaķi. Ja zeme sasalusi vēl tai laikā, kad gaidāmi pirmie zaķēni, daži mēģina izlikt mākslīgus midzeņus, bet to nozīme vēl nav noskaidrota.

Jāiztīra vecie putnu būrīši un jāizliek jauni, īpaši zīlītēm. Ja ziema sevišķi barga, nepiemirst arī mazputnu barošanu. Medību iecirkņos sevišķi uzmanīgi jāseko, vai tur nedarbojas malu mednieki dienās, kad sniegs tā sasalis, ka pa to var iet, pēdas neatstājot (sērsnī).

Jāseko, lai „gaļas mednieki" neizšautu zaķus pie izliktās barības. Jāsarga stādu audzētavas no zaķu apgrauzumiem: jāatrok gar sētām saputinātais sniegs.

Medījot mežcūkas, vairs nevajag šaut pieaugušās cūkas. Vilkus medī, ar karodziņiem ielencot. Lapsas un vilkus izdevīgi medīt pie izliktiem sprāgoņiem. Lapsas izdzen no alām ar āpšu suņu (takšu) palīdzību. Kad iesācies lapsu nārsts, labi iespējama lapsu suņu šaušana, to no kuces uz lauka atbaidot un pēc tam uz kuces pēdām sagaidot. Arī sudrablapsām audzētavās galvenais pārošanās laiks, un tās, tāpat kā janvārī, jāsarga no traucēšanas.

Staltbriežu vecie buļļi beidz nomest ragus. Normālos laika apstākļos pārojas (nārsto) lūši un vilki. Uz mēneša beigām sāk pāroties arī lapsas, seski, zaķi, ūdri un ūdeles (pēdējiem diviem nārstu var novērot arī citos gada laikos). Caunai šai mēnesī māņu nārsts. Izdevīgākais laiks aplaist medību suņu kuces (to grūsnības laiks apm. 63 dienas).

Ja laiks silts, šai mēnesī atmostas no ziemas guļas āpši un tad nereti uz īsāku laiku atstāj savu alu. Āpšu mātei dažreiz jau atnesas mazuļi.

Siltākā laikā, visbiežāk mēneša beigās, dažu gadu arī agrāk, citus gadus tikai marta mēnesī, medņi savā nākamā riesta vietā sāk „svītrot" resp. taisīt pazīstamos „riņķus". Tiklīdz piesaulītē sāk atkust sniegs, medņu gaiļi, līdzīgi māju tītariem, velk pa zemi spārnu galus, un, līdztekus pēdām, redzamas spārnu spalvām sniegā ievilktās svītras. Tās vērojot, var dažreiz atrast arī jaunās medņu riestu vietas, un šīs svītrošanas vietas arvien uzmanīgi jāievēro. Rubeņus jau retāk atrod bedrītēs, zem sniega guļot, jo tie, ja arī guļ sniegā un ne zem kāda krūma, guļas vietas tomēr izmeklē kaut kur mežā, kur tos jau grūtāk atrast.

Marts

Dienas gan jau siltākas, bet naktis vēl aukstas, un, lielākus gabalus ar zirgu braucot, jāsaģērbjas pietiekoši silti. Arvien ceļā līdzi jāņem kāds nemirkstams pārvalks, jo mitrs sniegs ar asāku vēju šai mēnesī ir parasta lieta. Zem sniega nereti jau daudz ūdens, tad mežā jāiet vienīgi ar nemirkstamiem zābakiem, kas pēc lietošanas jāizžāvē un tad arvien labi jāieziež ar kādu piemērotu ziedi. Daži mūsu vecie mednieki šim nolūkam uz lēnas uguns savāra 1 litru vārītas lineļļas ar 240 g auna (vai cūku iekšu) tauku, 24 g vasku un 24 g kolofōnija vai bērza deguta. Ļoti labi šim nolūkam der ziedes, kas satur gumijas šķīdumus. Bez tekstā minētās vēl ieteic arī lētāku ziedi, ko iegūst, kādā čuguna vai skārda katliņā 2 d. sagrieztu vecu galošu gumijas ar 4 d. aitu vai cūku iekšu taukiem savārot. Kad masa kļuvusi vienveidīga, tad vēl piejauc 1 d. zivju trāna, 1 d. bērzu deguta un 1 d. vaska. Ja masa iznāk biezāka par parasto zābakziedi, tad tā par jaunu jāsasilda un tai jāpiejauc vēl nedaudz trāna. Arī no āpšu taukiem pagatavotā ziede padara ādu mīkstu. Ūdenī mazāk izmirks tomēr āda, kas ieziesta ar iepriekšminētiem sastāviem.

Jāturpina vēl visu medījumu barošana. Sniegam noejot, var pārtraukt zaķu barošanu. Jāuzstata jaunas un jāsaved kārtībā vecās sāls laizītavas staltbriežiem un stirnām. Jāiegādājas vērtīga medījumu barības auga — kacenkāposta sēklas, ko vēlāk izsēt medījumu barības lauciņos. Jāatved mākslīgie mēsli šo lauciņu mēslošanai. Uz meža pļavām, kur sāk spēcīgāk attīstīties sūna, tiklīdz nogājis sniegs, bagātīgi jāsēj kainīts, kas nokaltē sūnu. Pēdējo pēc kāda laika notīra ar ecēšām, un vēlākā pavasarī šādas pļa-

vas nosēj ar kaļķa salpetri un pievej ar veltni. Kur pīļu pērkļus bieži iznīcina plūdi, vārnas u. c., jāierīko pret šīm briesmām nodrošināti, ar jumtiņiem pārsegti pērkļi. Ja pīļu olas izēd arī ūdens žurkas, tad no pērkļa uz ūdeni kāpnītes netaisa un ap mietiem, kas satur pērkli, kādu gabaliņu virs augstākā ūdens līmeņa apsit skārda sloksnes, lai žurkas nevarētu pērkļiem piekļūt. Ērtus pērkļus meža pīlēm var iestiprināt starp 3 statiņu veida iedzītiem mietiem, kuŗu gali sasieti kopā. Augšā uz mietu galiem uzliek niedŗu vai salmu „cepuri" kā rudzu statiņiem. Zem šīs cepures, starp mietiem, iesien no klūdziņām vai salmu grīstēm savītu pērkli vai kāda veca groza apakšējo daļu. Pērklī ieliek nedaudz salmu vai siena un kādu saujiņu spalvu. Pērklis, protams, jānovieto tik augstu, lai arī pie augstākā ūdens līmeņa tas netiktu saslapināts.

Kur savairojies daudz lauču (papju), tur mazākos ūdeņos tie, tiklīdz parādās, izšaujami ar mazkalibra bisēm vai arī, lielākos ūdeņos, medījami, ar laivām koncentriski uz krasta pusi dzenot. Tā kā lauči nekad negrib lidot virs sauszemes, tad arī tie beidzot lauzīsies caur dzinēju laivu rindu, un tos varēs apšaut. Vietām atļauj pat to olu izņemšanu. Olas atrod jūnija sākumā, pa 5—9 vienā pērklī. Tās iegarenas un diezgan lielas. Vairāk dienvidos lauči per 2 reizes vasarā.

Sīkmedījumu skaitu nav iespējams kaut cik jūtamāk pavairot, ja pelēko vārnu (Corvus c. cornix L.) un žagatu skaits rajonā liels. Vārnu indēšana ar fosfora mīklu tādēļ izdarāma plašos apmēros visur tur, kur šo kaitīgo putnu daudz. Olas ar saindēto mīklu tomēr nekad nevajag likt vairāk kā 2 vienā vietā, jo parasti vārnas barību meklē, lidojot pa divām.

Apkārtklejotāju suņu ķeršanai ierīko lamatas, kuŗās suņus noķeŗ dzīvus. Šādas lamatas arvien rīko pa 2 blakus, jo apkārtklejojošie suņi tikai reti kad medī atsevišķi, bet visbiežāk divatā. Lamatas ierīko netālu no šādu klejotāju tekām, kuŗas visvieglāk noteikt, pēc lietus vai rasā pēdas vērojot. No lamatām uz visām pusēm novelk kādu suņiem gardu kumosu, lai tie vieglāk varētu lamatas atrast. Sprostu ārsienas veido no stieplēm sastiprinātiem, vismaz 40—50 cm dziļi augsnē iedzītiem mietiem. Sprostu ārējie izmēri 1 × 2 m. Pie izliktā kumosa sprostā ielīdušais suns uzmin uz lāpstiņas, kam seko ieejas durvju aizkrišana[1]).

---

[1]) Iecirkņa medību uzrauga *Bauma* sist. ļoti lēti ierīkojamās lamatas apkārtklejojošo suņu ķeršanai aprakstītas *O. V. v. Watzdorf* — 12 Monate im Niederwild-Revier. 1939, 34.—37. lpp.

Slēgtās telpās pārziemojušos fazānus un laukirbes mēneša beigās var palaist brīvā. Laukirbes vēlams laist brīvā arvien pa pārīšiem — vienu gailīti un vienu vistiņu. Pirms palaišanas šo pārīti kādu dienu patur kopā, kādā kastē vai būrītī iesprostotus.

Plēsējputnu pārlidojumi norit pilnā gaitā, un tie, kas nav uzskatāmi par dabas retumu, šaujami no „vārnu būdām" ar ūpja palīdzību. Vistiniekus šauj, piemānot ar „zaķa kliedzienu".

Dzinējsuņiem pavasarī jābūt nedaudz uzbarotiem. Brangāki tie labāk pārcieš auksto laiku un pavasarī slimības, kas biežāk uzbrūk jaunajiem suņiem. Kad iestājas spēcīgāki atkušņi, dzinējsuņu uzturu vēl nemaina, bet pa 2 nedēļām reizi katram sunim pie barības piejauc pa ēdamkarotei lineļļas, kas sekmē kuņģa iztīrīšanos. To atkārto 6 nedēļu laikā trīs reizes.

Staltbrieži nomet ragus.

Dažas vilku un āpšu mātes jau apbērnojas. Āpši sistēmatiski sāk iziet no alām. Mēneša beigās siltākos pavasaros jau pārojas mežpīles, mežbaloži un arī laukirbes. Iesākas Kurzemē medņu, rubeņu, mežirbju un sloku riests. Mēneša sākumā vēl dažkārt turpinās lapsu, sesku, sermuliņu, vāveru, zebiekšķu un ūdru nārsta laiks. Turpinās (dažus gadus tikai iesākas) zaķu pārošanās laiks. Mēneša otrā pusē parasti ierodas mežzosis, mēneša beigās gandrīz arvien arī mežbaloži. Mežzosis visbiežāk medī pārlidojuma laikā, kad tās rītos un vakaros lido uz barošanās vietām. Šais gadījumos labāki panākumi, ja izliek māņu zosis, kuŗām pievieno vismaz vienu dzīvu zosi. Ja nav mežzoss, tad tās vietā ņem uz medībām kādu pilnīgi pelēku mājas zosi. Māņu zosu modeļus izgriež no finieŗiem, jo masīvie modeļi iznāk pārāk smagi. Māņu zosis piemēroti jāizkrāso, un medniekam šais medībās sevišķi rūpīgi jāmaskējas.

Sloku medībās „uz gaidi" jāšauj vienīgi kvarkšķētāji tēviņi. Ar putnu suni pavasaŗos slokas nemedīt. Medņu un rubeņu gaiļus labāk šaut vienīgi aprīlī. Izņēmums — kauslīgie vecie gaiļi, kas no riestiem izdzen visus pārējos un kas katrā ziņā atšaujami jau pašā riesta sākumā. Rubeņu riestu vietām jāpieved egļu zari (skujas) būdu taisīšanai, tiklīdz riesta vieta būs noteikti iezīmējusies.

Mežcūkas apmeklē mežmales, kur nokusis sniegs. Apmeklē arī pērnā gada kartupeļu laukus un tur dažreiz atrok kartupeļu bedres. Pieaugušas cūkas šai laikā tomēr nekad nešauj.

Līdz 31. martam jāiesniedz apstiprināšanai apriņķa medību vadītājam pārnadžu medījumu atšaušanas plāns.

Aprīlis

Aprīlis normālos apstākļos vislabākais laiks jaunu medību ieroču iegādei. Veikalos vislielākā ieroču izvēle, un iegūto ieroci var labi izmēģināt un piešaut pavasaŗa medību laikā. Šai mēnesī arī apsējamas ar medījumiem barībai noderīgiem augiem meža lauces, 0,05—0,15 ha platībā, retainēs, stigās, grāvmalēs un meža ceļu malās. Sēt var lupīnas, seradellu, mistru, auzas, kāļus, turnepšus u. c. sakņaugus. Ļoti ieteicama zaļo milzu lapu (kacenu) kāpostu un topinamburu audzēšana. Laukirbju paslēptuvju gabali („remīzes") parasti iegareni, ar malu attiecībām kā 1 : 3, platībā ap 0,5 ha vai lielāki, tiek izvēlēti dienvidu nogāzēs un ūdens tuvumā. Tie labi noder arī fazāniem un jāapstāda meža rožu, kalna ērkšķogu, aveņu, kazeņu vai c. stādiem. Tālāk no dārziem vēlams iestādīt mežos pa pīlādzim.

Stirnāži sāk no ragiem notīrīt spalvu. Staltbriežu buļļiem sāk ataugt jaunie ragi. Staltbriežu un stirnu barošanu parastā veidā izbeidz. Ja līdzekļi atļauj, ir labi vēl turpināt pasniegt raušus vai citu spēkbarību ar lielāku fosforskābo sāļu, kaļķa un sagremojamu olbaltumvielu saturu. Sakarā ar barības maiņu, ļoti liela nozīme sāls laizītavām, kuŗas jāuztur kārtībā.

Mežā jāvalda pilnīgam mieram. Visu mednieku un dabas mīļotāju pienākums mutvārdiem un ar rakstu aicināt iedzīvotājus (īpaši jaunatni) saudzēt mazuļus un putnu pērkļus.

Jāšauj vārnas un kaitīgie vanagi ar ūpja palīdzību. Ja nav dzīva ūpja, var iztikt arī ar izbāztu vai no drēbes pagatavotu ūpja modeli (vislabāk tādu, kas var arī spārnus kustināt). Būdu šīm medībām vislabāk taisīt uz kāda paugura, soļus 300 no mežmales, vai arī starp 2 meža gabaliem. Ļoti labi, ja tuvumā ir kāda upe vai ezers, bet medību vietas tuvumā nekādā gadījumā nedrīkst atrasties satiksmei biežāk izmantojami ceļi. Būdu ierok līdz 1½ m dziļi zemē, un tās ārējie izmēri līdz 3 × 3 m. Tai jābūt labi maskētai un jāizskatās kā kādai žagaru grēdai vai dabiskam zemes paaugstinājumam. Arī ieejai jābūt labi maskētai. Ūpi novieto apm. 10—25 soļus no būdas, pret tās ziemeļu sienā ierīkotu apm. 22 cm platu un 27 cm augstu spraugu, no kuŗas var labi saredzēt arī virs ūpja lidojošos plēsējputnus. Ūpi nosēdina uz apm 1½ m augstas kārtiņas vai mietiņa. Vēlams, lai šāviena attālumā būtu kāds nekaltis koks (to var arī mākslīgi „iestādīt"), kuŗā plēsēji nereti pat iemetīsies, un tos varēs labi novērot gadījumos, kad būs bažas, ka nenošauj kādu retu, saudzējamu eksemplāru. Vislabākās medības

no rītiem. Nošautos putnus savāc tikai tad, kad medības jau beigušās.

Bērnojas vilki, lūši, lapsas, caunas, seski, ūdri (biežāk gan to mazuļus atrod maijā), zebiekstes un ūdeles. Dažreiz jau izšķiļas agrīnākie zosulēni. Medņu, rubeņu, fazānu un mežpīļu mātītes sāk dēt, un apkārtklejotāji suņi un kaķi var nodarīt sevišķi daudz ļauna. To iznīcināšanai veltījama vislielākā ievērība. Medņu, rubeņu, balto rubeņu un fazānu gaiļi vēl turpina dziedāt, un tagad, apm līdz 23. aprīlim, labākais to medību laiks. Arī slokas vēl „velk", un to medību kulminācijas punkts parasti tad, kad pavasaŗa ūdeņi sāk kristies. Vispār aprīļa mēnesī sloku medības pie mums piemērotos vakaros arvien labi iespējamas. Aprīlī slokas sāk agrāk lidot nekā martā, un tās dabū šaut jau tūliņ pēc saules noiešanas. Pēc pirmās „vilkšanas" iestājas apm. ceturtdaļstundu ilga pauze, pēc kam sloku lidošana atjaunojas un jau turpinās līdz tumsai. Sevišķi labas medības, kad mirgo silts lietiņš. Mēneša otrā pusē slokas sīkmežos jau reti redzamas un biežāk sastopamas vienīgi lielākos, zemākos un purvainos mežos, kur mātītes ierīko savas lizdas. Ir pamats domāt, ka sīkmežos un gar mežmalēm „velkošās" slokas ir pa lielākai daļai caurceļotājas, kuŗas mēneša otrā pusē jau aizceļojušas uz ziemeļiem.

Mēneša sākumā vēl turpina uz ziemeļiem pārlidot meža gulbji. Mežzosis intensīvi pārlido uz ziemeļiem un uz īsāku laiku vislielākā skaitā apmetas uzplūdušās Kurzemes un Zemgales pļavās un ezeros. Tās medī „uz gaidi" pārlidojumu vietās, piezogoties, piebraucot vai piejājot barošanās vietā, un arī ar dzinējiem, no barošanās vietām medniekiem uzdzenot.

Kuitalas („kronšnepes") un bekasi ierodas visvēlākais mēneša otrā pusē.

Medību gads Lielvācijā sākas ar 1. aprīli. Ieteicams laikus izņemt medību apliecību.

Maijs

Jānobeidz medījumu barības lauku apsēšana. Ar šo darbu veikšanu nekad nedrīkst kavēties, jo medījumu barības lauki ir labākais līdzeklis atturēt pārnadžu šķiras medījumus no postījumiem laukos un mežā.

Svarīga laba medību iecirkņu aizsardzība, jo visiem medību zvēriem ir mazuļi, bet medību putni vēl per. Vislielāko postu me-

dību saimniecībai šai laikā var nodarīt apkārtklejojošie suņi un kaķi, ar kuŗiem nesaudzīgi jācīnās. Apkārtklejojošus kaķus var šaut arī naktī, automobiļu prožektoru gaismā: mākslīga gaismas avotu lietošana noliegta vienīgi medībās un medījumus ķeŗot. Arī malu mednieki ļoti jāuzmana. Kazas tagad viegli nāk uz kazlēna pīkstienu, un malu mednieki tās var viegli piemānīt savā tuvumā.

Medījumu barošanai ziemā laiks sagatavot slotiņas no apšu, liepu, melnalkšņu un citu lapu koku, aveņu un kazeņu iespējami kuplāk lapotiem zariem. Kaltēšana jāizdara ēnā, un izžuvušās slotiņas līdz ziemai jāglabā šķūņos un nojumēs, jo meža zvēriem nekad nedrīkst pasniegt appelējušu vai kaut kā citādi bojātu barību.

Stirnāži beidz notīrīt no spalvām ragus. Stirnas iegūst savu vasaras krāsas spalvu. Nelielai aļņu daļai, staltbriežiem un stirnu kazām atnesas mazuļi. Zaķiem jau otrie bērni un līdztekus vērojams arī zaķu nārsts. Laukirbes per. Mēneša beigās izšķiļas medņu, rubeņu, balto rubeņu un mežirbju cālēni.

Vēl var šaut „velkošas" slokas. Dzied arī vēl jaunākie medņi un rubeņu gaiļi. Uz svilpi vēl nāk arī mežirbju gailīši. Dienas jau siltas, bet naktis vēl aukstas. Tādēļ, ejot uz rubeņu būdām, vēl arvien jāņem līdzi kažoks. Visur vēl daudz ūdens, un mežā var iet vienīgi ar nemirkstamiem zābakiem.

Jūnijs

Jāvāc siens un jāžāvē koku lapas medījumu barošanai ziemā. Laiks apgredzenot rudenī cērtamās apses, lai to miza saturētu visvairāk barības vielu.

Staltbriežu un stirnu barošanai ziemā ļoti labi noder papeļu zari un atvases. Tos ieteic cirst ne vēlāk kā jūlija mēnesī (visvēlākais, ja darba apstākļi to prasa, augustā), pie kam papelei zarus var apcirst no apakšas līdz pašai augšai. Tos sasien ar kārklu klūdziņām vai auklu 30—40 cm resnos kūlīšos un izžāvē pusēnā pie koka saslietus vai uz kārts ar auguma galiem uz leju saspraustus. Pēc izžūšanas tos līdz ziemai glabā nojumēs, kur grīda segta ar plānu salmu kārtu. Noliek uz grīdas vienu kārtu kūlīšu un nosēj tos ar nedaudz sāls, tad liek virsū otru kūlīšu kārtu, uzkaisa atkal nedaudz sāls utt. Nogrieztie papeļu zari ataug 3—4 gados. Arī citu lapu koku zariņi un lapas medījumu ziemas barībai vislabāk jāvāc, sākot ar maija mēneša beigām un visu jūnija mēnesi, jo tad tie visbagātāki ar barības vielām. Ja zariņus griež līdz

½ cm resnumā, tad gaissausu lapu zariņu barības vērtību uzdod šādu [1]):

Barības veids	Kopproteīna	Bezslāpekļa ekstraktvielu	Taukvielu
Ozolu lapotie zariņi, jūnija sākumā griezti	19,7	44,6	3,0
Ozolu lap. zariņi jūlija sākumā .	14,4	46,8	2,4
Ozola lap. zariņi septembrī . . .	12,9	47,2	2,5
Melnā pliedeņa	20,9	29,5	2,0
Sarkanā pliedeņa, liepas, melnalkšņa, kļavas	12,5	41,6	2,6
Apses, baltalkšņa, bērza	11,7	41,3	6,8
Kastaņu, lazdas, kārklu, sērmūkšļu	8,3	46,3	2,8
Mežu pļavu siens	8,1	41,8	1,4

Īpaši lietainās vasarās, kaut izmēģināšanai, māla bedrēs, saskaņā ar rajona agronoma norādījumiem, jāsagatavo no meža pļavu zāles (var arī ar lapotu zariņu piedevu) skābbarība medījumu barošanai ziemā. Mēneša beigās vai jūlija sākumā medījumu barības lauciņos jāiesēj Jāņu rudzi.

Mežs, tāpat kā maijā, jāsarga no apkārtklejotājiem suņiem un kaķiem, kā arī no malu medniekiem. Pļaujot sienu un āboliņu, pļāvējiem jāuzmanās, lai nenopļautu mazos zaķēnus, fazānus un laukirbes. Nebrīvībā izperētos fazānus tagad palaiž brīvībā. Ja rajonā daudz lapsu, to skaita samazināšanai lietainās dienās jārevidē lapsu alas un jācīnās arī ar citiem plēsējiem.

Labākais laiks izņemt medību piekūnu cālēnus no pērkļiem vai arī, vēl labāk, saķert tikko izlidojušos audzēšanai un apmācībai medībām. Pēdējo paņēmienu medību piekūnu iegūšanai var ar attiecīgu atļauju izlietot līdz augustam. Vēlāk ķertie jau grūti pieradināmi.

Jūnija beigās un jūlijā galvenais putnu suņu lauku dresūras laiks.

Atkarībā no pavasaŗa, atnesas daļa aļņu, staltbriežu un raibo briežu („damiršu") govju. Zaķiem mazie, un vērojama arī jauna pārošanās. Mēneša beigās dažkārt redz jau pārojamies martā dzimušos zaķēnus. Jaunās zosis un pīles sāk lidot. Ja vietām izžūst

[1]) Skat. *M. Linche* — Der Wildschaden in Wald und Feld. 1938, 241. lpp.

ūdens, bet mazie pīlēni vēl nelido, tad māte tos kājām pārved uz kādu upi vai ezeru. Pīļu tēviņiem sāk izkrist krāšņās astes un spārnu spalvas, un tie sāk meklēt patvērumu kārkliem, niedrēm vai zālēm aizaugušās vietās.

Jūlijs

Gatavojoties vasaras medībām ar putnu suni, jārūpējas par piemērotu mednieku tērpu. Tam katrā ziņā jābūt vieglam un ērtam. Tā krāsa vēlama tāda, kas mazāk duŗas acīs; sevišķi nepiemēroti melnas un baltas krāsas tērpi. Nemirkstami audumi, kas labi noder rudens uzvalkiem, vasarā traucē ādas izgarojumu aizplūšanu un mednieku tērpiem siltā laikā ir kaitīgi. Arī linu audumu blūzes un krekli ļoti samirkst sviedriem un maz iecienīti. Kakla saites un stīvināta veļa arī ir nederīga. Aizsardzībai pret odiem iegādājas vai nu speciālus zaļas krāsas tilla tīkliņus sejas aizsardzībai, vai arī ietriepj roku un sejas ādu ar ziedēm, kas satur nagliņu eļļu (Oleum Caryophylli), vazelīnā vai kādā citā eļļā līdz piesātināšanai izšķīdinātu naftalīnu (pēc šejienes novērojumiem ar šādu eļļu ietriepta roku, kakla un sejas āda nodrošināta no odu uzbrukumiem apm. 2—3 stundas ilgi, pēc tam ziede atkal jāieberzē plaukstās un arī sejas, kakla un roku ādā), lavandulas (Lavandula vera D. C.) vai piemērota sastāva darvas eļļu (pēdējo gan vienīgi bez vēzi radītāja benzpirēna satura [1]).

Pēdējais laiks ievākt sienu meža pļavās medījumu ziemas barībai. Jāsēj Jāņu rudzi iespējami labi sastrādātā zemē gar meža ceļu malām un klajumiņos starp celmiem gar grāvmalēm u. c., īpaši viršiem apaugušos gabalos, jo virši mežam kaitīgi. Jāņu rudzi spēcīgi cero, dod jau rudenī lielisku barību medījumiem, bet nākošā gadā tie saaug sevišķi labi. Sēklas vajag vismaz ap 80 kg uz ha. Ja tos vēl nomēslo ar koku pelniem, tad tie aug jo skaisti arī smilts augsnēs.

Kur dzīvo vilki, tur mēneša beigās vai augustā ar piegaudošanu nosaka vilku midzeņu atrašanās vietas. Medības uz tiem sarīko parasti tikai augusta beigās vai septembrī.

Jāatjauno sāls laizītavas. Jāšauj jaunie kaitīgie plēsējputni, kuŗi nav uzskatāmi par dabas retumu. Kur daudz sīļu, tur mēneša beigās vai vēlāk ieteicams rūpēties par pēdējo skaita samazināšanu. Kādā ne pārāk kupla ozola vai cita kāda lielāka koka tuvumā,

---

[1]) Par šo jautājumu skat. arī privātdoc. Dr. med. *Ed. Renca* „Farmakoloģiju". 1942, 438. lpp.

netālu no lauka vai pļavmales, uzceļ egļu zaru būdu un tās tuvumā piesien dzīvu bikšaino apogu (Aegolius t. tengmalmi Gm.) vai apogu (Athene n. nocta Scop.). Ja šīs mazās pūcītes tuvumā piesien vēl dzīvu noķertu sīli, tad mežā saceļas tāds troksnis, ka visi tuvumā esošie sīļi tam veltī izcilu uzmanību un salido, lai uzbruktu apogam. Ar mazkalibra bisi tad no būdas laba šaušana sīļiem, kas lēkā pa tuvumā augošā lielā koka zariem. Sīļa gaļa labi ēdama, un tā spalvas pērk sieviešu cepuru veikali. Kur lapsu par daudz, tur jāseko, kur lapsa ierīkojusi laukos pagaidu alas, un no tām mazie lapsēni jāizrok.

Daļa staltbriežu un raibo briežu buļļu notīra spalvas no ragiem. Iesākas stirnu nārsta laiks, un stirnāži ar mēneša otro pusi nāk uz svilpi. Stirnas jāatbaida no briestošu rudzu laukiem, lai tur nenodarītu lielākus zaudējumus, labību izminot. Stirnāžus šauj „uz gaidi" un ar piezagšanos, izlasot pirmajā kārtā vaislai nederīgos. Īstais caunu nārsts. Jaunie fazāni sāk iegūt krāsainās spalvas. Pīļu tēviņiem tādā mērā izkritušas krāšņās spārnu un astes spalvas, ka tie nav lidot spējīgi dažrei arī vēl augusta mēneša pirmajā pusē. Šai laikā no mātītēm, arī pa gabalu uz ūdens redzot, tos var atšķirt vienīgi no tumšākās galvas, zaļganāka knābja un sarkanākām kājām — spalvu krāsa ir apm. līdzīga. Jaunās pīles jau visas sāk lidot, un parasti ar mēneša vidu iesākas pīļu medību laiks. Ja pīļu medībās jāpavada aukstākas naktis kādā siena šķūnī, tad vissiltākā gulēšana iznāks, ja mednieks sienu sabāzīs visapkārt sev zem svārkiem vai mēteļa, pēc kam to atkal aizpogās. Siens medniekam var noderēt arī gadījumos, kad zābaki par lieliem un pārtrūkst to saturētāja siksniņa. Novilktā zābakā ielikts siens ideāli aizstās „ieliekamās zoles" un pasargās kājas no noberšanas. Mitrus zābakus var visātrāk izžāvēt, tos blīvi ar sausu sienu piebāžot un, uz mietiņa uzmauktus, vējā izliekot. Pietiekošs siena vairums jāieliek arī laiviņā, ar kuŗu izbrauc pīļu medībās, īpaši gadījumos, kad paredzama tanī naktsguļa. Šādos gadījumos līdzi katrā ziņā jābūt arī kādam brezentam un „termosa" pudelēm ar siltu tēju.

Jaunie bekasi sāk lidot. Visbiežāk sastopami vietās, kur no meža vai laukiem uz pļavas saplūst kāda strauta ūdens. Ja atļauts — vieglas tagad to medības ar putnu suni. Nošautos putnus, tāpat kā pīļu medībās, nedrīkst nēsāt ilgāku laiku saspiestus mednieku somās, jo tad tie var jau vienas dienas laikā sabojāties. Nošautās pīles saliek laiviņā katru atsevišķi uz niedrēm un arī no augšas pārsedz ar sienu vai nolauztiem lapotiem zariņiem. Medību pārtraukumu brīžos nošautos putnus izkaŗ ēnā, vējā, lai tie

ātrāk atdzistu. Vakarā visiem nošautiem putniem uzmanīgi izņem iekšas, lai ar zarnu saturu nenotrieptu kuņģa sienas. Ja nošautos putnus grib ilgāk glabāt, tad pēc zarnu izņemšanas kuņģa sienas ietriepj ar vārāmo sāli un kuņģa dobumā ieliek koka ogles. Vēl ilgāk medījums glabāsies bez bojāšanās, ja to noplucina un, rūpīgi notīrītu, novieto ledus pagrabā vai, ja pēdējā nav, saliek kādā māla podā un pārlej ar rūgušpienu. Podu pēc tam aizsien ar pergamenta papīru. Rūgušpienā putni varot glabāties 5—6 dienas arī viskarstākā laikā. Transporta grozos nošautos putnus novieto salmos, kūdrā vai sienā tā, lai tie cits citam nepieskartos.

Augusts

Medījumi jāatbaida no vasarāju laukiem. Īpaši mežcūkas mēģina apmeklēt kartupeļu un zirņu laukus, kur var nodarīt lielus zaudējumus. Šauj atbaidīšanai vienīgi kuiļus un nepieaugušas cūcenes, kuŗām vēl nav sivēnu.

Aļņu, staltbriežu un raibo briežu buļļi notīra no ragiem spalvu. Beidzas stirnu pārošanās laiks. Jaunās laukirbes sāk lidot. Zaķiem mazie, un vērojams arī to nārsts. Āpša nārsta laiks. Tos augustā vislabāk medīt „uz gaidi", 3 dienas priekš jauna mēness, jo tad tie iet baroties jau ap plkst. 18. Pilnā mēnesī tie alas atstāj daudz vēlāk, un to medības vakaros mazāk izdevīgas. Stirnāži nāk uz svilpi, un, īpaši gar medību iecirkņa robežām, tos dažreiz ieteicams pabaidīt, lai malu mednieki tiem nevarētu viegli piekļūt klāt. Arī mežirbju gailīši sāk nākt uz svilpi. Mērkaziņas (bekasi) sāk mēneša beigās doties uz dienvidiem. Šai laikā dažkārt tās izdevīgi medīt ar putnu suni lielākās pļavās vai zāļu purvos. Tās šai laikā ļoti taukas un, suņa izceltas, tālu nelaižas. Šai laikā ar krūmājiem bagātās pļavās un upju ielejās nereti putnu suns atrod arī ķikutus („dubultšnepes"), kuŗi arī jau augusta otrā pusē sāk doties uz dienvidiem un tad biežāk sastopami arī pie mums. Pīles vakaros sāk laisties no lielākiem ūdeņiem uz barošanās vietām upēs, dīķos, grāvjos, mitrās pļavās u. c., kur tās var medīt „uz gaidi". Pirmie visbiežāk laižas kriķi, pēdējās — „mercenes". Perēšanas vietās arī zosis sāk izlidot baroties uz tīrumiem.

Septembris

Ja grib rajonā pavairot laukirbju skaitu, tad jārūpējas, lai tām laukos būtu paslēptuves un drošas perēšanas vietas. Paslēptuves visbiežāk ierīko uz mazāk auglīga zemes gabala, kādas gravas vai strautiņa līkumā. Ja brīva izvēle, tad tās ierīko nevienāda trij-

stūŗa veidā, ar apm. 0,3—0,5 ha lielu platību. Ļoti vēlams, lai vismaz viena paslēptuves mala pieietu pie kāda strautiņa vai gravas. Visas paslēptuves malas apaudzē ar 2 m platiem meža rožu (Rosa rugosa vai Rosa rugosa pomifera), neslimojošo kalna ērkšķogu, upeņu, dzelteno akaciju, aveņu, kazeņu vai citiem līdzīgiem dzīvžogiem. Arī paslēptuves iekšpusē iestāda vienu otru krūmu grupu, kur laukirbes un citi putni var paslēpties no saviem ienaidniekiem un arī no negaisa. Rudeņos šos stādījumus arvien apcērp, lai tie augtu kuplāki. Arī stādījumu jaunierīkošana veicama rudenī. Ja līdzekļi atļauj, var iestādīt stādu audzētavā izaudzētus stādus, bet ja grib iztikt ar mazākiem izdevumiem, tad iesēj vai nu rudenī, vai agrā pavasarī attiecīgo krūmu sēklas. Dzīvžoga vidū iesēj ilggadīgās lupīnas vai ierīko citus lauciņus, kas putniem dod barību un patvērumu. Vēlams iestādīt arī kaut nedaudz topinamburu. Atstāj arī nelielus neizmantotus klajumiņus, kur putniem sildīties saulē un pērties smiltīs. Krūmos vēlāk saliek lizdas arī mazputniņiem. Šādas paslēptuves ļoti noder arī fazānu audzētavu tuvumā.

Iesākas plēsējputnu ceļošana uz dienvidiem, un tos no viņiem, kuŗi nav uzskatāmi par dabas retumu, tagad izdevīgi medīt no būdām ar ūpi. Arī šeit perējušās vārnas sāk pārvietoties uz dienvidiem.

Jānobeidz piegaudošanas (piekaukšanas) ceļā noteikto vilku midzeņu iznīcināšana, jo mēneša beigās vilcēni jau atstāj migas un vilki sāk pulcēties baros.

Aļņu un staltradžu buļļi sāk aukstākās naktīs baurot („aurot"), jo sākas to pārošanās laiks. Ēršķi, raibie brieži („damirši") notīra spalvas no ragiem. Zaķu pārošanās iet uz beigām. Dažreiz vēl vērojams āpšu nārsts. Stirnas sāk mainīt spalvas krāsu. Kazas, kuŗām nav bijis kazlēnu, vēl dzīvo vienas: baros tās sāk lasīties tikai oktōbrī. Šai laikā tad arī var izšaut tās nedaudzās, par kuŗām pamats pieņemt, ka tās ālavas. Ar kuņģa tārpiem slimās tagad bieži cieš no caurejas, ko uzrāda šo kazu netīrie „spoguļi". Arī tās jāizšauj reizē ar viņu kazlēniem, tiklīdz to atļauj oficiālie noteikumi. No citiem kazlēniem šai laikā vēl var šaut vienīgi acīm redzamos vārguļus. Tikai oktōbrī un novembrī, kad stirnas jau dzīvo kopā lielākos baros, var arī labi salīdzināt, kuŗi no kazlēniem vājāki, kuŗi attīstījušies spēcīgāki un tātad katrā ziņā saudzējami. Mežcūkas apmetas, kur aug ozoli, kuŗu krītošās zīles tās cītīgi uzlasa. Ja nav ozolu, apmeklē kartupeļu laukus.

Medībās pa laukiem un mežiem vēl nedrīkst šaut vecos zaķus,

to noliedz noteikumi, un arī pēc būtības tas nevēlami, jo mednieku tuvāk pielaidušās parasti ir vēl septembrī, pēdējā š. g. metienā, grūsnās zaķenes. Var izdevīgi medīt ar putnu suni jaunos rubeņus, laukirbes, paipalas un visus purvu putnus. Šai mēnesī cenšas iegūt arī vienu otru āpsi, kas kļuvuši jau krietni trekni. Tie šai laikā sāk gatavot alas ziemas guļai un no tām izdzen ārā daudz smilšu. Alās iekšā nes sūnu un sausas lapas, tādēļ to dzīves vietu var viegli ievērot. Vēlu vakaros iziet uz nakts medībām.

Putnu barībai ziemā jāvāc sērmūkšļu ogas. Tikai, tās griežot, jāuzmanās, lai nenolauztu arī spalvaino, pelēko nākamā gada ziedu pumpuru. Ogas uzglabā vai nu žāvētas (pēc iepriekšējas apžāvēšanas kādā nojumē galīgi izžāvē maizes cepamā krāsnī), vai, vēl labāk, mucās, smiltīs novietotas. Pēdējā gadījumā uz katru 10 līdz 15 cm biezu ogu kārtu uzber ap 5 cm biezu sausu smilšu kārtu, kamēr muca pilna. Ja ziemā ogas grib izbarot stirnām, lai tās pieradinātu pie kādas jaunas barotavas vai medikamentu kastēm, tad smiltis no ogām iepriekš jānoskalo. Putniem ogas var izlikt, tieši no mucām izņemtas.

Oktōbris

Tūliņ pēc lapu apbiršanas jāsaved kārtībā visas meža zvēru barošanas ierīces un sāls laizītavas. Jāšauj plēsīgie un kaitīgie putni no „vārnu būdām". Staltbriežus iesāk barot vietās, kur vēlas tos pieradināt pastāvīgi uzturēties.

Beidzas staltbriežu nārsta laiks un arī baurošanas („aurošanas") laika skaistās briežu buļļu medības. Iesākas raibā brieža nārsta laiks. Stirnāzis atkal kļuvis trekns, iegūst savu ziemas (pelēki-brūno) krāsu un uz mēneša vidu sāk nomest ragus. Stirnas iegūst savu ziemas spalvas krāsu. Īstais laiks ālavo aļņu un staltbriežu govju un stirnu kazu atšaušanai. Labākais laiks lielākām laukirbju un fazānu medībām. Turpinās rubeņu un purvu putnu medības ar putnu suni. Iesākas medības ar dzinējiem un (ja medību iecirknis nav mazāks par 1000 ha) arī ar dzinēju suņiem. Ja lietotie dzinējsuņi nav pārāk liela auguma, tad, medījot ar tiem ne vairāk kā 2—3 reizes gadā vienā un tai pašā rajonā, medību saimniecībai nekādu ļaunumu nenodarīsim. Rajonos, kur uzturas vienīgi zaķi, katrā rajonā ar dzinējiem var medīt augstākais līdz 6 reizes gadā. Rok un medī āpšus, kas pašreiz sevišķi trekni. Āpši rokami pirmā kārtā rajonos, kur uzturas vairāk medņu, rubeņu, mežirbju, sloku vai fazānu, jo to pērkļiem āpši nodara daudz posta. Nedrīkst aizkart grūti pieejamās āpšu alas gravās, pakalnos vai upju

krastos, jo tās parasti izbūvētas ļoti plašas, ar daudzām ejām, un uzskatāmas kā meža dabas krāšņums, kas arī nodrošinās, lai āpši no mūsu mežiem neizzustu.

Pīles medī pārlidojumu laikā un uz naktsguļu iemetoties. Pīļu lielais vairums jau pārvietojies no upēm, dīķiem un mazākiem ezeriņiem uz lielākiem ūdeņiem, no kurienes sāk lielākos baros pārvietoties uz dienvidiem. Novērojama arī veco zosu ceļošana uz siltām zemēm. Tās medī apstāšanās vietās „uz gaidi". Līdz ar pirmajām nakts salnām uz dienvidiem dodas arī slokas, šoreiz izvēloties citus ceļus, nekā pavasarī atlidojot.

Novembris

Pats pēdējais laiks savest kārtībā redeles meža zvēru barošanai. Rajonos, kur baidāmies, ka medību zvēri var aizklīst projām, jāsāk pamazām medījumu barošana. Kā vispārējs likums pie tam jāievēro, ka medījumiem nedrīkst izbarot puvušu, ar pelējumu vai rūsas sēnītēm pārklātu barību. Bojāti vai tikai appelējuši kartupeļi vai citas saknes arī medījumiem ļoti kaitīgas. Aļņu, staltradžu un stirnu barībai vēlams nolaist pa apsei vai citam lapu kokam. Raibo briežu, stirnu un zaķu barībai ieteicams labs pļavu un āboliņa siens, nekultas auzas, vasaras sākumā plūktas koku lapas, pupu, zirņu un lupīnu salmi, kartupeļi, runkuļi un kacenu kāposti, kuŗus sauc arī par zaļajiem milzu lapu kāpostiem (Markstamm-, Kuhkohl). Jāievēro, ka īpaši zaķi, bet arī stirnas nopietni saslimst, ja tos ziemā baro vienīgi ar sauso barību. Izrādās, ka īpaši zaķi uzņem organismam nepieciešamo ūdeni vienīgi no augiem tā saucamā veģetātīvā ūdens veidā. Tādēļ zaķi arī tik ļoti cienī augus, kas satur daudz ūdens, piemēram, kāpostus, bietes u. tml.

Vēl iespējamas āpšu medības. Āpšu spalva ziemas akotā, un tie tagad sevišķi trekni. Mūsu lielākos ezeros uzturas lieli caurceļojošo pīļu bari. Pīles medī rīta pārlidojumos un tām cenšas dienā piebraukt ar mazām laiviņām („pēlīšiem").

Decembris

Vēlreiz pārbaudīt, vai zvēru barošanas redeles pilnīgā kārtībā. Iesākt medījumu barošanu, kā aizrādīts novembŗa mēneša darbos. Iesākt laukirbju barošanu, ja uznāk dziļāks sniegs vai arī seklāks sniegs apledo un irbēm grūti piekļūt ziemāju labības asniem. Kā brīvā dabā, tā, it sevišķi, nebrīvībā turētām irbēm pie kulšanas atdalītās nezāļu sēklas vai sīkākos labības graudus arvien pabeŗ ar

pelavām sajauktus. Uz 20—30 putniem dod 1 litru graudu dienā. Uz klaja lauka barību arvien izbeŗ vienīgi nojumēs, kas visbiežāk pagatavotas no egļu vai kādiem ērkšķainiem zariem.

Aļņu bullis decembrī vai, vēlākais, janvārī met ragus, pēc kam to vairs nešauj. Arī daži staltradžu buļļi sāk nomest ragus, pie tam vecie papriekš, jaunie vēlāk, dažreiz tikai februāŗa beigās. Āpši ielien alās un iesāk savu ziemas guļu. Purvu un ūdens putni aizlido uz dienvidiem. Kažokādu zvēriem izaug biezā un skaistā ziemas spalva („akots"), un mēneša otrā pusē to iegūšanai vislabākais laiks. Lai lapsas medību dienā nesalīstu alās, tad vēl pirms gaismas svīšanas pie ieejām alās novieto petrolejā, jēlkrezolā vai „Kornitolā" samērcētas lupatiņas. Medības ar dzinējiem un dzinējsuņiem tiek rīkotas visplašākā apjomā. Izbeidzas aļņu un staltradžu govju un stirnu kazu atšaušana. Vēl iespējama āpšu izrakšana.

Ja uzkrīt dziļāks sniegs, tad dažreiz jau var novērot, ka rubeņi guļ pa nakti „bedrītēs", kuŗas tie iztaisa (ne seklākas par apm. 35 cm), sniegā iekrītot. Katrs putns krīt ar aprēķinu, lai nokļūtu līdz pašai zemei, pavirzās vēl nedaudz uz priekšu un tad ar galvu sniegā iztaisa uz augšu nelielu gaisa caurumiņu. Rubeņi krīt dažu soļu (dažreiz 10—15) attālumā viens no otra. Bedrītes rubeņi atstāj tikai pavēlu rītos, un ja redzams, ka tieši blakus divas iegarenas bedrītes sniegā, tad tas nozīmē, ka rubeņu tur vairs nav. Katram rubeņu baram vairāki iemīļoti guļas vietu rajoni sniegā, un ja tos pārāk netraucē, tad vienā no tiem viņi irdena sniega laikā arvien būs atrodami. Ja guļas vietai vakarā, tumsai iestājoties, vai agrā rītā tuvojas klusām, pret vēju ejot vai arī piebraucot, tad tie no bedrītēm parasti ceļas augšā pa vienam. Tā kā rubeņu mums maz, tad šīs medības nav atļautas, un nešauj vairs ne rubeņus, ne medņus arī medībās ar dzinējiem. Interesanti gan novērot kā rubeņu sakrišanu sniegā, tā arī rītos to izlidošanu.

Jārūpējas par medību biļetes iegūšanu un ieroču atļaujas pagarināšanu. Jāpasūta medību žurnāls nākamajam gadam.

Medību plāns un laika apstākļi

Jautājums par to, kāds medību dienā būs laiks, svarīgs nevien mednieka tērpa izvēlei. Laika apstākļiem jāpieskaņo medību plāns, un dažreiz laika apstākļi pat izšķiŗ jautājumu par to, iet vai neiet uz medībām. Tomēr kaut cik drošāki laika pareģojumi mūsu apstākļos ļoti grūti, jo apgabalam raksturīga laika apstākļu liela

dažādība un straujas maiņas. Medniekam bez tam jārēķinās ar to, ka viņš ne arvien varēs izmantot speciālistu laika pareģojumus. Neapmierinās viņu arī tautas sakāmvārds: kāds laiks piektdienā, tāds arī svētdienā. Tādēļ mednieku lielais vairums nākamās dienas laiku cenšas noteikt pēc dažādām dabas parādībām [1]). Tautas ticējumi šajos jautājumos diezgan noteikti, un tauta mēģina laiku pareģot pat ilgākam periodam uz priekšu. Vispār pazīstami, piemēram, tādi ticējumi, kā „kāds laiks būs 7 brāļu dienā (10. jūlijā), tāds pastāvēs 7 nedēļas", vai arī pārliecība, ka Mārtiņa dienā (10. novembrī) arvien būs sals, bet Katrīnās (25. novembrī) atkusnis. Šāda veida laika pareģojumi tomēr jāuzņem ļoti atturīgi [2]), jo, zinātniski pārbaudot, tie ne vienmēr attaisnojas. Daudz pamatotāki jau pareģojumi īsākam laikam uz priekšu, un rūpīgi būtu pārbaudāmi visi fēnoloģiskie novērojumi un tautas ticējumi, kuŗos laika pareģošana saistās ar dabas parādībām, paša cilvēka, dzīvnieku vai stādu priekšsajūtām. Nav taču apšaubāms, ka daži cilvēki, kas slimo ar reumatismu vai ģikti, parasti nojauš laika maiņas tuvošanos. Kādēļ nevarētu pieļaut domu, ka daži dzīvnieki ar savu ādu vai plaušām izjūt gaisa mitruma maiņu, bet ar nervu sistēmu gaisa elektrības sprieguma vai pat gaisa spiediena pārmaiņas.

Praksē jaunākā laikā mūsu mednieku saime laika īslaicīgā pareģošanā visvairāk paļaujas uz barometra rādījumiem. Ja barometrs vairāku dienu laikā lēni un pastāvīgi kāpj vai arī stāv nemainīgi augstu (gaisa spiediens pārsniedz 760 mm), tad var gaidīt labu laiku: ziemā pastāvošu salu, bet vasarā karstu un sausu laiku. Ja labs laiks jau iestājies, tad parasti labais laiks pieturēsies jo ilgāk, jo ilgāks laiks pagājis, kamēr gaisa spiediens pieaudzis līdz labā laika iestāšanās periodam. Ja turpretim barometrs visu dienu nepārtraukti krīt, tad var sagaidīt nokrišņus un vēju. Pie tam, ja laba laika periodā barometrs krīt lēnām un paiet ilgāks laiks, kamēr iestājas lietus, tad var pieņemt, ka sliktais laiks turpināsies ilgi. Strauja gaisa spiediena pazemināšanās („barometra krišana") norāda, ka gaidāms stiprs vējš vai pat vētra. Tāpat apgalvo, ka gadījumos, kad pie zema gaisa spiediena un dienvidrietumu vēja esot salīdzinot auksts laiks, tad drīz iestāšoties

---

[1]) To sakopojumu skat. *K. L. Vanaga* — Vadonis tūristiem. 1936, 179. līdz 182. lpp. un meteoroloģijas mācības grāmatās.

[2]) Skat. *J. Baumanis* — Ilglaicīgi laika pareģojumi. „Daba un zinātne". 1938, Nr. 1, 3.—9. lpp.

Dati, kas raksturo mūsu galvenos

Suga	Augstākais mūža gaŗums gados	Medījums pieaug	Parastais pārošanās mēnesis
Aļņu buļļi	20 — 25	4.—5. g.	VIII beigas IX
Aļņu govis un teļi	govju 18	3. g.	IX — X
Staltbriežu buļļi	30 (vaŋģn. 70)	6. g.	IX — X sāk.
Ēršķu buļļi	25	6. g.	X (XI)
Staltbriežu un ēršķu govis un teļi	govju 20 — 25	3. g.	IX — X sāk.
Stirnāži	16	2.—3. g.	VII — VIII
Stirnu kazas un kazlēni	kazu 12	2. g.	VII — VIII (māŋu XI)
Zaķi	8 — 12	6.—12. mēn.	III — VIII (II)
Meža truši	7 — 10	8. mēn.	II — IX
Roņi	40	3. g.	XII (XI)
Lūši	20	2. g.	II (I — III)
Āpši	16	2. g.	VII — VIII (IX)
Caunas	15 — 20	1. g.	VII (māŋu II)
Mežcūkas	15 — 30	5. g.	VII (XI — I)
Lapsas	14 — 20	2½ g.	II
Seski	10	10. mēn.	II
Vilki	20 — 25	2½ g.	I (XII — II)
Ūdri	14 — 20	2. g.	visbiež. II — III
Meŋņu gaiļi un raķeļi	30	10. mēn.	IV — V
Rubeņu gaiļi	10	10. mēn.	IV — V
Rubeņi un baltie rubeņi	8	8. mēn.	IV — V
Laukirbes	8 — 10	8. mēn.	IV — V (VI)
Mežirbes	10	8. mēn.	IV — V
Fazāni	8 — 10	6. mēn.	IV
Strazdi, meža	8 — 10	3. mēn.	IV
Lauku baloži	10 (40)	3. mēn.	IV — V, otr. VI
Slokas	10	3. mēn.	IV (V — VI)
Kuitalas, mērkaziņas, ķikuti un vistilbes	10	3. mēn.	IV — V (VI)
Meža zosis un pīles	30 (max. 100)	3. mēn.	IV — V
Meža zosis (izņemot pelēko mežzosi — Anser anser L. un Sāmsalas pīli), gugatņus, gauras, dūkuŗus un uz jūŗas vai jūrmalā šādas pīļu sugas: švukšķus, baltaču, cekula-, brūnkakla-, ķerras-, melnās-, kaupas- un tumšās pīles.	30 (max. 100)	3. mēn.	IV — V
Klijāni (arī bikšainie) un kaijas	Parasti līdz 30 g., bet dažkārt arī daudz ilgāk. Vanagi pat līdz 150 g.[2]	4. mēn.	IV
Lauči (papi)		3. mēn.	V
Niedŗu lijas		4. mēn.	IV (V)
Zvirbuļnieki		4. mēn.	V
Vistinieki		4. mēn.	IV — V
Zivgārņi		4. mēn.	IV
Cekuldūkuŗi		3. mēn.	V
Visi pārējie medījumi	—	—	—

[1]) Zosis, izņemot Sāmsalas pīli, kas stipri saudzējama. No pīlēm saskaņā un lielgalve (lielgalvainā pīle — Kolbenente).

[2]) Skat. *Austra Redlicha* — Dzīvnieku mūža ilgums. „Daba un zinātne"

[3]) Skat. arī *K. Vilks* — Cik reižu gadā dēj un per mūsu putni — „Daba un

medījumus un to medību kalendārs

Grūsnības ilgums nedēļās vai perēšanas laiks dienās	Mazuļi atnesas mēnesī [3])	Mazuļu (putniem olu) skaits (Iekavās atzīmēti retie izņēmumi)	Atļauts medīt saskaņā ar Lielvācijas medību likuma nosacījumiem	Atļauts medīt saskaņā ar Reichskomisāra 1942. g. 27. jūlija rīkojumu
—	—	—	1. IX — 30. IX	25. VIII — 15. XI
35 — 38	V — VI	1 (2)	1. X — 31. X	1. X — 15. XI
—	—	—	1. VIII — 31. I	1. VIII — 31. I
—	—	—	1. IX — 31. I	1. IX — 31. I
34 — 36	V — VI	1 (2)	16. IX — 31. I	16. IX — 31. I
—	—	—	16. V — 15. X	1. VI — 30. XI
40	V (VI)	1 — 2 (3)	16. IX — 31. I	1. X — 31. XII
5 — 6	III — IX	1 — 5	1. X — 15. I	1. X — 15. I
28 — 30 dienu	II — X	4 — 10	Visu gadu	Visu gadu
~ 41	III (II — IV)	1 — 2	16. VII — 28. II	16. VII — 31. III
9 — 10	IV — V	2 (3)	Saudzējami	1. XII — 31. III
~ 31	II — IV	3 — 4 (5)	16. VII — 28. II	16. VII — 15. XII
~ 36	III — IV	2 — 4 (5)	1. XII — 31. I	1. XII — 31. I
19 — 20	IV (III — V)	4 — 12	Bērnu mātes nav medījamas no 16. III — 15. VI	Bērnu mātes nav medījamas no 16. III — 15. VI
8	IV	4 — 6 (9)		
6 — 9	IV	3 — 7		
9	III — IV	4 — 6 (2—3)	Nav sastopami	Visu gadu
9	visb. V	2 — 4	Saudzējami	Saudzējami
—	—	—	1. IV — 15. V	1. IV — 31. V
—	—	—	1. IV — 15. V	1. IV — 31. V
26 — 30	V — VI	8—16 (5—7)	1. IX — 30. XI	1. IX — 31. X
24	VI (V—VII)	12 — 23 (24)	16. VIII — 30. XI	1. IX — 15. XI
20 — 24	IV — V	8 — 15	1. IX — 30. XI	1. IX — 15. I
25	V	8 — 15	1. X — 15. I	1. X — 15. I
15	V — VI	5 — 6	1. IX — 30. XI	1. VII — 30. XI
16 — 18	V un VI	2	1. VIII — 15. IV	1. VIII — 15. IV
21	V (un VII-VIII)	3 — 4	1. IX — 15. IV	1. IX — 30. IV
15 — 17	IV — VI	4	1. VIII — 28. II	1. VIII — 15. I
24 — 28	VI (V)	5 — 14	16. VII — 31. XII (Zosis 31. III [1])	16. VII — 15. XII
24 — 28	VI (V)	5 — 14	16. VII — 31. XII (Zosis 31. III [1])	16. VII — 15. V
21 — 28	V — VI	3 — 5	1. VIII — 31. III	1. VIII — 31. III
21	VI (VII)	5 — 9	Visu gadu	Visu gadu
21	V — VI	4 — 6		
20	IV — VI	3 — 7		
21	V	2 — 4		
24 — 26	V	3 — 6		
21	VI (VII)	3 — 6		
—	—	—	Saudzējami	Saudzējami

ar Lielvācijas medību likumu saudzējama spilvinieks (pūku pīle — Eiderente)

1940. g., Nr. 1., 7.—12. lp.
zinātne" 1939. g., Nr. 3., 111.—114. lp.

vētra ar ziemeļrietumu vēju. Arī gadījumos, kad pie zema gaisa spiediena neesot lietus, parasti esot gaidāma vētra.

Vēl noteiktāka laika pareģošana īsākam periodam uz priekšu iespējama, ievērojot higrometra norādījumus par gaisa mitruma maiņām. Ja mājās nav higrometra, gaisa mitruma noteikšanai lieto jaunas eglītes galotni ar vienu 15—20 cm garu sānzaru. Egles zariņu pienaglo pie sienas tā, lai sānzars varētu brīvi kustēties. Ar zara galiņu novelk pusriņķi un to sadala grados. Sausā laikā zariņš liecas uz augšu, bet lietainā uz zemi (rāda gaisa mitruma pieaugumu). Ar šādu egles zariņu gaisa mitrumu noteica arī tad, kad tauta higrometra vēl nepazina. Ja relātīvais gaisa mitrums no rīta stipri pamazinās, bet vakarā atkal pieaug, tad tā ir laba laika pazīme. Tāpat gadījumos, kad diennakts temperātūras amplitūda liela, t. i., dienā karsts, bet naktī vēss, gaidāma pastāvīga, laba laika turpināšanās.

Citas svarīgas laika iezīmes jau jāvēro tieši dabā.

Ja mākoņi ļoti augsti (neaizēno sauli), balti, plūskaini, izskatās pēc sīkiem diedziņiem, necaurspīdīgi, tad — ja viņi šķiet stāvam uz vietas un pat viegli izgaist, sagaidāms skaidrs, sauss un karsts laiks; bet ja šādi mākoņi ātri skrien pa zilām debesīm, tad sagaidāmas vējainas un lietainas dienas. Ja mākoņi peld lielos blāķos kā atsevišķas siena gubas, ar skaidri izšķiramām kontūrām, aizēno sauli, tad: ja šādi mākoņi novēroti tikai no rītiem (nereti tikai sākot no plkst. 10) un ap pusdienas laiku vai, vēlākais, pēcpusdienas stundās jau izgaist — sagaidāms labs laiks, bet ja šādi mākoņi savelkas un sabiezē, sagaidāms pērkona lietus. Ja mākoņi izskatās slāņveidīgi un peld jo zemu, sagaidāms silts un skaidrs laiks, bet ja peld augstu un ir plūksnaini un slāņveidīgi, sagaidāms slikts laiks. Ja mākoņi skrien pretim vējam, sagaidāma vētra, bet ja vējš skrien uz to pašu pusi, kur peld atsevišķi nelieli gubu mākoņi, — sagaidāms labs laiks. Ja skaidrā laikā vēja virziens vairāk dienas no vietas nav mainījies, bet tad uzreiz asi mainās, var sagaidīt laika maiņu un nokrišņus. Ja ziemā dienā skaidrs, bet pie vakara bezvēja laikā debesis aizklājas ar zemāku slāņainu gubu mākoņu kārtu, tad tas norāda uz iestājušos ilgstošu salu.

Ja vējš pie vakara neapklust, bet pieaug, tad gandrīz arvien var rēķināties ar gaidāmiem nokrišņiem un vējainu laiku. Dienvidrietumu vējš parasti atnes lietu, bet austrumu vējš — sausu laiku. Ja nakts bijusi mierīga, bet no rīta vējš pakāpeniski pieaudzis, lai pēcpusdienā atkal atslābtu un pievakarē pavisam norimtu — gaidāms skaidrs laiks. Uz drīzu laika apstākļu maiņu norāda

vējš, kas pūtis vairāk dienas no vienas puses un tad pēkšņi mainījis virzienu.

Ja migla no apkārtnes purviem un ezeriem rītos aptinas ap Gaiziņkalna galotni, droši tuvākās dienās būs lietus. Vispār, ja migla no rītiem nogulstas uz zemes — gaidāms slikts laiks, bet, ja uzvelkas gaisā — saule. Rasa nav iespējama vējainā un apmākušā laikā. Tādēļ arī lielākas rasas parādīšanos vakarā arvien iztulko kā norādījumu, ka nākamā dienā būs labs laiks. Jo tveicīgāka diena, jo vēsāka sekojošā nakts. Pēc mākoņainas dienas nāk silta nakts. Visumā var pieņemt, ka laba laika periodā naktīs mežā arvien daudz siltāks nekā klajā laukā. Tāpat, ja vakarā vai naktī, kāpjot kalnā, ieiet it kā siltāka gaisa joslā, tad tas vēstī labu laiku. Sīks lietiņš priekš saules lēkta rāda skaistu, bet sārta rīta ausma — lietainu dienu. Dzidri norietoša saule, pie kam, saulei rietot, debesis gaišrozā krāsā, bet pēc saules rieta rietumos redzama balta, sudrabaina blāzma, vēstī labu laiku, bet riņķi ap sauli un mēnesi — lietus tuvošanos. Sevišķi nepārprotama šī pēdējā pazīme esot gadījumos, kad, saulei lecot vai norietot, ap to esot redzams vienas vai vairāku varavīkšņu krāsu veidots loks, tā sauktais „dārzs", vai ja saulei blakus esot redzami gaišāka spīduma „stabi". Visas šīs pazīmes noteikti norādot uz vējaina vai lietaina laika tuvošanos.

Spožas zvaigznes, gaišs Piena ceļš ir zīme, ka gaidāms labs laiks. Blāvas (īpaši uz rīta pusi stipri mirgojošas) zvaigznes izsauc nokrišņus un vējainas dienas. Ja dūmi kāpj stāvus gaisā, būs skaidra diena, ja dūmu stabs nāk zemē, — tuvojas mitrs laiks. Ja laika apstākļi mainās mēness ceturkšņos, tad pie dilstoša mēness (pēdējais ceturksnis) jāgaida slikts laiks, pie augoša (pirmā ceturkšņa) — labs laiks.

Daudziem medniekiem laiku noteikt atvieglojot arī tā saucamie „dzīvie barometri": ja suns uz muguras viļājas un suns vai kaķis ēd zāli, vardes skaļi kurkst un zivis lēkā ūdeņos, bezdelīgas lido zemu, redzami jauni kurmju rakumi — droši gaidāms lietus. Ja kaķis bieži laizās, tad bez ciemiņiem sagaidāms arī slikts laiks. To pašu rāda vistas, kad tās vārtās un nemierīgi kašājas smiltīs un vēlu vakarā meklē barību, tāpat, ja gailis pievakarē dzied. Kad pa ceļu velkas gliemezis, sliekas nāk laukā un zosis dīķī bieži lien zem ūdens, — būs lietus. Pērkona negaisu vēstī govju bizošana.

Kad bites (arī lapsenes) agri no rīta čakli lido, sagaidāms labs un saulains laiks. Bet lietu, negaisu un vēju rāda, ja bites uztrauktas drūzmējas ap stropa skreju. Tas pats sagaidāms, ja odi

un mušas „apstāj" ceļa gājēju. Lietu rāda arī zilās lopu mušas, lielā skaitā sarazdamās istabā, kur laižas nemierīgi sīkdamas. Zirneklis čakli auž savus tīklus, ja gaidāms sauss un saulains laiks, bet ja gaidāms lietus, zirneklis izjauc tīklu, ielien kaktā un slinko. Sienāži čirkst tikai sausā un saulainā laikā. Arī skudras, paredzot jauku laiku, čakli tekā, iznes savas oliņas pūžņa virspusē. Skaidrs laiks sagaidāms, ja vakaros lido maijvaboles.

Labs laiks sagaidāms, ja cīrulis un sīkie, mazie putniņi skaņi dzied, tāpat, ja žagata gāķē un danco, bet ja sīkie putniņi salasās baros un nemierīgi čirkst, ja vārnas ķērkdamas laižas uz rietumiem un žagata kļuvusi klusa — būs lietus.

Ļoti interesanti ir arī tautas ticējumi, kas norāda uz gaidāmo laiku atkarībā no lietus rakstura. Tā prof. P. Šmita — Latviešu tautas ticējumi II d., 1076. lpp. lasām: „Ja, lietum līstot, peļķēs sitas burbuļi, tad lietus vēl ilgi līs" (17475), vai arī: „Ja lietus sāk līt ar austrumu vēju, kas notiek reti, tad tas līst visu dienu" (17465). Par lietus apstāšanos zināms šāds ticējums: „Kad lietus ilgi jau lijis, tad, ja no rīta ir skaidrs, pa nakti nostājies, tad tomēr līs, bet kad pa dienu vai priekš vakara piestāj līt, tad jauks laiks gaidāms" (17460).

Ziemā aukstu laiku paredzot putni: „Ja ziemā vārnas sēd koku galotnēs, tad gaidāms sals" (32119.—32153), „ja zvirbuļi nāk pie mājām, tad gaidāms auksts laiks" (36505), „kad ziemā zvirbuļi stipri kliedz, čivina, tad būs sniega puteņi" (36534). Šos un tamlīdzīgus fēnoloģiskus novērojumus vajadzētu turpināt krāt un tos sistēmatiskāk pārbaudīt. Varbūt tādā kārtā izdosies uzstādīt vienu otru drošu laika pazīmi, kam praktiskā dzīvē varētu būt liela nozīme. Arī medniekiem tas būtu svarīgi, jo medību plāns arvien pirmā kārtā jāpieskaņo laika apstākļiem.

7. pielikums.

Pirmā palīdzība medību nelaimes gadījumos

1. **Asiņojumi.** Brūce nekad nav jāmazgā, bet asiņu izplūšana jāaptur ar brūces vietas saspiešanu. Asiņojošais loceklis jātur augstāk un parasti pietiek ar stingrāku (ja iespējams, sterilu) apsēju, kas saspiež asiņojošo vietu un asins izplūšanu aptur. Ja pēc kāda laika asins iziet cauri apsējam, tad to nevajag noņemt, bet gan tam pāri pārtīt citu apsēju. Ja ievainojums lielāks un atzīmētā veidā asiņošanu apturēt neizdodas, tad uzliek uz brūces kādu sterilā apsējā vai tīrā mutes lakatiņā ietītu cietu, apaļu priekšmetu (pogu, naudas gabalu) un pārsien brūci labi stingri ar mutes lakatiņu, kādu siksnu, bikšturi vai kaut ko tamlīdzīgu. Ja arī tas nelīdz un vai nu (bez apstāšanās) izplūst lielo vēnu tumšsarkanās asinis, vai arī (grūdieniem, reizē ar pulsu, ar nelielu šņākoņu) lielāku artēriju gaišsarkanās asinis, tad jācenšas noslēgt asiņu pieplūdumu brūces vietai. Augšpus brūces, t. i., starp sirdi un asiņojošo vietu, loceklis tiek ar kādu siksnu, elastīgu bikšturi vai pat ar stiprāku mutes lakatiņu vaļīgi pārsiets. Zem saites pabāž kādu lielāku atslēgu, kabatas nazi vai koka sprunguli un, tos griežot, saiti savelk arvien stingrāk, kamēr asiņošana apstājas. Šādu apsējumu tomēr nedrīkst atstāt ilgāk par 1—2 stundām, jo vēlākais pēc 4 stundām viss loceklis jau būs neglābjami atmiris. Ja cietušā transports turpinās ilgāku laiku, tad pēc katrām 2 stundām uzliktie žņaugi uz īsu brīdi jāatlaiž vaļā un pēc tam atkal jāuzliek.

Tā kā cilvēks par noasiņot nedaudz minūtēs, tad gandrīz arvien ļoti svarīgi asiņu izplūdumu apturēt arī pa to laiku, kamēr sagatavojas visa locekļa pārsiešanai. Šai nolūkā ievainoto vietu saspiež ar pirkstu. Spiediens jāizdara ārpus brūces tai pusē, no kuŗas asinis plūst uz brūci: ja asiņo kāda artērija, tad jāspiež no brūces uz sirds pusi, bet ja vēna, tad spiediens izdarāms locekļa pusē. Galvas asiņojumu gadījumos jāspiež kakla (tā sauktā miega) artērija rīkles tuvumā. Rokas augšējā stilbā starp muskuli un kaulu sataustāma rokas artērija, kuŗu rokas asiņojumu gadījumos

četriem pirkstiem spiež pret kaulu. Lielo gurnu artēriju visgrūtāk saspiest — ar abiem īkšķiem spēcīgi jāspiež ciskas vidus, lai saspiestu artēriju pret gūžas kaula malu un apturētu asins izplūšanu.

Smadzeņu (šai gadījumā dažreiz asiņo ausis vai deguns) un plaušu ievainojumu gadījumos (asiņainas krēpas) cietušais jāizsarga no katras kustēšanās. Nopietnāku ievainojumu gadījumos jācenšas cietušo arvien iespējami ātrāk nodot ārsta rīcībā.

Nelielu ievainojumu gadījumos vispirms jārūpējas par tīrību. Ievainojumu neaiztikt. Apmazgāt var vienīgi ievainojuma apkārtni, lietojot tīru vārītu ūdeni. Ievainojumu malas dezinfekcijas nolūkā var aptriept ar jōda tinktūru vai rivanola šķīdumu 1 : 1000. Ja lauku apstākļos nav neviena dezinficētāja līdzekļa un ievainojums netīrs, saplosīts, brūci pirms apsiešanas var notriept ar tīru, nebojātu dabisku medu, kas ir pilnīgi sterila viela un brūču ārstēšanai labi noder. Latviešu tautas medicīnā uz asiņojošām brūcēm ieteic uzbērt arī smalku sukuru. Arī pret šo ieteikumu nav iebildumu [1]).

Šāviena ievainotam medniekam vai dzinējam nekavējoties pārgriež tās apģērba daļas, kas sedz ievainojumu, cenšoties pie tam izvairīties no pieskāršanās brūcei ar netīrām rokām vai drēbēm. Ievainojums jāpārklāj ar sterilu marliju vai vati un jāpārsien, lai pasargātu ievainojumu no netīrumiem. Tas ļoti svarīgi pie katra ievainojuma. Tālāk jau rīkojas kā sākumā aprakstīts, atkarībā no brūces vietas un dziļuma. Nosienot ievainotais loceklis jātur uz augšu. Jāsargās galvenā kārtā no asiņu pazaudēšanas, pat veseli un spēcīgi cilvēki nedrīkst asiņu zaudēt vairāk par 2 litriem, jo to cilvēkam pavisam ir 6—7 litri.

Nereti gadās, ka ar lodi vai skroti trāpītajam individam tiek smagi satriekta nervu sistēma jeb, kā mēdz teikt, — tas ir šokēts (chok). Tādam seja kļūst bāla, pulsa darbība samazinās, acis neskaidras, un viņš zināmā mērā atrodas nesamaņas stāvoklī. Šādu slimnieku nedrīkst vadāt vai tricināt, viņam jāļauj atdusēties uz zema pagalvja.

No ievainojumiem jāattur mušas, jo tās spēj stipri inficēt. Ievainotais silti apsedzams, lai organisms nezaudētu velti enerģiju.

Nejaušu deguna asiņojumu gadījumos parasti pietiek turēt galvu augstāk, rokas turēt virs galvas un ievilkt dziļi elpu, tad asinis atplūst no galvas, un asiņošana izbeidzas. Nedrīkst stipri šņaukt degunu, jāattaisa vaļā apkaklīte un kakla saite, degunā

---

[1]) Skat. privātdoc. Dr. med. *Ed. Rencis* — Farmakoloģija, 1942, 392. un 396. lp.

var ievilkt nedaudz etiķa ūdens vai arī ielikt gabaliņu vates, kas iepriekš iemērkta 3% ūdeņraža pārskābē, etiķa vai sāls ūdenī (uz 1 litra ūdens 1 ēdamkarote vārāmās sāls vai galda etiķa). Uz pakauša aukstas kompreses.

2. **Ģībonis.** Ja apziņa slimniekam nav zudusi, tad viņu nogulda uz līdzenas vietas (gultas bez spilvena, dīvāna, grīdas), noņem apkaklīti, attaisa jostu, novelk pat neērtu uzvalku, gādā par svaigu gaisu telpā un liek dziļi elpot. Arī malks svaiga ūdens labi noder. Ja slimnieks zaudējis samaņu, to apgulda un kājas novieto augstāk, apslacina ar aukstu ūdeni, ādu (īpaši delnu un kāju pēdu apakšas) berž ar sukām un, ja slimnieks drīz neatmostas, tad ķeras pie mākslīgas elpināšanas. Slimnieka ķermeņa augšdaļu atbrīvo no drēbēm, apgulda un paliek zem krustiem spilvenu vai salocītas drēbes tā, lai krūšu kurvis būtu pacelts visaugstāk, galva drusku nokārtos uz leju un lai smadzenēs ieplūstu asinis. Aukstā laikā, ja iespējams, gar sāniem pieliek siltas pudeles. Mēle jāizvelk, lai tā neiekļūtu rīklē un neaizslēgtu elpas ceļus; to pietur ar kabatas lakatu. Nometas ceļos slimnieka galvgalī, saņem viņa roku apakšstilbus zem elkoņiem un izstiepj uz augšu, līdz abas rokas sastopas. Krūšu kurvis izplešas. Tad rokas jālaiž lejup, roku apakšdaļa (līdz elkoņiem) jāpieliek pie krūšu kurvja un jāsaspiež, lai gaiss iziet no krūtīm. Vēl labāk ir, ja kāda otra persona pa to laiku izdara spiedienu (ar roku plaukstām) uz vēderu, lai paspiestu uz augšu diafragmu. Ja palīdzības sniegšanā var piedalīties 3 personas, tad roku cilāšanu var uzņemties 2 cilvēki, ritmiski kustinot katrs vienu roku. Roku cilāšanas ātrums jāpiemēro normālai elpošanai, tātad jādara sekojoši: vispirms notiek ieelpošana, tad izelpošana, pēc tam nāk īsa pauze; tam visam jānorisinās 15—18 reižu minūtē. Mākslīga elpināšana, ja vajadzīgs, turpināma 2 stundas, un tikai, ja 2 stundu laikā paģībušais neizrāda vairs nekādas pamošanās resp. uzlabošanās pazīmes, jāatmet cerība uz pamodināšanu. Kamēr nav atgriezusies samaņa, nav brīv slimniekam dot zāles vai kaut ko citu caur muti, jo bezsamaņas stāvoklī slimnieks nemēdz rīt, bet ierauj ieņemto šķidrumu gaisa rīklē, no kā var celties plaušu iekaisums.

3. **Slīkšanas gadījumos** vispirms jārūpējas, lai ūdens ātri iztecētu no augšējiem elpošanas organu ceļiem. Šai nolūkā slīkoni nogulda zemē uz vēdera, tad apņem ap vidu un ceļ gaisā tā, lai tas saliektos uz priekšu līdz zemei. Ieteicams pie tam viegli sist pa muguru plecu starpā un arī spiest uz muguras ar plaukstu, lai plaušās un kuņģī iekļuvušais ūdens iespējami pilnīgāk iztecētu laukā. Kad ūdens iztecējis, apgriež slīkoni uz muguras un izdara

mākslīgo elpināšanu, kā iepriekš aprādīts. Kad atgriezusies samaņa, dod cietušajam melnu kafiju sirds darbības stiprināšanai.

4. **Indīgas čūskas vai traka suņa koduma** gadījumos loceklis (kā asiņu izplūduma gadījumā) iespējami cieši jānosien augšpus koduma vietas un brūce ar nazi vai citu asu, labi dezinficētu (liesmā apdedzinātu) priekšmetu jāpaplašina, lai, asinīm iztekot, izvadītu ārā kādu daļu indes. Slimniekam nepārtraukti jākustas, kaut arī ar citu palīdzību. Koduma vietu ieteicams saēdināt ar sudraba nitrātu vai kalija permanganātu uzkaisot. Ieteic arī tikai apmazgāt ar parasto spirtu, ožamo spirtu, kalija permanganāta šķīdumu (2 d. uz 100 d. ūdens), joda tinktūru vai tml. Īpaši traka suņa koduma gadījumā cik ātri vien iespējams jādodas pie ārsta. Apsējums drīkst palikt visilgākais 3—4 stundas. Pret sāpēm uzliek aukstus uzklājus. Ja mutē nav nekādu brūču (kas gadās ļoti reti), tad brūci var izsūkt, starp koduma punktiem ar tīru nazi iegriežot un lūpas iepriekš ar kabatas drānu vai papīru nosedzot. Drošāk to darīt ar liķieŗa glāzīti, kuŗā aizdedzināts nedaudz spirta, vai ar radziņa palīdzību. Arī brūces iepriekšēja izdedzināšana ļoti vēlama. Čūsku kodumu gadījumos cietušajam dod dzert daudz karstas kafijas vai tējas, arī vīnu vai citus alkoholiskus dzērienus.

5. **Pēkšņa klibošana** var rasties no kaulu ievainojuma, lūzuma, locekļu sagrūduma, dzīslu sastiepšanas u. tml. Ja iemesls nav skaidrs, tad mierīgi jāgul, līdz kamēr ārsts dod kādus norādījumus, jo no cēloņa būs atkarīga arī turpmākā rīcība. Neapšaubāmos kaula lūzuma gadījumos vislabāk, ja var iztikt bez cietušā transporta un sagaidīt ārstu uz vietas. Ja tas nav iespējams, tad lauztais loceklis jānovieto mierīgā stāvoklī un ar balstu palīdzību jānosien tā, lai pa ceļam nevarētu kustēties. Piemēram, ja pārlūzis gurna vai kāju stilba kauls, tad slimnieks jāapgulda uz muguras. Abi kājas sāni jāpiestiprina pie sagatavotiem balstiem, par kādiem noder spieķi, piemērota gaŗuma kārtiņas, šautenes stobri u. tml. Sasiešanai lieto jostu siksnas, šauteņu siksnas, bikšu turētājus, kabatas lakatiņus u. tml. Pirms sasiešanas kāja jānovieto ērtā, dabiskā stāvoklī un stingri jāievēro, ka katra lūzuma gadījumā ar balstu nostiprināma ne tikai pati lūzuma vieta vien, bet arī locītavas virs un zem lūzuma, jo tikai tad būs iespējams transporta laikā locekli noturēt pilnīgā mierā. Ļoti vēlams, lai balsts būtu iepriekš notīts, mīksts, jo katrs ilgāks spiediens uz ādu var radīt iekaisumu un pat tā saukto „brantu". Ja apsietās kājas vai rokas pirksti satūkst vai pieņem zilganu krāsu, tad tas norāda, ka apsēja ir bijusi par stingru.

6. **Zibens,** nogājis cilvēkam tuvu gaŗām, parasti nogāž viņu zemē; cilvēka kājas un rokas pārņem pamirums, un viņš var pat zaudēt samaņu. Nesamaņā kritušos atdzīvina ar mākslīgu elpināšanu. Nekādas nozīmes nav senajam vietējam paradumam cietušos ierakt zemē. Ja radušies vietēji apdegumi, tad tie jāpārsien.

7. **Karstuma trieka** vai tā sauktais saules dūriens var rasties, ilgi saulē (īpaši pēc alkohola lietošanas) staigājot, karstā laikā ilgi slāpes ciešot u. tml. gadījumos. Slimie jūt mocītājas sāpes, nespēku, reiboni, elpa kļūst šņācoša, pulss ātrs un vājš, mēle sausa, seja tumši sārta. Beidzot cietušais var zaudēt arī samaņu, seja kļūst zila, redzokļi plati, ķermenis stīvs.

Jācenšas ķermeni ātri atdzesēt: cietušais jānovieto ēnā pussēdus, jānovelk neērtie apģērba gabali, jāaplej ar aukstu ūdeni, jāliek auksti uzklāji uz galvas, jādod dzert ūdeni, ja slimnieks pats spēj nodzerties, un jāuzlaiž auksts gaiss. Ja elpa stājas, tad jātaisa mākslīga elpināšana. Jāberž rokas un kājas. Vēlāk, pēc atžirgšanas, jādod stipra kafija vai tēja.

8. **Apsalušos** nedrīkst uzreiz ienest siltā istabā. Ķermenis jāberzē ar sniegu, aukstā ūdenī samērcētu dvieli, mitrām smiltīm vai arī ar vilnas cimdiem. Vajadzības gadījumā jālieto arī mākslīgā elpināšana. Pamazām paaugstina temperātūru telpā, kur cietušais novietots, un sāk ķermeni berzēt ar siltiem dvieļiem vai vilnas cimdiem. Ar atsevišķiem apsaldētiem locekļiem jārīkojas līdzīgi. Ja āda vesela, tad tā jāietriepj ar nesālītu sviestu vai zosu taukiem. Vislabāk pārsējumu izdarīt ar kaļķūdens un lineļļas maisījumu līdzīgās daļās.

9. **Smagi cietušo transports** sevišķi svarīgs kā locekļu lūzuma, tā arī smagāku ievainojumu, nesamaņas u. c. gadījumos. Cietušais līdz transporta līdzekļu sagādei jānovieto iespējami ērti uz zemes. Cietušā nešanai var izlietot dēļus, kāpnes, no eņģēm izceltas ēku durvis, logu slēģus, arī kādu krēslu, zem kuŗa kājām pabāztas 2 kārtiņas ērtākai nešanai u. tml. ierīces. Ja cietušais jānes no meža laukā, tad labākās nestuves pagatavo no 2 svārkiem: tos izklāj uz zemes, vienus aiz otriem, ar ārpusi uz leju, izbāž vienu kārtiņu caur abu svārku labās puses piedurknēm, otru — caur to kreisajām piedurknēm un tad abus svārkus pāri kārtiņām aizpogā. Tādā pašā nolūkā improvizētu nestuvju pagatavošanai var izmantot arī mēteli: pietiekoši gaŗas kārtis izbāž caur mēteļa iekšpusē ievilktām piedurknēm un pašu mēteli apņem ap kārtīm un aizpogā. Transporta laikā jārūpējas, lai cietušo iespējami mazāk tricinātu. Viņa rokas nekad nedrīkst karāties pāri nestuves malām. Nesot ievainotos, tie

arvien silti sasedzami, ja iespējams, pie kājām pieliekot pudeles ar siltu ūdeni. Nesot cietušo pa kāpnēm vai ieceļot vagonā, cietušā galva jātur augstāk, nesot pa kāpnēm lejā — ar kājām pa priekšu, augšā — ar galvu pa priekšu, izņemot gadījumus, kad lauztas kājas un galva jātur uz leju, lai ķermenis ar savu svaru neslīdētu uz lūzuma vietu.

10. **Asas sāpes aklās zarnas apkārtnē.** Mierīgi gulēt uz muguras. Lietot tikai vieglu un šķidru barību. Karsti uzklāji pārmaiņus ar vēsiem. Izsaukt iespējami ātrāk ārstu.

11. **Angīna.** Mednieki, kas elpo caur muti, vēsākā vējainā laikā bieži saslimst ar angīnu. Manāmas sāpes rīkles galā, ceļas temperātūra, elpošana apgrūtināta. Līdz ārsta sameklēšanai nedzert nekā stipri auksta vai karsta. Kakls bieži jāskalo ar chinozola (1 mazā — 0,04 g tabletīte uz glāzi remdena ūdens), 3% Bertolē sāls (Kalium chloricum), borskābes vai arī vārāmās sāls šķīdumu vārītā ūdenī. Derīgi dzert siltu pienu ar medu. Sūkāt Panflavīna vai „Medfroflavīna" tabletes (1—2 stundā).

12. **Caureja.** Jāgavē. Jādzeŗ apm. ½ stundu pirms ēšanas un arī gavēšanas laikā rūgtvielu tējas, no kuŗām visieteicamākā — Species amaras, bet var lietot arī tīru vērmeļu, enciāna, pūslīšu (Marrubium vulgare) u. c. Vēlami karsti vēdera ietinumi. Pret sagremošanas traucējumiem, sevišķi pret caureju, un arī kā labs barošanas līdzeklis novājinātiem ieteicams jogurts. Tas iznīcina kaitīgās zarnu baktērijas, un tā lietošana, īpaši atzīmētos gadījumos, sevišķi ieteicama. Var lietot arī ilgstoši, kurpretim rūgtvielu ilgstoša lietošana var pat radīt chroniskus kuņģa un zarnu katarrus. Nedrīkst arī rūgtvielas ieņemt tieši ēšanas laikā, jo kuņģa sulas sekrēciju tās pastiprina tikai ½—1 stundu pēc ieņemšanas [1]).

13. **Ciets vēders.** Jādzeŗ daudz rūgušpiena un kefīra. Jāēd rabarbera ķīselis, augļi un viegla barība.

14. **Saindēšanās** 1) ar sēnēm: jāveicina vemšana, ar spalvu vai pirkstgalu kutinot rīkles galu vai dzeŗot remdenu ūdeni ar vārāmo sāli (1—2 ēdamkarotes sāls), ziepēm (10:1) vai ūdeni, kas saskalots ar kausētu sviestu. Dot caurejas zāles. Klistīri. Bez tam dzert stipru tēju. 2) Ar gaļu, desām vai zivīm: jāpanāk vemšana un caureja. Klistīri. Daudz dzert. Kuņģa un pavēderes masāža. Līdz ārsta ierašanās laikam jāsagādā ap 20 l vārīta ūdens, medicīnas ogle un mīkstā kuņģa sonda vai kāda cita gumijas šļū-

[1]) Skat. Dr. med. *Ed. Rencis* — Farmakoloģija. 1942, 736. lp.

tene, jo gandrīz katrā akūtas saindēšanās gadījumā vajadzīga kuņģa skalošana, kaut arī pēc indes ieņemšanas būtu pagājušas vairākas stundas. Ārsti jaunākā laikā kuņģi visbiežāk skalo ar 3% medicīnas ogles suspensiju. Pēc kuņģa skalošanas vai arī bez tās dod slimniekam iedzert 200—500 ccm ūdens, kam piejaukta 1 ēdamkarote medicīnas ogles pulveŗa un izšķīdināti 25 g (pilna ēdamkarote) magnēzija sulfāta vai natrija sulfāta. Vēlāk dod dzert stipru īsto kafiju vai tēju.

Ja notikusi **saindēšanās ar tvanu,** tad nepieciešams svaigs gaiss, auksti apliekamie uz galvas un silta kafija. Nopietnākas saindēšanās gadījumos vajadzīga mākslīga elpināšana ar apm. 10 minūšu ilgu starpbrīdi ik pēc 5 minūtēm. Tālāk svarīgs siltums un miers. Jāizsauc ārsts.

15. **Sāpes sirdsapkārtnē,** reibonis, elpas trūkums — medības jāpārtrauc. Auksti uzkláji uz sirds. Kājas un rokas berzēt ar sukām vai rupju vadmalu. Atļauti baldriāna vai Hofmaņa pilieni, pa 15 pilieniem uz cukura vai ar tēju. Nervōzu sirds traucējumu gadījumos ieteic:

Rp. Tinct. Valer. 15,0
Tinct. Conv. maj. 5,0
MDS 3 reiz dienā pa 20 pil.

16. **Drudzis.** Medības nekavējoties jāpārtrauc. Jāliekas gultā. Ja auksti — jādod karsti dzērieni un pie kājām jāliek karstas pudeles. Ja karsti, var likt aukstus uzklājus uz galvas. Chinīns (0,3—0,5 g lielās devās) vai arī Pentazol-Chinin (hydrochlor.) dražejas gan pazemināsdrudža temperātūru, bet apgrūtinās ārstam noteikt slimības veidu. Gripas epidēmiju laikmetos ieteic vienu nedēļu no vietas ik dienas ieņemt reizi 0,05 g sālsskābes (chininum hydrochloratum) vai sērskābes chinīna, lai nodrošinātos pret šo slimību.

17. **Kukaiņu dzēlumi.** Izvilkt bites, lapsenes vai sirseņa dzeloni. Sadzelto vietu notriept ar ožamo spirtu vai sīpolu lakstu sulu. Uz dzēluma vietas ļoti ieteic arī uzbērt balto mālu pulveri vai uzziest tā maisījumu ar ūdeni. Uzlikt dzēluma vietai etiķskābā mālūdens uzklāju, uz sadzeltām gļotādām natrija vai amonija karbonātu vai ledus gabaliņu. Iekšķīgi kalcija sāli, piem., pienskābo kalciju (Calcium lacticum) tabletēs pa 0,5 g 3—8 reiz dienā. Citus kalcija sāļus vai to injekciju var noteikt vienīgi ārsts.

18. **Apdegumi un noplaucējumi.** Degošas drēbes apslāpējamas ar biezu segu. Apdegušās drēbes nedrīkst novilkt, bet tās jānoņem sagriežot. Deguma vai noplaucējuma čulgas nedrīkst uzplēst, bet tās jāapkaisa ar kartupeļu cieti, talku vai sasmalcinātu krītu. Ar vārītu ūdeni noplaucētas vietas un uzplīsušās čulgas ieteicams apziest ar taukiem vai borvazelīnu. Ja vien ir pie rokas, abos gadījumos ieteicams brūci notriept ar kaļķūdens un olīveļļas maisījumu (Linimentum Calcis). Lielāki apdegumi ir ļoti bīstami, tāpēc ārstēšana uzticama tikai ārstiem.

Reģistrs

Āboliņš, L. 537.
Adatspalvainie (asspalvainie) vācu putnu suņi 435.
Ādiņu miecēšana („ģērēšana") 521, 534.
Adix, W. 22.
Ādminis, vet. ārsts G. 137, 442.
Aizsardzība, putnu 240, 285.
Aizsargāšanās no odiem 295, 505.
Aizsētījumi (iežogojumi) 368.
Aļņi (platradži un apaļradži) 138, 177, 524.
Anuschat, Dr. jur. 413, 586.
Apavi, mednieku 521, 539.
Apses 402.
Āpši 46.
Āpšsuņi (takši) 436.
Asinspēdu dzinējsuņi 433.
Asins uzlabošana, medījumu 154, 172, 430.
Asspalvainie (adatspalvainie) vācu putnu suņi 435.
Atzinības zīme medniekam 509, 511.
Atšaujamo medījumu izvēle 187, 202, 211, 421.
Atšaušanas normas 362.
Augļu koku aizsardzība no zaķu apgrauzumiem 110.
Automatiskās medību bises 544.
Avotiņš, Aleksandrs 362, 383.

Babītes ezers 305.
„Ballistol" ieroču eļļa 578.
Baloži 231, 284.
Baltais zaķis 125.
Baltā pūce 330.
Baltie rubeņi 272, 283, 323.
Barošana, medījumu 109, 113, 166, 183, 201, 209, 279, 384, 389, 392.
Barošanas ierīces 279, 385.
Bauce, V. 323.
Baumanis, J. 683.
Bebrs 94.
Beck, prof. 11.
Becker, Dr. Erik 439, 443.
Bekasi (mērkaziņas) 320, 677.
Belovežas medību saimniecība 419, 485.
Berlepsch, H. von 223, 224.
Bērziņš, P. 12, 25, 83, 145, 263, 277, 282, 292, 362, 374.
Bezdūmu pulveris 560.
Bieger, W. 11, 247.
Bīgļu (beagles) dzinējsuņi 437.
Biologische Reichsanstalt zu Dahlem 222, 328.
Bischof, A. 216.
Bises, medību 543, 575.
Blankenburgs, V. 25, 581, 582.
Blaus, inž.-arch. H. 565.
Blaus, L. 83.
Bochholtz, J. Fr. A. v. 23.
Bolands, J. 25.
Brandt, K. 583.
Brauns, K. 614.
Brēms, A. 9, 163.
Brenekes lodes 189, 547, 551.
Brieži, platradži 138, 177.
Brieži, raibie (ēršķi) 141.
Brieži, staltradži 156, 425, 525.
Brūnā lapsa („krustlapsa") 70, 431.
Brūnkaklis 302.
Bruns, Hans, 427, 584, 585.
Bruttans, H. 134, 246, 247, 519.
Būda vārnu medībām 337, 672.
Bunge, F. 16.
Būrīši, putnu 226.
Büsching, A. F. 17.

Carlile, H. 140.
Caunas, akmens 36.
Caunas, meža 27.

Cekulpīles 301, 306, 323.
Celmiņš, H. 25.
Cīrulis, J. 363.
Cronau, C. 286.
Cūku dzinējsuņi 437.

Čakste, J. 25.
Čūsku ērglis 328.

Dabas aizsardzība 240, 242, 285.
Dambrieži (ēršķi, raibie brieži) 141.
Dārzu aizsardzība 109.
Delle, J. 222, 667.
Delle, P. 172.
„Deutsche Jägerschaft", Reichsbund 7, 11, 513, 567, 664.
„Deutsche Jägerzeitung", Versuchsanstalt 573.
Diezel 370.
Dīrāšana, kažokādu zvēru 533.
Dīrāšana, putnu 536.
Dombrovski, Raoul v. 274.
Drēbju tīrīšana no traipiem 541.
Drechsler, ģenerālkomisārs Dr. 618.
Dresūra, meža dzīvnieku 443.
Dresūra, suņu 442.
Dzeņi 226, 323.
Dzeŗamais ūdens medījumiem 211.
Dzērves 237, 293.
Dzēses (zivgārņi) 329.
Dziedātāju putni 222, 347.
Dzinēji 469, 478, 492.
Dzinējmedības (rīdības) 120, 215, 478.
Dzinējsuņi 433, 437, 476, 671, 680.
Dzīvnieku fotografēšana 580.
Dūmu pulveris 562.
Duraluminija bises 559.

Eggeling, Dr. 244.
Eilers, Konrad 24, 574.
Eiserhardt, H. 440, 496.
Emerson, Dr. med. H. 664.
Endziņš, Ed. 135, 267, 447.
Engures ezers 305.
Eļļa, ieroču 578.
Epidēmijas, medījumu 264, 372.
Ērgļi 326, 328, 350.
Erler, Dr. 11, 14.
Ēršķi (raibie brieži, „damirši") 141.
Escherich, Dr. G. 19, 191, 419.
Ētika, mednieku 24, 462.

Fabricius, Prof. Dr. L. 25.
Fachschaft, Jagdgebrauchshundverband 439.
Fachschaft Deutsche Drahthaar 440.
Fachschaft Deutsch-Kurzhaar 439.
Fachschaft Deutsch-Langhaar 440.
Fachschaft Schweisshunde 440, 476.
Falkenorden, Deutscher 324, 449.
Farbenindustrie, Aktiengesellschaft J. G.
Farsky, Dr. Oct. 10, 288.
Fazāni 286.
Fedders, dir. B. (pseidonims F. Vidrižnieks) 17, 19, 27, 53, 156, 216.
Fedders, doc. G. 25, 184.
Fērmanis, prof. Dr. med. E. 664.
Fermas, caunu 31.
Fermas, sudrablapsu 68.
Feser, Dr. A. 200.
Finkenstein, Graf 191, 200.
Fischer, Dr. J. 85, 664.
Fotografija, dzīvnieku 580.
Francke 199.
Frets (medību sesks) 41.
Frevert, Walter 482, 484, 485, 512, 513, 647.
Fromme, Carl (Verlag) 178, 275.
Fürstenberg, Forstm. Fr. v. 614.

Gaigalas 300.
Gaiķis, J. 25.
Gājputni 234, 354.
Gājputnu atgriešanās laiki 347.
Gājputnu ceļi 342, 344, 345.
Gājputnu lidojuma ātrums 354.
Gandrs (starks) 241, 346, 351.
Gaŗkaklis 301.
Gaŗspalvainie vācu putnu suņi 435.
Gasow, Dr. H. 224.
Gaudošana, vilku 60.
Gauras 300.
Gebrauchshundstammbuch, Deutsches 439.
Glasewald, K. 300.
Göring, Hermann 15, 324, 449.

Grapmanis, prof. Dr. med. vet. R. 31.
Gredzenošana, putnu 237.
Grigulis, K. 325, 536.
Grosse, Al. 329, 627.
Grevē, K. 30, 57, 106, 149, 208.
Grothuss, Kuno 95.
Guļasvieta mežā 255.
Gulbji 235.
Guleke, Arthur 84.
Gussone 171, 363.

Hartig, G. L. 367.
Harvejs, Dr. R. B. 115.
Hauklands, Andrejs 145.
Hegendorf 440, 496.
Hennig, E. 67.
Hilf, B. R. 11.
Higiēna, mednieku 481, 539.
Hochgreve, W. 284.
Hoffmann 166.
Hofmanis, J. 260.
Hoheisel, A. 24, 183, 188.
Huber, Dr. W. 90.
Hubertus, St. 23.
Hübner, Dr. F. 191, 200.
Huppel, A. 18.
Hüssener, Dr. A. 414.

Ieroču pārbaudes zīmes 548.
Igaunijas medību saimniecība 12.
Imports, medījumu (asins uzlabošanai) 430.
Institut für Jagdkunde der Deutschen Jägerschaft 237, 371, 372.
Inventārizācija, medību saimniecības 361.
Irbenes 404.
Īsspalvainie vācu putnu suņi 435.
Īsts (apzinīgs, izdarīgs) mednieks 24, 462.
Izbāšana, medījumu 537.
Izvēdināšana, nošauto medījumu 518.

Jāņu rudzi 407.
Jagdschutzverein, Allgemeiner Deutscher 288.
Jahrbuch der Deutschen Jägerschaft 11.
Jesens, A. 314.
Jūras ērglis 325.
Jūras pīles 295.

Kacenu kāposti 406.
Kačioni, S. 271.
Kadiķi 403.
Kāds rītu būs laiks 683.
Kaigorodovs, D. N. 321.
Kaija, A. 534.
Kaijas 245, 304, 351.
Kaitīgie putni 321, 335.
Kainīts 200.
Kaķi, apkārtklejojošie 241, 410.
Kaķi, meža 88.
Kalibrs, bises 554.
Kaļķslāpēklis 199.
Kalniņš, red. J. (Poceros) 25, 134, 149, 223, 233, 271, 498, 664.
Kalniņš, J., Zūras mežz. 185.
Kalniņš, Rūd. 428, 664.
Kanadas rīsi 408.
„Kanceles" (paaugst. slēptuvsēdekļi) 502.
Kapherr, Egon v. 13, 145.
Käppler, W. 389.
Kārkli 403.
Karlsons, Elfrīda 481.
Karodziņu medības 486.
Karps, L. 197.
Kartupeļi medījumu barībai 390.
Kazenes 401, 408.
Kastaņi, medījumu barībai 402.
Katlveida dzīšana 478.
Kažokzvēru ādiņas 70, 521, 533.
Kažokzvēru audzēšana 31, 70.
Kaugerts, O. 25, 301.
Ķīris (kaija) 304.
Kedingk, Berent 17.
Kelch, Chr. 17.
Keyserling 89.
Kiesling, W. 274.
Ķīķis 326, 328.
Killers, Arn. 318.
Ķīris 304, 351.
Kirsteins, K. 361, 488.
Kirvels, J. 521.
Klaburis, dzinēju 467.
Klengel, A. 171.
Kluge, Ernst 370.

Klijāns 326, 328.
Klijas 329.
Klimata iespaids uz medījumiem 203, 342.
Kokpīles („kocenes") 303.
Koļcovs, N. K. 353.
Kopšana ar bisi 421.
Krātiņi, sudrablapsu 73.
Krātiņi, caunu 31.
Kraukļi 330, 341, 463.
Krembs, Dr. J. 371.
Krīklis 299.
Kroner, Dr. med. W. 664.
Kröning, Prof. Dr. F. 187.
„Kronšnepe" (kuitala) 319.
Kruedener, A. v. 155.
Krupp, Fried. 559.
Kucēnu pārbaude 439.
Kubisch, G. 185, 311.
Küglers, Fr. 19, 174, 263.
Kuitala („kronšnepe") 319.
Kulagins, N. M. 353.
Kulbachs, V. 37, 74, 82.
Kūlis, K. 450, 519, 572.
Kurzemes dzinējsuņi 438.
Kurzhaar, Fachschaft Deutsch 439.
Kvekši 436.
Kviešu klijas 168.

Lāči 27.
Lādiņu normas 560, 568.
Laides izmēri 504, 557.
Laika pareģošana 683.
Lamsters, V. 16, 36, 93, 105, 301, 312, 627.
Langhaar, Fachschaft Deutsch 440.
Lapsa 61, 667.
Lapu siens 387.
Latvijas ornitoloģijas centrāle 236, 343, 627.
Latvju Dainas 16, 20, 35, 119, 134, 266, 285, 333, 353, 417.
Laucis (papis) 291, 295, 323, 670.
Laukirbes 273, 678.
Laukirbju barošana 277, 399.
Lauku dzīšana 478.
Lauzto zariņu (maidu) valoda 467, 509, 512.
Lēciens pār platāku grāvi, pareizs 482.
Leege, Dr. Otto 91.
Ley, A. 75, 82.
Lidojuma ātrums, gājputnu 354.
Lidojuma ātrums, skrošu 497.
Lidvāvere 93.
Lielgalvis 307.
Lietuvas medību saimniecība 13.
Lignose, A.-G. 561.
Lijas 326, 328.
Likumdošana, medību 586.
Lincke, Max 162, 277, 381, 675.
Literātūra, medniecības 583.
Lodes lidojuma ātrums 575.
Lodes, medību 189, 221, 547, 552.
Lodes patronas 189, 550.
Lohse, reichskomisārs H. 599, 612.
Lotze, Karl 187, 423, 427.
Ložstobru piešaušana.
Lucerna 404.
Lukins, M. 25, 492, 568, 569.
Lukševics 83.
Lupīnas 404.
Lürs, mežk. 21, 435.
Lūsis, Jūl. 25.
Lūši 84, 533.

Maidu (lauzto zariņu) valoda 467, 509, 512.
Mäki, Dr. 431.
Mallners, F. 38, 40.
Malu medniecības apkaļošana 412, 416.
Māņu pīles 303.
Māņu zosis 311.
Marpmann, Dr. H. 585.
Mathiesen, prof. Dr. A. 12, 194.
Mazais ērglis 328.
Mazlācītis (jenots) 42.
„Mercene" (mežpīle) 294.
Medības ar dzinējiem 449.
Medības ar dzīvu ūpi 337.
Medības „uz gaidi" (slēptuvmedības) 501.
Medības ar karodziņiem 486.
Medības ar medību suņiem 496, 498.
Medības ar piekūnu 448, 510.
Medības ar svilpi 216.
Medības Ungārijā 311, 486.
Medības Zviedrijā 151.
Medību aizsardzība 410.

Medību apliecības iegūšana 588.
Medību bises 452, 453, 543.
Medību paražas 509, 511, 647.
Medību piederumi 538, 581.
Medību signāli 486, 647, 655.
Medību šautenes 543.
Medību tāļskatis 579.
Medību uzraugi 417.
Medījumu apkopšana 517.
Medījumu epidēmijas un slimības 368, 372.
Medījumu iedalījums grupās 175, 213.
Medījumu ievedumi asins uzlabošanai 154, 172, 430.
Medījumu kalendārs 358.
Medījumu kopšana 207, 213, 383, 665.
Medījumu numurēšana 431.
Medījumu postījumi 13, 161, 182, 371.
Medījumu skates 214, 482, 485.
Medījumu statistika 21, 361, 364, 383, 658.
Medījumu transports 212, 371, 480.
Medījumu vēdināšana 518.
Medņi 245, 251, 283, 666, 669.
Medniecības institūts, Berlin-Wannsee 237, 371, 372.
Mednieka apbalvošana 509.
Mednieka ētika 24, 462.
Mednieka kalendārs 664.
Mednieka zābaki 539.
Mednieka tērps 538, 664, 676.
Mednieku paražas 23, 467, 517.
Mednis, P. 43.
Melders, Kr. 22, 25.
Melnais gandrs (starks) 241.
Merkaziņa (bekass) 320.
Mērķēšana (tēmēšana) 189, 310, 471, 437, 507, 508.
Meža baloži 284.
Mežcauna 27.
Mežābeles 402.
Meža žurkas (ūdens žurkas) 111.
Mežcūkas 128, 385, 390, 531.
Mežrozes 403.
Mežirbes 280.
Mežpīles 294, 667.
Mežu bojājumi 13, 161, 182, 371.
Mežuls, Ad. 331.
Mežu nosusināšana 404.
Mežu tipi un medījumi 357.
Mētelis, mednieka 539.
Meyer-Kobier 159.
Mickwitz, Ar. v. 149.
Miecēšana, zvērādu 521, 534.
Migrācija 342.
Miņas 132, 144, 160, 195.
Minsterlendas gaŗspalvainie putnu suņi 435.
Mitschke, Dr. G. 15, 586.
Modler 14.
Mohn, Alfr. 71.

Naftalīns odu atbaidīšanai 505.
Nelaimes gadījumi medībās 456.
Nerūsošais tērauds 559.
Neumann, J. (Verlag) 583.
Neumeister, Prof. Dr. 398.
„Nicorro" micītes 576.
Niedru lijas 326, 328.
Niethammer, G. 222.
Niķelētas skrotis 567.
Nošauto medījumu nodīrāšana 519.
Nošauto medījumu vēdināšana 517.
Nutria (purvu bebri) 103.

Oberländer 496.
Odu atbaidīšana 295, 505.
Okšķerētāju suņi 438.
Olt-Ströse 371, 374.
Olu kollekcijas 238.
Ornitoloģijas centrāle, Latvijas 236, 343, 627.
Ornitoloģijas centrāle, Ungārijas 273.
Otto, E. von 440.

Padēls, A. 25.
Papardes pakaišiem 78.
„Papi" (lauči) 291, 295.
Pārbaudījumi medniecībā 588.
Parey, Paul (Verlag) 11, 146, 147, 482, 484.
„Pārnadžu" (šķeltnadžu) medījumi 128.
Pārskati, medību 492.

Patronu pildīšana 563.
Pēdu atliešana ģipsī 415.
Pelcs, V. 396.
Peļu klijāns (klijāns) 327, 328.
Pētersons, A. 227.
Pētersons, J. 25, 226, 343, 352, 627.
Piekūni 323, 448, 510.
Piekūnu apmācība medībām 448, 510.
Piešaušana ar skrotīm, bises 567, 572.
Pīlādži 402.
Pīles 294, 408, 520.
Pinkainis, A. 25.
Pirmā palīdzība nelaimes gadījumos 689.
Pļavu kaļķošana 168, 405.
Pļavu kultivēšana 199, 404.
Platknābis 303.
Plēsēji, sīkie 27.
Plēsējputni 321, 626.
Plēsējputnu iznīcināšana 338.
Pliedeņi 404.
Pointeri 433.
Postījumi, medījumu 13, 161, 182.
Prens, L. C. 435.
Priekšā tēmēšana 189, 310, 471, 497, 574.
Prīkšķe 301.
Prūsijas medību likums 15.
Pūces 323, 329, 350.
Pūku pīle (spilvnieks, „gaga") 307.
Pūres valsts dārzkopības izmēģinājumu stacija 112.
Purva bebrs 103.
Purvu siens medījumu barībai 389.
Putniņš, E. 104.
Putnu aizsardzība 240, 285.
Putnu barotavas 227, 233, 399.
Putnu būrīši 226, 668.
Putnu dīrāšana 536.
Putnu dzirdīšanas ierīces 230.
Putnu suņi 432.
Putnu suņi asspalvainie (vācu) 345.
Putnu suņu apmācība 442.

Raesfeld, Ferdinand v. 172, 191, 370, 385, 393, 408, 509.
Ragu novērtēšana 523.
Ragu preparēšana 522.
Raibais briedis (ēršķis) 141.
Raķelis 271, 272.
Ramsey, L. 100.
Redlich, Austra 684.
Reichsbund Deutsche Jägerschaft 7, 11, 513.
Reichsjägerhof Hermann Göring 324, 449.
Rencis, Dr. med. E. 97, 676, 690, 694.
Renkuļi 188, 562, 566.
Rīdības 120, 215.
Ridmann, prof. Dr. H. 162.
Rīdzenieks, V. 25.
Rīss, Kanadas 408.
Rode, A. 25, 225, 436.
Rokman, R. 80.
Roņi 90.
Röhrig, F. W. 11.
Rörig, Dr. G. 11.
Rotberg, E. 416.
Rottweil 560.
Rubeņi 265, 272, 283, 666, 682.
Rudzītis, D. 25.
Rupeiks, Fr. 90.

Sabuļi (cobeļi, Sibirijas caunas) 35.
Salmu barības vērtības celšana 390.
Sāls laizītavas 166, 198, 396.
Sāmsalas pīles 312.
Saraps, J. 8, 462.
Sauer u. Sohn (Suhl) 544, 559.
Schäfer, Dr. K. 15, 586.
Schäff, Dr. E. 408.
Scherping, Ulrich 11, 174, 362, 370, 408, 413, 420, 586.
Schmidt, Viktor 178, 275, 324, 374, 408, 467.
Schmook, Alexander 128.
Schmuderer-Maretsch, M. 574.
Schulze, Hermann 408, 482, 484, 586.
Schuster, Ludwig 299.
Sērgas, medījumu 374.
Sērkaļķa novārījums 114.
Sermuļi 42.
Sesks 37.
Seteri 433.
Sēzamrauši 168.
Sīļi 324.

Siliņš, J. 27, 93, 329.
Sīlis, J. 231.
Sināts, H. 222, 284, 297, 323, 353, 536, 626.
„Sinoxid" kapseles 576.
Skābbarība medījumiem 389.
Skaitīšana, medījumu 361.
Skates, medījumu 482, 485.
Skrienoša medījuma šaušana 189, 565.
Skrošu izkliede 570.
Skrošu izvēle 568.
Skrošu patrona 562, 565.
Skrošu rupjuma apzīmēšana 561.
Slāpēkļmēslu kaitīgums 199.
Slēptuvmedības 501.
Slimības, medījumu 368, 372.
Slokas 312, 673.
Slotiņas (Spartium scoparium) 401, 404.
Smirdvielas, medījumu atbaidīšanai 114.
Snethlage, K. 128.
Sniega arklis 201, 400, 401.
Sniega (baltā) pūce 330.
Sabaņejevs, L. P. 336, 664.
Soļošana, pareiza 481.
Solovjovs, D. K. 321.
Somijas medību saimniecība 12.
Sproģis, Dr. G. 52.
Spēkbarība medījumiem 168.
Spilvnieks (pūku pīle) 307.
Staaks, H. 537.
Staltradži („irši") 156, 425, 525.
Starkovs, I. D. 35.
Starks (gandrs) 241, 346, 351.
Stirnas 190, 426, 429, 480, 518, 529.
Strazdi 226.
Strautzeļs, T. 25, 415.
Ströse, Dr. 416.
Sudrablapsas 68, 431.
Sumbri (sūbri) 138.
Suņi, medību 432, 671.
Suņi, apkārtklejotāji 409, 670.
Suņu dresūra 441, 442.
„Šalkones" medību saimniecība 362.
šaušana ātri skrienošam medījumam 497, 574.
šaušanas attālumi 453.
šaušanas normas 362, 428.
šautenes un bises kopšana 575, 578.
šautenes spala (laides) veidi un izvēle 554, 555.
šāviena rezultāti 455, 458.
šīmanis, R. 488.
šmits, prof. P. 347, 432.
šröders, V. 82.
štendebacha lodes 547.
šterns, V. 111.

„Takši" (āpšu suņi) 436.
Tarasevič, L. A. 353.
Tarouca, E. Graf Sylva 383, 385.
Taurs 139.
Teidoffs, E. 280, 315, 316, 318, 385.
Tēmēšana ātri skrienošam medījumam 189, 310, 471, 497, 565, 574.
Tēmēšana stāvošam medījumam 507, 508.
Terjeri 437.
Tillinger, F. F. 407.
Tiņi 27, 28.
Topinamburs 407.
Transports, medījumu 212, 371.
Traipu izņemšana no drēbēm 541.
Transehe, Dr. N. 30, 222, 232, 284, 297, 323, 329, 331, 343, 353, 536, 626.
Trichīnu apkaļošana 137, 380.
Trofēju novērtēšana 524.
Trofēju preparēšana 522.
Truši, meža 126.
Trušu ādiņu apstrādāšana 534.
Tugarinoff, A. 299.
Turovs, S. S. 354, 355.

Ūbele 284.
Ūdele (nercis) 43.
Ūdens, medījumu dzirdīšanai 211, 397, 398.
Ūdens putni 291, 294, 408.
Ūdens žurkas 111, 297.
Ūdens vistiņas 292.
Ūdri 43.
Ūdris, M. 191, 205.
Ugunskura ierīkošana naktsguļai mežā 255.
Ulberacker, Ernst J. 275.

Ungārijas ornitoloģijas centrāle 273.
Universālsuņi 439.
Universitātes Sistēmat. Zooloģijas institūts 236.
Ūpis, 324, 329, 337.
Upīte, J. 19.
Upītis, H. 25, 368.
Uzraugi, medību 417.

Vācijas medību saimniecība 14.
Vācu putnu suņi 435.
Valbe, A. 402.
Valdmanis, Alfr. 182, 424.
Vanagmedības 448, 510.
Vanags, K. L. 683.
Vārāmā sāls medījumiem 166, 198, 396.
Vārnas 276, 339.
Vārnu medību būdas 337, 339.
Vāvere 31.
Vēsture, medniecības 7, 16.
Versuchsanstalt der „Deutschen Jägerzeitung" 563.
Versuchsanstalt f. Handfeuerwaffen in Wannsee 567, 568.
Veterinārmedicīnas fakultāte, Rīgā 382.
Vidbergs, S. 25.
Vidrižnieks, F. (dir. B. Feddera pseudonims) 17, 19, 27, 53, 156, 216, 664.
Vijolīšu sakne 395.
Vilki 53, 489.
Vilks, K. 223, 329, 343, 684.
Visotskis, K. 142, 157, 234, 250, 267 u. c.
Vispārējas parādības medījumu dzīvē 342.
Vistiņa, ūdens 292.
Vistinieks (vistu vanags) 323.
Voelker, August 82.
Vogt, Franz 166, 391, 393.
Vollbach, A. 413, 586.
Vorreyer, F. 171, 362, 366.

„Waldheil Kalender" 664.
Wallbrunn, Conrad Freiherr v. 498.
Watzdorf, O. V. v. 286, 288, 296, 670.
„Wild und Hund Kalender" 626.
Wolter, Ad. 104.

Zābaki, mednieku 521, 539.
Zābakziedes 540.
Zaikovs, J. 232, 239.
Zaķi, baltie 120, 125.
Zaķi, lauku (pelēkie) 105, 408, 480, 666.
Zaķi, raibie 125.
Zaķu barošana 113, 117.
Zamšāda 521.
Zariņu (maidu) valoda 467.
Zauera un d. ieroču fabr. Zūlā 544, 559.
Zēbergs, Aur. 25.
Zebiekste 42.
Zemgals, G. 25.
Ziemeļbrieži 430.
Zīlītes 222.
Zītars, K. 98, 105, 262.
Zivgārņi (kārņi, dzēses) 329.
Zosis 307, 408.
Zvērādu miecēšana („ģērēšana") 521.
Zvirbuļnieks (zvirbuļu vanags) 322, 333.

Žagatas 333.
Žogi (aizsētījumi) 368.

VIRSMEŽNIECĪBU KARTE

DIŽMEDĪJUMU IZPLATĪBA

BALTIJAS JŪRA

RĪGAS JŪRAS LĪCIS

AINAŽI

VALKA

PLESKAVA

Pleskavas ezers

VENTSPILS

LIEPĀJA

RĪGA

RĪGAS JŪRMALA

JELGAVA

LIEPAJA

ALŪKSNE

REZEKNE

LUDZA

BALVI

MEŽU DEPARTAMENTS

VIRSMEŽNIECĪBU SARAKSTS

NN					
1	Aniežu	28	Kalsnavas	55	Saldus
2	Aizpules	29	Kandavas	56	Sauvas
3	Aizupes māc.	30	Kārsavas	57	Sēlpils
4	Alūksnes	31	Koknese	58	Smārdes
5	Baltinavas	32	Krāslavas	59	Stalts
6	Balvu	33	Kuldīgas	60	Smiltenes
7	Bauskas	34	Kursīšu	61	Stāmerienes
8	Gaigalavas	35	Lejas	62	Strenču
9	Gaujienas	36	Ļaudonas	63	Sīļteres
10	Gulbenes	37	Liepnas	64	Talsu
11	Jaunjelgavas	38	Līvānu	65	Tauraqpils
12	Jaunpils	39	Lubānas māc.	66	Tukuma
13	Jēkabpils	40	Ludzas	67	Ugāles
14	Jelgavas	41	Madonas	68	Valdemārpils
15	Jumpravas	42	Mazsalacas	69	Valmieras
16	Kalētu	43	Nītaures	70	Vecmuižas
17	Kandavas	44	Ogres māc.	71	Vecumnieku
18	Kārsavas	45	Pāvilostas	72	Vecstraždu
19	Kokneses	46	Pļaviņas	73	Ventspils
20	Krāslavas	47	Preiļu	74	Vīlakas
21	Kuldīgas	48	Raiskuma māc.	75	Vīlenu
22	Gulbenes	49	Rembates	76	Vircavas
23	Jēs	50	Rendas	77	Zālītes
24	Jaunauna	51	Rēzeknes	78	Zilupes
25	Jaunpils	52	Rucavas	79	meža patēr. inst. izmēģinājumu mežn.
26	Jēkabpils	53	Ruģenu	JLA	JL Akadēmijas
27	Jelgavas	54	Saraos	R	Rīgas pilsētas

VERZEICHNIS DER OBERFORSTEIEN

NN					
1	Heynasch	28	Kolcenau	55	Frauenburg
2	Hasenpoth	29	Kreslau	56	Souken
3	Aizuppen For	30	Kahrsawa	57	Selburg
4	Nemersburg	31	Kakenhosen	58	Schrunsten
5	Baldohn	32	Kreslau	59	Schleltenhof
6	Balwi	33	Goldingen	60	Smilten
7	Bauske	34	Kuriaffen	61	Stomersee
8	Gewern	35	Adolf	62	Stenkeln
9	Banneshof	36	Libau	63	Schlitterhof
10	Kolzen	37	Lipna	64	Talsen
11	Burtnier	38	Lievenhof	65	Taurkaln
12	Kenden	39	Luban	66	Tuckum
13	Sassewagen	40	Luttringen	67	Ugahlen
14	Lehrbaerforstei Zirau	41	Madohn	68	Saasmocken
15	Daudsewa	42	Salisburg	69	Volmarn
16	Dünaburg	43	Nitau	70	All-Mocken
17	Dondangen	44	Ober Lehrberforstei	71	Neugut
18	Serben	45	Pilten	72	Alt-Salis
19	Angern	46	Pogen	73	Windau
20	Adsel	47	Priekuln	74	Marienhausen
21	Grünhof	48	Rezekum	75	Wilen
22	Schwanenburg	49	Ringmundshof	76	Würzau
23	Thlen	50	Rönnen	77	Grünwald
24	Hinzenberg	51	Rosiilen	78	Rossenov
25	Neuenburg	52	Rutzau	79	Versuchsforstei der forstlichen Forschungs- anstalt
26	Joensdorfhof	53	Arvachen		
27	Milau	54	Sakrenhausen	JLA	Pl. Landw. Akad
				R	Stadt Riga

BEZEICHNUNGEN

- Stadt mit über 5000 Einw.
- Oberforsteien
- Forsteien
- Eisenbahnen
- Landstrassen
- Wege I. und II. —·—·— III. ·····
- Gewässer
- Grenze der Oberforsteien

APZĪMĒJUMI

- Pilsētas ar ieb. skaitu virs 5000
- Virsmežniecības
- Mežniecības
- Dzelzceļi
- Šosejas I. un II. šķiras ceļi III. ——·——·——
- Ūdeņi
- Virsmežniecību robežas

[4,-]

LATVIJAS NACIONALA BIBLIOTEKA
0306067767

Vāku zīmējis
Sigismunds Vidbergs